398.2049591
ร37ท
ร.2

ท้าวหอยโข่ง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

ปริญญานิพนธ์

ของ

รัตนพันธ์ คณะเมือง

29 เม.ย. 2541

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย

มีนาคม 2541

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ สุนันทา โสรัจจ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม)

คณะกรรมการสอบ

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ สุนันทา โสรัจจ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ อัครา บุญทิพย์)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์ อุษณา กาญจนทัต)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)
วันที่... เดือน..... พ.ศ. 2541

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาของ รองศาสตราจารย์ สุนันทา ไสรัจจ์ ประธาน รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร สุขเกษม กรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์อัครา บุญทิพย์ รองศาสตราจารย์อุษณา กาญจนทัต กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ที่ท่านได้กรุณาแนะนำ ชี้แนะแนวทางในการวิจัยและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ซึ่งผู้วิจัยซาบซึ้งในความกรุณา และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

อนึ่ง ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับความอนุเคราะห์ทุนอุดหนุนการวิจัย จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ประเภททุนอุดหนุนการวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2540 ซึ่งทุนดังกล่าวเป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อความสำเร็จของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติเป็นอย่างสูง

กราบขอบพระคุณ อาจารย์อดิศักดิ์ สุคำพุธ ผู้อำนวยการโรงเรียน และคณาจารย์โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดสกลนคร ที่ให้โอกาสและช่วยเหลือผู้วิจัยทำการวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

กราบขอบพระคุณ พันตรี พินยง อาจารย์ทัศนีย์ แสนสุภา ที่กรุณาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในการทำวิจัยจนสำเร็จ

กราบขอบพระคุณ คุณยายฮน ขันเพียแก้ว ที่กรุณาให้ยืมต้นฉบับนิทานเรื่อง ท้าวหอยโข่ง และคุณยายเต็ม ไขประภาย ที่กรุณาสอนการอ่านอักษรไทยน้อยให้แก่ผู้วิจัย เหนือสิ่งอื่นใด ด้วยพระคุณอันยิ่งใหญ่ของบิดา มารดา ครู-อาจารย์ จึงทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในการศึกษาครั้งนี้

คุณค่าอันเกิดจากปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบให้แก่ผู้แต่งนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง และผู้ที่เห็นคุณค่าของนิทานพื้นบ้านทุกท่าน

รัตนพันธ์ คณะเมือง

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	**บทนำ**	1
	ภูมิหลัง	1
	จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	3
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	3
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	3
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	3
	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2	**การปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง**	27
	ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับต้นฉบับเรื่องท้าวหอยโข่ง	27
	รูปแบบอักษรที่ใช้	27
	รูปแบบการประพันธ์	37
	กลวิธีการแต่งเรื่องท้าวหอยโข่ง	45
	วิเคราะห์ผู้แต่งและปีที่แต่ง	58
	ที่มาของนิทานที่ศึกษา	61
	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	61
	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร	64
	เรื่องสีทนต์มโนราห์	68
	เรื่องท้าวหอยโข่ง	70
	เปรียบเทียบนิทานที่ศึกษา	77
	เปรียบเทียบเนื้อเรื่องของนิทาน	77
	เปรียบเทียบโครงเรื่องของนิทานที่ศึกษา	82
	เปรียบเทียบแนวคิดของนิทานที่ศึกษา	90
	เปรียบเทียบแบบเรื่องของนิทานที่ศึกษา	113
	เปรียบเทียบอนุภาคของนิทานที่ศึกษา	129

บทที่ หน้า

กลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง 150
องค์ประกอบในการเล่านิทานที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรื่อง 150
ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงของนิทาน 152
กลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง 155

3 **สุนทรียภาพในเรื่องท้าวหอยโข่ง** 211
สุนทรียภาพในคำ 212
เสียงของคำ 212
การเล่นคำ 234
การสรรคำใช้ 272
สุนทรียภาพในความ 284
การใช้บรรยายโวหาร 284
การใช้พรรณนาโวหาร 287
การใช้ภาพพจน์ 294

4 **วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสังคม** 315
วิถีชีวิต 316
อาชีพ 317
การศึกษา 320
การคมนาคม 321
ศาสนา 332
เครื่องอุปโภคบริโภค 336
ความเชื่อ 352
ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา 353
ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ 356
ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ 372
ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล 382

บทที่ หน้า

ค่านิยม 391
ค่านิยมด้านสังคม 391
ค่านิยมด้านศาสนา 406
ประเพณี 411
จารีตประเพณี 411
ขนบประเพณี 415
ธรรมเนียมประเพณี 422

5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 433
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า 433
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า 433
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า 434
อภิปรายผล 437
ข้อเสนอแนะ 438

บรรณานุกรม 439
ภาคผนวก 446

บทที่ 1
บทนำ

ภูมิหลัง

การเล่านิทานเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่นิยมในสังคม เพราะนิทานให้ทั้งความบันเทิงและคติเตือนใจตลอดจนคำสอนของศาสนา และความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ นิทานยังเป็นสิ่งที่สร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สร้างเสริมจินตนาการในการเรียนรู้ชีวิตจากการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ของตัวเอกในนิทาน

นิทานจำนวนไม่น้อยที่เล่า ณ ที่แห่งหนึ่ง แล้วแพร่กระจายไปปรากฏ ณ ที่อื่น ๆ ซึ่งยังคงมีเค้าเรื่องที่คล้ายกันแต่รายละเอียดแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะนิทานได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพทางสังคมของผู้เล่า ผู้ฟังและจุดมุ่งหมายในการเล่าแต่ละครั้ง ดังที่ ศิราพร ฐิตะฐาน (2522)ได้ศึกษาการแพร่กระจายของนิทานเรื่องรามเกียรติ์ พบว่าเรื่องรามายณะของอินเดียแพร่กระจายมาสู่ประเทศไทย กลายเป็นเรื่องรามเกียรติ์ และแพร่ไปยังภาคต่าง ๆ เป็นนิทานเรื่องพระรามชาดก และพระลัก-พระลาม ทุกเรื่องมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นการปรับเปลี่ยนจากเรื่องเดิม กล่าวคือ มีการผนวกเรื่องเข้ากับเรื่องอื่นที่มีในท้องถิ่น เปลี่ยนแปลงชื่อและบทบาทตัวละครตลอดจนนำตัวละครที่คุ้นเคยเข้ามาแทนตัวละครเดิม เช่น ผนวกเรื่องสังข์ศิลป์ชัยเข้าไปในพระรามชาดกเปลี่ยนชื่อตัวละครจากพระนารถฤาษีเป็นฤาษีตาไฟ และให้พญานาคแสดงบทบาทแทนไมยราพเป็นต้น

นิทานเรื่องสังข์ทองเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่นิยมแพร่หลาย จนมีต้นฉบับหลายสำนวนแตกต่างกัน จากการศึกษาของ ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) พบว่ามีบทละครเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2, สังข์ทองคำฉันท์, สังข์ทองที่แต่งเป็นกาพย์ และมีนิทานสังข์ทองที่เล่าเป็นมุขปาฐะในจังหวัดต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2532) ศึกษานิทานสังข์ทองฉบับอีสาน พบว่ามีเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก,สุวรรณสังข์กุมาร,สุวรรณหอยสังข์ นภารัตน์ มณีรัตน์ (ม.ป.ป.) ศึกษาสังข์ทองฉบับตำบลทุ่งยั้ง จังหวัดอุตรดิตถ์ จากการศึกษาของ ราตรี ผลาภิรมย์,พจนีย์ เพ็งเปลี่ยนและนภารัตน์ มณีรัตน์ พบว่า นิทานเรื่องสังข์ทอง แม้จะใช้ชื่อเรื่องแตกต่างกันแต่มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือมีส่วนที่เหมือนกัน เช่น เค้าเรื่อง เหตุการณ์สำคัญ บทบาทตัวละคร เป็นต้นและมีเหตุการณ์บางตอน ตลอดจนรายละเอียดแตกต่างกัน

นอกจากนิทานเรื่อง รามเกียรติ์และสังข์ทองแล้ว ยังมีนิทานพื้นบ้านที่แพร่กระจายอยู่ในภาคต่างๆ มีผู้ศึกษาแล้วพบต้นฉบับหลายสำนวน เช่น เรื่องท้าวสีทน สุดทะนู ขุนทึง กาละเกด สินไชย จำปาสี่ต้น ผาแดง-นางไอ่ ท้าวก่ำกาดำ เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ในสังคมไทย นิยมเล่านิทานและมีการนำนิทานมาจากท้องถิ่นอื่นมาเปลี่ยนแปลงรายละเอียด ทำให้เรื่องแตกต่างกัน แต่นิทานดังกล่าวยังมีส่วนที่เหมือนกัน ซึ่งแสดงให้รู้ว่าเป็นนิทานเรื่องเดียวกัน

หมู่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่มีนิทานเล่าหลายเรื่อง ทั้งที่เป็นมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะนิทานที่เป็นลายลักษณ์อักษร นิยมนำมาอ่านในงานศพหรือเรียกในภาษาอีสานว่า "งันเฮือนดี" เช่น เรื่อง กาละเกด นางผมหอม เชียงเมี่ยงและท้าวหอยโข่ง เป็นต้น การอ่านนิทานหรือหนังสือผูกนั้นจะอ่านตั้งแต่วันตั้งศพจนเผาศพ นิยมอ่านตอนกลางคืน คนในงานจะมารวมกันเป็นกลุ่ม ๆ อ่านหนังสือผูกโดยใช้ทำนองคล้ายการสวดคำฉันท์ หรือสวดมนต์ ใครชอบฟังเรื่องใดก็เข้าไปในกลุ่มผู้อ่านเรื่องนั้น วัตถุประสงค์ในการอ่าน เพื่อความสนุกสนาน และเพื่อคลายความเหงาในการอยู่เป็นเพื่อนศพ แม้ว่าปัจจุบันได้มีมหรสพอย่างอื่นที่ให้ความบันเทิงแทนการเล่านิทานแต่ประเพณีการงันเฮือนดี ยังนิยมอ่านหนังสือผูกหรือนิทานพื้นบ้านอยู่เช่นเดิม

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นนิทานที่ชาวบ้านโนนหอมนิยมนำมาอ่านในงานงันเฮือนดีอีกเรื่องหนึ่ง ต้นฉบับจารด้วยอักษรไทยน้อยลงในใบลาน จำนวน 280 แผ่น 560 หน้า พบต้นฉบับที่หมู่บ้านโนนหอม แต่ไม่พบต้นฉบับที่อื่นและยังไม่มีผู้กล่าวถึงตลอดจนยังไม่มีผู้ใดศึกษา จึงน่าสนใจว่านิทานเรื่องท้าวหอยโข่งน่าจะเป็นนิทานที่แต่งขึ้นจากการนำเค้าเรื่องมาจากนิทานเรื่องอื่น ๆ แล้วนำมาปรับเปลี่ยน ทำให้เกิดเป็นนิทานเรื่องใหม่ขึ้นโดยการผสมผสานนิทานที่มีชื่อเสียงและเป็นที่นิยมมาก่อน

ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษานิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เพื่อให้ทราบกลวิธีการปรับเปลี่ยนจากนิทานเรื่องอื่น ๆ มาเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง นอกจากนี้ภาษาที่ใช้ในการแต่งย่อมมีความสำคัญทำให้เรื่องมีความไพเราะ ประทับใจผู้อ่าน จึงสมควรที่จะศึกษาด้านสุนทรียภาพ เพื่อให้ทราบถึงศิลปะการใช้ภาษาที่ผู้แต่งนำมาใช้ และในฐานะที่ผู้แต่งเป็นสมาชิกของสังคม ยอมรับเอาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในสังคม อาทิ วัฒนธรรมด้านภาษา ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของคนในยุคนั้น และแสดงออกมาในงานที่สร้างขึ้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวหอยโข่ง ในด้านสังคมอีกประเด็นหนึ่ง เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพสังคมของชาวอีสานกลุ่มหนึ่งในยุคนั้นที่ปรากฏในนิทาน

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการปรับเปลี่ยนจากนิทานเรื่องอื่นมาเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง
2. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสุนทรียภาพ
3. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสังคม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องท้าวหอยโข่งในครั้งนี้จะทำให้ทราบกลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานตลอดจนเห็นคุณค่าด้านสุนทรียภาพและด้านสังคมในวรรณกรรม อันจะก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาชาวบ้าน และตระหนักในคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดวรรณกรรมต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะใช้วรรณกรรมหลักในการศึกษา คือ เรื่องท้าวหอยโข่ง จากต้นฉบับใบลาน จารด้วยอักษรไทยน้อย ได้จากหมู่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาจากเอกสารปฐมภูมิเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นหลักในการศึกษา มีขั้นตอนในการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการอ่านอักษรไทยน้อย
2. ปริวรรตต้นฉบับเรื่อง ท้าวหอยโข่ง โดยปรึกษาผู้รู้ และสามารถอ่านอักษรไทยน้อยได้ ประกอบเอกสารที่มีผู้เขียนไว้
3. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่อไปนี้

3.1 เอกสารความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน

3.2 เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน

3.3 เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสุนทรียภาพ

3.4 เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสังคม

3.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4. นำเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาจัดหมวดหมู่ จัดทำเค้าโครงการศึกษาวิเคราะห์

5. วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง ตามจุดประสงค์และขั้นตอนที่กำหนดไว้ดังนี้

5.1 วิเคราะห์กลวิธีการปรับเปลี่ยนจากนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งโดยเปรียบเทียบกับนิทานพื้นบ้านอีสานที่มีอนุภาคตรงกันตั้งแต่ 3 อนุภาคขึ้นไป จาก 10 อนุภาค ดังนี้

5.1.1 นิทานเรื่องสุวรรณสังขชาดก

ศึกษาจากเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร ฉบับปริวรรตโดย พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน

5.1.2 นิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ

ศึกษาจากเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ ฉบับปริวรรตโดย สุภณ สมจิตศรีปัญญา

5.1.3 นิทานเรื่องท้าวสีทน

ศึกษาจากเรื่อง สีทนต์มโนราห์ ฉบับปริวรรต โดย พระอริยานุวัตร เขมจารี

โดยเปรียบเทียบในด้าน เนื้อเรื่อง แบบเรื่อง แนวคิด และอนุภาค

5.2 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสุนทรียภาพ เช่น

5.2.1 สุนทรียภาพในคำ

5.2.1.1 เสียงของคำ

5.2.1.2 การเล่นคำ

5.2.1.3 การสรรคำมาใช้

5.2.2 สุนทรียภาพในความ

5.2.2.1 การใช้โวหาร

5.2.2.2 การใช้ภาพพจน์

5.3 วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสังคม เช่น

5.3.1 วิถีชีวิต

5.3.2 ความเชื่อ

5.3.3 ค่านิยม

5.3.4 ประเพณี

6. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า แบบพรรณาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง มีเอกสารที่ต้องศึกษาตามลำดับดังนี้

1. เอกสารความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน
2. เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน
3. เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสุนทรียภาพ
4. เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสังคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมอีสาน

จากการรวบรวมของกองโบราณคดี กรมศิลปากร (2531:7-14) ได้รวบรวมเกี่ยวกับวรรณกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะประเภทนิทาน แสดงให้เห็นถึงลักษณะของนิทานไว้ว่า นิทานพื้นบ้านมีลักษณะคล้ายคลึงกับตำนาน จะมีข้อแตกต่างกันในข้อที่ว่า นิทานเป็นการเล่าเรื่องทั่วไป ซึ่งไม่จำกัดว่าต้องเล่าประวัติบุคคล สิ่งของหรือสถานที่ ทั้งยังมีเนื้อหาเป็นอิสระมากกว่า กล่าวคือ ไม่มีข้อผูกมัดที่จะอ้างอิงความถูกต้อง ความไพเราะ และความยึดติดกับคุณค่าทางจริยธรรม เพียงหวังผลในแง่ความเพลิดเพลิน

การศึกษาตำนานและนิทานพื้นบ้าน มีข้อพิจารณาในแง่ความน่าเชื่อถือของวรรณกรรม เพราะวรรณกรรมพื้นบ้านมีความคลาดเคลื่อน ซึ่งมีผลให้การวิเคราะห์ผิดพลาดได้ ความคลาดเคลื่อนของนิทานพื้นบ้านมีหลายประการ คือ

1. เนื้อหา ไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ทางโบราณคดีได้ แต่มีคุณค่าในเรื่องความบันเทิง และคติสอนใจ

2. เวลา วรรณกรรมพื้นบ้านมีการตกทอดหลายรุ่น ส่วนมากมีกำเนิดมาจากมุขปาฐะ การเล่าปากต่อปาก จึงมีโอกาสผิดพลาดได้มาก อาจมีการตัดทอน หรือเปลี่ยนแปลง

3. ผู้บันทึก การคลาดเคลื่อนเกิดขึ้นจากคัดลอกหลายสำนวน เนื้อหาจะแตกต่างกัน

4. การส่งผ่านเรื่องราว มีวรรณกรรมจำนวนไม่น้อยที่รับเอามาจากถิ่นอื่น แล้วนำมาบันทึกเป็นวรรณกรรมของถิ่นตน โดยการดัดแปลงให้เข้ากับสภาพความเชื่อของท้องถิ่น

กุหลาบ มัลลิกะมาส (2516 : 100) ได้กล่าวถึงการเล่านิทานพื้นบ้านว่า เป็นเรื่องนานาชนิด อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับการผจญภัย การแข่งขัน เรื่องตลก ขบขัน คดโกง หรือเรื่องแปลกประหลาดผิดธรรมดา ตัวละครในเรื่องบางทีก็เป็นคนเคราะห์ดี บางทีก็เป็นคนเคราะห์ร้าย บางคนเก่ง บางคนโง่ แต่ไม่ว่าจะเป็นประเภทไหนก็ล้วนแต่มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนมนุษย์ในโลกทั่วไป ถึงแม้บางเรื่องจะเป็นเรื่องของสัตว์ อมนุษย์ แต่ก็มีการกระทำเหมือนกับมนุษย์ หรือไม่ก็เป็นไปในทางใฝ่ฝันที่มนุษย์อยากเป็น

มนุษย์ทั่วโลกทุกหนทุกแห่งจะมีนิทานเล่าต่อ ๆ กันมา เพราะแต่ละท้องถิ่นต่างก็มีพลเมือง มีขนบธรรมเนียม ประเพณี มีคำสอน มีคติความเชื่อ และมีสิ่งที่เหมือนกันคือ มีรัก โลภ โกรธ หลง และต่างก็สืบทอดมรดกความเป็นมนุษยชาติซึ่งจะพบได้ในคติชาวบ้านและนิทานพื้นบ้าน

ธวัช ปุณโณทก (2538 : 63-66) ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านอีสานในวรรณกรรมท้องถิ่นพินิจว่า ชาวอีสานในอดีตรับเอาวัฒนธรรมจากล้านช้าง ทั้งในด้านการเมืองการปกครอง วรรณกรรม และจารีตประเพณี ตัวอักษรที่ใช้ก็ใช้ร่วมกับล้านช้าง คือใช้ตัวอักษรธรรม และตัวอักษรไทยน้อย การใช้อักษรทั้งสองชนิดนี้มีความแตกต่างกันคือ อักษรธรรมใช้บันทึกพระธรรมคัมภีร์ ตำราภาษาบาลี ส่วนอักษรไทยน้อยใช้บันทึกเรื่องราวทั่วไป เช่น นิทาน หรือเอกสารอื่น ๆ ชาวอีสานเลิกใช้อักษรทั้งสองแบบเมื่อมีพระราชบัญญัติการประถมศึกษาเมื่อปี พ.ศ.2464 เนื่องจากใช้อักษรของไทยกลางแทน

รูปแบบทางฉันทลักษณ์ในวรรณกรรมอีสานมี 3 ชนิด คือ

1. โคลงสาร เป็นฉันทลักษณ์ที่นิยมกันมากในการประพันธ์นิทานพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น ลำท้าวสีทน กาละเกด สินไซ ผาแดง - นางไอ่ เป็นต้น

2. ฮ่าย หรือ ร่าย เป็นฉันทลักษณ์ที่นิยมกันมากอีกประเภทหนึ่ง มีลักษณะคล้ายร่ายของภาคกลาง วรรณกรรมที่แต่งด้วยร่ายมักเป็นวรรณกรรมนิทานคติธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการเทศน์ เช่น มหาชาติ มาลัยหมื่นมาลัยแสน เป็นต้น นอกจากนี้ยังนำมาใช้กับนิทานทั่วไป

3. กาพย์ หรือ เซิ้ง เป็นฉันทลักษณ์ที่บังคับสัมผัสสระมากกว่าชนิดอื่น ๆ โดยทั่วไปวรรคหนึ่งจะมี 7 คำ คำสุดท้ายจะไปสัมผัสกับคำที่ 1 – 4 ของวรรคต่อไป กาพย์เซิ้งนิยมใช้ในกลอนด้น เช่น เซิ้งบั้งไฟ และมีการนำมาใช้ในการแต่งวรรณกรรม เช่น กาพย์พระมุนี กาพย์ปู่สอนหลาน เป็นต้น

ธวัช ปุณโณทก (2522 : 7-53) ได้กล่าวถึงลักษณะของวรรณกรรมอีสานว่า เป็นวรรณกรรมที่มีความแตกต่างจากวรรณกรรมภาคกลาง กล่าวคือ วรรณกรรมอีสานเป็นวรรณกรรมของชาวบ้านอย่างแท้จริง ชาวบ้านเป็นเจ้าของสิทธิ์ เป็นผู้ใช้ และเป็นผู้เก็บรักษา รวมทั้งเป็นผู้สร้างและผู้อ่าน โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง เป็นสถานที่เก็บรักษาและเผยแพร่ ตลอดจนเป็นแหล่งอนุรักษ์ ส่วนวรรณกรรมภาคกลางเป็นของราชสำนัก กวีในราชสำนักเป็นผู้แต่ง

ความแตกต่างของวรรณกรรมอีสานกับภาคกลาง มีสาเหตุมาจาก สภาพการเมือง การปกครองที่แตกต่างกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. พื้นฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน วรรณกรรมเป็นส่วนหนึ่งที่สะท้อนภาพของสังคม สังคมของผู้แต่งเป็นเช่นไร วรรณกรรมก็เป็นเช่นนั้น สภาพสังคมอีสานที่แตกต่างภาคกลางคือ

1.1 ความเป็นมาของกลุ่มชน อีสานเป็นกลุ่มชนที่มีความเจริญตามลุ่มน้ำโขงในสมัยสุโขทัย อีสานได้มีความสัมพันธ์กับสุโขทัย ในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง กล่าวว่า อีสานเป็นอาณาจักรล้านช้าง วัฒนธรรมอีสานจึงไม่ได้รับอิทธิพลจากภาคกลาง การปกครองเป็นอิสระแก่ตนเอง จนมาถึงสมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์

การเป็นอิสระในการปกครอง ทำให้รูปแบบของวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยไม่มีอิทธิพลของราชธานีเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลจากล้านช้าง ที่เหมือนกันบ้างคือ วรรณกรรมศาสนา

1.2 การปกครอง การปกครองกันเองโดยมีหัวหน้าหมู่บ้าน จึงมิได้รับอิทธิพลจากราชธานี จึงมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม วรรณกรรมอีสานส่วนใหญ่จะมีส่วนในการควบคุมสังคม มีการสอน ระเบียบ จารีต ประเพณี และจริยธรรมในวรรณกรรม

2. ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน ชาวอีสานมีความเชื่อ ภูติผีวิญญาณ จึงมีการทำพิธีบวงสรวงเช่นไหว้ผี ในวรรณกรรมจึงมีความเชื่อนี้

3. พิธีกรรมอันเนื่องจากวรรณกรรม การถ่ายทอดวรรณกรรมชาวอีสานจะมีพิธีกรรมประกอบเสมอ คือ

3.1 การอ่านวรรณกรรมในงานงันเฮือนดี เมื่อมีงานชาวบ้านจะนำวรรณกรรมมาอ่าน เพื่อเป็นเครื่องให้ความบันเทิง

3.2 การเทศน์ มักจะใช้เรื่องเกี่ยวกับ ธรรมะ และชาดก นิทานคติธรรม การเทศน์มักจะทำหลังฤดูเก็บเกี่ยว หรือในตอนเข้าพรรษา

4. อุดมการณ์ทางสังคม วรรณกรรมเป็นการบันทึกอุดมการณ์ทางสังคมของคนในยุคนั้น ๆ อุดมการณ์จะถ่ายทอดในวรรณกรรม อาจเป็นจริยวัตรของตัวเอกในเรื่อง หรือความเป็นคนที่เป็นแบบอย่างแก่สังคม ตัวเอกของวรรณกรรมอีสานจะมุ่งแสวงหาธรรมะ สร้างบุญบารมี แม้จะเก่งกล้าแต่ก็เอาชนะด้วยขันติ มีอิทธิฤทธิ์ในการปราบอธรรม วรรณกรรมมีอิทธิพลต่อประชาชน เช่น มีอุปนิสัยรักสงบ ไม่ก้าวร้าว เป็นญาติกับทุกคน ต้อนรับแขกด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี ไม่มีนักเลงประจำหมู่บ้าน ชาวอีสานจะเคารพความมีศีลธรรม มากกว่าความร่ำรวย หรือความเป็นผู้มีอิทธิพล

ปรีชา อุยตระกูล (2531 : 20-21) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมกับชีวิตของชาวอีสานว่า ชาวอีสานมีความใกล้ชิดกับวรรณกรรมของเขามาก ดังจะเห็นได้จากการใช้วรรณกรรมในโอกาสต่าง ๆ คือ

1. ใช้เป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ทั้งพิธีกรรมทางศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับภูติผีวิญญาณ เช่น พิธีสู่ขวัญ ลำผีฟ้า เป็นต้น

2. ใช้วรรณกรรมเป็นเครื่องบันเทิง การนำมาอ่านเพื่อความสนุกสนาน มีการอ่านช้า ๆ เอื้อนทำนอง ไพเราะน่าฟัง

3. ใช้เป็นสื่อในการสอนศาสนา ทั้งทางตรงและทางอ้อม คือพระใช้วรรณกรรมเป็นบทเทศน์

4. ใช้วรรณกรรมเป็นสื่อถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม ตลอดจนเป็นสื่อในการให้ความรู้ด้านอื่น ๆ เช่น ตำรายา ตำราหมอดู เป็นต้น

เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2533) เขียนตำราเกี่ยวกับการศึกษานิทานพื้นบ้าน เริ่มตั้งแต่ ความหมาย ที่มา และวิธีการศึกษานิทานพื้นบ้าน ทฤษฎีการศึกษานิทานพื้นบ้าน และวิธีการวิเคราะห์นิทานพื้นบ้าน ซึ่งมีหลายวิธี คือ

1. การวิเคราะห์นิทานด้วยดัชนีแบบเรื่องและดัชนีอนุภาค

การวิเคราะห์ในแนวนี้คือ การศึกษานิทานด้วยการแยกแบบเรื่อง (Type) และอนุภาค (Motif) เพื่อดูว่า อนุภาคใดเปลี่ยนไป หายไป หรือยังคงอยู่

การแยกแบบเรื่อง คือ การเรียงลำดับโครงเรื่องตามลำดับเหตุการณ์สำคัญ อันทำให้นิทานเรื่องนั้นแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ แบบเรื่องจะบอกให้รู้ว่านิทานเรื่องนั้น ตอนนั้นเกี่ยวกับใคร มีพฤติกรรมหรือเหตุการณ์สำคัญอย่างไรเกิดขึ้น

การแยกอนุภาค คือ การแยกองค์ประกอบที่ย่อยที่สุดของนิทาน อันเป็นส่วนสำคัญที่จะขาดมิได้ อนุภาคจะเกี่ยวกับตัวละครสำคัญในเรื่อง หรือเกี่ยวกับวัตถุที่สำคัญ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เกิดนิทานขึ้น ธอมป์สัน (Stith Thompson)ได้จัดพวกของอนุภาคต่าง ๆ ในนิทานอย่างเป็นระเบียบ จัดเป็นหัวเรื่องเรียงลำดับไว้เป็นหมวด A - Z ยกเว้น I, O และ Y

2. การวิเคราะห์เชิงจิตวิทยา

นักวิเคราะห์แนวจิตวิทยา เชื่อว่า นิทาน นิยาย ตำนาน และเรื่องราวต่าง ๆ ที่เล่าสู่กันฟังนั้น มีความสัมพันธ์กับความปรารถนาในจิตใจของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความปรารถนาในวัยเด็ก การวิเคราะห์จิตวิทยานิยมใช้ 2 สาขา คือ การศึกษาพฤติกรรมนิยม (behaviorism)เน้นไปทางทฤษฎีการเรียนรู้ และศึกษาแนวจิตวิเคราะห์ (psychoanalysis) แนวจิตวิเคราะห์เป็นที่นิยมกันมากกว่า เพราะซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) และคาร์ล กุสตาฟ ยุงก์ (Carl Gustav Jung) ได้ให้ข้อมูลไว้ที่ก่อให้เกิดการศึกษาที่น่าสนใจ

การศึกษาแนวจิตวิเคราะห์ เป็นการพยายามนำความเข้าใจในการทำงานของจิตใจที่อธิบายไม่ได้ด้วยเหตุผลที่ใช้อธิบายพฤติกรรมปกติของมนุษย์ การศึกษาตามแนวของฟรอยด์ ส่วนใหญ่จะเป็นการแปลสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ มีสัญลักษณ์ในนิทานที่นำมาตีความ 16

ประเภท ฟรอยด์ เชื่อว่า สัญลักษณ์ที่เกิดจากความฝันหรือนิทาน เกิดจากจิตไร้สำนึก แต่ยุงก์และกลุ่มของเขาเชื่อว่า สัญลักษณ์ในนิทานเป็นผลจากจิตสำนึกโดยส่วนรวม และบางครั้งมีส่วนร่วมกับจิตไร้สำนึกของบุคคล จึงมีสัญลักษณ์ในลักษณะตรงกันข้ามในเทพนิยาย มีทั้งการช่วยเหลือ และการทำลาย

3. <u>การศึกษาความแตกต่างในนิทานพื้นบ้าน</u>

การเล่านิทานแต่ละครั้ง ผู้เล่ามีส่วนสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงของนิทาน การเล่านิทานแบบมุขปาฐะเป็นการยากที่จะเล่าให้เหมือนเดิมได้ แม้จะใช้ผู้เล่าคนเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงของนิทานจึงเกิดขึ้นได้เสมอ ในการเปลี่ยนแปลงของการเล่านิทาน แอนทริ อาร์น ได้วางกฎสำหรับพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของนิทานเพื่อเป็นแนวในการศึกษา ดังนี้

1. ผู้เล่าลืมรายละเอียดบางอย่าง
2. ผู้เล่าเพิ่มเติมรายละเอียดบางอย่าง
3. มีการดึงเอานิทาน 2 เรื่องหรือมากกว่ามาโยงเข้าด้วยกัน
4. การเพิ่มจำนวนเหตุการณ์มักเพิ่มเป็น 3
5. การซ้ำของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวในการเล่าครั้งแรก ไม่ใช่การซ้ำที่แท้จริง
6. ความเป็นพิเศษของลักษณาการแทนที่ความเป็นธรรมดา (เช่น มีบทนกกระจอกแทนที่นกทั่ว ๆ ไป) หรือความเป็นธรรมดาแทนที่ลักษณาการที่เป็นพิเศษ (เช่น นกตัวหนึ่ง แทนนกกระจอก)
7. การนำข้อมูลจากเรื่องอื่นมาแทนข้อมูลเดิม
8. การสับเปลี่ยนบทบาท
9. นิทานสัตว์อาจมีตัวละครมนุษย์แทนสัตว์
10. นิทานที่เป็นเรื่องราวของมนุษย์อาจมีตัวละครสัตว์
11. สัตว์ รากษส ภูติผี ที่มีลักษณะอย่างเดียวกันอาจจะเปลี่ยนไป
12. ในการเล่าอาจจะใช้สรรพนามบุรุษที่ 1 เหมือนผู้เล่าเป็นตัวละคร
13. ถ้าในนิทานมีเหตุการณ์หนึ่งเปลี่ยนจะเป็นผลให้เหตุการณ์อื่นเปลี่ยนด้วย
14. เมื่อนิทานเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ มันจะปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่
15. ลักษณาการบางอย่างที่ล้าสมัย จะมีสิ่งที่ทันสมัยเข้ามาแทน

4. **การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบต่าง ๆ ของนิทานพื้นบ้าน**

การศึกษาในแนวนี้มีหลักว่า นิทานที่เล่ากันในชุมชนไม่ว่าจะเป็นกลุ่มใดก็ตาม จะมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน และสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเล่าแบบมุขปาฐะได้ อลัน ดันดีส (Alan Dundes) ได้ศึกษาในแนวนี้ และกล่าวถึงกฎการร่วมของนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

1. กฎการเปิดเรื่อง นิทานเรื่องใดก็ตาม จะไม่ขึ้นต้นด้วยนาฏการที่สำคัญที่สุดและจะไม่จบลงในทันทีทันใด แต่จะเริ่มด้วยบทนำที่เล่าไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งเรื่องดำเนินไปผ่านจุดสุดยอดไปยังจุดจบเรื่อง

2. กฎแห่งการซ้ำ กฎนี้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง เพื่อทำให้คนฟังใจจดใจจ่อกับเรื่อง และทำให้เนื้อเรื่องสมบูรณ์ขึ้นอีก การซ้ำมักจะซ้ำ 3 ครั้ง หรือจำนวนอื่นตามสภาพสังคมของผู้เล่า

3. กฎแห่งจำนวนสาม เกี่ยวข้องกับกฎการซ้ำ บางครั้งก็รวมอยู่ในข้อเดียวกัน

4. กฎแห่งบุคคลสองคนในฉากหนึ่ง ในนิทานพื้นบ้านจะมีบทบาทของตัวละครสองตัวเท่านั้นในเวลาเดียวกัน

5. กฎแห่งความตรงกันข้าม ตัวละครที่มีลักษณะตรงกันข้ามจะเผชิญหน้ากัน

6. กฎของฝาแฝด อาจหมายถึงแฝดจริง หรือบุคคลสองคนแสดงบทบาทเดียวกัน แต่มักจะมีบทบาทตรงกันข้ามกัน

7. ความสำคัญของตำแหน่งแรกและตำแหน่งสุดท้าย ตัวละครที่เป็นคนสุดท้ายมักจะได้รับความเห็นใจ หรือมีชัยชนะเสมอ

8. กฎแห่งเหตุการณ์เดี่ยว คือการมีโครงเรื่องใหญ่เพียงเรื่องเดียว ซึ่งทำให้การดำเนินเรื่องไม่ซับซ้อน

9. กฎแห่งการทำแบบแผน นิทานมักมีเหตุการณ์คล้าย ๆ กัน สถานการณ์เดียวกันอาจเป็นตัวละครเก่าพบเหตุการณ์หลายครั้งที่เหมือน ๆ กัน

10. การใช้ฉากแบบภาพนิ่ง คือการดึงฉากกับตัวละครเข้ามาใกล้กัน

11. เหตุผลของเรื่อง คือแก่นของเรื่อง จะมีอิทธิพลเหนือโครงเรื่อง ซึ่งมีผลต่อสัดส่วนการขยายเรื่อง

12. เอกภาพของโครงเรื่อง เหตุการณ์ทุกอย่างจะเน้นแก่นเรื่องเดียว

13. การเพ่งเล็งที่ตัวละครเอก แม้จะมีตัวละครอื่น ๆ แต่ตัวเอกจะเด่นที่สุด

ศิราพร ฐิตะฐาน (2523) รวบรวมทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน เริ่มตั้งแต่คริสต-วรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งประกอบด้วยทฤษฎีต่าง ๆ คือ

1. **ทฤษฎีแหล่งกำเนิดนิทาน** ประกอบด้วยทฤษฎีความเชื่อที่มาของนิทาน 2 ลักษณะคือ

1.1 ทฤษฎีเอกกำเนิด (Monogenesis) เชื่อว่านิทานมีแหล่งกำเนิดเพียงแหล่งเดียว แล้วถ่ายทอดไปยังถิ่นต่าง ๆ ทำให้มีนิทานที่คล้ายกันในถิ่นต่าง ๆ

1.2 ทฤษฎีพหุกำเนิด (Polygenesis) เชื่อว่านิทานมีกำเนิดอย่างอิสระในหลายแหล่ง โดยถือสังคมเป็นเกณฑ์ว่า มนุษย์ผ่านขั้นตอนทางสังคมมาเหมือนกัน สังคมมีวิวัฒนาการมาเหมือนกัน มีสิ่งตกค้างในสังคมเหมือน ๆ กัน จึงมีนิทานที่เหมือนกันได้ แม้จะมีกำเนิดคนละที่

2. **ทฤษฎีวิวัฒนาการของรูปแบบ** ทฤษฎีนี้เชื่อว่า นิทานมีวิวัฒนาการมาจากเทพปกรณัม (Mythology) คือเรื่องราวของเทพเจ้าและเชื่อว่านิทานพื้นเมืองทั่วไปวิวัฒนาการมาจากสุรยปกรณัม คือเรื่องราวของพระอาทิตย์

3. **ทฤษฎีการถ่ายทอดนิทาน** ทฤษฎีนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทาน ในลักษณะต่าง ๆ 2 ประการหลัก คือ

3.1 สิ่งที่เปลี่ยนไป ทำไมจึงเปลี่ยน และเปลี่ยนอย่างไร

3.2 สิ่งที่ยังคงอยู่ ทำไมจึงคงอยู่

สิ่งที่มีส่วนทำให้นิทานเปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วย

1. ผู้เล่านิทาน
2. ผู้ฟังนิทาน
3. จุดประสงค์ในการเล่านิทาน

แอกเซล โอลริก (Axel Olrik) นักคติชนชาวเดนมาร์ก สรุปว่า นิทานมีโลกของตนเองที่เป็นอิสระจากโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้นเนื้อหาของนิทานจึงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปด้วยตัวของมันเอง ตามกฎเกณฑ์แห่งโลกของนิทาน และความเปลี่ยนแปลงนั้นอยู่เหนือการบงการของเอกัตบุคคล การเปลี่ยนแปลงของนิทานจะเกิดขึ้นในลักษณะดังนี้

1. การละความ
2. การเปลี่ยนรายละเอียด
3. การขยายความ
4. การผนวกเรื่อง
5. การสลับเหตุการณ์
6. การอนุรักษ์ตนเอง

เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสุนทรียภาพ

จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520 : 3-82) กล่าวถึงวรรณกรรมร้อยกรองอีสานว่า มี 4 ประเภท คือ กาบ (กาพย์) กอน (กลอน) โคง (โคลง) และฮ่าย (ร่าย) บทร้อยกรองแต่ละประเภทจะมีลักษณะการประพันธ์แตกต่างกันไป ดังนี้

1. กาบ (กาพย์) เป็นลักษณะคำประพันธ์ที่เก่าแก่ที่สุด มี 2 ชนิด คือ

1.1 กาบบาทคี่ เป็นกาบที่จำนวนคำแต่ละบาทเป็นจำนวนคี่ ส่วนใหญ่จะมีบาทละ 7 คำ จะเขียนติดกันไป 7 คำเลย หรือเว้น เป็นวรรคหน้า 3 คำ วรรคหลัง 4 คำก็ได้

1.2 กาบบาทคู่ เป็นกาบที่มีจำนวนคำแต่ละบาทเป็นจำนวนคู่ กาบหนึ่งบทจะมี 2 บาท บาทหนึ่งมี 8 คำ แบ่งเป็น 2 วรรค วรรคละ 4 คำ

คำว่า "กาพย์" มาจากภาษาสันสกฤต ว่า กาพย์ แปลว่า คำของกวี ส่วนภาษาอีสาน "กาบ" หมายถึง ของที่มีลักษณะเป็นกลีบบาง ๆ ซ้อนเหลื่อมกันเป็นชั้น ๆ เช่น กาบลาง กาบหมาก กาบดอกไม้ คำกาบนั้นจึงน่าจะหมายถึงการก่าย หรือสัมผัสซ้อนกัน เป็นระเบียบงดงาม

การแต่งกาพย์ของอีสานได้แบบมาจากวิธีแต่งกาพย์ วชิรปันตี แต่ผิดเพี้ยนกันที่จำนวนคำ

2. กอน (กลอน) เป็นคำประพันธ์ที่นิยมกันมากที่สุดในการแต่งวรรณกรรม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 กอนอ่าน มีชื่อเรียกหลายอย่าง เช่น กอนอ่าน กอนเทศน์ กอนสวด และโคลงสาร

กำหนดคณะ 1 บท มี 2 บาท บาทหนึ่งมี 7 คำ โดยอาจจะเขียนติดต่อกันเป็นวรรคเดียวหรือแบ่งออกเป็น 2 วรรคก็ได้ ทั้งนี้อาจจะมีคำเสริม (คำเติมหน้าวรรค) และคำสร้อย (คำเติมหลังวรรค) เพิ่มเข้าไปด้วยก็ได้

การสัมผัส ในการแต่งกอนไม่สู้เคร่งครัดนัก ส่วนมากนิยมใช้สัมผัสอักษรมากกว่าสัมผัสสระ ถ้ามีสัมผัสอักษรมาก ๆ เรียกว่ากอนสังวาส

กอนอ่าน แบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ กอนบทเอก และกอนบทโท ซึ่งเรียกชื่อตามการกำหนด คำเอก คำโท ดังนี้

กอนบทเอก ให้มีคำเอก 3 คำ คำโท 2 คำ

กอนบทโท ให้มีคำเอก 3 คำ คำโท 3 คำ

การแต่งจะแต่งสลับกัน หรือ สลับตามแต่ผู้แต่งต้องการ ไม่จำกัด

2.2 กอนลำ หมายถึง กอนที่ใช้ร้อยกรองนิทาน นิยาย เพื่อนำไปขับลำ มีข้อแตกต่างจาก กอนอ่าน คือ กอนลำ ไม่นิยมใช้คำเสริม คำสร้อย แต่เคร่งครัดสัมผัสนอก ซึ่งต้องใช้สัมผัสสระ กอนลำจะแบ่งออกไปตามท่วงทำนอง คือ กอนลำทางยาว กอนลำทางเต้ย กอนลำทางสั้น เป็นต้น

3. โคง (โคลง) เป็นคำประพันธ์ที่มีมาเก่าแก่มาก คำว่า โคง ในภาษาอีสานใช้เรียกหลายชื่อ เช่น โคง คระโลง ครรโลง ทั้งนี้หมายถึงสิ่งที่เกาะเกี่ยวกันเข้าเป็นรูปร่างหรือเป็นแถวเป็นแนว เช่น โครงกระดูก คำโคงในภาษาอีสานคงจะแปลงมาจาก กาพย์วิชชุมาลีมหามาลี หรือกาพย์มหาสินธุมาลี

4. ฮ่าย (ร่าย) มีลักษณะคล้ายคลึงกับร่ายของภาคกลาง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2521 : 35-51) อธิบายถึง แนวการแต่งวรรณกรรมอีสานที่ถือว่าไพเราะ และมีคุณค่าด้านวรรณศิลป์ว่า มีลักษณะดังนี้

1. <u>การส่งสัมผัส</u> มี 2 ลักษณะคือ สัมผัสสระ และสัมผัสพยัญชนะ การส่งสัมผัสที่ถือว่าไพเราะที่สุด คือการส่งสัมผัสแบบเทภาวะ หมายถึง การซ้อนสอง คือ คำที่ 5 และ 7 ในวรรคเดียวกันจะเล่นเสียงพยัญชนะเดียวกัน ตัวสะกดตัวเดียวกัน สระเดียวกัน แต่ต่างเสียงวรรณยุกต์

เช่น เถิงเถื่อนถ้ำดงก<u>ว้าง</u>เถื่อน<u>กว</u>าง

กุมมานท้าวแดกระสั<u>น</u>อกสั่<u>น</u>

คิดแม่เจ้าหิว<u>ไห้</u>ฮำ<u>ไฮ</u>

เหลียวเห็นใบตอกไม้ก้านก่องอินกอง

บาก็ยินดีผายล่าคอยยามค้อย

(ท้าวกาละเกด)

1.1 การสัมผัสพยัญชนะ คือการเอาพยัญชนะตัวเดียวกัน หรือมีเสียงคล้ายกันมาเรียงกัน อาจใช้อักษรตัวเดียวกัน หรืออักษรคู่ เช่น ข-ค ส-ช ผ-พ ฝ-ฟ ห-ฮ มีชื่อเรียกดังนี้

พยัญชนะเรียงกัน 2 คำ	เรียกว่า	คู่
พยัญชนะเรียงกัน 3 คำ	"	เทียมคู่
พยัญชนะเรียงกัน 4 คำ	"	เทียมรถ
พยัญชนะเรียงกัน 5 คำ	"	เทียบรถ
พยัญชนะ 2 ตัว เรียงกันทีละ 2 คำ	"	ทบคู่

1.2 การสัมผัสสระ จะพบน้อย แต่ถ้ามีก็ถือว่ามีความสามารถมากจึงมีชื่อเรียกดังนี้

สระเดียวกันเรียงกัน 2 คำ	เรียกว่า	เดียง
สระเดียวกันเรียงกัน 3 คำ	"	เทียบเดียง
สระเดียวกันเรียงกันในตอนท้ายวรรค แล้วมีสระอื่นคั่น	"	เทียมแอก

2. การใช้ถ้อยคำในลักษณะผญา ตามความหมายของชาวอีสาน ผญา เป็นคำร้อยกรองสั้น ๆ ไม่จำเป็นต้องสัมผัสเสียงหรือสัมผัสสระ แต่ใช้การเน้นจังหวะคำ และการเล่นอักษร คำว่าผญา แปลว่า ปัญญา หรือ ปรัชญา การใช้ผญามีหลายลักษณะดังนี้

1. ผญาที่เป็นคำคมแฝงข้อคิด เช่น

"เงินเต็มภาชน์ บ่ท่อผญาเต็มปูม"

2. ผญาที่ใช้ความเปรียบเทียบให้ภาพพจน์ในลักษณะของอุปมาอุปไมย (Simile) เช่น

"สัจจะหญิงนี้คือหางหมาแม่ ลอดฮั้วแล้วงอขึ้นดังเดิม"

3. ผญาที่ใช้การเปรียบเทียบโดยนัย (Metaphor) เป็นผญาที่สร้างภาพพจน์ ใช้พังเพยเปรียบ มีความหมายแฝง เช่น

"แนวบักต้องบ่ห่อนหล่นไกลกก แนวผมดกบ่ห่อนมีหัวล้าน"

4. ผญาที่ใช้สัญลักษณ์ (Symbol) คือการใช้แนวเทียบให้คิดแทนการกล่าวตรง ๆ และต้องตีความสัญลักษณ์ว่าใช้แทนเรื่องใด เช่น

"ผักอีตู่เตี้ยต้นต่ำใบดก กกบ่ทันแน่นสังมาจีจูมดอก
ฮากบ่ทันหยั่งพื้น สังมาปิ้นป่งใบ"

5. ผญาที่ใช้ภาพพจน์เกินจริง (Hyperbole) ส่วนใหญ่เป็นปริศนาธรรมที่มีคำตอบซ่อนเงื่อนอยู่ บางครั้งใช้ลักษณะการประชดประชัน ล้อเลียน เสียดสี เช่น

"กากินปลิงไปตาดอแฮ้ง เฮือคาแก้งไปหล่มเดิงวัง"

"กรรมสังโอ้โอทองสังมาแตก บาดกะโป่หมากพร้าวสังมาหมั่นกว่าโอ"

6. ผญาที่ใช้ความเปรียบ (Synecdocne) เป็นการกล่าวถึงส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกาย แต่มีความหมายแทนบุคคลนั้น ๆ เช่น

"เจ้าผู้เกสรสร้อย คือเทาเขียวอ่อน
อย่าได้ตัดขาดข้อน ให้เสียเบื้องฮ่วมแนนพี่ถ้อน"

7. ผญาความเปรียบแบบเรียกขานบุคคล (Metonymy) โดยมีความหมายกว้าง ๆ รวม ๆ แทนบุคคล เช่น แพงศรี นงนาถ บาคาน ฯลฯ เช่น

"พี่ก็มาเหนี่ยวน้องนงนาถแพงศรี
พันปีคีดใค่อวนแสนชั้น"

8. ผญาแบบบุคลาธิษฐาน (Personification) คือการทำให้ธรรมชาติมีชีวิตจิตใจเช่นมนุษย์ เช่น

"บัดนี้สูรย์ส่องแจ้งแสงผ่ายฮุ่งมา แลเด
ปลาสิลาน้ำคำเอยเอิ้นสั่ง
สังสิไกลลูกโต้นคนสิไห้แอ่วนำ"

จิตรลดา สุวัตถิกุล (2532: 193-195) กล่าวถึงการศึกษาวรรณคดีแนวสุนทรียศาสตร์ว่า คำว่า "สุนทรียศาสตร์" เป็นคำที่พระยาอนุมานราชธนบัญญัติขึ้น หมายถึงศาสตร์ของการรับรู้ในความงามของศิลปะโดยเฉพาะ อันได้แก่ การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับ สิ่งทั้งปวงที่เป็นความงามเป็นศิลปะ โดยมุ่งศึกษาธรรมชาติและคุณสมบัติของสิ่งนั้น การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินความงาม ตลอดจนการศึกษาให้เข้าใจผลกระทบของสิ่งนั้นที่มีต่ออารมณ์และจิตใจของมนุษย์

องค์ประกอบของสุนทรียศาสตร์มี 2 ประการ คือ

1. องค์ประกอบของความงามด้านเนื้อหา
2. องค์ประกอบของความงามด้านรูปแบบ

องค์ประกอบของความงามด้านเนื้อหา

องค์ประกอบด้านเนื้อหาได้แก่ สุนทรียภาพในคำและสุนทรียภาพในความ

สุนทรียภาพในคำ ได้แก่ความงามซึ่งเกิดจากการใช้คำที่มีพลังโน้มน้าวหรือเร้าให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก เกิดอารมณ์สะเทือนใจ และเกิดภาพพจน์ตามจินตนาการของผู้เขียน มี 3 ลักษณะคือ

1. เสียงของคำ
2. การเล่นคำ
3. จังหวะและลีลาของคำ

สุนทรียภาพในความ ได้แก่ความงามซึ่งเกิดจากศิลปะในการใช้ถ้อยคำ สำนวนโวหาร มาประกอบกันเข้า เพื่อให้เกิดข้อความ หรือเนื้อหาที่สื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง การเกิดสุนทรียภาพในความเกิดได้จากลักษณะดังนี้

1. ภาพพจน์
2. รสวรรณคดี
3. โวหาร
4. สัญลักษณ์

เอกสารความรู้เกี่ยวกับการศึกษาวรรณกรรมด้านสังคม

ยุรฉัตร บุญสนิท (2532 : 139-160) ได้กล่าวถึงการศึกษาวรรณคดีในแนวสังคมว่า สังคมมีความเกี่ยวข้องกับกวีผู้สร้างวรรณคดี ในฐานะที่กวีเป็นส่วนหนึ่งของสังคม สิ่งที่กวีเขียนย่อมมาจากสังคม เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคม หรือความใฝ่ฝันที่ต้องการให้มีขึ้นในสังคม

สังคม หมายถึง กลุ่มชนที่อยู่รวมกัน มีวิถีชีวิตและความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน มีระบบกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม หรือจริยธรรมที่ใช้ร่วมกัน และเป็นข้อผูกพันซึ่งกันและกัน มีสถาบันและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง

ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์ (2522 : 24-31)ได้กล่าวถึงองค์ประกอบทางสังคมว่ามีองค์ประกอบ 5 อย่าง คือ

1. ประชากร มีความหมายใน 2 แง่คือ หมายถึง คน ซึ่งมีลักษณะทางชีวภาพเป็นพื้นฐาน และหมายถึงจำนวนคน ความหนาแน่น การกระจายตัวของคนตามพื้นที่ อัตราการเกิด การตาย อายุ เพศ

ประชากรถือว่าเป็นทรัพยากร และเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาต่าง ๆ

2. ภาษา ภาษาคือระบบสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถส่ง และเก็บรักษาข่าวสารต่าง ๆ แก่น สำคัญของภาษา คือ ระบบเสียงที่กำหนดความหมายไว้ แต่ละภาษาย่อมมีหน่วยเสียงที่แตกต่างกัน

3. เทคโนโลยี หมายถึงความรู้ วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้ดัดแปลงสิ่งแวดล้อม ธรรม ชาติให้เป็นประโยชน์ สามารถสนองความต้องการของมนุษย์ได้

4. โครงสร้างทางสังคม หมายถึง ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภายในสังคม ประกอบด้วยบุคคลและบทบาท

5. อุดมการณ์ หมายถึง ระบบความเชื่อ อันเป็นพื้นฐานของสังคม และการปฏิบัติตน ตามแนวความเชื่อนั้น ในชีวิตประจำวัน ซึ่งประกอบด้วยอุดมการณ์ 3 อย่างคือ

5.1 โลกทัศน์ หมายถึง การที่มนุษย์รู้จักตั้งคำถามว่าสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น บางเรื่องสามารถหาคำตอบได้ด้วยขบวนการทางวิทยาศาสตร์ แต่บางเรื่อง ตอบไม่ได้

5.2 ค่านิยม หมายถึง ความเชื่อว่า อะไรดี อะไรไม่ดี อะไรควรทำ อะไรไม่ ควรทำ โลกทัศน์ย่อมเป็นพื้นฐานสนับสนุนค่านิยม และค่านิยมเป็นพื้นฐานของพฤติกรรม ค่านิยมมี 2 ระดับคือ

ระดับหนึ่ง เป็นค่านิยมในทางปฏิบัติ เป็นหลักศีลธรรม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า สังคมต้อง พึ่งพาอาศัยกัน

ค่านิยมระดับอุดมคติ มีความลึกซึ้งกว่าระดับปฏิบัติ

5.3 ปทัสถาน เป็นแบบอย่างที่ระบุสถานการณ์เช่นใด บทบาทใด ควรประพฤติ อย่างไร หรืองดเว้นการประพฤติอย่างไร ปทัสถานคือ แบบแผนของพฤติกรรมที่ประกอบขึ้นเป็น บทบาท การกระทำตามปทัสถานเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมสังคม

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2525 : 18-20) ได้กล่าวถึงค่านิยมพื้นฐานและโลกทัศน์ของ ชาวไทยไว้ว่า

ค่านิยม หมายถึง สิ่งของ หรือภาวะที่เสาะแสวงหาใคร่ได้ หรือปรารถนาจะเป็น ปรารถนาจะปฏิบัติ หรือยกย่องบูชา และมักเลือกปฏิบัติเมื่อมีโอกาส

โลกทัศน์ หมายถึง ความคิดรวบยอด ในการสนองต่อภาพที่มนุษย์หยั่งเห็น หรือแลเห็น สิ่งต่าง ๆ ในลักษณะที่เน้นแนวความคิด ความเชื่อ และทรรศนะอันเกิดจากสภาพแวดล้อม อาชีพ การศึกษาอบรม ศาสนา และความเชื่อที่ถ่ายทอดมาของแต่ละบุคคล หรือแต่ละกลุ่มชน ค่านิยม

และโลกทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ มีดังนี้

1. ค่านิยมและโลกทัศน์ที่มีต่อธรรมชาตินิยม

ด้วยเหตุที่คนไทยดำรงชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ วรรณคดีไทยส่วนมากจึงมักพรรณนาถึงธรรมชาติอย่างพิสดาร เป็นพิเศษ

2. ค่านิยมในการรักความเสรี และความสนุก

คนไทยมักไม่ค่อยสร้างกฎเกณฑ์ให้กับตัวเอง การสร้างวรรณคดีส่วนมากจึงเพื่อสำเริงอารมณ์มากกว่าชี้ให้ผู้อ่านขบปัญหาชีวิต หรือปัญหาสังคม วรรณคดีสมัยก่อนจึงไม่เน้นแนวคิด แต่จะเน้นด้านการสร้างอารมณ์สะเทือนใจ

3. โลกทัศน์ในเรื่องบุญทำกรรมแต่ง

ชาวไทยเชื่อเรื่องบุญกรรม ว่ามีผลต่อผู้กระทำ บุญกรรมทำให้สัตว์เกิดเป็นสิ่งต่าง ๆกรรมเป็นสิ่งกำหนดชะตาชีวิต ตัวละครในวรรณคดีจึงมีลักษณะปล่อยชีวิตไปตามชะตากรรม

4. ค่านิยม และโลกทัศน์ในการเชื่อสิ่งที่เหลือเชื่อ

คนไทยมักเชื่อในสิ่งที่เหลือเชื่อ และละเลยในสิ่งที่น่าเชื่อ การสร้างวรรณคดีจึงมีลักษณะจินตนาการมากกว่าเรื่องจริง

5. ค่านิยมในเรื่องเดินตามผู้ใหญ่

คนไทยเชื่อว่าการเดินตามผู้ใหญ่เป็นมงคล จึงมักไม่นิยมทำอะไรที่ผิดแผกไปจากคำสอนที่ผู้ใหญ่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา งานสร้างวรรณกรรมจึงมีลักษณะเลียนแบบกันมา รูปแบบและลักษณะค่อนข้างตายตัว

6. ค่านิยมในความมีน้ำใจนักเลง

น้ำใจนักเลงในความคิดของคนไทย หมายถึง การต่อสู้อย่างมีน้ำใจนักกีฬา ไม่เอาเปรียบฝ่ายตรงข้าม และหมายถึงความสามารถที่จะปกป้องฐานะ บริวารของตนไว้ และยังรวมถึงความมีอำนาจ ใครมาข่มเหงหรือแตะต้องไม่ได้ จึงมักแสดงออกในวรรณคดี ในการลบเหลี่ยมถือเป็นปมในการเดินเรื่อง

7. ค่านิยมและโลกทัศน์ในการรักศักดิ์ศรี

ศักดิ์ศรีสามารถแยกออกเป็นหลายลักษณะ คือ

ศักดิ์ศรีลูกผู้ชาย ถือความกล้าหาญเป็นเครื่องบ่งศักดิ์ศรี

ศักดิ์ศรีสตรี ถือการมีสามีคนเดียวและครองความบริสุทธิ์ไว้เพื่อสามี

ศักดิ์ศรีของกษัตริย์ กษัตริย์ถือว่าตรัสแล้วต้องไม่คืนคำ

การสร้างวรรณคดีไทยจึงมักนำเอาเรื่องศักดิ์ศรีมาเป็นปมในการสร้างความขัดแย้งให้กับตัวละคร สร้างสถานการณ์บังคับตัวละคร ให้ต้องพบกับชะตากรรม เพราะความรักศักดิ์ศรี

กิ่งแก้ว อัตถากร (2519 : 91-94) ได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อว่า หมายถึงการเห็นจริงด้วย จะด้วยความรู้สึก หรือการไตร่ตรองด้วยเหตุผลก็ตาม ความเชื่อมีหลายประเภท ดังนี้

1. ความเชื่อบุคคล เช่น วิญญาณ การตาย การเกิดใหม่ เป็นต้น
2. ความเชื่อสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ หรือลางสังหรณ์
3. ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น เทพเจ้า เวทย์มนต์ คาถา
4. ความเชื่อเรื่องเพศ ความรู้สึกทางเพศขึ้นอยู่กับขนาดของอวัยวะเพศ
5. ความเชื่อเรื่องสุขภาพ คนหูยาวอายุยืน
6. ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โชคลาง
7. ความเชื่อเรื่องความฝัน
8. ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง
9. ความเชื่อเรื่องภูตผี ปีศาจ
10. ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์
11. ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ หมอดู

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2536 : 8) กล่าวถึงความเชื่อว่า คือการยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริง ความเชื่ออาจเกิดจากหลักฐานข้อเท็จจริง หรือมาจากพื้นฐานจากความรู้สึกหรือจากลักษณะที่ทำให้เกิดความไขว้เขวบางประการก็ได้ ความเชื่อมี 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่องมงาย เป็นความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล เนื่องมาจากความกลัวและความไม่รู้แล้วแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งนั้น
2. ความเชื่ออย่างมีเหตุผล เป็นความเชื่อที่มีหลักการน่าเชื่อถือ

พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ (2528 : 1-36) ได้กล่าวถึงความเชื่อของชาวอีสานไว้ว่า ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ จะมีความเชื่อในเรื่องการครองเรือน การทำมาหากินในทางสัมมาอาชีวะ ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อหลายประการ คือ

1. เชื่อในฤกษ์ยาม ชาวอีสานจะถือฤกษ์เพื่อประกอบกิจการต่าง ๆ เช่น ปลูกเรือน แต่งงาน บวชนาค เป็นต้น

2. เชื่อเทวดา ผีสาง นางไม้ เนื่องจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ต้องมีการถางป่า จึงเกิดการนับถือเทวดา เจ้าที่ ผีสาง ว่าสามารถให้คุณให้โทษต่อคนได้

3. เชื่อผี วิญญาณบรรพบุรุษ อันได้แก่วิญญาณของปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ที่ตายไป ชาวอีสานเชื่อว่าวิญญาณจะมาอยู่กับเรือนของลูกหลาน มาดูแลลูกหลาน ลูกหลานจึงต้องทำพิธีเซ่นไหว้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้

4. เชื่อลางสังหรณ์ ชาวอีสานมีความเชื่อว่า บุคคลจะประสบโชคลาภจะปรากฏมีลางให้เห็น หรือผู้ที่มีเคราะห์ร้ายก็จะปรากฏมีลางบอกเหตุให้ทราบ

5. คติความเชื่อทางประเพณี เชื่อผีฟ้า ผีแถน เป็นความเชื่อที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์ (2536 : 16-18) ได้กล่าวถึงประเพณีว่า คือระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่สังคมยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ถ้าใครฝ่าฝืนมักจะถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมมีทั้งแบบกลมกลืนกันไป และผิดแผกกันตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น แต่ย่อมมีแนวทางที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ประเพณีมี 3 ประเภท คือ

1. จารีตประเพณี หรือกฎศีลธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมใดสังคมหนึ่งยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นเรื่องของความผิดความถูก และเรื่องของศีลธรรมด้วย

2. ขนบประเพณี หมายถึง ระเบียบแบบแผนที่สังคมได้กำหนดไว้ แล้วปฏิบัติสืบกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม

ทางตรง ได้แก่ ประเพณีที่มีการกำหนดเป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติอย่างชัดแจ้ง

ทางอ้อม ได้แก่ ประเพณีที่ไม่ได้วางระเบียบไว้แน่นอน แต่ปฏิบัติตามคำบอกเล่า หรือจากผู้ใหญ่สืบต่อกันมา

3. ธรรมเนียมประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับเรื่องสามัญที่ทุกคนควรทำ ไม่มีระเบียบแบบแผนหรือขนบ หรือมีความถูกผิดเหมือนจารีต ส่วนมากถือเป็นมารยาทที่ควรปฏิบัติ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เครือวัลย์ ปัญญามี (2533) ศึกษาตัวละครในวรรณคดีอีสานที่ถือกำเนิดมาผิดปรกติจากคนทั่วไป ทั้งในด้านชาติกำเนิด รูปสมบัติ พฤติกรรม และอุปนิสัย ศึกษาจากวรรณคดี 10 เรื่อง คือ เรื่อง หน้าผากไกลกะด้น ท้าวก่ำกาดำ พญาคันคาก แก้วหน้าม้า ท้าวหอมฮู สุพรหมโมกขา

กำพร้าขี้เรื้อน ท้าวเจ็ดไท กำพร้าผีน้อย และพระก็ดพระพาน พบว่าตัวละครแหวกขนบทั้งหลาย ส่วนใหญ่ถือกำเนิดมาในตระกูลยากจน มีอาชีพขอทาน จึงทำให้เป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป ส่วนเรื่องท้าวก่ำกาดำ บิดามารดาเป็นชาวบ้านทั่วไป แต่เกิดมามีรูปร่างขี้เหร่ผิดปรกติ ผิวดำผิดมนุษย์ แต่ตอนหลังสามารถถอดรูปได้ แก่นของเรื่องท้าวก่ำกาดำคือการเสนอแนวคิดว่า "สังคมมักจะตัดสินคุณค่าของมนุษย์ที่รูปร่าง รูปร่างที่อัปลักษณ์แม้จะมีความสามารถหรือมีความดีอย่างไรก็ไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมได้"

แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ (2527) ศึกษาวรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทานของอีสานทั้งหมด 5 เรื่อง คือ เรื่องพญาคันคาก ท้าวเต่าคำ ท้าวสิงคะโล ท้าวก่ำกาดำ ท้าวหมาหยุย เพื่อศึกษาในด้านศิลปะการประพันธ์ องค์ประกอบของเรื่อง และคุณค่าด้านสังคม พบว่า วรรณ-กรรมอีสานมีความไพเราะในด้านการใช้คำ และสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางสังคมในด้านความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี นอกจากนี้ การศึกษาเรื่องท้าวก่ำกาดำ พบว่า แก่นของเรื่อง คือ การไม่ยอมรับความสามารถความดีงามที่อยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์ ตัวละครเอกคือพระโพธิสัตว์ จุติลงมาใช้กรรมจึงมีรูปร่างผิดปรกติ เป็นผู้มีบุญญาธิการมาก และตั้งหน้าตั้งตาทำความดีจนสามารถเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ในตอนท้ายจึงทำให้มีรูปร่างงดงาม เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป โครงเรื่องท้าวก่ำกาดำ เกิดจากความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ คือท้าวก่ำกาดำกับมารดา เป็นเหตุให้ท้าวก่ำถูกลอยแพ ไปพบกับชะตากรรมต่าง ๆ

ชฎารัตน์ สุนทรธรรม (2528) ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานเปรียบเทียบระหว่างเรื่องพระลัก-พระราม พระรามชาดก และควายทัวระพี กับเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 พบว่า เรื่องมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านเนื้อเรื่อง ตัวละคร นอกจากนี้ยังพบว่ารามเกียรติ์ฉบับอีสาน ยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีของอีสานอันยึดถือคติทางพุทธศาสนา ในด้านวรรณศิลป์ พบว่า ใช้สำนวนโวหารเปรียบเทียบทำให้เกิดภาพและรส มีการสรรถ้อยคำอย่างหลากหลาย ใช้สัมผัสคล้องจอง ถือเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าทางวรรณศิลป์

นงลักษณ์ ขุนทวี (2529) ศึกษานิทานพื้นบ้านอีสานเรื่องเสียวสวาสดิ์ในด้าน ศิลปะการประพันธ์ ภาพสะท้อนทางสังคม และบทบาทของเรื่องเสียวสวาสดิ์ ที่มีต่อสังคมอีสาน พบว่าเรื่องเสียวสวาสดิ์เดิมเป็นนิทานมุขปาฐะ ภายหลังมีผู้นำมาแต่งเป็นร้อยกรองประเภทโคลงสารจารด้วยอักษรไทยน้อย เนื้อเรื่องมีลักษณะเป็นนิทานเรื่องใหญ่ที่มีนิทานเรื่องย่อยประกอบกันทั้งหมด 66 เรื่อง นิทานย่อยแต่ละเรื่องจะมีแนวคิดเสริมแนวคิดหลักของเรื่องใหญ่ ภาษาที่ใช้ในการแต่งใช้

ภาษาเรียบง่าย ผู้อ่านเข้าใจง่าย แต่ใช้โวหารเปรียบเทียบที่คมคาย และใช้สัญลักษณ์ผู้อ่านต้องตีความ เช่น ใช้สัตว์ต่าง ๆ แทนกิเลส ตัณหาในตัวมนุษย์ ใช้อาวุธแทนสติปัญญาและปริศนาธรรม ซึ่งใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรมแทนนามธรรม เป็นต้น ในด้านสังคมเรื่องเสียวสวาสดิ์ สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของชาวอีสาน ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น และสภาพความเป็นอยู่ของชาวอีสานในอดีต

นภารัตน์ มณีรัตน์ (ม.ป.ป.) ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสังข์ทอง ฉบับ ตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เปรียบเทียบกับบทละครนอก บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 พบว่าวรรณกรรมทั้ง 2 เรื่อง มีลักษณะสัมพันธ์กัน โครงเรื่องเหมือนกัน แต่รายละเอียดบางส่วนจะถูกตัดออก นอกจากนี้ ในวรรณกรรมฉบับ ตำบลทุ่งยั้ง ยังสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมความเชื่อ ตลอดจนความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวตำบลทุ่งยั้ง

นิภา นิจสุนกิจ (2524) ศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องท้าวสีทน ฉบับของภาคอีสานกับภาคกลางและมอญ โดยเปรียบเทียบเนื้อเรื่อง อักขรวิธี และรวบรวมคติเตือนใจ คำคม และประเพณี ความเชื่อที่ปรากฏในเรื่องท้าวสีทนของแต่ละภาคและภาษามอญ พบว่า เรื่องสีธนฉบับต่าง ๆ มีเนื้อเรื่องคล้ายกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน และวรรณคดีแต่ละภาคสะท้อนให้เห็นคติความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีที่แตกต่างกัน

พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2532) ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ที่จารด้วยตัวธรรม ต้นฉบับจากวัดโคกกลาง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร พบว่าวรรณกรรมเรื่องสุวรรณสังข์กุมารมีเค้าเรื่องคล้ายกับเรื่องสุวรรณสังข์ชาดก และสุวรรณหอยสังข์ มากกว่าเรื่องสังข์ทอง ฉบับพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 โดยเฉพาะชื่อเมืองและตัวละคร นอกจากนี้ยังพบว่า เรื่องสุวรรณสังข์กุมารและสุวรรณหอยสังข์นิยมคัดลอกต้นฉบับมากมาย จากการรวบรวมของกลุ่มวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น พบต้นฉบับกระจายอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน จำนวน 15 ฉบับ

ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) ศึกษาวรรณกรรมเรื่องสังข์ทอง เปรียบเทียบสังข์ทอง 3 ฉบับ คือ บทละครนอกเรื่องสังข์ทอง พระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 2 สังข์ทองคำฉันท์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติและสังข์ทองคำกาพย์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งยังไม่ได้พิมพ์เผยแพร่ ค่าวซอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ เปรียบเทียบเนื้อเรื่อง โครงเรื่อง และเปรียบเทียบกับนิทานพื้นบ้านเรื่องสังข์ทองที่เล่าในจังหวัดต่าง ๆ พบว่านิทานสังข์ทองของไทยน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เข้ามาในไทยทางภาคใต้ แล้วแพร่กระจายไปยังจังหวัดต่าง ๆ ทำให้เกิดการแต่งหลายสำนวนจนเป็นที่

รู้จักทั่วไป พร้อมทั้งพยายามอ้างอิงว่าเกิดขึ้นในจังหวัดของตน แต่ละสำนวนก็มีรายละเอียดแตกต่างกันบางส่วน และเหมือนกันในบางส่วน

รำเพย ไชยสินธุ์ (2527) ศึกษากระบวนจินตภาพในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน โดยศึกษาจากวรรณกรรม 15 เรื่อง ทั้งที่เป็นวรรณกรรมตำนาน นิทาน คำสอน ศาสนา ประเพณี และวรรณกรรมความรัก วิเคราะห์กระบวนจินตภาพในวรรณกรรม และความสัมพันธ์ของกระบวนจินตภาพกับสังคมอีสาน พบว่า วรรณกรรมอีสานที่นำมาวิเคราะห์ทั้งหมดมีแก่นเรื่อง 2 แนว คือ แสดงปรัชญาชีวิตของชาวชนบทอีสานว่าเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมตามหลักพุทธศาสนา และแก่นเรื่องอีกแนวหนึ่ง คือ แสดงค่านิยมวีรบุรุษในอุดมคติ ผู้มีคุณธรรมสูง ในด้านการแต่งวรรณกรรมทั้งหมดมีการสรรคำมาใช้อย่างประณีต แนะให้เกิดอารมณ์ และความรู้สึกแก่ผู้อ่าน โดยใช้กระบวนจินตภาพ 2 ลักษณะ คือ กล่าวตรงไปตรงมาและการสร้างภาพพจน์ นอกจากนี้กระบวนจินตภาพยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพความเป็นอยู่ความเชื่อและค่านิยมของคนในสังคม สะท้อนให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี ศาสนาและอาชีพ ของชาวอีสาน

ลยาศรี พุฒพนะเสวี (2526) ศึกษาวรรณกรรมเรื่องก่ำกาดำ โดยใช้ต้นฉบับที่ได้จากจังหวัดเชียงใหม่ เปรียบเทียบกับฉบับอื่น ๆ พบว่า วรรณกรรมเรื่องก่ำกาดำเป็นที่นิยมแพร่หลายทั้งในภาคเหนือและภาคอีสาน

ในภาคเหนือชาวบ้านรู้จักนิทานเรื่องก่ำกาดำเป็นอย่างดี สามารถเล่าได้ ส่วนต้นฉบับพบหลายสำนวนที่จารลงในใบลาน นอกจากนี้ยังมีฉบับพิมพ์เป็นค่าวซอ แต่งด้วยอักษรล้านนาจำหน่ายกันทั่วไป

ในภาคอีสานชาวบ้านรู้จักนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ มีวรรณกรรมลายลักษณ์เป็นหนังสือใบลาน จารด้วยอักษรธรรมอีสาน และอักษรไทยน้อย ต่อมา นายสุภณ สมจิตศรีปัญญา อาจารย์วิทยาลัยครูมหาสารคาม ปริวรรตเป็นภาษาไทยพิมพ์ออกเผยแพร่

โครงเรื่องของนิทานชาดกเรื่องก่ำกาดำ ฉบับจังหวัดเชียงใหม่ มีความแตกต่างจากฉบับของอีสาน นิทานเรื่องก่ำกาดำเชียงใหม่คล้ายคลึงกับเรื่องสังข์ทอง หรือสุวรรณสังข์ชาดก แต่ตัวเอกมีลักษณะผิวดำขี้เหร่มาแต่กำเนิด ส่วนสังข์ทองเกิดเป็นหอยสังข์ แล้วจึงออกจากหอยมาสวมรูปเงาะทำให้ขี้เหร่ภายหลัง

วินัย ภู่ระหงษ์ (2520) ศึกษาเปรียบเทียบนิทานเรื่อง พระสุธน นางมโนห์รา ฉบับต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อศึกษาที่มาและการแพร่กระจายของเรื่อง พบว่าเรื่องนี้แพร่หลายอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แล้วเข้ามาสู่ประเทศไทย ตอนแรกเป็น

นิทานมุขปาฐะ ต่อมาชาวบ้านนำมาปรับปรุงแต่งเป็นบทเล่นละครชาตรี และแพร่กระจายไปยังภาคต่าง ๆและมีต้นฉบับหลายสำนวน มีเนื้อเรื่องคล้ายคลึงกันแต่รายละเอียดบางตอนแตกต่างกัน

ศิราพร ฐิตะฐาน (2522) ศึกษาการแพร่กระจายของนิทานพระราม จากเรื่อง ราม-เกียรติ์ฉบับต่าง ๆ คือ ฉบับพระราชนิพนธ์ของรัชกาลที่ 1 รามเกียรติ์สำนวนท้องถิ่นอีสานจากการศึกษาพบว่ามีการ ลดความ สลับความ ตลอดจน ผู้เล่านำเอาเหตุการณ์ และตัวละครที่คุ้นเคยเข้ามาแทรกพระลัก-พระลาม พระรามชาดก สำนวนล้านนา คือ หรมาน พรหมจักร และรามเกียรติ์ฉบับบ้านดวนเกยจากภาคใต้ โดยใช้ทฤษฎีการถ่ายทอดนิทาน พบว่า การแพร่กระจายของนิทานไปสู่ถิ่นต่าง ๆ นั้น มีการเปลี่ยนแปลงของนิทานในลักษณะต่าง ๆ คือ เปลี่ยนรายละเอียด เพิ่มความ ในเรื่องรามเกียรติ์ที่เล่า ตัดเหตุการณ์ตัวละครที่ไม่คุ้นเคยออก นอกจากนี้ยังมีการดัดแปลงตัวละครให้เป็นไปตามความเชื่อของท้องถิ่น

สมพร ร่วมสุข (2521) ศึกษาบทบาทตัวละครมนุษย์ในบทละครในและละครนอก โดยศึกษาตัวละครมนุษย์ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายร้าย พบว่า ตัวละครมนุษย์มีที่มาจากคติความเชื่อของอินเดียทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธของอินเดีย เช่น พระพรหม พระอิศวร พระอินทร์ ยักษ์ ครุฑ นาค กินรี วิทยาธร นอกจากนี้ยังมีตัวละครที่สร้างมาจากความเชื่อดั้งเดิมของไทย เช่น พระเสื้อเมือง จระเข้ แมว ม้า เป็นต้น ถึงแม้ว่าตัวละครจะมีรูปร่างลักษณะแตกต่างกันอย่างไร แต่อุปนิสัยและการแสดงออกก็ตรงกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์คือ มีอารมณ์และความต้องการเช่นเดียวกับมนุษย์ ตัวละครฝ่ายดีจะประพฤติอยู่ในกรอบศีลธรรม ส่วนตัวละครฝ่ายร้ายก็จะไม่ปฏิบัติตามศีลธรรม ขาดคุณธรรม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนวุ่นวายแก่ตัวละครอื่น บทบาทตัวละครอมนุษย์ที่มีต่อเรื่อง คือ ช่วยให้เรื่องมีความลึกลับ สนุกสนาน ตื่นเต้น ชวนให้ติดตาม และยังเป็นเครื่องมือของผู้แต่งในการดำเนินเรื่องไปสู่จุดมุ่งหมายอย่างรวดเร็ว สมเหตุสมผล

สรายุทธ ทองคำใส (2529) ศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องผาแดง-นางไอ่ ฉบับของพระอริยานุวัตร เขมจารี ในด้านวรรณศิลป์และด้านสังคม พบว่าเรื่องผาแดง-นางไอ่ แต่งขึ้นจากคำประพันธ์ประเภทกลอนอ่านวชิรปันตี ในด้านวรรณศิลป์ผู้แต่งสามารถสรรคำมาใช้ได้อย่างไพเราะตลอดจนให้ความหมายที่ลึกซึ้งกินใจผู้อ่าน ผู้แต่งใช้การเปรียบเทียบทำให้เกิดภาพชัดเจน ก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ นอกจากนี้ผู้แต่งยังใช้สัญลักษณ์เข้ามาช่วยในการเสนอเรื่องราว เพื่อสื่อความหมายของสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยผ่านทางรูปธรรม จากการตีความสัญลักษณ์ 3 ประเภท คือ สัญลักษณ์จากแก่นเรื่อง สัญลักษณ์จากตอนสำคัญหรืออนุภาค และสัญลักษณ์เบ็ดเตล็ด ในด้านสังคม

เรื่องผาแดง-นางไอ่ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชาวอีสานในอดีต ประเพณีทำบุญบั้งไฟ และแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์

เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร (2529) ศึกษาวิเคราะห์แบบเรื่อง และอนุภาคในปัญญาสชาดก พบว่า เรื่องส่วนใหญ่มีแบบเรื่องและอนุภาคตรงกับแบบเรื่องและอนุภาคของนิทานอินเดีย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปัญญาสชาดก กับนิทานอินเดีย แต่มีบางเรื่องที่ไม่ตรงกัน โดยผู้แต่งอาจจะนำเรื่องมาจากนิทานพื้นเมือง การวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคทำให้ทราบถึงค่านิยมและวัฒนธรรมของเจ้าของนิทาน ได้แก่ ความปรารถนาจะประสบความสำเร็จโดยง่าย ความปรารถนาเอาชนะธรรมชาติ ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับพระเจ้า ความเชื่อในเรื่องสวรรค์ว่าเป็นสถานที่สวยงามและสุขสบาย ความเชื่อในพระเจ้าว่ามีอำนาจเหนือชีวิตมนุษย์ เป็นต้น ในด้านวัฒนธรรมปัญญาสชาดกแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอินเดียโบราณอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ว่า ผู้เรียบเรียงปัญญาสชาดกนำนิทานมาจากนิทานของอินเดีย

บทที่ 2

การปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

1. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับต้นฉบับเรื่องท้าวหอยโข่ง

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นนิทานเรื่องยาวที่แต่งด้วยภาษาอีสาน จารลงในใบลาน จำนวน 281 แผ่น 562 หน้า โดยใช้อักษรไทยน้อย พบต้นฉบับที่หมู่บ้านโนนหอม หมู่ 2 ต.โนนหอมอ.เมือง จ.สกลนคร พบมี 2 ฉบับที่เป็นเรื่องเดียวกัน ฉบับที่นำมาศึกษาเป็นฉบับที่มีเนื้อความครบสมบูรณ์ได้จาก นางฮน ขันเพียแก้ว อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 106 หมู่ 2 ต.โนนหอม อ.เมือง จ.สกลนคร

1.1 รูปแบบอักษรที่ใช้

เรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นวรรณกรรมนิทานที่บันทึกด้วยอักษรไทยน้อย ผู้แต่งจาร (เขียน) ลงในใบลานมีลักษณะการเขียนดังนี้

1. ใบลาน 1 แผ่น มีความกว้างประมาณ 4.5 ซ.ม. ยาว 55 ซ.ม. ใน 1 แผ่น จาร (เขียน) 2 หน้า และบอกเลขหน้าไว้ในหน้าที่ 2 ของแต่ละแผ่น เรียงตั้งแต่แผ่นที่ 1 ถึงแผ่นที่ 281

2. การเขียนตัวอักษรในแต่ละแผ่น เขียนหน้าละ 4 บรรทัด เว้นวรรคเมื่อจบวรรคหนึ่ง ๆ และเว้นช่องว่างไว้สำหรับเจาะรูร้อยเชือกเป็นรูปสี่เหลี่ยม

3. การจบบรรทัด เมื่อหมดบรรทัดไม่ถือการจบคำ ถ้าเขียนคำใดไม่จบก็จะยกไปต่อบรรทัดใหม่ หรือเขียนลงหน้าใหม่ แผ่นใหม่ เป็นการเขียนแยกคำ บางครั้งตัวพยัญชนะอยู่บรรทัดบนสระกับตัวสะกดอยู่บรรทัดล่าง ผู้อ่านต้องผสมเอง

4. วรรณยุกต์ การเขียนจะไม่ใช้วรรณยุกต์ เวลาอ่านถือการออกเสียงสูง ต่ำตามสำเนียงพูดของชาวอีสาน ผู้อ่านเห็นว่าอ่านได้ความตรงกับคำไหนก็ออกเสียงตามคำนั้น ถือว่าออกเสียงถูกต้อง

ตัวอย่างต้นฉบับนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

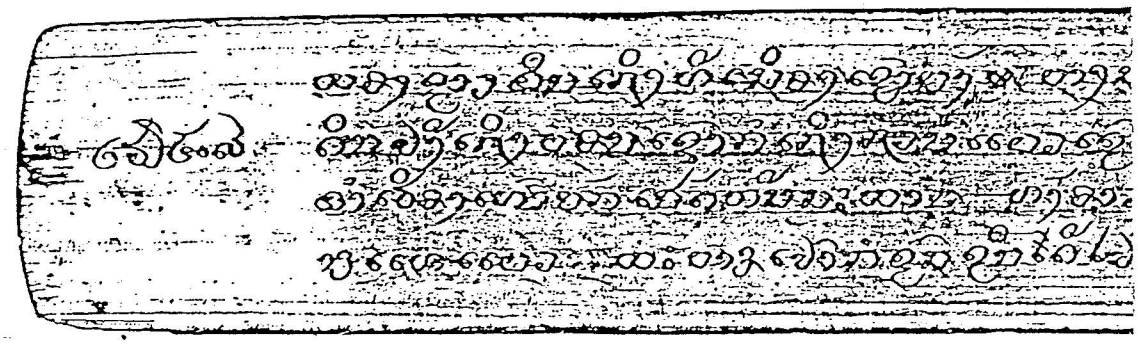

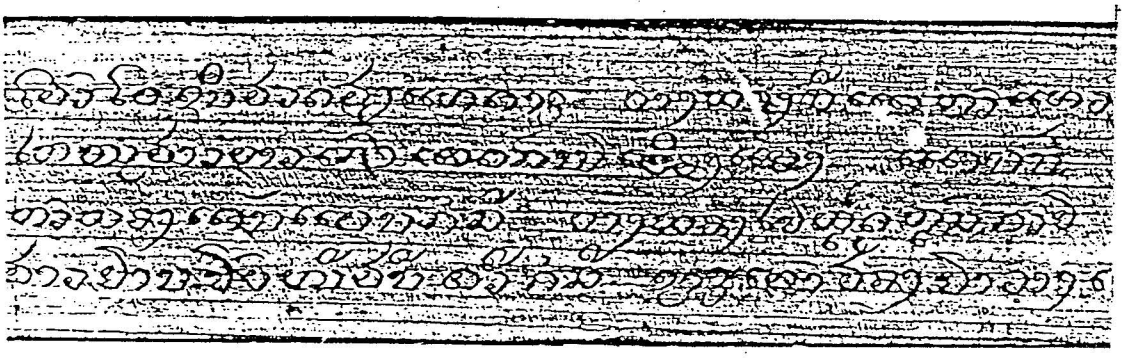

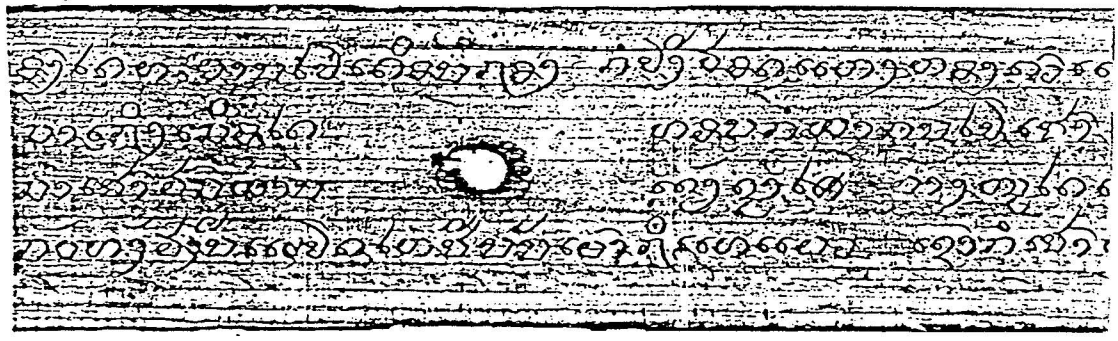

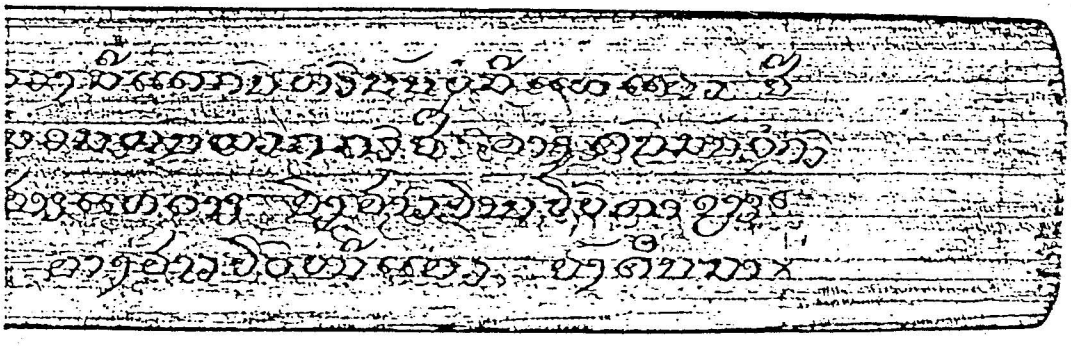

ลักษณะตัวอักษรที่ใช้เขียนเรื่อง ท้าวหอยโข่ง

ก	
ข	
ค	
ง	
จ	
ช/ซ	
ด	
ต	
ถ	
ห	
ท	
น	
บ	
ป	
ผ	
ฝ	
พ	
ฟ	
ม	
ย	
ร	
ล	
ว	
ส	
อ	
ฮ	

พยัญชนะที่เขียนติดกัน

พยัญชนะต้นที่ออกเสียง 2 ตัว จะนำมาเขียนติดกัน ที่พบมีดังนี้

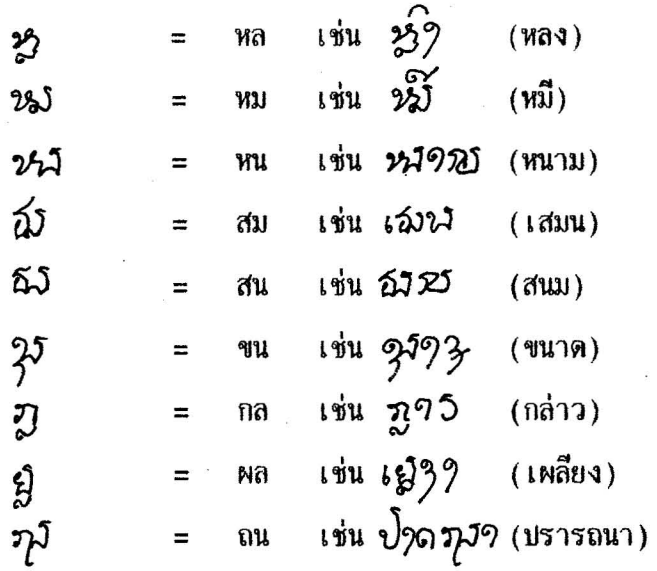

สระที่ใช้

สระที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีดังนี้

อะ	=	-ะ	เช่น	กะ	(กะ)
อา	=	-า	เช่น	ย่า	(ย่า)
อิ/อี	=	◌ิ	เช่น	กิน	(กิน)
				นี้	(นี้)
อุ/อู	=	◌ุ	เช่น	ทุก	(ทุก)
				อยู่	(อยู่)
ไอ	=	ไ	เช่น	ไห	(ไห)
				ไน	(ใน)
เอา	=	เ-า	เช่น	เจ้า	(เจ้า)
อือ	=	◌ือ	เช่น	ถือ	(ถือ)
เออ	=	เ-อ	เช่น	เนอ	(เนอ)
				เทิน	(เทิน)
โอ	=	โ	เช่น	โจม	(โจม)
เอาะ	=	เ-าะ	เช่น	เยาะย่อง	(เยาะย่อง)
เอ	=	เ-	เช่น	เด	(เด)
แอ	=	แ-	เช่น	แต่นั่น	(แต่นั่น)
ออ	=	-อ	เช่น	พร้อม	(พร้อม)

สระพิเศษ เป็นการใช้เครื่องหมายแทนสระ ที่แตกต่างจากภาษาไทยปัจจุบัน ที่พบคือ

1. ◌̂ เขียนอยู่บนคำที่มีตัวสะกด ออกเสียงได้ 2 ลักษณะคือ

   ก. ออกเสียง โ-ะ เช่น = คน = คน

   = สง = สง

   ข. แทนวรรณยุกต์ในคำที่ใช้สระ เ-า เช่น เข้า = ข้าว

   เข้า = เขา

2. ◌ั เป็นเครื่องหมายที่ใช้แทนความหมายลักษณะ ดังนี้

ก. ใช้แทนไม้หันอากาศในสระ ◌ั-ว

เช่น = กัว (กลัว)

ข. ใช้แทนไม้หันอากาศในสระ -ะ

เช่น = อัด (ปิด)

 = ปักตู (ประตู)

ค. ใช้แทน ◌ ในสระ เ-ะ ที่มีตัวสะกด

เช่น = เห็น

3. ใช้แทนเครื่องหมาย ไม้ยมก (ๆ) หรือ เลข 2 หมายถึงให้อ่านซ้ำคำหน้า

เช่น = ล่ำ ๆ

 = ยาบ ๆ

4. ใช้แทน สระ -อ ที่มี ย สะกด ออกเสียงเป็น -อย

เช่น = น้อย

 = หอย

5. ใช้แทน สระ เ ีย ออกเสียงเป็น สระ เ ีย ที่มีตัวสะกด

เช่น = เขียน

 = เสียง

6. ◌ิ นิคหิต ใช้แทน ◌ั ออกเสียงเป็น เสียง สระ ออหรือ เสียง สระ ออ เสียงสั้น

เช่น = บ่อ

 = ก็

ตัวเลข

ตัวเลขที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งคล้ายกับตัวเลขไทย แต่มีบางตัวที่แตกต่างกัน ดังนี้

ตัวเลข

1 = ๑ (๑)

2 = ๒ (๒)

3 = ๓ (๓)

4 = ๔ (๔)

5 = ๕ (๕)

6 = ๖ (๖)

7 = ๗ (๗)

8 = ๘ (๘)

9 = ๙ (๙)

10 = ๑. (๑๐) อ่านว่า สิบทัด

11 = ๑.๑ (๑๑) อ่านว่า สิบเอ็ด

---

20 = ๒.ทัด (๒๐) อ่านว่า ซาวทัด

21 = ๒.๑ (๒๑) อ่านว่า ซาวเอ็ด

---

100 = ฮ้ อยทัด (๑๐๐) อ่านว่า ฮ้อยทัด

101 = ฮ้ อย.๑ (๑๐๑) อ่านว่า ฮ้อยเอ็ด

---

200 = ๒ฮ้ อยทัด (๒๐๐) อ่านว่า สองฮ้อยทัด

202 = ๒ฮ้ อย๑ (๒๐๑) อ่านว่า สองฮ้อยเอ็ด

จำนวนนับ เริ่มจาก หนึ่ง...สิบ...ฮ้อย...พัน...หมื่น...แสน...ล้าน...โกฏิ กือ...ตื้อ...ติ้ว

การประสมอักษร

การประสมอักษรที่พบในเรื่อง ท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

พยัญชนะต้น

พยัญชนะต้นที่ใช้ มีทั้งพยัญชนะเดี่ยว และพยัญชนะควบกล้ำ และตัวนำ ได้แก่

พยัญชนะต้นตัวเดียว

ก	/ k /	เช่น	ก๊น	(กิน)	กาว	(ก่าว)
ข	/ kh /	เช่น	เขา	(เขา)	ของ	(ของ)
ค	/ kh /	เช่น	คอมว่า	(คอมว่า)	ควด	(เคียด)
ง	/ n /	เช่น	งาม	(งาม)	เงิน	(เงิน)
จ	/ c /	เช่น	เจ้า	(เจ้า)	จิ้ง	(จิง)
ซ	/ s /	เช่น	ซ้าง	(ช้าง)	ซอก	(ซอก)
ด	/ d /	เช่น	ดอม	(ดอม)	ดี	(ดี)
ต	/ t /	เช่น	ตาม	(ตาม)	ตกแต่ง	(ตกแต่ง)
ถ	/ th /	เช่น	ถีบ	(ถีบ)	เถิง	(เถิง)
ท	/ th /	เช่น	ท้าว	(ท้าว)	ทะยาน	(ทะยาน)
น	/ n /	เช่น	นาง	(นาง)	นั้น	(นั้น)
บ	/ b /	เช่น	บ้าน	(บ้าน)	บาป	(บาป)
ป	/ p /	เช่น	ปบ	(ปบ)	ปื้น	(ปื้น)
ผ	/ ph /	เช่น	ไผ	(ไผ)	ผูก	(ผูก)
ฝ	/ f /	เช่น	ฝัน	(ผัน)	ฝัง	(ผัง)
พ	/ ph /	เช่น	แพง	(แพง)	พอม	(พ้อม)
ฟ	/ f /	เช่น	ฟาง	(แพง)	ฟาว	(ฟ่าว)
ย	/ j /	เช่น	ยอ	(ยอ)	ยิ้ง	(ยิง)
ล	/ l /	เช่น	เลี้ยง	(เลี้ยง)	แล้ว	(แล้ว)
ว	/ w /	เช่น	เวน	(เวน)	วัน	(วัน)
ส	/ s /	เช่น	สั่ง	(สั่ง)	สอง	(สอง)

ห / h / เช่น เห็น (เห็น) หิว (หิว)

อ / ʔ / เช่น อุ้ม (อุ้ม) อ่อน (อ่อน)

ฮ / h / เช่น ฮ้อย (ฮ้อย) ฮีบ (ฮีบ))

พยัญชนะต้นควบ

พยัญชนะต้นที่ออกเสียงควบ 2 ตัว ที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง ตัวนำและตัวควบกล้ำ

ตัวนำ

หล เช่น หลาย (หลาย)

หน เช่น หนุ่ม (หนุ่ม)

หม เช่น หมู (หมู)

หว เช่น ไหว้ (ไหว้)

หย เช่น ใหญ่ (ใหญ่)

ขน เช่น ขนาด (ขนาด)

คน เช่น คนิง (คนิง)

ถน เช่น ปรารถนา (ปรารถนา)

สม เช่น เสมอ (เสมอ)

สล เช่น สลาด (สลาด)

ถว เช่น ถวาย (ถวาย)

ตัวควบกล้ำ

กล เช่น กล่าว (กล่าว)

กว เช่น กว้าง (กว้าง)

ขว เช่น ขวี่ (ขวี่)

คว เช่น ไคว (ไคว)

อว เช่น อว่าย (อว่าย)

ฮว เช่น ฮวาย (ฮวาย)

ตัวสะกด

การใช้ตัวสะกดเท่าที่พบ เป็นตัวสะกดตรงตามมาตรา ไม่ใช่ตัวสะกดหลายตัว ดังนี้

1. แม่กง ใช้ ง

   เช่น ᨾᩮᩢ (สอง) ᩉᩖᩢ (หลวง) ᨧᩥᩢ (จิง) ᩮᩢ (อง) ᨶᩣᩢ (นาง)

2. แม่กน ใช้ น

   เช่น ᨻᩮᩢᨶ (เป็น) ᨣᩮᩢᨶ (แคน) ᨯᩮᩢᨶ (เดิน) ᩉᩪᨶ (ทูน) ᨻᩩᨶ (บุน) ᩉᩮᩢᨶ (เห็น)

3. แม่กม ใช้ ม

   เช่น ᨣᩮᩢᨾ (แก้ม) ᩈᨾ (สม) ᨿᩤᨾ (เยี่ยม) ᨣᩮᩢᨾ (แคม) ᨳᩣᨾ (ถาม)

4. แม่กก ใช้ ก

   เช่น ᨽᩪᨠ (กูก) ᨴᩮᩢᨠᩣᨶ (ดอกไม้) ᩉᩪᨠ (ทุก) ᩈᩩᨠ (สุก) ᨧᩢᨠ (จัก)

5. แม่กด ใช้ ด

   เช่น ᩍᩢᨯ (ฮีด) ᨠᩥᨯ (คีด) ᩉᩮᩢᨯ (โอด) ᨦᩮᩢᨯ (เงือด) ᨿᩤᨯ (เคียด) ᩉᩮᩢᨯ (ฮอด)

6. แม่กบ ใช้ บ

   เช่น ᨿᩣᨻ (บาบ) ᨿᩣᨻ (ยาบ) ᨣᩮᩢᨻ (แทบ) ᨠᩣᨻ (กาบ)

7. แม่เกย ใช้ ย

   เช่น ᨶᩢᨿ (น้อย) ᩉᩢᨿ (ห้อย) ᩈᩣᨿ (ฮวาย) ᨻᩣᨿ (บาย) ᨿᩮᩢᨿ (เย้ย) ᩈᩣᨿ (สาย)

8. แม่เกว ใช้ ว

   เช่น ᨣᩮᩢᩅ (แก้ว) ᨠᩖᩅ (กล่าว) ᩈᩣᩅ (สาว) ᩉᩣᩅ (ท้าว) ᨠᩖᩁᩅ (เหลียว)

1.2 รูปแบบการประพันธ์

คำประพันธ์ของอีสานมีหลายประเภท จากการรวบรวมของ จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520 : 3-82) มี 4 ประเภท คือ กาบ (กาพย์) กอน (กลอน) โคง (โคลง) และฮ่าย (ร่าย) บทร้อยกรองแต่ละประเภท มีลักษณะบังคับแตกต่างกันไป

คำประพันธ์ที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นคำประพันธ์ที่เรียกว่า กลอนอ่าน หรือโคลงสาร ซึ่งมีลักษณะและการกำหนดคณะ ดังนี้

1.2.1 กำหนดคณะ

กลอน 1 บท มี 2 บาท บาทหนึ่งมี 7 คำ อาจเขียนติดต่อกันเป็นวรรคเดียว หรือแบ่งออกเป็น 2 วรรคก็ได้ ทั้งนี้อาจมีคำเสริม 2 - 4 คำ เติมหน้าวรรค และมีคำสร้อย 2 คำ เติมท้ายวรรค

กลอนอ่านแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ กลอนบทเอก และ กลอนบทโท เรียกตามชื่อการกำหนดคำเอก คำโท ดังนี้

กลอนบทเอก ให้มีคำเอก 3 คำ คำโท 2 คำ

XX 000 0000 XX
XX 000 0000 XX

กลอนบทโท ให้มีคำเอก 3 คำ คำโท 3 คำ

XX 000 0000 XX
XX 000 0000 XX

อย่างไรก็ตามการกำหนดคำเอก คำโท ตลอดจนจำนวนคำไม่ถือเคร่งครัดนัก บางครั้งถือเสียงอ่าน หนัก - เบา เป็นเกณฑ์ในการแต่งด้วย

1.2.2 การส่งสัมผัส

ในการแต่งไม่เคร่งครัดการส่งสัมผัส ไม่ว่าจะเป็นสัมผัสนอกหรือสัมผัสใน แต่ถ้ามีสัมผัสจะทำให้กลอนไพเราะยิ่งขึ้น สัมผัสในนิยมมากกว่าสัมผัสนอก และนิยมสัมผัสอักษรมากกว่าสัมผัสสระ ถ้ามีสัมผัสอักษรมาก ๆ เรียกว่ากลอนสังวาส

เรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งใช้สัมผัสทั้งสัมผัสนอก และสัมผัสใน ซึ่งทำให้กลอนมีความไพเราะยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างการใช้สัมผัสดังนี้

ก. การใช้สัมผัสนอก

กลอนอ่านโดยทั่วไปไม่เคร่งครัดสัมผัสนอก แต่ถ้ามีจะทำให้กลอนไพเราะขึ้น ในเรื่องท้าวหอยโข่ง กลอนส่วนใหญ่ไม่ส่งสัมผัสนอก แต่มีบางบทที่ส่งสัมผัสนอกโดยใช้คำสุดท้ายของวรรค ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 1, 2 หรือ 3 ของวรรคต่อไป ดังนี้

เขาก็ ขึ้นโคกกว้างลงคุ่มแคมชำ
นำตีนดงเล่าลงโพนค้อย
กายห้วยน้อยห้วยใหญ่ตามไป
อันว่า ทางไกลสุดย่างไวบ่มีได้
ลิงดูไม้เคือไสเกี้ยวกอด
เป็นดอกแล้วสันกาแก้วอยู่กิน
ก็หาก อาจินค้อยคอยเห็นสัตว์สิ่ง
จับกิ่งก้านขันฮ้องเฮียกเมีย
เจ้ยบินย้ายปลายยางแขวนอยู่
ตู้อันฮ้องเสียงก้องกล่อมชะนี
กีกาเป้าเว้าม่วนกวนหู
ภูเขาหลวงใหญ่ชันตันหน้า

(แผ่นที่ 205)

จากลักษณะการส่งสัมผัสดังกล่าว มีลักษณะเหมือนกลอนอ่านวชิรบันดี ซึ่งจารุบุตร เรืองสุวรรณ (2520 : 77-78) อธิบายว่า เป็นกลอนอ่านที่ใช้คำก่ายนอก (สัมผัสนอก) ต่อเนื่องกันไปทุกบทเหมือนกาพย์ มีหลักในการแต่งคือ

1. กลอน 1 บท มี 4 บาท บาทละ 7 คำ เพิ่มคำเสริมหน้าวรรค ไม่เกิน 4 คำ และคำสร้อยหลังวรรค ไม่เกิน 2 คำ ตามต้องการ

2. คำก่ายให้กำหนดเอาสำเนียงสระ โดยไม่กำหนดเสียงเอก - โท

3. ลักษณะคำก่าย คือ คำสุดท้ายของบาทที่ 1 ให้ก่ายกับคำที่ 1 หรือ 2 หรือ 3 คำใดคำหนึ่งในบาทต่อไป ต่อเนื่องกันไปจนจบ เช่น

โลกบ่ ห่อนแต่งตั้ง หญิงพาบสองผัว
เฮียมนี้ ก้วปาบังบาปเวรภายหน้า
ท่านอย่า มาชวนเข้าอะวีจีหม้อใหญ่
ท่านอย่า มานั่งใกล้เฮียมนี้สิบ่ดี แท้แหล่ว
(จากเรื่อง สุริวงศ์)

ข. <u>การใช้สัมผัสใน</u>

ร้อยกรองของอีสานมีการใช้สัมผัสใน ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรเช่นเดียวกับ ร้อยกรองของภาคกลาง การใช้คำสัมผัสตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปเช่น เคียง, เทียบเคียง, คู่, เทียมคู่, เป็นต้น ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งได้นำวิธีการเล่นสัมผัสมาใช้ เพื่อให้เกิดความไพเราะ ดังนี้

1) <u>สัมผัสสระ</u> หมายถึง คำสัมผัสในวรรคเดียวกัน เป็นคำที่ใช้สระตัวเดียวกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป ดังนี้

<u>เคียง</u> คือ การใช้คำที่มีสระเดียวกัน เขียนเรียงกัน 2 คำ เช่น

เขาก็ ฮวายมนตร์ให้ของกินมีทุกสิ่ง
แต่งใส่ โตกตั้ง<u>ไว้ในหั่นบ่อนนาย</u> แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 20)

เทียบเคียง คือ การใช้คำที่มีสระเดียวกัน เรียนเรียงกัน 3 คำ เช่น

ย่ากล่าวแล้วหอยเล่าเลยจา
ย่าเฮ้ยฝูงนั่น บุญบ่เคยเทียมเขาจิงบ่เอาตัวข้อย
ย่าจง อาสาย้ายคืนไปเสียก่อน
ยังที่ อุบมะหาดเจ้าทาสาข้าก็มากหลาย แท้ดาย
(แผ่นที่ 49)

ทบเคียง คือ การใช้คำที่มีสระเดียวกัน เรียงกัน 2 คำ ติดต่อกัน 2 คู่ เช่น

ก็จิง ฮอดแห่งห้องนีมิตใหญ่เมืองหลวง
ก็จิง เซานาขวางขอกเวียงเมืองกว้าง
ดูขวางกว้างงามเฮียงเพียงฮาบ
พญานาดเจ้าเห็นแล้วเล่าซะออน แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 262)

เทียมแอก คือ การใช้คำที่มีสระเดียวกัน เรียงกัน 2 คำ โดยมีคำที่ใช้สระอื่นคั่น เช่น

หอยช้ำ พางานเว้าหัวนายเจ้าย่า อีเฮียมเฮ้ย
สู่มื้อ หลานบ่เว้านำเจ้าหงวมเหงา แท้ดาย
มื้อนี้ หอยกล่าวเว้าเจ้าย่าบ่จาดอม ดังนี้
คือจัก เห็นเครือหลังแต่อีนายยังน้อย พุ้นแหล่ว
(แผ่นที่ 38)

2) สัมผัสอักษร หมายถึง คำที่ใช้สัมผัสในภายในวรรคเดียวกัน ซึ่งเป็นคำสัมผัสอักษร คือใช้พยัญชนะต้น ตัวเดียวกัน หรือมีเสียงคล้ายกันเป็นคำสัมผัส เช่น ข-ค-ฆ-ท ส-ช ผ-พ ฝ-ฟ ห-ฮ หล-ล หว-ว หย-ย เป็นต้น

การใช้สัมผัสอักษรในเรื่องท้าวหอยโข่งมีดังนี้

คู่ คือ การใช้พยัญชนะต้นเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เรียงกัน 2 คำ ในวรรคเดียวกัน เช่น

มันฮู้ ไปแสวงซ้อนกินรีนางนาด
กับหมู่ ดวงดอกไม้นางแก้วเสบสม นั่นตาย
มันก็ สมเสพก้ำพากเหลี่ยมเขาเสมน
ก็หาก พอใจมันเปิดเสียบ่ชมช้อน

(แผ่นที่ 137)

เทียมคู่ คือ การใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เรียงกัน 3 คำ ในวรรคเดียวกัน เช่น

เจ้าจิง วอนวานไหว้เถิงคุณอินทะลาด
บัดนี้ ข้าก็ พลัดพรากน้องสองน้อยก็บ่เห็น พระเฮ้ย
ขออย่า ให้แคล้วคลาดคำปรารถนาเฮียม แด่ท้อน
ข้าจัก เป็นคนเทียวสงสาร จงให้ทงเทียมน้อง แด่เน้อ

(แผ่นที่ 7)

เทียมรถ คือ การใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เรียงกัน 4 คำ ในวรรคเดียวกัน เช่น

ย่าก็ คิดถี่ถ้วนจักไปกล่าวถามดู จริงเทิน
หลอนว่า เห็นหญิงพอยสิค่อยโลมเอามาเลี้ยง

ย่ากล่าวแล้วเลยเล่าลงไป
ไอยะกาเดินเข้าเมืองบ่มีช้า
(แผ่นที่ 47)

เทียบรถ คือ การใช้พยัญชนะต้นตัวเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เรียงกัน 5 คำ ในวรรคเดียวกัน เช่น

อันว่า นางนี้ เทียมดังแก้วพิพูรย์ลูกประเสริฐ
สังมา ไปเทียมสมกั่วชีนนามน้อย
อายแก่ เทพดาดั้งดอนแดนดงเถื่อน จริงดาย
กับทั้ง อินทร์อยู่ฟ้าพรหมพร้อมสู่องค์ นั่นดาย
(แผ่นที่ 165)

ทบคู่ คือ การใช้พยัญชนะต้น ตัวเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เขียนเรียงกันทีละ 2 คำ ติดต่อกัน 2 คู่ ในวรรคเดียวกัน เช่น

สามพระองค์เจ้าลีลาเฮ็วฮีบ
ย่อง ๆ ย้ายทะยานล้ำล่วงลง
(แผ่นที่ 6)

เทียบคู่ คือ การใช้พยัญชนะต้นเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เขียนเรียงกันทีละ 2 คำ ติดต่อกัน 3 คู่ เช่น

คอมว่า นางกล่าวแล้วพญาใหญ่จารจา
นางจัก มีทีตาหน่อเมืองบุญกว้าง นี้แหล่ว
บ่มี ปาบังฮ้ายโพยภัยบังเบียด สังแหล่ว
อินทร์จัก ตั้งแต่ให้กุมมารแก้วหน่อเมือง นั่นแหล่ว
(แผ่นที่ 8)

แซกคู่ คือ การใช้พยัญชนะต้น ตัวเดียวกัน หรือเสียงคล้ายกัน เขียนเรียงกัน 2 หรือ 3 คำ แล้วมีพยัญชนะอื่นคั่นกลาง เช่น

บาช้ำ สบใส่เสื้อเมืองอินทร์เฮือเฮื่อง
ม้าวใส่แล้วสังวาลย์ชว่านใส่คีง
(แผ่นที่ 98)

1.2.3 วิธีแต่ง

ในการแต่งกลอนอ่าน จะแต่งสลับกันระหว่างบทเอกกับบทโท หรือแต่งบทเอกหลาย ๆ บท บทโทหลาย ๆ บทก็ได้ ไม่จำกัด ว่าจะใช้บทเอกเท่าใด บทโทเท่าใด ที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีทั้งแต่งบทเอกสลับกับบทโท และแต่งสลับกันไม่แน่นอน ดังนี้

ก. บทเอกและบทโทสลับกัน

ในตอนที่ทหารเมืองพะลานเดินทางไปถามข่าวท้าวหอยโข่งที่เมืองจำปา เมื่อมาถึงเมืองจำปา และทราบเรื่องแล้วจึงเดินทางกลับไปรายงานให้เจ้าเมืองพะลานทรงทราบ ผู้แต่งบรรยายการเดินทางของทหาร ผ่านป่าเขาและชมธรรมชาติสองข้างทางที่เดินผ่าน ดังนี้

กายห้วยน้อยห้วยใหญ่ตามไป (บทเอก)
อันว่า ทางไกลสุดย่างไวบ่มีได้
ลิงดูไม้เคือไสเกี้ยวกอด (บทโท)
เป็นดอกแล้วสันกาแก้วอยู่กิน
ก็หาก อาจินค้อยคอยเห็นสัตว์สิ่ง (บทเอก)
จักกิ่งก้านขันฮ้องเฮียกเมีย
เจ้ยบินย้ายปลายยางแขวนอยู่ (บทโท)
ตู้อันฮ้องเสียงก้องกล่อมชะนี
กีกาเป้าเว้าม่วนกวนหู (บทเอก)
ภูเขาหลวงใหญ่ชันตันหน้า
อาชะไนยย้ายตามทางเยาะย่อง (บทโท)

พังดู นกฮ่ำฮ้องปลายไม้ฮ่ำไฮ
ไก่ป่าฮ้องก้องเถื่อนขันเนือง พุ้นเย้อ (บทเอก)
ขุนก็ พารี้พลเลียบชลแคบน้ำ
นำทางย้ายหลายวันเดินดุ่ง (บทโท)
บางพ่อง คึดฮุ่งชู้ทางบ้านย่างไว
ไย ๆ ย้ายเถิงเขตเมืองพะลาน (บทเอก)
ลิงดู กวางฟานปบหอบทะยานไปหน้า
อาชะไนยม้าชำ ๆ ทั้งแล่น (บทโท)
ผูงหมู่ ขุนแก่นเหง้าเลยเท่าท่งนา
กายท่งกว้างเถิงที่ปักตูหลวง (บทเอก)
ทั้งปวงหลุยเข้าไปบ่มีช้า
ขุนก็ เมือหาห้องไผมันทุกหมู่ (บทโท)
ลดเครื่องแล้วพากันขึ้นขาบทูล
(แผ่นที่ 205 - 206)

เป็นการพรรณนาธรรมชาติระหว่างการเดินทางของทหาร โดยกล่าวถึงทหารขี่ม้าผ่านป่าเขา ห้วย มีดอกไม้ ต้นไม้ และสัตว์ป่า เช่น นกร้องเรียกคู่อยู่บนยอดไม้ ไก่ป่าขันก้องสนั่นไปทั้งป่า ทำให้เหล่าทหารที่เดินทางเกิดอารมณ์สะเทือนใจว้าเหว่ คิดถึงคู่รักที่คอยอยู่ที่บ้าน จนต้องเร่งฝีเท้าม้าให้เร็วขึ้น กระทั่งถึงทุ่งนา แล้วเข้าสู่ประตูเมือง เหล่าทหารจึงรีบกลับไปสู่บ้านของตนเอง แล้วค่อยขึ้นเฝ้าเจ้าเมือง

ข. <u>บทเอกและบทโทสลับกันไม่แน่นอน</u>

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ส่วนใหญ่จะแต่งสลับบทเอก บทโท ไม่แน่นอน จะขึ้นต้นด้วยบทเอกหรือบทโท กี่บท แล้วจึงเปลี่ยน แล้วแต่ผู้แต่งจะเห็นเหมาะสม เช่น

ตอนท้าวหอยโข่งขึ้นครองเมืองนิมิต บรรดาเจ้าเมืองที่เป็นหัวเมืองขึ้นก็มาร่วมงาน พอเสร็จงานแล้วจึงเดินทางกลับเมือง ผู้แต่งบรรยายบรรยากาศในการเดินทาง ดังนี้

ก็หาก แซว ๆ เต้าสาวบ่าวจากัน นั่นตาย (บทเอก)
ปักตูหลวงออกเมืองยามเช้า
วอย ๆ ข้ามนา ขวางท่งใหญ่ (บทโท)
ฝูงไพร่พร้อมไปเช้าบ่เชา
กาเว้าฮ้องโตเฮ้ย ๆ หาคู่ (บทโท)
ชายวู่ฮ้อนคึดเถิงชู้เมื่อชม
ทม ๆ เต้นงัวควายโองละมั่ง (บทโท)
ฝูงหมู่ ชายคั่งแค้นหาชู้สู่คน แท้แหล่ว
พังดู ฝูงแงวฮ้องจับคอนเสียงว่อน (บทโท)
คึดฮอดน้องตอนเต้นตื่นใจ
ก็หาก กายหลายบ้านคาเมบ้านนอก (บทโท)
เลยฮอดบ้านเมืองแท้สู่พญา

(แผ่นที่ 236)

ผู้แต่งพรรณนาถึงการเดินทางของเจ้าเมืองหัวเมืองขึ้นและทหารออกจากเมืองนิมิตในตอนเช้า ผ่านประตูเมือง ออกสู่ทุ่งนา แล้วเข้าสู่ป่า ได้ยินเสียง นกร้องหาคู่ เห็นสัตว์ป่า ทำให้เหล่าทหารคิดถึงคู่รักที่ได้พบกันในเมืองนิมิต แล้วต้องจากมา แต่ละเมืองต่างเดินทางผ่านหมู่บ้านน้อยใหญ่จนกระทั่งถึงเมืองตนเอง

1.3 <u>กลวิธีการแต่งเรื่องท้าวหอยโข่ง</u>

การแต่งวรรณคดีหรือวรรณกรรมพื้นบ้าน ไม่ว่าจะเป็นนิทาน หรือวรรณกรรมคำสอนก็ดี โดยเฉพาะวรรณกรรมของภาคเหนือและอีสาน มักจะดำเนินเรื่องตามแนวชาดก โดยขึ้นต้นบทไหว้ครู ไหว้เทพ กล่าวประชุมชาดก หรือ มูลเหตุของการเล่าเรื่องเสมอ ซึ่ง พิทูร มลิวัลย์ (2538 : 50-51) สรุปว่าเป็นเพราะอิทธิพลของวรรณคดีบาลี

1.3.1 <u>การขึ้นต้น</u>

เรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งถือขนบในการแต่ง โดยขึ้นต้นเรื่องด้วยบทไหว้ครู ดังนี้

นะโม ตัสสะแก้วอุวะองค์ประเสริฐ
พันเตตีเลิศล้ำคุณแก้วหน่วยสาม
ตามมาไหว้คุณโบพ่อแม่
อินทร์พรหม ฝ่ายแผ่กว้างมายู้ซ่อยปอง แด่ท้อน
ซู่ให้ เวราฮ้ายหายเสียหนีหลีก จริงเทิน
โทโส ให้ปีกเว้นตัวข้าอย่าให้เห็น แด่ท้อน
เกสา ผมเกศเกล้าตางดอกมาลา
ทัดสะมือ สิบนิ้วเลียนตางเทียนตามไต้
อันว่า ตนตัวข้าตางผางดวงประทีป
จิตใจ เป็นดังน้ำมันไต้ฮุ่งเฮือง แด่ท้อน
กับทั้ง จักขุแก้วตาเฮียมสองฝ่าง ก็ดี
ขอให้เป็นดัง ดวงประธูปไต้บูชาแก้วพระยอดคุณ นั่นเทิน
กับทั้ง หูสองก้ำขอบูชาพุทธบาท
เป็นดัง ข้าวตอกเจ้านางฟ้าหว่านถวาย แด่ท้อน
ฝูงหมู่ โทโสพร้อมโลโภปิตาตุฆาต ก็ดี
ขอให้ หนีหลีกเว้นโตข้าอย่าให้เห็น แด่ท้อน
กับทั้ง โจราพร้อมกำมังทุกสิ่ง ก็ดี
อย่าได้ มาบาดข้าประสงค์ตั้งต่อบุญ พระเฮ้ย
สิทธิ ลาโภพร้อมไชโยดวงประเสริฐ
มังคละ เลิศล้ำตัวข้าผู้เกษียน แด่ท้อน
สุวัตถะโกพร้อมไชโยดวงยิ่ง
จิงมา แนมแนบข้าเสถียรล้ำอยู่ยืน แด่เทิน

(แผ่นที่ 1)

ผู้แต่ง ขึ้นต้นบทไหว้ครูด้วยการตั้งนะโม สรรเสริญคุณพระรัตนตรัย คุณของพ่อแม่ และเทพคือ พระอินทร์ พร้อมทั้งอธิษฐานเอาร่างกายของผู้แต่งแทนเครื่องบูชา และขอให้ผู้แต่งมีความสวัสดี มีอายุยืนยาวและได้กุศลจากการแต่งครั้งนี้ ขอให้เทพช่วยอำนวยชัยให้แต่งได้สำเร็จ อย่าได้มีอันตรายใด ๆ แก่ตัวผู้แต่ง หรืออุปสรรคใด ๆ ในการแต่งครั้งนี้

ต่อจากบทไหว้ครูเป็นการบอกจุดประสงค์ในการแต่ง ว่าต้องการแต่งเรื่องนี้ขึ้นเพื่อสิ่งใด ก่อนจะเริ่มเรื่อง ดังนี้

บัดนี้ข้าจัก แปเอาพื้นในธรรมสอนสั่ง
แปลงให้ ความต่อเรื่องเป็นพื้นอ่านฟัง นี้แหล่ว
ถวายแก่ นักปราชญ์พร้อมขุนหมื่นทั้งหลาย
ทั้งขุนนางบ่าวสาวฟังแจ้ง
ทั้ง ผูงแม่หม้ายหญิงพอยฮ้างเปล่า ก็ดี
กับทั้ง แก้วแผ่นหล้านางน้อยให้ค่อยฟัง พี่เทิน

(แผ่นที่ 1 - 2)

ผู้แต่งกล่าวว่า จะนำเอานิทานธรรมมาดัดแปลงให้ความต่อเนื่องเป็นนิทาน เล่าสู่กันฟัง เพื่อให้นักปราชญ์ ขุนนาง หนุ่มสาวทั่วไป หญิงหม้ายตลอดจนกระทั่งถึงหญิงผู้สูงศักดิ์ได้รับฟัง

1.3.2 การดำเนินเรื่อง

เมื่อผู้แต่งไหว้ครู และบอกจุดประสงค์ ในการแต่งแล้ว จึงเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึง เมืองจำปา อันเป็นเมืองสำคัญ เป็นที่อยู่ของบิดามารดาของพระเอก กล่าวถึง สภาพของบ้านเมือง ความเป็นอยู่ของชาวเมือง และสภาพภายในวังของเจ้าเมือง ดังนี้

ยังมีราชาไท้ขันตีพญาใหญ่
มีไพร่พร้อมหลายล้วนเพิ่งบุญ นั่นดาย
อันว่า เทวีแก้วคำบางเป็นเอก
สนมหนุ่มน้อยพันห้าแวดระวัง
บ่มี ไผ่ฮูปฮ้ายโสมเศร้าสิ่งใด นั่นแหล่ว
คือดัง เทพาด้าวโสมงามล้วนเกิ่งกัน แท้แหล่ว
ผูงสาวใช้พอพันงามยิ่ง จริงนา
เป็นที่ ชายล่ำเยี่ยมพอมื้อบ่อิ่มตา
อันว่า ราชาเจ้าขันตีพญาใหญ่

ทศราชได้ทำสร้างแต่บุญ แหล่ว
มหาดเล็กพร้อมตำรวจชาววัง ก็มี
กับไทขันหลายระวังฮักษาเจ้า
เมืองหลวงกว้างพันวาเป็นขนาด
อามาตล้นหลายฮ้อยอเนกนอง มากแหล่ว
ดูแวดล้อมอ้อมไคว่เมืองหลวง แท้ตาย
กำแพงสูงห้าวาเพียงด้าม
ปักตูตันต้ายซงเมืองคนอยู่
แปดป่องแท้ปักตูกว้างคั่งคน แท้แหล่ว
โม่ง ๆ ม้องกลองยามดีดื่น
หื่น ๆ ล้นหัวเมืองเขาส่วนให้ มากแหล่ว
ทุกทวยค้าขายซื้อคั่งนอง แหล่ว
บ่ได้ กลัวเกรงย่านเมืองใดมาชิงยาด จริงแหล่ว
บุญขนาดล้นเหลือพื้นแผ่นไต
ตรัสพระโอษฐ์ต้านแย้มเล่าทั้งหัว
บ่ได้ โกรธาข่มเหงชาวเมืองบ้าน
ชื่อว่า จำปาห้องเมืองหลวงสนุกยิ่ง
สาวบ่าวล้นเขาหลิ่นซว่าแซว
ทอยัง ขัดใจเจ้าขันตีพญาใหญ่
กับแก่นไทคำบางเจ้าเอกองค์
ทงเมืองบ้านหลายปีบ่มีลูก
ทั้ง สนมหนุ่มเหน้ากุมมารน้อย บ่มี
แต่นั่น ราชาเจ้าขันตีองค์เอก
ต้านกล่าวเว้านางแก้วแม่เมือง
ฮาจง ตามเทียนไหว้อินทร์พรหมขอลูก จริงเทิน
เทียนเล่มฮ้อยพอตื้อขาบถวาย พี่เทิน

(แผ่นที่ 2 - 3)

ราชาขันตีแห่งเมืองจำปา มีมเหสีชื่อนางคำบาง ทั้งสองปกครองไพร่ฟ้าประชาชน ด้วยทศพิธราชธรรม ใฝ่ในการสร้างบุญกุศล เป็นเหตุให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขไม่มีเหตุร้าย หรือภัยพิบัติเกิดขึ้นแก่ชาวเมือง แต่เจ้าเมืองไม่มีโอรสจะสืบต่อราชวงศ์ เจ้าเมืองจึงให้มเหสีจัดทำพิธีขอโอรสจากพระอินทร์

หลังจากการเริ่มเรื่องแล้ว ผู้แต่งได้ดำเนินเรื่องโดยยึดตัวพระเอกเป็นหลัก กล่าวถึงตั้งแต่พระเอกเป็นเทพบนสวรรค์ ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์ตามคำบัญชาของพระอินทร์พร้อมกับนางฟ้า 2 องค์ เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ จึงต้องพลัดพรากจากเมือง ไปเผชิญชีวิตตามลำพังจนกระทั่งได้ นางเอกเป็นคู่ครองและได้ครองเมืองแทนพ่อตา ถือว่าเรื่องจบตอนที่ 1

เริ่มเรื่องตอนที่ 2 กล่าวถึงชีวิตของพระเอก หลังจากแต่งงานแล้วและมีเหตุให้ต้องพลัดพรากกับนางเอก พระเอกต้องออกติดตามผจญภัยอีกครั้งหนึ่งจึงได้นางเอกคืนมา และได้พบกับบิดามารดาที่แท้จริง ได้สร้างอาณาจักรของตัวเอง เป็นที่เกรงขามของหัวเมืองทั่วไป

เรื่องหลังชีวิตการแต่งงานของพระเอกนี้ ผู้แต่งได้แทรกชีวิตของตัวประกอบสำคัญคือท้าววีชา กับ หกนาง พี่สาวของนางเอก ซึ่งเป็นตัวอิจฉา การกล่าวถึงชีวิตของบุคคลเหล่านี้ถือเป็นตอนแทรกเป็นเรื่องราวชีวิตของบุคคลอีกคนหนึ่ง แต่กล่าวโดยสั้น ๆ ไม่ให้รายละเอียด หรือให้ความสำคัญเท่าชีวิตของพระเอก เรื่องราวตอนนี้ แทรกอยู่ในตอนที่ 2 ของเรื่องใหญ่

1.3.3 <u>การจบเรื่อง</u>

เมื่อจบเรื่อง ผู้แต่งได้บอกความมุ่งหมายในการแต่งไว้อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งบอกที่มาของการแต่ง ตลอดจนวันเดือนปีที่เขียนเสร็จ พร้อมทั้งกำหนดข้อปฏิบัติในการอ่านหนังสือเพื่อมิให้หนังสือเสียหาย คงสภาพอยู่สมความเหนื่อยยากในการแต่ง แสดงให้เห็นความรอบคอบของผู้แต่ง และความมุ่งมั่นในการสร้างหนังสืออย่างแท้จริง สิ่งที่ผู้แต่งบอกไว้เมื่อจบเรื่อง มีดังนี้

ก. <u>ตอนจบเรื่อง</u>

หมด กระบวนแล้ววางเหล็กจารไว้ก่อน สาวเฮ้ย
มันหาก หมดท่อนี้แหล่วเมือหน้าก็หากยัง ท่านเฮ้ย
ยังแต่ ไปหาหน้าอาวีชาหาใส่ ไปแหล่ว
อันหนึ่งขอให้ บุญช่อยยู้ชูขึ้นสู่สวรรค์ แด่ท้อน

ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า หมดกระบวนความแล้ว จึงขอหยุดพักเรื่องไว้เพียงเท่านี้ เพราะเรื่องจบแล้ว นอกจากว่านำเรื่องของท้าววีชามาแต่งต่อไปอีก อนึ่งขอให้บุญกุศลช่วยส่งให้ผู้แต่งขึ้นสู่สวรรค์ เทอญ

ข. ประวัติการเขียน

การหาวัสดุมาใช้ในการเขียนนิทานเรื่องนี้ ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า

ข้อยก็ ทงศีลสร้างภาวันนาเช้าค่ำ
ก็เพิ่ง คึดอยากได้ธรรมเจ้าเทศนา
ก็จริง วาจาต้านดอมเณรน้อยหนุ่ม
เฮาจง ไปเที่ยวซื้อลานได้ต่าวคืน นั่นเทิน
สองจาเว้าดอมกันแล้วอย่า
เลยฮุ่งแจ้งโยงย้ายย่างเชิง
ก็จิง เถิงแถวชั้นเมืองอุเทนนัคเรศ ภายพุ้น
ข้อยก็ เซาจอดยั้งสิมกว้างจิมจน แท้แหล่ว
เมื่อนั่นยังมี ปาลีโสเชื้อชะเลยจรมีมาก จริงแหล่ว
เขาก็ โถงเล่นเบี้ยพนันม้าแอ่วดี
เฮียมก็ โศกีกั้นหือละทัยย้านสั่น
ข้อยก็ นอนบ่ได้คืนนั่นฮุ่งดาย แท้ดาย
ก็เพื่อ เมามัวย้านโจโลลักลอบ
ข้อยก็ ติงบ่ได้เลยกะด้างนั่งเนา แท้แหล่ว
พอเมื่อ เดิก ๆ ข้อนจวนยามไกล้ฮุ่ง มานั่น
สุริเยศย้ายหยายขึ้นล่วงมา
เฮียมก็ ลาลงห้องสถานทองเสด็จด่วน ไปแหล่ว
ฮอดป่าไม้ไปหน้าป่าหนา
มีทั้ง ภูผาชั้นเหวชันแสนง่อม
มีแต่ ไม้ไขว่ขว้างดงกว้างมืดมัว
โคละนาได้หลายวันมีมาก

ก็จิง ไปเถิงห้องคาเม สำลาญใหญ่
ข้อยก็ เข้าจอดยั้งอารามกว้างเขตขง แหล่ว
จิง ขึ้นขาบไหว้เถรอาวาทเลงโย
ขอกูนาเพิ่งบุญจอมเจ้า
แต่นั่น เถโลผู้เมโลลุกลาบ
ก็จิง บุนแบ่งให้โภชะนังบั้น สู่อัน แท้แหล่ว
เฮียมก็ นำทางได้เดินไปเยือนยาก
ฮอดเขตห้วยเซาหั่นพักแฮง
เพื่อว่า อิดอ่อนฮ้ายอุแห้งหอดแฮง แท้แหล่ว
ข้อยก็ แยงหนห้องเมืองนครไกลาด ภายพุ้น
ข้อยก็ ถามต่อซื้อลานได้ต่าวคืน
มาเถิงห้องตองคำบ้านใหญ่ ภายพื้
ก็จิง เขียนขีดไว้เมือหน้าสั่งสอน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 277 - 278)

ผู้แต่งกล่าวถึงเรื่องราวในการหาวัสดุที่ใช้ในการจารึกนิทานคือใบลานว่า ผู้แต่งเป็นผู้ทรงศีล มีความประสงค์อยากได้นิทานธรรมมาใช้เทศนาสั่งสอนประชาชนจึงชวนเณรไปหาซื้อใบลาน เดินทางไปถึงเมืองอุเทน ไปแวะพักนอนในโบสถ์ที่วัด แต่นอนไม่หลับเพราะกลัวนักเลงพนันและโจร รุ่งเช้าจึงเดินทางต่อไปถึงบ้านสำราญแวะพักนอนในวัด โดยได้รับความอนุเคราะห์อย่างดีจากท่านเจ้าอาวาส เช้าจึงเดินทางต่อไปจนถึงเมืองนครไกลาสจึงหาซื้อใบลานได้แล้วกลับมาเขียนยังบ้านตองคำ

ค. <u>วิธีถนอมรักษาหนังสือ</u>

ผู้แต่งบอกวิธีรักษาถนอมหนังสือเมื่อยืมไปอ่าน ไว้ว่า

ฟังเย้อ บุลิโสเชื้อหญิงชายสาวบ่าว
เด็กหนุ่มน้อยฟังแจ้งสู่คน นั่นท้อน
ไผผู้ ยืมหนังสือข้อยไปเฮือนเนาอ่าน
อย่าได้ นอนต่าวปิ้นหนังสือข้อยล่ำแยง
อย่าได้ เอามาตั้งในอกลิงล่ำ
มันจัก หนังหน่วงถ้อยหนังสือข้อย สิขาดเสีย
อันหนึ่งคัน ราตรีค้อยเมือแลงยามค่ำ
อย่าได้ ติดต่อไต้ตะบองนั่นล่ำแยง
มันจัก ตกถึกไหม้หนังสือเฮียมซิเขินขาด
มันจัก ฮามอ่านหลิ่นในส้วมก่อมสาว นั่นแหล่ว
อันหนึ่ง อย่าได้ยืมหนังสือข้อยไปไกลขออ่าน
อย่าได้ กายล่วงล้ำเดือนนั่นเที่ยวมา แท้เน้อ
ข้อยก็ อดสะหะสร้างทำเพียรเขียนยาก จริงแหล่ว
ข้อยก็ ลำบากแท้เพียรใช้แสบขมอง น้องเฮ้ย

(แผ่นที่ 279)

ผู้แต่งขอให้ผู้ฟังตระหนักไว้ว่า ใครก็ตามที่ต้องการยืมหนังสือไปอ่านที่บ้าน ขออย่าได้นำหนังสือมาตั้งบนอกแล้วนอนอ่าน หนังสือมีน้ำหนักมากจะขาด อีกประการหนึ่ง ขออย่าจุดไต้อ่าน เพราะไฟจะตกถูกหนังสือไหม้ เสียหาย ไม่มีอ่านอีก การยืมไปอ่าน ขออย่ายืมไปไกลนัก และควรส่งคืนภายใน 1 เดือน เพราะผู้แต่งเขียนด้วยความยากลำบาก เพียรพยายามใช้สมองกลั่นกรองเป็นอย่างดี

ง. ชื่อผู้เขียน

ผู้เขียนได้บอกชื่อ ดังนี้

ไผหาก บุตสาใช้โจทะนาถามชื่อ ผู้เขียนนี้
ชื่อว่า อินอยู่ฟ้าลงตั้งแต่งเขียน
พี่จัก เพียรเอาแก้วมหานิลสมุทรใหญ่
หมายให้ได้เสียแล้วจิงชิยอม อุ่นเฮ้ย
โอน้อ ไผผู้ ดูหนังสือข้อยพิจารให้มันถี่ เอาเทิน
มีทั้ง ตกแลห้อยในหั่นมากมุน
ปุนดูเบื้องเกกาบ่ได้ใส่
ไลถิ่มไว้ภายใต้ลุ่มเทิง
อย่าได้ เหิงหวนท่อนอาจารย์น้อยหนุ่ม
เจ้าอย่า คึดเบื้องบ้ายซังข้อยผู้เขียน
เลียนตัวไว้จอมพระทัยให้คึดอ่าน เอาท้อน
อย่าได้ ผิดผีกเว้นในฮั่นล่ำคอย
ข้อยก็ บ่ฉลาดตั้งเขียนขีดเลียนตัว
เจ้าผู้ โวหารกว้างนงนางให้ค่อยอ่าน ไปท้อน
มันหาก หมดท่อนี้เมือหน้าบ่มี เจ้าเฮ้ย
ให้ข้อย พิจารแจ้งหาหมู่โกเกา เฮาเฮ้ย
เขียนหลายซ้ำพัดเมื่อยเสียแหล่ว
มันหาก หนักเมื่อยเนื้อทั้งช้ำปวดแอว แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 279)

ผู้แต่งกล่าวว่า ถ้าใครถามชื่อคนเขียน ให้บอกว่า ชื่ออินทร์อยู่ฟ้าเป็นผู้เขียนเพียรเขียนเพื่อให้ได้ซึ่งดวงแก้วอันประเสริฐ ใครที่อ่านหนังสือนี้ขอให้พิจารณาให้ถี่ถ้วน เพราะมีทั้งเขียนตก เขียนหล่น ห้อยข้างล่าง ข้างบน จึงขออภัย เพราะการเขียนมากทำให้รู้สึกปวดเมื่อยเนื้อตัวและปวดเอว จึงเขียนไม่ดีเท่าที่ควร อีกประการหนึ่งผู้แต่งเป็นผู้มีภูมิปัญญาน้อยขอให้ผู้อ่าน ผู้มีปัญญามาก มีโวหารดี ได้อดทนอ่านเถิด

จ. <u>วันเวลาที่เขียนเสร็จ</u>

ผู้เขียนบอกวันเวลาที่เขียนหนังสือเสร็จว่า

ลิดจะนาแล้วยามแถใกล้เที่ยง
เดือนเก้าแฮมแปดค่ำวันเจ็ดแล เจ้าเฮ้ย
ปุนละสังกลาดราชาแต่ที่วันล่วงลับ ไปแล้ว
ได้พันสองฮ้อยสี่สิบสองตัวว่าปีกดสี
ตามไทยะภาษากรุงศรียุธิยาว่าปีมะโรง
ช่อสกตกอยู่วสันตาละดู
เดือนเก้าแฮมแปดค่ำเจ็ดนะวันนี้
แมนมื้อกดไจ้ ได้แถวส่องพื้น
พระจันทร์เสด็จสดับแยงพันนับขัดตะยุด
อุดตะมะลึกถึกหน่วยชื่อว่ากิดตีกา ลูกตีพีจิด
อันสถิตย์อยู่ในสิงนะลาสีมีกคะลา
ตามบุพะลาจารเจ้า หากสังคายะนาทำไว้
ในวรพุทธศาสนานีพานะบัตจะโย หัวตุ

เขียนเสร็จเมื่อเวลาใกล้เที่ยง เดือนเก้า แรมแปดค่ำวันเจ็ด (วันเสาร์) จุลศักราช 1242 ปีกดสี ตามภาษากรุงศรีอยุธยาตรงกับปีมะโรง ตกอยู่ในช่วงฤดูฝน ราศีสิงห์ ตามบุรพาจารย์ทำไว้ในบวรพุทธศาสนา เทอญ

1.3.4 <u>บทแทรก</u>

การแต่งเรื่องท้าวหอยโข่ง สันนิษฐานว่า ผู้แต่งแต่งเป็นระยะ และบางครั้งมีการแทรกคำกลอนที่ไม่เกี่ยวกับเนื้อหาของนิทานลงไป เป็นทำนองสนทนากับผู้อ่าน หรือผู้ฟัง หรืออาจเป็นบทแทรกของผู้คัดลอก ที่แต่งเติมลงในการคัดลอกครั้งต่อมา เนื้อความที่แทรกนั้น มีลักษณะเป็นผญาเกี้ยวสาว บทแทรกที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมี 2 ลักษณะ คือ บทแทรกในระหว่างเขียนเรื่อง และบทแทรกท้ายเรื่อง ดังนี้

ก. <u>บทแทรกในเรื่อง</u>

บทแทรกในเรื่อง หมายถึง บทร้อยกรองที่ผู้เขียน ได้แทรกในเนื้อเรื่องระหว่างการเขียน อันมีเนื้อความ แตกต่างจากเนื้อความของนิทาน พบมี 3 ตอน ดังนี้

<u>บทแทรกที่ 1</u> ตอนท้าวหอยโข่งตามหามเหสีทั้ง 2 นาง กลับมาแล้ว เจ้าเมืองจำปาจึงสู่ขวัญบายศรีให้ หลังจากพราหมณ์สวดจบแล้ว ผู้เขียนได้ต่อบทแทรกลงไป แล้วจึงดำเนินเรื่องต่อไป ดังนี้

หมดบัดแล้วเซาเขียนเสียก่อน น้องเฮ้ย
เดือนสิบ เลยต่อตั้งฟังแล้วจื่อเอา นั่นท้อน
กลอนคำฮักของเพิ่นแพงเฮ้ย
ให้เจ้า อดเอาท่อนเครือย่านางสิเกี้ยวคะน่อง เสียแหล่ว
ค้นว่า เดือนสิบเอ็ดค้อย ๆ
บัดนี้ จักกล่าวเถิงราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ก่อนแหล่ว

(แผ่นที่ 191)

ผู้เขียนกล่าวว่า หมดกระบวนความแล้ว ขอพักไว้เพียงเท่านี้ น้องเอ๋ย เดือนสิบเอ็ดย่างเข้ามา ให้น้องจดจำไว้นะสาวคนรักของคนอื่นเอ๋ย ให้สาวเจ้าอดทนไว้ ราวปลายเดือนสิบเอ็ดจะได้พบเนื้อคู่

<u>บทแทรกที่ 2</u> ในตอนที่ ท้าวหอยโข่งตามมเหสีทั้งสองกลับมาอยู่ที่เมืองจำปาแล้วนั้น เจ้าเมืองพะลานผู้บิดาของนางเป็นห่วง จึงให้ทหารติดตามมาถามข่าว ท้าวหอยโข่งจึงเล่าเหตุที่มเหสีต้องหลงป่า และการติดตามพบให้ทหารฟัง ในตอนที่กำลังเล่า ผู้เขียนได้แทรกเนื้อความที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องลงไป ดังนี้

เลยหมดกระบวนบั้นเซาเหล็กจารไว้ฮั่นท่อน สาวเฮ้ย
มันหากเมื่อยก้นทั้งอยากนอน
พี่ก็ คอน ๆ ดึกอ่าวคนิงเถิงน้อง
สองผู้ล้านให้เจ้าอ่าวคนิงหา แด่ท้อน

โอน้อ เจ้าผู้เขียวสักสิ่วทางในเป็นหมากเดื่อ อีเฮียมเฮ้ย
พี่นี้ ปอดอ้อยช้อยเสมอไข่ฝังทราย
หญิงบ่มาบายบ่มีไผต้อง แท้ดาย
โอน้อ เสียดายดวงมาลาเด้ หนีไปบานบ้านเพิ่น เสียน้อ
ปานนี้ ดกกาบฮ้อยบานบ้างจ่อจี แลน้อ
เสียดาย บุญพุมช้อนสองเคยทอมอ่อน เฮียมเด้
ยามเมื่อ เจ้าหากไขกาบอ้าบานแล้วเพิ่นชิชม พี้นา
มาอีดู สองดอกไม้ในสวนก็มาเหี่ยว เสียน้อ
เจ็บแต่ แมงหากมาลักตั้น ชมแล้วหล่นเหลือง นี้ได้
เฮียมก็ มาเห็นน้องก็ลิงแลดายเจ้าเสียน้อ
คือตัง ลิงล่ำเยี่ยมคอยแก้วที่ไกล แลน้อ

(แผ่นที่ 202)

ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า หมดกระบวนความแล้วขอพักไว้ก่อน คนเขียนเมื่อยและง่วงนอน เนื้อความต่อจากนี้ เป็นการรำพึงความในใจของชายหนุ่มที่รำพึงถึงสาวคนรัก สองคนที่เขาเฝ้าใฝ่ฝันหาแต่สาวอยู่อีกที่หนึ่งซึ่งไกลกันเขาจึงกลัวว่า คนอื่นจะคว้าไปชมก่อนเขา ตัวเขาจึงได้แต่แหงนคอมองเหมือนมองเห็นนกแก้วที่บินอยู่ไกล ๆ

<u>บทแทรกที่ 3</u> เนื้อเรื่องตอนที่เจ้าเมืองพะลานจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับท้าวหอยโข่ง และมเหสี ขณะพรามหณ์กำลังท่องบทสวด ผู้เขียนได้แทรกลงไปว่า

หมดบทแล้วฉันสลาเสียก่อน คำเฮ้ย
อ้ายก็ เคี้ยวหมากแล้วดีเนื้อจิงเขียน พี้แหล่ว

(แผ่นที่ 248)

ผู้แต่งเขียนแทรกว่า หมดกระบวนความแล้ว ขอพักกินหมากให้สบายใจก่อนแล้วจึงจะเขียนต่อ

ช. <u>บทแทรกท้ายเรื่อง</u>

หน้าสุดท้ายของเรื่อง มีบทแทรก ที่มีเนื้อความไม่เกี่ยวข้องกับเนื้อเรื่อง มีลักษณะเป็นผญา เกี้ยวสาว พรรณนาถึง ความรักความคิดถึงที่มีต่อสาวคนรักที่อยู่ไกล ซึ่งเขาไม่มีโอกาสได้เชยชม บทแทรกนี้อาจมีผู้แต่งต่อเติมขึ้นภายหลัง เมื่อมีการคัดลอกครั้งต่อมา เพื่อเป็นการทักทายกับผู้ฟัง หรือผู้อ่าน โดยเฉพาะสาว ๆ บทแทรกดังกล่าวมีเนื้อความดังนี้

โอ้น้อ น้องเฮ้ย อ้ายก็โทเลกั้นในใจเอ้าอั่ง
ข้อยก็ คึดดั่งแค้นคนิงเจ้าอยู่บ่ลืม พี้แหล่ว
บัดนี้ จักขอวอนน้องจอมพระนาง เมืองเพิ่น
พอให้ เมือฮอดห้องดอมอ้ายเดิ่งทาง แด่ท้อน
โอ้น้อ น้องนั่น เป็นดังกกดอกซ้อนทั้งดอกจำปา พี่เฮ้ย
ทั้งซะบันงาดอกนอหอมเฮ้า
ค่อยอยู่ดีเน้อห้วยเหินฮอยพิลาต้นต่ำ ๆ อีเฮียมเฮ้ย
เถิงเมื่อ ยามค่ำค้อยบานแล้วเพิ่นชิชม แลนอ
โอน้อ น้องอย่าไลลืมอ้ายคนิงเถิงหาพี่ แด่เน้อ
ให้น้อง หยุดอยู่ยั้งคองพี่พายเฮียม ก่อนแม้
อย่าได้ พาโลลักพาบสองชมซ้อน
พี่ก็ ประสงค์ใจตั้งคนิงเถิงทุกเช้าค่ำ จริงนา
ขอให้น้อง อดอยู่เยิ้นคองถ้าเมื่อพอย พี่ท้อน
โอน้อ คันว่า พี่หากบ่ได้ยอดแก้วพระวิเศษไกลอก อุ่นนั่น
เฮียมบ่ แพงชีวังชิค่อยตายนำน้อง
โอน้อ ทิพโสดาแก้วบุญกับก้ำเกิด อีเฮียมเฮ้ย
พี่บ่ ลืมนงแพงท่องยามพอมื้อ
โอน้อ มีเทือ เตื้องฮอดน้องคือดังสิเห็นมา อุ่นเฮ้ย
เฮียมก็ ซอมทางยกยอแลลิงเยี่ยม
ก็บ่ เห็นแก่นแก้วแพงล้านที่ใด
พี่ก็ ใจหลูดล้มดอมน้องท่าวตาย อุ่นเฮ้ย

(แผ่นที่ 281)

ผู้แต่งกล่าวพรรณนา ครำ่ครวญ ถึงความรักที่มีต่อสาวซึ่งอยู่คนละหมู่บ้านว่า ขอให้สาวเห็นใจในความรักของเขาที่มั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง เขากลัวว่า จะมีชายอื่นมาคว้าเอาไปเชยชมเสียก่อน ขอให้สาวอดทนรอเขาก่อน แม้ว่าจะอยู่ไกลกัน แต่เขานั้นรักจริง แม้นชาตินี้มิได้สมรัก เขาจะขอตาย เพื่อบูชาความรัก ทุกวันเขายังคงคอยสาวรักด้วยใจที่รุ่มร้อนกระวนกระวายอยู่ทุกวัน

จากบทแทรกในเรื่องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการเขียนหรือเล่านิทานพื้นบ้านนั้นผู้เขียนหรือผู้เล่า มีอิสระในการเขียนหรือเล่า สามารถแสดงอารมณ์ส่วนตัว ความในใจ หรือทักทายกับผู้อ่าน ผู้ฟังได้ โดยแทรกลงในบทประพันธ์ มิได้ดำเนินเรื่องอย่างเคร่งครัด อาจออกนอกเรื่องได้บ้าง ดังตัวอย่างข้างต้น

1.4 วิเคราะห์ผู้แต่งและปีที่แต่ง

1.4.1 ผู้แต่ง

ในตอนท้ายเรื่องกล่าวถึงผู้แต่งไว้ว่า

ไผหาก บุดสาใช้โจทะนาถามชื่อ ผู้เขียนนี้
ชื่อว่า อินอยู่ฟ้าลงตั้งแต่งเขียน พี้
จัก เพียรเอาแก้วมหานิลสมุทรใหญ่
หมาย เอาให้ได้เสียแล้วจิงสิยอม อุ่นเฮ้ย

(แผ่นที่ 279)

จากตอนท้ายเรื่องที่กล่าวถึงผู้เขียนไว้ว่า ถ้าใครถามชื่อคนเขียนขอให้ทราบว่าชื่ออินอยู่ฟ้า ลงมาเขียน จึงอาจสันนิษฐานได้ 2 ประเด็น คือ

ประเด็นที่ 1 จากที่กล่าวถึงผู้แต่งว่า "ชื่ออินอยู่ฟ้าลงตั้งแต่งเขียน" คำว่า "อินอยู่ฟ้า" น่าจะหมายถึง พระอินทร์ เมื่อคนเขียนบอกว่า พระอินทร์เป็นผู้แต่ง ย่อมหมายถึงว่า เรื่องนี้ไม่ทราบใครเป็นผู้แต่ง เหมือนกับนิทานพื้นบ้านโดยทั่วไป ที่เล่าสืบต่อกันมา แม้จะมีผู้นำมาแต่งเป็นกลอนบ้าง กาพย์บ้าง แต่ก็ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้นำมาแต่ง แต่นิยมคัดลอกต่อ ๆ กันมา เรื่องท้าวหอยโข่งก็เช่นเดียวกัน ผู้เขียนหรือผู้คัดลอกไม่ทราบนามผู้แต่ง จึงได้บอกไว้ว่า "ชื่ออินอยู่ฟ้าลงตั้งแต่งเขียน"

<u>ประเด็นที่สอง</u> ผู้แต่งเขียนบอกชื่อตัวเองไว้ว่า ชื่ออิน เป็นผู้เขียนและผู้แต่ง เพื่อ "จักเพียรเอาแก้วมหานิลสมุทรใหญ่" สันนิษฐานว่าหมายถึงให้ได้บุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ นั่นคือ หวังพระนิพพาน นั่นเอง อันเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความเพียรเป็นอย่างมาก จึงจะบรรลุได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า

อันหนึ่ง ขอให้บุญช่อยยู้ชูขึ้นสู่สวรรค์ แด่ท้อน
ข้อยก็ทงศีลสร้างภาวันนาทุกเช้าค่ำ
ก็เพิ่งคือยากได้ธรรมเจ้าเทศนา
ก็จิงวาจาต้านตอมเณรน้อยหนุ่ม
เฮาจงไปเที่ยวซื้อลานได้ต่าวคืน นั่นเทิน
(แผ่นที่ 277)

จากบทกลอนดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเป็นพระหรือผู้ที่เคยบวชเรียน ตามที่ท่านบอกว่า "ข้อยก็ทงศีลสร้างภาวันนาทุกเช้าค่ำ ก็เพิ่ง คือยากได้ธรรมเจ้าเทศนา"

และจากประวัติการเขียน นับตั้งแต่ ความคิดที่จะเขียนที่ว่า "ก็เพิ่งคือยากได้ธรรมเจ้าเทศนา" จนกระทั่งผู้เขียนพาเณรไปหาซื้อใบลาน แล้วได้ใบลานกลับมาเขียน ที่ว่า "ข้อยก็แยงหนห้องเมืองนครไกลาด ภายพุ้น ข้อยก็ถามต่อซื้อลานได้ต่าวคืน มาเถิงห้องตองคำบ้านใหญ่ ก็จิงเขียนขีดไว้เมือหน้าสั่งสอน แท้แหล่ว" แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนกับผู้แต่งน่าจะเป็นคนเดียวกัน ซึ่งแต่งเรื่องท้าวหอยโข่งขึ้น เพื่อใช้เป็นสื่อในการสอนธรรมะ แก่พุทธศาสนิกชน

ผู้เขียนและผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่ง น่าจะเป็นพระอินแห่งบ้านตองคำ ประเด็นที่สองนี้น่าจะเป็นจริงมากกว่าประเด็นแรก

1.4.2 <u>ปีที่แต่ง</u>

ในตอนท้ายเรื่อง ผู้แต่งได้บอก วัน เดือน ปี ที่เขียนเสร็จไว้ดังนี้

ลิดจะนาแล้วยามแถใกล้เที่ยง
เดือนเก้าแฮมแปดค่ำวันเจ็ดแล เจ้าเฮ้ย
ปุนละสังกลาดราชาแต่ที่วันล่วงลับไปแล้ว
ได้พันสองฮ้อยสี่สิบสองตัววาปี กดสี

ตามไทยะภาษากรุงศรียุทิยาว่าปี มะโรง
ช่อสกตกอยู่วสันตาละดู
เดือนเก้าแฮมแปดค่ำเจ็ด
นะวันนี้แม่นมื้อกดไจ้ได้แถวส่องพื้น
พระจันทร์เสด็จสดับแยงพันนับขัดตะยุด
อุดตะมะลึกถึกหน่วยชื่อว่ากิดตีกา ลูกดีพิจิด
อันสถิตย์อยู่ในสิงนะลาสีมิกคะลา
ตามบุพะลาจารเจ้าหากสังคายะนาทำไว้
ในวรพุทธศาสนา นิพานะปัดจะโย หัวตุ
(แผ่นที่ 80)

ผู้เขียนบอกวัน เดือน ปี ที่เขียนเสร็จไว้ว่า เขียนเสร็จเวลาใกล้เที่ยง เดือนเก้า แรม แปดค่ำ วันเจ็ด ปีศักราช พันสองร้อยสี่สิบสอง ฤดูฝน เมื่อตรวจสอบตามปฏิทิน (ทองคำ ยิ้มกำภู. 2514 : 198) ปรากฏว่าเดือน 9 แรม 8 ค่ำ วัน 7 จุลศักราช 1242 ปีกดสี ตรงกับปีไทย คือวันเสาร์ที่ 28 เดือน สิงหาคม พุทธศักราช 2423 ปีมะโรง ซึ่งตรงกับที่ผู้แต่งบอกไว้ว่า ราศีสถิตอยู่ใน "สิงนาลาสีมีกคะลา" คือราศีสิงห์ ตรงกับเดือนสิงหาคมและ "เจ็ดนะวันนี้แม่นมื้อ กดไจ้" คือวันเสาร์ ส่วนปี "กดสี" เป็นการนับปีของทางเหนือ ซึ่งอรุณรัตน์ ดวงสร้อยทอง. (2524 : 63) อธิบายไว้ว่า ถ้าอยากทราบว่าปี พ.ศ.ใด ตรงกับปีอะไร ให้เอาปี พ.ศ.ตั้ง หารด้วย 60 เหลือเศษเท่าใด ให้ดูชื่อปีนั้น ๆ ซึ่งมีชื่อจากปีที่เศษ 0 – 59 การคำนวณปี พ.ศ.2423 เมื่อเอา 60 หาร จะเหลือเศษ 23 ดูตามชื่อปีของภาคเหนือตรงกับปี "กดสี" หรือ ปีมะโรง ซึ่งตรงกับในปฏิทินและที่ผู้แต่งบอกไว้

ต้นฉบับเรื่องท้าวหอยโข่งเขียนเสร็จเมื่อ วันเสาร์ที่ 28 เดือนสิงหาคม พ.ศ.2423 ตรงกับวัน แรม 8 ค่ำ เดือน 9 จ.ศ.1242 ปีมะโรง ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-เกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2539) ใบลานมีอายุ 116 ปี

2. ที่มาของนิทานที่ศึกษา

นิทานที่นำมาศึกษาทั้งหมดมี 4 เรื่อง คือ เรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมารเรื่องสีทนต์มโนราห์ และเรื่องท้าวหอยโข่ง โดยใช้เรื่องท้าวหอยโข่งเป็นหลักในการศึกษา ส่วนเรื่องอื่น ๆ ใช้เป็นส่วนประกอบ ที่มาและเรื่องย่อของนิทานที่นำมาศึกษามีดังนี้

2.1 เรื่องท้าวก่ำกาดำ

2.1.1 ที่มาของนิทาน

จากการศึกษาของลยาศรี หุณฑนะเสวี (2526 : 185-158) พบว่านิทานเรื่องท้าวก่ำเป็นนิทานชาดกนอกนิบาต เป็นเรื่องที่แพร่หลายเป็นที่รู้จักดีทั้งในภาคเหนือ และภาคอีสาน ในภาคเหนือมีต้นฉบับใบลานเก็บไว้ที่วัดมหาชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน และมีต้นฉบับที่แต่งด้วยร่าย หรือ ค่าวธรรม จารด้วยอักษรล้านนา ต้นฉบับอยู่ที่วัดดอกหมูป่า ตำบลสันนาเม็ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวรรณกรรมที่ใช้เทศน์ตามวัด ส่วนค่าวซอใช้เล่าตามบ้านหรืองานพิธีต่าง ๆ

ในภาคอีสานนิทานเรื่องท้าวก่ำแพร่หลายเป็นที่รู้จักของชาวบ้านเป็นอย่างดี บางแห่งเรียกว่าท้าวก่ำกาดำ พบต้นฉบับจารด้วยอักษรธรรมอีสาน โดยใช้ภาษาอีสาน ที่วัดโคกน้อย อำเภอพิบูลย์มังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ต้นฉบับอยู่ที่รองศาสตราจารย์สิริวัฒน์ คำวันสา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร อีกฉบับหนึ่งเป็นอักษรตัวธรรม ได้จากวัดหนองอุ่ม ตำบลนาสีนวล อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม ต่อมา สุภณ สมจิตศรีปัญญา อาจารย์จากวิทยาลัยครูมหาสารคามปริวรรตเป็นภาษาไทยปัจจุบัน

นิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเปรียบเทียบครั้งนี้ เป็นฉบับปริวรรตโดยสุภณ สมจิตศรีปัญญา ต้นฉบับจารด้วยอักษรตัวธรรม แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสาร หรือที่เรียกว่า กลอนอ่าน ฉบับที่พิมพ์เผยแพร่พิมพ์ติดต่อกันไปบนบรรทัดเดียวกัน มิได้วางตามลักษณะของโคลงสาร แต่เมื่อนำมาเขียนทีละบาทจะพบว่ามีลักษณะเหมือนโคลงสารทั่วไป เช่น

นะโมตัสสะฤ

บัดนี้ เฮียมจักนมัสการไหว้วันทาทูลบาท นี้แหล่ว

ขอให้บุญหุ้มเกล้าเสถียรหมั่นหมื่นปี แด่ท้อน

บัดนี้ เฮียมจักเขียนเอาพื้นท้าวก่ำกาดำ ก่อนแหล่ว

ขอให้กาดำงามดังคำชาวเป้า

ขอให้นิ้วแนบส่วยเหมือนดังอินทร์เขียน

ขอให้แอวกลมงามดังอินทร์เมืองฟ้า

ฟังเยอสาวหนุ่มน้อยชู้เก่าฮามเหิง อีพี่เอ๋ย

เฮียมจักเขียนนิยายแต่ปางประถมพุ้น

(ท้าวก่ำกาดำ)

2.1.2 <u>เนื้อเรื่องย่อ</u>

มีสามีภรรยาคู่หนึ่งอยู่กินกันมา 7 ปี แต่ไม่มีบุตร ทั้งสองจึงพร้อมใจกันนำดอกไม้ธูปเทียนร้อยคู่มาบูชาขอบุตรกับพระอินทร์ พระอินทร์จึงให้ท้าวเทพกินนะรี กับนางฟ้าจุลมณีลงมาเกิด เมื่อลงมาใกล้จะถึงเมืองมนุษย์ ลมมีดแถก็พัดทั้งสองให้ไปเกิดคนละที่นางจุลมณีไปเกิดเป็นธิดาคนเล็กของเจ้าเมืองเปงจาน ส่วนท้าวเทพกินนะรีไปเกิดเป็นบุตรของนางหล้าชาวเมืองอีกเมืองหนึ่ง เมื่อนางหล้าคลอดบุตรปรากฏว่าบุตรที่เกิดมามีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ผิวดำมาก จนญาติพี่น้องและชาวบ้านหัวเราะเยาะ นางหล้าเกิดความอับอายคิดจะเอาบุตรไปทิ้ง แต่สามีห้ามไว้ และเลี้ยงดูจนท้าวก่ำอายุได้ 3 ขวบ แต่ท้าวก่ำไม่ยอมพูดจา นางหล้าจึงคิดจะนำลูกไปทิ้ง แต่สามีไม่ยอม ทั้งสองจึงทะเลาะกันถึงขั้นตบตีกัน คืนนั้นเมื่อนางหล้า มารดาหลับแล้ว ท้าวก่ำก็พูดกับบิดาว่า บุญคุณที่พ่อเลี้ยงมานั้นตนจะตอบแทนสักวันหนึ่ง ทำให้บิดาดีใจที่รู้ว่าบุตรพูดได้ รุ่งเช้าจึงเล่าเรื่องให้ภรรยาฟัง แต่นางหล้ายังโกรธแค้นและเกลียดท้าวก่ำอยู่ จึงไปให้หมอดูทำนายดูว่าบุตรตนนั้นจะเป็นอย่างไร หมอดูคำนวณดูแล้วก็ทราบว่า ท้าวก่ำคือพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดเพื่อชดใช้กรรม จนกว่าจะมีอายุครบ 20 ปี จึงจะมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วชมพูทวีป แต่หมอดูเกรงว่าถ้าพูดความจริง นางหล้าอาจจะทำให้ตนเดือดร้อนรำคาญใจอีกจึงกล่าวเท็จว่า บุตรที่เกิดมานั้นเป็นคนไม่ดี จะทำให้ญาติพี่น้องได้รับอันตราย ให้เอาไปลอยแพเสีย นางหล้าจึงไปเล่าให้สามีฟัง สามีจึงยินยอมให้เอาบุตรไป

บิดานำท้าวก่ำใส่แพลงน้ำ แล้วอธิษฐานให้พญานาคและนางธรณีช่วยคุ้มครองลูกของตน เมื่อวางแพลงในน้ำแพก็ไหลทวนกระแสน้ำหายวับไปกับตา แพท้าวก่ำลอยไปได้ 7 วัน ก็ร้อนถึงพระอินทร์ พระอินทร์จึงมีบัญชาให้เทพแปลงกายเป็นกาดำมาช่วยพาท้าวก่ำไปส่งยังเมืองเปงจาน ท้าวก่ำจับหางกาดำ แล้วกาก็พาบินไปส่งยังเมืองเปงจานเสร็จแล้วเทพก็กลับไปรายงานให้พระอินทร์ทราบ ฝ่ายนางฟ้ามเหสีเดิมของท้าวเทพกินนะรี ซึ่งรออยู่บนสวรรค์ ก็มาถามข่าวว่าเมื่อไรท้าวเทพกินรีจะกลับคืนมา พระอินทร์โกรธไล่พวกเขากลับไป นางฟ้าสำนึกผิดจึงเอาดอกไม้ธูปเทียนมาขอขมาพระอินทร์

ท้าวก่ำเดินทางมาจนถึงสวนของเจ้าเมือง ซึ่งมีย่าเฝ้าอยู่ ด้วยความหิว ท้าวก่ำจึงเข้าไปกินผลไม้และอ้อยในสวนของนางลุนธิดาเจ้าเมือง เมื่อกินอิ่มแล้วก็หลับไป คืนนั้นย่าเฝ้าสวนฝันว่ามีช้างมาทำลายต้นไม้ในสวน พอรุ่งเช้าย่าไปดูในสวนก็เห็นอ้อยถูกทำลาย และเห็นรอยเท้าคน ย่าจึงเอาเชือกมาทำบ่วงดักไว้ ท้าวก่ำตื่นนอนเห็นบ่วงจึงแกล้งเอามามัดกับตัวไว้ เมื่อย่ามาดูก็พบท้าวก่ำมีรูปร่างหน้าตาเหมือนลิง ท้าวก่ำอ้อนวอนให้ย่าเมตตา ย่าจึงพาท้าวก่ำกลับไปอยู่ที่บ้านด้วย แต่ไม่ยอมให้ออกไปไหนเพราะกลัวคนจะเห็นความอัปลักษณ์ของท้าวก่ำ

ย่าร้อยดอกไม้ไปถวายนางลุนธิดาเจ้าเมือง ท้าวก่ำเห็นจึงขอร้อยบ้าง ท้าวก่ำร้อยเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ รูปหนุ่มสาวเย้าหยอกเชิงสังวาสและร้อยเป็นเรื่องราวของตนเมื่อครั้งอยู่บนสวรรค์ ย่านำดอกไม้ของท้าวก่ำไปถวายพระธิดา ซึ่งนางก็พอใจ เมื่อนางพิจารณาดอกไม้ก็คิดว่าต้องเป็นชายหนุ่มพลัดบ้านเมืองมา คืนนั้นนางลุนฝันว่ามีดาวตกลงมาในปราสาทขอนอนร่วมกับนาง ฝ่ายท้าวก่ำเมื่อร้อยดอกไม้ไปถวายนางลุนแล้วก็อยากเห็นตัวนาง จึงขอร้องให้ย่าไปเชิญพระธิดาทั้ง 7 มาเที่ยวสวน เมื่อนางมาท้าวก่ำซึ่งแอบดูอยู่ เห็นเข้าก็เกิดความเสน่หา จึงพูดจาเกี้ยวพาราสีนางลุน นางได้ยินเสียงอันไพเราะก็เกิดความหลงใหล คิดผูกพันไปถึงคนที่ร้อยดอกไม้

ตกเย็นท้าวก่ำก็ขออนุญาตย่าไปเที่ยวในเมืองไปพูดจาหยอกล้อสาว ๆ ที่ลงข่วง (บริเวณที่สาว ๆ นั่งปั่นฝ้ายรวมกันอยู่ที่ลานบ้าน) เมื่อสาว ๆ เห็นหน้าตาท้าวก่ำก็ดุด่าและไล่หนี ท้าวก่ำจึงไปหาหนุ่ม ๆ ขอเป่าแคน เสียงแคนของท้าวก่ำมีความไพเราะจนคนฟังตกตลึงและเสียงแคนดังเข้าไปถึงในวัง เจ้าเมืองจึงให้ทหารมาตามหาตัวคนเป่าแคน แต่ไม่พบเพราะท้าวก่ำไปที่อื่นแล้ว ท้าวก่ำถอดรูปแล้วขึ้นไปหานางลุนบนปราสาท พร้อมกับบอกนางว่าเขาเป็นคนร้อยดอกไม้มาถวายนาง ตัวเขาอยู่เมืองอินทปัตถา ท้าวก่ำอยู่กับนางลุนจนรุ่งเช้าจึงกลับมาบ้านย่า

นางลุนอยากทราบว่าคนร้อยดอกไม้ที่อยู่บ้านย่ามีรูปร่างหน้าตาอย่างไร จึงให้สนมเอาสิ่งของไปให้ย่าเพื่อจะได้ดูตัว แต่ย่าโกหกว่าท้าวก่ำไปป่า วันต่อมาท้าวก่ำก็ไปเที่ยวในเมืองอีก

หนุ่ม ๆ จึงพาท้าวก่ำไปเที่ยวในวัง เป่าแคนให้เจ้าเมืองฟัง เจ้าเมืองพอใจและให้สิ่งของแพรพรรณแก่ท้าวก่ำและหนุ่ม ๆ ตกดึกก็แยกกันกลับบ้าน ท้าวก่ำก็ถอดรูปแล้วแอบขึ้นไปหานางลุน รุ่งเช้านางลุนก็ฝากแหวนกับสไบให้ท้าวก่ำเอามาฝากย่า ท้าวก่ำนำสิ่งของไปให้ย่า แต่บอกว่าเป็นรางวัลที่ตนเป่าแคน

ต่อมาท้าวก่ำขอให้ย่าไปสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้ เจ้าเมืองไม่ขัดข้องแต่ขอถามความสมัครใจของธิดาก่อน วันต่อมาย่ากลับมาฟังข่าว เจ้าเมืองก็บอกว่านางลุนยินยอมแต่งงานกับหลานของย่า เจ้าเมืองยอมยกนางให้ แต่ให้ย่าหาสินสอดมาเป็นเงินทอง แก้วแหวน มณี ข้าทาสหญิงชายช้างม้าวัวควายอย่างละร้อย พร้อมทั้งสร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้านย่ามาจนถึงวังให้ได้ภายในวันรุ่งขึ้น ท้าวก่ำจึงเข้าไปในป่า เอาแหวนสวมนิ้วแล้วจุ่มลงในน้ำ ร้อนถึงพญานาคต้องขึ้นมาช่วย แล้วท้าวก่ำชี้ขึ้นไปบนอากาศ พญาแถนและพระอินทร์ก็ลงมาช่วย เมื่อช่วยหาสินสอดและสร้างปราสาทให้แล้ว พญานาคก็ถวายนางบัวไขแก่ท้าวก่ำ ส่วนพญาแถนมอบนางคำหยาดให้แก่ท้าวก่ำ

ท้าวก่ำก็นำบริวารพร้อมทั้งสินสอดมาให้เจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงจัดพิธีแต่งงานให้นางลุนมาเข้าพิธีเห็นรูปท้าวก่ำชี้เหร่ก็ไม่พอใจ หลังจากเสร็จพิธีแล้วนางยื่นข้อเสนอให้ท้าวก่ำถอดรูปเป็นหนุ่มรูปงาม นางจึงจะยอมเข้าหอด้วย ท้าวก่ำจึงยอมถอดรูป หลังจากนั้นท้าวก่ำก็เอาแหวนสวมให้ย่า ทำให้ย่ากลายเป็นสาว ท้าวก่ำได้จัดสำเภาให้ทหารไปรับบิดามาอยู่ในเมืองด้วย และยกย่าให้เป็นภรรยาของบิดา ท้าวก่ำได้ครองรักกับนางลุนและได้ครองเมืองเปงจาน

2.2 เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร

2.2.1 ที่มาของนิทาน

นิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องคล้ายกับนิทานเรื่องสุวรรณสังข์ชาดกซึ่งเป็นชาดกเรื่องที่ 53 ในปัญญาสชาดก นิทานสุวรรณสังข์ชาดกได้แพร่กระจายออกไปในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ จนชาวบ้านรู้จักเรื่องดี และพบว่ามีต้นฉบับแต่งด้วยคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั้งภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคอีสาน

จากการศึกษาของ ราตรี ผลาภิรมย์ (2520) โดยศึกษาเรื่องสังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 เปรียบเทียบกับเรื่องสังข์ทองคำฉันท์ และสังข์ทองคำกาพย์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ค่าวซอเรื่องสุวรรณหอยสังข์ และนิทานเรื่องสังข์ทองที่เล่าเป็นมุขปาฐะในจังหวัดต่าง ๆ

พบว่านิทานทั้งหมดมีเค้าเรื่องที่คล้ายกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการแพร่กระจายของนิทานเรื่องสังข์ทอง จนเป็นที่รู้จักกันดี นอกจากนี้ นภารัตน์ มณีรัตน์ (ม.ป.ป.) ยังได้ศึกษาสังข์ทองฉบับตำบลทุ่งยั้ง อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ เห็นว่ามีความสัมพันธ์กับเรื่องสังข์ทองฉบับพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 ในด้านโครงเรื่อง แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน และจากการศึกษาของพจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2523) พบว่าเรื่องสังข์ทองแพร่กระจายอยู่ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคใต้และภาคอีสาน ในภาคอีสานพบว่ามีนิทานที่ชื่อคล้ายกัน 2 กลุ่ม คือ สุวรรณสังข์ กับสุวรรณสังขารา ต้นฉบับจารด้วยอักษรธรรม และอักษรไทยน้อย กระจายอยู่ตามวัดต่าง ๆ ในภาคอีสาน รวม 15 ฉบับ

เรื่องที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเปรียบเทียบ คือ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ฉบับปริวรรตโดยพจนีย์ เพ็งเปลี่ยน ต้นฉบับแต่งด้วยตัวอักษรธรรม ได้จากวัดโคกกลาง ตำบลลุมพุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร จารเสร็จเมื่อ พ.ศ.2400 ตรงกับรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

2.2.2 <u>เนื้อเรื่องย่อ</u>

พระเจ้าพรหมทัตครองเมืองพาราณสี มีมเหสี 2 องค์ คือ มเหสีเอกชื่อนางจันทาเทวี มเหสีรองชื่อ นางจามคำ ขณะที่มเหสีทั้งสองตั้งครรภ์ นางจามคำฝันว่าพระอินทร์นำดอกบัวทองมายื่นให้นาง ส่วนนางจันทาเทวีฝันว่า พระอาทิตย์เวียนรอบภูเขา 3 รอบแล้วตกลงมาบนอกนาง โหรทำนายว่า นางจามคำจะได้ธิดา ส่วนนางจันทาเทวีจะได้โอรสผู้มีบุญ

นางจามคำเกิดความอิจฉามเหสีเอก จึงปรึกษากับวารกเสนา ซึ่งเป็นพ่อเลี้ยงของตน คิดหาทางกำจัดนางจันทาเทวี นางจามคำและวารกเสนาทูลยุยงพระเจ้าพรหมทัตว่า นางจันทาเทวีมีชู้ ควรขับออกจากเมือง พระเจ้าพรหมทัตหลงเชื่อจึงขับนางจันทาเทวีออกจากเมืองไป

นางจันทาเทวีอุ้มท้องไปอาศัยอยู่กับ ปู่ ย่า คู่หนึ่ง เมื่อครรภ์นางได้ 6 เดือน ทารกที่อยู่ในครรภ์ก็ไตร่ตรองว่า ถ้าเกิดเป็นคนพระมารดาจะลำบากในการเลี้ยงดูจึงเกิดเป็นหอยสังข์ เมื่อครบกำหนดคลอด นางจึงคลอดบุตรออกมาเป็นหอยสังข์ แต่นางจันทาเทวีก็รักและเลี้ยงดูตลอดมา

วันหนึ่งเมื่อนางจันทาเทวีออกไปหาอาหารในป่า โอรสก็ออกจากหอยมาช่วยกวาดบ้านและทำอาหารไว้ให้ แล้วกลับเข้าสู่หอยดังเดิม นางจันทาเทวีกลับมาก็แปลกใจว่าใครเป็นคนมาทำให้นาง วันต่อมานางจึงทำทีเข้าไปในป่า แล้วแอบดูเห็นโอรสออกมาจากหอยสังข์ นางจึงทุบเปลือกหอยแล้วเผาไฟเสีย พระเจ้าพรหมทัตได้ทราบข่าวนางจันทาเทวีกับโอรสก็ให้ทหารไปรับตัวเข้ามาอยู่ในวัง นางจามคำจึงคิดหาทางกำจัดอีก โดยนางไปทำเสน่ห์ แล้วทูลยุยงพระเจ้า

พรหมทัตว่า กุมารเป็นลูกชู้ วารกเสนาก็ทูลเช่นกัน พระเจ้าพรหมทัตหลงเชื่อ จึงนำโอรสพร้อมกับนางจันทาเทวีไปลอยแพ ระหว่างทางเกิดพายุพัดแพแตก นางจันทาเทวีเกาะขอนไม้ไปขึ้นฝั่งที่บ้านของธนญชัยเศรษฐี แห่งเมืองมัทราช เศรษฐีจึงรับนางไว้เป็นคนครัว

ฝ่ายกุมาร พญานาคขึ้นมาเนรมิตเรือ พร้อมกับปราสาท 7 ชั้นให้ แล้วนำไปส่งยังเกาะของฤาษี ฤาษีจึงบอกทางให้กุมารไปยังเมืองยักษ์หม้าย เมื่อไปถึงพวกยักษ์เห็นคิดจะจับกินก็เกิดลมตีฟองน้ำถูกยักษ์ตายเป็นอันมาก ที่เหลือจึงไปทูลพระแม่เมือง นางพญายักษ์มาดูกุมารเห็นมีหน้าตาน่ารัก น่าเอ็นดูจึงรับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม นางยักษ์สั่งห้ามกุมารไม่ให้ไปเล่นบนปราสาทชั้นบนและในสวน วันหนึ่งเมื่อนางยักษ์ออกไปหากินในป่า กุมารจึงแอบเข้าไปดูในสวนเห็นมีกระดูกมากมายน่ากลัว เมื่อขึ้นไปบนปราสาทก็พบบ่อทองพร้อมกับรองเท้าแก้ว เสื้อรูปเงาะและกุมารพิจารณาดูว่าน่าจะเป็นเครื่องทิพย์ จึงลองสวมแล้วเหาะดู เมื่อเอานิ้วจุ่มในบ่อ นิ้วก็เป็นทองเช็ดไม่ออกจึงเอาผ้าพันไว้ เมื่อนางยักษ์กลับมาเห็นเข้า สนมก็บอกว่า กุมารเป็นเด็กดื้อรั้น ห้ามก็ไม่ฟัง ภายหน้าจะเหมือนไฟไหม้หัวใจได้ แต่นางก็ไม่ยอมเชื่อ นางพญายักษ์ถ่มน้ำลายใส่สีทองก็หายไป เมื่อนางพญายักษ์รู้ว่ากุมารชอบเล่นซุกซนก็เพิ่มการกวดขันขึ้น มิยอมให้กุมารห่างกายจนไม่ได้ออกไปหาอาหาร ร่างกายนางก็ทรุดโทรม ในที่สุดนางยักษ์ทนไม่ไหวต้องออกไปหาอาหารในป่า เมื่อนางยักษ์ไปแล้ว สุวรรณสังข์กุมารก็ไตร่ตรองว่า ตนไม่ควรอยู่เมืองยักษ์ ควรไปอยู่เมืองมนุษย์อันมีฐานะเสมอกัน จึงลงไปชุบตัวในบ่อทอง แล้วขโมยเครื่องทิพย์ เหาะหนีไปจนถึงเมืองตักกะสิลา เจ้าเงาะก็ลงพักที่ศาลาหลังหนึ่ง นางยักษ์กลับมาจากป่าไม่เห็นกุมารก็ออกติดตามจนพบ นางอ้อนวอนให้กุมารกลับแต่ไม่สำเร็จ นางจึงสอนมนต์วิเศษเรียกเนื้อเรียกปลาให้ เมื่อเรียนสำเร็จแล้วกุมารจึงลานางยักษ์เดินทางต่อไป นางยักษ์ได้รับความทุกข์ทรมานจากความรักความอาลัยที่มีต่อกุมาร จึงอกแตกตาย กุมารนำศพนางยักษ์กลับไปเมืองทำพิธีส่งสะกาน (พิธีเผาศพ) แล้วเดินทางต่อไปถึงเมืองพาราณสีไปอาศัยอยู่กับกวานบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) ช่วยเลี้ยงวัวเลี้ยงควายให้กวานบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน)

เจ้าเมืองพาราณสี มีธิดา 7 คน คนสุดท้องชื่อ นางคันธา ซึ่งยังไม่มีคู่ครอง เจ้าเมืองจึงจัดหาเจ้าชายมาให้นางเลือก แต่นางไม่ยอมเลือกใคร สุดท้าย นางคันธาเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเจ้าเงาะ พระบิดาจึงจัดงานอภิเษกให้เจ้าเงาะกับนางคันธา เจ้าเงาะกลัวว่าถ้าเข้าพิธีแล้วรดน้ำตัวเปียก คนจะเห็นรูปทองที่ซ่อนอยู่ภายใน จึงไม่ยอมเข้าพิธี เจ้าเมืองโกรธจึงไล่นางคันธากับเจ้าเงาะออกไปจากเมือง

ต่อมา หกเขย มีใจรังเกียจเจ้าเงาะ ไม่อยากให้มาร่วมวงศ์ด้วย จึงยุยงให้เจ้าเมืองหาทางกำจัดเจ้าเงาะเสีย เจ้าเมืองจึงให้เขยทั้ง 7 คน แข่งขันกัน หากวาง หาหมูและหาปลา ถ้าใครหาไม่ได้จะฆ่าเสีย ในครั้งแรกเจ้าเงาะเข้าไปในป่าแล้วถอดรูป ร่ายมนต์เรียกกวางมารวมกันไว้ เมื่อหกเขยมาถึงขอกวางกับสุวรรณสังข์กุมาร กุมารก็ขอแลกกวางกับปลายหูของหกเขย เสร็จแล้วก็ให้กวางตายมาคนละตัว ส่วนตัวเองก็เอากวางเป็น ๆ มาถวายเจ้าเมือง ชาวเมืองรู้ข่าวก็แตกตื่นมาดูกวางก็ดิ้นหลุดเข้าป่าไป ครั้งที่สอง เจ้าเมืองให้หาหมู กุมารก็ขอแลกกับนิ้วมือของหกเขย พอครั้งที่สาม เจ้าเมืองให้หาปลา กุมารขอแลกกับปลายจมูกของหกเขย

การที่พระเจ้าพาราณสีคิดฆ่าสุวรรณสังข์กุมารทำให้ร้อนถึงพระอินทร์ ต้องรีบลงมาแก้สถานการณ์ พระอินทร์จึงมาท้าเจ้าเมืองให้เหาะขึ้นไปตอบปัญหาและเล่นคลีพนัน นับจากนี้ไป 7 วัน ถ้าทำไม่ได้จะฆ่าเสีย เจ้าเมืองประกาศหาคนอาสาแต่ไม่มีใครอาสา มเหสีจึงเสนอว่า เจ้าเงาะมีความสามารถหากวาง หาหมูและหาปลามาได้ ต้องทำได้แน่นอน เจ้าเมืองจึงให้เจ้าเงาะไปสู้กับพระอินทร์ เจ้าเงาะถอดรูปออก แล้วสวมรองเท้าแก้ว ถือดาบแก้วเหาะขึ้นไปตอบปัญหาพระอินทร์ 3 ข้อ และตีคลีชนะพระอินทร์ เจ้าเมืองจึงยกเมืองพาราณสีให้สุวรรณสังข์กุมารครอบครอง เมื่อได้ครองเมืองแล้วสุวรรณสังข์ก็เดินทางไปตามหาพระมารดา พบเป็นแม่ครัวอยู่ที่บ้านธนญชัยเศรษฐี จึงรับตัวกลับมายังเมืองพาราณสี

ฝ่ายเมืองพรหมทัต ตั้งแต่เจ้าเมืองเอาโอรสลอยแพไปแล้ว ก็เกิดภัยพิบัติแห้งแล้ง ฝนไม่ตก จนชาวเมืองทนไม่ไหว คิดจะอพยพไปอยู่ยังเมืองอื่น และยื่นข้อเสนอให้เจ้าเมืองไปรับตัวโอรสกลับมา พระเจ้าพรหมทัตจึงจัดให้เสนาบดีไปรับตัวสุวรรณสังข์กับนางจันทาเทวีกลับเมือง นางจันทาเทวีทำพิธี ลุยไฟเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตัวเอง นางจามคำก็ทำตามบ้าง จึงถูกไฟไหม้ตาย ส่วนวารกเสนาหนีไปอยู่เมืองปัญจลนคร ไปยุยงเจ้าเมืองว่าสุวรรณสังข์จะยกทัพมาตีเมืองปัญจล เจ้าเมืองหลงเชื่อ จึงให้วารกเสนาจัดทัพ ยกไปตีเมืองพรหมทัต สุวรรณสังข์จึงเหาะขึ้นไปบนสวรรค์ ขอความช่วยเหลือจากนางพญายักษ์ มารดาเลี้ยงที่ตายไปแล้ว นางให้ดาบมาสุวรรณสังข์ใช้ดาบสู้กับกองทัพของเมืองปัญจลจนชนะวารกเสนาถูกธรณีสูบตาย เจ้าเมืองปัญจลจึงส่งบรรณาการมาขอเป็นเมืองขึ้น

ตอนสุดท้ายของเรื่องกล่าวถึงเหตุที่สุวรรณสังข์ต้องมาชดใช้กรรม โดยถูกลอยแพว่าชาติก่อนพระโพธิสัตว์ไปเล่นฝั่งน้ำ เห็นปูตัวหนึ่งจึงเอาปูมาเล่น แล้วเอาดินปั้นเป็นกรงขังปูไว้แล้วเอากิ่งไม้กับดินปั้นเป็นแพไหลปูไป พอดินถูกน้ำเปื่อยออกปูจึงออกมาได้ ด้วยวิบากกรรมดังกล่าว พระโพธิสัตว์จึงมาเกิดเป็นหอยสังข์ เมื่อนางคันธาเสี่ยงพวงมาลัยมาคล้องศีรษะเจ้าเงาะ ชายหนุ่มทั้ง

หลายก็มาแย่งทำให้เจ้าเงาะล้มกลิ้งเกลือกไปมาด้วยเหตุที่เอาปูมาบีบคั้นเล่น และเหตุที่หกเขยมีใจรังเกียจเจ้าเงาะ ยุยงให้เจ้าเมืองประหารเจ้าเงาะ เพราะเหตุว่าชาติก่อนพระโพธิสัตว์เกิดเป็นเจ้าเมือง ต้องการให้ทานผ้าแก่พระภิกษุ จึงให้เสนาไปซื้อผ้ากับพ่อค้า แต่ว่าชั่งทองให้พ่อค้าขาดไป พ่อค้าไม่กล้ามาทวงด้วยกลัวอาญา ในชาติต่อมาพวกพ่อค้าจึงเกิดเป็นหกเขย คิดทำร้ายเจ้าเงาะ

ท้ายเรื่องกล่าวถึง การกลับชาติมาเกิดในสมัยพุทธกาลว่าตัวสุวรรณสังข์คือพระพุทธเจ้า วารกเสนาคือเทวทัต และคนอื่น ๆ ก็กลับชาติมาเกิดเป็นบุคคลต่าง ๆ ในสมัยพุทธกาล

2.3 เรื่องสีทนต์มโนราห์

2.3.1 ที่มาของนิทาน

นิทานเรื่องสีทนต์มโนราห์ มีเนื้อเรื่องคล้ายกับนิทานชาดกเรื่องสุธนชาดก ซึ่งเป็นเรื่องลำดับที่ 2 ในปัญญาสชาดก จากการศึกษาของวินัย ภู่ระหงษ์ (2520) พบว่านิทานเรื่องสุทนมโนห์ราที่มีอยู่ในประเทศไทย ได้เค้าเรื่องมาจากเรื่อง สุธนกุมารราวทาน ในคัมภีร์ทิพยวาทานของพุทธศาสนานิกายสติวาทิน ซึ่งปรุงแต่งมาจากเรื่อง กินรีชาดก ในคัมภีร์มหาวัสดุของพุทธศาสนานิกายโลโกตรวาทินอีกต่อหนึ่ง เรื่องพระสุทนที่มีในประเทศไทย จึงได้เค้าเรื่องมาจากอินเดีย แพร่เข้ามาทางเมืองนครศรีธรรมราช แล้วจึงแพร่ขึ้นสู่ทางเหนือ แล้วมีผู้นำมาแต่งเป็นนิทานชาดก ในปัญญาสชาดกอีกทอดหนึ่ง และจากปัญญาสชาดกจึงแพร่กระจายสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

เรื่องสีทนต์มโนราห์ที่ผู้วิจัยนำมาเปรียบเทียบนี้ เป็นฉบับภาษาอีสานปริวรรตโดยพระอริยานุวัตร (อารีย์) เขมจารีเถระ ได้ต้นฉบับจากบ้านค้อ ซึ่งตั้งอยู่ติดกับโรงพยาบาลอำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผู้ปริวรรตสันนิษฐานว่าเรื่องนี้แต่งในสมัยอาณาจักรล้านช้างตอนต้น แต่มิได้บอกไว้ว่าต้นฉบับบันทึกด้วยตัวอักษรไทยน้อย หรืออักษรธรรม

2.3.2 เนื้อเรื่องย่อ

กล่าวถึงเทพบุตรชื่อ ท้าวดุสิดา ลงมาเกิดเป็นโอรสของพญาอาทิตย์ แห่งเมืองเปงจาน พร้อมกับเทพบุตรบริวารอีกหกหมื่น จากนั้นมเหสีของพญาอาทิตย์ก็ทรงครรภ์ พร้อมกับภรรยาของเสนา หกหมื่นคนและคลอดในวันเดียวกันกับมเหสี โอรสเกิดมาพร้อมกับมีธนูติดมา

ด้วย พระบิดาให้ชื่อว่า สีทนต์ เมื่อท้าวสีทนต์อายุได้ 15 ปี พระบิดาก็ให้ครองเมืองเปงจาน

ในเมืองเปงจานมีนายพรานผู้หนึ่งมีฐานะยากจน นายพรานมักเข้าป่าเที่ยวหาของป่ามาขาย วันหนึ่งนายพรานไปหาของป่าถึงเขตป่าหิมพานต์ และไปถึงสระน้ำอันเป็นที่อยู่ของกิตตินาคพญานาคเห็นนายพรานมาก็ไต่ถามและขอร้องให้นายพรานช่วยแก้แค้นให้ เนื่องจากธิดาคนเดียวของพญานาคถูกยักษ์จับไปกิน นายพรานจึงตามไปยิงยักษ์ตาย พญานาคมอบแก้วแหวนเงินทองให้มากมาย และเป็นสหายกับนายพราน นายพรานเดินทางต่อไปจนถึงอาศรมของฤาษีซึ่งมีสระน้ำใหญ่อยู่ นายพรานเห็นเหล่านางกินรีลงเล่นน้ำอยู่สวยงามมากจึงคิดอยากได้ ฤาษีบอกว่านางกินรีเป็นบุตรีของเจ้าเมืองไกรลาส มีฤทธิ์มาก จะจับนางได้ก็ต่อเมื่อมีบ่วงของพญานาค นายพรานจึงไปขอบ่วงจากพญานาค มาจับนางกินรี ได้นางกินรีชื่อ มโนราห์ ซึ่งเป็นธิดาคนสุดท้อง นายพรานนำนางมโนราห์ไปถวายแก่ท้าวสีทนต์ และได้รับพระราชทานรางวัล พร้อมทั้งข้าทาสบริวารมากมาย ท้าวสีทนต์จึงอภิเษกนางมโนราห์เป็นมเหสี

ต่อมาไม่นานมีโจรเข้ามาปล้นบ้านเรือนราษฎรแถบชายแดน ท้าวสีทนต์จึงต้องจากนางมโนราห์เพื่อไปปราบโจร นางมอบดอกไม้ไว้ให้เสี่ยงทาย ถ้านางอยู่สุขสบายดอกไม้จะสดชื่นเสมอ แต่ถ้านางมีอันตรายดอกไม้จะเหี่ยวเฉา หลังจากท้าวสีทนต์ไปแล้ว พญาอาทิตย์พระบิดาของท้าวสีทนต์ก็ฝันร้าย โหรทำนายว่าท้าวสีทนต์จะได้รับอันตราย ต้องทำพิธีฆ่าแพะ แกะ บูชายัญพร้อมกับนางกินรี คือ นางมโนราห์ ท้าวอาทิตย์กลัวว่า ท้าวสีทนต์โอรสจะได้รับอันตราย จึงให้ฆ่านางมโนราห์บูชายัญ สนมนำเรื่องไปบอกนางมโนราห์ นางจึงหนีกลับไปเมืองไกรลาส ระหว่างทางกลับ นางได้แวะลงไปไหว้พระฤาษี และฝากแหวนกับผ้าสไบไว้ให้ท้าวสีทนต์ พร้อมกับสั่งความไว้ว่าไม่ให้ตามนางไป เพราะทางเต็มไปด้วยอันตราย เมื่อกลับถึงเมืองบิดาเห็นว่านางมโนราห์มีกลิ่นมนุษย์อยู่ จึงสร้างปราสาทให้อยู่ต่างหาก จนกว่าจะหมดกลิ่นคาวมนุษย์

ท้าวสีทนต์กลับจากปราบโจร ทราบว่านางมโนราห์หนีกลับเมือง ก็คิดติดตามนาง โดยให้นายพรานไปส่งที่อาศรมของพระฤาษี เมื่อไปถึงฤาษีก็มอบแหวนและผ้าสไบของนางมโนราห์ให้ และบอกไม่ให้ท้าวสีทนต์ตามไป เพราะหนทางเต็มไปด้วยอันตราย แต่ท้าวสีทนต์ยังยืนยันที่จะไป ฤาษีจึงช่วยบอกทางให้ พร้อมทั้งบอกวิธีป้องกันอันตรายจากสัตว์ร้ายต่าง ๆ ท้าวสีทนต์เดินทางผ่านป่าเขา และอันตรายต่าง ๆ จนกระทั่งถึงที่อยู่ของนกอินทรี ท้าวสีทนต์จึงแฝงตัวเข้าไปอาศัยอยู่ในขนนก แล้วนกก็พาบินไปจนถึงเมืองของนางมโนราห์

ที่สระน้ำนางสนมกำลังตักน้ำไปให้นางมโนราห์อาบเพื่อให้สิ้นกลิ่นคาวมนุษย์ ท้าวสีทนต์จึงอธิษฐานขอให้นางสนมยกหม้อน้ำไม่ขึ้น ท้าวสีทนต์ไปช่วยสนมยกหม้อน้ำและแอบเอาแหวนหย่อน

ลงในหม้อ เมื่อนางมโนราห์อาบน้ำ แหวนได้ไปสวมที่นิ้วนาง นางจึงรู้ว่าท้าวสีทนต์ตามมา นางจึงเรียกสนมที่ตักน้ำมาสอบถาม เมื่อทราบเรื่องแล้วนางจึงเขียนสารพร้อมกับให้สนม นำอาหารและเครื่องนุ่งห่มไปให้ แล้วนางก็ทูลบิดาว่าท้าวสีทนต์ตามมาถึงเมืองแล้ว

เจ้าเมืองไกรลาสให้ตามตัวท้าวสีทนต์เข้าพบ สอบถามได้ความว่าติดตามนางมาเป็นเวลาถึง 7 ปีจึงถึงเมือง เจ้าเมืองทดสอบความสามารถของท้าวสีทนต์ โดยยิงแผ่นหิน 7 ชั้น แล้วให้เลือกนางมโนราห์จากธิดา 7 องค์ พระอินทร์แปลงกายเป็นแมลงวันบินไปจับที่นิ้วนาง ท้าวสีทนต์จึงเลือกได้ เจ้าเมืองทำพิธีอภิเษกให้ แล้วให้ท้าวสีทนต์ครองเมืองไกรลาส เมื่อครองเมืองไกรลาสได้ 7 ปี ท้าวสีทนต์ก็คิดถึงพระมารดา จึงขออนุญาตพระบิดาพานางมโนราห์กลับเมืองเปงจาน พระบิดาจึงนำทั้งสองมาส่งยังเมืองเปงจาน จากนั้นท้าวสีทนต์และนางมโนราห์จึงได้อยู่ครองรักกันสืบมา

2.4 เรื่องท้าวหอยโข่ง

2.4.1 เนื้อเรื่องย่อ

พญาขันตี ครองเมืองจำปา มีมเหสีชื่อ นางคำบาง พญาขันตีปกครองไพร่ฟ้าประชาชนให้ร่มเย็นเป็นสุขตลอดมา แต่ไม่มีโอรสสืบสกุล พญาขันตีและมเหสีจึงทำพิธีบวงสรวงขอโอรสจากพระอินทร์

เมื่อพระอินทร์ ทรงทราบก็ประชุมเหล่าเทวดาทั้งหลาย หาผู้ลงไปเกิดเป็นโอรสพญาขันตี โดยถามความสมัครใจ แต่ไม่มีเทวบุตรองค์ใดอาสา พระอินทร์จึงพิจารณาจากกรรมของแต่ละองค์ เห็นว่ามีเทพบุตรชื่อว่าติดตะเทพบุตร ยังมีกรรมเหลืออยู่และในชาติก่อนเคยทำบุญร่วมกับพญาขันตีไว้ จึงให้ติดตะเทพบุตรลงมาเกิดเป็นโอรสของพญาขันตี ก่อนลงมาเกิดเทพบุตรได้ทูลขอนางฟ้า 2 องค์ ลงมาเกิดเป็นมเหสีฝ่ายขวา-ซ้าย พระอินทร์ก็อนุญาต ทั้งสามจึงเดินทางลงมา พอลงมาใกล้จะถึงก็ถูกลมมีดแถ (ลมที่พัดคนที่เป็นเนื้อคู่กันให้แยกจากกันตอนลงมาเกิด) พัดไปคนละทิศละทาง นางฟ้าองค์หนึ่งไปตกที่เมืองพะลานนะสี เกิดเป็นธิดาองค์สุดท้องของเจ้าเมือง ชื่อว่า แก้วเกตสินี ที่เมืองพะลานนะสีนี้ มีธิดาทั้งหมด 7 องค์ นางเกตสินีมีรูปร่างหน้าตาสวยงามยิ่งกว่าพี่ ๆ พอนางอายุได้ 12 ปี พระบิดาก็สร้างหอสูงให้อยู่กับนางสนมกำนัลหนึ่งร้อย และสร้างให้พี่ ๆ คนละหลัง รวมเป็น 7 หลัง

ส่วนนางฟ้าอีกองค์หนึ่งลมพัดไปตกที่เมือง ตะกะสิลา เกิดเป็นธิดาเจ้าเมือง ชื่อว่า นางคำสาย นางมีพี่ชาย ชื่อ ท้าววีชา พอท้าววีชาอายุได้ 14 ปี พระบิดาก็สร้างหอสูงให้อยู่กับมหาดเล็ก หนึ่งพัน ส่วนนางคำสายนั้น เมื่ออายุได้ 12 ปี พระบิดาก็สร้างหอสูงให้อยู่กับนางสนมหนึ่งร้อย

เทพบุตรถูกลมมีดแถพัดไปตกยังเมืองจำปา ก่อนเกิดเทพบุตรได้ตริตรองดูว่า ถ้าเกิดมาแล้วรูปงามเหมือนที่เป็นจริงก็จะทำให้เกิดเหตุวุ่นวาย เดือดร้อน จึงกลายร่างเป็นหอยโข่งลงไปเกิด คืนนั้นนางคำบางมเหสีของ พญาขันตีฝันว่า ดาวตกลงมาในปราสาทถูกนาง นางก็รับเอา แต่ดาวนั้นได้กลายเป็นหิน นางจึงโยนทิ้งไป พอไปตกอยู่กลางป่าจึงมีแสงสว่างมาถึงเมืองจำปา แสงสว่างนั้นทำให้กลางคืนและกลางวันสว่างเหมือนกัน นางก็มีความชื่นชมยินดี พอตื่นนางก็เล่าความฝันให้พญาขันตีฟัง พระองค์ทำนายว่านางจะได้โอรส ครั้นอยู่ต่อมานางก็ทรงครรภ์พอครบ 10 เดือนก็ประสูติ แต่โอรสเป็นหอยโข่ง มีสีดำ รัศมีสวยงามยิ่งนัก พญาขันตีทอดพระเนตรแล้วก็เกิดความรักใคร่เป็นอย่างยิ่ง แต่ชาวเมืองก็วิพากษ์วิจารณ์กันไปต่าง ๆ นานาว่าโอรสเกิดมาไม่สมกับเผ่าพันธุ์ของกษัตริย์เลย บางคนก็บอกว่า ถ้าเป็นเขาจะโยนทิ้งไป พระนางคำบางได้ยินเช่นนั้นก็เกิดความอับอายที่มีโอรสผิดแผกจากเผ่าพันธุ์ จึงทูลขอพญาขันตีให้เอาไปทิ้งเสีย ถ้าไม่เอาไปทิ้งนางก็จะหนี หรือไม่ก็จะตาย พญาขันตีก็ไม่ตรัสว่าอย่างไร นางคำบางจึงให้สนมเอาหอยโข่ง ไปทิ้งเสียกลางป่า นางสนมอุ้มหอยไป เมื่อได้สัมผัสกับหอยก็เกิดความรักใคร่ มองเห็นหอยโข่งมีความสวยงามใสดังกระจก ก็เกิดความเสียดาย แต่ด้วยกลัวอาญาจึงต้องเอาไปทิ้ง นางสนมเอาหอยไปปล่อยไว้ในหนองน้ำใหญ่กลางป่า แล้วสั่งเสียว่าให้หากินอยู่ในหนองน้ำนี้ ท้าวหอยโข่งถูกปล่อยอยู่คนเดียวก็คิดว่า จะถอดคราบหอยออกแล้วกลับคืนไปให้ พระมารดาเห็นรูปร่างที่แท้จริง แต่ก็กลัวว่าพระมารดา และพระบิดาจะไม่ยอมให้ไปไหนอีก จึงคิดว่าตนจะเดินทางไปท่องเที่ยวยังเมืองต่าง ๆ ก่อน เมื่อได้มเหสี แล้วจึงจะกลับเมือง

ท้าวหอยโข่งจึงดำดินไปโผล่ที่เมือง พะลานนะสี เห็นว่าเมืองนี้น่าอยู่ จึงพิจารณาดูว่าจะอยู่ที่ไหนดี รู้ว่ามีหญิงชราคนหนึ่งฐานะยากจน เที่ยวขอทานเลี้ยงชีพ ท้าวหอยโข่งเกิดความสงสาร จึงคิดจะช่วยเหลือ จึงแปลงกายเป็นหอย ลงไปอยู่ในบ่อน้ำที่นางเคยตักกินอยู่เป็นประจำ

หญิงชราหรือย่าจำสวน ไปขอทานในเมือง แต่ไม่มีผู้ใดให้ทานจึงกลับมาบ้าน เอาบั้งทิง (กระบอกไม้ไผ่) ไปตักน้ำ ก็ได้หอยโข่งขึ้นมา ย่าจึงคิดว่าจะเอาไปกิน เมื่อกลับถึงบ้าน ย่าก็เอาหอยไปเผาไฟ ไฟก็ดับหมด เอาหม้อต้ม หม้อก็แตก เอาไม้ทุบ ไม้ก็หัก เอาพร้าฟัน พร้าก็บิ่น ย่าจึงเอาโยนใส่ขางเรือน (ไม้รอด ที่ใช้รองตงเป็นไม้คู่สอดรูตรงหัวเสา) ขางเรือนก็หัก ย่าตกลง

ไปถูกน้ำครำ ด้วยความโมโหย่าจึงไปยืมหม้อทอง (ทองแดง) จากเพื่อนบ้านมาต้ม แต่ต้มทั้งคืนหอยก็ไม่ตาย ย่าจึงเอาเลี้ยงไว้ในไห

รุ่งเช้าย่าก็ไปขอทานในเมืองอีก หอยโข่งก็ออกจากไหไปในป่า ใช้เท้าถีบจอมปลวก ปลวกก็หลั่งไหลออกมาเผ้า ท้าวหอยโข่งจึงสั่งให้เขาสร้างบ้านให้ย่าใหม่ และให้มีข้าวของเครื่องใช้ในบ้านครบ พร้อมทั้งเตรียมอาหารไว้ พอย่ากลับมาเห็นบ้านใหม่ไม่รู้ว่าเป็นบ้านใคร ก็แอบดูอยู่จนกระทั่งไม่เห็นมีใครในบ้าน จึงแอบเข้าไปดู เห็นมีอาหารไว้พร้อม ด้วยความหิว ย่าจึงกิน เมื่ออิ่มแล้วก็เรียกหาเจ้าของบ้านแต่ไม่พบ เห็นแต่หอยที่อยู่ในไห จึงคิดว่า ด้วยกุศลที่นางเลี้ยงหอยไว้ พระอินทร์คงจะมาเนรมิตสิ่งต่าง ๆ ให้ ย่าอาศัยกินอยู่ในบ้านนั้น จนกระทั่งถึง 1 เดือน ย่าก็คิดถึงชาวเมืองที่นางเคยไปขอทาน ย่าจึงไปเล่าเรื่องให้ฟัง แต่ไม่มีใครเชื่อ คิดว่านางโกหก พูดจาเพ้อเจ้อ

กล่าวถึงท้าววีชา เมื่อพระบิดาสิ้นพระชนม์ก็ได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองตะกะสิลา ต่อจากพระบิดา แต่ยังไม่มีมเหสี เพราะหาหญิงที่งามถูกใจไม่ได้ พ่อค้าที่เดินทางค้าขายยังที่ต่าง ๆ จึงทูลว่า พระธิดาทั้ง 7 ของเมืองพะลานนะสีมีความงามเป็นเลิศ ท้าววีชาจึงยกกองทัพมาประชิดเมือง แล้วส่งขุนนางเข้าไปเจรจาขอนางทั้ง 7 เจ้าเมืองและมเหสีเห็นว่าท้าววีชาทำการอุกอาจหมิ่นศักดิ์ศรี ไม่ได้ทำตามประเพณี จึงไม่อยากยกธิดาให้ แต่ไม่สามารถสู้กำลังของท้าววีชาได้ จึงตอบตกลงแต่ขอผัดไป 17 วัน หลังจากนั้นเจ้าเมืองพะลานนะสีก็ให้ทหารไปบอกแก่เจ้าชายหัวเมืองขึ้นต่าง ๆ ว่าถ้าใครรบชนะท้าววีชา จะยกพระธิดาให้ พร้อมมอบเมืองให้ครอง แต่ไม่มีใครอาสา เจ้าเมืองจึงให้ไปประกาศแก่ชาวเมืองทุกคน ก็ไม่มีใครอาสา จนกระทั่งมาถึงบ้านของย่าจำสวนทหารเข้าไปพักขอดื่มน้ำ ย่าจึงถามว่าทหารมาทำอะไร ท้าวหอยโข่งที่อยู่ในไหบนบ้านได้ยินจึงอาสา พวกทหารคิดว่าเป็นคน จึงขึ้นไปดูแต่กลับเห็นแต่หอย จึงกลับไปทูลให้พระราชาทรงทราบว่าไม่มีใครอาสานอกจากหอยโข่งของย่า แต่คงเป็นไปไม่ได้ ควรจะยอมมอบนางให้ท้าววีชาดีกว่า

ฝ่ายท้าวหอยโข่งเมื่อทหารกลับไปแล้ว ก็ให้ย่าเอาลงไปปล่อยยังพื้นดิน ท้าวหอยโข่งก็ดำดินไปโผล่ยังค่ายของท้าววีชาแปลงกายเป็นก้อนหินก้อนใหญ่ ท้าววีชาเห็นก็แปลกใจ จึงใช้ธนูยิงเสี่ยงดู หินก็กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม ท้าววีชาพยายามใช้ธนูยิงหลายครั้ง แต่ท้าวหอยโข่งก็จับลูกธนูไว้ได้หมด แล้วโยนกลับไปถูกทหารและช้าง ม้า ล้มตายทั้งกองทัพ ท้าววีชาจึงหนีกลับไปเมืองตะกะสิลา

ฝ่ายอำมาตย์เมืองพะลานนะสีเมื่อตกลงกันว่าควรมอบนางทั้ง 7 ให้ท้าววีชา ก็พากันสร้างถนนมาจนถึงกองทัพ ก็พบแต่ทหาร และช้าง ม้าที่ตาย กับสาวสนมที่ท้าววีชานำมาเตรียม

รับใช้ 7 นาง จึงนำผู้หญิงเหล่านั้นเข้าไปถวายเจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงโปรดประทานให้แก่เหล่าทหารเป็นรางวัล

เมื่อท้าวหอยโข่งกลับมาจากการปราบท้าววีชาแล้ว ก็กลายเป็นหอยดังเดิม และบอกแก่ย่าว่า อยากได้หญิงมาเป็นเมีย ดอยปรนนิบัติรับใช้ย่า ขอให้ย่าไปขอสาวในเมืองให้ ฝ่ายย่าได้ยินก็โกรธว่าหอยพูดเกินตัว แต่ด้วยความกลัวว่าหอยจะหนี ทำให้ตัวอดอยากอีก จึงไปขอสาวให้ วันแรกไปขอสาวชาวเมือง วันที่สองไปขอสาวชาววังแต่ไม่มีใครยอมรับจะเป็นเมียหอยโข่ง วันที่สามท้าวหอยโข่งจึงให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็เรียกพระธิดาทั้ง 7 มาถามว่าใครจะยอมไปเป็นสะใภ้ย่า นางทั้ง 6 คนไม่มีใครอาสา เหลือคนสุดท้องคือนางเกตสินี นางบอกว่าแล้วแต่พระบิดา และพระมารดาจะให้แต่งกับใคร เจ้าเมืองจึงต้องยกให้ โดยไม่คิดจะเรียกค่าสินสอด เพราะเห็นว่าย่ายากจน แต่ขุนนางทูลว่าพระธิดามีค่าเกินกว่าจะไปยกให้หอยไม่สมควร พระราชาจึงให้ขุนนางแก้ปัญหา ขุนนางแกล้งเรียกสินสอดแพง โดยให้หาทรัพย์สินเงินทองช้าง ม้า วัว ควาย และข้าทาส ชาย หญิง อย่างละร้อย ย่าก็กลับไปบอกหอยโข่ง หอยโข่งจึงเข้าป่าไปหามดปลวก มดปลวกเขาก็กลายร่างเป็นคนมาเฝ้า และหาสิ่งที่ต้องการมาให้จนครบ ย่าจึงนำสินสอดไปให้ขุนนาง แต่ขุนนางบ่ายเบี่ยงว่า ยังไม่พอ ต้องเอามาหนึ่งหมื่น เมื่อหามาได้ขุนนางก็เรียกแพงขึ้นอีก โดยให้หามาจำนวนตื้อ (หมื่นล้าน) แต่ย่าขอร้องว่ามากเกินไป ขุนนางจึงบอกว่าถ้าหามาได้ พรุ่งนี้เช้า จะลดให้เหลือจำนวนล้าน เมื่อกลับมาบอกท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งก็ให้ย่ามาถามดูให้แน่ว่าจะเอาล้าน หรือ ตื้อ ขุนนางโมโหจึงบอกว่าเอาตื้อเท่านั้น ถ้าไม่ได้จะฆ่าเสีย รุ่งเช้าท้าวหอยโข่งก็นำสิ่งของมา พร้อมกับสั่งว่า เมื่อไปถึงเมืองให้คนทั้งหมดขึ้นไปอยู่บนเรือนของชาวเมือง เรือนขุนนาง และพระราชวังให้เต็ม ยกเว้นหอของนางเกตสินีเมื่อย่านำสิ่งของ ค่าสินสอดไป เขาก็เข้าไปอยู่บนเรือนจนเต็มทุกเรือน จนเจ้าของบ้านไม่มีที่จะอยู่ ใต้ถุนบ้านก็ล้วนแต่ช้าง ม้า วัว ควาย ขุนนางจึงยอมแพ้ ยอมยกพระธิดาให้แก่ย่า

พระบิดายอมยกนางเกตสินีให้แก่หอยโข่ง แต่นางเกตสินีกลับมีข้อแม้ว่าจะยอมอยู่กับหอยก็ต่อเมื่อเป็นคนเท่านั้น ท้าวหอยโข่งจึงมีข้อแม้ว่า ถ้าจะให้เป็นคนต้องสร้างปราสาทใหม่ให้ทันในเวลาหนึ่งวัน เจ้าเมืองจึงสั่งทหารให้เร่งสร้าง ทหารไปตัดไม้ในป่าทั้งคืน พอรุ่งเช้าก็ลากไม้เข้าถึงแต่พอถึงชานเมืองก็มองเห็นปราสาทสร้างเสร็จแล้ว ทุกคนในเมืองก็หลั่งไหลมาดูปราสาทหลังใหม่ และเห็นชายหนุ่มรูปงาม ฝ่ายพระธิดาทั้ง 6 เมื่อทราบเรื่องก็มาดูและใคร่ได้ แต่ท้าวหอยโข่งไม่สนใจ เมื่อได้ฤกษ์ชาวเมืองก็แห่นางเกตสินีมาทำพิธีสู่ขวัญกันที่ปราสาทของท้าวหอยโข่ง ทั้งคู่จึงครองคู่กันอย่างมีความสุข

ฝ่ายพี่ทั้ง 6 มีความอิจฉา อยากใคร่ได้ท้าวหอยโข่ง จึงคิดหาอุบาย ปลอมหนังสือถึงท้าววีซา บอกว่านางเกตสินีถูกบังคับให้แต่งงานกับหอย ขอให้ท้าววีซามาพาหนีด้วย ท้าววีซาได้หนังสือ คิดว่านางเกตสินีเขียนจริงก็เดินทางมา แล้วลอบเข้าไปในปราสาทท้าวหอยโข่ง ฉุดเอานางเกตสินีไป จึงเกิดสู้รบกันกับท้าวหอยโข่ง ท้าววีซาแพ้ จึงยอมมอบเมืองให้และขอเป็นเมืองขึ้นพร้อมกับยกนางคำสายน้องสาวให้ เป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง นางคำสายจึงได้มาเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของท้าวหอยโข่ง

วันหนึ่ง สาวสนมเข้าไปเก็บดอกไม้ในป่า ไปพบลูกนกแขกเต้าหรือนกสาริกาจึงนำมาให้นางเกตสินีและนางคำสายเลี้ยงไว้ เมื่อนกโตขึ้นก็รู้ภาษาคน และพูดได้เหมือนคน วันหนึ่งนกบินไปที่ปราสาท 6 นาง ได้ยินว่า 6 นาง จะวางยาพิษนางเกตสินี กับนางคำสาย จึงมาบอกนางพี่ทั้ง 6 เอายาเบื่อใส่ในอาหารแล้วนำมาให้นาง เมื่อพี่กลับไปแล้ว นางจึงเอาอาหารนั้นให้หมาดำกิน หมาดำก็ตาย นางจึงเอาอาหารนั้นไปฝังดินเสีย

นางทั้ง 6 เมื่อรู้ว่าแผนไม่สำเร็จเพราะนก จึงไปจ้างนายพรานให้มายิงนก นายพรานก็มายิงนกแขกเต้าในป่าตายเป็นอันมาก นกแขกเต้าของนางรู้ข่าวก็กลัวจึงบินหนีไป สองนางเมื่อไม่เห็นนกก็ออกติดตามหา จนกระทั่งหลงป่า ตกค่ำจึงนอนหลับอยู่ในป่า ด้วยบาปที่เคยฆ่าหมาดำตาย พระอินทร์จึงมาอุ้มสองนางไปไว้ในป่าลึก เมื่อสองนางตื่นขึ้นก็เดินทางไปด้วยความยากลำบาก จนกระทั่งไปพบฤาษี พระฤาษีก็ถามว่าอยากกลับเมืองหรือบวช นางก็ยืนยันว่าอยากกลับเมือง พระฤาษีจึงช่วยเหลือ โดยให้อยู่เรียนคาถา 3 เดือน แล้วจึงกลับ นางเกตสินีเรียนคาถาป้องกันสัตว์ร้าย ส่วนนางคำสายเรียนคาถาสร้างทาง ทั้งสองจึงเดินทางกลับเมือง เมื่อเดินทางเหนื่อยทั้งสองนางก็พักนอนใต้ต้นไม้ ขณะนั้นมีพญาสอนไกลาดออกมาเที่ยวป่าพบนางเข้าก็เกิดความพอใจ จึงเนรมิตปราสาทใส่นางแล้วอุ้มไปไว้ที่เมืองของตน แต่ไม่สามารถทำอะไรนางได้ เพราะกายนางร้อน ท้าวสอนไกลาดจึงออกมาเที่ยวป่าได้พบกับท้าวหอยโข่งที่ตามหามเหสีทั้งสอง จึงรบกัน ท้าวหอยโข่งชนะ พญาสอนจึงพาท้าวหอยโข่งมายังเมืองเพื่อรับนาง แต่สองนางได้ถูกพญาทอนลักพาไปแล้ว ทั้งท้าวหอยโข่งและพญาสอนจึงออกติดตามหานางเป็นเวลาหลายเดือนไม่พบจึงกลับเมือง

พญาทอน เมื่อลักพานางไปแล้วไม่สามารถจะทำอะไรนางได้จึงทิ้งสองนางไว้กลางป่า แล้วพญาทอนก็เหาะไปยังเมืองจำปา เข้ายึดเมือง บังคับให้เจ้าเมืองหาผู้หญิงมาให้ เจ้าเมืองก็หาผู้หญิงในเมืองและเมืองบริวารมาให้ แต่พญาทอนก็ไม่พอใจ ขู่จะฆ่าเจ้าเมือง พระองค์จึงให้อำมาตย์เดินทางมาขอความช่วยเหลือยังเมืองพะลานนะสี เจ้าเมืองจึงส่งท้าวหอยโข่งไป

ปราบพญาทอนได้ และได้ทราบว่าพญาทอนลักพาตัวมเหสีไป ท้าวหอยโข่ง พญาสอนและพญาทอนจึงออกติดตามหาสองนาง แต่เมื่อมาถึงปราสาทที่พญาทอนทิ้งไว้ก็ไม่พบสองนาง เพราะสองนางได้ออกจากปราสาท เดินทางไปในป่าจนพบกับพระฤาษี และบวชเป็นชีอยู่กับพระฤาษี

ท้าวหอยโข่ง พญาสอน และพญาทอน เดินทางตามหาสองนางจนทั่วจักรวาลแต่ก็ไม่พบ จึงคิดว่าสองนางตายแล้ว จึงไปเก็บกระดูกที่พบในป่ามารดด้วยน้ำเต้า สัตว์ต่าง ๆ ก็คืนชีพดังเดิมแต่ไม่พบสองนาง จนในที่สุด ทั้งสามก็เดินทางมาพบสองนางอยู่กับพระฤาษี พระฤาษีก็สึกสองนางแล้วมอบให้ท้าวหอยโข่ง พากลับไปยังเมืองจำปา ทางเมืองจำปาก็ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญท้าวหอยโข่งกับมเหสีและยกเมืองจำปาให้ครอง ทางฝ่ายเมืองพะลานนะสีเกิดความสงสัยว่าทำไมท้าวหอยโข่งไปปราบพญาทอนนานเหลือเกินไม่ได้ข่าว จึงให้ทหารเดินทางตามมาดู เมื่อมาถึงเมืองก็ได้ทราบว่าท้าวหอยโข่งรบชนะพญาทอนและได้ติดตามหามเหสีคืนมาได้แล้ว แต่มเหสีไม่ยอมกลับเมืองพะลานะสีเพราะกลัวพี่ทั้ง 6 จะทำร้ายนางอีก ท้าวหอยโข่งจึงฝากบอกกับทหารไปว่า ถ้าไม่เอา 6 นางออกจากเมืองพะลานะสีจะไม่ยอมกลับ เมื่อเจ้าเมืองทราบเรื่องจึงบอกให้เอาพระธิดาทั้ง 6 ลอยแพไปไว้ที่เมืองตะกะสิลา ภายหลังท้าววีชาก็มาสู่ขอ 6 นางเป็นมเหสี

ท้าวหอยโข่งเห็นว่าจะอยู่ครองเมืองจำปาหรือเมืองพะลานนะสี เมืองใดเมืองหนึ่งก็ไม่เหมาะสมเพราะอีกเมืองหนึ่งจะน้อยใจ จึงเนรมิตเมืองขึ้นใหม่ อยู่ระหว่างเมืองจำปากับเมืองพะลานนะสีทั้งเมืองนิมิต เมืองจำปา เมืองพะลานนะสีและเมืองตะกะสิลา จึงเป็นเสมือนพี่น้องกัน ประชาชนเดินทางไปมาหาสู่ ค้าขายกัน เป็นอาณาจักรเดียวกัน ท้าวหอยโข่งก็ปล่อยให้พญาสอนกับพญาทอนกลับไปเมืองของตน และให้ไปประกาศข่าวให้เมืองเล็กเมืองน้อยทางฝ่ายเหนือยอมมาอ่อนน้อมต่อท้าวหอยโข่ง เมืองต่าง ๆ พากันมาอ่อนน้อมและส่งเครื่องบรรณาการแก่เมืองนิมิตทุกปี รวมทั้งเมืองพญานาคที่อยู่ใต้บาดาลทราบข่าวก็มาอ่อนน้อม ท้าวหอยโข่งก็ปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม ทำให้บ้านเมืองสงบสุขตลอดมา

2.4.2 <u>ที่มาของนิทาน</u>

จากการศึกษาที่มาของนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร ท้าวสีทนต์มโนราห์ สรุปได้ดังนี้

นิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ มีที่มาจากชาดกนอกนิบาต มีเรื่องแพร่หลายอยู่ในภาคเหนือและภาคอีสาน จนชาวบ้านรู้จักเรื่องดี และสามารถเล่าได้ พบต้นฉบับที่เป็นลายลักษณ์อักษรหลายสำนวน ซึ่งมีรายละเอียดแตกต่างกันไป

นิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร มีที่มาจากนิทานชาดก เรื่องสุวรรณสังขชาดกซึ่งเป็นเรื่องลำดับที่ 53 ในปัญญาสชาดก จากการสันนิษฐานการแต่งของ สุภาพรรณ ณ บางช้าง (2533 : 16) สันนิษฐานว่า ตั้งแต่เรื่องที่ 51 เป็นต้นมา น่าจะเป็นเรื่องที่แต่งเพิ่มเติมจากปัญญาสชาดก 50 เรื่องแรก แต่เรื่องสุวรรณสังขชาดกก็เป็นเรื่องที่นิยมแพร่หลาย และรู้จักกันดีจนมีผู้นำมาแต่งเป็นลายลักษณ์อักษรหลายสำนวน เช่น สังข์ทอง บทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 2 สังข์ทองคำฉันท์ สุวรรณหอยสังข์ซึ่งไม่ทราบผู้แต่ง เป็นต้น

นิทานเรื่อง สีทนต์มโนราห์ เป็นนิทานที่มีที่มาจากนิทานในปัญญาสชาดก เรื่องสุธนชาดก ซึ่งเป็นเรื่องลำดับที่ 2 เป็นนิทานที่นิยมแพร่หลายและรู้จักกันดีในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยและพบต้นฉบับกระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ

ส่วนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นนิทานที่ยังไม่ทราบที่มาแน่ชัด แต่จากประวัติการแต่งซึ่งบอกไว้ในตอนท้ายเล่ม สันนิษฐานว่า แต่งในราว พ.ศ. 2423 ตรงกับสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยผู้แต่งเป็นพระภิกษุ ชื่อ อิน แห่งหมู่บ้านตองคำ แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าอยู่ในเขตอำเภอ และจังหวัดใด

เมื่อพิจารณาที่มาของนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ดังกล่าวข้างต้น พอจะประมวลได้ว่า เป็นนิทานที่มีแพร่หลายมาก่อน โดยเฉพาะเป็นนิทานที่มีในปัญญาสชาดก ซึ่งมีมานานกว่า 500 ปี จนเป็นที่รู้จักดีในหมู่นักเล่านิทาน และผู้ฟังนิทานส่วนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายนัก แม้จะมีต้นฉบับที่เป็นลายลักษณ์อักษรแล้วก็ตาม ทั้งนี้เชื่อว่าเป็นเพราะนิทานเรื่องนี้ แต่งขึ้นในสมัยหลัง จึงรู้จักในวงจำกัด

ในด้านที่มาของเรื่องท้าวหอยโข่ง สันนิษฐานว่านำเนื้อหาหรืออนุภาคจากนิทาน 3 เรื่องดังกล่าวมาประสมประสานกันจากการศึกษาเนื้อเรื่อง มีบางส่วนเหมือนกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ คือ มารดารังเกียจบุตรซึ่งเกิดมาผิดปรกติจนถึงขั้นเนรเทศบุตรออกจากเมืองทั้ง ๆ ที่บิดามิได้มีความรังเกียจเลย อีกประการหนึ่งตัวเอกมีกำเนิดเป็นหอยเช่นเดียวกับเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร เพียงแต่เป็นหอยต่างชนิดกันนอกจากนี้ ยังมีการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก หลังจากแต่งงานแล้ว เช่นเดียวกับเรื่อง สีทนต์มโนราห์ จึงสันนิษฐานว่า นิทานทั้ง 3 เรื่องดังกล่าว มีอิทธิพลต่อนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง โดยผู้แต่งนำเอาเค้าเรื่องบางส่วนของนิทานดังกล่าวมาประมวลแต่งเป็นนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษารายละเอียด การนำมาดังกล่าวให้ชัดเจนในลำดับต่อไป

3. เปรียบเทียบนิทานที่ศึกษา

จากข้อสันนิษฐานที่ว่านิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง น่าจะแต่งขึ้นโดยนำเอาเค้าเรื่องจากนิทานในปัญญาสชาดก และชาดกนอกนิบาต ซึ่งมีแพร่หลายเป็นที่รู้จักดีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์และสุธน ดังนั้นการศึกษาต่อไปนี้จะเป็นการวิเคราะห์นิทานเปรียบเทียบกันในด้านเนื้อเรื่อง โครงสร้าง แนวคิด แบบเรื่อง และอนุภาค ดังนี้

3.1 เปรียบเทียบเนื้อเรื่องของนิทาน

จากการอ่านเนื้อเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ปรากฏว่ามีเนื้อเรื่องบางตอนที่แสดงให้เห็นว่าพ้องกับนิทานเรื่องอื่น จนอาจเรียกได้ว่านำมาจากนิทานเรื่องนั้นโดยตรง ที่ปรากฏชัดเจนคือ เรื่องท้าวหอยโข่ง ตอนที่ 1 ตั้งแต่พระเอกเกิดจนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก มีส่วนที่พ้องกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ ดังนี้

3.1.1 การเรียกชื่อตัวละครที่เป็น "ย่า"

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ท้าวก่ำซึ่งเป็นพระเอกได้ไปอาศัยอยู่กับย่าจำสวน คือคนเฝ้าสวนของเจ้าเมือง ย่ามีหน้าที่ดูแลสวนและเก็บดอกไม้ไปถวายพระธิดา จึงเรียกว่า "ย่าจำสวน"

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งซึ่งเป็นพระเอกไปอาศัยอยู่กับย่า ซึ่งเป็นหญิงชราไร้ญาติมิตรที่จะดูแล ย่าเที่ยวขอทานเลี้ยงชีพ จนชาวบ้านเอือมระอาไม่อยากให้ทาน ย่าของท้าวหอยโข่งไม่ได้มีหน้าที่ดูแลสวนเหมือนอย่างย่าของท้าวก่ำ แต่ในบางตอน ผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งเรียกย่าว่า "ย่าสวน" เหมือนในเรื่องท้าวก่ำ เช่น ตอนที่ท้าวหอยโข่งขอร้องให้ย่าไปสู่ขอหญิงสาวให้มาแต่งงานกับตน ความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงท้าวหอยบังในไหย่า ก่อนแหล่ว
ฮู้ข่าว แก้วเกดน้อยงามละห้อยปวดมะโน อยู่แหล่ว
หอยจิง ต้านต่อเฒ่านายย่าจำสวน
นายเฮ้ย อดพอมาหาอวนซ่อยแน่เฮียมสิเว้า

อันว่า หอยปังเอิ้นนายสวนสามเหือ จริงแหล่ว
นายจิง ต้านกล่าวเว้ามึงนี้เอิ้นเหตุใด นี้น้อ
(แผ่นที่ 46)

ผู้แต่ง กล่าวถึงหอยโข่งที่อยู่ในไหของย่า รู้ข่าวนางเกดสินีว่างามนักก็นึกรัก จึงร้องเรียกย่าให้เข้ามาใกล้ ๆ เพื่อวานให้ย่าช่วย หอยโข่งร้องเรียกถึง 3 ครั้ง ย่าจึงถามว่าเรียกย่าเพราะเหตุใด

อีกตอนหนึ่ง ท้าวหอยโข่งเล่าความหลังให้เจ้าเมืองจำปา ซึ่งเป็นพระบิดาทราบว่าตนเป็นใคร และไปอยู่กับย่าได้อย่างไร ท้าวหอยโข่งกล่าวถึงย่า เรียกย่าว่า "ย่าสวน" ดังนี้

พญากล่าวแล้วท้าวเล่าเลยหลอง
ขานี้ เป็นทิตาพ่อพญาจริงแท้
แม่ก็ จำขาทิ้มในหนองสระใหญ่
ขาจิง เดินดุ่งดั้นเถิงเฒ่าย่าสวน แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 216)

ท้าวหอยโข่งทูล รับกับเจ้าเมืองจำปาว่าตัวเขาเป็นโอรสของเจ้าเมืองจำปาจริง เมื่อพระมารดา นำไปทิ้งหนองน้ำเขาจึงเดินทางไปขออาศัยอยู่กับย่าจำสวน

การเรียก ชื่อย่าในเรื่องท้าวหอยโข่งว่าย่าจำสวน เป็นการแสดงให้เห็นว่าตัวละครในเรื่องท้าวก่ำกาดำมีอิทธิพลต่อเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งเผลอเรียกชื่อย่า เป็นย่าจำสวน ทั้งนี้ในความเป็นจริง ย่าในเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นหญิงชราขอทาน ผู้แต่งมิได้กำหนดให้เป็นคนเฝ้าสวนเหมือนอย่างย่าของท้าวก่ำ การเรียกว่า ย่าสวน จึงเป็นการนำตัวละครจากเรื่องท้าวก่ำกาดำมาใส่ให้กับเรื่องท้าวหอยโข่ง ทำให้เห็นร่องรอยที่มาของเรื่องเดิมอยู่ แม้จะปรับฐานะของย่าแล้ว ผู้แต่งยังเรียกเหมือนเรื่องเดิม

3.1.2 บทบาทของ "ย่า"

ย่าเป็นตัวละครอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทต่อชีวิตพระเอก ย่าในเรื่องท้าวก่ำกาดำและท้าวหอยโข่ง มีสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน คือ ย่าของท้าวก่ำมีฐานะดีกว่าและใกล้ชิดกับ

เจ้าเมือง เพราะเป็นคนเฝ้าสวนของเจ้าเมือง และยังมีหน้าที่เก็บดอกไม้ไปถวายพระธิดาอีกด้วย ส่วนย่าของท้าวหอยโข่งเป็นหญิงชรา ยากจน ตั้งบ้านอยู่ห่างไกลจากชุมชน ไม่เคยได้เข้าใกล้ชิดกับเจ้าเมืองเลย แต่ย่าทั้งสองมีบทบาทต่อพระเอกในลักษณะเดียวกัน คือให้ที่พักแก่พระเอก เมื่อถึงเวลามีคู่ ย่าเป็นผู้ไปสู่ขอพระธิดาให้กับพระเอก

บทบาทของย่าทั้งสองเรื่องมีบทบาทเดียวกัน และเป็นตัวละครในลักษณะเดียวกัน คือ เป็นหญิงชรา อยู่ตัวคนเดียว แต่มีอาชีพแตกต่างกันจากบทบาทและลักษณะของตัวละครดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการนำเอาตัวละครจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ มาเป็นตัวละครในเรื่องท้าวหอยโข่ง โดยการปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการแต่ง

3.1.3 นางเอกต้องการให้พระเอกถอดรูป

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม แล้วเข้าหานางลุน จนทำให้นางลุนหลงรัก ยอมมอบใจมอบกายให้ท้าวก่ำและนางลุนก็ทราบว่าผู้ที่เข้าหานางเป็นหลานของย่าจำสวน แต่ในวันเข้าพิธีแต่งงาน ท้าวก่ำไม่ได้ถอดรูปนางลุนเห็นเข้าจึงไม่พอใจ นางเกิดความอับอาย หลังจากเสร็จพิธีแล้ว นางจึงไม่ยอมไปเข้าหอกับท้าวก่ำ นางยื่นข้อแม้ให้ท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามก่อน แล้วนางจึงจะยอม ท้าวก่ำก็ยอมทำตามแต่โดยดี นางลุนกล่าวแก่สนมที่ท้าวก่ำให้ไปตามว่า

อัตถาทาในกาละเมื่อนั่น
นางลุนน้อยมีคำต้านกล่าว
กูก็ เห็นฮูปฮ้ายอายหน้าบ่อยากไป แท้แหล่ว
ครั้นว่า เสียฮูปฮ้ายอันแปลกคือลิง ดังนั่น
ครั้นว่า ดีงามสุดจึงซิเอามาซ้อน ดอกนา
ครั้นว่า ฮูปแจ่มเจ้างามแท้เปรียบพระอินทร์ ดังนั่น
กูจัก ซูเซยซมอยู่เฝือแฝงท้าว
บัดนี้ สูก็คืนคอบท้าวบาบ่าวกาดำ นั่นเนอ
สูก็ เอาคำกูเมือกราบทูลบาท้าว

(ท้าวก่ำกาดำ)

นางลุนบอกแก่สนม ให้นำความไปบอกแก่ท้าวก่ำว่า นางอับอายที่เห็นรูปร่างท้าวก่ำขี้เหร่เหมือนลิง เมื่อใดที่ท้าวก่ำมีรูปร่างงามดังพระอินทร์ นางจึงจะยอมเข้าหอด้วย

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งกับนางเกตสินี ไม่เคยพบกันมาก่อน เมื่อวันที่นางรับปากตกลงแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง นางก็รับปากเพราะตามใจบิดามารดา แต่พอถึงวันส่งตัวนางไปเข้าพิธีแต่งงาน นางกลับยื่นข้อเสนอว่า ถ้าท้าวหอยโข่งรักนางจริง ขอให้เป็นชายหนุ่มรูปงามนางจึงจะยอมแต่งงานด้วย ท้าวหอยโข่งก็ทำตาม แต่มีข้อแม้ให้นางสร้างปราสาทให้เสร็จภายในวันเดียว นางลุนยื่นข้อเสนอให้ท้าวก่ำ ดังความในเรื่องกล่าวว่า

แต่นั่น แก้วเกดน้อยนางหล้าฮ่ำคนิง
แต่นี้ กูจัก ไปลวงต้านลองท่านหอยบัง ก่อนเทิน
ยังจัก มีคำจาดังใดให้เห็นแจ้ง
นางคนิงแล้วจำสาวใช้ช่วง
ชื่อว่า คำหล้าสร้อยคำสายพร้อมพ่ำกัน
เชือจง ไปจาเว้าดอมนายเจ้าย่า กูพุ้น
ให้ว่า นางนาดใช้ตูมาไหว้หัวย่านาย เน้อ
อันว่า วันหน้าเช้าเพิ่นจักแห่นางมา ว่าเน้อ
นางนั่น เป็นธิดาลูกพญาเมืองแท้
คันว่า หอยบังท้าวยังคนิงเฮียมคักแน่ สันนั้น
ให้หอย เป็นรูปท้าวงามแท้จริงเอา ว่าเน้อ
อย่าให้ หอยเคียดให้ปิดตาไท้พ่อพญา แท้ดาย

(แผ่นที่ 88 - 89)

นางเกตสินีคิดในใจว่า ควรจะไปลองหยั่งเชิงท้าวหอยโข่งดูให้เห็นประจักษ์ว่าคิดอย่างไรกับนางแน่ นางจึงใช้สนมให้ไปบอกแก่ย่าว่า พรุ่งนี้เช้าทางวังจะแห่นางเกตสินีมาให้ท้าวหอยโข่ง นางเกตสินีนั้นมียศศักดิ์เป็นถึงธิดาเจ้าเมือง ถ้าท้าวหอยโข่งอยากแต่งงานกับนางขอให้กลายร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามนางจึงจะยอมแต่งงานด้วย ขอท้าวหอยโข่งอย่าได้โกรธเคืองแก่เจ้าเมืองเลย เพราะนางเกตสินีเป็นผู้ใช้สนมมากล่าวเช่นนั้นเอง

จากการที่นางเกตสินี ต้องการให้ท้าวหอยโข่งถอดรูป เป็นอนุภาคที่เหมือนกัน นางลุนต้องการให้ท้าวก่ำถอดรูป ผู้แต่งนำเอาข้อเสนอของนางลุนมาใช้กับนางเกตสินี ทั้ง ๆที่นางเกตสินีไม่ทราบมาก่อนเลยว่าท้าวหอยโข่งถอดรูปได้ จึงแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งนำเอาอนุภาค การถอดรูปโดยนางเอกเป็นคนขอร้อง มาจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ

3.1.4 พระเอกสร้างปราสาท

เรื่องท้าวก่ำกาดำ กล่าวถึง การสร้างปราสาทว่า เมื่อย่าไปขอพระธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ยกให้ และเรียกค่าสินสอดเป็นแก้วแหวนเงินทอง ข้าทาสบริวาร อย่างละร้อย พร้อมทั้งให้สร้างสะพานเงิน สะพานทองทอดมาจนถึงวัง ให้เสร็จภายในวันรุ่งขึ้น ท้าวก่ำจึงขอให้พระอินทร์ พญาแถน พญานาค มาช่วยพร้อมทั้งสร้างปราสาทหลังใหญ่มุงด้วยทองคำเหลืองอร่าม

เรื่องท้าวหอยโข่ง กล่าวถึง การสร้างปราสาทว่า หลังจากย่าไปสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้ท้าวหอยโข่งแล้ว เจ้าเมืองก็ยกให้ โดยไม่คิดจะเรียกร้องค่าสินสอดใด ๆ แต่เสนาบดีเห็นว่าไม่สมควรจะยกพระธิดาให้กับย่า ซึ่งยากจน แล้วไม่เคยทำประโยชน์อันใดแก่บ้านเมือง เสนาบดีจึงแกล้งเรียกค่าสินสอดเป็นแก้วแหวนเงินทอง ข้าทาส บริวาร อย่างละร้อย ท้าวหอยโข่งสามารถหามาได้ แต่เสนาบดีไม่ยอมรับ กลับเพิ่มจำนวนค่าสินสอดเป็นหมื่น ในครั้งที่สอง และเพิ่มเป็นจำนวนตื้อ (หมื่นล้าน) ในครั้งที่สาม จนท้าวหอยโข่งหามามากมายนับไม่ได้และสินสอดเต็มเมือง เสนาบดีจึงยอมรับ และสัญญาจะยกเมืองให้ครองด้วย แต่เมื่อถึงวันจะส่งตัวไปทำพิธี นางเกตสินีกลับยื่นข้อเสนอให้ท้าวหอยโข่งถอดรูป ท้าวหอยโข่งจึงมีข้อแม้ว่า เขาจะถอดรูป แต่ต้องให้นางเกตสินีสร้างปราสาทให้เสร็จก่อน นางก็ตกลงแล้วให้ทหารเข้าไปตัดไม้ในป่าตลอดทั้งคืน แต่ท้าวหอยโข่งกลัวว่าทหารจะสร้างไม่สำเร็จ จึงเนรมิตปราสาทขึ้นเอง แทนการรอให้ฝ่ายนางเกตสินีเป็นผู้สร้าง

ในนิทานทั้งสองเรื่องมีการสร้างปราสาทเป็นเรือนหอ โดยฝ่ายพระเอกเป็นผู้สร้างเป็นอนุภาคที่ตรงกันอีกประการหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นการนำเอาอนุภาคการสร้างปราสาทจากเรื่องท้าวก่ำกาดำมาใส่ไว้ในเรื่อง ท้าวหอยโข่ง

3.2 <u>เปรียบเทียบโครงเรื่องของนิทานที่ศึกษา</u>

โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง การลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง โดยเหตุการณ์เหล่านั้นต้องมีความหมายต่อเรื่อง รวมถึงบทบาททั้งหมดของตัวละคร ที่แสดงออกในเรื่อง (บุญยงค์ เกศเทศ. 2536 : 36)

หลักการพิจารณาโครงเรื่องนั้น วิภา กงกะนันทน์ (2533 : 83) กล่าวว่า ควรพิจารณาการเรียงลำดับความคิด การเรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่องว่า ผู้เขียนเริ่มต้นเหตุการณ์ใด นำไปสู่สภาวการณ์ใด และไปสู่จุดจบอย่างไร

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง (2537 : 159 - 161) ได้กล่าวถึง โครงเรื่องของนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ สรุปได้ว่า ประกอบด้วยโครงเรื่อง 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

<u>ประเภทที่ 1</u> ประกอบด้วยเรื่องสามตอนใหญ่ ๆ คือ เรื่องราวชีวิตตอนพระเอกแรกเกิด ชีวิตในวัยเด็กและชีวิตแต่งงาน มักเริ่มกล่าวถึงกษัตริย์ที่มีมเหสีหลายองค์ แล้วมเหสีรองคิดกำจัดมเหสีเอก จนกระทั่งโอรสถูกนรเทศออกจากเมืองไป ต่อจากนั้นเป็นชีวิตในวัยเด็กของพระเอกที่มักมีฤาษี สัตว์ ในเทพนิยายหรือคนอื่น มาชุบเลี้ยง เมื่อพระเอกเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ก็ออกติดตามหาบิดา มารดา ได้พบรักกับนางเอก มีเรื่องขัดแย้งกับพ่อตา จนกระทั่งได้กับนางเอก

<u>ประเภทที่ 2</u> เป็นโครงเรื่องที่เน้นชีวิตการแต่งงานของพระเอก มักเริ่มด้วยชีวิตในวัยหนุ่มของพระเอก ผู้ออกแสวงหาชายา เมื่อได้ชายาที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมแล้ว ก็มักมีเหตุให้พลัดพรากกับชายาคนแรก พระเอกไปผจญภัยระหว่างตามหาชายา และได้ชายาคนต่อ ๆ มา เป็นเหตุให้เกิดเรื่องทะเลาะหึงหวงกันระหว่างชายา จนสุดท้ายก็เข้าใจกันได้ เรื่องจึงสงบสุข

<u>ประเภทที่ 3</u> โครงเรื่องจะเน้นชีวิตการแต่งของพระเอก เช่นเดียวกับประเภทที่ 2 ต่างกันที่ว่า โครงเรื่องประเภทที่ 3 นี้ พระเอกมักมีชายาอยู่แล้ว เรื่องจะเริ่มเมื่อพระเอกออกประพาสป่า แล้วมีเหตุให้ต้องพลัดพรากกับชายา ซึ่งนำไปสู่การได้ชายาคนต่อไป เช่นเดียวกับโครงเรื่องแบบที่ 2 การได้ชายานั้น มักจะเป็นการลักลอบเข้าหา เมื่อมีชายาหลายคนก็นำไปสู่ความอิจฉาริษยากัน

โครงเรื่องทั้ง 3 ประเภทนี้ เมื่อนำมาเรียงต่อกัน จะเห็นว่าตอนท้ายของโครงเรื่องประเภทที่ 1 ไปเหลื่อมซ้ำกับตอนต้นของโครงเรื่องประเภทที่ 2 (พระเอกได้ชายา) ตอนท้ายของโครงเรื่องประเภทที่ 2 ไปซ้ำกับตอนต้นของโครงเรื่องประเภทที่ 3 (พระเอกได้ชายาอีกคนหนึ่ง) ตอนท้ายของโครงเรื่องประเภทที่ 3 ไปซ้ำกับตอนต้นของโครงเรื่องประเภทที่ 1

(เมียน้อย เมียหลวง อิจฉากัน) จึงอาจกล่าวได้ว่า วงจรชีวิตของพระเอกในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ หนีไม่พ้นการอิจฉาริษยากันระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวง การพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอกและการต่อสู้ระหว่างพระเอกกับพ่อตา

จากความหมายและหลักการพิจารณาโครงเรื่องดังกล่าวแล้ว สรุปได้ว่า โครงเรื่องเป็นเหมือนกรอบ หรือแนวทาง ที่ผู้แต่งวางไว้สำหรับการดำเนินเรื่องควบคู่ไปกับแนวคิด (Theem) ซึ่งใช้เป็นแกนในการสร้างเรื่อง การพิจารณาโครงเรื่องหรือกรอบของนิทานนี้ จึงควรพิจารณาจากการลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่เริ่มเรื่อง จนกระทั่งจบเรื่อง การดำเนินเรื่องของนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ มักยึดชีวิตของพระเอกเป็นหลัก ดังที่ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง ได้กล่าวไว้ว่า มีลักษณะโครงเรื่อง 3 ประเภท

อย่างไรก็ตาม โครงเรื่องที่แบ่งออกเป็น 3 ประเภทนั้น ก็มิได้แบ่งออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่มีบางส่วนที่เหลื่อมซ้อนเชื่อมโยงกันไป การนำโครงเรื่องมาพิจารณาเปรียบเทียบในลักษณะนี้ จึงต้องพิจารณาปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดชีวิตตัวละคร พร้อมทั้งพิจารณาถึงรายละเอียดบางประการในเรื่องด้วย

3.2.1 โครงเรื่องของนิทาน

ก. โครงเรื่องของนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ

นิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ เป็นนิทานที่มีโครงเรื่องจัดอยู่ในประเภทที่ 1 คือ เริ่มเรื่องตั้งแต่พระเอกเมื่อแรกเกิด ซึ่งเกิดมาซ่อนกาย โดยมีรูปร่างขี้เหร่มีผิวดำกว่าคนทั่วไป จนแม่รังเกียจไม่อยากเลี้ยงดู แม้ว่าพ่อจะมิได้รังเกียจแต่ก็ไม่สามารถช่วยอะไรได้มากนัก เมื่อเข้าสู่วัยเด็ก พระเอกจึงถูกเนรเทศจากเมืองไปอาศัยอยู่กับผู้อุปการะ ซึ่งเป็นหญิงชรา จนกระทั่งย่างเข้าสู่วัยหนุ่มพระเอกได้ลักลอบได้เสียกับนางเอก ซึ่งเป็นธิดาเจ้าเมือง ด้วยฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันและรูปร่างหน้าตาที่อัปลักษณ์ พ่อตาจึงไม่ยอมรับในตัวพระเอกจนกระทั่งพระเอกได้พิสูจน์ความสามารถในการหาทรัพย์สิน โดยได้รับความช่วยเหลือจากเทพและถอดรูปหายจากความอัปลักษณ์ จึงได้รับการยอมรับ และได้แต่งงานกับนางเอกได้ครองเมืองแทนพ่อตาสืบต่อมา

ข. โครงเรื่องของนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร

นิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมารมีโครงเรื่องจัดอยู่ในประเภทที่ 1 คือ เริ่มชีวิตพระเอกตั้งแต่แรกเกิด บิดาเป็นเจ้าเมืองที่มีมเหสีหลายองค์ ทำให้เกิดความอิจฉาริษยากัน มเหสีเอกถูกกำจัดออกจากเมือง ไปอาศัยอยู่กับตายายกลางป่า จนกระทั่งคลอดบุตรออกมามีรูปร่างผิดปรกติ เป็นหอยสังข์ เมื่อพระเอกอยู่ในวัยเด็ก มารดาก็ทำลายหอยสังข์อันเป็นเครื่องกำบังกาย พระเอกและมารดาจึงได้กลับเข้าเมือง แต่ถูกมเหสีรองกำจัดอีก พระเอกได้รับความช่วยเหลือจากพญานาค และฤาษีจนได้ไปอาศัยอยู่กับผู้อุปการะคือ นางยักษ์หม้ายเจ้าเมืองยักษ์ จนกระทั่งพระเอกเข้าสู่วัยหนุ่ม จึงได้ของวิเศษ และมนตร์วิเศษจากผู้อุปการะ พระเอกเดินทางไปเดินทางไปตามหามารดา ซึ่งพลัดพรากจากกัน โดยซ่อนรูปในรูปเงาะ จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก แต่พ่อตาและญาติพี่น้องของนางเอกรังเกียจไม่ยอมรับ พระเอกจึงได้แสดงความสามารถเป็นการพิสูจน์ตัวเอง พร้อมกับถอดรูปจากรูปเงาะเป็นชายหนุ่มรูปงาม จึงได้รับการยอมรับและได้ครองเมืองแทนพ่อตา พระเอกออกตามหามารดาจนพบ และได้กลับเมืองบิดา ตัวร้ายได้รับการลงโทษ เรื่องจึงจบเมื่อพระเอกได้แต่งงานกับนางเอก และได้ครองเมือง

ค. โครงเรื่องของนิทานเรื่องสีทนต์มโนราห์

นิทานเรื่องสีทนต์มโนราห์มีโครงเรื่องจัดอยู่ในโครงเรื่องประเภทที่ 2 เริ่มจากชีวิตพระเอกที่เป็นเจ้าชายได้ครองเมืองแทนบิดา และได้มเหสีซึ่งเป็นคนต่างเผ่าพันธุ์ โดยมีผู้นำมาถวาย หลังจากแต่งงานแล้ว พระเอกต้องจากนางเอกไปปราบโจรแถบชายแดน โดยฝากนางเอกไว้กับบิดามารดา ด้วยเหตุที่นางเอกเป็นคนต่างเผ่าพันธุ์ จึงไม่ได้รับการยอมรับจากบิดามารดา จนมีเหตุให้คิดกำจัด นางเอกหนีกลับไปเมืองเดิม พระเอกจึงต้องติดตามนางเอกด้วยความยากลำบาก จนกระทั่งไปถึงเมืองนางเอก โดยได้รับความช่วยเหลือจากฤาษี เมื่อไปถึงเมืองพระเอกก็ไม่ได้รับการยอมรับจากพ่อตา เพราะเหตุที่เป็นคนต่างเผ่าพันธุ์ จนกระทั่งพระเอกต้องพิสูจน์ความสามารถของตนเองในการรบให้เป็นที่ประจักษ์ จึงได้รับการยอมรับและได้นางเอกคืนมาอยู่ที่เมืองตามเดิม

ง. โครงเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องจัดอยู่ในประเภทที่ 1 และประเภทที่ 2 เริ่มตั้งแต่ชีวิตแรกเกิดของพระเอก จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก ได้มเหสีคนที่ 2 แล้วมีการพลัดพรากจากมเหสี จนกระทั่งพระเอกติดตามมเหสีกลับคืนมา ได้ครองเมืองจึงสงบสุข

โครงเรื่องประเภทที่ 1 ในเรื่องท้าวหอยโข่ง เริ่มจากพระเอกเกิดมาเป็นโอรสของเจ้าเมือง แต่มีรูปร่างผิดปรกติ คือเป็นหอยโข่ง มารดาจึงรังเกียจเนรเทศบุตรที่เป็นหอยโข่งออกจากเมืองตั้งแต่แรกเกิด พระเอกไปอาศัยอยู่กับผู้อุปการะที่เป็นหญิงชรา จนกระทั่งเข้าสู่วัยหนุ่ม พระเอกได้แสดงความสามารถในการหาทรัพย์สินให้ผู้อุปการะ และช่วยปราบศึกให้แก่เมืองนางเอก พระเอกให้ผู้อุปการะคือหญิงชราไปสู่ขอนางเอก แต่ได้รับการบ่ายเบี่ยง จนกระทั่งพระเอกได้พิสูจน์ตัวเองในการหาทรัพย์สิน และถอดรูปจากหอยโข่งเป็นชายหนุ่มรูปงาม จึงได้รับการยอมรับ และได้แต่งงานกับนางเอก พร้อมกับได้ครองเมืองแทนพ่อตา

โครงเรื่องประเภทที่ 2 ในเรื่องท้าวหอยโข่ง เริ่มเรื่องจากพระเอกได้แต่งงานกับนางเอกแล้ว พี่สาวทั้ง 6 ของนางเอกเกิดความอิจฉา อยากได้พระเอก จึงคิดกำจัดนางเอกเป็นเหตุให้พระเอกได้มเหสีอีกคน เนื่องจากมเหสีเอกกับมเหสีรองมีความรักใคร่ปรองดองกันเป็นอย่างดี จึงถูกพี่สาวกำจัดไปพร้อมกัน พระเอกกับนางเอกจึงพลัดพรากจากกันนางเอกหลงป่าไปอาศัยอยู่กับฤาษี และได้เรียนมนตร์ สร้างทางและมนตร์กำจัดสัตว์ร้ายกับฤาษีแล้วเดินทางกลับเมือง แต่ระหว่างทางได้พบกับอมนุษย์คือพญาสอน และพญาทอน ถูกอมนุษย์ลักตัวไป นางเอกหนีรอดไปได้ แล้วกลับไปอาศัยอยู่กับฤาษีตามเดิม พระเอกตามหานางเอกจนได้พบกับอมนุษย์คือพญาสอน กับพญาทอน ได้ทั้งสองเป็นบริวาร และได้พบกับบิดา มารดาที่แท้จริง เมื่อตามนางเอกพบนำกลับมายังเมือง ตัวร้ายคือพี่สาวทั้ง 6 จึงถูกลงโทษโดยการเนรเทศออกจากเมือง เมื่อพระเอกตามนางเอกกลับมาแล้ว ก็สร้างอาณาจักรของตนเองให้เป็นปึกแผ่น เมืองพระเอกกลายเป็นศูนย์กลางของเมืองต่าง ๆ พระเอกกับนางเอกจึงได้ครองรักกันในอาณาจักรของตนเองอย่างมีความสุข

3.2.2 เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างของโครงเรื่อง

ก. เปรียบเทียบความเหมือนของโครงเรื่อง

จากการศึกษาโครงเรื่องของนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร สีทนต์มโนราห์ และท้าวหอยโข่ง ปรากฏว่าเป็นนิทานที่มีโครงเรื่องประเภทเดียวกับนิทานแนวจักร ๆ วงศ์ ๆ โดยทั่วไป คือยึดชีวิตของพระเอกเป็นหลักในการดำเนินเรื่อง กล่าวคือ เริ่มเรื่องตั้งแต่ชีวิตแรกเกิดของพระเอกไปสู่ชีวิตในวัยเด็ก ชีวิตในวัยหนุ่มที่แสวงหาคู่ครอง มีการพิสูจน์ความสามารถของพระเอกก่อนจะได้แต่งงานกับนางเอก เมื่อได้แต่งงานแล้วต้องพลัดพรากจากนางเอก พระเอกต้องติดตามหานางเอกเป็นเวลานานจึงได้พบกัน และเข้าสู่จุดจบของเรื่องด้วยการสมหวังในความรัก ตัวร้ายถูกลงโทษตามผลกรรมที่กระทำ บ้านเมืองสงบสุข

ลักษณะดังกล่าวนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของนิทานประเภทจักร ๆวงศ์ ๆ นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีลักษณะดังกล่าว จากการศึกษาเปรียบเทียบโครงเรื่อง กับนิทานอีก 3 เรื่อง ที่มีมาก่อนแล้วทำให้เห็นลักษณะร่วม ดังนี้

1) การเปิดเรื่อง ผู้แต่งเปิดเรื่องในลักษณะเดียวกัน คือ กล่าวถึงเมืองพระเอก กล่าวถึงการเกิดของพระเอกว่า พระเอกเป็นผู้มีบุญลงมาเกิดเพื่อชดใช้กรรมจึงมีกำเนิดที่ผิดปรกติจากคนทั่วไป มีการซ่อนตัวปิดบังรูปกายที่แท้จริงอันสวยงามอยู่ภายใต้รูปกายที่ผิดแปลกจากคนทั่วไป เช่น ท้าวก่ำเกิดเป็นคนตัวดำเหมือนลิง สุวรรณสังข์กุมารเกิดเป็นหอยสังข์ ท้าวหอยโข่งเกิดเป็นหอยโข่ง เป็นต้น

จากการเกิดที่ผิดปรกตินี้เองที่เป็นปมสำคัญชักนำพระเอกให้ต้องพลัดพรากจากเมือง จากบิดามารดาไปเผชิญชะตากรรมตามลำพัง จนกว่าจะแก้ปมนี้ได้ คือถอดรูปจึงจะได้กลับมาเมืองได้อยู่กับบิดามารดา ได้แต่งงาน ได้เป็นเจ้าเมือง มีชีวิตที่ดี

ส่วนเรื่องสีทนต์มโนราห์นั้น การเกิดของพระเอกแตกต่างจาก 3 เรื่องดังกล่าว คือ พระเอกเกิดมามีรูปงามไม่ซ่อนรูป แต่มีเหตุการณ์ที่พิสดารบอกให้รู้ว่าเป็นผู้มีบุญมาเกิด นั่นคือ มีของวิเศษ คือธนูติดมาด้วย และมีบริวารหกหมื่นมาเกิดในวันเดียวกัน เหตุที่รูปร่างท้าวสีทนต์ไม่ผิดปรกติเหมือนคนอื่น ๆ เพราะรูปร่างของท้าวสีทนต์มิใช่ปมสำคัญที่เป็นเหตุของการดำเนินเรื่อง แต่จุดสำคัญของการเริ่มเรื่องอยู่ที่ชีวิตหลังแต่งงานของพระเอก ซึ่งจัดอยู่ในโครงเรื่องอีกประเภทหนึ่ง

2) การดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องของนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวหอยโข่ง จะดำเนินเรื่องตามแนวของเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ เหมือนกัน คือ พระเอกต้องออกจากเมืองตั้งแต่วัยเด็กไปเติบโตที่เมืองอื่น ต้องผจญชีวิตตามลำพัง ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก กล่าวคือ ท้าวก่ำถูกลอยแพไปอาศัยอยู่กับย่าจำสวนตั้งแต่อายุ 3 ขวบ สุวรรณสังข์กุมารถูกลอยแพไปพร้อมกับมารดาแล้วไปอาศัยอยู่กับนางพญายักษ์จนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม ส่วนท้าวหอยโข่งถูกนำไปไว้ในหนองน้ำกลางป่าตั้งแต่แรกเกิด แล้วจึงไปอาศัยอยู่กับย่า จนกระทั่งโตเป็นหนุ่ม พระเอกทั้ง 3 เรื่องอาศัยอยู่กับผู้อุปการะจนกระทั่งย่างเข้าสู่วัยหนุ่ม ซึ่งเป็นวัยที่ต้องแสวงหาคู่ครอง พระเอกจึงได้พบรักกับธิดาเจ้าเมือง แต่ด้วยฐานะที่ต้อยกว่า และรูปร่างที่ผิดปรกติ บิดาของนางเอกจึงไม่ยอมรับ พระเอกต้องพิสูจน์ตัวเองให้เป็นที่ประจักษ์ การพิสูจน์มักทำในสิ่งที่คนธรรมดาทำไม่ได้ และพระเอกจะได้รับความช่วยเหลือจากเทพ หรือใช้อำนาจปาฏิหาริย์ ท้าวก่ำพิสูจน์ตัวเองด้วยการหาสินสอดเป็นจำนวนมากเกินกว่าคนธรรมดาจะหามาได้ สร้างปราสาท และสะพานเงินสะพานทองเสร็จภายในคืนเดียว และถอดรูปจากคนตัวดำมาเป็นชายหนุ่มรูปงาม สุวรรณสังข์กุมาร พิสูจน์ตัวเองโดยการแข่งขันกับ 6 เขย หากวาง หาเนื้อ หาปลา ตอบปัญหาพระอินทร์ ตีคลีกับพระอินทร์ และถอดรูปจากรูปเงาะเป็นชายหนุ่มรูปงาม ส่วนท้าวหอยโข่งพิสูจน์ตัวเองโดย หาสินสอดจำนวนมากกว่าคนปรกติจะหามาได้ สร้างปราสาทเสร็จภายในคืนเดียว และถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามหลังจากพิสูจน์ตัวเองจนเป็นที่ยอมรับแล้วพระเอกก็ได้ครองรักกับนางเอก และได้ครองเมืองแทนพ่อตา

3) จุดสุดยอดของเรื่อง จุดสุดยอดของเรื่องเป็นจุดสำคัญ ในนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวหอยโข่ง มีลักษณะเหมือนกัน คือ พระเอกสามารถแก้ปมที่เป็นต้นเหตุของความยุ่งยากทั้งหมดได้ นั่นคือ รูปร่างที่ผิดปรกติ พระเอกของนิทานทั้ง 3 เรื่อง ต่างสามารถถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามได้ เมื่อถึงเวลาที่ต้องการ การถอดรูปครั้งสำคัญที่เป็นการเปิดเผยตัวจริงต่อสาธารณชน คือ การถอดรูปในตอนจะแต่งงานกับนางเอก การถอดรูปครั้งนี้เป็นการนำเรื่องเข้าสู่จุดสุดยอด เรื่องจึงดำเนินไปสู่จุดจบในตอนต่อไป

4) จุดจบของเรื่อง จุดจบของเรื่องเป็นตอนที่ต่อจากเรื่องเข้าสู่จุดสุดยอดแล้ว คือพระเอกถอดรูปแล้วได้รับการยอมรับ จากนั้นพระเอกก็ได้แต่งงานกับนางเอกและได้ครองเมือง กล่าวคือ ท้าวก่ำได้แต่งงานกับนางลุนและครองเมืองแทนพ่อตา สุวรรณสังข์กุมารได้แต่งงานกับนางคันธา ได้ครองเมืองพาราณสีแทนพ่อตา และได้พบกับบิดามารดาที่แท้จริงท้าวหอยโข่งได้แต่งงานกับนางเกตสินี และได้ครองเมืองพะลานนะสี (เมืองพาราณสี)

เรื่องท้าวหอยโข่งยังมีเรื่องราวต่อไปอีก เป็นการดำเนินเรื่องตอนใหม่ คือเป็นชีวิตของพระเอกหลังการแต่งงาน ซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายกับ เรื่องสีทนต์มโนราห์คือ พระเอกต้องตามหานางเอกที่พลัดพรากไป การติดตามหาต้องใช้เวลานานถึง 7 ปี ผ่านอุปสรรคต่าง ๆ นานัปการ แต่ในที่สุดพระเอกก็ได้นางเอกกลับคืนมา และจบลงด้วยการครองรักกันของพระเอกกับนางเอก

ข. <u>เปรียบเทียบความแตกต่างของโครงเรื่อง</u>

จากการสันนิษฐานว่านิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นนิทานที่แต่งขึ้นในยุคหลัง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมารและสีทนต์มโนราห์นั้น จากการศึกษาโครงเรื่องของนิทานทั้งหมด ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในโครงเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ที่แตกต่างจากนิทานดังกล่าวที่มีมาแต่เดิมดังนี้

1) <u>ความสมบูรณ์ของโครงเรื่อง</u> นิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมารและสีทนต์มโนราห์ มีโครงเรื่องที่แสดงช่วงชีวิตของพระเอก เพียงช่วงเดียว คือ เรื่องท้าวก่ำกาดำ และเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร แสดงช่วงชีวิตของพระเอกตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก เรื่องสีทนต์มโนราห์ แสดงช่วงชีวิตของพระเอกหลังการแต่งงานมีการพลัดพรากจากนางเอก เรื่องจบลงเมื่อพระเอกตามนางเอกกลับคืนมาได้ ส่วนเรื่องท้าวหอยโข่งนั้นแสดงช่วงชีวิตของพระเอกถึง 2 ช่วง มีเนื้อเรื่อง 2 ตอนคือ ตอนแรกเป็นเรื่องราวของพระเอกตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก ตอนที่ 2 เป็นเรื่องราวของพระเอกหลังจากแต่งงานกับนางเอก นางเอกพลัดพรากกับพระเอก จนกระทั่งพระเอกติดตามคืนมาได้ ด้วยเหตุนี้โครงเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งจึงยาวกว่านิทานทั้ง 3 เรื่อง และมีความสมบูรณ์ เสมือนหนึ่งว่าผู้แต่งได้นำเอานิทานทั้ง 3 เรื่อง ซึ่งมีโครงเรื่อง 2 แบบ มาเรียงร้อยเข้ากันให้เป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่ง

2) <u>ที่มาของของวิเศษ</u> ของวิเศษมักเข้ามามีบทบาทในนิทานพื้นบ้านเสมอของวิเศษในเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์นั้นได้มาจากเทพ ยักษ์ เช่น ท้าวก่ำได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ สุวรรณสังข์กุมารได้ของวิเศษ จากนางพญายักษ์ ท้าวสีทนต์มีธนูติดตัวมาแต่กำเนิด ส่วนท้าวหอยโข่ง มีบริวารที่เป็นสัตว์บนโลกมนุษย์เป็นผู้ทำในสิ่งที่เขาปรารถนา ผู้แต่งให้มดปลวกเป็นบริวารของท้าวหอยโข่ง ซึ่งมดปลวกนั้นเป็นสัตว์ธรรมดาที่มีบนพื้นโลก และโดยธรรมชาติแล้วมดปลวกจะอยู่รวมกันเป็นรังใหญ่ มีประชากรมากมาย เหมือนเมืองใหญ่เมืองหนึ่งโดยนิสัยของมดปลวกแล้วเป็นสัตว์ที่มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน จะทำสิ่งใด

ย่อมประสบผลสำเร็จได้โดยง่าย บริวารของท้าวหอยโข่งจึงสามารถสร้างบ้านได้เสร็จภายในคืนเดียว นำสินสอดที่เป็นแก้วแหวนเงินทอง ช้าง ม้า วัว ควาย มาให้แก่เมืองแสน (เสนาบดี) ได้โดยง่าย

นับได้ว่าผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งได้เปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อเดิมที่มีความเชื่อมั่นในเทพเจ้าว่าสามารถบันดาล สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ต้องการซึ่งเกินความสามารถของมนุษย์ให้แก่มนุษย์ได้ มาเป็นความเชื่อมั่นและศรัทธาในพลังสติปัญญาและสมองของมนุษย์เองและความสามารถในการเป็นผู้นำของบุคคล ผู้ซึ่งสามารถควบคุมกลุ่มมนุษย์นำมาใช้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ที่ต้องการได้

3) <u>ความสามารถของนางเอก</u> ความสามารถของนางเอกนั้นเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งนำมาใช้ ซึ่งทำให้นางเอกในเรื่องท้าวหอยโข่งแตกต่างไปจากนิทานเรื่องเดิมที่มีมา คือ นางเกตสินีกับนางคำสายเรียนวิชากับฤาษี เมื่อนางทั้งสองตามหานกแขกเต้าแล้วหลงทางเข้าไปในป่า นางทั้งสองได้รับความลำบากมาก ด้วยเหตุที่ไม่เคยเดินทางในป่ามาก่อน เมื่อสองนางได้พบกับฤาษี ฤาษีจึงสอนมนตร์วิเศษให้เพื่อใช้ป้องกันตัวในการเดินทางกลับเมือง คือมนตร์สร้างทาง เพื่อให้เดินทางในป่าได้อย่างสะดวกและมนตร์ป้องกันสัตว์ร้าย ไว้ป้องกันอันตรายจากสัตว์ ผู้แต่งสร้างให้สองนางช่วยตัวเองในการเดินทางกลับเมืองแทนที่จะใช้อำนาจปาฏิหาริย์ ซึ่งฤาษีสามารถทำได้โดยไม่ยากนัก แต่ฤาษีกลับสอนให้สองนางเรียนวิชาความรู้ซึ่งต้องใช้เวลาถึง 3 เดือน นางเอกในเรื่องท้าวหอยโข่งจึงมีโอกาสได้เรียนวิชาการ ได้ผจญภัยซึ่งแตกต่างกับนางมโนราห์ในเรื่องสีทนต์มโนราห์ที่มีปีกหางอยู่แล้ว สามารถบินกลับไปถึงเมืองได้เลย

จากบทบาทของนางเอกดังกล่าว แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ที่เริ่มเห็นความสามารถของผู้หญิงว่ามีความสามารถไม่แพ้ชาย สามารถเรียนรู้วิชาการ และเผชิญกับความทุกข์ยากลำบากได้ มิใช่เป็นเพียงไม้ประดับเหมือนนางเอกคนอื่น ๆ

4) <u>การแทรกชีวิตของตัวประกอบ</u> ในเรื่องท้าวหอยโข่งผู้แต่งได้แทรกวงจรชีวิตของท้าววีชากับพี่ทั้ง 6 ของนางเกตสินี ซึ่งเป็นตัวประกอบลงไปเสมือนเป็นตัวละครเอกอีกคนหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากนิทาน 3 เรื่องที่มีมาแต่เดิม การแทรกกล่าวถึงชีวิตของตัวละครอื่นดังกล่าว จึงมีลักษณะเหมือนละครหรือนวนิยายสมัยใหม่ในปัจจุบัน ที่มิใช่ดำเนินเรื่องแต่เฉพาะชีวิตของตัวละครเอกเท่านั้น แต่ตัวประกอบอื่นก็มีเรื่องราวไม่น้อยไปกว่าตัวเอกเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงในโครงเรื่องนี้แสดงให้เห็นการแต่งที่อยู่ในยุคสมัยที่ใหม่กว่านิทานที่มีมาแต่เดิม

3.3 เปรียบเทียบแนวคิดของนิทานที่ศึกษา

แนวคิด (Theme) หมายถึง ความคิดที่สำคัญที่สุดของเรื่องที่นักประพันธ์ต้องการแสดงออกในหนังสือเล่มนั้น ๆ ความคิดนี้เป็นเสมือนแนวในการดำเนินเรื่องของนักประพันธ์ด้วย (บุญยงค์ เกศเทศ. 2536 : 30)

สารัตถะ หรือ แนวคิด (Theme) คือลักษณะอันเป็นวิสัยธรรมดา ธรรมชาติของโลกและมนุษย์ที่ผู้แต่งมองเห็น และมุ่งหมายที่จะแสดงให้ผู้อ่านรับรู้ สารัตถะจึงเป็นแก่นสาร (Message) ที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่านว่า โลกเป็นอย่างนี้แหละ (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์; 2525 : 37)

Theme คือ แนวเรื่อง ซึ่งผู้ประพันธ์กำหนดไว้ก่อนสร้างเรื่องว่าให้เรื่องออกมาในลักษณะใด การพิจารณาแนวเรื่องจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นวัตถุประสงค์เฉพาะของผู้ประพันธ์ (วิภา กงกะนันทน์. 2533 : 82)

รวมความแล้ว แนวคิด (Theme) หรือแก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดที่สำคัญที่สุดของเรื่องที่ผู้แต่งกำหนดไว้เป็นแนวสำหรับการประพันธ์ของเรื่องนั้น ๆ และถือเป็นสารัตถะ หรือสาร (Massage) สำคัญของเรื่องที่ผู้แต่งสื่อถึงผู้อ่านด้วย

การพิจารณาแนวคิดของเรื่องจึงเป็นการพิจารณาให้เห็นถึง วัตถุประสงค์เฉพาะของผู้ประพันธ์ จะกระทำได้ก็ต่อเมื่ออ่านเรื่องนั้น ๆ จบแล้ว เพราะสารัตถะจะปรากฏขึ้นอย่างสม่ำเสมอเมื่อเรื่องดำเนินไป

จากการศึกษาแนวคิด (Theme) ของนิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวหอยโข่ง เรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และเรื่องสีทนต์มโนราห์ พบว่า มีแนวคิด ดังนี้

3.3.1 แนวคิดของนิทาน

ก. แนวคิดเรื่องท้าวก่ำกาดำ

วรรณกรรมนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ เป็นนิทานที่นิยมแพร่หลายรู้จักกันดีในภาคเหนือและภาคอีสาน และมีผู้ศึกษาไว้หลายฉบับ เช่น ฉบับอีสาน คือ แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ (2527) เครือวัลย์ ปัญญามี (2533) ฉบับเชียงใหม่ ศึกษาโดย ลยาศรี หุณฑนเสวี (2526)

เครือวัลย์ ปัญญามี (2533 : 22 - 23) ได้วิเคราะห์แนวคิดในเรื่องท้าวก่ำกาดำไว้ว่า ผู้แต่งต้องการเสนอแนวคิดหลักของเรื่องว่า "สังคมไม่ยอมรับความสามารถ หรือความดีงามที่แฝงอยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์" แนวคิดดังกล่าว คล้ายกับที่แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ (2527:183) ศึกษาไว้ว่า "คนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความดี ความงามที่แฝงอยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์"

แนวคิดของเรื่องท้าวก่ำกาดำนี้ ผู้วิจัยเห็นตรงกับที่เครือวัลย์ ปัญญามี และแจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์ ศึกษาไว้ ซึ่งสรุปได้ว่า "สังคมหรือคนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความสามารถหรือความดีที่แฝงอยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์" ดังจะเห็นได้ว่า ท้าวก่ำมีความสามารถหลายอย่าง เช่น ร้อยดอกไม้ เป่าแคน หาทรัพย์ได้ แต่นางเอกก็ยังไม่ยอมรับ ไม่ยอมเข้าหอด้วย แม้จะแต่งงานถูกต้องตามประเพณีแล้ว จนกระทั่งท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม นางเอกจึงยอมรับ

แนวคิดของเรื่อง จะปรากฏให้เห็นตลอดทั้งเรื่อง เริ่มจากเมื่อเกิดมาท้าวก่ำมีผิวดำมากจนมารดาไม่อยากเลี้ยงดู จึงเรียกได้ว่า ท้าวก่ำเกิดมาอัปลักษณ์ แม้บิดา-มารดาจะเลี้ยงดูจนมีอายุได้ 3 ขวบ แต่มารดาก็ยังไม่มีความมั่นใจในตัวลูก ถึงกับไปให้หมอดูทำนายดูว่าเป็นคนดีหรือไม่ เมื่อหมอดูคำนวณดูแล้ว เห็นว่าท้าวก่ำ "บ่ใช่เชื้อชาตินี้น้อยคนไฮ้ไพร่เมือง แลนา อันว่าโพธิสัตว์เจ้านำลงมาเกิด บ่ใช่เชื้อชาติฮ้าย คนใบ้ถ่อยผะหยา ดอกนา" แต่ด้วยความลำเอียงที่เห็นรูปร่างท้าวก่ำอัปลักษณ์ กลัวว่าจะทำให้บ้านเมืองเดือดร้อนภายหลัง จึงแกล้งทำนายว่าเป็นคนไม่ดี เพื่อจะได้กำจัดเสียให้พ้นจากบ้านเมืองของตน หมอดูจึงแกล้งทำนายว่า "มันหากเป็นรึกฮ้าย เหลือล้นลื่นคน อันว่าคนขวงอย่าควรเลี้ยงต่อไปเน้อ" ด้วยเหตุที่มีรูปร่างที่อัปลักษณ์นี้เอง แม้จะมีอายุเพียง 3 ขวบ ยังไม่เคยมีความผิดอะไรเลย แต่ท้าวก่ำก็ถูกมารดานำไปลอยแพ แม้บิดาจะทัดทานในตอนแรก แต่เมื่อหมอดูทำนายว่าลูกไม่ดี ก็จำต้องยอมให้ลูกจากไป

ท้าวก่ำไปอาศัยอยู่กับย่าจำสวน แม้ย่าจะยินยอมให้อยู่ด้วย แต่ย่าก็ให้อยู่อย่างหลบ ๆ ซ่อน ๆ เพราะกลัวว่า "อันว่าเขาเห็นหน้า เขาสิว่าคนขวาง บ่อย่าแหล่ว เขาซิเอามึงไปเบิกผีเมืองไหลน้ำ" ด้วยย่าคิดว่า เมื่อคนอื่นเห็นหน้าตาของท้าวก่ำเขาจะคิดว่าเป็นคนไม่ดีเขาจะเอาไปเซ่นผี ไหลน้ำ คำพูดของย่าแสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า สังคมไม่ยอมรับคนที่มีรูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ แค่เห็นหน้าก็จะคิดว่าเป็นคนไม่ดีแล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ได้ทำผิดสิ่งใดเลย

ท้าวก่ำแสดงความสามารถครั้งแรก คือ การร้อยดอกไม้ ย่าเห็นก็ยอมรับว่าทำได้ดีกว่าย่าทำ แล้วยังบอกว่าไม่นึกว่ารูปร่างขี้เหร่อย่างนี้จะทำได้ดีขนาดนี้ ย่ากล่าวว่า "อันว่า บักขี้ฮ้าย มึงฮ้อยฮวดเป็น แท้น้อ กูก็เหยียวว่าซิบ่เป็นที่ฮู้ฮ้อยมาลาเสียดายดอก บักเวรเอย บัดนี้ มึงก็เป็นผู้ฮู้ผะหยาล้ำลื่นกู แท้น้อ" เมื่อย่านำดอกไม้ไปถวายนางลุนธิดาเจ้าเมือง นางก็พอใจและถามว่าใครร้อย ย่าไม่กล้าบอกความจริง กลัวว่านางลุนเห็นท้าวก่ำแล้วจะรังเกียจ เมื่อกลับมาบ้านท้าวก่ำถามว่า นางลุนถามถึงคนร้อยหรือไม่ ย่าก็เล่าให้ท้าวก่ำฟังว่า "อันว่า กูไป ถวายดอกไม้นาง นาถก็หากถาม บักเวร กูก็อำมึงเสียบ่บอกนาง กูอำไว้ บ่มีไขคำซื่อ บักเวรเอย กูก็ย้านนางเห็นฮูปฮ้าย มึงนี้หน่ายสะอาง บ่รู้"

จะเห็นว่า แม้ท้าวก่ำจะแสดงความสามารถร้อยดอกไม้ได้สวยงาม เป็นที่ถูกใจนางลุน แต่ย่าก็ยังกลัวว่านางจะไม่ยอมรับท้าวก่ำ ถ้าเห็นรูปร่างที่แท้จริง จึงมิได้บอกความจริงแก่นางว่าใครเป็นคนร้อย

ความสามารถอีกอย่างหนึ่งของท้าวก่ำคือ เป่าแคนได้ไพเราะยิ่งนัก เสียงแคนของท้าวก่ำเป็นที่ประทับใจของชาวเมือง และเจ้าเมือง คนที่ได้ยินก็หยุดฟัง จนสาว ๆ ลืมตัว ค้างงานที่กำลังทำอยู่ "ฝูงหมู่สาวฮามน้อย วางหลาปะปล่อย ก็มี เขาก็สงัดพร่ำพร้อมลืมเปี้ยง แกว่งหลา" เสียงแคนดังไปถึงปราสาทของนางลุน นางก็คิดเกี่ยวโยงไปถึงคนร้อยดอกไม้ ผู้แต่งบรรยายว่า "นางก็คึดอ่าวโอ้คะนึงท้าวก่ำกา" หลังจากเป่าแคนให้เจ้าเมืองฟังแล้วท้าวก่ำและหนุ่ม ๆ ก็ได้รับรางวัลจากเจ้าเมืองเป็นเงินและผ้า 1 ผืน ท้าวก่ำก็แอบขึ้นไปหานางลุนที่ปราสาท แต่การไปนั้นท้าวก่ำไปในลักษณะปิดบังตัวจริง คือ "ท้าวก็ถอดคาบไว้ดาดีเมี้ยนแจบสีแจ่มเจ้าบาท้าวเข้าไป" ยังผลให้นางลุนหลงไหลเป็นอันมาก เพราะว่า "นางนาถน้อยเหลียวเห็นภูวนาถ ทรงเพศเพี้ยงเสมอเจ้าเทพอินทร์" จนในที่สุดก็ลงเอยว่า "คอมว่าแล้วท้าวแนบชมนางสองนงแพงกอดกันอำอิ้งแล้วกล่อมกิ้ง กิ้งกล่อมดอมกัน คือ ดังหงส์ซอนคอ กอดกันอำอิ้ง"

เมื่อความรักแบ่งบานจนถึงที่สุดแล้ว ท้าวก่ำก็ให้ย่าไปสู่ขอนางลุนตามประเพณี เจ้าเมืองถามความสมัครใจของนางลุน เมื่อนางตอบตกลง เจ้าเมืองก็ไม่ขัดข้อง แต่มีข้อแม้ว่า

ท่อว่า หาให้ได้ทุกสิ่งของควร นั่นเนอ
เงินคำมีมากหลายจริงแท้
อันหนึ่ง ให้ได้ช้างม้าตัวอาดพอพัน
นายคอขันสู่ตัวทั้งท้าย
อันหนึ่ง ให้ได้ม้าสรรพมิ่งทั้งมวล
นายควนมีดังเดียวกันนั่น
เงินคำได้พอแสนตราชั่ง จริงเทิน
ฝูงหมู่ ข้าช่วงใช้โดยได้ฮอดพัน
ฝูงหมู่ ปั่วนางนั่นหาได้ให้ปานนั่นจึงมา ท่อเนอ
อันหนึ่ง ให้ท่านสร้างขัวเงินพร้อมขัวคำพร้อมพ่ำ
ตั้งแต่พุ้นมาพี้ฮอดโฮง แท้เนอ

เจ้าเมืองมีข้อแม้ว่า ให้ท้าวก่ำหาทรัพย์สินมาให้คู่ควรกับฐานะของนางลุน ซึ่งประกอบด้วย ช้าง ม้า วัว ควาย อย่างละพัน พร้อมทั้งคนขี่ครบทุกตัว นอกจากนี้ยังมีเงินทองแสนชั่ง ข้าทาสชายหญิงอย่างละพัน และให้สร้างสะพานเงินสะพานทองทอดจากบ้านย่ามาถึงวังของเจ้าเมือง

การกำหนดค่าสินสอดมากมายขนาดนั้นเป็นการกีดกันในที ถือว่าเจ้าเมืองรังเกียจท้าวก่ำไม่อยากได้มาเป็นเขยผู้ที่สามารถหามาได้ต้องมีฐานะดีหรือไม่ก็เป็นเจ้าเมืองหรือพระมหากษัตริย์จึงจะสามารถหามาได้ เป็นสิ่งที่เหลือวิสัยที่คนธรรมดาจะทำได้ ท้าวก่ำจึงต้องขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์ พญาแถน พญานาค ท้าวก่ำจึงได้เข้าพิธีแต่งงานกับนางลุน แต่เมื่อนางลุนมาเห็นรูปร่างที่แท้จริงของท้าวก่ำนางก็ตกตะลึงไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง ถึงกับก้าวขาไม่ออก ผู้แต่งบรรยายว่า "นางก็เห็นฮูปฮ้ายสะเทิ้นย้ายบาดตีน นางก็ เฮ็ดเดี้ยงด้างสะเทิ้นย่างยอตีน เมื่อจักยกย่างย้ายก็อายหน้าไพร่เมือง" แต่นางก็อดทนเข้าพิธีจนเสร็จหลังจากเสร็จพิธีแล้ว นางไม่ยอมเข้าหอกับท้าวก่ำเพราะ "กูก็เห็นฮูปฮ้ายบาท้าวก่ำกา กูก็บ่ควรไปอยู่ ซ้อนดอมท้าวบ่าวบา" จนกระทั่งท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม นางลุนจึงยอมไปเข้าหอด้วย

จากพฤติกรรมของนางลุน แสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งว่า นางยอมรับความสามารถของท้าวก่ำที่สามารถหาสินสอดมาได้ นางจึงยอมแต่งงานด้วย แต่นางไม่ยอมรับรูปร่างที่อัปลักษณ์ของท้าวก่ำ จึงไม่ยอมเข้าหอด้วย ต่อเมื่อท้าวก่ำถอดรูปเป็นหนุ่มรูปงาม นางจึงยอมเข้าหอ

ไม่เฉพาะแต่นางลุนเท่านั้นที่รังเกียจรูปร่างของท้าวก่ำ เริ่มตั้งแต่มารดาของท้าวก่ำเรื่อยมาถึงหมอดู ย่าจำสวน ชาวเมือง เจ้าเมืองทุกคนแม้จะยอมรับในความสามารถของท้าวก่ำ แต่รังเกียจรูปร่างที่อัปลักษณ์ของท้าวก่ำทั้งสิ้น

ช. แนวคิดเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร

วรรณกรรมนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ฉบับอีสานนี้ พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน (2532 : 126)ได้ศึกษาแนวคิดของเรื่องไว้ว่า ผู้แต่งมุ่งเสนอหลักของกฎแห่งกรรมที่ว่า "ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว" ซึ่งจะพบว่าตัวเอกของเรื่องเป็นฝ่ายกุศล มักถูกรังแก แต่ท้ายที่สุดก็จบลงในลักษณะที่ว่า "ธรรมย่อมชนะอธรรม" และมีแนวคิดรองที่เสริมแนวคิดหลัก 2 ประเด็นคือ

1. การพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์

2. สรรพสัตว์ทั้งมวลที่เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ย่อมประกอบกรรม ซึ่งมีทั้งกรรมดี และกรรมชั่ว

แนวคิดในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ฉบับภาษาอีสานนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ผู้แต่งมุ่งเสนอแนวคิดว่า "การประเมินค่าของคนไม่ควรพิจารณาเฉพาะรูปกายภายนอก ควรพิจารณาให้เห็นแก่นแท้ภายในจิตใจของคนนั้นด้วย"

ผู้แต่งได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเป็นแนวในการดำเนินเรื่อง ซึ่งปรากฏให้ผู้อ่านได้เห็นตัวอย่างของคนที่ประเมินค่าของคนด้วยการดูรูปกายภายนอก โดยขาดการพิจารณาให้ถี่ถ้วนตลอดทั้งเรื่อง เป็นการย้ำแนวคิดให้เด่นชัดอย่างสม่ำเสมอ เริ่มตั้งแต่ ตัวเอก คือพระโพธิสัตว์เกิดมาในครรภ์มารดาแล้วคลอดออกมาเป็นหอยสังข์ แต่ความจริงแล้ว หอยสังข์เป็นเพียงเปลือกนอกที่ห่อหุ้มร่างกายซึ่งเป็นมนุษย์เอาไว้ เมื่อพระมารดาคือนางจันทาเทวีทุบเปลือกหอยพระสังข์จึงกลายเป็นเด็กธรรมดา เหมือนคนทั่วไป ท้าวพรหมทัตเป็นบุคคลหนึ่งที่เป็นตัวอย่างของผู้ที่ประเมินคุณค่าของคนโดยขาดการพิจารณาให้ถ่องแท้ เมื่อนางจามคำมเหสีรองและวารกะเสนาทูลยุยงว่า นางจันทาเทวีมีชู้ ลูกที่เกิดมาเป็นลูกชู้ ท้าวพรหมทัตก็หลงเชื่อ นำโอรสใส่แพลอยน้ำไปโดยมิได้พิจารณาให้ถ่องแท้ เหมือนดังที่ผู้แต่งกล่าวไว้ว่า "วันนั่น อันว่าพญาตนพ่อก็ฟังคำส่อ ติเตียน มีใจเบียดเบียนลูกน้อย ฟังคำถ่อยบ่พิจารณา"

สุวรรณสังข์กุมารถูกลอยแพไปพร้อมกับพระมารดา ระหว่างนั้นเกิดพายุพัดแพแตก ทั้งสองจึงต้องพลัดพรากจากกัน พญานาคเนรมิตเรือให้กุมารพาไปส่งยังเกาะของฤาษี ฤาษีจึงบอกทางให้กุมารไปยังเมืองยักษ์หม้าย ด้วยเห็นว่านางเป็นผู้มีใจเมตตา เมื่อนางพญายักษ์มองเห็นกุมาร "ปามีรูปอันงามยิ่งนัก หาบุคคลผู้จักเปรียบเทียมบ่ได้ นางก็ลวดมีใจอีดู กูนามหาสัตว์ เจ้ามากนักเหมือนดังเกิดในท้องแห่งตนก็มีแล" แสดงให้เห็นว่านางยักษ์เพียงมองเห็นรูปกายภายนอกของกุมารว่ามีรูปงาม ก็เกิดความรัก เมตตาสงสาร รักเหมือนลูกในอก ทั้ง ๆ ที่นางกับกุมารเป็นคนละเผ่าพันธุ์กัน นางเป็นยักษ์ ส่วนกุมารเป็นมนุษย์ ตามธรรมดาแล้วมนุษย์ย่อมกลัวยักษ์ และยักษ์ก็กินเนื้อมนุษย์ การอยู่ร่วมกันเหมือนลูกในอุทรนั้นเป็นไปได้ยาก แต่นางยักษ์มองเห็นเพียงรูปกายภายนอกของกุมารก็หลงรักและวางใจสนิทรับเลี้ยงเป็นลูกถึงกับปฏิบัติตัวฝืนธรรมชาติของยักษ์ เพื่อมิให้กุมารกลัว นางยักษ์ไม่ยอมบอกความจริงบางประการแก่กุมารไม่ยอมออกไปหากินเหมือนเคย แต่ในที่สุดนางก็ฝืนธรรมชาติไม่ได้จึงต้องไป กุมารได้โอกาสก็เดินสำรวจดูตามที่ที่นางเคยห้ามไว้ จึงพบความจริงว่านางเป็นยักษ์ และมีของวิเศษซ่อนไว้ เมื่อนางกลับมา นางสนมก็เตือนนางเกี่ยวกับบุตรบุญธรรมว่า "ข้าแก่แม่เป็นเจ้าราชกุมารตนนี้เป็นคนจังไฮว่ายากดีหลี ที่บ่ควรไปก็ไปพ้อยแลว่าหลายแฮงซ้ำฮ้ายท้นไปดูที่ผู้ข้าทั้งหลายห้ามก็บ่ฟัง จักว่าก็บ่ได้ หากเป็นที่ไหม้หัวใจดีหลี" แต่นางพญายักษ์ก็มิได้โกรธกุมาร ด้วยอำนาจความรัก ต่อมานางก็พยายามกวดขันใกล้ชิดกุมารมากขึ้น

แต่ในที่สุดก็ต้องไปป่าเพื่อหาอาหารกิน กุมารจึงคิดหนี เพราะนึกถึงหลักความเป็นจริงว่า "กูบ่ควรอยู่กินดอมนางทั้งหลาย ผูงนี้แล กูก็ควรหนีเมื่อเมืองอันเป็นมนุสสา เสมอกันก็จึงควรแก่กูแท้ ดีหลีแล" ด้วยเหตุที่กุมารคิดอยู่ว่าตนเป็นมนุษย์ ประเสริฐกว่ายักษ์ มิได้คิดจะอยู่กับยักษ์เลย เมื่อได้โอกาสกุมารจึงชุบตัวในบ่อทอง แล้วขโมยของวิเศษเหาะหนีไป เมื่อนางยักษ์กลับมารู้ว่ากุมารหนีไปก็ออกติดตามจนพบ นางหาได้โกรธเคืองกุมารไม่นางอ้อนวอนให้กุมารกลับ แต่กุมารได้พูดกับนางอันแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงว่า "ข้าแด่แม่เป็นเจ้า ผู้ข้าบ่ยินดีแก่นเคยอันจักอยู่ด้วยอันต่างภาษาชาวแม่แล...ขอแก่แม่แก่นแก้วนี้ ค่อยคืนเมือสีสวัสดี อย่าได้คิดคนึงหาบุตราลูกน้อยจักได้ค้อยคราดคราไปบัดนี้ แล" นางพญายักษ์ได้ยินจึง "มีหัวใจเป็นดังจักแตก" แต่นางก็ยังมีเมตตาสอนมนตร์วิเศษให้กุมารเอาไว้ใช้เมื่อยามคับขัน กุมารเรียนมนตร์จบแล้วก็ลานาง จากไป นางยักษ์จึงอกแตกตาย ด้วยอำนาจแห่งความรัก

เมื่อเสร็จงานศพนางพญายักษ์แล้ว สุวรรณสังข์กุมารก็เดินทางต่อไปยังเมืองนางเอกในรูปของเงาะ นางคันธา ธิดาคนสุดท้องของเจ้าเมืองพาราณสีเสี่ยงพวงมาลัยเลือกคู่ได้เจ้าเงาะ หกเขยผู้เป็นพี่เขยเกิดความอับอายที่ต้องร่วมวงศ์พงศากับเงาะขี้เหร่ จึงพากันเกลียดยุยงให้เจ้าเมืองหาทางประหารเจ้าเงาะ โดยที่ไม่มีความผิดอันใดเลย เจ้าเมืองขาดการพิจารณาก็เชื่อหกเขย จัดให้เขยทั้งหกแข่งขัน หา กวาง หมู และปลา ถ้าใครหาไม่ได้จะฆ่าเสีย เมื่อหกเขยไปขอกวางกับสุวรรณสังข์กลางป่า ด้วยคิดว่าเป็นเทวดา สุวรรณสังข์ถามถึงสาเหตุที่เจ้าเมืองต้องการฆ่าเจ้าเงาะหกเขยก็ตอบว่า "ข้าแต่มหราชเจ้า อันว่าอ้ายเงาะผู้นั่น เป็นดั่งฮูปจักจั่นอันอยู่ในดินนั่นแล ก็เป็นฮูปอันผางฮ้าย ก็บ่เป็นที่ล้ำหลิงดูก็เป็นเผดลักอายแก่ท้าวพญาทั้งหลาย เหตุดังนี้พญาพาราณสีตนเป็นพ่อเมีย แห่งผูงข้าทั้งหลายก็จึงชังมัน อั้นแล" เจ้าเงาะถูกเกลียดชัง เนื่องจากรูปร่างหน้าตาภายนอกของเขานั่นเอง มิได้มีความผิดอันใด แต่กลับมีโทษถึงตาย หากเขาทำตามเงื่อนไขไม่ได้ แต่เจ้าเงาะก็รอดตายมาได้เพราะความจริงแล้ว ภายในรูปเงาะที่อัปลักษณ์นั้นคือชายหนุ่มรูปงามที่เพียบพร้อมด้วยความสามารถ จึงชนะในการแข่งขันหากวาง หมูและปลา ในเวลาต่อมาเจ้าเงาะก็ได้พิสูจน์ตัวเองอีกครั้ง ในการตอบปัญหาและตีคลีกับพระอินทร์ จนเป็นที่ประจักษ์แก่ทุกคน จึงได้รับการยกย่องให้ครองเมืองพาราณสี เพราะเป็นผู้มีความรู้ความสามารถเป็นที่ยอมรับของปวงชน

ค. แนวคิดเรื่องสีทนต์มโนราห์

วรรณกรรมนิทานเรื่องสีทนต์มโนราห์ฉบับอีสาน ผู้แต่งต้องการเสนอแนวคิดในเรื่อง "การไม่ยอมรับคนต่างเผ่าพันธุ์"

การไม่ยอมรับคนต่างเผ่าพันธุ์นี้ เป็นเหตุใหญ่ที่ทำให้พระเอกและนางเอกต้องพลัดพรากจากกัน นิทานเรื่องนี้เริ่มต้นเรื่องหลังจากพระเอกกับนางเอกแต่งงานกันแล้ว เริ่มจากนางมโนราห์ ซึ่งเป็นธิดาของเจ้าเมืองไกรลาสกับพี่น้อง 6 คน ลงมาเล่นน้ำในเมืองมนุษย์ เมื่อนายพรานไปพบนางเข้าเห็นว่านางมีรูปร่างหน้าตาสวยงาม จึงจับเอาตัวมาถวายท้าวสีทนต์ ทั้งสองจึงได้แต่งงานกัน ถึงแม้ว่าทางเมืองเป็งจานของท้าวสีทนต์จะมิได้แสดงความรังเกียจนางมโนราห์ แต่ยังมีอำมาตย์มนตร์ที่ไม่ยอมรับนาง มิได้เห็นนางมโนราห์เป็นมนุษย์อย่างคนทั่วไป แต่คำนึงตลอดเวลาว่านางเป็นลูกสาวพญาทอน (วิทยาธร) ดังนั้นเมื่อท้าวสีทนต์ต้องออกจากเมืองไปปราบโจร พญาอาทิตย์ผู้บิดาฝันร้าย พราหมณ์ซึ่งทำหน้าที่เป็นหมอโหรประจำราชสำนัก จึงแกล้งทำนายไปในทางที่ร้าย เพื่อจะได้หาทางฆ่านางมโนราห์เสีย หมอโหรทำนายความฝันของพญาอาทิตย์ว่า

หมอฮูฮาบ่ช้าผูงบาปปาบัง
ใจเบียดเบียนจอมเมืองกล่าวพาทีต้าน
ประนมมือไหว้จอมเมืองเสวยราช
ยังจักมีศัตรูฮ้ายจอมเมืองบุตราช ภายพุ้น
เกรงท่อเสียลูกไท้จอมเจ้าหลากเมือง บ่ฮู้

หมอดูผู้มีใจบาปหยาบช้า ผู้มีใจคิดเบียดเบียนให้ร้ายแก่นางมโนราห์ จึงแกล้งทำนายว่าโอรสจะมีภัยและเกรงว่าจะมีภัยถึงชีวิตได้ เมื่อพญาอาทิตย์ผู้เป็นบิดาได้ฟังเช่นนั้นก็เดือดร้อนใจเป็นอันมาก ด้วยเกรงว่าท้าวสีทนต์จะได้รับอันตราย หมอโหรจึงแกล้งทูลวิธีแก้ว่า

หมอฮูฮาพาโลต้านคำเกลี้ยงกล่าว
ควรที่ แต่งเครื่องพร้อมภาขึ้นผอกผี ชอบแล้ว
เมื่อนั่น ราชาเจ้าจอมเมืองขานตอบ
ตามแต่ สูแต่งให้กูเจ้าแม่นบ่ขืน

หมอโหรทูลเท็จว่า เมื่อการเป็นดังนี้ ควรที่จะจัดเครื่องสังเวยผีจึงจะดี พญาอาทิตย์ก็กล่าวว่า สุดแล้วแต่พวกท่านจะเห็นควรพระองค์ไม่ขัดข้องสิ่งใด

เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าเมืองแล้วเขาก็ไปจัดการฆ่าช้าง ม้า วัวควาย เพื่อใช้เป็นเครื่องสังเวยผี แต่หมอโหรก็ยังพยายามหาข้อมูลเจ้าเมืองเพื่อให้ได้ตัวนางมโนราห์มาฆ่าสังเวย ดังความว่า

แต่นั่น เขาก็ฆ่าช้างม้าสัตว์สิ่งงัว ควาย
ปุนคำหาพญาทอนได้กล่าวหมายผีเชื้อ
เขาก็ ถวายคำไหว้พระภูธรพอฮู้เงื่อน
ปุนแต่งให้หาได้สู่อัน แท้แล้ว
ยังท่อ ต่างสิ่งนั่นลูกทิพย์พญาทอน
ตูข้าก็ ไปผันหาที่ใดบ่มีได้ แท้แล้ว

พวกหมอโหรก็ไปฆ่าช้าง ม้า วัว ควาย เพื่อใช้บูชาสังเวยผี แล้วพวกเขาก็แกล้งทูลเพื่อให้ได้ตัวนางมโนราห์มาฆ่าสังเวยว่าเขาหาเครื่องสังเวยพร้อมแล้ว ขาดแต่ของสิ่งหนึ่งคือลูกพญาทอน ซึ่งไปเสาะหาที่ไหนไม่ได้

เมื่อเป็นเช่นนี้พญาอาทิตย์จึงต้องตัดสินใจเลือกระหว่างสะใภ้กับโอรส จนในที่สุดพญาอาทิตย์ก็ตัดสินใจเลือกโอรสให้นำนางมโนราห์ไปฆ่าสังเวยผี นางสนมผู้มีใจภักดีต่อนางจึงนำความไปบอกแก่นางว่า

อันว่า ผูงมารฮ้ายจงชังนางนาถ จริงแล้ว
เขาว่า พราหมณ์จักฆ่าเอาชิ้นเบิกพลี ว่าตาย

นางสนมทูลนางมโนราห์ว่า พวกที่มีใจจงเกลียดจงชังจะฆ่านางเพื่อเอาเนื้อสังเวยผี

นางมโนราห์ทราบข่าวว่า เขาจะฆ่านางเพื่อสังเวยผี นางก็กลัวความตาย จึงได้ขอปีกหางกับมารดาของท้าวสีทนต์ เพื่อหนีกลับเมืองไกรลาส ดังความว่า

นางก็ ดั่น ๆ ดิ้นใจสั่นทวงสะออน
เพื่อว่า กลัวมารเอาใส่ผีสางเชื้อ
นางก็ เมื่อทูลไหว้จอมเมืองพญาแม่
วอนแม่เจ้าบุญกว้างโผดผาย แด่ท้อน
ข้าน้อย ขอเครื่องพร้อมทั้งปีกแลหาง
ดูดั่ง มารมีหลายข่มเหงตัวข้อย
ข้าน้อยจัก บินบนผ่ายเถิงจอมไกรลาส
จักผายแผ่นฟ้าหนีเว้นจากโภย ก่อนแล้ว

นางมโนราห์ทราบข่าวว่า เขาจะฆ่านางสังเวยผีก็กลัวเป็นอันมาก นางจึงไปหามารดาของท้าวสีทนต์ ทูลอ้อนวอนขอปีกหางของนาง นางไม่สามารถอยู่เมืองนี้ได้เพราะมีคนที่รังเกียจและคิดร้ายต่อนาง

แม้นางมโนราห์จะมีใจรักต่อท้าวสีทนต์มากมายเพียงใด แต่นางก็ไม่สามารถจะอยู่คอยจนท้าวสีทนต์กลับมาได้ เพราะมีผู้คิดร้ายหมายเอาชีวิตนาง นางจึงหนีกลับเมือง พอท้าวสีทนต์กลับมาจากปราบโจร ทราบว่านางมโนราห์กลับเมืองท้าวสีทนต์ก็ติดตามนางไป ทั้ง ๆ ที่ระยะไกลมากและเต็มไปด้วยอันตราย จนในที่สุดท้าวสีทนต์ก็ตามไปจนถึงเมืองไกรลาส เจ้าเมืองทราบว่าท้าวสีทนต์ สามีของนางมโนราห์ติดตามมาจนถึงเมือง แต่เจ้าเมืองก็มิได้ยอมรับให้ท้าวสีทนต์อยู่ร่วมกับนางมโนราห์ในทันที แต่เจ้าเมืองได้พิสูจน์จนกว่าจะพอใจในความสามารถของท้าวสีทนต์คือ ให้ท้าวสีทนต์ยิงภูเขาหินจนแตกทลาย แล้วให้เลือกนางมโนราห์ จากธิดาทั้งหมด 7 นาง ท้าวสีทนต์ก็เลือกนางมโนราห์ถูก เจ้าเมืองจึงยอมให้ทั้งสองได้ครองรักกันสืบไป

จะเห็นได้ว่า แม้ท้าวสีทนต์กับนางมโนราห์จะรักกันเพียงใด แต่ด้วยเหตุที่ทั้งสองเป็นคนละเผ่าพันธุ์กัน จึงถูกกีดกัน นางมโนราห์เป็นนางกินรี มาอยู่เมืองมนุษย์ก็ถูกพราหมณ์คิดจะฆ่าบูชาสังเวยผี ท้าวสีทนต์เป็นมนุษย์ติดตามไปจนถึงเมืองไกรลาส ผ่านอุปสรรคจนแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่พญาไกรลาสก็มิได้ยอมรับในทันที ต้องพิสูจน์ความสามารถและความรักความจริงใจที่ท้าวสีทนต์มีต่อนางมโนราห์ว่ารักนางจริงแค่ไหน จนกว่าพญาไกรลาสพอใจ ทั้งคู่จึงได้อยู่ด้วยกัน

ง. แนวคิดเรื่องท้าวหอยโข่ง

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งเสนอแนวคิดว่า "สังคมต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติพร้อมซึ่งประกอบด้วย รูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ความกล้าหาญ และคุณธรรม" แนวคิดนี้ผู้แต่งได้นำมาเป็นแนวในการดำเนินเรื่อง และนำมาสร้างปมความขัดแย้งในเรื่อง ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งจบ คุณสมบัติดังกล่าวมีดังนี้

1) รูปสมบัติ

เริ่มเรื่องนางคำบางมเหสีของพญาขันตี เจ้าเมืองจำปา คลอดบุตรออกมาเป็นหอยโข่ง ชาวเมืองเห็นก็พากันวิพากษ์วิจารณ์ไปต่าง ๆ นานาว่า

แต่นั่น แซว ๆ พร้อมทั้งปวงเขากล่าว
เทวี ประสูติลูกน้อยก็คือเพี่ยงฮูปหอย แท้แหล่ว
ลงคน ตานกล่าวเว้าบ่สมเผ่าพงศ์กษัตริย์ แท้น้อ
โสมนางงามมีบุตรีเกิดเป็นหอยน้อย
ลางคน ปากกล่าวเว้าอย่าฟ้าวจ่มเตียนขวัญ ท่านเฮ้ย
เฮาจิง ฟังไปเหิงสิ่งซอมเมือหน้า

(แผ่นที่ 10)

ชาวบ้านพากันตำหนิติเตียนว่ามเหสีของเจ้าเมืองกำเนิดโอรสเป็นหอยโข่ง ไม่สมกับเป็นเผ่าพงศ์ของกษัตริย์ ส่วนบางคนก็บอกว่า อย่าพึ่งด่วนตำหนิไป ขอให้รอดูให้นานกว่านี้ก่อน

การที่ชาวเมืองวิพากษ์วิจารณ์มเหสีว่ามีบุตรรูปร่างวิปริตเป็นหอยโข่งนั้น เพราะเหตุว่าบุตรที่เกิดมานั้นต้องเป็นเจ้าเมืองคนต่อไป นั่นคือเป็นผู้นำของพวกเขา แต่เมื่อเกิดมาแล้ว "บ่สมเผ่าพงศ์กษัตริย์" พวกเขาจึงผิดหวังและไม่ยอมรับบุตรของเจ้าเมือง ทำให้มารดาเกิดความอับอายเป็นอย่างยิ่ง จนไม่อาจทนเลี้ยงดูบุตรต่อไปได้ จึงขออนุญาตพญาขันตีนำบุตรไปทิ้งเสีย พญาขันตีผู้เป็นบิดา แม้จะมิได้มีความรังเกียจบุตรที่เกิดมาผิดปรกติเช่นนั้น แต่ก็มิได้ทัดทาน เพียงแต่ออกความเห็นว่า

ฮ้อยที่ อินทะลาดเจ้าผายโผดผะทานมา บ่อย่าแหล่ว
ก็จิง มีบุตราฮูปหอยก็เพียรเลี้ยง พี้เทิน

หลอนว่า เหิงไปแท้อินทร์พรหมจักชูช่อย บ่ฮู้เด้
อันว่า หอยอ่อนน้อยจักเป็นท้าวฮูปงาม บ่ฮู้
(แผ่นที่ 10)

แม้ว่าบุตรจะเกิดมามีรูปร่างเป็นหอยก็ตาม แต่ก็เป็นสิ่งที่พระอินทร์โปรดประทานมาให้เรา บางทีนานไปพระอินทร์ พระพรหม อาจจะช่วยให้หอยกลายเป็นคนรูปงามได้

ในเมื่อมเหสียังยืนยันที่จะเอาหอยไปทิ้ง พญาขันตีก็ไม่ว่ากระไร นางคำบางจึงให้สนมเอาหอยโข่งไปปล่อยในหนองน้ำกลางป่า

เมื่อท้าวหอยโข่งถูกนำไปปล่อยกลางป่าแล้ว ท้าวหอยโข่งก็ดำดินไปโผล่ที่เมืองพะลาน ไปอาศัยอยู่กับย่า ท้าวหอยโข่งช่วยเนรมิตบ้านและอาหารให้ย่ากินอย่างสุขสบาย จนกระทั่งท้าววีชายกกองทัพมาล้อมเมืองพะลาน เพื่อขอธิดาทั้ง 7 ของเจ้าเมืองเป็นมเหสี เจ้าเมืองไม่พอใจที่จะยกให้ จึงประกาศหาผู้จะอาสาสู้รบกับท้าววีชา โดยจะยกธิดาและเมืองให้ครอง นั่นย่อมแสดงว่า ผู้ที่มีความสามารถสู้รบกับข้าศึกได้ จะได้เป็นผู้นำคนต่อไปของเมืองพะลาน แต่ปรากฏว่าไม่มีเจ้าชายของเมืองขึ้นคนใดกล้าอาสาสู้รบกับท้าววีชาได้ เจ้าเมืองจึงให้ประกาศหาชายใดก็ได้ในเมืองที่จะอาสาสู้ศึก เสนาประกาศมาถึงบ้านย่า ท้าวหอยโข่งจึงรับอาสา ขอเพียงแต่ยกนางให้เขา นั่นคือ ยอมรับให้ท้าวหอยโข่งเป็นผู้นำนั่นเอง เพราะตำแหน่งบุตรเขยของเจ้าเมืองก็คือเจ้าเมืองคนต่อไป เสนาเห็นว่าเป็นหอยก็ไม่ยอมรับและดูถูกว่าจะทำได้อย่างไร เมื่อนำเรื่องหอยโข่งอาสาไปบอกแก่เจ้าเมือง เจ้าเมืองคิดจะลองดู เพราะเห็นว่าไม่มีทางเลือกแล้วแต่เสนาอำมาตย์กลับทูลว่า

ขออย่า พังคำมันบักหอยตัวฮ้าย
แต่ว่า หัวเมืองเจ้าพลแพนแสนโกด ก็บ่มีตาย
ยังบ่ ขันต่อสู้เขาได้ย่อมกลัว ถ้วนแหล่ว
(แผ่นที่ 37)

ขอพระองค์อย่าเชื่อคำพูดของเจ้าหอยขี้เหร่เลย แม้แต่หัวเมืองขึ้นของเราซึ่งมีมากมายยังไม่กล้าอาสาสู้กับท้าววีชาเลย ต่างกลัวกันถ้วนหน้า

การที่เสนาอำมาตย์ไม่เชื่อว่า คนรูปร่างอัปลักษณ์จะมีความสามารถสู้รบกับท้าววีชาได้ แสดงให้เห็นว่าคนส่วนใหญ่มักยึดติดกับรูปสมบัติ คนที่อัปลักษณ์มักถูกดูหมิ่น และไม่ให้โอกาสแสดงความสามารถ แต่ท้าวหอยโข่งก็มีความมานะพยายามแอบไปสู้รบกับท้าววีชาจนชนะ แล้วกลับมาหาย่าดังเดิม โดยไม่มีใครรู้ว่าท้าววีชาแตกทัพเพราะอะไร ทหารเมืองพะลานสร้างถนนไปถึงกองทัพของท้าววีชาก็เห็นไพร่พล ล้มตายเป็นอันมาก แต่ไม่พบท้าววีชา ก็เก็บกวาดเอาทรัพย์สินและสนมที่เหลืออยู่กลับเข้ามาถวายเจ้าเมือง เจ้าเมืองก็ประทานทรัพย์สมบัติ และผู้หญิงให้แก่ทหาร และเจ้าชายหัวเมืองขึ้นที่เข้ามาช่วย สร้างความพอใจให้แก่หัวเมืองขึ้นเป็นอันมาก เหล่าทหารได้กล่าวยกย่องเจ้าเมืองพะลานว่า เป็นผู้ทรงทศพิธราชธรรม สมควรยกย่องให้เป็นผู้นำ และสมควรที่จะจงรักภักดีสืบไป ดังความว่า

ผูงหมู่ หัวเมืองได้แลองค์ฮ้อยหนึ่ง
ขุนสำน้อยก็พอฮ้อยดังเดียว นั่นแหล่ว
เขาก็ ตีใจย้องบุญพญามีมาก
ทุกทั่วห้องเมืองบ้านสนั่นเสียง มากแหล่ว
พระก็ ทศราชแท้บ่ห่อนเสพสุรา
ทั้งปาณาพระหากเอาใจเว้น
เฮานี้ เป็นข้อยเจ้าตั้งต่อใจจง
บ่ได้ งงงอความต่อพญาเถียงถ้อย
อินทร์จิง ลิงเห็นแล้วใจเฮาคนซื่อ
อินทร์จิง น้าวสาวน้อยให้ทานนี้แหล่ว
บัดนี้ เฮาอย่าม้างใจเก่าบัวละบัด แท้ดาย
ไผผู้ เอาใจหนีก็บ่ดีเมือหน้า
พระนี้ หากแม่นแนวนามเจ้าเฮามาแต่ปู่ย่า เจ้าดาย
ทุกข์สุข เพียงพร้อมกันแท้แต่ใด ท่านเฮ้ย

(แผ่นที่ 45)

เหล่าเจ้าเมือง หัวเมืองขึ้นได้รับสิ่งของและสนมคนละร้อย เขาก็ดีใจเป็นอันมาก และกล่าวสรรเสริญว่า เจ้าเมืองพะลานเป็นผู้มีบุญบารมีมาก ตั้งอยู่ทศพิธราชธรรม ตั้งอยู่ในศีลธรรม ผลบุญที่เราจงรักภักดีต่อเจ้าเมืองนี้จึงได้ผลดีตอบแทน เราควรจงรักภักดีต่อเจ้าเมืองสืบไป

เมื่อศึกท้าววีชาสงบแล้ว หัวเมืองขึ้นก็เดินทางกลับ ท้าวหอยโข่งยังคงคิดคนึงอยู่ไม่ลืม อยากได้นางเกดสินีธิดาเจ้าเมือง จึงขอร้องให้ย่าไปสู่ขอให้ ย่าได้ยินก็โกรธ ด่าว่าหอยโข่งว่า

แต่นั่น ย่าฮุตฮ้ายบักหอยเน่าพาโล แท้นอ
มึงสัง จาเสียงสูงปากเสียสันนี้
กูนอ ตายไปแล้วพญาหลวงจักโกรธ แก่กูแหล่ว
มึงนี้เหย้าให้กูเฝ่าขาดชีวัง บ่อย่าแหล่ว
แต่ว่า หัวเมืองขึ้นพอพันองค์เอก
ยัง มากล่าวต้านโอมแท้ก็เพิ่นกลัว นั่นดาย

(แผ่นที่ 46)

ย่าได้ยินหอยพูดเช่นนั้นก็โกรธ ย่ากล่าวว่า หอยเน่าปากเสีย ทำไมจึงกล่าววาจาเกินตัวเช่นนี้ เจ้าเมืองท่านต้องโกรธแล้วสั่งฆ่าข้าแน่นอน หอยช่างหาเรื่องให้ข้าไปตายโดยแท้ แม้แต่เจ้าเมืองหัวเมืองขึ้นยังไม่มีใครกล้ากล่าวเช่นนี้

การไปขอธิดาเจ้าเมืองนั้น ย่าเห็นว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ และไม่คู่ควรกับท้าวหอยโข่ง ย่าเห็นว่าท้าวหอยโข่งทั้งรูปชั่ว ทั้งฐานะต่ำต้อยไม่ควร "จาเสียงสูง ปากเสียสันนี้" เป็นการใฝ่สูงเกินศักดิ์ ย่าจึงไปขอสาวชาวบ้านให้ แต่ไม่มีใครยอมตกลงด้วย ต่างดูถูกเหยียดหยามว่า "อันว่าหอยขี้หล่ายสิจำข้อย อยู่ชม นั่นลือ" จนในที่สุดย่าต้องยอมบากหน้าไปขอธิดาเจ้าเมืองตามคำบอกของหอยโข่ง เจ้าเมืองก็มิได้รังเกียจที่จะยกธิดาให้เป็นสะใภ้ของย่าขอทาน เจ้าเมืองถามความสมัครใจของธิดาทั้ง 7 พี่สาว 6 คน ตอบว่า ตัวเขามีศักดิ์ศรีเป็นถึงธิดาเจ้าเมือง ถ้าจะแต่งงานก็ต้อง "บ่ได้เป็นเมียหลวง อยู่นั่งเมืองบ่เอาแหล่ว อันว่า หอยบังฮ้าย เทียมบุตราพญาพ่อ เป็นลืออันหนึ่ง คำจัก เซ็งซว่าเจ้าเฮืองเท่าดอบดิน นี้แหล่ว" (ถ้าไม่ได้เป็นเมียหลวง เป็นเทวีนั่งเมืองจะไม่ยอมแต่งงาน ส่วนหอยขี้เหร่นั้นไม่คู่ควรกับธิดาของเจ้าเมืองใครรู้เข้าก็จะอับอายไปทั่ว) ส่วนธิดาคนสุดท้อง คือนางเกดสินี กล่าวว่า "สุดแต่บิดตาเจ้ามาดาสิเลี้ยงเหลื่อม เป็นแหล่ว ให้เอา ข้อยหญ้าม้าทั้งช้างก็บ่ขืน แท้ดาย" เมื่อนางเกดสินีตกลง เจ้าเมืองจึงยกให้ย่า แต่หลวงแสน เสนาบดีกลับทัดทานว่าไม่สมควร ด้วยเหตุผลว่า

ตูบ่ โดยดอมองค์ต่างเมืองคองตั้ง
อันว่า นางนี้ เทียมดังแก้วพิทูรย์ลูกประเสริฐ
สังมา ไปเทียมสมกั่วซืนนามน้อย
อายแก่ เทพาตั้งตอนแดนดงเถื่อน จริงดาย
แหนงว่า ให้ช่วงใช้ผูงจำหนวดไทขัน ชอบดาย
กับทั้ง ทานตูผูงหมู่เสนาเฒ่า
จักเอา นางไปให้ยังหอยก็เสียเปล่า จริงแหล่ว
บ่มี ได้เวียกย้อนสิ่งใดแท้ท่องอัน ดอกดาย

(แผ่นที่ 65)

เหล่าเสนาอำมาตย์ไม่ยอมตกลงตามเจ้าเมือง เพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ผิดจารีตประเพณีที่เคยมีมา นางเกตสินีเป็นธิดาเจ้าเมือง เปรียบเสมือนแก้วมณีอันประเสริฐจะให้ไปคู่ควรกับตะกั่ว ซึ่งหาค่ามิได้นั้น เห็นจะไม่ได้ ถ้าเจ้าเมืองจะประทานธิดาให้แก่เหล่าทหาร หรือแม้แต่เสนาอำมาตย์แก่ ๆ ยังจะดีเสียกว่า เพราะเขาเหล่านี้ยังได้ทำคุณประโยชน์แก่บ้านเมือง

มิใช่แต่ชาวเมืองจำปา ชาวเมืองพะลาน ย่า หรือเสนาบดีเท่านั้นที่รังเกียจ รูปร่างที่อัปลักษณ์ของท้าวหอยโข่ง แม้แต่นางเกตสินีเองซึ่งยอมตกลงแต่งงานกับท้าวหอยโข่งแล้วยังกลับใจเมื่อใกล้จะถึงวันแต่งงานจริง ๆ นางกลับบอกแก่สนมให้ไปบอกท้าวหอยโข่งว่า ถ้ารักนางจริงขอให้ท้าวหอยโข่งถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม เมื่อถอดรูปแล้วนางจึงจะยอมแต่งงานด้วย นอกจากนี้นางเกตสินียังกล่าวอ้างศักดิ์ศรีความเป็นธิดาเจ้าเมือง มาเป็นข้อต่อรองดังความว่า

นางนั่น เป็นธิดาลูกพญาเมืองแท้
คันว่า หอยบังท้าวยังคนิงเฮียมคักแน่ สันนั่น
ให้หอย เป็นฮูปท้าวงามแท้จิงเอา ว่าเน้อ
อย่าให้ หอยเคียดให้ปิตตาไท้พ่อพญา แท้ดาย

(แผ่นที่ 89)

นางเกตสินีมีศักดิ์เป็นถึงธิดาเจ้าเมือง หากแม้ว่าท้าวหอยโข่งยังต้องการจะแต่งงานกับนางอยู่ ขอให้ท้าวหอยโข่งกลายเป็นคนรูปงาม นางจึงจะแต่งงานด้วย ขออย่าได้โกรธเคืองถึงพระบิดาเลย

นางเกตสินีอ้างศักดิ์ศรีว่านางเป็นธิดาเจ้าเมือง สมควรได้แต่งงานกับคนรูปงาม จึงจะเหมาะสมกับนาง นางขอให้หอยโข่งเป็น "ฮูปท้าว" คือเป็นคนปรกติเหมือนคนทั่วไป ถ้าจะตีความในตอนนี้ว่าเป็นสัญลักษณ์ การเป็นหอยโข่งแล้วกลับเป็นคน น่าจะหมายถึงว่า เดิมท้าวหอยโข่ง เป็นคนมาจากเมืองอื่น ซึ่งมีลักษณะผิดแปลกไปจากชาวเมืองพะลาน อาจจะผิดแปลกในด้านวัฒนธรรม การแต่งกาย ศาสนา หรืออย่างอื่น นางเกตสินีจึงต้องการให้ท้าวหอยโข่งมาเป็นคน คือเป็นคนของเมืองพะลาน เช่นเดียวกับนาง นางจึงจะยอมแต่งงานด้วย เพราะท้าวหอยโข่งจะต้องมาเป็นเจ้าเมืองพะลานต่อไป นางจึงอ้างว่า "นางนั่น เป็นธิดาลูกพญาเมืองแท้" คือนางอยู่ในฐานะธิดาเจ้าเมืองผู้ที่จะแต่งงานกับนางก็คือ เจ้าเมือง เป็นผู้นำของเมืองพะลานจะต้องไม่เป็นผู้ที่แปลกแยกจากชาวเมือง หรืออีกนัยหนึ่งคือ นางเกตสินีต้องการให้ท้าวหอยโข่งเปิดเผยฐานะที่แท้จริงของตนเอง เพราะท้าวหอยโข่งสามารถหาทรัพย์สินมาได้มากมายเช่นนั้น ย่อมไม่ใช่คนธรรมดาทั่วไปแน่ นอกจากว่าท้าวหอยโข่งเป็นเจ้าเมืองใดเมืองหนึ่ง จึงสามารถหามาได้ตามที่แสนหลวงกำหนด ท้าวหอยโข่งจึงต้องยอมเปิดเผยตัวเองคือ ถอดรูปเป็นหนุ่มรูปงาม ผลก็คือท้าวหอยโข่ง ได้รับการยอมรับจากชาวเมืองและนางเกตสินี แม้แต่พี่สาวทั้ง 6 ของนางเกตสินีซึ่งเคยรังเกียจและเคยพูดจาดูถูกท้าวหอยโข่งไว้ ยังหลงใหลในตัวท้าวหอยโข่ง เมื่อรู้ว่าตัวจริงของท้าวหอยโข่งเป็นเช่นไร ท้าวหอยโข่งจึงได้แต่งงานกับนางเกตสินีและได้ครองเมืองพะลานสืบต่อจากเจ้าเมืองคนเดิม

2) <u>ทรัพย์สมบัติ</u>

การที่เจ้าเมืองยกธิดาให้ท้าวหอยโข่งก็เท่ากับเลือกท้ายหอยโข่งมาเป็นเจ้าเมืองคนต่อไป เพราะเจ้าเมืองไม่มีโอรสอยู่แล้ว เจ้าเมืองมิได้มีความรังเกียจว่าใครจะมาเป็นเจ้าเมืองต่อจากตน ขอให้พระธิดาพอใจ แต่เสนาอำมาตย์นั้น ไม่ต้องการผู้นำที่มีฐานะต่ำต้อยดั่ง "กั๋วซืน" เหมือนตะกั๋วจะไปเทียบกับพระธิดาซึ่งเปรียบเหมือนแก้วมณีอันมีค่า หาควรไม่อีกประการหนึ่งเห็นว่าท้าวหอยโข่งมิได้ทำคุณประโยชน์อันใดแก่บ้านเมือง ไม่เทียบกับเหล่าเสนาทหารด้วยซ้ำ หรือจะประทานนางให้กับอำมาตย์แก่ ๆ ผู้เคยทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองยังสมควรกว่า คำพูดของเสนาบดีแสดงให้เห็นความต้องการของพวกเขาว่า ผู้ที่จะมาเป็นผู้นำของเขานั้น จะต้องเป็นคนที่มีความสามารถ ทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมือง มิใช่หอยอันมีฐานะต่ำต้อย

และหาประโยชน์อะไรมิได้ หลวงแสนจึงแกล้งเรียกค่าสินสอดที่แพงเกินกว่าคนธรรมดาจะหามาได้ นอกจากเจ้าเมือง หรือ ผู้วิเศษ เท่านั้น ซึ่งถือว่าเป็นเงื่อนไขที่กีดกันผู้ที่มีฐานะต่ำต้อย ไร้ความสามารถออกไปอย่างสิ้นเชิง

แต่ในที่สุดท้าวหอยโข่งก็ได้พิสูจน์ให้ขุนนาง ได้เห็นว่าเขาเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีทรัพย์สินมากมายจนเหลือคณานับ เมื่อแสนหลวงเสนาบดีผู้ใหญ่เห็นประจักษ์แก่ตา จึงยอมรับว่าตนดูคนผิดไป ยอมขอโทษและบอกว่าถ้ารู้ว่าย่าและท้าวหอยโข่งมีทรัพย์สินมากมายอย่างนี้ จะไม่เรียกค่าสินสอดแม้แต่บาทเดียว จะยอมยกนางเกตสินีและบ้านเมืองให้แต่โดยดี แสนหลวงกล่าวว่า

ข้อยเฒ่า มีคำผิดสิ่งใดก็ขอไหว้
อันว่า แก้วเกดน้อยบ่เอาค่าจักอัน เฒ่าแหล่ว
ข้อยเฒ่า จักยอถวายมอบนางวางไท้
ขอแก่ ย่า ๆ เจ้าเลี้ยงเหลือมกูนา ข้อยเฒ่าท้อน
จักสิ ยอนางถวายเจ้าย่านายบ่ขืนแท้
อันว่า พอบาทเบื้องสลึงล้ำผุยแดง ก็ดี
เฒ่าบ่ มีเอาสังสิขาบถวายยอมเจ้า
กับหมู่ ทั้งเมืองบ้านสิยอถวายหัวนายย่า จริงแหล่ว
คะแนม ย่าเลี้ยง ผูงข้าก็บ่ขืน แท้ดาย

(แผ่นที่ 85)

แสนหลวงกล่าวว่า ข้าพเจ้าแก่แล้ว พลาดพลั้งทำผิดสิ่งใดไปก็ขออภัยด้วยเถิด นางเกตสินีและเมืองพะลานะสีนั้นขอมอบให้แก่ท้าวหอยโข่ง ขอเพียงแต่ย่ากรุณาเลี้ยงดูพวกข้าพเจ้าทั้งหลายด้วยเถิด

3) ความกล้าหาญ

การเป็นผู้นำมิใช่มีเพียงรูปสมบัติและทรัพย์สมบัติเท่านั้น ยังต้องเป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ มีความสามารถในการรบ ป้องกันบ้านเมือง และมีคุณธรรม จึงจะสามารถปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำที่สมบูรณ์ ผู้แต่งจึงสร้างให้ท้าวหอยโข่งต้องสู้กับท้าววีชา เพื่อปกป้องนางเกตสินี จนกระทั่งได้นางคำสายมาเป็นรางวัล ได้เมืองตะกะสิลาเป็นเมืองขึ้น นอกจากสู้กับท้าววีชาซึ่งเป็นมนุษย์ธรรมดาแล้ว ท้าวหอยโข่งยังต้องสู้รบกับพญาสอน

และพญาทอน ซึ่งเป็นอมนุษย์ มีฤทธิ์มาก อาศัยอยู่ในแถบป่าหิมพานต์ จนได้พญาสอน และพญาทอนมาเป็นบริวาร จากการรบกับตัวละครดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นความสามารถในด้านการสู้รบและความกล้าหาญของท้าวหอยโข่งได้เป็นอย่างดี คุณสมบัติด้านการรบเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นของผู้นำอีกประการหนึ่ง จากความสามารถด้านการรบนี้ทำให้กิตติศัพท์เลื่องลือไปทั่วจักรวาล บรรดาหัวเมืองต่าง ๆ ต้องมายอมสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น แม้กระทั่งพญานาคแห่งเมืองบาดาล ยังต้องมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง

4) <u>คุณธรรม</u>

ในด้านคุณธรรมนั้น ท้าวหอยโข่งเป็นผู้นำที่ปกครองไพร่ฟ้าประชาชนด้วยทศพิธราชธรรม และยังสั่งสอนให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ใช้คุณธรรมในการปกครองบ้านเมือง ดังความว่า

แต่นั่น จอมบุญเจ้าต้านดอมหัวเมืองพญาใหญ่
ให้อยู่ตั้งธรรมพระเจ้าใส่ใจ นั่นเน้อ
เป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่
อย่าได้ ปากกล่าวต้านคำฮ้ายใส่เขา แท้ดาย
ให้ฮัก ผูงไพร่น้อยดังลูกดึงตน นั่นเทิน
ไผหาก มีโทษาโทษมีจิงเอาเว้า
เขาหาก หายโพยแล้วให้แพงเขาเสมอเก่า
อย่าได้ หงำหงึดไว้เขาย้านสั่นสาย แท้ดาย
อันหนึ่ง อย่าหลิ่นชู้เมียเพิ่นผัวแพง แท้ดาย
กับทั้ง ปากกล่าวต้านให้เป็นแน่คำสัตย์
อย่าได้ ตัวะลวงพางบ่ดีเวรต้อง
ให้ฮัก ผูงพี่น้องเชื้อเผ่าพงศ์พันธุ์ นั่นดาย
ไผหาก ผิดคองเมืองให้จาอย่าฮ้าย
สมพอดีเขานั่นก็ดีเสียจิงโผด
โทษเขา มีแลน้อยเอาแล้วให้ฮักแพง นั่นเน้น
เป็นพญานี้หาไผจักเอาโทษ บ่มีดาย
มีแต่ อินทร์อยู่ฟ้าเทวดานั่นสิให้โพย แท้แหล่ว

บัดนี้ เฮาสอนให้ผูงหัวเมืองให้จำจื่อ เอาเทิน
อย่าได้ เกินฮีตเฒ่าคองเจ้า แต่บุฮาน นั่นดาย
(แผ่นที่ 235)

ท้าวหอยโข่งสั่งสอนเจ้าเมืองต่าง ๆ ว่า ให้เจ้าเมืองทั้งหลายเป็นผู้ตั้งอยู่ในคุณธรรม ประพฤติตามหลักธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้อยู่ในฐานะเจ้าเมืองนั้น จะต้องรักไพร่ฟ้าประชาชนเสมอดังบุตรแท้ ๆ ของตน ถ้าแม้ใครทำผิดก็ให้ลงโทษไปตามผิด เมื่อพ้นโทษแล้วให้รักใคร่เขาเหล่านั้นเหมือนเดิม อีกประการหนึ่งอย่างได้ผิดลูกผิดเมียคนอื่น พร้อมทั้งต้องรักใคร่ญาติพี่น้อง เผ่าพันธุ์ของตน และให้ปฏิบัติตามจารีตประเพณีที่มีมาแต่โบราณ

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ผู้แต่งมุ่งสร้างตัวเอกคือ ท้าวหอยโข่งให้เป็นผู้นำในอุดมติเป็น "พญาจักรพรรดิราช" ในทางพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผู้นำใน อัคคัญสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทยเล่มที่ 11 : 83 - 84) กล่าวถึงลักษณะของผู้นำที่เรียกชื่อต่าง ๆ กันว่า

> เพราะเหตุที่ ผู้เป็นหัวหน้าอันมหาชนสมมติ ดังนี้แล อักขระว่า มหาชนสมมติ จึงอุบัติขึ้นเป็นครั้งแรก เพราะเหตุผู้ที่เป็นหัวหน้าเป็นใหญ่ ยิ่งแห่งเขตทั้งหลาย ดังนี้แล อักขระว่า กษัตริย์จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สอง เพราะเหตุที่เป็นหัวหน้ายังเหล่าอื่นให้สุขใจได้โดยธรรม ดังนี้แลอักขระว่า ราชา จึงอุบัติขึ้นเป็นอันดับที่สาม

ครั้งแรกผู้นำที่มหาชนตั้งให้เป็นหัวหน้า เรียกว่า มหาชนสมมติ ต่อมาผู้นำมีความยิ่งใหญ่ปกครองเหนือดินแดน เรียกว่า กษัตริย์ และผู้นำที่ปกครองโดยให้ความสงบสุขแก่ประชาชนเรียกว่า ราชา

ส่วนพระเจ้าจักรพรรดิราชนั้นมีปรากฏใน จักรวัตติสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 11 : 45 - 66) กล่าวถึง การทำทานของพระมหากษัตริย์ว่าเป็นคุณธรรมที่ยิ่งใหญ่ เป็นสิ่งที่ระงับเหตุแห่งความเดือดร้อนทั้งปวง และกล่าวถึงลักษณะของจักรพรรดิราชว่า

--- ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในเมืองมนุษย์มีอายุ 80,000 ปี จักมีพระเจ้าจักรพรรดิ์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าสังขะ ทรงอุบัติขึ้น ณ เกตุมณีราชธานี เป็นผู้ทรงธรรม เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีมหาสมุทร 4 เป็นขอบเขต ทรงชนะแล้ว มีราชอาณาจักรมั่นคง สมบูรณ์ด้วยแก้ว 7 ประการ คือ จักรแก้ว 1 ช้างแก้ว 1 ม้าแก้ว 1 แก้วมณี 1 นางแก้ว 1 คฤหบดีแก้ว 1 ปริณายกแก้วเป็นที่ 7 พระราชบุตรของพระองค์มีกว่าพันล้วนกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีระกษัตริย์ ---

ส่วนในหนังสือไตรภูมิกถาของพญาลิไท แห่งกรุงสุโขทัย แต่งขึ้น จากการรวบรวมสรรพความรู้ จากคัมภีร์พุทธศาสนา 30 กว่า คัมภีร์ กล่าวถึงพระจักรพรรดิราชว่า เป็นผู้มีบุญสั่งสมมาแต่ชาติปางก่อน เมื่อกล่าวถ้อยคำหรือกระทำสิ่งใด กระทำด้วยธรรมทุกประการ ทรงบำเพ็ญศีล 5 ทุกวัน บำเพ็ญศีล 8 และทำทานในวันธรรมสวนะ ประทับอยู่ในปราสาทแก้ว ประกอบด้วยของคู่บุญบารมี 7 อย่างคือ จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว ขุนคลังแก้ว ขุนพลแก้ว เมื่อใดที่จักรพรรดิอุบัติขึ้นบนโลก กงจักรแก้วก็จะขึ้นจากมหาสมุทรเป็นแก้วคู่บารมี ทรงมีบุญญาธิการปราบได้ทั่วทั้ง 4 ทวีป ตัวละครในนิทานพื้นบ้านที่ถูกสร้างให้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิราชคือ พญาคันคาก ซึ่งระบุว่าเป็นพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดเพื่อจะเป็นพญาจักรพรรดิราช พญาคันคากจึงเป็นแบบอย่างของผู้ปกครองในอุดมคติ (สุกัญญา ภัทราชัย. 2537 : 86)

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง พระเอกของเรื่อง คือท้าวหอยโข่งเป็นตัวละครที่แสดงบทบาทผู้นำในอุดมคติ เป็นพระจักรพรรดิราช ในตอนแต่งงานท้าวหอยโข่ง และตอนครองเมืองนิมิตเจ้าเมืองได้ตั้งชื่อให้ท้าวหอยโข่งว่า "พญาจักร" ดังความว่า

แต่นั่น พญาพ่อเจ้าทั้งแม่มาดา
ไหมคำเคียนอยู่แขนสองเจ้า
พระจิง หานามเจ้าบาดานหอยโข่ง
ชื่อว่า พญาจักกะผ่านแผ้วฤทธิกล้าเถิงพระอินทร์

(แผ่นที่ 111)

แต่นั่น ปิตตาพร้อมมาดาพ่อแม่
เอาไหมคำผูกค้องแขนท้าวพ่ำนาง
ก็จิง ใส่ชื่อท้าวพระองค์อาจพญาจักร
ยศศักดิ์แสงลือชา ซ่าไปทั้งค่าย
(แผ่นที่ 249)

นอกจากการตั้งชื่อแล้ว ยังมีสิ่งคู่บารมี คือ ปราสาทมุงด้วยทองคำ ปูลาดด้วยเงิน มีนางแก้วคือนางเกตสินี และนางคำสาย มีพญานาคนำเงินทอง แก้วมณีจากเมืองบาดาลมาถวายตัวของท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีบุญมาเกิด เมื่อได้เป็นผู้นำแล้วก็ปฏิบัติตนอยู่ในธรรม ตลอดจนสั่งสอนให้เจ้าเมืองในปกครองปฏิบัติตามหลักธรรมะ ด้วยอำนาจบารมีของท้าวหอยโข่งเป็นที่เกรงขามไปทั่วจักรวาล โดยมิได้ใช้กำลังและอาวุธ แต่ใช้บารมีในทางธรรมะ

จะเห็นได้ว่าคุณสมบัติของท้าวหอยโข่งนั้น มีพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำในอุดมคติ สาระของเรื่องสอดคล้องกับ จุดประสงค์ในการแต่งที่ผู้แต่งกล่าวไว้ในตอนต้นเรื่องว่า ต้องการแต่งเรื่องนี้ให้ชนชั้นปกครองได้ฟัง ดังนี้

บัดนี้ ข้าจักแปเอาพื้นในธรรมสอนสั่ง
แปงให้ ความต่อเรื่องเป็นพื้นอ่านฟัง นี้แหล่ว
ถวายแก่ นักปราชญ์พร้อมขุนหมื่นทั้งหลาย
ทั้งขุนนางบ่าวสาวฟังแจ้ง
ทั้งฝูง แม่หม้ายหญิงพอยฮ้างเปล่า ก็ดี้
กับทั้ง แก้วแผ่นหล้านางน้อยให้ค่อยฟัง พี่เทิน
(แผ่นที่ 1)

3.3.2 เปรียบเทียบแนวคิดของนิทานที่ศึกษา

เรื่องท้าวก่ำกาดำ

แนวคิดของเรื่องคือ "สังคมหรือคนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความสามารถหรือความดีที่แฝงอยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์"

เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร

แนวคิดของเรื่องคือ "การประเมินค่าของคนไม่ควรพิจารณาเฉพาะรูปกายภายนอกควรพิจารณาให้เห็นแก่นแท้ภายในจิตใจของคนนั้นด้วย"

เรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์

แนวคิดของเรื่องคือ "การไม่ยอมรับคนต่างเผ่าพันธุ์"

เรื่องท้าวหอยโข่ง

ผู้แต่งต้องการเสนอแนวคิดของเรื่องว่า "สังคมต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติพร้อมซึ่งประกอบด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ความกล้าหาญ และคุณธรรม"

เนื่องจากนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมารและสีทนต์มโนราห์ เป็นเรื่องที่นำมาจากชาดกนอกนิบาต ผู้แต่งมีจุดประสงค์ในการแต่งคือ ต้องการแสดงให้พุทธศาสนิกชนได้เห็นถึงการทำความเพียรในชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า แสดงการเวียนว่ายตายเกิด เพื่อชดใช้กรรมในชาติต่าง ๆ แนวคิดของเรื่องทั้ง 3 จึงเน้นหนักไปในทางเสนอหลักธรรม ใช้กลวิธีการนำเสนอแบบชาดก ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญในการนำเสนอคือ (นิยะดา เหล่าสุนทร. 2538 : 76 - 81)

1. ปัจจุบันวัตถุ คือ เหตุการณ์เริ่มต้น ซึ่งเป็นสาเหตุที่พระพุทธเจ้า หยิบยกเรื่องราวในอดีต หรือที่เรียกว่า ชาดก มาแสดง

2. คาถา คือ คำประพันธ์ร้อยกรองบาลี

3. อดีตวัตถุ คือ เรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้าที่ยกมาแสดง

4. สโมธาน คือ การเชื่อมโยง ปัจจุบันวัตถุ และอดีตวัตถุเข้าด้วยกัน โดยระบุว่าบุคคลในอดีต เป็นผู้เดียวกันกับที่ปรากฏในปัจจุบันวัตถุ

ในวรรณกรรมเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ มีลักษณะการแต่งแบบนิทานชาดก แสดงเรื่องชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า ดังนี้

ปัจจุบันวัตถุ

เรื่อง ท้าวก่ำกาดำ และสีทนต์มโนราห์นั้น ขึ้นต้นด้วยบทไหว้ครู แล้วเริ่มเรื่องเลยมิได้กล่าวถึงปัจจุบันวัตถุ

ในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร กล่าวถึง ปัจจุบันวัตถุ ความว่า

> หลังจากฉันจังหันแล้ว พระภิกษุทั้งหลายสนทนากันถึงเรื่องพระเทวทัต ซึ่งเป็นญาติของพุทธองค์ แล้วมาทำร้ายพุทธองค์ได้อย่างไร พระพุทธเจ้าได้ยินก็เสด็จออกมาจากคันธกุฎี ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า สนทนากันเรื่องใด พระภิกษุทูลว่า สนทนากันว่าพระเทวทัตมาทำร้ายพุทธองค์ในชาตินี้หรือยังมีชาติก่อนด้วยพระพุทธเจ้าจึงทรงเล่าเรื่องในอดีตให้ฟังว่า...

คาถา

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ และท้าวสีทนต์มโนราห์ไม่ปรากฏบทคาถา แต่มีในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร แต่งด้วยคาถาภาษาบาลี สลับกับภาษาอีสาน ตลอดทั้งเรื่อง เช่น

> ในกาลเมื่อนั้น อนนธ สงโฆ สันนิ์ ปริสิตวา อมหาก เทสนธมม สุตวา อถา ในกาลยามนั้นภิกขุ อันว่า ภิกษุทั้งหลายอนนธปามุโข อันมี อานนธ เถรเจ้า เป็นประธาน ปคค เหตวา เลิกคืนยังกระพุ่มจูบมือ ตั้งไว้เหนือขม่อม น้อมนมัสการไหว้ สัพพัญญูเจ้า อาพพกา เถสิ ก็ขออาราธนา...

อดีตวัตถุ

คือเรื่องราวในอดีตของพระพุทธเจ้าที่ทรงเล่า ทั้งเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร สีทนต์มโนราห์ กล่าวว่า พระเอกเป็นพระโพธิสัตว์ลงมาเกิดเพื่อชดใช้กรรม ในเรื่องเรียกชื่อตัวละครว่าพระโพธิสัตว์บ้าง มหาสัตว์บ้าง

สโมธาน

วรรณกรรมทั้ง 3 เรื่อง กล่าวถึงการสโมธานไว้ในตอนท้ายเรื่องกล่าวถึงว่าตัวละครในเรื่องกลับชาติมาเกิดเป็นใครในสมัยพุทธกาล ตัวพระเอกเกิดเป็นพระพุทธเจ้า ตัวร้ายเกิดเป็นพระเทวทัต และตัวละครอื่น ๆ เกิดเป็นบุคคลต่าง ๆ ตามลำดับไป

จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์ในการแต่งเพื่อแสดงเรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เป็นการสร้างศรัทธาในพุทธศาสนา แนวคิดของเรื่องทั้ง 3 จึงอิงหลักธรรมอยู่มาก กล่าวคือ

เรื่องท้าวก่ำกาดำ และเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร มีแนวคิดที่แสดงให้เห็นองค์ประกอบของขันธ์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูปกายภายนอกเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของร่างกาย คือขันธ์ 5 มิใช่สิ่งที่จีรังยั้งยืนและมิใช่สิ่งที่ควรจะยึดเอามาเป็นแก่นสาร เป็นเพียงรูปธรรม สิ่งสำคัญที่ควรตระหนักคือ นามธรรม ได้แก่ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันประกอบขึ้นเป็นบุคคล จะเห็นได้ว่าแนวคิดของเรื่องทั้งสองให้ความสำคัญกับนามธรรม คือจิตใจของตัวเอกว่าเป็นคนดี มีความสามารถและคุณธรรม แม้จะมีรูปกายที่อัปลักษณ์ เป็นคนผิวดำบ้าง เป็นหอยสังข์บ้าง เป็นเงาะบ้าง แต่นั่นเป็นเพียงรูปกายภายนอกเท่านั้น ท้ายที่สุดตัวเอกก็สามารถพิสูจน์ความสามารถของตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้

เรื่องสีทนต์มโนราห์ ผู้แต่งเสนอแนวคิดเรื่อง "การรังเกียจคนต่างเผ่าพันธุ์" การรังเกียจคน ต่างเผ่าพันธุ์นี้ นำมาซึ่งความลำเอียง มีใจไม่เป็นธรรม คอยหาเรื่องเบียดเบียนทำร้ายกันแม้ว่าผู้นั้นจะไม่มีความผิดใด ๆ เลยก็ตาม กล่าวคือ นางมโนราห์ถูกหมอโหร คิดทำร้าย เพราะรังเกียจนางที่เป็นคนต่างเผ่าพันธุ์นั่นเอง การมีใจลำเอียง ไม่เป็นธรรมของหมอโหรนี้ จึงนำมาซึ่งการกระทำที่ทำให้ทั้งนางมโนราห์ และท้าวสีทนต์ต้องเดือดร้อน ท้าวสีทนต์ต้องตกระกำลำบากติดตามนางมโนราห์ถึง 7 ปี จึงได้พบกัน ต้นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งหมดเกิดจากการรังเกียจไม่ยอมรับนางมโนราห์ ซึ่งเป็นคนละเผ่าพันธุ์กับท้าวสีทนต์นั่นเอง

เรื่องท้าวหอยโข่ง มุ่งเสนอแนวคิดว่า "สังคมต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติพร้อม ทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ความกล้าหาญและคุณธรรม แนวคิดนี้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในการแต่งที่ผู้แต่งบอกไว้ในตอนเริ่มเรื่องว่า ต้องการแต่งเรื่องนี้ขึ้นเพื่อเป็นอุทาหรณ์แก่บุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้นำ ซึ่งกล่าวถึงแล้ว การดำเนินเรื่องจึงเน้นที่ตัวพระเอก ผู้แต่งสร้างให้พระเอกเป็นผู้นำในอุดมคติ มีคุณสมบัติพร้อม ทั้งรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ความกล้าหาญและคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมที่เน้นมากให้พระเอกเป็นจักรพรรดิราชคือกษัตริย์ผู้ครองแผ่นดินโดยธรรม ในขณะเดียวกันก็สอดแทรกคำสอนในทางพุทธศาสนาเข้าไปด้วย ดังจะเห็นได้จากการเสนอตัวปฏิปักษ์คือพญาสอน และพญาทอนเป็นผู้มากด้วยกิเลสคือ กามตัณหา ชักนำไปสู่ความคิดที่เป็นโมหะ คือหลงผิด คิดทำในสิ่งที่ชั่วร้าย เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และนอกจากนี้ พญาสอนกับพญาทอน เป็นผู้มีจิตเต็มไปด้วยราคะ คือติดใจ ยินดีในความใคร่ พอใจในกาม ราคจริตดิ้นรนด้วยแรงตัณหามากขึ้นเป็นลำดับ

จนถึงกับเกิดโลภะ คือความโลภ อยากได้เป็นของตน จนกลายเป็นอกุศลมูล หรือรากเหง้าของการทำชั่ว ชักนำไปสู่การกระทำผิดในที่สุด

ส่วนพี่ทั้ง 6 ของนางเกตสินี เป็นผู้ที่มีโมหจริต คือความหลงในรูป คือเห็นรูปท้าวหอยโข่งงามก็เกิดความหลง เกิดมิจฉาทิฐิ คือเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม นำไปสู่การล่วงละเมิดด้วยใจ วาจา และกาย นำไปสู่การกระทำที่ผิดและจิตของนางยังเต็มไปด้วย ความพยาบาท จนก่อให้เกิดการเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น เพื่อให้สนองตัณหาของตัวเอง แต่ในที่สุด นางก็เป็นฝ่ายพ่ายแพ้

ถึงแม้ว่าเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร ท้าวสีทนต์ และท้าวหอยโข่ง จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีแนวคิดของเรื่องแตกต่างกัน จึงทำให้จุดเน้น และรายละเอียดของเรื่องแตกต่างกัน

3.4 เปรียบเทียบแบบเรื่องของนิทานที่ศึกษา

3.4.1 ความหมายของแบบเรื่อง

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2533 : 343) ให้ความหมายของแบบเรื่องไว้ว่า "แบบเรื่อง (Type) คือ นิทานหรือเรื่องเล่าปรัมปรา ที่เกิดขึ้นและคงอยู่อย่างอิสระ สามารถนำมาเล่าในลักษณะของเรื่องที่สมบูรณ์ได้ โดยไม่ต้องอาศัยเนื้อความจากเรื่องอื่นมาช่วย แบบเรื่องอาจจะมีอนุภาคเดียวหรือหลายอนุภาคก็ได้"

ประคอง นิมมานเหมินท์ (2531 : 74) กล่าวว่า "แบบเรื่องนิทานพื้นบ้าน (Tale Type) เป็นศัพท์ที่ใช้ในการแบ่งประเภทของนิทานพื้นบ้านอย่างละเอียด โดยแบ่งตามแบบของเนื้อเรื่อง นิทาน 1 แบบเรื่อง หมายถึง นิทานเรื่องหนึ่งซึ่งสมบูรณ์ในตัว สามารถเล่าได้โดยอิสระ ไม่ต้องอาศัยเนื้อความจากนิทานเรื่องอื่น"

บางครั้งมักพบว่ามีนิทานซ้อนนิทาน นิทานที่เล่าซ้อนนั้นสามารถนำไปเล่าได้โดยอิสระ จึงถือว่าเป็น 1 แบบเรื่อง หรือนิทานที่แบ่งเป็นตอน ๆ แต่ละตอนจบในตัว แต่ละตอนจึงเป็น 1 แบบเรื่อง เพราะมีความสมบูรณ์ในตัว

จากลักษณะของแบบเรื่องดังกล่าวจะเห็นว่า นิทานเรื่องหนึ่ง ๆ อาจมีแบบเรื่องเดียวหรือหลายแบบเรื่องก็ได้ ในแบบเรื่องหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยอนุภาคเดียวหรือหลายอนุภาคก็ได้แล้วแต่ความสั้นยาวของเรื่อง

เมื่อพิจารณาเรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เรื่องสีทนต์มโนราห์ และเรื่องท้าวหอยโข่ง พบว่า ประกอบด้วยแบบเรื่องดังนี้

3.4.2 <u>แบบเรื่องของนิทานที่ศึกษา</u>

ก. <u>แบบเรื่องของนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ</u>

นิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำประกอบด้วย แบบเรื่อง 1 แบบเรื่อง ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ประกอบด้วยอนุภาคต่าง ๆ ดังนี้

พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติคือ เป็นคนผิวดำมาก บิดายอมรับบุตรที่เกิดมาผิดปรกติ แต่มารดาไม่ยอมรับ บิดามารดาเลี้ยงดูบุตรจนอายุได้ 3 ขวบ บุตรไม่ยอมพูดจากับใคร มารดาให้หมอดูทำนายชะตาของบุตร หมอดูแกล้งทำนายว่าบุตรเป็นคนไม่ดี มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมืองตามคำหมอดู พระอินทร์ให้เทวดาแปลงกายเป็นกามาช่วยพระเอก พระเอกไปอาศัยอยู่กับหญิงชราคนเฝ้าสวนเจ้าเมือง พระเอกมีความสามารถพิเศษ ร้อยดอกไม้และเป่าแคน พระเอกใช้ความสามารถพิเศษทำให้นางเอกรัก พระเอกถอดรูปแล้วลักลอบเข้าหานางเอกซึ่งเป็นธิดาเจ้าเมือง พระเอกให้ย่าไปสู่ขอธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองยกธิดาคนสุดท้องให้ตามความสมัครใจเจ้าเมืองเรียกค่าสินสอดแพงกว่าปรกติ พระอินทร์ พญาแถน พญานาค มาช่วยพระเอกหาสินสอด เจ้าเมืองยอมรับสินสอดที่พระเอกหามาได้ พญานาคและพญาแถนนำธิดามามอบให้เป็นมเหสีของพระเอก พระเอกที่รูปร่างอัปลักษณ์เข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก นางเอกต้องการให้พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม เจ้าเมืองยกเมืองให้พระเอกครอบครอง พระเอกให้ทหารไปรับบิดามาอยู่ในเมืองด้วย พระเอกชุบย่าจำสวนให้เป็นสาวแล้วแต่งงานกับบิดา

ข. <u>แบบเรื่องของนิทานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร</u>

เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ประกอบด้วยแบบเรื่อง 2 แบบเรื่อง คือ

<u>แบบเรื่องที่ 1</u>

เนื้อเรื่องในแบบเรื่องที่ 1 เริ่มตั้งแต่กำเนิดสุวรรณสังข์ จนถึงสุวรรณสังข์กุมารขโมยเครื่องทิพย์ของนางพญายักษ์หนีไป นางพญายักษ์ตามไปพบจึงช่วยสอนมนต์วิเศษให้ แล้วนางก็อกแตกตาย สุวรรณสังข์นำศพนางพญายักษ์กลับไปทำพิธียังเมือง แล้วเดินทางต่อไป ในแบบเรื่องที่ 1 ประกอบด้วยอนุภาคต่าง ๆ ดังนี้

เจ้าเมืองมีมเหสี 2 คน มเหสีรองกลั่นแกล้งใส่ร้ายมเหสีเอก เพราะความอิจฉาเจ้าเมืองเชื่อมเหสีรองขับมเหสีเอกออกจากเมือง พระเอกที่เกิดจากมเหสีเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ เป็นหอยสังข์ พระเอกถอดรูปจากหอยสังข์กลายเป็นคน เจ้าเมืองให้ไปรับมเหสีเอกและบุตรที่เป็นคนกลับเข้าเมือง มเหสีรองทำเสน่ห์และใส่ร้ายมเหสีเอกกับบุตร เจ้าเมืองให้เอาบุตรไปใส่แพลอยน้ำพร้อมกับมเหสีเอก เกิดลมพัดแพแตกพัดพระเอกและมารดาแยกจากกันมารดาขึ้นฝั่งไปอาศัยอยู่กับเศรษฐี พญานาคเนรมิตเรือให้พระเอกนั่งไปส่งยังฤาษี ฤาษีบอกทางให้พระเอกเดินทางไปยังเมืองยักษ์ นางยักษ์รับเลี้ยงพระเอกเป็นบุตรบุญธรรม พระเอกชโมยของวิเศษนางยักษ์หนีไป นางยักษ์ตามไปพบแล้วสอนมนต์วิเศษให้ นางยักษ์อกแตกตายเพราะความรัก พระเอกนำศพนางยักษ์กลับไปทำพิธีที่เมือง พระเอกเดินทางต่อไป

<u>แบบเรื่องที่ 2</u>

พระเอกปลอมตัวเป็นเงาะไปยังเมืองนางเอก นางเอกซึ่งเป็นธิดาคนสุดท้องของเจ้าเมืองเสี่ยงพวงมาลัยเลือกพระเอกที่เป็นเงาะ พระเอกไม่ยอมเข้าพิธีรดน้ำเพราะกลัวคนเห็นรูปจริง เจ้าเมืองโกรธไล่พระเอกและนางเอกไปอยู่ป่า พี่ทั้ง 6 และเขยรังเกียจพระเอกที่เป็นเงาะ 6 เขย ยุเจ้าเมืองให้กำจัดพระเอก เจ้าเมืองให้เขยทั้ง 7 แข่งขันกันหากวาง หมูและปลา พระเอกถอดรูปเป็นหนุ่มรูปงามใช้มนตร์วิเศษเรียกกวาง หมูและปลามารวมกันไว้ 6 เขยหา กวาง หมูและปลาไม่ได้ 6 เขยยอมแลกอวัยวะตัวเองกับกวาง หมูและปลา พระเอกตัดปลายหู นิ้วและปลายจมูก 6 เขย แลกกับกวาง หมู ปลา พระเอกที่อัปลักษณ์ชนะการแข่งขัน เจ้าเมืองคิดฆ่าพระเอกทำให้ร้อนถึงพระอินทร์ พระอินทร์มาท้าเจ้าเมืองทายปัญหาและตีคลี พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ตอบปัญหาพระอินทร์ และตีคลีชนะพระอินทร์ เจ้าเมืองยอมรับพระเอกและให้ครองเมือง พระเอกไปรับมารดาเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย บิดาพระเอกถูกชาวเมืองบังคับให้ไปรับตัวพระเอกกลับมาเมือง บิดาจัดทหารมารับตัวพระเอกและมารดากลับไปครองเมือง มเหสีรองและเสนาบดีตัวร้ายถูกลงโทษ

ค. <u>แบบเรื่องของนิทานเรื่องสีทนต์มโนราห์</u>

เรื่องสีทนต์มโนราห์ ประกอบด้วยแบบเรื่อง 1 แบบเรื่อง ซึ่งมีอนุภาคต่าง ๆ ดังนี้

พระเอกเกิดมามีรูปร่างที่งดงาม และมีธนูออกมาด้วย บริวารหกหมื่นเกิดในวันเดียวกับพระเอก เมื่ออายุได้ 15 ปี พระเอกก็ได้ครองเมืองแทนบิดา นายพรานช่วยฆ่ายักษ์ล้างแค้นให้พญานาค พญานาคมอบแก้วแหวนเงินทองให้นายพราน นายพรานพบนางกินรีและสอบถามวิธีจับจากฤาษี นายพรานไปขอบ่วงจากพญานาค นายพรานใช้บ่วงพญานาคจับได้นางกินรีคนสุดท้อง นายพรานนำนางกินรีไปถวายให้พระเอก พระเอกแต่งงานกับนางเอกซึ่งเป็นนางกินรี พระเอกจากนางเอกไปปราบโจร บิดาพระเอกฝันร้าย โหรให้นำนางกินรีบูชายัญ สนมนำเรื่องไปบอกนางเอก นางเอกขอปีกและหางจากมารดาพระเอกแล้วหนีกลับเมืองเดิม นางเอกฝากแหวนและผ้าสไบไว้กับฤาษีให้พระเอก พระเอกออกติดตามหานางเอก ฤาษีมอบสิ่งของที่นางเอกฝากไว้ให้พระเอก ฤาษีบอกทางที่จะเดินทางไปเมืองนางเอกให้แก่พระเอก พระเอกเดินทางไปเมืองนางเอก 7 ปี จึงไปถึง พระเอกถูกทดสอบก่อนได้แต่งงานกับนางเอกและได้ครองเมือง พระเอกพานางเอกกลับมายังเมืองของตน พระเอกและนางเอกครองรักกันที่เมืองของพระเอก

ง. <u>แบบเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง</u>

เรื่องท้าวหอยโข่งมีเนื้อเรื่องสามารถแบ่งได้เป็น 3 ตอน แต่ละตอนเป็นอิสระแก่กัน โดยไม่ต้องอาศัยเนื้อความจากตอนอื่น ๆ จึงประกอบด้วยแบบเรื่อง 3 แบบเรื่อง ดังนี้

<u>แบบเรื่องที่ 1</u>

แบบเรื่องที่ 1 เนื้อเรื่องเริ่มตั้งแต่ ท้าวหอยโข่งเกิด จนกระทั่งถึงท้าวหอยโข่งได้แต่งงานกับนางเกตสินี แลได้ครองเมืองพะลาน ประกอบด้วยอนุภาคดังนี้

พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ คือเป็นหอยโข่ง บิดายอมรับบุตรที่เกิดมาผิดปรกติ แต่มารดาไม่ยอมรับ มารดาเนรเทศบุตรที่ผิดปรกติออกจากเมืองตั้งแต่แรกเกิด พระเอกเดินทางไปยังบ้านของหญิงชราที่อยู่อีกเมืองหนึ่ง หญิงชราพยายามจะกินพระเอกที่มีรูปร่างเป็นหอยโข่งแต่กินไม่ได้ หญิงชราเดินทางไปขอทานในเมือง พระเอกมีพลังพิเศษเรียก มด ปลวก มาใช้ได้ พระเอกให้มด ปลวกสร้างบ้าน และหาอาหารให้หญิงชรา เจ้าชายอีกเมืองหนึ่งยกกองทัพมาล้อมเมือง เพื่อขอนางเอก พระเอกใช้พลังพิเศษปราบเจ้าชายที่มาล้อมเมืองนางเอก พระเอกให้ย่าไปขอหญิงสาวมาเป็นภรรยา ครั้งแรกย่าไปขอหญิงสาวที่มีฐานะยากจนแต่ไม่ได้ ครั้งที่สองย่าไปขอธิดาขุนนาง แต่ไม่ได้ ครั้งที่สามย่าไปขอธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองยกธิดาให้ตามความสมัครใจ

ของธิดาคนที่ 7 เสนาบดีเรียกค่าสินสอดแพงกว่าปกติ พระเอกให้มด ปลวกแปลงกายเป็นสินสอด เสนาบดีไม่ยอมรับสินสอดในครั้งที่ 1 และ 2 เสนาบดียอมรับสินสอดในครั้งที่ 3 นางเอกต้องการให้พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม พระเอกมีข้อแม้ให้นางเอกสร้างปราสาทเสร็จภายในวันเดียวจึงจะถอดรูป นางเอกให้ทหารไปตัดไม้มาสร้างปราสาท พระเอกเนรมิตปราสาทแทนนางเอก พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ชายหนุ่มรูปงามเข้าพิธีแต่งงานกับธิดาคนสุดท้องของเจ้าเมือง เจ้าเมืองยกเมืองให้พระเอกครอง พระเอกชุบย่าให้เป็นสาว แล้วยกให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของเจ้าเมือง

แบบเรื่องที่ 2

เนื้อเรื่องในแบบเรื่องที่ 2 เริ่มตั้งแต่ท้าวหอยโข่งได้แต่งงานกับนางเกตสินีและได้ครองเมืองพะลานแล้ว พี่ทั้ง 6 ของนางเกตสินี เห็นท้าวหอยโข่งถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามก็เกิดความเสน่หา คิดจะแย่งชิงเอามาเป็นสามีของตัวเอง จึงคิดกำจัดนางเกตสินีจนกระทั่งถึงตอนท้าวหอยโข่งตามนางเกตสินีและนางคำสายกลับมาเมือง พี่ทั้ง 6 ถูกลงโทษแล้ว ท้าวหอยโข่งก็สร้างเมืองนิมิตขึ้น หัวเมืองต่าง ๆ จึงมาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น เจ้าเมืองจำปาและเมืองพะลาน พร้อมกันทำพิธียกท้าวหอยโข่งขึ้นเป็นเจ้าเมืองนิมิต แบบเรื่องที่ 2 ประกอบด้วยอนุภาคดังนี้

พี่สาวทั้ง 6 คิดกำจัดน้องสาวเพื่อแย่งสามี มีชายหนุ่มมาชิงตัวนางเอก ตามคำบอกของพี่สาวทั้ง 6 ชายหนุ่มแพ้พระเอกและยอมเป็นเมืองขึ้น ชายหนุ่มยกน้องสาวตัวเองให้พระเอกเป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง นางเอกมีนกพูดได้คอยบอกเหตุร้าย นกพูดได้บอกว่าในอาหารมียาพิษ นกพูดได้ถูกกำจัด นางเอกหลงป่าเพราะตามหานกที่หายไป นางเอกไปอาศัยอยู่กับฤาษีในป่า ฤาษีสอนมนตร์วิเศษให้นางเอกเพื่อใช้เดินทางในป่า นางเอกเดินทางกลับเมืองโดยใช้มนต์วิเศษ พญาสอนพานางเอกไปไว้ที่เมืองตนเอง พระเอกตามหานางเอกจนมาพบกับฤาษี ฤาษีบอกทางที่จะตามนางเอกให้ พระเอกพบพญาสอนและรบชนะพญาสอน พญาสอนยอมเป็นบริวารและช่วยตามหานางเอก พญาทอนลักพานางเอกไปไว้กลางป่า พญาทอนเข้ายึดเมืองบิดาพระเอก พญาทอนบังคับเจ้าเมืองให้หาหญิงสาวมาให้ เจ้าเมืองขอความช่วยเหลือไปยังเมืองพระเอก พระเอกสู้กับพญาทอน ได้พญาทอนเป็นบริวาร พระเอกได้พบกับบิดามารดาที่แท้จริง พระเอกพาบริวารตามหานางเอกจนทั่วจักรวาล พระเอกพบนางเอกบวชเป็นชีอยู่กับฤาษี พระเอกใช้เวลาตามหานางเอก

7 ปี จึงพบ พี่ทั้ง 6 ถูกลงโทษโดยใส่แพไหลน้ำ พระเอกสร้างเมืองใหม่ หัวเมืองต่าง ๆ มาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น

แบบเรื่องที่ 3

เนื้อเรื่องในแบบเรื่องที่ 3 เริ่มตั้งแต่ เจ้าเมืองพะลานนำธิดาทั้ง 6 ใส่แพไหลน้ำไปฝากไว้ที่เมืองตะกะสิลาของท้าววิชา จนกระทั่งถึงพระมารดาของท้าววีชาเดินทางมาอยู่กับนางคำสายที่เมืองนิมิต ประกอบด้วยอนุภาคดังนี้

บิดามารดาเนรเทศบุตรสาวที่ทำผิดออกจากเมือง หญิงสาวทั้ง 6 ถูกนำไปฝากไว้ที่เมืองของชายหนุ่ม ชายหนุ่มแต่งงานกับหญิงสาวทั้ง 6 หญิงสาวทั้ง 6 มีเรื่องขัดแย้งกับแม่สามี แม่สามีออกจากเมืองไปอยู่กับบุตรสาวยังอีกเมืองหนึ่ง บุตรสาวยินดีต้อนรับมารดาเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย

3.4.3 เปรียบเทียบแบบเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งกับนิทานที่ศึกษา

จากเนื้อเรื่องท้าวหอยโข่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน แต่ละตอนสามารถเล่าได้โดยอิสระ เรื่องท้าวหอยโข่งจึงประกอบด้วยแบบเรื่อง 3 แบบเรื่อง เมื่อนำแบบเรื่องทั้ง 3 แบบเรื่องมาเปรียบเทียบกับเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และเรื่องสีทนมโนราห์แล้ว ทำให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างของอนุภาคในแบบเรื่อง ดังนี้

ก. เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 1

ตาราง 1 เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 1

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 1	**เรื่องท้าวก่ำกาดำ**
- พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติเป็นหอยโข่ง	- พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติเป็นหอยสังข์ (เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร) - พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติผิวดำมาก
- บิดายอมรับบุตรที่เกิดมาผิดปรกติแต่มารดาไม่ยอมรับ	- บิดายอมรับบุตรที่เกิดมาผิดปรกติแต่มารดาไม่ยอมรับ - บิดา-มารดาเลี้ยงดูบุตรจนอายุ 3 ขวบ - บุตรไม่ยอมพูดจากับใคร - มารดาให้หมอดูทำนายชะตาบุตร - หมอดูแกล้งทำนายว่าบุตรเป็นคนไม่ดี
- มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมืองตั้งแต่แรกเกิด	- มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมืองตอนอายุ 3 ขวบ - พระอินทร์ให้เทวดาแปลงกายมาช่วยพระเอก
- พระเอกเดินทางไปสู่บ้านหญิงชราที่มีฐานะยากจน - หญิงชราพยายามจะกินพระเอกซึ่งเป็นหอยโข่ง แต่กินไม่ได้ - หญิงชราเลี้ยงหอยโข่งไว้ แล้วไปขอทาน	- พระเอกไปอาศัยอยู่กับหญิงชราคนเฝ้าสวนของเจ้าเมือง
- พระเอกมีพลังพิเศษเรียกมด-ปลวกมาใช้งานได้	- พระเอกมีความสามารถพิเศษร้อยดอกไม้และเป่าแคนได้

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 1	**เรื่องท้าวก่ำกาดำ**
- พระเอกให้มด-ปลวก สร้างบ้านและหาอาหารให้หญิงชรา	- พระเอกใช้ความสามารถพิเศษฝากรักนางเอก
- มีเจ้าชายเมืองอื่นยกกองทัพมาล้อมเมืองเพื่อเอาตัวนางเอก	
- พระเอกใช้พลังพิเศษปราบเจ้าชายที่จะมาเอาตัวนางเอก	- พระเอกถอดรูปแล้วลักลอบเข้าหานางเอก
- พระเอกให้ย่าไปขอหญิงสาวชาวเมืองให้แต่ไม่ได้	
- พระเอกให้ย่าไปขอธิดาขุนนางให้ แต่ไม่ได้	
- พระเอกให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมืองให้	- พระเอกให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมืองให้
- เจ้าเมืองยกธิดาคนสุดท้องให้ตามความสมัครใจของนาง	- เจ้าเมืองยกธิดาคนสุดท้องให้ตามความสมัครใจของนาง
- เสนาบดีเรียกค่าสินสอดแพงกว่าปรกติ	- เจ้าเมืองเรียกค่าสินสอดแพงกว่าปรกติ
- พระเอกให้มด-ปลวกแปลงกายเป็นสินสอด	- พระอินทร์ พญาแถน พญานาค ช่วยหาสินสอด
- เสนาบดีไม่ยอมรับสินสอดในครั้งที่ 1, 2	- เจ้าเมืองยอมรับสินสอดที่พระเอกหามา
- เสนาบดียอมรับสินสอดในครั้งที่ 3	- พญานาค และพญาแถนนำธิดามามอบให้เป็นมเหสีพระเอก
	- พระเอกที่มีรูปร่างอัปลักษณ์เข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก
- นางเอกต้องการให้พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม	- นางเอกต้องการให้พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม

ตาราง 1 (ต่อ)

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 1	**เรื่องท้าวก่ำกาดำ**
- พระเอกจะถอดรูปถ้านางเอกสร้างปราสาทเสร็จภายในวันเดียว	
- พระเอกสร้างปราสาทแทนนางเอก	
- พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม	- พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม
- ชายหนุ่มรูปงามเข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก	
- เจ้าเมืองยกเมืองให้พระเอกครอบครอง	- เจ้าเมืองยกเมืองให้พระเอกครอบครอง
	- พระเอกให้ทหารไปรับบิดามาอยู่ในเมืองด้วย
- พระเอกชุบย่าให้เป็นสาว แล้วให้เป็นมเหสีรองของเจ้าเมือง	- พระเอกชุบย่าให้เป็นสาว แล้วให้แต่งงานกับบิดา

แบบเรื่องที่ 1

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีอนุภาคตรงกับแบบเรื่องของเรื่องท้าวก่ำกาดำเกือบทั้งหมด มีบางอนุภาคที่แตกต่างกันอันเกิดจากผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่ง ตัดอนุภาคที่ไม่เหมาะสมกับแนวคิดของเรื่องออก และเพิ่มบางอนุภาค ทำให้มีทั้งอนุภาคที่เหมือนและแตกต่างกันดังนี้

1) อนุภาคที่มีในเรื่องท้าวก่ำกาดำ แต่ไม่มีในเรื่องท้าวหอยโข่ง

1. บิดา-มารดาเลี้ยงดูบุตรจนอายุ 9 ขวบ
2. บุตรไม่ยอมพูดจากับใคร
3. มารดาให้หมอดูทำนายชะตาบุตร
4. พระอินทร์ให้เทวดาแปลงกายเป็นกาดำมาช่วยพระเอก
5. พระเอกถอดรูปแล้วลักลอบเข้าหานางเอก

6. พญานาค พญาแถนนำธิดามามอบให้เป็นมเหสีพระเอก
7. พระเอกที่มีรูปร่างอัปลักษณ์เข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก
8. พระเอกให้ทหารไปรับบิดามาอยู่ในเมืองด้วย

2) <u>อนุภาคที่มีในเรื่องท้าวหอยโข่ง แต่ไม่มีในเรื่องท้าวก่ำกาดำ</u>

1. หญิงชราพยายามจะกินพระเอกซึ่งเป็นหอยโข่ง แต่กินไม่ได้
2. หญิงชราเลี้ยงหอยโข่งไว้แล้วไปขอทาน
3. มีเจ้าชายเมืองอื่นยกกองทัพมาล้อมเมืองเพื่อเอาตัวนางเอก
4. พระเอกใช้พลังพิเศษปราบเจ้าชายที่จะมาเอาตัวนางเอก
5. พระเอกให้ย่าไปขอหญิงสาวชาวเมืองให้แต่ไม่ได้
6. พระเอกให้ย่าไปขอธิดาขุนนางให้ แต่ไม่ได้
7. เสนาบดีไม่ยอมรับสินสอดในครั้งที่ 1 และ 2
8. พระเอกจะถอดรูปถ้านางเอกสร้างปราสาทเสร็จภายในวันเดียว
9. พระเอกสร้างปราสาทแทนนางเอก
10. ชายหนุ่มรูปงามเข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก

3) <u>อนุภาคที่เหมือนกันทั้งในเรื่องท้าวก่ำกาดำ และท้าวหอยโข่ง</u>

1. พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ (ตรงกับเรื่องสุวรรณสังข์ด้วย)
2. บิดายอมรับบุตรที่ผิดปรกติ แต่มารดาไม่ยอมรับ
3. มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมือง
4. พระเอกที่มีรูปร่างผิดปรกติไปอาศัยอยู่กับหญิงชรา
5. พระเอกใช้พลังความสามารถพิเศษ
6. พระเอกให้ย่าไปสู่ขอธิดาเจ้าเมือง
7. เจ้าเมืองยกธิดาคนสุดท้องให้ตามความสมัครใจของธิดา
8. พระเอกหาสินสอดที่แพงกว่าปรกติ และสร้างปราสาท
9. พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามและแต่งงานกับนางเอก

10. พระเอกได้ครองเมืองแทนพ่อตา

11. พระเอกชุบย่าให้เป็นสาว แล้วได้แต่งงาน

ข. เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 2

ตาราง 2 เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 2

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 2	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- พี่สาวทั้ง 6 คิดกำจัดน้องสาวเพื่อแย่งสามี	- พี่ทั้ง 6 ของนางเอกคิดกำจัดน้องเขย
- มีเจ้าชายมาชิงตัวนางเอกตามคำบอกของพี่สาวทั้ง 6	
- เจ้าชายแพ้พระเอกและยอมเป็นเมืองขึ้น	
- เจ้าชายยกน้องสาวให้พระเอกเป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง	
- นางเอกมีนกพูดได้คอยบอกเหตุร้าย	
- นกพูดได้บอกว่าอาหามียาพิษ	
- นกพูดได้ถูกกำจัด	เรื่องสีทนต์มโนราห์
- นางเอกหลงป่าเพราะตามหานกที่หายไป	- นางเอกหนีกลับเมืองเพราะกลัวภัย
- นางเอกไปอาศัยอยู่กับฤาษีในป่า	
- ฤาษีสอนมนต์วิเศษให้นางเอกเพื่อใช้เดินทางในป่า	
- นางเอกเดินทางกลับเมืองโดยใช้มนต์วิเศษ	
- ฤาษีสอนพานางเอกไปไว้ที่เมืองของตน	

ตาราง 2 (ต่อ)

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 2	
- พระเอกตามหานางเอกจนพบกับฤาษี	เรื่องสีทนต์มโนราห์
- ฤาษีบอกทางที่จะไปตามนางเอกให้	- ฤาษีบอกทางที่จะไปตามนางเอกให้
- พระเอกพบพญาสอนและรบชนะพญาสอน	
- พญาทอนลักพานางเอกไปไว้กลางป่า	
- พญาทอนเข้ายึดเมืองบิดาพระเอก	
- เจ้าเมืองขอความช่วยเหลือมายังเมืองพระเอก	
- พระเอกสู้กับพญาทอนได้พญาทอนเป็นบริวาร	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- พระเอกได้พบกับบิดา-มารดาที่แท้จริง	- พระเอกได้พบกับมารดา
- พระเอกพาบริวารตามหานางเอกจนทั่วจักรวาล	
- พระเอกได้พบนางเอกบวชเป็นชีอยู่กับฤาษี	
- พระเอกใช้เวลาตามหานางเอก 7 ปี	- พระเอกเดินทางตามนางเอกใช้เวลา 7 ปี (เรื่องสีทนต์มโนราห์)
	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- พี่ทั้ง 6 ของนางเอกถูกลงโทษโดยการใส่แพไหลน้ำ	- มเหสีรองและเสนาบดีถูกลงโทษ
- พระเอกสร้างเมืองใหม่	
- หัวเมืองต่าง ๆ มาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น	

แบบเรื่องที่ 2

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีอนุภาคตรงกับอนุภาคของนิทานเรื่องอื่นเพียงบางส่วน อนุภาคส่วนใหญ่ไม่ตรงกับเรื่องที่นำมาเปรียบอนุภาคที่ตรงกับเรื่องอื่น และไม่ตรง มีดังนี้

1) อนุภาคที่ตรงกับเรื่องอื่น

1. อนุภาคที่ตรงกับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร คือ
   - 1.1 พี่ทั้ง 6 ของนางเอกหาทางกำจัดนางเอก
   - 1.2 พระเอกได้พบกับบิดา-มารดา ภายหลังแต่งงานแล้ว
   - 1.3 ตัวร้ายถูกลงโทษ
2. อนุภาคที่ตรงกับเรื่องสีทนต์มโนราห์ คือ
   - 2.1 นางเอกพลัดพรากจากพระเอก
   - 2.2 ฤาษีเป็นผู้บอกทางให้พระเอกไปตามนางเอก
   - 2.3 พระเอกใช้เวลาตามหานางเอก 7 ปี จึงพบ

2) อนุภาคที่ไม่ตรงกับเรื่องอื่นเลย

1. มีเจ้าชายมาชิงตัวนางเอกตามคำบอกของพี่สาวทั้ง 6 ของนางเอก
2. เจ้าชายแพ้พระเอกและยอมเป็นเมืองขึ้น
3. เจ้าชายยกน้องสาวให้พระเอกเป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง
4. นางเอกมีนกพูดได้คอยบอกเหตุร้าย
5. นกพูดได้บอกว่าในอาหารมียาพิษ
6. นกพูดได้ถูกกำจัด
7. นางเอกไปอาศัยอยู่กับฤาษี และเรียนมนตร์วิเศษ
8. นางเอกเดินทางกลับเมืองโดยใช้มนตร์วิเศษ
9. พญาสอนพาตัวนางเอกไปไว้ที่เมืองของตน
10. พระเอกรบชนะพญาสอนและได้พญาสอนเป็นบริวาร
11. พญาทอนลักพานางเอกจาเมืองพญาสอนไปไว้ในป่า
12. พญาทอนเข้ายึดเมืองบิดาพระเอก

13. เจ้าเมืองขอความช่วยเหลือมายังเมืองพระเอก
14. พระเอกรบชนะพญาทอน และได้พญาทอนเป็นบริวาร
15. พระเอกพาบริวารตามหานางเอกจนทั่วจักรวาล
16. พระเอกพบนางเอกบวชเป็นชีอยู่กับฤาษี
17. พระเอกสร้างเมืองใหม่
18. หัวเมืองต่างมาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น

ค. เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 3

ตาราง 3 เปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 3

เรื่องท้าวหอยโข่ง	นิทานเรื่องอื่น
แบบเรื่องที่ 3	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- บิดา-มารดาเนรเทศบุตรสาว 6 คน ที่ทำผิดออกจากเมือง	- เจ้าเมืองเนรเทศเสนาบดีที่ทำผิดออกจากเมือง
	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- หญิงสาวทั้ง 6 ถูกนำไปฝากไว้ยังเมืองของเจ้าชาย	- เสนาบดีไปอาศัยอยู่ยังอีกเมืองหนึ่ง
	เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
- เจ้าชายแต่งงานกับหญิงสาวทั้ง 6	- เสนาบดีได้รับยกย่องให้นำกองทัพ
	เรื่องสีทนต์มโนราห์
- สะใภ้มีเรื่องขัดแย้งกับแม่สามี	- สะใภ้มีเรื่องขัดแย้งกับพ่อสามี
- แม่สามีออกจากเมืองไปหาบุตรสาวยังอีกเมืองหนึ่ง	- สะใภ้ออกจากเมืองกลับไปเมืองเดิม
- บุตรสาวยินดีต้อนรับมารดาเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย	- บิดายินดีต้อนรับบุตรสาวที่กลับมา

แบบเรื่องที่ 3

ของเรื่องท้าวหอยโข่ง มีเนื้อความสั้น ๆ และมีเหตุการณ์ไม่มากนัก แต่มีส่วนที่คล้ายกับ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันตลอดจนตัวละครแตกต่างกัน เพียงแต่มีอนุภาคคล้ายกัน คือ

1) อนุภาคที่คล้ายกับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร คือ
   1. เจ้าเมืองเนรเทศผู้กระทำความผิดออกจากเมือง
   2. ผู้ถูกเนรเทศไปอาศัยอยู่ยังอีกเมืองหนึ่ง
   3. ผู้ถูกเนรเทศได้รับการยกย่องในเมืองที่ไปอยู่
2) อนุภาคที่คล้ายกับเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์
   1. เกิดความขัดแย้งระหว่างสะใภ้กับมารดาของสามี หรือบิดาของสามี
   2. ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกจากเมืองไปอยู่กับญาติตัวเอง
   3. ญาติยินดีต้อนรับให้อยู่ด้วย

3.4.4 สรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบเรื่อง

จากการเปรียบเทียบแบบเรื่อง ของเรื่องท้าวหอยโข่ง กับแบบเรื่องของนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ พบว่า

แบบเรื่องที่ 1

ของเรื่องท้าวหอยโข่ง มีอนุภาคส่วนใหญ่ตรงกับแบบเรื่องของเรื่องท้าวก่ำกาดำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุภาคหลัก เช่น รูปร่างพระเอกตอนเกิด มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมือง พระเอกไปอาศัยอยู่กับหญิงชรา หญิงชราไปสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้ พระเอกต้องหาสินสอดที่มากเกินกว่าคนธรรมดาจะทำได้ พระเอกถอดรูปจากที่ผิดปรกติมาแต่กำเนิดเป็นชายหนุ่มรูปงาม พระเอกได้รับการยอมรับให้แต่งงานกับธิดาเจ้าเมือง และได้ครองเมือง

ผู้แต่งใช้อนุภาคหลักดังกล่าวเป็นแนวในการดำเนินเรื่อง แต่มีรายละเอียดแตกต่างกันตามแนวคิดหลักของแต่ละเรื่อง จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งนำเอานิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำมาปรับเปลี่ยนแต่งเติมให้เป็นนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ในตอนที่ 1

แบบเรื่องที่ 2

มีอนุภาคบางอนุภาคที่คล้ายกับอนุภาคในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ ส่วนรายละเอียดแตกต่างกันมาก ในแบบเรื่องที่ 2 ใช้แนวคิดในการดำเนินเรื่องคือ การพลัดพรากของนางเอกกับพระเอก โดยมีสาเหตุมาจากกิเลสตัณหาของตัวละครอีกตัวหนึ่ง และท้ายที่สุดพระเอกกับนางเอกก็ได้พบกัน ตัวต้นเหตุที่ทำให้พลัดพรากก็ได้รับการลงโทษ จึงอาจกล่าวได้แต่เพียงว่า ผู้แต่งอาจจะนำเอาแนวคิดในการพลัดพรากกันของตัวเอก มาจากเรื่อง ท้าวสีทนต์มโนราห์ แต่มิได้ดำเนินเรื่องตามแบบเรื่องของเรื่อง ท้าวสีทนต์มโนราห์ผู้แต่งได้แต่งเรื่องในตอนที่ 2 จากจินตนาการของผู้แต่งเอง ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ที่มีบางอนุภาคคล้ายกัน คือ พี่น้องหาทางกลั่นแกล้งทำร้ายกันเอง แต่รายละเอียดไม่สู้จะคล้ายกันนักตัวละครเด่นที่เป็นคู่ปฏิปักษ์กับพระเอกในเรื่องสุวรรณสังข์กุมารคือหกเขย มีศักดิ์เป็นญาติกันโดยการแต่งงาน แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งสร้างให้คู่ปฏิปักษ์มีศักดิ์เป็นญาติโดยสายเลือด คือพี่สาวกับน้องสาว จึงแสดงให้เห็นว่าผู้แต่ง เพิ่มความเข้มข้นของพฤติกรรมของตัวละครขึ้นอีก เพื่อเน้นให้เห็นสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้เกิดการกระทำที่ผิด นั่นคือ อำนาจกิเลส ตัณหา ที่มีพลังแรงเหนือความรักในสายเลือดได้ อันเป็นต้นเหตุหลักที่ทำให้เกิดเรื่องราวทั้งหมดในตอนที่ 2

แบบเรื่องที่ 3

เป็นแบบเรื่องที่แทรกอยู่ในตอนที่ 2 ของเรื่องท้าวหอยโข่ง เนื้อเรื่องกล่าวถึง การลงโทษตัวปฏิปักษ์ ในตอนที่ 2 และกล่าวถึงชีวิตการแต่งงานของตัวละครดังกล่าวเป็นตัวละครอีกคู่หนึ่ง ซึ่งถือว่าเป็นตัวรองจากพระเอก ตามปรกติในนิทานพื้นบ้านมักจะกล่าวถึงชีวิตการแต่งงานของพระเอกกับนางเอกเท่านั้น แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่งกล่าวถึงชีวิตการแต่งงานของพี่ของนางเอกด้วย จึงเป็นคู่แต่งงานที่เสริมเข้ามาในเรื่อง ถึงแม้จะมีอนุภาคในแบบเรื่องคล้ายกับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ แต่รายละเอียดแตกต่างกันมาก ตลอดจนการดำเนินเรื่องแตกต่างกัน จึงน่าจะสันนิษฐานว่าผู้แต่ง แต่งเรื่องในแบบเรื่องที่ 3 จากจินตนาการของผู้แต่ง มากกว่าการนำเอาเค้าเรื่องมาจากนิทานเรื่องดังกล่าว

ในแบบเรื่องที่ 3 ผู้แต่ง แต่งเสริมเข้ามาในเรื่องเพื่อให้ชีวิตของตัวละครสมบูรณ์ขึ้นคือ ชีวิตของท้าววีซากับหกนางในแบบเรื่องที่ 3 สามารถจะตัดออกได้โดยไม่ทำให้เรื่องใหญ่เสียความสมบูรณ์ไป และไม่มีผลต่อการดำเนินเรื่องของเรื่องใหญ่

3.5 เปรียบเทียบอนุภาคของนิทานที่ศึกษา

3.5.1 ความหมายและประเภทของอนุภาค

สติธ ธอมป์สัน (Stith Thomson; อ้างอิงจากเสาวลักษณ์ อนันตศานต์. 2533 : 343) อธิบายความหมายของอนุภาคไว้ว่า อนุภาค (Motif) คือส่วนประกอบที่เล็กที่สุด (Smallest element) ในนิทานที่มีพลังคงอยู่ได้ อันจะทำให้ผู้เล่าและผู้ฟังนิทาน จดจำและนำไปถ่ายทอดในฐานะส่วนสำคัญ ซึ่งจะข้ามมิได้ อนุภาคจะต้องมีลักษณะพิเศษกว่าธรรมดา มีความแปลกและน่าสดุดตา สะดุดใจ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ

ก. อนุภาคเกี่ยวกับตัวละคร เป็นตัวละครที่มีลักษณะแปลกพิเศษกว่าคนธรรมดา เช่น เป็นเทพเจ้า เป็นอมนุษย์ แม่มด นางฟ้า หรือถ้าเป็นมนุษย์ก็ต้องมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากมนุษย์ทั่วไป เช่น เป็นลูกคนสุดท้องที่พ่อแม่รักมากที่สุด เป็นแม่เลี้ยงใจร้าย เป็นต้น

ข. อนุภาคเกี่ยวกับสิ่งของ วัตถุสิ่งของที่ปรากฏในเรื่องที่มีลักษณะพิเศษ ผิดจากปรกติ เช่น ดาบวิเศษ พรมวิเศษ เป็นต้น

ค. อนุภาคเกี่ยวกับเหตุการณ์ มักเป็นเหตุการณ์เดี่ยว ๆ ที่เกิดขึ้นและยังคงอยู่อย่างอิสระ บางครั้งเหตุการณ์นั้นกลายเป็นแบบเรื่องได้ เช่น เหตุการณ์น้ำท่วมโลก พระเอกสวมหมวกวิเศษแล้วหายตัวได้ พระเอกสวมรองเท้าแล้วเหาะได้ เป็นต้น

3.5.2 เปรียบเทียบอนุภาคของนิทานที่ศึกษา

อนุภาคที่นำมาพิจารณาเปรียบเทียบจากนิทานทั้ง 4 เรื่องคืออนุภาคที่เกี่ยวกับตัวพระเอก เพราะพระเอกถือว่าเป็นตัวละครเอกของเรื่อง เป็นผู้มีบทบาทตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เหตุการณ์และบุคคลที่ปรากฏในเรื่องล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับตัวพระเอก และยังมีบทบาทต่อการดำเนินเรื่อง ทั้งสร้างปัญหา แก้ปัญหา ชักนำนางเอกไปให้พระเอก เป็นต้น การวิเคราะห์อนุภาคที่เกี่ยวกับพระเอก จึงทำให้เห็นลักษณะความเหมือนและความแตกต่างของอนุภาค ในนิทานเนื่องจากนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ มีการดำเนินเรื่องเกี่ยวกับชีวิตของพระเอกตั้งแต่เกิดจนกระทั่งได้คู่ครอง และพระเอกมีชีวิตที่สมบูรณ์ อนุภาคที่นำมาพิจารณาเปรียบเทียบมี 10 อนุภาค

ก. อนุภาคเกี่ยวกับการเกิดของพระเอก

ข. อนุภาคเกี่ยวกับบุคคลผู้อุปการะพระเอก

ค. อนุภาคเกี่ยวกับการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก

ง. อนุภาคเกี่ยวกับการแต่งงานของพระเอก

จ. อนุภาคเกี่ยวกับการพลัดพรากระหว่างนางเอกกับพระเอก

ฉ. อนุภาคเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรของพระเอก

ช. อนุภาคเกี่ยวกับพลังพิเศษของพระเอก

ซ. อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครปฏิปักษ์

ฌ. อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์

ญ. อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครอมนุษย์

ก. <u>อนุภาคเกี่ยวกับกำเนิดพระเอก</u>

พระเอกในนิทานพื้นบ้าน มักมีกำเนิดที่แตกต่างจากคนปรกติทั่วไป ซึ่งถือเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ผู้ประพันธ์ต้องการเน้นให้พระเอกมีความสำคัญ เด่นชัดกว่าตัวละครอื่น ๆ และเป็นการแนะให้ผู้อ่านทราบว่า ต่อไปอนาคตของตัวละครตัวนี้ จะเป็นไปในลักษณะใด ความพิเศษของพระเอกในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง คล้ายกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร ดังนี้

ตาราง 4 เปรียบเทียบอนุภาคตอนกำเนิดพระเอก

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร
- เหตุของการเกิด	บิดามารดาบูชาขอจากพระอินทร์	บิดามารดาบูชาขอจากพระอินทร์	ไม่ได้กล่าวถึง
- ผู้ลงมาเกิด	เทพบุตร พร้อมกับนางฟ้า 2 องค์	เทพบุตรพร้อมกับนางฟ้า 1 องค์	พระโพธิสัตว์
- การฝันตอนท้อง	มารดาฝันว่าดาวตกลงมาในปราสาทนางรับไว้แต่ดาวกลายเป็นหิน พอนางโยนทิ้งไปตกกลางป่าก็เรือง	มารดาฝันว่ามีแก้วสีนิลมาเข้าปากนางนางกลืนลงท้อง แล้วแก้วออกมาที่มือนางนางกำไว้ไม่ทันแก้วก็	มารดาฝันว่าดวงอาทิตย์วนรอบภูเขา 3 รอบ แล้วมาอยู่ในอกนาง

ตาราง 4 (ต่อ)

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร
	แสงสว่างมาถึงเมือง ทำให้กลางคืนสว่าง เหมือนกลางวัน	หนีไปเรืองแสงที่อื่น	
- บิดามารดา	บิดาคือ เจ้าเมืองจำปา มารดาคือ มเหสีเอก	บิดา มารดาเป็นชาวบ้านธรรมดา	บิดาคือ เจ้าเมืองพรหมทัต มารดาคือ มเหสีเอก
- รูปร่างที่เกิด	เกิดเป็นหอยโข่ง	เกิดเป็นคนตัวดำมาก	เกิดเป็นหอยสังข์
- ที่มาของรูปร่าง	ตัวละครตั้งใจให้เป็น	ตัวละครเกิดชดใช้กรรม	ตัวละครตั้งใจให้เป็น
- การยอมรับ	บิดายอมรับ แต่มารดาไม่ยอมรับ	บิดายอมรับ แต่มารดาไม่ยอมรับ	มารดายอมรับ แต่บิดาไม่ยอมรับ
- การออกจากเมือง	มาดาให้สนมเอาไปปล่อยในหนองน้ำตั้งแต่วันที่เกิด	- มารดาเอาลอยแพตอนอายุ 3 ขวบ	บิดาขับไล่มารดาออกจากเมืองตอนท้อง

จากการเปรียบเทียบอนุภาคเกี่ยวกับการเกิดของพระเอก โดยใช้เรื่องท้าวหอยโข่งเป็นหลักเปรียบเทียบกับนิทานที่มีอนุภาคคล้ายกันคือเรื่องท้าวก่ำกาดำ กับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ปรากฏว่า อนุภาคของเรื่องท้าวหอยโข่งคล้ายกับเรื่องท้าวก่ำกาดำมากที่สุด คือ

เหตุของการเกิด	บิดามารดาบูชาขอจากพระอินทร์
ผู้ลงมาเกิด	เทพบุตร ลงมาเกิดพร้อมกับนางฟ้าผู้เป็นมเหสี
การฝัน	มารดาเป็นผู้ฝันและเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตของพระเอก

รูปร่าง	เกิดผิดปรกติแต่เป็นหอยเหมือนเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร
ที่มาของรูปร่าง	ตรงกับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร คือตัวละครตั้งใจให้เกิดเป็นอย่างนั้น
การยอมรับ	บิดายอมรับ แต่มารดาไม่ยอมรับ
การออกจากเมือง	เนื่องจากมารดาเป็นผู้กำหนดให้ออกจากเมือง

ข. อนุภาคเกี่ยวกับบุคคลผู้อุปการะพระเอก

เนื่องจากพระเอกต้องพลัดพรากจากเมืองตั้งแต่ยังเล็ก จึงต้องมีผู้อุปการะเลี้ยงดู ให้ที่พักพิง ผู้อุปการะพระเอกจึงเปรียบเสมือนบิดามารดา ทำหน้าที่คล้ายกับบิดามารดา โดยเฉพาะในเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร ผู้อุปการะรับเลี้ยงพระเอกในฐานะ บุตรบุญธรรม แล้วยังช่วยประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาให้ พร้อมทั้งให้ของวิเศษแก่พระเอก ผู้อุปการะจึงเป็นอนุภาคหนึ่งที่มีความสำคัญอันจะขาดมิได้ พระเอกที่ต้องพึ่งพิงผู้อุปการะคือ พระเอกในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ และสุวรรณสังข์กุมาร ซึ่งผู้อุปการะมีลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้

ตาราง 5 เปรียบเทียบอนุภาคผู้อุปการะพระเอก

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร
- การไปสู่ผู้อุปการะ	ไปโดยวิธีพิเศษคือดำดินไป	ไปโดยวิธีพิเศษคือจับหางกาพาบินไป	นั่งเรือไป โดยพญานาคเนรมิตเรือให้ แล้วพระฤาษีบอกทางให้ไป
- ผู้อุปการะ	หญิงชราขอทาน	หญิงชราคนเฝ้าสวนเจ้าเมือง	นางพญายักษ์เจ้าเมือง
- ฐานะของผู้อุปการะ	ยากจนมาก	ฐานะปานกลาง	เป็นเจ้าเมืองยักษ์
- ความสมัครใจ	ให้ที่อยู่และเลี้ยงแบบจำใจ	ให้ที่อยู่และเลี้ยงแบบจำใจ	เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร
- บทบาทสำคัญ	ช่วยสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้	ช่วยสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้	ให้ของวิเศษและมนตร์วิเศษ
- ผลที่ได้จากพระเอก	1. ฐานะดีขึ้น 2. ทำให้เป็นสาว 3. ได้เป็นมเหสีเจ้าเมือง	1. ทำให้เป็นสาว 2. ได้เป็นเมียของพ่อพระเอก	1. ไม่ได้รับความไว้วางใจ 2. ตรอมใจตาย

จากการเปรียบเทียบอนุภาคของผู้อุปการะพระเอก พบว่า ผู้อุปการะของท้าวหอยโข่งมีลักษณะคล้ายกับผู้อุปการะของท้าวก่ำกาดำมาก คือ

การไปสู่ผู้อุปการะ	ไปโดยวิธีพิเศษ ดำดินไป และเหาะไป
ผู้อุปการะ	เป็นหญิงชรา อยู่ตัวคนเดียวไม่มีญาติ
ฐานะ	เป็นชาวบ้านธรรมดาที่ยากจนและพอมีอันจะกินบ้าง
ความสมัครใจ	จำใจต้องให้อยู่ด้วย ไม่ได้ตั้งใจจะเลี้ยงดู
บทบาทสำคัญ	ช่วยสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้
ผลที่ได้รับจากพระเอก	ทำให้ฐานะดีขึ้น และเป็นสาวขึ้น ได้แต่งงานใหม่

ค. <u>อนุภาคเกี่ยวกับการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก</u>

การพิสูจน์ตัวเองเป็นอีกอนุภาคหนึ่งที่ผู้แต่งมักใช้ในนิทานพื้นบ้าน เนื่องจากตัวเอกมักซ่อนตัว ไม่เปิดเผยฐานะที่แท้จริงของตัวเอง คนทั่วไปมักมองเห็นว่าผิดแปลกจากคนปรกติ จึงไม่ยอมรับ ดูถูกเหยียดหยาม ไม่ว่าจะเป็นชาวเมือง เจ้าเมืองซึ่งเป็นบิดานางเอก หรือตัวนางเอกการพิสูจน์ตัวเอง มักทำเพื่อให้ได้แต่งงานกับนางเอก และได้เป็นเจ้าเมืองต่อจากพ่อตา

อนุภาคการพิสูจน์ตัวเองนี้ มีทั้งในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ ดังนี้

ตาราง 6 เปรียบเทียบอนุภาคการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร	ท้าวสีทนต์มโนราห์
- เวลาที่พิสูจน์	ก่อนแต่งงาน	ก่อนแต่งงาน	หลังแต่งงาน	หลังแต่งงาน
- ลักษณะการพิสูจน์	1. หาสินสอด 3 ครั้ง 2. สร้างเรือนหอ 3. ถอดรูป	1. หาสินสอด 1 ครั้ง 2. สร้างเรือนหอ 3. ถอดรูป	1. หาเนื้อ หาปลา 2. ตอบปัญหา 3. ตีคลี 4. ถอดรูป	1. ยิงธนู 2. ชี้ตัวนางเอก
- ผลการพิสูจน์	1. ได้แต่งงาน 2. ได้ครองเมือง	1. ได้แต่งงาน 2. ได้ครองเมือง	ได้ครองเมือง	1. ได้ตัวนางเอกคืน 2. ได้ครองเมือง

อนุภาคการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก มีลักษณะคล้ายกันคือ หวังผลให้ได้ตัวนางเอก และได้ครองเมือง ที่เหมือนกันมากที่สุดคือ การพิสูจน์ตัวในเรื่อง ท้าวหอยโข่ง กับเรื่องท้าวก่ำกาดำ คือ

เวลาในการพิสูจน์	พิสูจน์ก่อนแต่งงานกับนางเอก
ลักษณะการพิสูจน์	หาสินสอดซึ่งแพงมาก สร้างเรือนหอ และถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม
ผลการพิสูจน์	ได้แต่งงานกับนางเอก และได้ครองเมืองแทนพ่อตา

การพิสูจน์ตัวเองในเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร และเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ แตกต่างออกไป คือ พิสูจน์หลังจากแต่งงานแล้ว เพื่อให้พ่อตายอมรับ

ง. อนุภาคเกี่ยวกับการแต่งงานของพระเอก

พระเอกในนิทานพื้นบ้านนอกจากมีลักษณะพิเศษประจำตัวแล้ว การแต่งงานก็มักมีลักษณะพิเศษด้วย เช่น ตัวนางเอกมีลักษณะพิเศษ เงื่อนไขการแต่งงานที่พิเศษ แตกต่างจากปรกติทั่วไป ในการเล่านิทาน ผู้เล่าจึงมักนำอนุภาคที่พิเศษของการแต่งงานนี้ไปเล่าเสมอ และถือเป็นจุดสำคัญของชีวิตพระเอกขอนิทานประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ อนุภาคการแต่งงานของนิทานทั้ง 4 เรื่องมีดังนี้

ตาราง 7 เปรียบเทียบอนุภาคการแต่งงานของพระเอก

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
- สถานภาพนางเอก	1. มีพี่น้อง 7 คน 2. เป็นลูกคนสุดท้อง	1. มีพี่น้อง 7 คน 2. เป็นลูกคนสุดท้อง	1. มีพี่น้อง 7 คน 2. เป็นลูกคนสุดท้อง	1. มีพี่น้อง 7 คน 2. เป็นลูกคนสุดท้อง
- เงื่อนไขการแต่งงาน	ยินยอมตามใจบิดามารดา	ยินยอมตามใจบิดามารดา	เลือกด้วยตัวเอง	ถูกบังคับ
- ความสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน	ไม่เคยพบกันมาก่อน	ลักลอบได้เสียกันก่อน	ไม่เคยพบกันมาก่อน	ไม่เคยพบกันมาก่อน
- วิธีการสู่ขอ	ให้ย่าขอทานไปสู่ขอ	ให้ย่าจำสวนไปสู่ขอ	ไม่มีการสู่ขอ	ไม่มีการสู่ขอ
- สินสอด	แพงกว่าปกติ	แพงกว่าปกติ	ไม่มีสินสอด	ไม่มีสินสอด

จากการเปรียบเทียบอนุภาคการแต่งงาน เรื่องท้าวหอยโข่ง มีลักษณะการแต่งงานของพระเอก คล้ายกับเรื่องท้าวก่ำกาดำเกือบทุกประการ ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร กับเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์นั้น มีลักษณะแตกต่างออกไป ที่เหมือนกันคือ

สถานภาพนางเอก	เป็นลูกคนสุดท้องของพี่น้อง 7 คน
เงื่อนไขการแต่งงาน	นางเอกยินยอมแต่งงานเพราะตามใจบิดามารดา
วิธีการสู่ขอ	ให้ย่าซึ่งมีฐานะต่างจากเจ้าเมืองมากไปสู่ขอ
สินสอด	ฝ่ายนางเอกเรียกค่าสินสอดแพงมาก จนคนธรรมดาไม่สามารถหามาได้
ความสัมพันธ์ก่อนแต่งงาน	ท้าวหอยโข่งไม่เคยพบรักกับนางเอกเลย แต่ท้าวก่ำกาดำแอบลักลอบเข้าหานางก่อนแต่งงาน

จ. <u>อนุภาคเกี่ยวกับการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก</u>

นิทานพื้นบ้านบางเรื่องจะมีเหตุการณ์หลังจากที่พระเอกกับนางเอกแต่งงานกันแล้วคือ การพลัดพรากจากกันของนางเอกกับพระเอก ทำให้พระเอกต้องติดตามหานางเอกด้วยความยากลำบาก กว่าจะได้พบกันต้องผ่านอุปสรรคนานับประการ จนแทบเอาชีวิตไม่รอด การติดตามต้องใช้เวลานานมาก แต่พระเอกก็มิได้ย่อท้อด้วยอานุภาพของความรักที่พระเอกกับนางเอกมีต่อกัน ทำให้เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ และได้พบกันในที่สุด การพลัดพรากของตัวเอกเป็นอีกตอนหนึ่งที่ทำให้นิทานสนุกสนาน ทำให้พระเอกนางเอกได้ผจญภัย และพิสูจน์ความรักที่มีต่อกัน จึงเป็นอีกอนุภาคหนึ่งที่สำคัญต่อเรื่อง นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง มีการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอกเช่นเดียวกับเรื่อง ท้าวสีทนต์มโนราห์ จึงนำมาเปรียบเทียบกัน ดังนี้

ตาราง 8 เปรียบเทียบอนุภาคการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์
- ลักษณะการพลัดพราก	นางเอกหลงป่าเพราะพี่สาวปองร้าย	นางเอกหนีภัยกลับเมืองเดิมเพราะบิดาสามีปองร้าย
- สาเหตุ	เกิดจากความขัดแย้งระหว่างพี่กับน้อง	เกิดจากความขัดแย้งระหว่างพ่อกับลูกสะใภ้
- การกลับมา	พระเอกไปตามกลับมา	พระเอกไปตามกลับมา
- ระยะเวลาในการตาม	ตามหา 7 ปี จึงพบนางเอก	เดินทาง 7 ปี จึงถึงเมืองนางเอก
- ผู้ช่วยในการติดตาม	พระฤาษีให้ที่อยู่กับนางเอก	พระฤาษีบอกทางให้พระเอกไปตามนางเอก
- เหตุการณ์หลังจากกลับมาแล้ว	คู่กรณีถูกลงโทษ	คู่กรณีเกิดความเข้าใจกัน

การพลัดพรากในเรื่องท้าวหอยโข่งและเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์เหมือนกันตรงที่นางเอกพลัดพรากไป ทำให้พระเอกต้องติดตามเป็นเวลา 7 ปี จึงได้พบกัน และมีผู้ช่วยในการตามพบที่สำคัญคือ ฤาษี ระหว่างที่พลัดพรากจากกัน ทั้งพระเอกและนางเอกต่างก็มีใจบริสุทธิ์และซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่ยอมเปลี่ยนใจ แม้จะมีชายอื่น หรือหญิงอื่นเข้ามาข้องแวะ จึงถือเป็นบทพิสูจน์ความรักที่มีต่อกันที่สมบูรณ์

ฉ. <u>อนุภาคเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรของพระเอก</u>

การสร้างอาณาจักรหรือการครองเมืองใดเมืองหนึ่ง เป็นบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพระเอก ในนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ พระเอกมักจะได้ครองเมืองหลังจากแต่งงานกับนางเอกแล้ว อาจจะเป็นเมืองพ่อตาหรือเมืองบิดา เมืองใดเมืองหนึ่ง เมืองที่พระเอกได้ครองถือเป็นอาณาจักรของพระเอกและมักเป็นอาณาจักรที่สงบร่มเย็นด้วยบารมีและคุณธรรมของ

พระเอก การครองเมืองของท้าวหอยโข่งเปรียบเทียบกับนิทาน เรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ ดังนี้

ตาราง 9 เปรียบเทียบอนุภาคการครองเมืองของพระเอก

อนุภาค	ท้าวหอยโข่ง	ท้าวก่ำกาดำ	สุวรรณสังข์กุมาร	ท้าวสีทนต์
- ครองเมืองแรก	เมืองพ่อตา	เมืองพ่อตา	เมืองพ่อตา	เมืองบิดา
- ครองเมืองครั้งที่สอง	เมืองบิดา	-	เมืองบิดา	เมืองพ่อตา
- ครองเมืองครั้งสุดท้าย	เมืองสร้างใหม่	เมืองพ่อตา	เมืองบิดา	เมืองบิดา
- เมืองบริวาร	มีเมืองต่างมาสวามิภักดิ์เพราะเกรงกลัวบารมี	ไม่ได้กล่าวถึง	ไม่ได้กล่าวถึง	ไม่ได้กล่าวถึง

จากการเปรียบเทียบการครองเมืองของพระเอกจะเห็นว่า เรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์ มีการครองเมืองที่คล้ายกันคือ

ท้าวก่ำ ครองเมืองพ่อตาตั้งแต่แต่งงานกับนางลุน และเนื่องจากท้าวก่ำเป็นสามัญชนจึงไม่มีเมืองบิดา อาณาจักรของท้าวก่ำจึงเป็นเมืองพ่อตา

สุวรรณสังข์ เริ่มครองเมืองครั้งแรกคือ เมืองพ่อตา แล้วมาครองเมืองของบิดาตามสิทธิของทายาท

ท้าวสีทนต์ เริ่มครองเมืองครั้งแรกคือ เมืองบิดา แล้วตามนางเอกไป ได้ครองเมืองพ่อตา สุดท้ายก็กลับมาครองเมืองบิดาเหมือนเดิม

ท้าวหอยโข่ง ครั้งแรกครองเมืองพ่อตา ต่อมาได้รับมอบให้ครองเมืองบิดา สุดท้ายไม่เลือกอยู่เมืองใด แต่สร้างเมืองขึ้นใหม่เป็นอาณาจักรของตนเอง เป็นศูนย์กลางและมีเมืองต่าง ๆ มาสวามิภักดิ์เป็นเมืองขึ้น

จากการครองเมือง จะเห็นได้ว่าเรื่องท้าวหอยโข่ง ให้บทบาทแก่พระเอกตกต่างออกไปจากนิทานทั้ง 3 เรื่อง โดยให้ท้าวหอยโข่งสร้างเมืองใหม่ ส่วนเมืองพ่อตา เมืองบิดา และเมืองท้าววีชา ก็เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร มีเมืองท้าวหอยโข่งเป็นศูนย์กลาง เปรียบเสมือนเป็นเมืองหลวง นอกจากนี้ยังแผ่บารมีปกครองไปถึงเมืองในป่าหิมพานต์ของพญาสอนไกรลาส เมืองบาดาลของพญานาค และยังมีเมืองเล็กเมืองน้อยของพวกยักษ์ ผี วิทยาธร ซึ่งอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง มาเป็นบริวารส่งส่วยบรรณาการทุกปี จากการสร้างอาณาจักรของท้าวหอยโข่งจึงแสดงให้เห็นว่าพระเอกในเรื่องมีความแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ คือ นอกจากเป็นผู้มีบุญาธิการ เป็นผู้นำที่มีคุณธรรมแล้ว ยังเป็นผู้นำที่มีความสามารถแผ่ขยายอาณาเขตได้กว้างขวางและปกครองอาณาจักรให้ร่มเย็นสงบสุขได้

ช. <u>อนุภาคเกี่ยวกับพลังพิเศษของพระเอก</u>

พระเอกในนิทานพื้นบ้านมักเป็นผู้ที่มีพลังพิเศษ สามารถกระทำในสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้ โดยอาศัยพลังจากตัวเองบ้าง จากของวิเศษบ้าง หรือจากการช่วยเหลือของอมนุษย์

การมีพลังพิเศษนี้ทำให้พระเอกมีความสามารถเหนือคนอื่น ๆ สามารถเอาชนะศัตรูได้ และที่สำคัญที่สุด ทำให้ได้แต่งงานกับนางเอกและได้ครองเมือง พลังพิเศษของพระเอกแต่ละเรื่องมีแตกต่างกันไป ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. พลังพิเศษในตัวเอง
2. พลังจากของวิเศษ

พระเอกในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ มีพลังพิเศษดังนี้

ตาราง 10 เปรียบเทียบอนุภาคพลังพิเศษของพระเอก

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
1. พลังในตัว	1. มีพละกำลังมาก	1. มีฝีมือร้อยดอกไม้	-	ยิงธนูได้
	2. ดำดินได้ เหาะได้	2. เป่าแคน		
	3. แปลงกายได้	3. ถอดรูปได้		
	4. เรียกมด-ปลวกได้			
	5. จับลูกธนูได้			
การนำมาใช้	1. สู้กับศัตรูคือพญาสอน, พญาทอน	1. ร้อยดอกไม้ฝากรักนางเอก		ยิงธนูพิสูจน์ให้พ่อตาเห็น
	2. ดำดิน -ไปบ้านย่า -ไปค่าย ท้าววีชา -ไปหาสินสอด	2. เป่าแคนทำให้ชาวเมืองและเจ้าเมืองยอมรับ		
		3. ถอดรูปให้นางเอกยอมรับ		
การนำมาใช้	เหาะไปตามหานางเอก			
	3. แปลงกายเป็นก้อนหิน, เป็นหอย			

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
	4. เรียกมด-ปลวก มาทำให้เป็น คน, สัตว์ใหญ่ และเงินทอง 5. จับลูกธนู ท้าววีชา			
2. พลังจากของวิเศษ	1. ธนูวิเศษ 2. น้ำเต้าวิเศษ	แหวนวิเศษ	1. รูปทอง 2. รูปเงาะ รองเท้าแก้ว ดาบแก้ว 3. มนต์วิเศษ	ธนูวิเศษ
- ที่มาของของวิเศษ	นำติดตัวมาจาก สวรรค์	นำติดตัวมาจาก สวรรค์	1. ขโมยเอามาจากนางพญายักษ์ 2. มนต์วิเศษนางพญายักษ์สอนให้	นำติดตัวมาตั้งแต่เกิด
- การนำมาใช้	1. ธนูใช้สู้กับพญาทอน 2. น้ำเต้าใช้รดเจ้าเมือง ชาวเมืองให้เป็นหนุ่มและหายจากโรค	สวมแหวนแล้วขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์และพญานาคให้ช่วยสร้างปราสาทและหาสินสอด	1.รูปทองทำให้คนรักและพอใจ 2.รูปเงาะสวมทับทำให้เป็นคนขี้เหร่ 3.รองเท้าแก้ว ดาบแก้ว ทำให้	ยิงทำลายหินพิสูจน์ให้พ่อตาเห็น

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
	3. รดกระดูกสัตว์ให้ฟื้น ตอนตามนางเอก		เหาะได้ ทำให้เหาะหนีจากเมืองยักษ์ และไปหากวาง หมู,ปลา เหาะไปตีคลีและตอบปัญหากับพระอินทร์ 4.มนต์วิเศษใช้เรียกกวาง, หมู,ปลา ทำให้ชนะการแข่งขัน	

อนุภาคของพลังพิเศษทำให้เห็นว่า พระเอกมีพลังพิเศษทั้งในตัวเองและพลังจากของวิเศษ ซึ่งนำมาใช้ดังนี้

เรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งมีพลังพิเศษทั้ง 2 ชนิด คือ พลังในตัวเองและจากของวิเศษ พลังในตัวถูกนำมาใช้ทั้งการปราบศัตรูและหาสินสอด ส่วนพลังจากของวิเศษคือน้ำเต้าใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ขจัดปัดเป่าทุกข์ให้แก่ราษฎร คือ ทุกข์จากความแก่ชรา ทุกข์จากโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้ราษฎรมีความสุข ส่วนธนูวิเศษซึ่งเป็นอาวุธ ท้าวหอยโข่งใช้สู้กับพญาทอน (วิทยาธร) ซึ่งเป็นผู้มีฤทธิ์มากเกินธรรมดา

การใช้พลังวิเศษของท้าวหอยโข่ง จึงมี 3 ลักษณะ คือ

1. ใช้ปราบศัตรู
2. ใช้ในการหาสินสอด
3. ใช้เป็นเครื่องมือในการปกครอง ช่วยเหลือผู้อื่น

เรื่องท้าวก่ำกาดำ ท้าวก่ำมีทั้งพลังในตัว และพลังจากของวิเศษ คือ มีความสามารถในการร้อยดอกไม้ และเป่าแคน ถอดรูป และมีแหวนวิเศษที่สวมแล้วสามารถขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์และพญานาคได้ ท้าวก่ำนำพลังวิเศษมาใช้ทำให้นางเอกรัก และหาสินสอด จนได้แต่งงานกับนางเอก และครองเมือง ไม่มีการใช้ในการสู้รบ เพราะในเรื่องไม่มีคู่แข่งที่ต้องใช้พละกำลัง

เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร พระเอกในเรื่องนี้ไม่มีพลังพิเศษในตัวเอง พลังทั้งหมดมาจากของวิเศษทั้งสิ้น ซึ่งได้มาจากนางพญายักษ์ สุวรรณสังข์กุมารได้นำของวิเศษมาใช้ เพื่อการพิสูจน์ตัวเองให้เป็นที่ประจักษ์แก่พ่อตาและบรรดาเขย ผู้คิดทำร้าย นอกจากนี้ยังนำมาใช้ช่วยพ่อตา ในการเหาะไปตอบปัญหากับพระอินทร์ ตีคลีชนะพระอินทร์ พลังพิเศษของสุวรรณสังข์มิได้นำมาใช้เพื่อการหาสินสอด เพราะการได้ตัวนางเอกมา เป็นการได้โดยนางเอกเสี่ยงพวงมาลัยเลือกเอง

เรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ ท้าวสีทนต์มีพลังพิเศษในตัวคือความสามารถในการยิงธนู ทำลายสิ่งต่าง ๆ ได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับของวิเศษ คือ ธนูที่ทรงพลัง ทำลายได้แม้แต่ภูเขา จนได้รับการยอมรับจากพ่อตา

สิ่งหนึ่งที่พระเอกในทุกเรื่องมีเหมือนกัน คือ บุญญาธิการ เป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยให้กับตัวพระเอกได้เป็นอย่างดี และทำให้ได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ ตลอดจนสามารถกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้สำเร็จด้วยอำนาจจากบุญญาธิการ แม้แต่ของวิเศษก็ได้มาเพราะอำนาจของบุญญาธิการของตัวพระเอกนั่นเอง

ช. อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์

ตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ หมายถึง ตัวละครที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกับตัวเอก เป็นผู้กลั่นแกล้ง พยายามทำร้ายพระเอกหรือนางเอก ทำให้พระเอกหรือนางเอกได้รับความทุกข์หรือเผชิญกับชะตากรรม นับว่าตัวปฏิปักษ์เป็นตัวละครที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นผู้ผลักดันให้ตัวเอกเกิดการผจญภัยและทำให้ตัวเอกมีบทบาทเด่นขึ้น ตัวปฏิปักษ์ในเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ ท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

ตาราง 11 เปรียบเทียบอนุภาคตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
- สถานภาพของตัวละครปฏิปักษ์	1. มารดาของพระเอก 2. พี่สาวของนางเอก	1. มารดาของพระเอก 2. หมอดู	1. มเหสีของบิดา 2. เสนาบดี	1. บิดาพระเอก 2. หมอดู
- บทบาท	1. มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมือง 2. พี่สาวคิดกำจัดน้องสาว	1. มารดาเนรเทศบุตรออกจากเมือง 2. หมอดูทำนายไม่ตรงกับความจริง	1. คิดกำจัดมเหสีเอกและบุตร 2. ร่วมมือกับตัวปฏิปักษ์	1. คิดปองร้ายนางเอก 2. คิดปองร้ายนางเอก
- การลงโทษ	1. มารดาสำนึกผิด 2. พี่ถูกเนรเทศออกจากเมือง	1. มารดาสำนึกผิด 2. หมอดูไม่ได้กล่าวถึง	1. มเหสีรองถูกไฟไหม้ตาย 2. เสนาบดีถูกธรณีสูบ	ให้อภัยซึ่งกันและกัน

ตัวละครปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีความคล้ายคลึงกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ และเรื่องมโนราห์ คือ

มารดาของพระเอก เป็นปฏิปักษ์กับพระเอก ทำให้พระเอกต้องออกจากเมืองไปเผชิญชะตากรรม มารดาของท้าวหอยโข่ง และท้าวก่ำ รังเกียจลูกที่เกิดมาผิดปรกติจึงเนรเทศออกจากเมือง

ตัวปฏิปักษ์ที่ส่งผลร้ายต่อนางเอกในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ พี่สาวของนางเอก ที่คิดกำจัดน้องสาวเพื่อแย่งสามี จนทำให้นางเอกต้องพลัดพรากกับพระเอก ตัวปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวสีทนต์

มโนราห์ คือพ่อของพระเอกที่คิดจะฆ่านางเอกบูชายัญ เพื่อรักษาชีวิตของบุตรชายตนเอง เป็นเหตุให้นางเอกต้องพลัดพรากกับพระเอก

ส่วนตัวละครปฏิปักษ์ในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร มีสถานภาพตรงกันข้ามกับพระเอกอยู่แล้ว คือ เป็นมเหสีรองของบิดา บทบาทของมเหสีรอง มักเป็นปฏิปักษ์กับมเหสีเอกอยู่แล้ว นางจามคำจึงเป็นปฏิปักษ์กับสุวรรณสังข์เพื่อทำลายล้างด้วยการคิดกำจัด

การลงโทษ ตัวปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ และท้าวสีทนต์ เป็นตัวปฏิปักษ์ที่อยู่ในสถานภาพญาติสนิท การลงโทษไม่รุนแรง กล่าวคือ มารดาท้าวหอยโข่ง มารดาท้าวก่ำและบิดาท้าวสีทนต์ ได้รับการให้อภัย ส่วนพี่สาวนางเกดสินีถูกเนรเทศไปอยู่เมืองอื่น เป็นการแยกคู่กรณีออกจากกัน แต่ตัวปฏิปักษ์ในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เป็นคนอื่นที่มิได้เกี่ยวดองกันกันทางสายเลือด การลงโทษจึงรุนแรง คือ ตาย ทั้งนางจามคำถูกไฟไหม้ และวารกเสนา ถูกธรณีสูบ การลงโทษดังกล่าว ล้วนเป็นการลงโทษที่รุนแรง คือ ทำร้ายร่างกายถึงขั้นพิการตลอดชีพ และถึงแก่ชีวิต

ฌ. <u>อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์</u>

ตัวละครมนุษย์ที่เป็นผู้ช่วยพระเอก มักเป็นมนุษย์ที่มีลักษณะพิเศษกว่าบุคคลอื่น เช่น เป็นฤาษี เป็นนายพราน เป็นต้น ตัวละครมักเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ มีความสามารถพิเศษสามารถช่วยเหลือตัวเอกได้ ซึ่งเป็นตัวละครที่มีบทบาทต่อเรื่องไม่น้อยกว่าตัวละครตัวอื่น ๆ ในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์ มีตัวละครมนุษย์ที่ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยตัวเอก ช่วยเหลือพระเอกและนางเอก ดังนี้

ตาราง 12 เปรียบเทียบอนุภาคตัวละครผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
- ผู้ช่วยพระเอก	1. ย่า 2. ฤาษี	ย่า	ตา - ยาย	1. นายพราน 2. ฤาษี
- บทบาท	<u>ย่า</u> - ให้ที่พักแก่พระเอก - สู่ขอนางเอกให้ <u>ฤาษี</u> - ให้ที่พักแก่นางเอก - สอนมนตร์ให้นางเอก - บอกทางให้พระเอกไปตามนางเอก	- ให้ที่พักแก่พระเอก - สู่ขอนางเอกให้	- ให้ที่พักแก่พระเอกและมารดา	<u>นายพราน</u> - นำตัวนางเอกมาให้พระเอกนางเอก <u>ฤาษี</u> - บอกทางให้พระเอกไปตามนางเอก

จากการเปรียบเทียบจะเห็นว่าบทบาทย่า ในเรื่องท้าวหอยโข่งคล้ายคลึงกับบทบาทย่าในเรื่องท้าวก่ำ ส่วนฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีบทบาทเป็นผู้บอกทางให้พระเอกไปตามหานางเอก เหมือนกับเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ นอกจากนี้ ฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่งยังให้ที่พักแก่นางเอกจนกระทั่งได้พบกับพระเอก พร้อมทั้งสองมนตร์ให้นางเอก

ญ. <u>อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครอมนุษย์</u>

ตัวละครในนิทานพื้นบ้านนอกจากมีตัวละครที่เป็นมนุษย์แล้วยังมีตัวละครที่เป็นอมนุษย์ ตัวละครอนุษย์มีทั้งที่แสดงบทบาทเป็นตัวดีและตัวร้าย ตัวอมนุษย์ที่เป็นตัวดี มักมีบทบาทเป็นผู้ช่วยพระเอก ช่วยแก้ปัญหา หรือช่วยให้เรื่องดำเนินต่อไปได้ด้วยดี หรือช่วยตัวเอกจากภัย ตัวละครอมนุษย์จึงนับว่าเป็นตัวละครที่มีความสำคัญต่อเรื่อง นอกจากช่วยในการดำเนินเรื่องแล้ว ยังสร้างความสนุกสนาน ตัวละครอมนุษย์จึงขาดไม่ได้ในนิทานพื้นบ้าน ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และท้าวสีทนต์มโนราห์ มีตัวละครอมนุษย์ ดังนี้

ตาราง 13 เปรียบเทียบอนุภาคตัวละครอมนุษย์

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
- ตัวละคร	1. พระอินทร์ 2. พญานาค 3. ผี เปรต 4. พญาสอน 5. พญาทอน 6. นกพูดได้	1. พระอินทร์ 2. พญาแถน 3. พญานาค	1. พระอินทร์ 2. พญานาค 3. ยักษ์	1. พระอินทร์ 2. พญานาค 3. นกอินทรีย์
- บทบาท	<u>พระอินทร์</u> 1. สรรหาผู้ลงมาเกิด 2. ติดตามพฤติกรรมของมนุษย์ 3. ให้รางวัล, ลงโทษมนุษย์	<u>พระอินทร์</u> 1. สรรหาผู้ลงมาเกิด 2. คอยช่วยเหลือตัวเอก 3.ให้เทวดาแปลงเป็นกามาช่วยพระเอก	<u>พระอินทร์</u> เชิดชูความสามารถของพระเอกให้เป็นที่ปรากฏแก่สาธารณชน	<u>พระอินทร์</u> ช่วยให้พระเอกพ้นภัยในระหว่างเดินทางตามหานางเอก

ตาราง 13 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
	<u>พญานาค ผี เปรต</u> 1. นำแก้วมณี เงินทองมาให้ พระเอก 2. ช่วยเสริมบารมี พระเอกให้ เด่นขึ้น	<u>พญาแถน พญานาค</u> 1. ช่วยเหลือ พระเอกตาม คำบัญชาของ พระอินทร์ 2. นำธิดามา ถวายพระเอก	<u>พญานาค</u> 1. เนรมิตเรือ ให้พระเอกนั่ง ไปยังเมือง ยักษ์	<u>พญานาค</u> ให้บ่วงแก่ นายพรานนำ ไปจับตัว นางเอก
			<u>ยักษ์</u> 1. เลี้ยงดู พระเอก 2. ให้ของวิเศษ	<u>นกอินทรี</u> พาพระเอก ไปยังเมือง นางเอก
	<u>พญาสอน พญาทอน</u> 1. เป็นตัวร้าย ลักพาตัว นางเอก 2. ทำให้นางเอก มีความเด่นขึ้น ในเรื่องความ ซื่อสัตย์ต่อสามี 3. ช่วยพระเอก ตามหานางเอก			

ตาราง 13 (ต่อ)

อนุภาค	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ	เรื่องสุวรรณสังข์	เรื่องท้าวสีทนต์
	4. พญาทอนทำให้พระเอกได้พบกับบิดา-มารดา นกพูดได้ 1. เตือนให้นางเอกรู้ว่ามีภัย 2. เป็นสาเหตุให้นางเอกหลงป่า			

จากการเปรียบเทียบตัวละครมนุษย์เห็นได้ว่า ตัวละครที่มีเหมือนกันทุกเรื่อง คือพระอินทร์และพญานาค จึงนับได้ว่าพระอินทร์และพญานาคเป็นตัวละครอมนุษย์ที่มีความสำคัญต่อนิทานพื้นบ้านมาก จึงเข้ามามีบทบาทในละครทุกเรื่อง

บทบาทของตัวละครอมนุษย์ในนิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่อง แม้จะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ในด้านบทบาทหลักคล้ายกัน คือ

1. จัดสรรผู้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์
2. เป็นผู้ช่วยพระเอก นางเอก
3. คุ้มครองพระเอก นางเอก
4. เชิดชูความสามารถของพระเอกให้ปรากฏ

บทบาทของพระอินทร์ในเรื่องท้าวหอยโข่งแตกต่างจากเรื่องอื่น ๆ ประการหนึ่งคือ มีบทบาทลงโทษผู้ที่กระทำผิดศีล ได้แก่ ลงโทษนางเอกที่ทำให้หมาดำตาย จึงมาอุ้มนางเอกไปไว้ในป่า จนนางเอกกลับเมืองไม่ถูก ต้องพลัดพรากจากพระเอก นับว่าเป็นบทบาทของพระอินทร์ที่แตกต่างไปจากเรื่องอื่น ๆ

4. กลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

การเล่านิทานเป็นกิจกรรมหนึ่งที่นิยมในสังคม และมักจะพบว่านิทานที่เล่าในสังคมหนึ่งจะไปปรากฏในอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่านิทานมีการถ่ายทอดจากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง การถ่ายทอดดังกล่าวย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับนิทานเสมอ ศิราพร ฐิตะฐาน (2523 : 21) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงของนิทานจะช้าหรือเร็วขึ้นอยู่กับความเข้มของวัฒนธรรมของผู้รับด้วย การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของนิทานจะต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1. สิ่งที่เปลี่ยนไป ทำไมจึงเปลี่ยน และเปลี่ยนไปอย่างไร
2. สิ่งที่คงอยู่ ทำไมจึงคงอยู่

4.1 องค์ประกอบในการเล่านิทานที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรื่อง

ศิราพร ฐิตะฐาน (2523 : 21 - 30) อธิบายถึงปัจจัยที่ทำให้เนื้อเรื่องในนิทานเปลี่ยนแปลงไปว่า มีปัจจัยหลัก 3 ประการ คือ

1. ผู้เล่านิทาน
2. ผู้ฟังนิทาน
3. จุดประสงค์ในการเล่านิทาน

ผู้เล่านิทาน

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทานนั้น แอกเซล โอลริก (Axel Olrik) นักคติชนชาวเดนมาร์กสรุปว่า นิทานมีโลกอิสระจากโลกแห่งความเป็นจริง ดังนั้น เนื้อหาของนิทานจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ด้วยตัวของมันเอง ซึ่งอยู่เหนือการบงการของเอกัตบุคคล แต่ ฟอน ซีดอฟ (Fon Sydow) นักคติชนชาวสวีเดนไม่เห็นด้วยกับโอลริก ซีดอฟชี้ให้เห็นว่า ตัวนักเล่านิทานนั่นเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เนื้อหาเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงของนิทานจึงขึ้นอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคล

ในวงการคติชน แบ่งคนฟังออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นผู้ฟังทั่วไปที่ฟังนิทานได้ แต่ไม่สามารถนำไปถ่ายทอดได้ ประเภทที่สองเป็นผู้ฟังนิทานที่สามารถจำเรื่อง และนำไปถ่ายทอดได้ บุคคลประเภทที่สองนี้ จึงเป็นผู้กำหนด "ชีวิตของนิทาน" คนพวกนี้จะเป็นผู้สืบทอดนิทานของหมู่บ้าน รวมทั้งนิทานจากสังคมอื่นนำมาถ่ายทอดในหมู่บ้าน

ลีลาเฉพาะตัวของนักเล่านิทานแต่ละคน ทำให้เนื้อหาของนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ แตกต่างกันไป นักเล่าแต่ละคนจะมีแบบในการพรรณนาของตนเอง อันมีผลต่อการสร้างตัวละครของเรื่องด้วย

โดยปรกตินักเล่านิทานจะไม่จำคำต่อคำหรือท่องตามตัวหนังสือ แต่เขาจะถ่ายทอดนิทานตามลีลาของตนเอง นักเล่านิทานจึงมักเป็นผู้มีปฏิภาณดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ประกอบกับจินตนาการ ทำให้ผู้เล่ากุมชะตาชีวิตของนิทาน เป็นผลทำให้เรื่องเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงของนิทานที่มีผลมาจากผู้เล่า ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงดังนี้

1. ผู้เล่าอาจย่อเรื่องให้สั้นลง
2. ผู้เล่าอาจขยายความ โดยใช้จินตนาการเสริมเข้าไป ทำให้เรื่องสนุกสนาน
3. ผู้เล่าอาจสลับเหตุการณ์ในเรื่องตามที่เห็นสมควร
4. ผู้เล่าอาจนำอนุภาคจากเรื่องอื่นใส่เข้าไป
5. ผู้เล่าอาจสับสน นำตอนใดตอนหนึ่งไปผสมเชื่อมโยงกับเรื่องอื่น
6. ผู้เล่าอาจตัดเรื่องราวบางตอนทิ้งไป

ผู้เล่านิทานถือได้ว่ามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของนิทานเป็นอย่างมาก และถือได้ว่าเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของนิทานที่เล่าในแต่ละครั้ง

ผู้ฟังนิทาน

ผู้ฟังนิทานมีส่วนทำให้นิทานแตกสำนวนออกไป มีส่วนผลักดันให้เรื่องขยายออกไป กล่าวคือ ผู้เล่ามักจะคอยสังเกตปฏิกิริยาของคนฟัง ถ้าพบว่าผู้ฟังสนใจเรื่องตอนนี้ก็จะขยายแต่งเติมเรื่องตอนนั้น แต่ถ้าพบว่าผู้ฟังไม่สนใจเรื่องตอนไหน ผู้เล่าก็จะตัดทอน ย่นย่อเรื่องให้สั้นลง ดังนั้น นิทานที่ตกไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ จึงมีความยาวและรายละเอียดแตกต่างกัน

จุดประสงค์ในการเล่านิทาน

การเล่านิทานมิใช่เพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่นิทานยังใช้เป็นเครื่องมือทางสังคมด้วย วิลเลียม แบสคอม (William Bascom) กล่าวถึง จุดประสงค์ในการเล่านิทานว่า มี 4 ประการ คือ

1. เพื่อความสนุกสนาน
2. เพื่อใช้อธิบายพิธีกรรม

3. เพื่อให้การศึกษา

4. เพื่อรักษาพฤติกรรมของหมู่ให้เป็นไปตามแบบแผนที่ปฏิบัติกันมา

การเปลี่ยนแปลงของนิทานขึ้นอยู่กับผู้เล่านิทาน ผู้ฟังนิทาน จุดประสงค์ในการเล่า ตลอดจนเวลาและสถานที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้นิทานเรื่องหนึ่ง ๆ แตกแขนงออกไปเมื่อแพร่กระจายไปยังที่ต่าง ๆ จากกาลเวลาหนึ่งสู่อีกกาลเวลาหนึ่ง

4.2 ลักษณะของความเปลี่ยนแปลงของนิทาน

ศิราพร ฐิตะฐาน (2523 : 30 - 69) สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับนิทานว่ามี 6 ลักษณะ คือ

4.2.1 การละความ (omission)

4.2.2 การเปลี่ยนรายละเอียด (changing detail)

4.2.3 การขยายความ (expansion)

4.2.4 การผนวกเรื่อง (adding another story)

4.2.5 การสลับเหตุการณ์ (transposition)

4.2.6 การอนุรักษ์ตนเอง (self - correction)

4.2.1 การละความ

เมื่อนักเล่านิทานได้ฟังนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ แล้ว ก่อนจะนำไปเล่าต่อจะต้องผ่านการกลั่นกรองทางความคิดของนักเล่าก่อน เนื้อหาบางตอนอาจถูกตัดทิ้งไปโดยเจตนาของผู้เล่า ซึ่งการละความในนิทานที่เล่าพบว่ามีดังนี้

1. ละความที่ไม่สำคัญ

2. ละความที่ไม่คุ้นเคย

3. ละความที่ไม่สบอารมณ์

การพิจารณาว่าเนื้อความใดสำคัญหรือไม่สำคัญ ขึ้นอยู่กับวิจารณญาณของผู้เล่าเอง และถ้ามีเนื้อความตอนใดที่ผู้เล่าไม่คุ้นเคยหรือไม่เข้าใจ อาจเป็นประเพณีบางอย่าง ผู้เล่าก็มักจะตัดทิ้งไป หรือบางครั้งเหตุการณ์ในนิทานอาจจะขัดกับหลักศีลธรรมของสังคมของผู้ฟังเหตุการณ์นั้น ๆ ก็ถูกละข้ามไป ทั้งนี้มักเป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่ไม่มีผลเสียต่อเรื่องโดยส่วนรวม

4.2.2 การเปลี่ยนรายละเอียด

ในการฟังนิทานถ้าฟังแล้วนึกชอบเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ย่อมอยากเล่าให้ผู้อื่นฟัง และให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานไปด้วย ดังนั้นเมื่อมีการเล่านิทานเรื่องนั้นต่อไป ผู้เล่าจึงพยายามเล่าให้ผู้ฟังเข้าใจมากที่สุด วิธีการหนึ่งที่จะทำให้ผู้ฟังสนุกและเข้าใจเรื่อง สนใจเรื่องคือ การทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าบรรยากาศของเรื่องนั้นคุ้นเคยเป็นกันเอง เหมือนกับว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตน เพราะผู้ฟังย่อมอยากฟังเรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง การเปลี่ยนรายละเอียดบางประการเพื่อ "สร้างความคุ้นเคย" (Familiarization) จึงเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

บางครั้งการรับเรื่องมาจากสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกัน อาจมีบางตอนที่ผู้รับไม่อาจเข้าใจได้ เมื่อถ่ายทอดจึงพยายาม "หาเหตุผลให้" (rationalization) สำหรับเหตุการณ์ตอนนั้นเพื่อให้ตนเองและผู้ฟังเข้าใจยิ่งขึ้น การหาเหตุผลนี้อาจไม่ตรงกับเจตนาเดิมของเรื่อง เพราะเป็นเหตุผลของผู้เล่าเอง

การเปลี่ยนรายละเอียด นอกจากเพื่อสร้างความคุ้นเคยและหาเหตุผลให้กับเรื่องแล้ว การเปลี่ยนยังขึ้นอยู่กับจินตนาการของผู้เล่าด้วย จินตนาการสามารถทำให้เรื่องมีความแตกต่างกันได้มาก เมื่อผู้เล่าแต่ละคนมีจินตนาการ จึงทำให้เกิด "การแตกเรื่อง" (mutation) หมายถึงอนุภาคเดียวกัน แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างออกไป เปรียบเสมือนลำต้นของต้นไม้ที่แตกกิ่งก้านออกไปหลายกิ่ง

การพิจารณาการแตกเรื่องต้องพิจารณาเป็นอนุภาคไป ว่าอนุภาคนั้น ๆ ในแต่ละสำนวนมีรายละเอียดแตกต่างกันออกไปอย่างไร ส่วนที่แตกต่างกันเพราะเหตุใด เปลี่ยนเพราะวัฒนธรรมหรือเพราะเจตนาของผู้เล่า

4.2.3 การขยายความ

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม จึงมีความผูกพันธ์อยู่กับวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่ม แต่มนุษย์มีความคิดและจินตนาการเป็นของตนเอง ทั้ง 2 ประการนี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้มนุษย์ถ่ายทอดเรื่องราวที่ได้ยินมา โดยใช้ความเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมของกลุ่มชนของตน และมีการเล่าเรื่องที่แฝงทัศนคติของผู้เล่าด้วย นอกจากนี้ยังมีการขยายความโดยใช้จินตนาการให้เรื่องได้อารมณ์มากขึ้น เนื้อเรื่องที่ขยายออกไปนั้น มักจะมาจากประสบการณ์ของผู้เล่าที่สอดแทรกความเชื่อและจริยธรรมของสังคมลงไป เพราะฉะนั้นเรื่องราวที่อยู่เบื้องหลังของผู้เล่าแต่ละคนผสมกับจินตนาการทำให้นิทานที่เล่าขยายเรื่องออกไป

4.2.4 การผนวกเรื่อง

นักเล่านิทานมักเป็นผู้ที่มีนิทานเก็บไว้ในสมองมากมาย เป็นศูนย์รวมของนิทานจากถิ่นต่าง ๆ เป็นผู้ที่ได้ยินได้ฟังเรื่องมาก ในการเล่านิทานแต่ละเรื่องจึงเกิดมีการสับสนนำเหตุการณ์ของนิทานเรื่องหนึ่งไปผนวกเข้ากับนิทานอีกเรื่องหนึ่งโดยผู้เล่าไม่รู้ตัว การผนวกเรื่องในลักษณะดังกล่าว สติธ ธอมป์สัน ได้จำแนกลักษณะไว้ดังนี้

1. การดึงเอาอนุภาคบางอนุภาคจากเรื่องอื่นเข้ามา มักเกิดตอนเริ่มเรื่องและตอนจบเรื่อง

2. การรวมนิทาน 2 เรื่อง เข้าด้วยกัน

การผนวกเรื่องเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้นิทานแต่ละท้องถิ่นมีเนื้อหาต่างกัน เรื่องที่ผู้เล่าผนวกเข้าไป มักเป็นนิทานที่รู้จักกันดีในท้องถิ่น เมื่อผนวกเข้าไปสนิท คนฟังไม่ทักท้วง นานวันเข้าคนฟังก็ไม่ทราบว่ามีการผนวกเรื่องเข้ามาภายหลัง

4.2.5 การสลับเหตุการณ์

เนื่องจากการเล่านิทานเป็นการถ่ายทอดความจำ และเป็นสิ่งไม่แน่นอนไม่ตายตัวเหมือนการบันทึกด้วยลายลักษณ์อักษร ในการเล่า ความสับสนในการลำดับเหตุการณ์ย่อมเกิดขึ้นได้ เหตุการณ์บางอย่างมีอิสระต่อกัน แม้จะเล่าสลับกันก็ไม่มีผลต่อเรื่อง

4.2.6 การอนุรักษ์ตนเอง

วอลเตอร์ แอนเดอร์สัน (Walter Anderson) ได้สรุปกฎแห่งการอนุรักษ์ตนเองของนิทานไว้หลังจากที่ได้ศึกษานิทานเป็นจำนวนมาก พบว่านิทานสำนวนต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แต่ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนั้น แก่นของนิทานเรื่องนั้นจะยังคงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดเสมอ ในการเล่านิทานนั้น ทั้งผู้เล่าและผู้ฟัง ย่อมเคยได้ยินนิทานเรื่องนั้น ๆ หากผู้ฟังเห็นว่าผู้เล่า เล่าออกนอกลู่นอกทางที่เคยได้ยิน ผู้ฟังก็จะทักท้วงว่าเล่าผิด เหตุผลอีกประการหนึ่งคือ ผู้ฟังมักชอบฟังนิทานเรื่องเดิมที่เคยได้ยินมา มากกว่าฟังนิทานเรื่องใหม่ เหมือนกับการฟังเพลง ถ้าผู้บรรเลงหรือผู้ร้องร้องผิดไป ผู้ฟังก็ย่อมทราบได้ นิทานแต่ละเรื่องมีจุดเด่นในตัวเองที่ทำให้นิทานเรื่องนั้นยังคงเป็นนิทานเรื่องนั้นอยู่ แม้จะมีรายละเอียดหรือส่วนอื่นเปลี่ยนแปลงไป

4.3 กลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นนิทานพื้นบ้านที่แต่งขึ้นในยุคหลัง ราวสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากการศึกษาเปรียบเทียบกับนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ เรื่องสุวรรณสังข์กุมาร เรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ โดยการเปรียบเทียบ เนื้อเรื่อง โครงเรื่อง แนวคิด แบบเรื่อง และอนุภาคปรากฏว่ามีเนื้อเรื่องในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งบางตอนที่แสดงให้เห็นว่านำมาจากนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ และมีบางอนุภาคที่เหมือนกับเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์จากการเปรียบเทียบแบบเรื่องและอนุภาค พบว่ามีอนุภาคที่ตรงกันส่วนใหญ่ คือ

แบบเรื่องที่ 1 ของเรื่องท้าวหอยโข่ง มีอนุภาคตรงกับอนุภาคในแบบเรื่องของเรื่องท้าวก่ำกาดำ จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้แต่งนำเอาเรื่องท้าวก่ำกาดำมาปรับเปลี่ยนเป็นตอนที่ 1 ของเรื่องท้าวหอยโข่ง

แบบเรื่องที่ 2 มีการพลัดพรากของนางเอกกับพระเอก เช่นเดียวกับเรื่องท้าวสีทนต์มโนราห์ ส่วนเรื่องสุวรรณสังข์กุมารนั้น ตัวเอกเกิดเป็นหอยเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดของอนุภาคอื่นแตกต่างกันมาก จนไม่อาจเทียบได้

จากการศึกษาพบว่า การนำนิทานเรื่องอื่นมาปรับเป็นนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น ผู้แต่งใช้กลวิธีการปรับเปลี่ยน 2 ลักษณะ คือ

4.3.1 การปรับเปลี่ยนตามจุดประสงค์ของการแต่ง

4.3.2 การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาของนิทาน

4.3.1 การปรับเปลี่ยนตามจุดประสงค์ของการแต่ง

จากทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน กล่าวไว้ว่าจุดประสงค์ในการเล่านิทานมีส่วนทำให้นิทานเปลี่ยนแปลงไป จากการเปรียบเทียบแบบเรื่อง อนุภาคและแนวคิดของเรื่องท้าวหอยโข่ง ท้าวก่ำกาดำ พบว่ามีแบบเรื่องและอนุภาคคล้ายกัน แต่แนวคิดแตกต่างกัน แนวคิดที่ผู้แต่งใช้เป็นแกนในการดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ และเป็นจุดประสงค์ของผู้แต่งในการนำเสนอเรื่องนั้น ๆ การที่เรื่องมีแนวคิดต่างกัน จึงทำให้เรื่องแตกต่างกันด้วย กล่าวคือ

เรื่องท้าวก่ำกาดำผู้แต่งมีแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางการดำเนินเรื่องว่า "สังคมหรือคนส่วนใหญ่ไม่ยอมรับความสามารถหรือความดีที่แฝงอยู่ในรูปกายที่อัปลักษณ์" และเรื่องท้าวก่ำกาดำผู้แต่งมีจุดประสงค์จะให้เป็นชาดก แสดงการชดใช้กรรมในชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า ตัวเอกของเรื่อง

คือท้าวก่ำ จึงต้องเกิดมามีรูปกายที่อัปลักษณ์และเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป แม้จะมีความสามารถร้อยดอกไม้ได้ เป่าแคนได้ หาทรัย์สินเงินทองได้มากมาย แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของนางเอก จนกระทั่งถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม จึงได้รับการยอมรับ ถือว่าพระเอกหมดเวรกรรมที่ต้องชดใช้ เรื่องก็จบเมื่อพระเอกได้รับการยอมรับ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดและจุดประสงค์ในการแต่ง

เรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งมีแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินเรื่องว่า "สังคมต้องการผู้นำที่มีคุณสมบัติพร้อมซึ่งประกอบด้วยรูปสมบัติ ทรัพย์สมบัติ ความกล้าหาญ และคุณธรรม" และมีจุดประสงค์ในการแต่งเพื่อต้องการใช้เป็นอุทาหรณ์สำหรับผู้นำ โดยผู้แต่งบอกไว้ในตอนเริ่มเรื่องตามที่กล่าวไว้แล้ว การดำเนินเรื่องของเรื่องท้าวหอยโข่งจึงแตกต่างจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ แม้จะมีอนุภาคในแบบเรื่องที่ 1 ตรงกัน ส่วนมากก็ตามเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งมุ่งเน้นคุณสมบัติของผู้นำในอุดมคติ ตัวพระเอกคือท้าวหอยโข่ง จึงมีคุณสมบัติที่สมบูรณ์ คือ สามารถหาทรัพย์สินเงินทองมาได้มากมายจนเป็นที่ยอมรับของสังคม ถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามได้ มีความสามารถในการรบ สามารถสู้รบกับผู้ที่มีวิชา มีกำลังเก่งกล้าได้ และยังเป็นผู้มีคุณธรรมปกครองประชาชนด้วยธรรมะ เผยแพร่ธรรมะให้แก่คนทั่วไป จนเป็นผู้นำที่ยิ่งใหญ่ สร้างอาณาจักรแผ่ไพศาลออกไปทั่วจักรวาล จนครอบคลุมไปถึงเมืองบาดาล

แม้จะพบว่าผู้แต่งนำเรื่องท้าวก่ำกาดำมาปรับเปลี่ยนเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง แต่จากแนวคิดหลักของเรื่อง และจุดประสงค์ในการแต่งทำให้เรื่องดำเนินไปแตกต่างกัน โดยผู้แต่งใช้เรื่องท้าวก่ำกาดำเป็นหลักแล้วแต่งต่อเติมขึ้นตามแนวคิดและจุดประสงค์ที่ได้วางไว้ รายละเอียดและจุดเน้นของเรื่องจึงแตกต่างไปจากเรื่องเดิม กลายเป็นนิทานเรื่องใหม่ที่สนุกสนานและให้สาระตามแนวคิดที่ผู้แต่งกำหนดไว้

4.3.2 <u>การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหา</u>

การปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหาในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เมื่อเปรียบเทียบกับนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ พบว่าผู้แต่งใช้กลวิธีการปรับเปลี่ยนดังนี้

ก. การผนวกเรื่อง

ข. การเปลี่ยนรายละเอียด

ค. การเพิ่มความ

ง. การลดความ

ก. <u>การผนวกเรื่อง</u>

เนื้อเรื่องของนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ตอน แต่ละตอนสามารถเล่าจบในตัวโดยไม่ต้องอาศัยเนื้อความเกี่ยวข้องจากตอนอื่น จึงถือได้ว่าเรื่องท้าวหอยโข่ง ประกอบด้วยแบบเรื่อง 3 แบบเรื่อง ดังที่กล่าวมาแล้ว เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับนิทานเรื่องอื่น ๆ พบว่า ผู้แต่งมีการผนวกเรื่องเข้าด้วยกัน คือ

<u>เนื้อเรื่องตอนที่ 1</u>

เนื้อเรื่องตอนที่ 1 เป็นการนำเรื่องท้าวก่ากาดำมาเป็นหลักในการแต่ง แล้วปรับเปลี่ยนอนุภาคให้เหมาะสมกับแนวคิดของเรื่องที่ผู้แต่งวางไว้ โดยการตัดอนุภาคที่ไม่ต้องการและเพิ่มอนุภาคบางอนุภาคเข้าไป ตลอดจนเปลี่ยนรายละเอียดบางอนุภาค แต่อนุภาคส่วนใหญ่ยังคงไว้ จึงทำให้มองเห็นว่าเป็นอนุภาคที่ซ้ำกับเรื่องท้าวก่ากาดำ คือ

พระเอกเกิดมามีรูปร่างผิดปรกติ มารดาไม่ยอมรับจึงเนรเทศบุตรออกจากเมือง พระเอกไปอาศัยอยู่กับหญิงชรายังอีกเมืองหนึ่ง พระเอกแสดงความสามารถของตนออกมา พระเอกแสดงความสามารถของตนออกมา พระเอกให้หญิงชราไปสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้ เจ้าเมืองยินยอมยกธิดาให้ แต่เรียกค่าสินสอดแพงกว่าปรกติ พระเอกสามารถหาสินสอดมาได้ พระเอกถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม และได้แต่งงานกับธิดาคนสุดท้องของเจ้าเมือง แล้วพระเอกก็ได้ครองเมืองแทนพ่อตา

<u>เนื้อเรื่องตอนที่ 2 และ 3</u>

ผู้แต่งนำเรื่องท้าวสีทนต์ และสุวรรณสังข์กุมาร มาผนวกเข้าด้วยกัน แล้วเปลี่ยนแปลงรายละเอียดเป็นเรื่องใหม่ กล่าวคือ หลังจากท้าวหอยโข่งแต่งงานกับนางเอกแล้ว มีเหตุการณ์ทำให้นางเอกต้องพลัดพรากจากกัน การพลัดพรากของนางเอกในเรื่องท้าวหอยโข่ง เกิดจากพี่สาวทั้ง 6 ของนางเอก หลงรักพระเอก จึงคิดกำจัดน้องสาวตนเอง เช่นเดียวกับนางคันธาเลือกเจ้าเงาะเป็นสามี ทำให้พี่สาวและพี่เขยทั้ง 6 เกิดความอับอาย จึงคิดหาทางกำจัดเจ้าเงาะ แต่ในที่สุดเจ้าเงาะเป็นฝ่ายชนะ แต่นางเกตสินีของท้าวหอยโข่งถูกกำจัดไปพร้อมกับนางคำสายมเหสีรองของท้าวหอยโข่ง นางเกตสินีและนางคำสายหลงป่าไปพบกับฤาษีและได้เรียนมนตร์วิเศษกับฤาษี จึงเดินทางกลับเมือง เช่นเดียวกับนางมโนราห์หนีจากเมืองเปงจานมาหาฤาษี แล้วนางก็ฝากแหวนกับผ้าสไบไว้ให้พระเอก แล้วเดินทางกลับเมือง หลังจากที่

นางเอกจากไปแล้ว ทั้งท้าวหอยโข่งและท้าวสีทนต์ต้องติดตามนางเอกด้วยความยากลำบาก แต่ทั้งสองก็ยึดมั่นในความรักที่มีต่อนางเอกมิได้แปรเปลี่ยนไป ระหว่างทางที่ไปตาม ท้าวหอยโข่งได้พบกับกินรีกลางป่า พญาสอนกับพญาทอนบริวารที่ตามไปด้วยไปร่วมเสพสมกับนางกินรี แต่ท้าวหอยโข่งก็ยังยึดมั่นต่อความรักที่มีต่อนางเอก มิได้ข้องแวะกับหญิงอื่นเช่นเดียวกับท้าวสีทนต์ขณะเดินทางไปเมืองภูเงินได้พบกับนางธรณีที่แปลงกายเป็นหญิงงามมาล่อ แต่ท้าวสีทนต์ก็ไม่สนใจ ยิ่งทำให้คิดถึงนางมโนราห์มากขึ้น จะเห็นว่าในด้านความซื่อสัตย์ต่อนางเอกแล้ว ท้าวหอยโข่งและท้าวสีทนต์มิได้ยิ่งหย่อนไปกว่ากันจนในที่สุดทั้งคู่ก็ได้พบกับนางเอก แต่ต้องใช้เวลาติดตามหาถึง 7 ปี

หลังจากที่ท้าวหอยโข่งตามนางเอกกลับมาแล้ว ปฏิปักษ์คือพี่สาวทั้ง 6 ก็ได้รับการลงโทษโดยการลอยแพไปฝากไว้ที่เมืองตักกะสิลาของท้าววีชา ในลักษณะเดียวกันกับ 6 เขย ที่คิดทำร้ายพระเอกในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ก็ได้รับโทษคือ ถูกตัดปลายหู นิ้ว และปลายจมูก ส่วนปฏิปักษ์อีกชุดหนึ่งคือ นางจามดำ มเหสีรองของเจ้าเมืองพรหมทัตกับวารกเสนา ก็ถูกลงโทษเช่นกัน และเป็นโทษหนักถึงตายทั้งคู่

พี่สาวทั้ง 6 ของนางเกตสินี ถูกลอยแพไปอยู่ที่เมืองตักกะสิลา ก็ได้แต่งงานกับท้าววีชา แต่เกิดความขัดแย้งกับมารดาของท้าววีชา จนมารดาต้องออกจากเมืองมาอยู่กับนางคำสายธิดาอีกคนหนึ่ง ทำนองเดียวกับพญาอาทิตย์บิดาของท้าวสีทนต์ที่มีความขัดแย้งกับนางมโนราห์ จนนางมโนราห์ต้องหนีจากเมืองกลับไปเมืองเดิม

จะเห็นได้ว่าเรื่องท้าวหอยโข่ง มีลักษณะการผสมผสานของนิทานหลายเรื่องรวมมาเป็นเรื่องเดียวกัน คือประกอบด้วยนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ เรื่องสีทนต์มโนราห์ และเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร โดยผู้แต่งนำมาเปลี่ยนแปลงรายละเอียด เปลี่ยนชื่อเมือง ชื่อตัวละคร แล้วดำเนินเรื่องตามแนวคิดที่กำหนดขึ้น ทำให้ได้นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

ข. <u>การเปลี่ยนรายละเอียดในอนุภาค</u>

การเปลี่ยนรายละเอียดในนิทานพื้นบ้านที่เล่าในแต่ละสังคม ผู้เล่ามักเปลี่ยนเพื่อสร้างความคุ้นเคยกับผู้ฟัง หรือหาเหตุผลให้กับเรื่องตอนนั้น ๆ การเปลี่ยนรายละเอียดดังกล่าวมีผลทำให้เกิดการแตกเรื่อง คือ อนุภาคเดียวกัน แตกเป็นเรื่องราวไปหลายอย่างตามจินตนาการของผู้เล่า

การเปลี่ยนรายละเอียดในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นการเปลี่ยนจากเรื่องเดิม เพื่อสร้างให้เป็นนิทานเรื่องใหม่ โดยใช้เค้าเรื่องเดิมผสมกับจินตนาการและประสบการณ์ของผู้แต่ง ดังนั้น จึงพบว่าเรื่องท้าวหอยโข่ง เปลี่ยนรายละเอียดมาจากเรื่องอื่นส่วนหนึ่ง แล้วผู้แต่งแต่งเพิ่มความเข้าไปส่วนหนึ่งหรือตัดความบางตอนออกไป

การพิจารณาการเปลี่ยนรายละเอียดในเรื่องท้าวหอยโข่ง พิจารณาจากตอนสำคัญ ๆ ของเรื่อง และอนุภาคสำคัญเกี่ยวกับพระเอก ตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งจบเรื่อง รวม 10 อนุภาค ดังนี้

1) <u>อนุภาคเกี่ยวกับกำเนิดพระเอก</u>

การปรับเปลี่ยนในอนุภาคนี้ มีการปรับเปลี่ยน ชื่อเมือง ชื่อตัวละคร และรายละเอียดบางประการจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ คือ

ตาราง 14 เปรียบเทียบอนุภาคกำเนิดพระเอก

รายละเอียด	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ำกาดำ
ชื่อเมือง	เมืองจำปา	ไม่บอกชื่อ
ชื่อบิดา – มารดา	พญาขันตี – นางคำบาง	บิดาไม่บอกชื่อ– มารดานางหล้า
ผู้ลงมาเกิด	ติดตะเทพบุตร	กินรีเทพบุตร
ผู้ลงมาด้วย	นางฟ้า 2 องค์ ไม่บอกชื่อ	นางฟ้า 1 องค์ ชื่อ จุลมณี
รูปร่าง	เกิดเป็นหอยโข่ง	เกิดเป็นคนตัวดำ
ที่มาของรูปร่าง	ตั้งใจให้เป็นเช่นนั้น	เกิดชดใช้กรรม
การยอมรับ	บิดายอมรับ แต่มารดารังเกียจ	บิดายอมรับ แต่มารดารังเกียจ
การออกจากเมือง	ถูกนำไปปล่อยหนองน้ำตั้งแต่แรกเกิด	ถูกใส่แพไหลน้ำ ตอนอายุ 3 ขวบ

จากการเปรียบเทียบ ทำให้เห็นการเปลี่ยนรายละเอียดจากเรื่องเดิม ดังนี้

1.1 สถานภาพตัวเอก ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ เกิดเป็นลูกชาวบ้านธรรมดา ท้าวหอยโข่ง ตัวเอกเป็นลูกเจ้าเมือง ชื่อพญาขันตี กับนางคำบาง แห่งเมืองจำปา

1.2 ท้าวก่ำที่เกิดมาผิวดำ อัปลักษณ์ ส่วนหอยโข่ง ตัวเอกที่เป็นลูกเจ้าเมืองแล้วเกิดเป็นสัตว์นั้น มีในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร คือพระเอกเป็นหอยสังข์ ผู้แต่งคงนำเอาลักษณะของสุวรรณสังข์กุมาร มาปรับให้เป็นท้าวหอยโข่ง จากท้าวก่ำที่เป็นคนตัวดำกลายเป็นสัตว์คือ หอย จากหอยสังข์กลายเป็นหอยโข่ง ผู้แต่งได้นำสิ่งที่คุ้นเคยในท้องถิ่นเข้ามาใส่ในเรื่องแทนตัวละครเดิม คือ หอยโข่งเป็นสัตว์ที่มีในท้องถิ่น ทุกคนรู้จักดี และลักษณะสีผิวเป็นสีน้ำตาลอมดำคล้ายกับท้าวก่ำซึ่งมีผิวดำ การปรับรูปร่างของตัวละคร จึงเป็นการนำสิ่งที่คุ้นเคยเข้ามาใช้สร้างลักษณะของตัวละคร

1.3 ผู้ติดตามลงมาด้วย ท้าวก่ำมีนางฟ้าติดตามลงมาเกิดเพียงองค์เดียว แต่ท้าวหอยโข่ง มีนางฟ้าถึง 2 องค์ ซึ่งเป็นไปตามลักษณะของพระเอกของเรื่องประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ต้องมีมเหสีหลายคน เช่น ท้าวกาละเกด ท้าวสุริวงศ์ ผู้แต่งจึงสร้างให้ท้าวหอยโข่งนำนางฟ้าลงมาด้วย 2 องค์ เพื่อให้เป็นมเหสีฝ่ายขวาและฝ่ายซ้าย

1.4 การออกจากเมือง ท้าวก่ำถือกำเนิดมาในลักษณะที่เป็นมนุษย์ซึ่งต้องการการเลี้ยงดู จนกว่าจะโตพอจะช่วยตัวเองได้ ท้าวก่ำจึงต้องอยู่กับบิดามารดา จนอายุ 3 ขวบ มารดาจึงหาทางกำจัดให้พระเอกได้มีโอกาสเผชิญกับชะตากรรมตามลำพัง ส่วนท้าวหอยโข่งเกิดมาเป็นหอยโข่ง ตามธรรมชาติของสัตว์ เมื่อเกิดมาเป็นตัวแล้วสามารถช่วยตัวเองได้ การเลี้ยงดูจึงไม่จำเป็นสำหรับท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งจึงถูกเนรเทศจากเมือง ออกเผชิญชะตากรรมด้วยตัวเองตั้งแต่แรกเกิด แต่การเนรเทศนั้นมิได้นำไปที่เป็นอันตราย แต่เอาไปปล่อยในหนองน้ำ ซึ่งหอยโข่งสามารถดำรงชีพอยู่ได้

ในตอนกำเนิดพระเอกนี้ จะเห็นว่าผู้แต่งใช้แนวของเรื่องท้าวก่ำมาเป็นแนวในการแต่งแต่ปรับเปลี่ยนรายละเอียดให้แตกต่างออกไปโดยการตั้งชื่อตัวละคร ชื่อเมือง กำหนดรูปร่างพระเอกแตกต่างออกไป รวมทั้งวิธีการเลี้ยงดู และการเนรเทศให้แตกต่างออกไปตามสภาพของตัวละคร

2) <u>อนุภาคเกี่ยวกับผู้อุปการะพระเอก</u>

หลังจากที่ท้าวหอยโข่งถูกนำไปปล่อยในหนองน้ำแล้วท้าวหอยโข่งก็ดำดินไปโผล่ยังเมืองพะลาน ซึ่งเป็นเมืองของนางเอก เช่นเดียวกับท้าวก่ำที่ถูกลอยแพไปแล้วพระอินทร์ก็สั่งให้เทวดาแปลงกายเป็นกาดำมาช่วย พาไปยังเมืองนางเอก ในตอนนี้ผู้อุปการะพระเอกจะมีบทบาทต่อตัวพระเอกมาก และมีบทบาทคล้ายกัน แต่ผู้แต่งเปลี่ยนรายละเอียด ดังนี้

ตาราง 15 เปรียบเทียบอนุภาคผู้อุปการะพระเอก

รายละเอียด	เรื่องท้าวหอยโข่ง	เรื่องท้าวก่ากาดำ
- การไปสู่ผู้อุปการะ	ไปด้วยวิธีพิเศษคือดำดินไป	ไปด้วยวิธีพิเศษ จับหางกาดำแล้วกาพาบินไป
- การเข้าหาผู้อุปการะ	ไปอยู่ในกระบอกน้ำของย่าหญิงชรามีอาชีพขอทานยากจนมาก	ไปกินอ้อยในสวนที่ย่าเฝ้าอยู่ หญิงชราคนเฝ้าสวนเจ้าเมืองปานกลาง
- ผู้อุปการะ		
- ฐานะของผู้อุปการะ		
- บทบาท	สู่ขอมเหสีให้พระเอก 3 ครั้ง 1. ขอหญิงชาวบ้าน 2. ขอธิดาขุนนาง 3. ขอธิดาเจ้าเมือง	สู่ขอมเหสีให้พระเอก โดยขอธิดาเจ้าเมืองให้
- ผลตอบแทนที่ได้	1. ทำให้ฐานะดีขึ้น 2. ทำให้กลายเป็นสาว 3. ได้เป็นมเหสีเจ้าเมือง	1. ทำให้เป็นสาว 2. ได้เป็นภรรยาของบิดาพระเอก

ในตอนที่กล่าวถึงชีวิตของพระเอกหลังจากออกจากเมืองมาเผชิญชะตากรรม พระเอกได้มาอาศัยอยู่กับคนอื่นที่มิใช่บิดามารดา ในเรื่องท้าวก่ำและท้าวหอยโข่งมีลักษณะคล้ายกัน แต่มีรายละเอียดบางส่วนแตกต่างกัน ซึ่งผู้แต่งเปลี่ยนรายละเอียด ที่ทำให้เรื่องท้าวหอยโข่ง แตกต่างจากเรื่องท้าวก่ำ ดังนี้

2.1 เปลี่ยนวิธีการเดินทางของพระเอก จากท้าวก่ำซึ่งเป็นคนธรรมดาไม่มีอิทธิฤทธิ์อะไร เดินทางไปยังเมืองนางเอก โดยการช่วยเหลือของเทพ คือเทวดาแปลงกายเป็นกาดำมาช่วย ให้ท้าวก่ำจับหางแล้วพาบินไป แต่ท้าวหอยโข่งกลับเป็นตัวละครที่มีอิทธิฤทธิ์สามารถดำดินได้ จึงดำดินไปโผล่ยังเมืองพะลาน แล้วเข้าไปอยู่ในบ่อน้ำ รอเวลาย่าจะมาตักเอาตัวไป ผู้แต่งใช้ประสบการณ์จากสิ่งที่เป็นธรรมชาติผสมกับจินตนาการมาสร้างการเดินทางของพระเอก โดยธรรมชาติหอยโข่งสามารถมุดดินและอยู่ในดินได้อยู่แล้ว ผู้แต่งเพิ่มจินตนา

การเข้าไปให้หอยโข่งมุดดินได้ไกลขึ้น เป็นการตำดินไปโพล่ยังอีกเมืองหนึ่ง แล้วไปคอยย่าอยู่ที่บ่อน้ำ

2.2 การเข้าหาผู้อุปการะ ท้าวก่ำเป็นมนุษย์ เดินทางแรมรอนมาหลายวัน จึงต้องการอาหาร เมื่อพบสวนผลไม้ด้วยความหิวท้าวก่ำจึงเข้าไปกิน จนย่าเฝ้าสวนจับตัวได้นำไปอยู่ด้วยที่บ้าน แต่ท้าวหอยโข่งเป็นสัตว์ การไปอยู่กับย่าจึงต้องใช้วิธีที่เหมาะสม ผู้แต่งให้ท้าวหอยโข่งลงไปอยู่ในบ่อน้ำ เมื่อย่าเอากระบอกไม้ไผ่มาตักน้ำหอยจึงเข้าไปอยู่ในกระบอก ย่าเห็นหอยโข่งก็คิดว่านี่คืออาหารที่จะกินได้ ก็นำไปประกอบอาหาร แต่ทำอย่างไรท้าวหอยโข่งก็ไม่ตาย ย่าจึงเอาใส่ไว้ในไหน้ำเพื่อรอกินในวันต่อไป

วิธีการเข้าหาผู้อุปการะของตัวละครทั้งสองเรื่องแตกต่างกันตามสภาพของความเป็นจริง แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งใช้หลักความเป็นจริงตามธรรมชาติเข้ามาปรับเปลี่ยนรายละเอียดของวิธีการเข้าหาผู้อุปการะ ซึ่งเหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร

2.3 ฐานะของผู้อุปการะ ย่าในเรื่องท้าวก่ำเป็นหญิงชรา อยู่ตัวคนเดียวไม่มีสามีหรือลูกหลาน แต่มีหน้าที่เฝ้าสวนให้เจ้าเมืองและคอยเก็บดอกไม้ไปถวายพระธิดา ย่าของท้าวก่ำจึงมีฐานะปานกลางไม่ถึงกับอดอยากยากแค้น ส่วนย่าของท้าวหอยโข่งเป็นหญิงชราอยู่ตัวคนเดียวเหมือนกันแต่มีฐานะยากจนมาก ดำรงชีพอยู่ด้วยการขอทานจนชาวเมืองต่างรังเกียจ การที่ย่ามีฐานะยากจน ทำให้พระเอกมีโอกาสได้ช่วยเหลือ อีกประการหนึ่งฐานะของย่ากับนางเอกแตกต่างกันมาก เป็นการเน้นให้เห็นความสามารถของพระเอก และสร้างปมให้เกิดความยุ่งยากในการสู่ขอพระธิดามากขึ้น เมื่อพระเอกให้ย่าไปสู่ขอนางเอก บรรดาขุนนางจึงพากันรังเกียจ และเรียกค่าสินสอดแพงเกินกว่าคนธรรมดาจะหามาได้ เพื่อกีดกันพระเอกซึ่งยากจน แต่พระเอกกลับหาสินสอดที่เป็นทรัพย์สินเงินทองมาได้ด้วยอำนาจของบารมี ฐานะของย่าจึงทำให้พระเอกมีบทเด่นขึ้น

2.4 ความสมัครใจในการเลี้ยงดู ทั้งย่าของท้าวก่ำและย่าของท้าวหอยโข่งไม่เต็มใจที่จะเลี้ยงดูให้ที่พักพิงแก่พระเอกเลย ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกันคือ ย่าเฝ้าสวนไม่อยากเลี้ยงท้าวก่ำเพราะไม่ชอบที่รูปร่างหน้าตาอัปลักษณ์ ย่ายอมให้ท้าวก่ำพักอาศัยอยู่ด้วยแต่ให้อยู่แต่ในบ้านไม่ให้ใครเห็น ส่วนย่าของท้าวหอยโข่งไม่อยากเลี้ยง เพราะเห็นว่าท้าวหอยโข่งเป็นเพียงหอยโข่งธรรมดา และสามารถนำมาเป็นอาหารได้ ประกอบกับความหิว ย่าจึงพยายามจะกินแต่เมื่อกินไม่ได้จึงจำใจเลี้ยงไว้ก่อน ค่อยหาทางกินในวันอื่น

จะเห็นว่าผู้แต่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการเลี้ยงดูพระเอก โดยคำนึงถึงหลักธรรมชาติในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปเมื่อหิวเจออาหารก็ต้องอยากกิน ในตอนที่ย่าพยายามจะกินหอยนั้น ผู้แต่งใช้จินตนาการผสมกับประสบการณ์คือ ความเป็นจริงตามธรรมชาติมาสร้างเป็นเรื่องแล้วบรรยายอย่างละเอียด สร้างอารมณ์ให้แก่ผู้อ่าน

2.5 ผลตอบแทนที่ได้จากการอุปการะ ย่าของท้าวก่ำกลับเป็นสาวอีกครั้ง และได้แต่งงานกับบิดาของท้าวก่ำ เช่นเดียวกันกับย่าของท้าวหอยโข่งได้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของเจ้าเมือง มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และที่สำคัญคือได้รับการชุบตัวจากคนแก่กลายเป็นสาว ผู้แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งปรับเปลี่ยน จากย่าของท้าวก่ำที่ได้แต่งงานกับบิดาท้าวก่ำ มาเป็นให้ย่าได้เป็นมเหสีรองของเจ้าเมืองแทน เป็นการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดโดยการหาเหตุผลให้ตรงกับความเป็นจริง เพราะท้าวหอยโข่งยังไม่ได้พบบิดา จึงต้องหาคู่ที่เหมาะสมให้ย่าแทน คือเจ้าเมืองนั่นเอง

วิธีการที่ทำให้ย่ากลับเป็นสาวนั้น ท้าวก่ำใช้ของวิเศษคือ ใช้แหวนสวมให้ย่าแล้วย่ากลับเป็นสาว ส่วนท้าวหอยโข่งใช้น้ำเต้าวิเศษรดให้ย่ากลับเป็นสาว การใช้น้ำเต้ารดนี้น่าจะเป็นการหาเหตุผลให้เข้ากับธรรมชาติในการชุบชีวิตโดยอาศัยน้ำ เพราะน้ำเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชีวิต เป็นปัจจัยที่ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ไม่ว่าพืชหรือสัตว์ คนที่สลบเมื่อใช้น้ำชะโลมลูบยังฟื้นได้ ต้นไม้ขาดน้ำก็เหี่ยวเฉา เมื่อให้น้ำกลับมีชีวิตชีวาสดชื่นได้เหมือนเดิมการชุบย่าให้เป็นสาวในเรื่องท้าวหอยโข่ง จึงเป็นการใช้จินตนาการของผู้แต่งผสมผสานกับประสบการณ์ อันเนื่องมาจากความเชื่อในพิธีกรรม ในเรื่องท้าวหอยโข่งกล่าวถึงพิธีกรรมหลายอย่างที่ใช้น้ำคือ ใช้น้ำรดในพิธีแต่งงาน พิธีสถาปนาขึ้นครองเมือง พิธีสู่ขวัญ ล้วนใช้น้ำในการประกอบพิธีทั้งสิ้น

3) <u>อนุภาคเกี่ยวกับการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก</u>

พระเอกในนิทานพื้นบ้านจำเป็นต้องพิสูจน์ตัวเองเพื่อให้สังคมยอมรับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้แต่งงานกับนางเอก และได้ครองเมืองแทนพ่อตา การพิสูจน์ตัวเองของท้าวหอยโข่ง มีลักษณะคล้ายกับท้าวก่ำคือ มีการพิสูจน์ก่อนแต่งงาน โดยการหาสินสอดที่แพงกว่าปรกติเกินความสามารถที่คนธรรมดาจะหามาได้ นอกจากนี้ยังต้องสร้างปราสาทให้เสร็จภายในวันเดียว แต่พระเอกก็ทำได้สำเร็จ จนได้แต่งงานกับนางเอก พร้อมทั้งได้ครองเมืองแทนพ่อตา แม้ว่าการพิสูจน์จะมีลักษณะคล้ายกัน แต่รายละเอียดได้รับการปรับเปลี่ยนให้แตกต่างกัน คือ

3.1 ในเรื่องท้าวก่ำ ย่ามาสู่ขอธิดาเจ้าเมืองให้แก่ท้าวก่ำ เจ้าเมืองสอบถามความสมัครใจของธิดาทั้ง 7 นางลุนซึ่งเป็นธิดาคนสุดท้องรับปากว่าแล้วแต่เจ้าเมืองจะยกให้ใคร เจ้าเมืองจึงยกนางลุนให้ย่า แต่กำหนดค่าสินสอดเอาไว้แพงมาก ให้ย่าหาช้างม้า วัวควาย ข้าทาสชายหญิง พร้อมทั้งแก้วแหวนเงินทองแสนตราชั่ง และให้สร้างปราสาทพร้อมกับสะพานเงินสะพานทองทอดมาถึงวัง ถ้าหาไม่ได้จะฆ่าเสีย

ในเรื่องท้าวหอยโข่งผู้แต่งได้ปรับเปลี่ยนวิธีการเรียกค่าสินสอด คือ เมื่อย่ามาขอธิดาเจ้าเมืองให้หอยโข่ง เจ้าเมืองก็สอบถามความสมัครใจของธิดาทั้ง 7 ปรากฏว่าธิดาคนสุดท้องคือนางเกตสินีรับปากว่าสุดแล้วแต่บิดามารดา จะยกตนให้ใคร เจ้าเมืองจึงยกนางเกตสินีให้ย่า โดยไม่คิดจะเรียกร้องค่าสินสอดใด ๆ เพราะเห็นว่าย่ายากจน และเจ้าเมืองต้องการทำทานโดยให้ธิดาเป็นทานแก่ย่า แต่แสนหลวงซึ่งเป็นเสนาบดีเห็นว่าไม่สมควรจะยกธิดาให้ย่าผู้ซึ่งมีฐานะยากจนและไม่เคยทำคุณประโยชน์อันใดแก่บ้านเมือง เจ้าเมืองจึงให้แสนหลวงแก้ปัญหาเอง แสนหลวงแกล้งเรียกค่าสินสอดเป็นทรัพย์สินสิ่งของ แก้วมณี ข้าทาสบริวาร ช้างม้า วัวควาย อย่างละร้อยให้หามาในวันรุ่งขึ้น ถ้าหาไม่ได้จะฆ่าเสีย เมื่อย่าหามาได้ก็บ่ายเบี่ยงไม่ยอมรับ โดยเรียกเพิ่มจำนวนขึ้นไปเรื่อย จนกระทั่งครั้งที่ 3 แสนหลวงจึงยอมรับยกนางเกตสินี และเมืองพะลานให้ท้าวหอยโข่งครอบครอง

จะเห็นว่าในเรื่องท้าวหอยโข่ง ได้ยกเอาเรื่องการทำทานมาเกี่ยวข้อง เรื่องการให้ทานบุตรนี้ปรากฏในเรื่อง เวสสันตรชาดก ซึ่งเป็นชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์ ซึ่งบำเพ็ญเพียรขั้นสูงสุดคือ ให้ทานบุตร ภรรยา พระเวสสันดรได้ให้ทานทรัพย์สินทุกอย่างที่พระองค์มีรวมถึงบุตรภรรยา จึงเห็นได้ว่า การที่เจ้าเมืองพะลานต้องการทำทานโดยยกธิดาให้ย่า ผู้มาขอธิดาไปเป็นสะใภ้โดยไม่คิดค่าสินสอดใด ๆ มีลักษณะเหมือนการทำทานของพระเวสสันดร จึงถือว่าผู้แต่งปรับเปลี่ยนรายละเอียดในตอนนี้ตามความเชื่อทางศาสนาว่าการทำทานที่มีค่าที่คนทั่วไปทำไม่ได้คือการให้ทานบุตรภรรยา

3.2 การสร้างเรือนหอ ท้าวก่ำหาสินสอดมาได้ตามที่เจ้าเมืองกำหนด เพราะได้รับความช่วยเหลือจากพระอินทร์ พญาแถน และพญานาค นอกจากนี้ยังช่วยเนรมิตปราสาท พร้อมกับสะพานเงินสะพานทองทอดจากปราสาทจนถึงวังของเจ้าเมือง เป็นอันว่าท้าวก่ำหาสินสอดและสร้างเรือนหอ

ในทำนองเดียวกันท้าวหอยโข่ง สามารถหาสินสอดมาได้จนเป็นที่พอใจของแสนหลวงเสนาบดี แต่ท้าวหอยโข่งต้องนำสินสอดมาถึง 3 ครั้ง และท้าวหอยโข่งก็สร้างเรือนหอเช่นเดียว

กับท้าวก่ำ แต่มีเงื่อนไขในการสร้างแตกต่างกัน ท้าวหอยโข่งมิได้สร้างเรือนหอในตอนแรก เมื่อนางเกดสินียื่นเงื่อนไขให้ท้าวหอยโข่งถอดรูป ท้าวหอยโข่งจึงมีข้อแม้ว่า ถ้านางสร้างปราสาทเสร็จในวันเดียวได้ ท้าวหอยโข่งก็จะยอมถอดรูป แต่ท้าวหอยโข่งเป็นผู้ชิงสร้างปราสาทเสียเอง เพราะกลัวว่านางเกดสินีจะทำไม่ได้ ปราสาทที่ใช้เป็นเรือนหอจึงสำเร็จเพราะการเนรมิตของพระเอก

4) อนุภาคเกี่ยวกับการแต่งงานของพระเอก

เมื่อพระเอกผ่านขั้นตอนการพิสูจน์ตัวเอง จนเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมทั้งนางเอกแล้ว พระเอกก็ได้แต่งงานกับนางเอก อนุภาคในตอนแต่งงานในเรื่องท้าวหอยโข่งก็แสดงให้เห็นว่าได้ปรับเปลี่ยนมาจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ โดยมีอนุภาคหลักตรงกันเกือบทั้งหมดคือ พระเอกได้แต่งงานกับนางเอก ซึ่งเป็นธิดาคนที่ 7 ของเจ้าเมือง โดยนางเอกเป็นฝ่ายยินยอม ซึ่งผ่านกระบวนการสู่ขอตามประเพณี โดยให้ย่าเป็นเฒ่าแก่มาสู่ขอและมีการนำสินสอดราคาแพงกว่าปรกติมาให้ฝ่ายเจ้าสาว แต่มีรายละเอียดบางประการที่ผู้แต่งปรับเปลี่ยนแตกต่างจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ คือ

เงื่อนไขการเข้าหอ นางลุนในเรื่องท้าวก่ำเคยเห็นตัวจริงของท้าวก่ำ รู้ว่าเป็นชายหนุ่มรูปงาม เมื่อวันเข้าพิธีแต่งงาน นางเห็นท้าวก่ำอัปลักษณ์ นางจึงไม่พอใจ หลังจากเสร็จพิธีแล้วนางไม่ยอมเข้าหอ จนกระทั่งท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงามแล้วนางจึงยอม

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ได้เปลี่ยนรายละเอียดในการเข้าหอคือ นางเกดสินียื่นเงื่อนไขให้ท้าวหอยโข่งถอดรูปก่อนวันทำพิธีแต่งงานเพื่อให้สมฐานะของนางที่เป็นธิดาเจ้าเมือง ท้าวหอยโข่งก็ยินยอมทำตาม แต่มีข้อแม้ให้นางเกดสินีสร้างปราสาทให้เสร็จทันในวันรุ่งขึ้น นางเกดสินีจึงให้ทหารไปตัดไม้ในป่าทั้งคืนเพื่อมาสร้าง แต่ท้าวหอยโข่งกลัวว่าทหารจะสร้างเสร็จไม่ทัน จึงให้บริวารของตนเนรมิตปราสาท แล้วท้าวหอยโข่งก็ถอดรูป นางเกดสินีกับท้าวหอยโข่ง จึงได้ทำพิธีแต่งงานกันในปราสาทที่สร้างใหม่

การเปลี่ยนรายละเอียดเกี่ยวกับเงื่อนไขการถอดรูปนี้ ผู้แต่งพยายามโยงเรื่องเข้าหาเหตุผล หรือให้เรื่องมีความสมจริง คือ นางเกดสินีไม่เคยเห็นรูปจริงของท้าวหอยโข่งมาก่อนการยื่นเงื่อนไขให้ท้าวหอยโข่งถอดรูป จึงเป็นการกระทำที่ขาดเหตุผลและเป็นไปไม่ได้ ท้าวหอยโข่งจึงต้องยื่นเงื่อนไขให้นางเกดสินีทำในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้บ้างคือ สร้างปราสาทให้เสร็จภายในวันเดียว แต่เมื่อนางเกดสินีแสดงเจตนาให้เห็นว่านางมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้ได้ โดยให้ทหารตัดไม้ตลอดทั้ง

คืนไม่ได้หลับได้นอน ท้าวหอยโข่งจึงต้องยอมแพ้นางคือ ยอมสร้างปราสาทเอง และถอดรูปตามที่นางต้องการ

5) อนุภาคเกี่ยวกับการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก

การพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในตอนที่ 2 ของเรื่องท้าวหอยโข่ง เกิดขึ้นหลังจากพระเอกกับนางเอกแต่งงานกันแล้ว การพลัดพรากนี้เกิดขึ้นเหมือนกับเรื่องสีทนต์มโนราห์ จากการเปรียบเทียบอนุภาคกับเรื่องสีทนต์มโนราห์ ปรากฏว่ามีบางอนุภาคตรงกัน แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนรายละเอียดในอนุภาค ดังนี้

5.1 ลักษณะการพลัดพรากและสาเหตุ นางมโนราห์ต้องพลัดพรากกับท้าวสีทนต์ เพราะหนีภัย ด้วยเหตุที่พญาอาทิตย์บิดาของท้าวสีทนต์คิดจะฆ่านางบูชายัญ แต่นางเกตสินีและนางคำสายพลัดพรากจากท้าวหอยโข่งเพราะหลงป่า สาเหตุเกิดจากพี่ทั้งหกของนางคิดกำจัดนาง เพราะต้องการแย่งสามี

เรื่องท้าวหอยโข่ง มีการพลัดพรากของพระเอกกับนางเอกเหมือนกับเรื่องสีทนต์มโนราห์ แต่ผู้แต่งปรับเปลี่ยนสาเหตุของการพลัดพรากกับลักษณะของการพลัดพรากให้สอดคล้องกัน การหลงป่าซึ่งเกิดจากการไปตามหานกที่หายไป ด้วยนางเกตสินีและนางคำสายไม่เคยเดินป่า จึงไม่ชำนาญในการเดินป่าจึงทำให้หลงทาง ผู้แต่งได้เพิ่มบทบาทของพระอินทร์เข้าไปในเรื่องอีก โดยให้พระอินทร์มาอุ้มเอา 2 นาง ที่นอนค้างอยู่ในป่าไปไว้กลางป่าลึก เป็นการลงโทษที่สองนางทำให้หมาดำตาย แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้แต่งพยายามนำเรื่องกรรมมาอธิบายเหตุการณ์ โดยอ้างกรรมที่สองนางเคยก่อไว้ตามมาสนอง ทำให้ได้รับความทุกข์เวทนา เป็นการสอดแทรกคำสอนในพุทธศาสนาและจริยธรรมลงในนิทานด้วย

5.2 การกลับมาของนางเอก นางเอกของเรื่องท้าวหอยโข่งและสีทนต์มโนราห์กลับมาโดยพระเอกตามกลับมา ใช้เวลาในการติดตาม 7 ปี จึงได้พบกัน มีผู้ช่วยชี้แนะในการตามคือ ฤาษี แต่มีรายละเอียดแตกต่างกัน นางมโนราห์หนีกลับเมือง ระหว่างทางได้แวะไปไหว้ฤาษีพร้อมกับฝากแหวนและผ้าสไบไว้ให้ท้าวสีทนต์ เมื่อท้าวสีทนต์มาถึงฤาษีก็เป็นผู้บอกทางให้แก่ท้าวสีทนต์ว่าจะเดินทางไปยังเมืองของนางมโนราห์ได้อย่างไร ฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่งทำหน้าที่เป็นผู้อุปการะนางเอก โดยให้ที่พักระหว่างที่นางเอกหลงป่า พร้อมทั้งช่วยสอนมนตร์วิเศษให้เพื่อให้นางเอกเดินทางกลับเมืองได้อย่างปลอดภัย แต่นางเอกเดินทางกลับไม่

ถึงเมืองจึงกลับมาอาศัยอยู่กับฤาษีอีก จนกระทั่งท้าวหอยโข่งติดตามมาพบ ฤาษีจึงมอบนางเกตสินีกับนางคำสายให้ท้าวหอยโข่งไป

ฤาษีทั้งสองเรื่องมีบทบาทเป็นสื่อกลางให้พระเอกกับนางเอกได้พบกัน นางเอกในเรื่องท้าวหอยโข่งมีบทบาทเด่นในความรักและซื่อสัตย์ต่อสามี แม้ว่านางจะตกอยู่ในมือของชายอื่นถึง 2 คน แต่ด้วยความซื่อสัตย์ของนางที่มีต่อสามีทำให้นางรอดพ้นมลทินมาได้ การพลัดพรากของนางเอกเป็นการพิสูจน์ความรักความจริงใจที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นจุดเด่นของเรื่องในตอนที่สองที่ผู้แต่งเน้นเรื่องความจงรักภักดีของสามีภรรยาที่มีต่อกัน แม้เมื่อพระเอกกับนางเอกได้พบกันแล้วก่อนกลับ ฤาษีได้สอนจารีตในการครองเรือนของสามีภรรยาให้แก่พระเอกกับนางเอก เป็นการสอดแทรกคำสอนให้ผู้อ่านด้วยอนุภาคการพลัดพรากของนางเอกกับพระเอก เป็นตอนที่ผู้แต่งต้องการสอนคู่สามีภรรยาในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อกัน นางเอกจึงต้องพบกับพญาสอนและพญาทอน ซึ่งทั้งคู่เป็นผู้รุ่มร้อนในตัณหา แต่ก็พ่ายแพ้ความจงรักภักดีของนางเอกที่มีจิตใจตั้งมั่นต่อสามีมิได้เอนเอียงไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ใด

5.3 <u>การลงโทษคู่กรณี</u> เรื่องสีทนต์มโนราห์ไม่มีการลงโทษคู่กรณี แต่เป็นการเข้าใจกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน ส่วนเรื่องท้าวหอยโข่ง คู่กรณีคือพี่สาวทั้งหกของนางเอกถูกลงโทษโดยการเนรเทศออกจากเมือง ไปอยู่เมืองอื่น การที่ผู้แต่งกำหนดให้หกนางถูกลงโทษเช่นนั้น เป็นไปตามหลักความเป็นจริงคือ ถ้าคู่กรณีอยู่ในเมืองเดียวกัน ย่อมต้องก่อเหตุขึ้นอีกสักวันหนึ่ง การแยกคู่กรณีออกจากกันเป็นการแก้ปัญหาอีกวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้ และไม่เป็นวิธีรุนแรงนักเพราะคู่กรณีเป็นพี่น้องกัน และผู้ที่สั่งลงโทษคือเจ้าเมืองซึ่งเป็นบิดาของหกนางนั่นเอง

6) <u>อนุภาคเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรของพระเอก</u>

การสร้างอาณาจักรของพระเอกเป็นอีกอนุภาคหนึ่งที่ควรกล่าวถึง เพราะเป็นตอนสำคัญที่ทำให้เห็นแนวคิดของเรื่องเด่นชัดขึ้น ขึ้นชื่อว่าสังคมมนุษย์แล้วย่อมต้องมีผู้นำ ผู้นำที่มีคุณภาพยังผลให้สังคมสงบสุข เมื่อมีสังคมย่อมต้องมีอาณาจักรหรือขอบเขตความเป็นผู้นำของท้าวหอยโข่ง จึงเด่นชัดเมื่อมีอาณาจักรที่มั่นคงสมบูรณ์

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร สีทนต์มโนราห์ หลังจากพระเอกแต่งงานกับนางเอกแล้ว ก็ได้ครองเมืองแทนพ่อตาหรือครองเมืองของบิดา เช่น ท้าวก่ำ ครองเมืองแทนพ่อตา สุวรรณสังข์กุมารครองเมืองแทนพ่อตาแล้วกลับมาครองเมืองบิดา ท้าวสีทนต์ครองเมืองบิดา แล้วไปครองเมืองพ่อตา สุดท้ายก็กลับมาครองเมืองบิดา การครองเมืองของท้าวหอยโข่งก็

มีลักษณะคล้ายกับเรื่องอื่น ๆ คือได้ครองเมืองแทนพ่อตาหลังจากแต่งงานแล้ว และยังได้ครองเมืองบิดา แต่มีส่วนแตกต่างจากตัวเอกในเรื่องอื่น ๆ คือ ท้าวหอยโข่งสร้างเมืองของตนเองเป็นการประกาศศักดาว่า พร้อมที่จะเป็นผู้นำได้เต็มที่ ยังผลให้เมืองที่สร้างใหม่ กลายเป็นศูนย์กลางของเมืองต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิม คือ เมืองจำปา เมืองพาลานและเมืองตักกะสิลา เมื่อเมืองทั้งหมดมีความปรองดองกัน จึงทำให้บ้านเมืองเป็นปึกแผ่นมากขึ้น ถือเป็นอาณาจักรใหญ่แห่งหนึ่ง จนเป็นที่เกรงขามไปทั่ว ทำให้หัวเมืองเล็กเมืองน้อยต้องยอมมาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น

ผู้แต่งปรับเปลี่ยนรายละเอียดเกี่ยวกับการครองเมืองในตอนท้ายเรื่องของท้าวหอยโข่งให้สอดคล้องกับแนวคิดของเรื่องที่วางไว้ แสดงให้เห็นความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของอาณาจักร ที่รวมเมืองใหญ่ถึง 4 เมืองเข้าด้วยกัน เมืองใหญ่แต่ละเมืองก็มีเมืองขึ้นเป็นร้อยเป็นพันหัวเมืองอยู่แล้ว เมื่อรวมกันย่อมเป็นที่เกรงขามของเมืองต่าง ๆ ไม่มีเมืองใดกล้าต่อกรด้วย มิใยจะต้องยกทัพ แค่ได้ยินกิตติศัพท์ หัวเมืองต่าง ๆ ก็รีบมาอ่อนน้อมส่งส่วยบรรณาการดังเช่นเมืองของยักษ์ ผี เปรต ในป่าหิมพานต์ ซึ่งเป็นเมืองอิสระก็มาสวามิภักดิ์ รวมไปถึงพญานาคแห่งเมืองบาดาล ซึ่งมีอานุภาพเกรียงไกร ยังมิกล้านิ่งเฉยต้องรีบพาบริวารมาสวามิภักดิ์ ในอนุภาคนี้ผู้แต่งใช้จินตนาการผสมกับความรู้ด้านการเมือง มาสร้างพระเอกในอุดมคติให้มีคุณสมบัติพร้อมบริบูรณ์ การสร้างอาณาจักรของท้าวหอยโข่งจึงแตกต่างจากนิทานเรื่องอื่น ๆ

7) <u>อนุภาคเกี่ยวกับพลังพิเศษของพระเอก</u>

พลังพิเศษเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งที่พระเอกในนิทานพื้นบ้านต้องมีเพื่อนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อันเป็นปัญหาที่เหนือวิสัยคนธรรมดาจะทำได้ พระเอกในนิทานแต่ละเรื่องจะมีพลังพิเศษแตกต่างกันไปตามจินตนาการของผู้แต่ง เพราะพลังพิเศษเป็นสิ่งที่เหนือจริง การจินตนาการของแต่ละคนจึงแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และสภาพทางสังคม สิ่งแวดล้อมที่แวดล้อมผู้แต่ง

ท้าวก่ำกาดำ และท้าวหอยโข่ง เป็นพระเอกที่มีพลังพิเศษ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ พลังพิเศษในตัว และพลังจากของวิเศษ แต่พลังของคนทั้ง 2 มีความแตกต่างกันและนำมาใช้แตกต่างกัน ดังนี้

7.1 <u>พลังพิเศษในตัว</u>

ท้าวก่ำกาดำมีพลังพิเศษในตัว ในทางศิลปะ ดนตรี คือ มีฝีมือในการร้อยมาลัย และเป่าแคนได้ไพเราะมาก ท้าวก่ำใช้ความสามารถในส่วนนี้เพื่อให้

นางเอกรัก คือร้อยดอกไม้ไปให้นางเอกและเป่าแคนจนทำให้บิดานางเอกพอใจ นอกจากนี้ยังใช้รูปงามของตนทำให้นางเอกรัก ซึ่งนางเอกก็พอใจในรูปงามของท้าวก่ำ จึงนับได้ว่าท้าวก่ำใช้วิธีผากรักนางเอกด้วยรูป รส กลิ่น เสียง จนได้นางเอกในที่สุด

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งได้เปลี่ยนรายละเอียดเกี่ยวกับพลังพิเศษและการนำมาใช้ให้สอดคล้องกับแนวคิด แม้ว่าการใช้พลังพิเศษจะมีจุดมุ่งหมายเหมือนกันคือ ได้แต่งงานกับนางเอก แต่การนำมาใช้แตกต่างจากเรื่องท้าวก่ำ กล่าวคือ ท้าวหอยโข่งมีพลังพิเศษในตัวเอง ในด้านการรบ มิใช่ทางศิลปะเหมือนท้าวก่ำ ท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีกำลังมาก สามารถดำดินได้เหาะได้ แปลงกายได้ และยังใช้มือเปล่าจับลูกธนูที่ยิงมาเป็นร้อยเป็นพันได้ นอกจากนี้ยังมีอำนาจ สามารถเรียกมด ปลวกมาใช้งานได้ตามต้องการ จึงเปรียบเสมือนเป็นแม่ทัพ มีความพร้อมในการรบ เพราะมีทั้งกำลังและความสามารถในตัว และยังมีทหารจำนวนมหาศาลที่สามารถเรียกใช้ได้ทุกเวลา

ท้าวหอยโข่งใช้พลังพิเศษครั้งแรก คือให้บริวารที่เป็นมดปลวก แปลงกายเป็นคน แล้วสร้างบ้านให้ย่าเสร็จภายในวันเดียว ครั้งต่อมาเมื่อท้าววีชายกทัพมาล้อมเมืองพะลาน เพื่อจะเอาตัวนางเอก ท้าวหอยโข่งได้ดำดินเข้าไปในกองทัพของท้าววีชา แล้วแปลงกายเป็นก้อนหิน เมื่อถูกท้าววีชายิงด้วยธนู ท้าวหอยโข่งก็กลายร่างจากก้อนหินเป็นชายหนุ่มรูปงาม ท้าววีชายิงธนูมาใส่ท้าวหอยโข่งครั้งละเป็นหมื่นเป็นแสนลูก แต่ท้าวหอยโข่งก็ใช้พลังพิเศษที่มีในตัว จับลูกธนูไว้ได้หมด และโยนลูกธนูนั้นไปยังกองทัพท้าววีชา ทำให้ตายหมดทั้งกองทัพ ท้าววีชาหนีเอาตัวรอดกลับเมืองไป ทิ้งนางสนมและทรัพย์สินไว้ ท้าวหอยโข่งใช้พลังพิเศษช่วยป้องกันนางเอกไว้ได้ แต่การปราบท้าววีชาครั้งนี้ ท้าวหอยโข่งทำแบบลับ ๆ ไม่มีใครรู้ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับท้าวก่ำที่ร้อยดอกไม้ไปให้นางลุน แต่นางไม่ทราบว่าคนร้อยเป็นใคร

7.2 พลังจากของวิเศษ

ท้าวก่ำมีของวิเศษอย่างเดียวคือ แหวนวิเศษ ซึ่งท้าวก่ำนำมาใช้ในการหาสินสอด โดยสวมแหวนแล้วขอความช่วยเหลือจากพระอินทร์ พญาแถนและพญานาค ทำให้ได้ในสิ่งที่ต้องการ

พลังของวิเศษของท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งเปลี่ยนแปลงจากแหวน ซึ่งเป็นเครื่องประดับมาเป็นธนูและน้ำเต้า ธนูเป็นอาวุธที่ชายชาตรีพึงมี แต่อาวุธของท้าวหอยโข่งมีพลังวิเศษมากกว่าธนูทั่วไป น้ำเต้าก็เป็นน้ำเต้าวิเศษที่มีคุณสมบัติรดสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้วทำให้ฟื้นขึ้นมาได้ รักษาโรคภัยไข้เจ็บทุกชนิด ชุบคนแก่ให้กลายเป็นคนหนุ่มได้ น้ำเต้าของท้าวหอยโข่งจึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการปกครองสามารถขจัดทุกข์ให้แก่ราษฎรได้ ไม่ว่าจะเป็นทุกข์จากความแก่ ความเจ็บป่วย และความตาย

ผู้แต่งเปลี่ยนของวิเศษจากเครื่องหมายที่แสดงความสำเริงอารมณ์ มาเป็นเครื่องหมายของนักรบและผู้นำ จึงทำให้บุคลิกของตัวละครแตกต่างกันมาก ทั้ง ๆ ที่เรื่องทั้งสองมีแบบเรื่องที่คล้ายกัน

8) อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์

ตัวละครปฏิปักษ์ที่สำคัญในเรื่องท้าวหอยโข่งมี 2 ตัวคือ มารดาของท้าวหอยโข่ง และพี่สาวทั้ง 6 ของนางเกตสินี ทั้ง 2 คนมีบทบาทต่อเรื่องคนละตอน คือ

มารดาท้าวหอยโข่ง นางคำบางมารดาท้าวหอยโข่งมีบทบาทเช่นเดียวกับนางหล้ามารดาของท้าวก่ำคือ เป็นผู้กำหนดชะตากรรมของพระเอก เป็นมารดาที่ให้กำเนิดบุตรที่ผิดปรกติ เมื่อถูกวิพากษ์วิจารณ์จึงเกิดความอับอาย ถึงกับไม่ยอมเลี้ยงดูบุตรของตน และหาทางกำจัด นางหล้าทนเลี้ยงท้าวก่ำจนกระทั่งท้าวก่ำอายุ 3 ขวบ จึงหาทางกำจัดได้สำเร็จ โดยใช้คำทำนายของหมอดูเป็นข้ออ้าง จนทำให้สามีไม่อาจทัดทานได้ ต้องยอมให้เอาลูกลอยแพไป ส่วนนางคำบางเป็นมเหสีเจ้าเมือง ให้กำเนิดบุตรที่ผิดปรกติเป็นหอยโข่ง เมื่อชาวเมืองโจษขานนางจึงไม่อาจทนเลี้ยงบุตรได้ นางให้สนมเอาบุตรไปปล่อยในหนองน้ำตั้งแต่แรกเกิด

ตัวปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ยังคงเป็นมารดาของพระเอกเช่นเดียวกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ แต่รายละเอียดของวิธีการกำจัดพระเอกออกไปจากเมืองแตกต่างกัน โดยจากการเอาเด็ก 3 ขวบ ลอยแพไปตามยถากรรม เป็นการนำหอยโข่งไปปล่อยในหนองน้ำ โดยธรรมชาติแล้วหอยย่อมไม่ตายเมื่ออยู่ในหนองน้ำ บทบาทตัวปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวหอยโข่งลดความรุนแรงลงกว่าในเรื่องท้าวก่ำกาดำมาก การกำจัดท้าวก่ำนั้นรุนแรงกว่าเพราะว่าตามรูปการแล้วเด็ก 3 ขวบ ถูกลอยแพ ต้องตายแน่นอน ไหนจะต้องอดอาหาร ไหนจะต้องเสี่ยงต่อแพแตกแล้วจมน้ำตาย โอกาสที่จะได้พบผู้คนและขอความช่วยเหลือมีน้อยมาก ถ้านำไปปล่อยในป่า ยังมีโอกาสรอดชีวิตมากกว่าเพราะอย่างน้อยก็มีอาหารกิน มีโอกาสได้พบผู้คนซึ่งอาจจะให้ความช่วยเหลือได้ เหมือนตอนที่เทวดาช่วยพาไปไว้ในสวนของเจ้าเมือง ท้าก่ำก็หากินผลไม้และอ้อยประทังความหิวได้ จนได้พบย่าจำสวน

พี่สาวทั้งหก พี่สาวทั้งหก เป็นตัวปฏิปักษ์ที่มีบทบาทในตอนที่ 2 ทำให้นางเอกคือนางเกตสินีและนางคำสายต้องพลัดพรากจากพระเอก พี่ทั้งหก หมายจะฆ่านางเกตสินีและนางคำสาย เพื่อแย่งตัวท้าวหอยโข่ง โดยเอายาพิษใส่ในอาหารให้นางทั้งสองกิน แต่นกแขกเต้าที่นางเลี้ยงไว้แอบเห็น จึงบอกนางว่าอาหารมียาพิษ นางจึงรอดตาย แต่นางก็ต้อง

หลงป่าเพราะตามหานกแขกเต้าที่บินหนีไปเพราะกลัวนายพรานที่นางทั้งหก จ้างให้มาฆ่านก เมื่อนางเกตสินีและนางคำสายหลงป่าและนอนค้างในป่า พระอินทร์มาอุ้ม สองนางไปไว้กลางป่าลึก เพื่อให้นางชดใช้กรรมที่ทำให้หมาดำตาย ตอนนางเอาอาหารมียาพิษให้หมาดำกิน เพื่อพิสูจน์ว่าในอาหารที่ หกนางทำมาให้มียาพิษจริงหรือไม่ ในเรื่องสีทนต์มโนราห์ มีพระเอกพลัดพรากกับนางเอก เพราะนางเอกหนีกลับเมืองเพราะถูกบิดาของสามีปองร้ายหมายเอาชีวิต แต่สาเหตุของการหมายปองชีวิตนั้นแตกต่างกัน ท้าวอาทิตย์จำเป็นต้องคิดฆ่านางมโนราห์เพราะต้องเลือกเอาชีวิตของโอรส ถ้าไม่ทำก็กลัวโอรสจะได้รับอันตราย ส่วน 6 นางพี่สาวของนางเอก คิดฆ่าน้องสาวเพราะแรงกิเลสตัณหาที่มีในตัวของเขาเอง แต่ผลของทั้ง 2 เรื่องคือ นางเอกกับพระเอกต้องพลัดพรากจากกัน พระเอกต้องใช้ความพยายามในการติดตามนางเอกด้วยความยากลำบาก เป็นเวลาถึง 7 ปี จึงได้พบกัน

9) <u>อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์</u>

ผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มี 2 คน คือ ย่าและฤาษี ย่านั้นเป็นตัวละครที่ผู้แต่งปรับเปลี่ยนมาจากย่าจำสวนในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ดังได้วิเคราะห์ไว้แล้วในอนุภาคเกี่ยวกับผู้อุปการะพระเอก

ผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์อีกคนหนึ่ง คือ ฤาษี ซึ่งมีบทบาทคล้ายกับฤาษีในเรื่องสีทนต์มโนราห์ ที่คอยช่วยเหลือนางเอกและพระเอก แต่ฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่งได้รับการปรับเปลี่ยนบทบาทให้เหมาะสมกับเรื่อง กล่าวคือ นางเอกหลงป่า ไร้ที่พึ่งพิง ฤาษีก็มีบทบาทเป็นที่พึ่งให้นางเอก นางเอกเคยอยู่แต่ในวังไม่เคยออกเดินป่า จึงได้รับความลำบากในการเดินทาง และไม่รู้จักวิธีป้องกันตัวจากสัตว์ร้าย ฤาษีก็ทำหน้าที่สอนวิชาการเดินป่าและป้องกันสัตว์ร้ายให้แก่นางเอก คือ สอนมนตร์วิเศษที่ใช้สร้างทางให้แก่นางคำสายและมนตร์ป้องกันสัตว์ร้ายให้แก่นางเกตสินี นอกจากช่วยนางเอกแล้ว ฤาษียังช่วยพระเอกคือ เมื่อท้าวหอยโข่งเดินทางติดตามมาหามเหสีมาถึงอาศรมของฤาษี แต่ว่าสองนางได้เดินทางกลับเมืองไปแล้ว ฤาษีจึงชี้บอกทางที่ สองนางเดินไป ท้าวหอยโข่งก็ตามไป ในตอนสุดท้ายนางเอกก็กลับมาอยู่กับฤาษีอีกเพราะเดินทางไปไม่ถึงเมือง พบพญาสอนกับพญาทอนก่อน สองนางบวชเป็นชีอยู่กับฤาษี จนกระทั่งท้าวหอยโข่งตามมาพบฤาษีจึงสึก 2 นางแล้วมอบให้ท้าวหอยโข่ง พร้อมกับสั่งสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในการครองเรือนของคู่สามีภรรยา

บทบาทของฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่ง จึงเป็นการเปลี่ยนรายละเอียดให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง แต่ฤาษียังคงแสดงบทบาทเดียวกันกับเรื่องสีทนต์มโนราห์คือ เป็นสื่อกลางให้พระเอกกับนางเอกได้พบกัน

10) อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครอมนุษย์

ตัวละครอนมุษย์ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีหลายตัวคือ พระอินทร์ พญานาค ผีเปรต ยักษ์ พญาสอน พญาทอน นกพูดได้ ตัวละครเหล่านี้บางตัวก็มีบทบาทคล้ายตัวละครในนิทานเรื่องอื่น แต่บางตัวมีบทบาทแตกต่างออกไป ดังนี้

10.1 พระอินทร์และพญานาค เป็นตัวละครที่พบทั้งในเรื่องท้าวหอยโข่ง สุวรรณสังข์กุมาร สีทนต์มโนราห์ บทบาทเด่นของพระอินทร์กับพญานาคคือเป็นผู้ช่วยเหลือพระเอก คอยดูแลทุกข์สุขของพระเอก พร้อมทั้งมีบทบาทช่วยเสริมบารมีของพระเอกให้เด่นขึ้น

บทบาทของพระอินทร์ที่แตกต่างจากเรื่องอื่น ในเรื่องท้าวหอยโข่งคือ พระอินทร์ลงโทษนางเอกที่ทำให้หมาดำตาย โดยการอุ้มนางเอกไปไว้กลางป่าลึกในขณะที่นางเอกนอนหลับอยู่ในป่า นางเอกจึงหาทางกลับเมืองไม่ได้ ต้องเดินทางแรมรอนอยู่ในป่าได้รับความทุกขเวทนา บทบาทของพระอินทร์ในการลงโทษหรือนำผู้กระทำผิดชดใช้กรรมนี้ เป็นการปรับหรือเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับแนวความเชื่อในทางพุทธศาสนาที่ว่า ใครทำกรรมไว้ย่อมได้รับผลกรรมตอบแทนเสมอ นางเอกเคยทำให้หมาดำตาย นางเอกก็ต้องได้รับวิบากกรรมเป็นการตอบแทน เช่นเดียวกับพระเอก เมื่อตอนจะลงมาเกิด พระอินทร์พิจารณาแล้วเห็นว่า ชาติก่อนพระเอกเคยทำบุญร่วมกับพญาขันตีไว้คือสร้างพระพุทธรูป และสถูป มุงด้วยทองคำ พระอินทร์จึงส่งพระเอกลงมาเกิดเป็นบุตรของพญาขันตี บทบาทของพระอินทร์ ผู้แต่งได้ใช้จินตนาการผสมกับความเชื่อในเรื่องกรรมในทางพุทธศาสนามาปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเนื้อเรื่อง

พญานาค มีบทบาทในนิทานอีสานหลายเรื่อง เช่น ในเรื่อง ผาแดง-นางไอ่ พญานาคแปลงกายเป็นมนุษย์ขึ้นมาเที่ยวเมืองมนุษย์ ในเรื่องขุนทึง ขุนเทืองบิดาขุนทึงได้ธิดาพญานาคเป็นชายาจนมีบุตรคือ ขุนทึง ในเรื่องสีทนต์มโนราห์ พญานาคเป็นสหายกับนายพราน และเป็นผู้มอบบ่วงบาศก์ให้นายพรานนำไปจับนางมโนราห์ ในเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร พญานาคเนรมิตเรือให้สุวรรณสังข์กุมารนั่งไปจนถึงเมืองยักษ์ พญานาคในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีบทบาทช่วยเสริมบารมีพระเอก ผู้แต่งนำพญานาคเข้าไปเกี่ยวข้องตอนท้ายเรื่อง เมื่อพระเอกสร้างอาณาจักรเป็นปึก

แผ่นแล้ว พญานาคได้ยินกิตติศัพท์ก็คิดอยากมาทดสอบดูว่า พระเอกมีความสามารถ และมีบุญบารมีจริงหรือไม่ เมื่อหมอดูคำนวณดูดวงชะตาของท้าวหอยโข่งแล้ว เห็นว่ามีบุญบารมีจริงพญานาคไม่อาจสู้ได้ แต่ถ้าอยู่นิ่งเฉย ไม่ช้าท้าวหอยโข่งก็ต้องแผ่บารมีมาถึงเมืองพญานาค ทางที่ดีควรจะไปอ่อนน้อมสวามิภักดิ์จึงจะดี พญานาคจึงพาไพร่พลแปลงกายเป็นมนุษย์ นำเครื่องบรรณาการ แก้ว แหวนเงินทองไปขออ่อนน้อมสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง และฟังข้อธรรมะเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ

พญานาคในเรื่องท้าวหอยโข่งถูกปรับจากผู้มีอิทธิฤทธิ์ที่ช่วยเหลือพระเอกเมื่อยามคับขันมาเป็นตัวละครที่ช่วยเสริมบารมีของพระเอกคือ มายอมอ่อนน้อมเพราะเกรงกลัวบารมี และต้องการฟังธรรมะ เป็นการปรับให้เข้ากับความเชื่อในพุทธศาสนา พระเอกนอกจากมีความสามารถด้านการเมือง การปกครอง การรบแล้ว ยังมีคุณธรรม รู้หลักธรรมะ เสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า คือ พระสงฆ์ ทำหน้าที่ถ่ายทอดธรรมะของพระพุทธเจ้าสู่ประชาชน พญานาคในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีบทบาทเท่ากับเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง มิได้แสดงอิทธิฤทธิ์ที่เหนือมนุษย์ หรือเหนือพระเอกแต่อย่างใด

10.2 <u>พญาสอน พญาทอน</u> ตัวละครทั้งสองเป็นตัวละครที่มีบทบาทคล้ายคลึงกัน พญาสอนเป็นตัวละครที่มีลักษณะแปลก คือจะว่าเป็นมนุษย์ก็ไม่เด่นชัดนัก จะว่าเป็นอมนุษย์ก็ไม่เชิง ในเรื่องกล่าวถึงพญาสอนว่าเป็นเจ้าเมืองแถบป่าหิมพานต์ มีอุปนิสัยชอบในเรื่องกามรมณ์ จึงมักเที่ยวเสพสมกับนางกินรี และนางกาย (นารีผล) ในป่าหิมพานต์ ส่วนพญาทอนหรือวิทยาธรเป็นชายแก่มีพละกำลังมาก เป็นผู้มักมากในกามเช่นเดียวกับพญาสอน แต่พญาทอนไม่มีเมืองเหมือนพญาสอน ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งเที่ยวเร่ร่อนไปในป่าโดยอิสระ ลักษณะของวิทยาธรดังกล่าวตรงกับ สมชาย พุ่มสะอาด (2531 : 56) อธิบายเกี่ยวกับวิทยาธรไว้ว่า วิทยาธรหรือวิชาธรเป็นอมนุษย์พวกหนึ่ง อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เป็นพวกที่มีความรู้ทางวิชาการมาก และมีความใคร่ มักมากในกามคุณ ในนิทานพื้นบ้านชอบกล่าวถึงวิทยาธรว่า มักไปสังวาสกับดรุณีแรกรุ่นในเวลาหลับ เวลาว่าง ๆ วิทยาธรจะพากันไปเผ้าต้นมักลีผลหรือนารีผล เพื่อเอาลูกที่เจริญเต็มที่แล้วมาสมสู่

จากลักษณะของพญาสอนและพญาทอนที่กล่าวมา จึงสรุปว่าพญาสอนน่าจะเป็นอมนุษย์เช่นเดียวกับพญาทอน อีกประการหนึ่งอมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์นั้นมีมากมาย รวมทั้งราชสีห์ซึ่งเป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ชนิดหนึ่ง มาลัย (ม.ป.ป. : 189 - 187) อธิบายเกี่ยวกับราชสีห์ซึ่งเป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ว่า ราชสีห์มีคำใช้หลายคำ เช่น ไกรสร ไกรศร ไกรศรี ไกรสรี ไกรสิทธิ เกสร หมายถึง ขนแผงที่คอ ราชสีห์ที่มักกล่าวถึงในนิทานพื้นบ้าน มี 4 จำพวก คือ

ไกรสรราชสีห์ (ราชสีห์ที่มีขนสร้อยคอ) กาลสีหะ (ราชสีห์ดำ กินหญ้าเป็นอาหาร) บัณฑุราชสีห์ (ราชสีห์เหลืองกินเนื้อเป็นอาหาร) ติณสีหะ (ลำตัวสีเขียว กินหญ้าเป็นอาหาร)

พญาสอนและพญาทอน เป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างเพิ่มเข้ามา ไม่มีในเรื่องอื่นที่ศึกษา บทบาทของตัวละครทั้งสองเป็นตัวร้ายในตอนแรก เมื่อพระเอกปราบได้แล้ว พญาสอนกับพญาทอนก็เปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้ช่วยพระเอก ช่วยในการติดตามหานางเอก ช่วยสร้างเมืองใหม่ให้พระเอก พญาสอนพญาทอนเปลี่ยนบทบาทจากผู้มักมากในกาม จนคิดข่มเหงเอาหญิงที่เขาไม่พอใจ ซึ่งเป็นลักษณะของอันธพาลมาเป็นบทบาทของคนกลับใจ เมื่อได้ฟังข้อธรรมะของพระเอก ทั้งคู่รู้ในบาปบุญคุณโทษ กลับตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม นอกจากนี้ยังไปสั่งสอนเพื่อน ๆ ในป่าหิมพานต์ให้มาฟังธรรมะจากพระเอกและยอมมาเป็นบริวารของพระเอกแต่โดยดี พญาสอนกับพญาทอนจึงมีบทบาทช่วยเสริมบารมีพระเอกให้เด่นขึ้น ทั้งในด้านการรบ ความเมตตา และให้อภัยคนที่คิดกลับตัวเป็นคนดี

10.3 <u>นกพูดได้</u> นกพูดได้ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นผู้ช่วยนางเอก เตือนภัยให้แก่นางเอก นกพูดได้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ นกสาริกา (นกแขกเต้า) 2 ตัว ที่นางสนมนำมาจากป่าตั้งแต่ยังเล็ก ให้นางเกตสินีและนางคำสายเลี้ยงไว้ นางสอนให้รู้ภาษาคนและยังพูดภาษาคนได้ ผู้แต่งสร้างตัวละครตัวนี้จากประสบการณ์ คือมักมีคนนำนกสาริกามาเลี้ยงแล้วสอนให้พูดภาษาคนได้บางคำ แต่นกไม่เข้าใจภาษาคือ ไม่เข้าใจความหมายแต่พูดไปตามที่ตนได้ยิน แต่นกของนางเอก ผู้แต่งเพิ่มจินตนาการเข้าไปให้นกรู้ภาษาคน เข้าใจในคำพูดของคนเพื่อให้เรื่องพิสดารออกไปตามแบบของนิทาน นอกจากนี้นกยังสามารถอยู่นอกกรงโดยไม่หนีไปไหน จนสามารถไปเที่ยวเล่นและแอบฟัง 6 นางคุยกัน จนทราบว่า 6 นางแอบเอายาพิษใส่ในอาหารนำมาให้นางเอกกิน แล้วนำเรื่องมาบอกแก่นางเอก ความจริงนกสาริกาแสดงบทบาทเหมือนคนคนหนึ่ง แต่ผู้แต่งใช้นกแทนที่จะเป็นคนเหมือนอย่างนางสนมของนางมโนราห์ที่นำข่าวมาบอกนางว่าพญาอาทิตย์จะฆ่านางบูชายัญ บทบาทของนกกับนางสนมก็คือบทบาทเดียวกัน แต่ผู้แต่งเปลี่ยนให้เรื่องน่าสนใจและแปลกขึ้น

ตัวละครอมนุษย์ที่มีในเรื่องท้าวหอยโข่งทั้งหมดเป็นตัวละครที่มักมีในนิทานพื้นบ้านทั่วไป คือ พระอินทร์ พญานาค วิทยาธรและมีตัวละครที่ผู้แต่งเพิ่มเข้ามา เพื่อให้เรื่องน่าสนใจ พิสดารและเสริมบารมีพระเอกให้เด่นชัดขึ้น คือ พญาสอนกับนกพูดได้ ตัวละครที่เพิ่มเข้ามานี้ น่าจะนำมาจากเรื่องที่มีอยู่แล้วคือ พญาสอนเป็นสัตว์ป่าในป่าหิมพานต์ ปรับให้มีอิทธิฤทธิ์และแสดงพฤติกรรมเหมือนคน มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนคนทั่วไป ส่วนนกสาริกานำมาจากหลักความจริงที่มีในธรรมชาติ

คือ นกสาริกาสามารถหัดให้พูดได้อยู่แล้ว ผู้แต่งเน้นความเข้มของพฤติกรรมเข้าไปอีกและให้แสดงพฤติกรรมเหมือนคน

ค. การเพิ่มความ

การถ่ายทอดนิทานเรื่องหนึ่ง ๆ จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง ทำให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับนิทาน การเปลี่ยนแปลงประการหนึ่ง คือ การเพิ่มความ เพราะผู้เล่านิทานย่อมต้องใช้วิจารณญาณในการเล่าว่า เรื่องตอนใดน่าสนใจหรือเป็นที่สนใจของผู้ฟังสนุกสนาน ผู้เล่ามักจะเพิ่มเติมรายละเอียดในส่วนนั้น หรือหาเรื่องมาอธิบายเหตุการณ์บางอย่างให้เรื่องสมเหตุสมผลมากขึ้น จากการศึกษาการแพร่กระจายของนิทานเรื่อง รามเกียรติ์ ของศิราพร ฐิตะฐาน (2527 : 174 - 196) พบว่า ในนิทานเรื่องรามเกียรติ์ มีการเพิ่มเติมแก้ไขออกไปจากเดิมหลายลักษณะ คือ

1. เพิ่มตัวละคร
2. เพิ่มเหตุการณ์เป็น 3 ครั้ง
3. เพิ่มอนุภาค
4. เพิ่มเรื่องย่อย ๆ

การเพิ่มดังกล่าวในแต่ละสำนวนแตกต่างกันไป เช่น ในพระรามชาดกมีม้ามณีกาบพระรามพยายามฆ่าพาลีถึง 3 ครั้ง จึงแผลงศรได้สำเร็จ และเพิ่มอนุภาคให้ทศกัณฐ์เลี้ยงนางสีดาจนอายุ 1 ขวบ นางสีดาฉวยมีดจะแทงทศกัณฐ์ ทศกัณฐ์จึงนำสีดาไปลอยแพ เป็นต้น

ในนิทานเรื่องเดียวกัน เมื่อศึกษาต่างสำนวนนำมาเปรียบเทียบกัน ทำให้เห็นความแตกต่างของเรื่อง โดยเฉพาะมีเรื่องที่เพิ่มเข้ามา

นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นนิทานที่แต่งขึ้น จากนิทานหลายเรื่อง ย่อมต้องมีเนื้อเรื่องที่ผู้แต่งเปลี่ยนรายละเอียดจากเรื่องเดิมให้เป็นเรื่องใหม่ และเพิ่มเรื่องราวเข้าไปเพื่อให้แตกต่างจากเรื่องเดิม และเป็นไปตามแนวคิด (Theme) ที่ผู้แต่งกำหนดไว้ การเพิ่มเรื่องในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

1) เพิ่มตัวละคร
2) เพิ่มบทบาทตัวละคร
3) เพิ่มเหตุการณ์เป็น 3 ครั้ง

4) เพิ่มอนุภาค

5) เพิ่มเรื่อง

6) เพิ่มฉาก

1) เพิ่มตัวละคร

ตอนที่ 1 ตัวละครในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ตอนที่ 1 นำมาเปรียบเทียบกับเรื่องท้าวก่ำกาดำ พบว่า มีตัวละครที่เพิ่มจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ คือ ท้าววีชา นางคำสาย เมืองแสน มดปลวก

ตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ตัวละครที่เพิ่มเข้ามาในเรื่องท้าวหอยโข่งในตอนที่ 2 โดยเปรียบเทียบกับเรื่องท้าวสีทนต์ และสุวรรณสังข์กุมาร มีตัวละครที่เพิ่มขึ้นมาคือ พญาสอน พญาทอน นกพูดได้

ตัวละครที่เพิ่มเข้ามาในเรื่องท้าวหอยโข่งดังกล่าว มีบทบาทต่อเรื่อง ทำให้เรื่องแตกต่างกันออกไปจากเรื่องอื่นและสนุกสนานยิ่งขึ้น ดังนี้

ท้าววีชา

ท้าววีชาเป็นเจ้าเมืองตะกะสิลา เป็นเจ้าเมืองหนุ่มที่ยังไม่มีมเหสี มีแต่สนม ท้าววีชาได้ครองเมืองตะกะสิลาต่อจากบิดาเมื่อบิดาถึงแก่กรรม ท้าววีชายังมีมารดาและน้องสาวชื่อนางคำสาย อยู่ด้วย

บทบาท

1.1 ท้าววีชามีบทบาทเป็นตัวปฏิปักษ์กับพระเอกในตอนแรก คือ ท้าววีชาหมายปองนางเอก คือ นางเกตสินีพร้อมกับพี่สาวทั้งหก จึงยกกองทัพมาล้อมเมืองพะลานแล้วส่งขุนนางเข้าไปขอธิดาทั้งเจ็ดของเจ้าเมือง เจ้าเมืองเห็นว่าท้าววีชาทำการอุกอาจเกินไป ไม่ทำตามประเพณีที่เคยมีมาแต่โบราณ จึงไม่อยากยกธิดาให้ เจ้าเมืองตอบตกลงแต่ขอผลัดไป 17 วัน เพื่อประกาศหาเจ้าชายที่เป็นหัวเมืองขึ้นว่า เมืองใดจะอาสาสู้รบกับท้าววีชา จะยกธิดาและเมืองพระลานให้ หัวเมืองขึ้นไม่มีใครอาสา เจ้าเมืองจึงให้ประกาศหาชายหนุ่มในเมือง เมื่อความรู้ถึงท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งจึงแอบไปสู้รบกับท้าววีชา ท้าววีชาสู้ไม่ได้ หนีเอาตัวรอดกลับเมืองทิ้งทรัพย์สินและสนมไว้ ทหารเมืองพะลานจึงมายึดทรัพย์สินและสนมไปถวายเจ้าเมือง โดยทหารไม่รู้ว่าท้าววีชาแตกทัพเพราะเหตุใด

1.2 บทบาทเป็นพ่อสื่อ ท้าววีซาทำหน้าที่พ่อสื่อโดยชักนำนางเอกคนที่ 2 มาให้พระเอก แม้ว่าท้าววีซาจะไม่ได้ตั้งใจที่จะทำหน้าที่นี้ เหตุการณ์เกิดจากหกนางพี่ของนางเกตสินีปลอมสารส่งไปหาท้าววีซา บอกว่านางเกตสินีถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง นางขอให้ท้าววีซามาพาหนี ท้าววีซาได้รับสารก็หลงเชื่อคิดว่านางเกตสินีส่งไปจริง จึงมาชิงตัวนางเกตสินี แต่ถูกท้าวหอยโข่งจับได้ ท้าววีซาต้องยอมสวามิภักดิ์เป็นเมืองขึ้นต่อท้าวหอยโข่งพร้อมทั้งนำน้องสาวคือ นางคำสาย มาให้ท้าวหอยโข่งเป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง ท้าวหอยโข่งจึงปล่อยท้าววีซากลับเมือง บทบาทของท้าววีซาตอนนี้จึงเป็นเสมือนพ่อสื่อที่ชักพานางคำสายซึ่งเป็นนางเอกอีกคนหนึ่งมาให้ท้าวหอยโข่ง

1.3 บทบาทพระรอง หมายถึง ตัวรองจากพระเอก บทบาทนี้ปรากฏเมื่อท้ายหอยโข่งไปตามนางเกตสินีและนางคำสายกลับมาแล้ว พี่ทั้งหกซึ่งทำผิดจึงได้รับการลงโทษโดยบิดาคือเจ้าเมืองพะลานนำ หกนางลอยแพไปฝากไว้ยังเมืองท้าววีซา พร้อมกับมีหนังสือฝากไปด้วยว่าแล้วแต่ท้าววีซาจะเห็นสมควร ท้าววีซาก็รับ หกนางไว้ในเมือง มิได้คิดล่วงเกินนางแต่ประการใด ท้าววีซาคิดอยากได้ หกนางเป็นมเหสี แต่ควรจะมีการสู่ขอตามประเพณีให้เรียบร้อยก่อน ภายหลังท้าววีซาจึงจัดเฒ่าแก่มาสู่ขอ หกนางยังเมืองพระลาน เจ้าเมืองก็เต็มใจยกให้แต่เตือนว่านางทั้งหก มักพูดเท็จ อย่าเชื่อคำของนางมากนัก เมื่อหกนางได้เป็นมเหสีของท้าววีซาแล้ว หกนางก็ไม่ยอมเชื่อฟังคำสั่งสอนของมารดาของท้าววีซาซึ่งเป็นมารดาของสามี ทำให้มารดาเกิดความอึดอัดใจ จึงออกจากเมืองมาอยู่กับนางคำสายธิดาคนเล็กที่เมืองนิมิต ซึ่งเป็นเมืองสร้างขึ้นใหม่ ท้าววีซาจัดทหารไปส่งมารดายังเมืองนิมิต

จากบทบาทดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ท้าววีซาเป็นตัวละครที่เพิ่มเข้ามาเพื่อให้เรื่องดำเนินไปตามแนวคิดที่ผู้แต่งวางไว้ เพราะท้าววีซามีบทบาทต่อเรื่องมากคนหนึ่ง ทั้งเป็นคู่ปรับที่ทำให้พระเอกมีบทบาทในการรบ เป็นสื่อชักนำนางเอกมาให้พระเอก และมี บทบาทเป็นพระรอง จึงนับว่าเป็นตัวละครที่มีความหมายต่อเรื่องมาก

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ไม่มีตัวละครแบบท้าววีซา เนื่องจากพระเอกไม่มีความจำเป็นที่ต้องแสดงบทบาทในการรบ เพราะแนวคิดของเรื่องมิได้เน้นในทางการรบ แม้แต่ท้าวสีทนต์ที่เกิดมาพร้อมกับธนู และไปปราบโจรหรือทดสอบความสามารถโดยยิงแผ่นหิน แต่แนวคิดของเรื่องมิได้เน้นด้านการทหาร ผู้แต่งจึงมิได้กล่าวถึงฉากในการรบ การไปปราบโจรเป็นเพียงเหตุให้นางเอกกับพระเอกต้องจากกัน

นางคำสาย

นางคำสายเป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของท้าวหอยโข่ง ตอนเริ่มเรื่องกล่าวว่า นางคำสายลงมาจากสวรรค์พร้อมท้าวหอยโข่งและนางเกตสินี นางคำสายได้เป็นมเหสีของท้าวหอยโข่งหลังจากท้าวหอยโข่งแต่งงานกับนางเกตสินีแล้ว การมาคือ มาเป็นค่าไถ่ตัวของพี่ชายคือ ท้าววีชา ไม่มีพิธีแต่งงาน แต่นางก็ยอมรับสภาพที่ตัวเองเป็นอยู่ นางคำสายกับนางเกตสินีจึงไม่มีความขัดแย้งกันทั้งสองกลับรักใคร่ปรองดองกัน เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน เมื่อครั้งหลงป่าไปอาศัยอยู่กับฤาษี ฤาษีก็สอนมนตร์วิเศษให้ นางคำสายเรียนมนตร์สร้างทาง เพื่อให้เดินทางในป่าได้อย่างสะดวก ส่วนนางเกตสินีเรียนมนตร์ป้องกันสัตว์ร้าย ทั้งคู่มีบทบาทต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน หรือแสดงพฤติกรรมเดียวกัน เป็นเสมือนบุคคลคนเดียวกัน เป็นลักษณะของตัวละครฝาแฝด ลักษณะของตัวละครฝาแฝดนี้ เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2533 : 429 - 435) กล่าวถึงกฎการร่วมของนิทานของแอคเซล โอริค (Axel Orik) ที่กล่าวถึงกฎของฝาแฝด (Law of Twin) ว่า ตัวละครที่เป็นฝาแฝด หมายถึงแฝดจริง หรือบุคคล 2 คน ที่แสดงบทบาทเดียวกัน หรืออาจเป็นพี่น้องแต่มิใช่ฝาแฝดก็ได้

ในนิทานพื้นบ้าน มักมีตัวละครที่แสดงบทบาทเดียวกัน หรือมีฝาแฝดจริง เช่นเดียวกันกับนางคำสายและนางเกตสินีที่มีบทบาทเดียวกัน แม้นางคำสายจะเป็นมเหสีฝ่ายซ้าย แต่มีบทบาทเดียวกันกับมเหสีฝ่ายขวา ทั้งคู่จึงเป็นตัวละครฝาแฝด

นางคำสายเป็นตัวละครที่ผู้แต่งเพิ่มเข้ามา แสดงบทบาทนางเอกอีกคนหนึ่งที่ช่วยเสริมบารมีพระเอก ซึ่งยกย่องและยอมรับให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคน ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นผู้มีความสามารถ มีบุญบารมี นอกจากนี้ นางคำสายยังเป็นตัวละครที่แสดงให้เห็นความเชื่อที่ว่าคนที่เป็นเนื้อคู่กัน แม้จะตกไปอยู่ที่ใดย่อมได้พบและแต่งงานกัน ดังเช่น นางคำสายที่เป็นเนื้อคู่ของท้าวหอยโข่งมาแต่เดิม แม้ท้าวหอยโข่งจะแต่งงานไปแล้วกับนางเกตสินี แต่ก็มีเหตุให้นางคำสายได้มาเป็นมเหสีคนที่ 2 อีกจนได้

เมืองแสน

เมืองแสน คือตำแหน่งขุนนางผู้ใหญ่เทียบเท่าเสนาบดี หรือกรมการเมือง จารุบุตร เรืองสุวรรณ (2523 : 1) อธิบายตำแหน่งข้าราชการของระบบการปกครองของชาวอีสานสมัยก่อนว่า มีตำแหน่งสูงสุดคือ ประมุขของรัฐเทียบฐานะเป็นกษัตริย์ รองลงมาเป็นอุปราชคือ เจ้าอุปหลาด เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร ต่อมาเป็นตำแหน่งขุนนางคือเมืองแสน และเมืองจันทน์ ตำแหน่งเมืองแสน เป็นตำแหน่งเทียบเท่าสมุหพระกลาโหม มีหน้าที่เกี่ยว

กับราชการฝ่ายทหาร นอกจากเมืองแสนแล้ว มีเมืองจันทน์เทียบเท่าสมุหนายก มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับราชการฝ่ายพลเรือน

เมืองแสนในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นผู้มีบทบาทต่อเรื่องไม่น้อย ตอนที่ท้าวหอยโข่งให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมือง เจ้าเมืองยอมยกธิดาให้ตามความสมัครใจของธิดา โดยไม่คิดจะเรียกค่าสินสอดใด ๆ เพราะเห็นว่าย่ายากจน แต่เมืองแสนซึ่งเป็นเสนาบดีกลับทัดทานไว้ว่าไม่สมควรจะยกพระธิดา ซึ่งมียศศักดิ์สูงส่งให้กับย่า นำไปให้หลานซึ่งมีฐานะแตกต่างกันมาก เหมือนแก้มณีกับตะกั่วหาคู่ควรกันไม่ เจ้าเมืองจึงให้เมืองแสนแก้ปัญหาเอง เมืองแสนแกล้งเรียกค่าสินสอดแพงมากเกินกว่าคนธรรมดาจะหามาได้ แม้ว่าท้าวหอยโข่งจะหามาได้แล้ว แต่แสนเมืองก็ไม่ยอมรับกลับเรียกค่าสินสอดเพิ่มขึ้นอีกโดยอ้างประเพณี ท้าวหอยโข่งต้องหาสินสอดมาให้เมืองแสนถึง 3 ครั้ง ครั้งสุดท้ายทรัพย์สินมีมากมายจนเต็มเมือง เมืองแสนจึงยอมรับและยกนางเกตสินี พร้อมทั้งเมืองพะลานให้ท้าวหอยโข่ง

ในเรื่อง ท้าวหอยโข่งนี้เมืองแสนมีบทบาทเทียบเท่าเจ้าเมืองในเรื่องท้าวก่ำกาดำซึ่งเจ้าเมืองทำหน้าที่เรียกค่าสินสอดและตัดสินใจยกธิดาและเมืองให้ท้าวก่ำ เมืองแสนในเรื่องท้าวหอยโข่งก็ทำหน้าที่ดังกล่าวแทนเจ้าเมือง แสดงให้เห็นว่าเมืองแสนซึ่งเป็นเสนาบดี มีบทบาทในการตัดสินใจ เป็นผู้ชี้ชะตากรรมของบ้านเมืองร่วมกับเจ้าเมือง ทำให้เห็นระบบการปกครองของเมืองพะลานว่า อำนาจในการปกครองมิได้ขึ้นอยู่กับเจ้าเมืองแต่เพียงผู้เดียว แต่มีการตัดสินใจร่วมกับเสนาบดีด้วย

เนื้อเรื่องอีกตอนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงระบบการปกครองที่มีเสนาบดีเข้ามาเกี่ยวข้อง เมืองแสนมีบทบาทในการปกครองคือ ตอนที่ท้าววีชายกกองทัพมาล้อมเมืองพะลานเพื่อขอธิดาทั้งเจ็ดของเจ้าเมืองไปเป็นมเหสี เจ้าเมืองประกาศหาผู้มาช่วยรบกับท้าววีชา แต่ไม่มีผู้ใดอาสานอกจากหอยโข่ง ทหารนำเรื่องหอยโข่งอาสารบกับท้าววีชามาเล่าให้เจ้าเมืองฟัง เจ้าเมืองคิดจะลองเชื่อหอยโข่งดู เพราะไม่มีทางเลือกที่ดีกว่านี้อีกแล้ว แต่เสนาบดีกลับทัดทานว่าไม่ควรจะไปเชื่อเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ แม้แต่เจ้าเมืองหัวเมืองขึ้นของเมืองพะลาน มีกำลังทหารยังไม่มีใครทำได้ควรจะรีบนำนางทั้งเจ็ดไปมอบให้ท้าววีชาจะดีกว่า เจ้าเมืองพะลานก็ทำตามที่เสนาบดีเสนอ สั่งทหารให้เตรียมสร้างทางไปให้ถึงค่ายของท้าววีชา

เหตุที่เมืองแสนมีบทบาทในเรื่องท้าวหอยโข่ง เพราะแนวคิดของเรื่องที่ต้องการเสนอผู้นำในอุดมคติ การเลือกเฟ้นผู้นำของประชาชนในเรื่องจึงมีความหมายต่อการปกครองบ้านเมือง แสดงให้เห็นถึงระบบการปกครองที่ใช้อยู่ เพื่อให้การดำเนินเรื่องสอดคล้องกับแนวคิดของเรื่อง

เป็นการปรับเปลี่ยนโดยการเพิ่มบทบาท เน้นความสำคัญของตัวละครให้เด่นขึ้นเท่ากับเพิ่มตัวละครอีกตัวหนึ่ง

มดปลวก

มดปลวก เป็นตัวละครอมนุษย์ที่เข้ามามีบทบาทในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นผู้ช่วยพระเอก มดปลวก ทำในสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาทำไม่ได้ มดปลวกเหล่านี้มิใช่มดปลวกที่เป็นสัตว์ธรรมดาทั่วไป แต่มีพลังพิเศษสามารถเนรมิตกาย เนรมิตสิ่งของได้สารพัด แปลงตัวเป็นคน เป็นสัตว์ได้ทุกชนิด มดปลวกแสดงบทบาทในการสร้างบ้านและหาสินสอดให้พระเอกแทนบทบาทของพระอินทร์ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ มดปลวกจึงมีความสำคัญต่อพระเอกเทียบเท่าเทพในเรื่องอื่น ท้าวหอยโข่งใช้พลังพิเศษที่มีในตัว เรียกใช้งาน มดปลวก 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งแรก ท้าวหอยโข่งต้องการสร้างบ้านให้ย่า ท้าวหอยโข่งก็เดินทางเข้าไปในป่าใช้เท้าถีบจอมปลวก พวกมดปลวกก็แปลงกายเป็นคนมาคอยรับคำสั่ง ท้าวหอยโข่งสั่งให้พวกเขาสร้างบ้านให้ย่า พร้อมทั้งข้าวของเครื่องใช้ที่จำเป็นในบ้าน และหาอาหารไว้ให้ย่า มดปลวกก็เนรมิตให้เสร็จภายในวันเดียว

ครั้งที่สอง เมื่อท้าวหอยโข่งต้องการสินสอดในการสู่ขอนางเกตสินี ท้าวหอยโข่งก็เข้าไปในป่า แล้วทำเหมือนครั้งแรก ก็ได้ทรัพย์สิน แก้วแหวน เงินทอง ช้างม้า วัวควาย ข้าทาสหญิงชายตามต้องการ

ครั้งที่สาม ท้าวหอยโข่งต้องการให้มดปลวกสร้างเรือนหอ มดปลวกก็มาเนรมิตให้ภายในวันเดียว พร้อมทั้งสิ่งของเครื่องใช้ในปราสาท และข้าทาสบริวารหญิงชาย ทหารประจำปราสาท

จะเห็นได้ว่า บทบาทของ มดปลวก ในเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นบทบาทของผู้ช่วยพระเอก ซึ่งเหมือนกับบทบาทของพระอินทร์ พญาแถนและพญานาค ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ผู้แต่งปรับเปลี่ยนตัวละครจากเทพมาเป็นสัตว์วิเศษ คือเพิ่มตัวละครเข้าไปอีก แล้วให้พระอินทร์ไปทำหน้าที่อื่น เช่น ลงโทษผู้ทำไม่ดี เป็นต้น

พญาสอน

พญาสอนถือเป็นตัวละครอมนุษย์แม้จะไม่ชัดเจนนักว่าเป็นอมนุษย์ประเภทใด แต่น่าจะเป็นไกรสร หรือราชสีห์ ที่เป็นสัตว์ป่าหิมพานต์ แต่พญาสอนเป็นผู้มีอำนาจ มีพลังพิเศษ แสดงบทบาทเหมือนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง มีอาณาจักรเป็นของตัวเอง พญาสอนเป็นเจ้าเมือง พญาสอนแสดงบทบาทเป็นตัวร้ายในตอนแรกคือ ลักพาตัวนางเอกไปไว้ในเมืองและคิดจะปลุกปล้ำ

นางเอก เมื่อท้าวหอยโข่งปราบได้ พญาสอนก็กลายเป็นผู้ช่วยพระเอก คอยติดตามพระเอกและตามหานางเอกจนกระทั่งพบ และยังช่วยสร้างเมืองนิมิตร่วมกับพญาทอน หลังจากนั้นพญาสอนจึงกลับไปปกครองเมืองของตนด้วยการตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม

พญาทอน

พญาทอนหรือวิทยาธรเป็นตัวละครอมนุษย์ อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เป็นผู้มักมากในกาม จึงมักเที่ยวเสพสมกับนางกินรี และคอยเก็บนารีผลในป่าหิมพานต์มาเชยชม เมื่อพญาทอนเดินทางเข้าไปในเมืองพญาสอน ขณะที่พญาสอนไม่อยู่ เจอนางเอกจึงลักพาตัวไปไว้กลางป่า หวังจะเสพสม แต่ทำไม่ได้ จึงทิ้งนางเอกไว้กลางป่า แล้วเข้าไปเมืองจำปา เมืองของบิดาพระเอกบังคับเจ้าเมืองให้หาหญิงสาวมาให้ จนเจ้าเมืองต้องขอความช่วยเหลือมายังเมืองพะลาน ท้าวหอยโข่งจึงเดินทางไปปราบพญาทอน และได้เปิดเผยตัวให้บิดามารดาที่แท้จริงทราบในเวลาต่อมา

พญาทอนมีบทบาทเป็นตัวร้ายในตอนแรก พอพระเอกปราบได้ก็กลายเป็นผู้ช่วยพระเอกเช่นเดียวกับพญาสอน พญาสอนกับพญาทอนเป็นตัวละครที่ผู้แต่งสร้างเพิ่มขึ้นมา เพื่อให้นางเอกมีบทบาทเด่นในความซื่อสัตย์ต่อสามี และทำให้พระเอกมีบทบาทเด่นในด้านการรบ สามารถเอาชนะพญาสอน พญาทอน ผู้มีกำลังมาก

นกพูดได้

นกพูดได้คือ นกแขกเต้าหรือนกสาริกา 2 ตัว ที่นางคำสายกับนางเกดสินีเลี้ยงไว้ นกแสดงบทบาทเช่นเดียวกับมนุษย์คนหนึ่ง คอยบอกเหตุร้ายให้นางเอก คือ นกสาริกาแอบเห็นพี่ทั้งหก เอายาพิษใส่ในอาหาร แล้วนำมาให้นางเอกกิน นกจึงบอกนางเอกว่าอาหารมียาพิษ นางเอกจึงรอดตาย หลังจากนั้น หกนางโกรธแค้นนกที่ทำให้แผนการล้มเหลว จึงไปจ้างนายพรานให้มายิงนกสาริกา นกจึงบินหนีเข้าป่าไป เป็นเหตุให้นางเอกออกตามหานกจนหลงป่า

ผู้แต่งนำนกพูดได้เข้ามามีบทบาทแทนคนคนหนึ่ง เพื่อให้เรื่องน่าสนใจและสนุกสนานพิสดารมากขึ้น ตามแบบฉบับของนิทาน

2) เพิ่มบทบาทตัวละคร

ตัวละครในเรื่องท้าวหอยโข่งบางตัวจะมีเหมือนกันกับตัวละครในเรื่องอื่น ๆ ที่นำมาเปรียบเทียบ แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้เพิ่มบทบาทเข้าไป ซึ่งทำให้เรื่องดำเนินไปแตกต่างกันคือ บทบาทของพระอินทร์และฤาษี ดังนี้

พระอินทร์

พระอินทร์ในนิทานพื้นบ้านทั่วไป มักมีหน้าที่เป็นผู้ช่วยตัวเอกคอยช่วยเหลือเมื่อเวลาตัวเอกได้รับความเดือดร้อน เช่น พระอินทร์ช่วยท้าวก่ำหาสินสอด สร้างเรือนหอ สร้างสะพานเงินสะพานทอง จนได้แต่งงานกับนางเอก พระอินทร์ช่วยสุวรรณสังข์กุมารเมื่อพ่อตาคิดจะฆ่าเจ้าเงาะ พระอินทร์ลงมาท้าตอบปัญหาและตีคลี เพื่อให้สุวรรณสังข์ได้มีโอกาสแสดงความสามารถ เป็นต้น พระอินทร์ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีหน้าที่แตกต่างไปจากนิทานเรื่องอื่นคือ เป็นผู้ลงโทษมนุษย์ที่ทำผิด พระอินทร์ลงโทษนางเกตสินีและนางคำสาย ที่ทำให้หมาดำตายตอนที่หกนางเอาอาหารมียาพิษไปให้นางเกตสินีและนางคำสาย เพื่อต้องการทดสอบว่าอาหารมียาพิษจริงตามที่นกบอกหรือไม่ นางจึงเอาอาหารนั้นโยนให้หมาดำกิน หมาดำก็ตาย บาปนี้จึงติดตัว สองนางเมื่อนางติดตามนกสาริกาและหลงป่ากลับเมืองไม่ถูกต้องนอนค้างในป่า พระอินทร์จึงมาอุ้มสองนางไปไว้กลางป่าลึก เพื่อให้นางชดใช้กรรม

ฤาษี

ฤาษีในเรื่องสีทนต์มโนราห์ เป็นผู้บอกวิธีจับนางมโนราห์ให้นายพราน จึงทำให้นางเอกกับพระเอกได้พบกัน เมื่อนางมโนราห์หนีกลับเมือง นางได้ฝากแหวนกับผ้าสไบไว้ให้ท้าวสีทนต์ เมื่อท้าวสีทนต์ติดตามนางมโนราห์ไป ฤาษีจึงมอบสิ่งของที่นางฝากไว้ให้แก่ท้าวสีทนต์ พร้อมทั้งบอกวิธีป้องกันตัวจากสัตว์ร้ายและอันตรายต่าง ๆ นับว่าฤาษีในเรื่องท้าวสีทนต์เป็นสื่อกลางระหว่างพระเอกกับนางเอก ฤาษีในเรื่องท้าวหอยโข่งก็มีลักษณะคล้ายกันคือทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระเอกกับนางเอก นอกจากนี้ฤาษียังมีบทบาทเป็นผู้ให้ที่พักพิงแก่นางเอกในตอนหลงป่า ช่วยสอนมนตร์วิเศษให้นางเอก เมื่อพระเอกกับนางเอกได้พบกัน ฤาษียังมีบทบาทอบรมสั่งสอน ศีลธรรมและวิธีการครองเรือน และข้อปฏิบัติที่สามีภรรยาพึงปฏิบัติต่อกัน แล้วจึงสึกนางเอกจากแม่ชี ยกให้พระเอก ฤาษีจึงมีบทบาทเป็นเหมือนผู้ปกครองของนางเอก เป็นผู้อุปการะนางเอกเหมือนกับย่าที่เป็นผู้อุปการะพระเอก

3) เพิ่มเหตุการณ์เป็น 3 ครั้ง

การซ้ำเหตุการณ์ในเรื่อง ทำให้เรื่องมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นการเน้นย้ำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มักพบในเหตุการณ์สำคัญ เช่น ในอนุภาคเกี่ยวกับการทดสอบพระเอก เป็นต้น ในเรื่องท้าวหอยโข่งพบเหตุการณ์ที่เกิดซ้ำ 3 ครั้ง ดังนี้

3.1 ย่าไปขอหญิงสาวให้พระเอก 3 ครั้ง

ท้าวหอยโข่งอยากมีคู่จึงให้ย่าไปขอสาวมาให้ ย่าต้องไปขอถึง 3 ครั้ง แต่ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ย่าไปขอเพียงครั้งเดียวเจ้าเมืองก็ยกให้ การขอสาวของย่าในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

ครั้งแรก ย่าไปขอสาวชาวเมืองที่มีฐานะยากจน เพราะย่าคิดว่าเป็นพวกที่ต่ำต้อยที่สุด เขาคงจะยอมแต่งงานกับท้าวหอยโข่งเป็นแน่ แต่ย่าก็ผิดหวัง เพราะสาว ๆ หัวเราะเยาะย่าหาว่าย่าพูดจาเพ้อเจ้อ

ครั้งที่สอง ท้าวหอยโข่งให้ย่าไปขอหญิงสาวที่เป็นธิดาของขุนนางคราวนี้นอกจากย่าจะถูกเขาหัวเราะเยาะแล้ว ยังถูกขับไล่ และจะทำร้ายจนย่าต้องวิ่งหนีเข้าป่าเข้ารก กลับมาถึงบ้านด้วยความทุลักทุเล

ครั้งที่สาม ท้าวหอยโข่งขอร้องให้ย่าไปขอธิดาของเจ้าเมือง เจ้าเมืองยอมยกให้ แต่เมืองแสนเรียกค่าสินสอดที่แพงมากและให้หามาให้ได้ในวันรุ่งขึ้น ไม่เช่นนั้นจะถูกประหาร

3.2 หาสินสอดมาให้ 3 ครั้ง

การหาสินสอดที่แพงกว่าปกตินี้มีในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ตัวท้าวก่ำต้องไปหาสินสอดมาให้ได้ตามเงื่อนไขในเช้าวันรุ่งขึ้น เมื่อหามาได้แล้วเจ้าเมืองก็ยอมยกนางเอกให้ แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่ง การหาสินสอดที่แพงกว่าปรกตินั้นพระเอกต้องหามาถึง 3 ครั้ง เมืองแสนจึงยอมยกนางเอกให้ การหาสินสอดมีดังนี้

ครั้งแรก เมืองแสนกำหนดให้ย่าไปหาทรัพย์สินเงินทอง ช้าง ม้า วัว ควาย ข้าทาสชายหญิง อย่างละร้อยมาให้ได้ในวันรุ่งขึ้น เมื่อย่านำสิ่งของมาให้เมืองแสนกลับบ่ายเบี่ยงว่าให้หามาใหม่อีก

ครั้งที่สอง เมืองแสนให้ย่าหาสินสอดทั้งหมดมาให้ได้จำนวนหมื่น เมื่อย่านำสิ่งของมาให้เมืองแสนก็บ่ายเบี่ยงอีก แล้วกำหนดให้ย่าหามาให้ใหม่อีก

ครั้งที่สาม เมืองแสนให้ย่าหาสิ่งของมาเป็นจำนวนตื้อ (หมื่นล้าน) ย่าจึงนำสินสอดมาจนเต็มเมือง เมืองแสนจึงยอมยกนางเอกให้พร้อมกับเมืองพะลาน

3.3 พี่สาวทั้งหก กำจัดนางเอก 3 ครั้ง

เนื่องจากความรูปงามของท้าวหอยโข่ง ทำให้พี่ทั้งหก ของนางเกตสินีอยากได้ท้าวหอยโข่ง จึงหาทางกำจัดนางเกตสินีน้องสาวของตนเอง นางทั้งหกพยายามถึง 3 ครั้ง จึงสำเร็จ ดังนี้

ครั้งแรก พี่ปลอมสารว่านางเกตสินีเขียนถึงท้าววีซาให้มาพาตัวนางเกตสินีหนีจากท้าวหอยโข่ง เพราะนางถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ท้าววีซาเชื่อว่าจริง จึงมาชิงตัวนางเอก แต่ถูกท้าวหอยโข่งจับได้ ท้าววีซาต้องยอมเป็นเมืองขึ้น และมอบนางคำสายน้องสาวให้เป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง

ครั้งที่สอง พี่ทั้งหก เอายาพิษใส่ในอาหารนำไปให้นางเกตสินีกับนางคำสายกิน หวังจะฆ่านางให้ตาย แต่นกสาริกาบอกนางให้ทราบก่อน นางทั้งสองจึงรอดตาย

ครั้งที่สาม เมื่อแผนการครั้งที่สองไม่สำเร็จเพราะนก หกนางจึงโกรธแค้นนก ให้นายพรานมายิงนก นกกลัวจึงบินหนีไปอยู่ในป่า นางเอกออกตามหานกจนหลงป่า กลับเมืองไม่ได้ เป็นอันว่าหกนางกำจัดน้องสาวตัวเองได้ในครั้งที่สาม

4) เพิ่มอนุภาค

การเพิ่มอนุภาคในเรื่อง เป็นการเพิ่มอีกลักษณะหนึ่งที่ทำให้เรื่องมีความยาวขึ้น หรือสนุกสนานยิ่งขึ้น ผู้เล่าอาจเพิ่มอนุภาคตามจินตนาการหรือดึงเอาอนุภาคจากเรื่องอื่นมาเสริมเข้าไปในเรื่องท้าวหอยโข่งมีการเพิ่มอนุภาคในตอนที่ 1 เนื้อเรื่องส่วนใหญ่นำมาจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ เริ่มจากกำเนิดพระเอก พระเอกถูกเนรเทศออกจากเมืองจนกระทั่งถึงพระเอกได้แต่งงานกับนางเอก มีอนุภาคที่ตรงกันเป็นส่วนใหญ่ แต่มีบางอนุภาคที่ผู้แต่งตัดออกแล้วเพิ่มอนุภาคอื่นเข้าไป อนุภาคที่เพิ่มเข้าไปมีดังนี้

- ย่าพยายามกินหอยโข่งด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่กินไม่ได้
- ย่าไปขอทานในเมือง แต่ไม่มีใครให้ทาน ซ้ำยังด่าทอและไล่ยาหนี
- ท้าววีชายกกองทัพมาล้อมเมืองพะลาน เพื่อขอธิดาทั้ง 7 นางของเจ้าเมืองไปเป็นมเหสี
- ท้าวหอยโข่งสู้กับท้าววีซา ท้าววีซาแพ้หนีกลับเมือง

- ท้าวหอยโข่งให้ย่าไปสู่ขอสาวชาวเมืองและธิดาขุนนาง ก่อนที่จะไปขอธิดาเจ้าเมือง

- เมืองแสนไม่ยอมรับสินสอดที่ท้าวหอยโข่งหามาได้ในครั้งแรกและครั้งที่สอง

- ท้าวหอยโข่งยื่นเงื่อนไขกับนางเกตสินีว่า เขาจะถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ถ้านางเกตสินีสามารถสร้างปราสาทเสร็จภายในวันเดียว

- ท้าวหอยโข่งเนรมิตปราสาทแทนนางเอก

อนุภาคที่เพิ่มเข้ามาแตกต่างจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ ทำให้เรื่องสนุกสนานมากขึ้น เช่น ตอนย่าพยายามกินหอย ผู้แต่งบรรยายทำให้เกิดอารมณ์ขบขันปนโศกเศร้าเวทนา หรืออนุภาคการสู้รบของท้าวหอยโข่งกับท้าววีชา ทำให้ท้าวหอยโข่งมีบทเด่นในด้านการรบ ซึ่งท้าวก่ำไม่มีการเพิ่มอนุภาคการสู่ขอถึง 3 ครั้ง การหาสินสอด 3 ครั้ง ทำให้เห็นขั้นตอนการดำเนินเรื่องจากที่สำคัญน้อยไปสู่สำคัญมาก เริ่มจากง่ายไปหายากตามลำดับ

5) <u>เพิ่มเรื่อง</u>

การเพิ่มเรื่อง เป็นปรากฏการณ์ที่มีนิทานเรื่องอื่นปรากฏในนิทานที่เล่าหรือโดยการแต่งเรื่องใหม่ขึ้นมาแทรกไว้ในเรื่องเดิม เพื่อเพิ่มตอนหรือทำให้เรื่องราวมีความสมบูรณ์มากขึ้น

การเพิ่มเรื่องในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นการแต่งเติมเรื่องจากตอนที่พระเอกแต่งงานกับนางเอกและได้ครองเมืองพ่อตาแล้ว เป็นตอนที่ 2 และตอนที่ 3 ดังนี้

<u>ตอนที่ 2</u>

เริ่มตั้งแต่พี่ทั้งหกนางของนางเกตสินี หลงในรูปงามของพระเอก จึงคิดหาทางกำจัดนางเอก จนกระทั่งนางเอกต้องพลัดพรากกับพระเอกเพราะตามหานกสาริกาแล้วหลงป่า พระเอกไปตามกลับมาได้ ใช้เวลา 7 ปี ตัวร้ายถูกเนรเทศจากเมือง พระเอกสร้างเมืองใหม่ รวมเป็นอาณาจักรใหญ่ เรื่องตอนที่ 2 มีแนวคิดเกี่ยวกับการพลัดพรากจากกันของนางเอกกับพระเอกเช่นเดียวกับเรื่องสีทนต์มโนราห์ แต่มีจุดเน้นแตกต่างกันคือ เรื่องสีทนต์มโนราห์เน้นว่า การรังเกียจคนต่างเผ่าพันธุ์ จนทำให้พระเอกกับนางเอกต้องพลัดพรากจากกัน แต่เรื่องท้าวหอยโข่งเน้นความรักและซื่อสัตย์ต่อกันของสามีภรรยา เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละครภายหลัง

จากที่พลัดพรากกันแล้วจึงแตกต่างกัน ในเรื่องท้าวหอยโข่งผู้แต่งเพิ่มเรื่องโดยใช้จินตนาการผูกเรื่องขึ้น ประกอบด้วยอนุภาคในเรื่อง ดังนี้

พี่สาวทั้งหก คิดกำจัดน้องสาวเพื่อแย่งสามี มีเจ้าเมืองอื่นมาชิงตัวนางเอกตามคำบอกของพี่สาวทั้งหก เจ้าเมืองแพ้พระเอกและยอมเป็นเมืองขึ้น เจ้าเมืองยกน้องสาวให้พระเอกเป็นค่าไถ่ชีวิตตัวเอง นางเอกมีนกพูดได้คอยบอกเหตุร้าย นกพูดได้บอกว่าอาหารมียาพิษ นกพูดได้ถูกกำจัด นางเอกหลงป่าเพราะตามหานกที่หายไป นางเอกไปอาศัยอยู่กับฤาษีในป่า ฤาษีสอนมนตร์วิเศษให้นางเอกเพื่อใช้เดินทางในป่า นางเอกเดินทางกลับเมืองโดยใช้มนตร์วิเศษ พญาสอนพานางเอกไปไว้ที่เมืองของตน พระเอกตามหานางเอกจนพบกับฤาษี ฤาษีบอกทางที่จะไปตามหานางเอกให้พระเอก พระเอกพบพญาสอนและรบชนะพญาสอน พญาทอนลักพานางเอกไปไว้กลางป่า พญาทอนเข้ายึดเมืองบิดาพระเอก เจ้าเมืองขอความช่วยเหลือไปยังเมืองพระเอก พระเอกสู้กับพญาทอนได้พญาทอนเป็นบริวาร พระเอกได้พบกับบิดามารดาที่แท้จริง พระเอกพาบริวารตามหานางเอกจนทั่วจักรวาล พระเอกได้พบนางเอกบวชเป็นชีอยู่กับฤาษี พระเอกใช้เวลาตามหานางเอก 7 ปี พี่ทั้งหกของนางเอกถูกลงโทษโดยการใส่แพไหลน้ำ พระเอกสร้างเมืองใหม่ หัวเมืองต่าง ๆ มาสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้น

ตอนที่ 3

เนื้อเรื่องตอนที่ 3 เป็นตอนที่แทรกอยู่ในตอนที่ 2 ซึ่งกล่าวถึงชีวิตการแต่งงานของท้าววีชากับพี่สาวทั้งหกของนางเกตสินี เมื่อท้าวหอยโข่งตามนางเกตสินีกับนางคำสายกลับมาแล้ว นางไม่ยอมกลับเมืองพะลานเพราะกลัวพี่จะทำร้ายอีก เจ้าเมืองพะลานทราบเรื่องจึงเนรเทศบุตรสาวทั้งหก ออกจากเมือง โดยการใส่แพไหลน้ำไปฝากไว้กับท้าววีชาที่เมืองตักกะสิลา ภายหลังท้าววีชาก็ส่งเฒ่าแก่มาสู่ขอนางทั้งหก เป็นมเหสี ต่อมาหกนาง มีเรื่องขัดแย้งกับมารดาของท้าววีชา มารดาจึงออกจากเมืองมาอยู่กับนางคำสายธิดาคนเล็กที่เมืองนิมิตของท้าวหอยโข่ง

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างหกนาง ซึ่งเป็นสะใภ้กับมารดาของท้าววีชาซึ่งเป็นแม่สามีคล้ายกับความขัดแย้งในเรื่องสีทนต์มโนราห์คือ เกิดขึ้นระหว่างนางมโนราห์ผู้เป็นสะใภ้กับพญาอาทิตย์ผู้เป็นพ่อสามี และมีผลทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องออกจากเมือง แต่รายละเอียดและการดำเนินเรื่องแตกต่างกัน เรื่องท้าวหอยโข่งมีการดำเนินเรื่องตามจินตนาการของผู้แต่งประกอบด้วยอนุภาคต่าง ๆ ดังนี้

บิดามารดาเนรเทศบุตรสาวหกคน ที่กระทำผิดออกมาจากเมืองหญิงสาวทั้งหกถูกนำไปฝากไว้ที่เมืองอื่น เจ้าเมืองแต่งงานกับหญิงสาวทั้งหก สะใภ้มีเรื่องขัดแย้งกับแม่สามี แม่สามีออกจากเมืองไปหาบุตรสาวยังอีกเมืองหนึ่ง บุตรสาวยินดีต้อนรับมารดาเข้ามาอยู่ในเมืองด้วย

6) เพิ่มฉาก

ฉากคือ องค์ประกอบหนึ่งของนิทาน ที่ทำให้นิทานมีความสนุกสนานสมจริง และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ฉากในนิทานอาจเป็นเหตุการณ์ หรือการบรรยายสภาพแวดล้อมตัวละครหรืออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร ในการเล่านิทานผู้เล่ามักจะบรรยายฉากแต่ละตอนแตกต่างกัน ซึ่งมีทั้งฉากในจินตนาการและฉากที่มีในสภาพความเป็นจริง ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งเพิ่มเรื่องให้ยาวออกไป โดยการเพิ่มฉากและบรรยายอย่างละเอียด ดังนี้

6.1 ฉากจริง

ฉากจริง คือ สภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่จริงในโลกมนุษย์ ผู้อ่านสามารถพบเห็นได้จริง ฉากที่ผู้แต่งนำมาใช้เป็นสภาพของสังคมที่มีในสมัยนั้น ผู้แต่งนำมาใช้ประกอบเรื่อง เพื่อให้เรื่องดูสมจริงมากขึ้น และเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้อ่าน ผู้ฟังให้รู้สึกว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง ฉากสมจริงที่นำมาใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

6.1.1 ฉากบ้านย่า ผู้แต่งบรรยายสภาพบ้านของย่าผู้มีฐานะยากจนมาก ขาดแคลนเครื่องอุปโภคบริโภค สิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้านมีเพียงไม่กี่ชิ้น แม้แต่บ้านที่อยู่ก็พอคุ้มตัวเท่านั้นเอง ทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังเกิดความเวทนา สงสารย่าเป็นอันมาก ดังที่ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

เฒ่าก็ ลำบากแท้ขอข้าวเพิ่นกิน
ยินทุกข์แท้ซิ่นขาดจำดึง มากแหล่ว
ผ้าใบบังตัวก็แม่นเขาทานให้
เรือนหลังน้อยก็พอไพหมาด
ชานก่ายฮั้วพอด้ามค่าแขน นั่นแหล่ว
ท้าวจริง ไปล่ำเยี่ยมลิงเบิ่งเฮือนนาย
เห็นแต่ เอาหลัวเลียนกาดปูทางพื้น
เห็นทั้ง สาดเหี่ยนฮ้ายหมอนเก่าฮาวแขน นี้แหล่ว

กับทั้ง เตาไฟผิงท่อเบียนดูน้อย
บาก็ เห็นยังหม้อดินมีกระเบื้องหนึ่ง
กับทั้ง ทิงไม้ไผ่บ้านมีแท้หน่วยเดียว
ยังแควนแท้ไหออมปากบิ่น
ย่าก็ แพงใส่น้ำบังไว้ค่อยกิน แท้แหล่ว
ก็บ่ มีเสื้อผ้าบุงหยังด้งจ่ออีสังแหล่ว
มีแต่ เฮือนน้อย ๆ บาท้าวคึดอีดู

(แผ่นที่ 13)

ผู้แต่งบรรยายสภาพความเป็นอยู่ของย่าว่าย่านั้นทุกข์ยากลำบากอย่างแสนสาหัส ย่าเที่ยวขอทาน อาหาร และเสื้อผ้าก็มีพอหุ้มกาย บ้านที่อยู่พอกำบังตัวของย่านั้นเป็นกระท่อมหลังเล็ก ๆ มีพื้นกระดานยาวแขนกว่า ๆ ของใช้ในบ้านก็มีเพียงเสื่อขาด ๆ หมอนเก่า ๆ เตาไฟเล็ก ๆ หม้อดินแตกเหลือซีกเดียว และกระบอกไม้ไผ่ไว้ตักน้ำกินของใช้ที่ดูดีที่สุดในบ้านย่าคือไหเล็ก ๆ ปากบิ่น 1 ใบ นอกนั้นไม่มีเสื้อผ้า, กระด้ง, จ่อ (อุปกรณ์การเลี้ยงไหม) อันใดอีก

6.1.2 <u>ฉากบรรยายการเดินทาง</u> ในเรื่องบรรยายการเดินทางของทหารไปยังเมืองต่าง ๆ เช่น จากเมืองพะลานไปยังเมืองจำปา หรือจากเมืองจำปาไปยังเมืองพะลาน ทหารเดินทางโดยขี่ม้า ผ่านป่าเขา และหมู่บ้านใหญ่น้อย ผู้แต่งบรรยายการเดินทางพร้อมกับชมธรรมชาติตามทางที่ทหารเดินผ่าน เป็นสภาพป่าที่น่ารื่นรมย์ไม่น้อย เช่น

ทหารเดินทางจากเมืองพะลานจะไปเมืองจำปา เพื่อสืบข่าวว่าท้าวหอยโข่งที่ไปปราบพญาทอนที่เมืองจำปาเป็นอย่างไรบ้าง ก่อนออกจากเมืองทหารก็สั่งเสียลูกเมียและสาว ๆ แล้วก็เดินทางออกจากเมืองไป ดังนี้

ขุนสั่งแล้วแส้ฟาดอาชะไนย
เดินตามทางล่วงกายไปหน้า
กายเหวห้วยผาชันเป็นฮ่อม
หอมดอกไม้เดือนห้าจ่อบาน แท้แหล่ว
ก็หาก กายดงกว้างดงขวางเขาใหญ่
ขึ้นโคกแล้วลงค้อยฮ่อมภู

ฟังดูนกเขาตู้เฮียกคู่ขันคู พุ้นเย้อ
เมียงเสียงจับงาไฮเฮียวไม้

(แผ่นที่ 194)

ผู้แต่งบรรยายว่า เหล่าทหารขึ้นม้าเดินทางไป ผ่านป่าเขา ลำเนาไพร ขึ้นโคกสูงลงต่ำ ผ่านลำห้วยหุบเหว ทางแคบ เขาใหญ่ สองข้างทางที่ผ่านหอมกลิ่นดอกไม้ที่เริ่มบานในเดือนห้าตลอดทางได้ยินเสียงนกเขาร้องเรียกคู่ บินโฉบเฉี่ยวไปมาตามกิ่งไม้

6.1.3 ฉากการแสดงมหรสพ การแสดงมหรสพมักมีสมโภชน์ในงานสำคัญ ๆ ผู้แต่งบรรยายมหรสพที่นำมาสมโภชน์ในงานฉลองการขึ้นครองเมืองของท้าวหอยโข่ง การบรรยายสภาพในงานทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพงานวัดในสมัยก่อน ดังนี้

กล่าวถึงมหรสพ

ฟังดู เสียงกลองม้องเนืองนันตีเสบ
ฝูงเสบน้อยแคนได้ติงซอง มากแหล่ว
แซว ๆ ฮ้องขับระบำนำปี่ ก็มี
ลิงแล่นเต้นเหยี้ยวยื้อหยอกสาว แท้แหล่ว
โขนแล่นเต้นเลวยาดเอานาง ก็มี
ยักษ์โขตีถีบกันกุมป้ำ
เขาเคยหลิ่นหิงคีตีแกว่ง
ถีกแม่นแท้ ซะเด่นกลิ้งชั่วไกล
บางพ่องพ้อนทั้งฝูงไกวแกว่ง ก็มี
ลางพ่อง เต้นต่วงขึ้นปลายไม้เหยียดขา
บางพ่องนั้นเอาหัวสุบโบก ก็มี
กับทั้ง กาลอดบ้วงทั้งพ้อนไต่หลัง แท้ดาย
เขาช่างหลิ่นพากย์หนังสบสว่าน
คือดัง คนตีกันยาดเลวเมืองบ้าน
บางพ่อง เอาหัวล้านชนกันเสียงสนั่น ก็มี
ฝูงหมู่ สาวบ่าวจื้นแท้ชว่าแซว เถ้าแหล่ว

บางพ่อง นมยานให้เส็งกันเต้นแล่น ก็มีตาย
มันก็ เป็นโต่งต่วนคือเพี่ยงหมากบวบยาน นั่นแหล่ว
บางพ่อง พร้อมหอกง้าว ทั้งดาบหลาวทวน ก็มี
ลงคนตีกันชกมวยกุมป้ำ

(แผ่นที่ 231)

ผู้แต่งบรรยายถึงการแสดงมหรสพที่ใช้สมโภชน์ในงานว่า มีทั้งดนตรี ซึ่งประกอบด้วย ม้อง กลอง แคน ซอ ปี และมีการละเล่นต่าง ๆ เช่นโขน หนัง กายกรรม หัวล้านชนกัน แข่งนมยาน เป็นต้น

<u>กล่าวถึงผู้มาเที่ยวงาน</u>

บางพ่อง ทำเสียหน้าแปงโสมเพศอ่อง ก็มี
ฝูงหมู่ สาวเขี่ยข้างตาซ้ายก็บ่เหลียว แท้ตาย
สาวจิง ติปากเว้าอ้ายบ่าวอย่าวางเฮียม แต่ท้อน
มื้อนี้ ชายเหลือหลายข้อยก็กลัวพ่อชายแท้
เจ้าอย่า วางตัวข้อยยองตะวันตกต่ำ พี่ชายเฮ้ย
คันหาก มืดอื้มคื้มเมื่อนำน้องส่งพะอวน แต่ท้อน
สาวกล่าวแล้วมันฮีบเหลือดตามา
มันฮีบ เอาสลายื่นสาวเลยเดี้ยว
ก็จิง เตียงคำเว้าหยับมาหาอีพี่
อย่า อยู่ไกลข้อยอ้ายชายซิดั้นหยอกไย พี้แหล่ว
อันว่า สาวผู้นั่นมันอยากเลือกประการใด ก็ดี
มันก็ จำชายไทนดุ่งไปหาเยี่ยม
ไผจัก มือซูนต้องชายโถงว่าเมียเพิ่น สูเฮ้ย
น้องคึง กูแท้ ๆ เอาผัวแล้วอย่าซูน แท้ตาย
ไผหาก ดันซูนแท้สิจับถวายพญาใหญ่ จิงตาย

ไผจัก มาอยู่ใกล้สิเอาง้าวผ่าหัว แท้แหล่ว
แต่นั่น ฝูงชายย้านจิงยะว่างคอยไกล มันก็ดี
ใจคองว่าค่ำมาซิชมซ้อน
มันก็ หวงแหนไว้ไปทางใดก็เหลือตบิ่ง
อยู่ท่าง สายผู้นั่นแยงเยี่ยมอิ่มตา แท้นา
(แผ่นที่ 231 - 232)

กล่าวถึงบรรยากาศของคนที่มาเที่ยวชมงานว่าชายหนุ่มบางคนวางท่าขรึมไม่ยอมพูดจากับใคร ขนาดมีสาวมาสะกิดยังไม่สนใจ จนสาว ๆ ต้องแกล้งบอกว่ามีนักเลงรังแกให้ช่วยคุ้มครองเขาด้วย ชายหนุ่มจึงยอมเป็นไมตรีด้วย และทำตัวเหมือนพี่ชายคอยปกป้องน้องสาว โดยหวังใจว่าพอตกค่ำก็จะได้เชยชมสาว สาวจึงเที่ยวงานได้อย่างสะดวก เพราะไม่มีใครมาข้องแวะให้รำคาญใจ

6.1.4 <u>ฉากพิธีรดน้ำบายศรี</u> ในการขึ้นครองเมืองของท้าวหอยโข่ง ได้จัดพิธีบายศรี มีการรดน้ำ และพราหมณ์สวดเรียกขวัญ ผู้ข้อมือ เพื่อให้เป็นสิริมงคล ประเพณีการผูกแขนนี้นิยมกันในภาคอีสาน จนกระทั่งปัจจุบันผู้แต่งบรรยายพิธีดังกล่าวในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

<u>พิธีสรงน้ำ</u>

แต่นั่น ราชาเจ้าเชิญบาบุญมาก
เข้าสู่ห้องหอน้ำโสดสรง แท้แหล่ว
ทั้งแก่นแก้วสองอ่อนเทวี
ฮดสรงศรีให้มีฤทธิกล้า
ราชาพร้อมเทวีองค์แม่
สรงโสดแล้วลัวป้าเล่าสรง
พญาสอนพร้อมพญาทอนสรงต่อ
หัวเมือง เลยล่วงเข้าสรงเจ้าสู่พระองค์
หลวงแสนพร้อมหลวงจันขุนน้อยใหญ่ ก็สรง
ทั้งไพร่ฟ้าสรงเจ้าสู่คน

พาณีชาพร้อมทางไกลมาขายจ่าย
เขาก็ สรงแจ่มเจ้าสู่คนแท้บ่หลอ นั่นดาย

– – –

(แผ่นที่ 233)

กล่าวถึง ผู้ที่เข้าไปสรงน้ำท้าวหอยโข่ง ว่าเริ่มต้นด้วย เจ้าเมืองพะลาน เจ้าเมืองจำปา และมเหสีเป็นผู้เข้าสรงก่อน ต่อจากนั้นก็เป็นพญาสอน พญาทอน เจ้าเมืองหัวเมือง บริวาร เสนาบดี และพ่อค้าประชาชน ตามลำดับไป

6.1.5 ฉากการอพยพครอบครัวของชาวเมือง เนื่องจากท้าวหอยโข่งสร้างเมืองนิมิต ประชาชนของเมืองพะลานและเมืองจำปาบางส่วน จึงอพยพมาอาศัยอยู่ยังเมืองนิมิต ผู้แต่งบรรยายฉากการขนย้ายครัวเรือนของประชาชนมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองนิมิต ดังนี้

แต่นั่น พญาเมืองเจ้าทั้งสององค์พระพ่อ
จัดแปง ครัวอยู่ตั้งเฮือนย้าวให้เต็ม แท้แหล่ว
ขุนหมื่นพร้อมเสเนตปะโลหิต ก็มี
พราหมณาทั้งเฒ่าเมืองขุนท้าว
ไผก็ ดีใจด้วยขันมาเนาอยู่
บ่มี ไผโศกเศร้าสังแท้ท่อไย นั่นดาย
บางพ่องช้างปะทุนแปงขนมา ก็มี
บางพ่อง ควายเทียมเกวียนแก่มาลีล่าย
บางพ่อง ขี่ฮดกว้างงัวแทบเทียมมา ก็มี
บางพ่อง ทงอาชะไนยขวี่มานันพื้น
บางพ่อง ขนครัวเข้าหาเฮือพายล่วง มาแหล่ว
เมืองพะลานใหญ่กว้างก็พายขึ้นอเนกนอง มากแหล่ว
ก็หาก แซว ๆ เต้าเขาขนครัวขึ้นอยู่เฮือน นั่น
อยู่ท่าง สาวบ่าวเต้นขนย้ายข่วงดี แท้แหล่ว

อันว่า เจ็ดทางกว้างกลางเมืองเทียวท่อง
ก็หาก เป็นไงกุ้มควันกั้วทั่วเมือง แท้ดาย
(แผ่นที่ 249)

ผู้แต่งบรรยายการอพยพครอบครัวจากเมืองต่าง ๆ มาสู่เมืองนิมิตว่าทั้งเจ้าเมืองพะลานและเจ้าเมืองจำปา ต่างก็จัดขุนนางเสนาบดี พราหมณ์ ผู้รู้ในจารีตประเพณี ให้มาอยู่ยังเมืองนิมิต อีกทั้งประชาชน อพยพครอบครัวมา โดยบรรทุก ช้างบ้าง ม้าบ้าง เกวียนเทียมม้าบ้าง เกวียนเทียมวัวบ้าง ลงเรือบ้าง จนถนนเข้าเมือง 7 สาย ดูคับคั่งไปด้วยผู้คน มองไปเห็นฝุ่นตลบไปทั้งเมือง

6.2 ฉากในจินตนาการ

ฉากในนิทานพื้นบ้าน นอกจากใช้ฉากจริงแล้ว ผู้แต่งมักใช้ฉากในจินตนาการ ซึ่งเป็นสภาพที่ไม่มีจริงในโลกมนุษย์ ไม่อาจพบเห็นได้จริง แต่ผู้แต่งจินตนาการขึ้น จากความเชื่อทางศาสนาบ้าง จากความเชื่อไสยศาสตร์บ้าง โหราศาสตร์บ้างหรืออาจได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมเรื่องอื่น นำมาดัดแปลงใช้เป็นฉากในเรื่อง เพื่อทำให้เรื่องแปลกพิสดารและเหมาะสมกับอิทธิฤทธิ์ของตัวละคร ในเรื่องท้าวหอยโข่งผู้แต่งใช้ฉากในจินตนาการหลายตอน ดังนี้

6.2.1 ฉากภูเขาในป่าหิมพานต์ ป่าหิมพานต์ในคติความเชื่อของไทยที่ปรากฏในไตรภูมิพระร่วง ซึ่งพระยาอนุมานราชธน (2503 : 178) สรุปไว้ว่าทางทิศเหนือของชมพูทวีปมีเขาไกรลาศ มีสีขาวสะอาด จึงเรียกว่า รัฐฏทรี แปลว่า เขาเงิน ทางตอนเหนือของชมพูทวีป เป็นเขตแดนของป่าหิมพานต์ ซึ่งประกอบด้วยยอดเขา 84,000 ยอด มีมหานทีทั้ง 5 และสระ 7 สระ ชื่อ สระอโนดาต บุณฑสระ รถกาลสระ ฉันทันตสระ คุณาลสระ มันทาทินีสระ และคีหัปปาตสระ

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งกล่าวถึงฉากภูเขาในป่าหิมพานต์ตอนท้าวหอยโข่ง พญาสอนและพญาทอนตามหานางเกตสินีและนางคำสาย ทั้งสามไปตามหายังเขาลูกต่าง ๆ จนทั่ว ดังนี้

บัดนี้ จักกล่าวเถิง ภูชัยท้าวฤทธิมากบุญมี อยู่แหล่ว
ทั้ง พญาสอนท่านทอนสามเจ้า
วอย ๆ เข้าแกมลมเมือยหมอก

มักคะเยือกกุ้มสามเจ้าล่วงไป

ก็จิง ฮอดแห่งห้องภูใหญ่เขาวง

สามพระองค์ลงสู่ดินมีช้า

– – –

ช้ำเล่า ไปล้ำเยี่ยมโบกขรณี

หลอนว่า นางมากินเงือกงู เอาแท้

ก็บ่ เป็นมะหลาดแท้สามเล่ากายไป

เถิงผาเงินซอกนางผายเพี้ยน

– – –

ก็จิง ฮอดแห่งห้องเขาใหญ่เป็นคำ

สามพระองค์หาทั่วภูผาล้วน

– – –

กายที ภูคำแล้วไปเถิงเขาแก้ว

ก็หาก ดูส่องแจ้งปานแก้วแว่นแยง นั่นแหล่ว

เถิงคูหาถ้ำหลวงซอกว้าง

สามพระองค์เจ้าเข้าไปหาซอก นางนั่น

เห็นแต่ งูก่านป้องลางอ้อมท่อหิน แท้แหล่ว

เจ้าก็ ซอกทั่วแล้วบ่อเห็นอ่อนมาเสีย

ก็จิง พากันไปซอกนางเมือหน้า

ก็จิง เถิงเขาขั้นสัตบัวละพันฮุง ยิ่ง

เจ้าจิง เลาะเลียบอ้อมบ่เห็นแท้เล่ากาย

เถิงที่ พิดสะกูดแก้วเขาใหญ่เดินหา

สามพระองค์ก็นำตีนผาเลียบเวียนวังล้อม

– – –

สามก็ เดินดงถ่องเขาทองยีย่อง

เจ้าก็ คองจวบน้องสาวน้อยสู่วัน นั่นแหล่ว

– – –

แต่นั่น เลยเถิงเท่าอาโนลาดดอยหลวง
สามพระองค์ลงหาทั่วภูผากว้าง
– – –
ก็จิง เถิงทีบก้ำสิงคุดตะลาดดอยฮุ่ง แท้แหล่ว
สามพระองค์ทงเกิบตีนทะยานขึ้น
– – –
ก็จิง พากันอ้อมจักรวาลไพยะมาด
เห็นแต่ สะอาดล้น กินรีแก้วมากหลาย
พญาสอนพร้อมพญาทอนสมเสพ
พระบาทท้าวบ่มีเตื้องต่อเขา แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 172 – 176)

ผู้แต่งบรรยายว่า กล่าวถึงท้าวหอยโข่งผู้มีบุญพร้อมทั้งบริวาร คือ พญาสอน และพญาทอน ทั้งสามติดตามหานางเกตสินี และนางคำสาย เหาะผ่านเมฆหมอกไปจนกระทั่งถึงเขาวงกตจึงลงสู่พื้นดินเที่ยวค้นหาสองนาง แต่ไม่พบจึงติดตามไปหายังสถานที่ต่าง ๆ คือ สระโบกขรณี ผาเงิน ภูเขาทอง เขาสัตบรร เขาพิสะกูด ดอยอาโนลาดดอยสิงคุดและที่อื่น ๆ จนทั่วจักรวาล แต่ก็ไม่พบ พบแต่นางกินรี พญาสอนกับพญาทอน จึงไปเที่ยวสมเสพกับนางกินรี

6.2.2 <u>ฉากทิศต่าง ๆ</u> ตามความเชื่อของชาวอีสานเชื่อว่ามีสัตว์ประจำอยู่ในทิศต่าง ๆ ตามตำราพรหมชาติศึกษา ฉบับหอสมุดวัดธาตุหลวงเวียงจันทน์ (จรัส พยัคฆราชศักดิ์. 2534 : 169) เขียนแผนภูมิเกี่ยวกับสัตว์ประจำทิศไว้ดังนี้

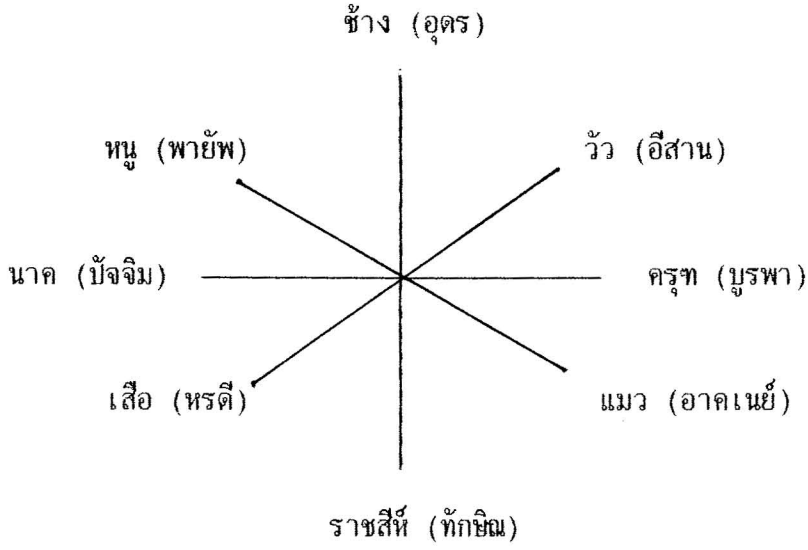

ผู้แต่งนำความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์บ่มาใช้เป็นฉากในตอนที่ท้าวหอยโข่งตามหานางเกตสินีและนางคำสายจนทั่วป่าหิมพานต์ แล้วก็ไปตามหาตามทิศต่าง ๆ ไปพบสัตว์ต่าง ๆ ซึ่งอยู่ประจำทิศ ดังนี้

ก็จิง ไปเถิงก้ำบัวละพาตะวันออก
เห็นแต่ ครุฑเลื่อนล้อมอานันตื้อติวตง
ก็บ่ เห็นองค์น้องสองนางเมียมิ่ง
สามกิ่งแก้วไปเข้าบ่เซา
ซ้ำเล่า เถิงทีบก้ำหนแห่งอาคเน
เห็นแต่ แมวเหลือหลายหยาดหยายเหลือล้น
สามพระองค์เจ้าหาไปทุกทั่ว
บ่เห็น สองแจ่มเจ้าบาท้าวดุ่งกาย
เถิงแห่งห้องทักขิณหลวง ขงใหญ่
ราชาสีใหญ่ล้นเลียนเข้าหมู่คณา มากแหล่ว
สามแจ่มเจ้าแยงเบิ่งบ่มีเห็น
ก็จิง กายไปหน้าหรดีกว้างใหญ่

เห็นแต่ เสือสางล้นปนกันขืนไขว่
โตใหญ่เพี้ยงปานช้างท่าวฮาม แท้ด้วย
ก็ หาทั่วแล้วเลยบ่มีเห็น
ก็จิง เดินเวียนไปบัดสิมนาคเนานอนหั่น
สามพระองค์พร้อมกันเดินหาซอก
ก็บ่อ เห็นยอดแก้วสองนางแล้วล่วงกาย แท้ดาย
ก็จิง เข้าเขตก้ำพายหยับใหญ่หนูหลวง
ทั้งปวงบาดุ่งหาบ่เห็นแท้
ก็จิง ไปเวียนอ้อมอุดรช้างใหญ่ จริงแหล่ว
ลิงดู งาใหญ่กว้างโง้วแท้โต่งงาม
สามก็ เลาะเหลี่ยมเข้าหาดูทุกแห่ง
บ่เห็น สองแก่นแก้วนางน้องค่องพระทัย แท้แหล่ว
ซ้ำเล่า เดินไปหน้าหาดูทุกหมู่
ก็บ่อ เห็นแก่นแก้วนางน้องเล่ากาย นั่นดาย
เจ้าก็ กายไปหน้าเถิงอีสานขงใหญ่
เห็นแต่ งัวแวดล้อมเป็นเค้าหมู่คณา
สามพระองค์เจ้าหานางก็อิดอ่อน เสียแหล่ว
บ่ได้ แกะกาบไม้ทั้งไง้หลืบหิน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 176 - 177)

เมื่อท้าวหอยโข่งและบริวารเที่ยวค้นหาของเกดสินีกับนางคำสายจนทั่วจักรวาลแล้วไม่พบ จึงไปติดตาหายังทิศต่าง ๆ ทั้ง 8 ทิศ และพบกับสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ประจำทิศ ดังนี้ ไปทิศบูรพา (ตะวันออก) พบครุฑ ทิศอาคเนย์ (ตะวันออกเฉียงใต้) พบแมว ทิศทักษิณ (ใต้) พบราชสีห์ ทิศหรดี (ตะวันตกเฉียงใต้) พบเสือ ทิศปัจจิม (ตะวันตก) พบนาค ทิศพายัพ (ตะวันตกเฉียงเหนือ) พบหนู ทิศอุดร (เหนือ) พบช้าง ทิศอีสาน (ตะวันออกเฉียงเหนือ) พบวัว แม้ว่าจะตามหาจนทั่วทั้ง 8 ทิศแล้ว แต่ทั้งสามก็ไม่พบนางเกดสินีและนางคำสาย

6.2.3 ฉากบรรยายลักษณะของ วิทยาธร และผีเปรต

ผู้แต่งเพิ่มตัวละครอมนุษย์เข้ามาในเรื่องเพื่อเสริมบารมีของพระเอก โดยให้วิทยาธร ผี และเปรต ที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์มาสวามิภักดิ์ และขอฟังธรรมะกับพระเอก ผู้แต่งได้บรรยายลักษณะของอมุนษย์เหล่านี้อย่างละเอียดไว้ว่า

ลักษณะของวิทยาธร

แต่นั่น ฝูงชาวบ้านหญิงชายน้อยใหญ่
กับทั้ง สาวบ่าวพร้อมมาเยี่ยมเบิ่งทอน มากแหล่ว
ทอนนั่น บางพ่อง ตาเหลือกล้านเหลือบเบิ่งเมื่อเทิง ก็มี
บางพ่อง เป็นหัวหยองกูดสังพงพั้ว
บางพ่อง คิ้วใหญ่แท้ตาโกนผอนหลุบลง ก็มี
บางพ่อง หูยาวฮีบ่อผู้ดีโสมฮ้าย
บางพ่อง หัวปมแท้ตนตัวผอมจ่อย ก็มี
บางพ่อง ดังใหญ่แท้ดูฮ้ายบ่งาม นั่นตาย
บางพ่อง หัวแง่ล้านขึ้นไปซอดจอมขวัญ ก็มี
บางพ่อง ทางหลังมันเดิ่นแดงทั้งล้าน
บางพ่อง หน้าผากล้านซะเมียยเลือนคือโขน ก็มี
บางพ่อง จอมขวัญแดงเดิ่นหลวงทั้งล้าน
บางพ่อง มันหัวล้านเป็นดอนเท้าทั่ว ก็มีตาย
บางพ่อง ล้านเดิ่นเด้อเกสานั่นบ่มี แท้แหล่ว
คันว่า เมียมันให้หาผมมาแต่ง ยานั่น
มันก็ หาบ่ได้ไปหาซื้อแทบตาย นั่น
บางพ่อง หลังคดก้มโสมงามดูขนาด
บางพ่อง ปากเล่ากว้างไปคุงเท่าฮอดหู นั่นดาย
บางพ่อง สบใหญ่พ้นดูชวดเป็นกะดัด ดังนั่น
บางพ่อง ทันตายาวแข่วเจิงเหลือล้น
บางพ่อง เป็นเป้าปงตามคึงทุกทั่ว จริงแหล่ว
บางพ่อง หน้าแห่งเบี้ยวโสมฮ้ายดังผี เจ้าเฮ้ย

ก็บ่มี สู่คนแท้พองามจักหน่อยหนึ่ง นั่น
ฝูงหมู่ เด็กถ่าวน้อยกลัวย้านก็แล่นหนี นั่นตาย
(แผ่นที่ 257 - 258)

ผู้แต่งบรรยายลักษณะของวิทยาธรที่เดินทางมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่งไว้ว่า ชาวบ้านทราบข่าวว่าวิทยาธรมาพักที่ศาลาก็เดินทางมาดู วิทยาธรนั้นมีรูปร่างต่าง ๆ กัน ซึ่งล้วนแล้วขี้เหร่ไม่งามเหมือนมนุษย์ รูปร่างของวิทยาธรมีต่าง ๆ กัน เช่น บางคนตาเหลือก ผมหยิบหยอง คิ้วใหญ่หูยาว ตัวผอมหัวเป็นปม จมูกใหญ่ หัวล้าน หน้าผากโหนกใหญ่ หลังโกง ปากกว้าง ริมฝีปากใหญ่ฟันเหยินยื่นยาว ตัวเป็นปุ่มปม หน้าตาบิดเบี้ยว เป็นต้น เด็ก ๆ เห็นแล้วก็พากันวิ่งหนี

<u>ลักษณะผีเปรต</u>

เขาก็ เผ้าเจ้าแล้วจิงไปอยู่ศาลา
เขาก็ จาเสียงผีต่อกันดังอึ้ง
บางพ่อง เสียงจาเว้าคือกลองตีต่อย
บางพ่อง คือดังช้างสารฮ้องอุ่นไฟ นั่นดาย
บางพ่อง เสียงอื่นอ้อย คือจี่ล่อแลจี่นาย ก็มี
บางพ่อง เสียงคือหลาผู้สาวเข็ญฝ้าย
ผีก็ เห็นคนเข้ามาดูเขาอันเนก
ผีจิง กับเพดเพี้ยงเป็นสมแท้สู่แนว
บางพ่อง หัวปมพ้นดีงโชผอมจ่อย ก็มี
บางพ่อง เป็นแข้งน้อยโตนั่นท่อฮีน
บางพ่อง ตายื่นแท้ฮียาวคุงหน้าผาก ก็มี
บางพ่อง ลิ้นลากไว้ยาวแท้ฮอดดิน นั่นดาย
บางพ่อง สบฮอมฮ้ายหลมเข็มคอกิ่ว ก็มีตาย
บางพ่อง ท้องใหญ่แท้ประมาณล้ำท่อฮีน นั่นดาย
บางพ่อง ตัวสูงแท้ปลายตาลเพียงท่อ
ไผอยาก กินหมากไม้มันเอาได้ง่ายดาย นั่นแหล่ว
ลางตัวนั่นฝาตีนหวาใหญ่

บางพ่อง ตาใหญ่โล้วโลขึ้นฮวดฮุ่ง แท้ดาย
บางพ่อง มีแต่หัวแท้วาจาอยู่จี้แจด
บางพ่อง มีแต่ก้นหัวนั่นก็บ่มี แท้แหล่ว
ผีก็ กับเพศให้เป็นหลายอันต่าง ๆ จริงเหล่ว
ให้หมู่ สาวบ่าวเฒ่าเด็กน้อยเบิ่งแยง

(แผ่นที่ 260)

ลักษณะของผี และเปรตที่เดินทางมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่งนั้น ผู้แต่งบรรยายไว้ว่าผีพักที่ศาลาพูดจาเสียงดังอื้ออึง เสียงของผีนั้นลักษณะแปลก ๆ เช่น เสียงเหมือนคนตีกลอง เหมือนเสียงช้าง เหมือนเสียงจิ้งหรีด เหมือนเสียงเครื่องปั่นฝ้าย เป็นต้น เมื่อมีคนมาดูผีจึงแปลงกายเป็นรูปต่าง ๆ เช่น หัวโต ตัวผอม ขาเล็ก ตายื่นยาวถึงหน้าผาก ลิ้นยาวถึงดิน ปากแหลม คอกิ่ว บางตัวสูงเท่าต้นตาล ท้าวใหญ่มาก ตาใหญ่ บางตัวมีแต่หัว ไม่มีตัว บางตัวมีแต่ก้น ไม่มีหัว เป็นต้น

6.2.4 <u>ฉากแปลงกายของพญานาค</u> พญานาคเป็นตัวละครอมนุษย์อีกประเภทหนึ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง พญานาคนำบริวารขึ้นมาจากเมืองบาดาล เพื่อมาสวามิภักดิ์กับท้าวหอยโข่ง ระหว่างที่พักอยู่ในเมืองก็เนรมิตกายเป็นชายหนุ่มรูปงาม พอถึงตอนกลางคืน หนุ่มนาคก็ไปจีบสาวชาวเมืองมนุษย์ จนสาว ๆ หลงรักและได้เสียกันไปหลายคู่ พอถึงเวลากลับ สาวชาวเมืองก็อาลัยหนุ่มนาค ร้องไห้คร่ำครวญ พญานาคเกรงว่าท้าวหอยโข่งจะเคืองที่ทำให้ชาวเมืองเป็นทุกข์เพราะความอาลัยพวกตน จึงสั่งให้บริวารแปลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

แต่นั่น ฝูงเขากล้วย้านจึงแปลงตัวกับเพด
บางพ่อง เป็นรูปแข้ไต้นเต้นใส่สาว แท้แหล่ว
บางพ่อง เป็นรูปนาคเกล็ดชองเมือหัว
ก็จิง ยอหัวหางใส่สาวฮามน้อย
บางพ่อง เป็นงูแท้ตัวท่อลำตาล
ยอหัวเพิ่นใส่สาวชาวบ้าน
วาจาเว้าว่าสาวเฮ้ยถ้าข้อยแด่
ข้อยก็ ขอดูดเต้านมเจ้าให้อิ่มใจ แด่ท้อน

แต่นั่น ฝูงสาวไห้หาเคือนั่งอยู่ แคมทางนั่น
เห็นหมู่ งูเงือกแข้เลยย้านแล่นหนี แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 266)

พญานาคพาบริวารกลับเมือง บรรดาสาวชาวเมืองมีความอาลัยรัก จึงร้องไห้ฟูมฟาย พญานาคกลัวว่าท้าวหอยโข่งจะเคือง จึงให้บริวารแปลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ เพื่อไม่ให้สาว ๆ อาลัย บริวารจึงแปลงกายเป็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น จระเข้ นาค งู เป็นต้น สัตว์ต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างส่งเสียงร้องเรียกให้สาว ๆ ชาวเมืองหันมาสนใจตัวเอง

6.2.5 ฉากต่อสู้ ฉากการต่อสู้ของพระเอกกับปฏิปักษ์ในเรื่องท้าวหอยโข่งล้วนแต่เป็นฉากในจินตนาการทั้งสิ้น พระเอกแสดงความสามารถในการต่อสู้ทั้งใช้พละกำลังและอาวุธ ล้วนแล้วแต่คนธรรมดาไม่สามารถทำได้ ผู้แต่งเพิ่มฉากการต่อสู้เพื่อให้เห็นความสามารถของพระเอก ดังนี้

ท้าวหอยโข่งสู้กับท้าววีชา

ท้าววีชายกทัพมาล้อมเมืองพะลานเพื่อขอธิดาทั้ง 7 นางของเจ้าเมืองท้าวหอยโข่งรู้ข่าวจึงดำดินไปโผล่ที่กลางค่ายท้าววีชา แปลงกายเป็นก้อนหินใหญ่ ท้าววีชาจึงใช้ธนูยิงเสี่ยงทายดูว่าเป็นใคร ปรากฏว่าหินได้กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม ท้าววีชาจึงใช้ธนูยิงซ้ำอีก ดังนี้

แต่นั่น วีชาท้าวคนิงใจบ่ปาก
บ่แม่น อินทร์อยู่ฟ้าเป็นคนแท้เที่ยงจริง นั่นแหล่ว
กูจัก ยิงไปด้วยธนูศิลป์ลือเดช กูเทิน
เป็นสันใดก็ให้ฮู้ที่นี้เบิงดู นี้เทิน
เจ้าฮ่ำแล้วธนูใส่ปืนเห็ม
ก็จิง ยิงไปหาหน่อพระอินทร์บ่มีช้า
เจ้าจิง กำโฮมไว้บ่หลอแท้เที่ยงจริง
พระวีชาท้าวโกรธาซ้ำสอง
ปืนใส่ไว้สองแล้วจอมเจ้าเล่ายิง
เสียงแผดก้องฟ้าสนั่นดินเฟือน มากแหล่ว

ปีนนั่น เป็นแสนดวงแวดระวังเวียงอ้อม
แต่นั่น บาไทท้าวจอมบุญหอยโข่ง
ก็จิง จับโฮบฮื้อปีนได้สู่ดวง แท้แหล่ว
พระวีชาเจ้า คองหาปืนจักปื้นต่าว มานั่น
ก็บ่ เห็นปืนยิงล่วงมาหาแหล่ง

\- - -

(แผ่นที่ 240)

ท้าวหอยโข่งกับพญาสอน

พญาสอนไกรลาสเดินทางมาพบนางเกตสินีและนางคำสาย กลางป่า จึงอุ้มเอานางทั้งสองไปไว้ในเมือง ท้าวหอยโข่งตามมาพบพญาสอนและสอบถามว่าเคยพบ 2 นางหรือไม่ พญาสอนปฏิเสธและโกรธ ทั้งสองจึงต่อสู้กันด้วยกำลังความสามารถที่คนทั่วไปทำไม่ได้ จนกระทั่งพญาสอนแพ้ ผู้แต่งบรรยายฉากการต่อสู้ระหว่างท้าวหอยโข่งกับพญาสอนว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิง โสมงามท้าวบาบุญหอยโข่ง ก่อนแหล่ว
ไกลาดท้าวธนูได้ก่งยิง
ถึกแจ่มเจ้าหอยโข่งปืนซะเด็น
สอนก็ นำจับปืนเล่ายิงจอมเจ้า
แต่นั่น จอมบุญเจ้ายอยิงสอนใหญ่
สอนเถิก คว่ำซะเด็นทั้งต่าวหงาย แท้แหล่ว
สอนก็ เลวกันขึ้นกลางหาวหมอกอ่อน
ธนูแกว่งเปื้องยิงแท้ใส่กัน มากแหล่ว
ธนูสอนได้ยิงมาบุญมาก
ปืนเล่า เลยสะท้อนคืนเข้าแหล่งมัน
แต่นั่น พระบาทเจ้ากำก่งธนูยิง
สอน ซะเด็นตกขอบเสมนเขาแก้ว
คันว่า มันลุกแล้วทะยานมาฮีบต่อ
ธนูบ่ช้ามันเปื้องป่ายยิง

ถึกแจ่มเจ้ายืนอยู่บ่มีติง
แต่นั่น บาบุญจาว่าเซากันท่อน
ฮานี้ วิซาเพี้ยงเสมอกันเพียงท่อ จริงแหล่ว
อดเอก เป็นพี่น้องคำฮ้ายอย่าให้มี ท่อนา

(แผ่นที่ 151 - 152)

พญาสอนยิงธนูถูกท้าวหอยโข่ง แต่ลูกธนูกลับกระเด็นไป ท้าวหอยโข่งไม่ได้รับอันตราย ใด ๆ ท้าวหอยโข่งจึงยิงธนูถูกพญาสอนล้มลง แต่พญาสอนก็ไม่ได้รับอันตรายใด ๆ ทั้งสองจึงเหาะขึ้นไปสู้กันบนอากาศ แต่ก็ไม่มีใครแพ้ ชนะ ท้าวหอยโข่งจึงขอร้องพญาสอนว่า ให้ยอมเสียแต่โดยดี แล้วมาเป็นญาติกัน แต่พญาสอนไม่ยอม ท้าวหอยโข่งจึงทะยานขึ้น กดคอพญาสอนลงกับพื้นดิน พญาสอนกระดิกไม่ได้จึงยอมแพ้

<u>ท้าวหอยโข่งสู้กับพญาทอน</u>

พญาทอนเข้าไปในเมืองของพญาสอน ในขณะที่พญาสอนไม่อยู่ พบนางเกตสินีและนางคำสาย จึงลักพาตัวไปไว้กลางป่า เพื่อหวังเสพสังวาส แต่ไม่สามารถทำอะไรนางได้ จึงทิ้งไว้กลางป่า แล้วเหาะไปยังเมืองจำปา บังคับให้เจ้าเมืองหาสาว ๆ มาให้ เจ้าเมืองจึงขอความช่วยเหลือมายังเมืองพะลาน ท้าวหอยโข่งและพญาสอนบริวารจึงไปปราบพญาทอน ฉากการต่อสู้ระหว่างท้าวหอยโข่งและพญาสอนกับพญาทอนดุเดือดมากกว่าตอนสู้กับพญาสอน แต่ในที่สุดท้าวหอยโข่งก็เป็นฝ่ายชนะและได้พญาทอนเป็นบริวาร ฉากการต่อสู้แสดงถึงความมีพละกำลังของทั้งคู่ เช่น

แต่นั่น เจ้ากล่าวแล้วทอนเคียดพังพาย
บาย กระบองเพชรฟาดตีจอมเจ้า
เลย ซะเด็นฟังไปไกลฮ้อยโยชน์
ทอนท่านฟ้าวทะยานล้ำล่วงนำ
มันก็ จับเอาค้อนกระบองคืนมาฮีบ
เถิงแจ่มเจ้าทอนเฒ่าแกว่งธนู
เสียงแผดก้องเท่าทั่วทั้งเมือง แท้แหล่ว

อันว่า ราชาตกตื่นสนเฮย้าน
ทั้งเมืองเต้นไปมาย้านสั่น
บัดนี้ เมืองมิ่งบ้านเฮานี้สิมุ่นวาย แลน้อ

(แผ่นที่ 164 - 167)

ท้ายหอยโข่งสู้รบกับพญาทอน โดยพญาทอนใช้กระบองเพชรตีท้าวหอยโข่ง กระบองของพญาทอนจึงกระเด็นไปร้อยโยชน์ พญาทอนเหาะตามเอากลับมาได้ หลังจากนั้นพญาทอนก็ใช้ธนูยิงท้าวหอยโข่งเสียงดังสนั่นไปทั่วเมือง จนเจ้าเมืองจำปาคิดว่าเมืองคงจะพังพินาศในคราวนี้ ท้าวหอยโข่งและพญาทอนสู้กันเป็นสามารถแต่ไม่มีใครแพ้ ชนะ จนกระทั่งท้าวหอยโข่งทะยานขึ้น กดคอพญาทอนลงแล้วใช้ท้าวเหยียบไว้ พญาทอนกระดิกไม่ได้จึงยอมแพ้

6.2.6 <u>ฉากบรรยายปราสาทท้าวหอยโข่ง</u> ปราสาทท้าวหอยโข่งเป็นประสาทในอุดมคติ ผู้แต่งจินตนาการขึ้น สร้างด้วยวัสดุที่มีค่า เช่น เงิน ทองคำ ประดับด้วยแก้วมณี พร้อมด้วยสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็น ซึ่งล้วนแแล้วแต่ทำด้วยเงินและทองคำทั้งสิ้น ดังที่ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

อันว่า เงินลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกระดาน แท้ดาย
อันว่า หลังคานั่นมุงคำทั้งแท่ง
กระดิ่ง เลียนล้อมสายคานั่นสนั่นเสียง แท้ดาย
ก็หาก เฮืองฮุงแจ้งแสงส่องโคมไฟ แท้ดาย
ฝากระดานเลียนล้อมวงเวียนอ้อม

\- - -

มีทั้ง เมงคำล้วนสะนะเลียนดูหลาย
เสื่อสาดเกี้ยงหมอนเท่าหน้าลาย
โอตั้งน้ำเงี่ยงโงขันสลา ก็มี
แพรดานปักขื่อเทิงบังไว้
ผ้าม่านบังบ่อนบรรทม
หลายเครื่องสับตอกดวงงามละห้อย

(แผ่นที่ 96 - 98)

ผู้แต่งบรรยายปราสาทของท้าวหอยโข่งไว้ว่า ปราสาทปูลาดด้วยเงิน หลังคามุงด้วยทองคำทั้งสิ้น รอบ ๆ ชายคามีกระดิ่งแขวนไว้โดยรอบข้างในปราสาทสว่างไสวไปด้วยโคมไฟ ข้าวของเครื่องใช้ภายในปราสาทมีพร้อมบริบูรณ์ ล้วนแล้วแต่สวยงามทั้งสิ้น เช่น เตียง ตั่ง เสื่อ หมอน คนโทน้ำ กระโถน พานหมาก ผ้าม่าน เป็นต้น นอกจากนี้รอบ ๆ ปราสาทยังมีกำแพงหินล้อมรอบ มีประตูสี่ทิศพร้อมทหารเฝ้ายามครบครัน บนกำแพงมีปืนใหญ่บรรจุกระสุนไว้พร้อมสรรพ

ง) <u>การลดความ</u>

ในการเล่านิทานมักเกิดการลดความ ในกรณีที่เรื่องตอนนั้น ๆ ไม่อยู่ในแนวของแนวคิด (Theme) ของเรื่อง หรือผู้เล่าเห็นว่าเรื่องตอนนั้นไม่จำเป็นต่อการดำเนินเรื่อง หรือผู้ฟังไม่ค่อยสนใจ ผู้เล่าก็มักจะเล่าข้าม

เรื่องท้าวหอยโข่งเป็นการนำนิทานเรื่องหนึ่งมาปรับเปลี่ยนให้เป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่มีแนวคิดในการแต่งแตกต่างกัน เพราะฉะนั้นผู้แต่งย่อมปรับเปลี่ยนรายละเอียด เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้ จึงพบว่าผู้แต่งเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องเพิ่มความบางตอน และลดความบางตอนที่ไม่สัมพันธ์กับแนวคิด (Theme) ออก ดังนี้

1. ลดตัวละคร
2. ลดอนุภาค

1) <u>ลดตัวละคร</u>

เรื่องท้าวหอยโข่งตอนที่ 1 มีเค้าเรื่องที่คล้ายกับเรื่องท้าวก่ากาดำตลอดทั้งเรื่อง แต่ผู้แต่งนำมาปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับแนวคิดของเรื่อง การลดตัวละครเป็นวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งนำมาใช้ โดยลดตัวละครที่ไม่จำเป็นต่อเรื่องออก ดังนี้

1.1 <u>หมอดู</u> ในเรื่องท้าวก่ากาดำหมอดูเข้ามามีบทบาทต่อเรื่อง ในตอนที่นางหล้ามารดาท้าวก่ำคิดจะกำจัดท้าวก่ำผู้เป็นบุตร แต่สามีไม่ยินยอม นางหล้าจึงไปหาหมอดูให้ช่วยทำนายดูว่า บุตรของตนเป็นคนเช่นไร หมอดูคำนวณดูแล้วเห็นว่า ท้าวก่ำเป็นผู้มีบุญมาเกิด แต่ด้วยความไม่แน่ใจกลัวว่าจะมีภัยนำความเดือดร้อนมาให้ภายหลัง จึงแกล้งทำนายตรงกันข้ามว่า

หมอเลยว่า ลูกอ่อนน้อยเจ้านั่นมันเกิดวันแข็ง แท้น้อ
อันว่า เดือน 6 ขึ้น 3 ค่ำ วันคาร
มันหาก เป็นรีกร้ายเหลือล้นลื่นคน
อันว่า คนขวางอย่าควรเลี้ยงต่อไปเน้อ
ให้เอา ไปไหลล่องน้ำเสียแท้อย่านาน นั่นเนอ

(เรื่องท้าวก่ำกาดำ)

หมอดูทำนายว่า บุตรของนางหล้านั้นเกิดวันไม่ดี เป็นวันแข็ง คือ วันอังคาร เดือน 6 ขึ้น 3 ค่ำ เป็นวันที่ร้ายที่สุด คนที่เกิดวันนี้เป็นคนอัปรีย์ ไม่ควรเลี้ยง ให้เอาไปลอยแพเสีย

หมอดูในเรื่องท้าวก่ำกาดำมีบทบาททำให้บิดามารดา นำลูกไปลอยแพ แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งตัดบทหมอดูออก ไม่มีการทำนายชะตาชีวิตของบุตรที่เกิดมาผิดปรกติ มารดาเป็นผู้ตัดสินใจ ในการนำบุตรไปทิ้ง เหตุผลเพราะความอับอายชาวบ้านที่มีบุตรเกิดมาผิดเผ่าพันธุ์ ส่วนท้าวขันตีผู้เป็นบิดาก็เป็นผู้ตามใจมเหสี จึงมิได้ขัดขวางการกระทำของมเหสี แม้จะมิได้มีความรังเกียจบุตรที่เกิดมา

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ผู้แต่งตัดหมอดูออกในเรื่อง เนื่องจากท้าวหอยโข่งเกิดมาเป็นสัตว์ การนำไปทิ้งดูจะไม่โหดร้ายนัก จึงไม่จำเป็นต้องหาเหตุผลสนับสนุนมากนัก ผิดกับท้าวก่ำกาดำซึ่งเกิดเป็นคน การที่แม่จะทิ้งลูกได้ต้องมีเหตุผลมากพอ จึงต้องมีหมอดูช่วยชี้ขาดอีกคนหนึ่ง

1.2 <u>ตัดผู้ช่วยพระเอกในตอนลูกเนรเทศ</u> ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ หลังจากนางหล้านำท้าวก่ำลอยแพไปแล้ว แพไหลไปติดที่หาด พระอินทร์มีบัญชาให้เทวดาแปลงกายเป็นกาลงไปช่วยพาท้าวก่ำไปส่งยังเมืองของนางเอก ดังคำกลอนว่า

แต่นั่น พ่อจึง เหลียวหลิงเมือใต้เมือเหนือหลิงหล่ำ
ก็จิง เห็นศรีแจ่มเจ้าคาค้างหาดทราย
เมื่อนั่น พ่อก็ ทันมาพร้อมท้าวก่ำกาดำ
ให้เจ้า ลงไปเอาศรีแจ่มเจ้าอ่อนหล้าจากวัง พ่อเนอ
ให้เจ้าเอา ไปส่งไว้เมืองเมียท้าวก่อน พ่อเนอ
ให้เจ้า ทำฤทธิ์เป็นกาดำฮีบลงไปวันนี้

(ท้าวก่ำกาดำ)

พระอินทร์ร้อนอาสน์จึงตรวจดูโลกมนุษย์ เห็นท้าวก่ำติดอยู่กลางหาดทราย จึงมีบัญชาให้เทพชื่อท้าวก่ำกาดำ แปลงกายเป็นกาลงมาช่วยพาท้าวก่ำไปส่งยังเมืองนางเอก

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งตัดผู้ช่วยพระเอกในการเดินทางออกโดยให้พระเอกคือท้าวหอยโข่ง เดินทางไปเมืองนางเอกโดยการดำดินไปเองตามธรรมชาติของหอยโข่ง ซึ่งสามารถมุดดินได้

1.3 <u>ตัดพญาแถน</u> พญาแถนเป็นตัวละครที่เป็นเทพ เป็นผู้มีอำนาจบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้แก่มนุษย์ แถนมีหน้าที่แตกต่างกันไป ดังที่ ยุวรี อภิรักษภูสิทธิ์ (2535 : 33 - 38) ศึกษานิทานอีสานเรื่อง ขุนบรม พบว่าในเรื่องกล่าวถึงความเชื่อเกี่ยวกับแถนว่า แถนเป็นเทพบนสวรรค์ มีแถนฟ้าคื่นเป็นใหญ่ และมีแถนหลวง 4 แถน คือ แถนแต่ง แถนกม แถนชั่ง แถนหูฮี ทั้ง 4 แถน มีหน้าที่ดูแลรักษาโลก บันทึกบาปบุญมนุษย์ ด้วยอำนาจหน้าที่ของเทพทั้ง 4 จึงเรียกว่า "จตุโลกบาล"

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ แถนมีฐานะเทียบเท่ากับพระอินทร์ แถนมาช่วยพระเอกหาสินสอดพร้อมกับพระอินทร์และพญานาค ในเรื่องกล่าวถึงแถนว่า

แต่นั่น โพธิสัตว์เจ้ากวัดแกว่งชี้ เมือเทิงอากาศ
ก็ฮ้อน ที่นั่งเจ้าพระยาฟ้าสู่แดน
อันหนึ่ง ฮ้อนที่นั่งเจ้าพญาแถนฟ้าคื่น
พระก็ ตกแต่งพร้อมพลล้านล่วงลง
แถนหลวงเจ้าแถนลอแถนหล่อ
พญาแถนก็แจบแจนจัดป่าวลงพร้อม
แถนหลวงเจ้าช้างใหญ่งาฮี ก็ลง
แถนวีเจ้าอยู่หัวเมืองปลายด่าน ก็ลง
ชื่อว่า โฮงผ่านฟ้าลงพร้อมพ่ำกัน
แถนเถือกเจ้าช้างใหญ่ พลายวัน
แถนก็ ทันกันลงคื่นเค็งลงพร้อม

(ท้าวก่ำกาดำ)

พระโพธิสัตว์ (ท้าวก่ำ) สวมแหวนวิเศษแล้วชี้นิ้วขึ้นไปบนอากาศ ทำให้ร้อนที่นั่งของเทพบนสวรรค์ อันมีแถนฟ้าคื่นเป็นใหญ่ แถนฟ้าคื่นจึงมีบัญชาให้ แถนหลวง แถนลอ แถนหล่อ และแถนอื่น ลงมาช่วยท้าวก่ำ แถนทั้งหลายจึงพร้อมกันขี่ช้างลงมายังเมืองมนุษย์

พญาแถนในเรื่องท้าวก่ำกาดำ นอกจากมีบทบาทช่วยสร้างปราสาท และช่วยเนรมิตสินสอดแล้ว แถนยังมอบธิดาให้เป็นมเหสีท้าวก่ำชื่อ นางคำหยาด ดังความกล่าวถึงว่า

องค์กษัตริย์เจ้าพญาแถนฟ้าคื่น
พระก็ ถวายแก่เจ้านางน้อยยอดสวรรค์
ชื่อว่า นางคำหยาดน้อยย้อยยิ่งสาวสวรรค์
พระก็ ถวายบาคานก่ำกาดำน้อย
(ท้าวก่ำกาดำ)

พญาแถนฟ้าคื่นได้มอบธิดาชื่อนางคำหยาด ให้แก่ท้าวก่ำ

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง แม้จะมีการเรียกสินสอดที่แพงเกินกว่ามนุษย์ธรรมดาจะหาได้ แต่ผู้แต่งสร้างให้ตัวเอกมีพลังพิเศษในตัวสามารถเรียกมดปลวกมาใช้งานได้ มดปลวกจึงแปลงกายเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่พระเอกต้องการ จึงไม่จำเป็นต้องมีผู้ช่วยพระเอก ในการหาสิ่งของไม่ว่าจะเป็นพระอินทร์ พญานาคหรือพญาแถน โดยเฉพาะพญาแถนในเรื่องท้าวหอยโข่งไม่มีกล่าวถึงเลย ผู้แต่งตัดออกไป เพราะต้องการสร้างพระเอกให้มีพลังวิเศษมาก แสดงให้เห็นถึงความมีบุญบารมีมาก จนสามารถในสิ่งที่มนุษย์ทั่วไปทำไม่ได้ ท้าวหอยโข่งจึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพลังจากเทพ ไม่ว่าในการหาสินสอดหรือการได้มเหสีคนที่สอง ล้วนแต่ได้มาจากความสามารถของพระเอกทั้งสิ้น

2) <u>ลดอนุภาค</u>

ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีอนุภาคที่ไม่สัมพันธ์กับโครงเรื่องถูกตัดออกและเพื่อให้เรื่องดำเนินไปตามแนวคิดที่วางไว้ อนุภาคที่ไม่จำเป็นที่ถูกตัดออกไปมีดังนี้

2.1 <u>พระเอกลักลอบเข้าหานางเอก</u> ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ ท้าวก่ำถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม แล้วลักลอบเข้าหานางเอกจนได้เสียกันก่อน แล้วภายหลังท้าวก่ำจึงให้ย่าไปสู่ขอนางลุนตามประเพณี แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่งไม่ปรากฏอนุภาคดังกล่าว

เพราะการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ผิดประเพณี ขัดกับบุคลิกของพระเอกซึ่งเป็นผู้มีศีลธรรมและคุณธรรม ยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม ผู้แต่งสร้างให้พระเอกเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งที่ลับและที่แจ้ง อนุภาคการเข้าหานางเอกจึงถูกตัดออกไป ทำให้เรื่องเหมาะสมกับจารีตประเพณีที่ชายหญิง ควรมีการแต่งงานถูกต้องตามประเพณีก่อนจึงมีเพศสัมพันธ์กัน แม้ตัวละครอื่นผู้แต่งก็รักษาภาพลักษณ์เช่นเดียวกัน คือ ท้าววีซากับ 6 นาง พี่สาวของนางเกตสินี นางถูกลอยแพไปไว้ที่เมืองท้าววีซา แต่ท้าววีซาก็มิได้ล่วงเกินนาง จนกระทั่งได้สู่ขอนางถูกต้องตามประเพณีก่อน อีกตัวอย่างหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิดของผู้แต่งคือ ตอนที่ท้าววีซายกกองทัพมาล้อมเมืองพะลาน แล้วส่งเสนาบดีเข้าไปเจรจาขอ 7 นางเจ้าเมืองเห็นว่าท้าววีซามาข่มขู่ มิได้ทำตามจารีตประเพณีที่เคยปฏิบัติมา จึงไม่อยากยกธิดาให้ แต่เกรงกำลังของท้าววีซา จึงขอผลัดไว้ก่อน แล้วแอบให้ทหารไปประกาศหาผู้มาช่วยรบกับท้าววีซา จากอนุภาคดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งต้องการสร้างเรื่องในแนวอุดมคติเป็นแบบอย่างแก่ผู้อ่าน การแต่งงานจึงต้องเป็นไปตามจารีตประเพณี ผู้แต่งจึงตัดอนุภาคที่พระเอกลักลอบเข้าหานางเอกออกไป

2.2 <u>พญานาคและพญาแถนนำธิดามาถวายให้พระเอก</u>

ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ พญานาคนำธิดา คือ นางบัวไข พญาแถนนำธิดาคือ นางคำหยาด มาถวายให้ท้าวก่ำ ก่อนที่ท้าวก่ำจะแต่งงานกับนางลุน ส่วนในเรื่องท้าวหอยโข่ง พระเอกได้มเหสีคนที่สองด้วยความสามารถของตัวเอง โดยมีท้าววีซาเป็นผู้ชักนำ ผู้แต่งตัดอนุภาคเทพนำหญิงสาวมาให้พระเอก เนื่องจากต้องการให้พระเอกได้มีโอกาสแสดงความสามารถของตนเองเต็มที่ พระเอกได้หญิงสาวเป็นรางวัลตอบแทน ความสามารถในการรบชนะศัตรู มิใช่ได้มาเพียงเพื่อเสริมบารมีเท่านั้น

2.3 <u>พระเอกขี้เหร่เข้าพิธีแต่งงานกับนางเอก</u> ท้าวก่ำเข้าพิธีแต่งงานกับนางเอกในขณะที่ยังมีรูปกายที่อัปลักษณ์ จนนางลุนต้องยื่นข้อเสนอให้ท้าวก่ำถอดรูป นางจึงจะยอมเข้าหอด้วย ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งตัดอนุภาคนี้ออก เพราะไม่จำเป็นต่อการดำเนินเรื่อง นางเอกได้ยื่นข้อเสนอให้พระเอกถอดรูปแล้วตั้งแต่ก่อนเข้าพิธีแต่งงาน การที่นางเกตสินียื่นข้อเสนอให้ท้าวหอยโข่งถอดรูป ดูจะเป็นเรื่องที่ขาดเหตุผล เพราะนางเกตสินียังไม่เคยเห็นตัวจริงของท้าวหอยโข่ง อีกทั้งนางไม่รู้ด้วยซ้ำว่าหอยจะกลายเป็นคนได้ ซึ่งผิดกับนางลุนที่เคยเห็นตัวจริงของท้าวก่ำแล้ว เนื้อเรื่องตอนนี้จึงแสดงให้เห็นว่า ผู้แต่งนำเอาเงื่อนไขของนางลุนมาใช้กับนางเกตสินี ทั้ง ๆ ที่ผู้แต่งตัดอนุภาค พระเอกลักลอบเข้าหานางเอกออกไปแล้ว

2.4 พระเอกให้ทหารไปรับบิดามาอยู่ในเมือง ในเรื่องท้าวก่ำกาดำ เมื่อท้าวก่ำแต่งงานกับนางลุนและได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว ได้ให้ทหารจัดสำเภาไปรับตัวบิดามาอยู่ในเมืองและแต่งงานกับย่าจำสวน แต่ในเรื่องท้าวหอยโข่งไม่มีอนุภาคนี้ เพราะเหตุว่าไม่จำเป็นต่อเรื่อง บิดาของท้าวหอยโข่งเป็นเจ้าเมือง มีฐานะความเป็นอยู่สุขสบายอยู่แล้ว การช่วยเหลือ จึงไม่จำเป็น แต่มีอนุภาคการเปิดเผยตัวของพระเอกต่อบิดามารดา โดยใช้การรบเป็นสื่อ คือ ท้าวหอยโข่งไปช่วยปราบพญาทอนที่รุกรานเมืองจำปา บิดามารดาจึงมีโอกาสได้รู้จักว่าบุตรของตน ยังมีชีวิตอยู่ เช่นเดียวกับบิดามารดาของท้าวก่ำได้รู้ว่าบุตรของตนยังมีชีวิตอยู่ แต่การเปิดเผยใช้กลวิธีแตกต่างกัน

2.5 การเลี้ยงดูพระเอกจนอายุครบ 3 ขวบ ท้าวก่ำถือกำเนิดมาในร่างของมนุษย์ แต่รูปร่างขี้เหร่ ผิวดำมาก มารดาจึงเกลียดชัง แต่ก็ทนเลี้ยงดูจนอายุ 3 ขวบ จึงนำบุตรไปลอยแพ แต่ท้าวหอยโข่งเกิดมาเป็นหอยโข่งซึ่งเป็นสัตว์ โดยธรรมชาติแล้วสามารถช่วยตัวเองได้ตั้งแต่แรกเกิดอยู่แล้ว การเลี้ยงดูจึงไม่จำเป็นสำหรับท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งจึงรวบรัดให้นำไปปล่อยในหนองน้ำตั้งแต่แรกเกิด แล้วดำเนินเรื่องต่อไปในตอนโตเลย การตัดอนุภาคการเลี้ยงดูออก จึงเป็นการกระชับเรื่องไปสู่ตอนสำคัญ ซึ่งน่าสนใจมากกว่า

บทที่ 3

สุนทรีภาพในเรื่องท้าวหอยโข่ง

สุนทรียศาสตร์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Aesthties ซึ่งเป็นปรัชญาสาขาหนึ่งอันว่าด้วยความงาม หรือศิลปะ และสุนทรีศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ของการรับรู้ความงามในเรื่องของศิลปะโดยเฉพาะ อันได้แก่การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสิ่งทั้งปวงที่เป็นความงามเป็นศิลปะ โดยมุ่งศึกษาถึงธรรมชาติและคุณสมบัติของสิ่งนั้น เป็นการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินความงาม ตลอดจนการศึกษาให้เข้าใจถึงผลกระทบของสิ่งนั้นที่มีต่ออารมณ์ และจิตใจของมนุษย์
(จิตรลดา สุวัตถิกุล. 2532 : 194)

ด้วยเหตุที่วรรณคดีเป็นศิลปะแขนงหนึ่งที่เกิดจากความต้องการที่จะถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และจินตนาการของผู้เขียน ไปสู่ผู้อ่านโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ ความสำเร็จของการสื่อสารจึงขึ้นอยู่กับภาษาที่ผู้เขียนสรรมาใช้ ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม หรือรับรู้ตรงกับความประสงค์ของผู้เขียน

การพิจารณาวรรณคดีในแนวสุนทรียภาพ จึงมิได้คำนึงถึงความเป็นจริงของเนื้อหาหรือจริยธรรม แต่มุ่งพิจารณาความงามที่ประกอบขึ้นเป็นวรรคดี ในด้านการสื่ออารมณ์อันเกิดจากการใช้คำหรือเนื้อหาที่ผู้แต่งนำมาใช้ ส่วนการพิจารณาความงามของภาษาดังกล่าว ดวงมน จิตร์จำนงค์ (2536:12) ได้กล่าวไว้ว่า "จำเป็นต้องกระทำอย่างถี่ถ้วน โดยเริ่มจากการพิจารณาคำแต่ละคำว่าสื่อความหมายอย่างไร การเรียงร้อยถ้อยคำเหล่านั้นสืบต่อเนื่องกัน มีความประสานกัน เป็นองค์ประกอบที่มีเอกภาพเพียงไร เป็นไปเพื่อจุดประสงค์ใด มีความคิดหลักอย่างไร และมีพลังมากน้อยเพียงไร หรือไม่"

จากความหมายและหลักการศึกษาสุนทรียภาพของภาษาดังกล่าว จึงสามารถศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. **<u>สุนทรียภาพในคำ</u>** หมายถึง ความงามซึ่งเกิดจากการใช้คำที่มีพลังโน้มน้าว หรือเร้าให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก เกิดอารมณ์สะเทือนใจ และเกิดภาพพจน์ตามจินตนาการของผู้เขียน ซึ่งประกอบด้วย

1.1 เสียงของคำ

1.2 การเล่นคำ

1.3 การสรรใช้คำ

2. **สุนทรีภาพในความ** หมายถึง ความงามซึ่งเกิดจาก การนำถ้อยคำสำนวนโวหารมาประกอบกันเข้าเพื่อให้เกิดข้อความ หรือเนื้อหาที่สื่อความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง อันจะโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ คล้อยตามอย่างที่ผู้แต่งต้องการ สุนทรียภาพในความประกอบด้วย

2.1 โวหาร

2.2 ภาพพจน์

การพิจารณาสุนทรียภาพในเรื่องท้าวหอยโข่ง สามารถพิจารณาในเรื่องของ คำ และความ ดังนี้

1. **สุนทรียภาพในคำ**

การใช้คำที่มีพลังโน้มน้าวใจผู้อ่านให้สะเทือนอารมณ์ เกิดภาพพจน์ตามจินตนาการของผู้แต่งนั่น ผู้แต่งใช้กลวิธีหลายประการ คือ

1.1 **เสียงของคำ** เสียงของคำเป็นหน่วยย่อยที่สุดของภาษา ซึ่งมนุษย์เปล่งออกมาเพื่อสื่อความหมาย เสียงของคำมีผลทำให้งานประพันธ์มีความไพเราะ โดยเฉพาะงานประพันธ์ประเภทร้อยกรอง ในการพิจารณาความไพเราะของเสียงของคำนั้น พิจารณาจาก 3 ลักษณะ คือ

1.1.1 **การเล่นสัมผัส**

ในวรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งใช้รูปแบบการประพันธ์ประเภทร้อยกรองตามแบบอีสาน ที่เรียกว่า "กลอนอ่าน" หรือ "โคลงสาร" โดยผู้แต่งสร้างความไพเราะให้กับงานโดยใช้สัมผัส ซึ่งประกอบด้วย สัมผัสอักษรและสัมผัสสระ ดังนี้

ก. **สัมผัสอักษร** หมายถึง การใช้คำที่มีพยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน หรือคล้ายกัน ภายในวรรคเดียวกัน อาจจะนำมาเขียนเรียงกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป เสียงพยัญชนะต้นที่คล้ายกันนั้น อาจจะเป็นพยัญชนะตัวเดียวกันที่มีตัวนำ หรือพยัญชนะที่เป็นพยัญชนะคู่ เช่น ข-ค ถ-ท ส-ช ผ-พ ฝ-ฟ ห-ฮ เป็นต้น การเล่นสัมผัสอักษรในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีตั้งแต่เขียนเรียงกัน 2 คำ ถึง 5 คำ และมีชื่อเรียกตามจำนวนคำที่ใช้ ดังนี้

1) คู่ คือใช้พยัญชนะเสียงเดียว เรียงกัน 2 คำ ซึ่งทำให้เกิดความไพเราะในการอ่าน ในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบสัมผัสชนิดนี้เป็นส่วนมาก ตลอดทั้งเรื่อง ตำแหน่งของการสัมผัสพบได้ทุกตำแหน่ง ตั้งแต่คำที่ 1-7 ดังนี้

สัมผัสคำที่ 1-2 ของบาท

แต่นั่น ปาปังฮ้าย หมาดำมาคอบ นางแหล่ว
สองนาง หลงป่าไม้ ทั้งสาวใช้ควาไป
บ่ฮู้ จักทีบก้ำ หนแห่งทางเมือ แท้แหล่ว
ก็หาก จนใจสอง นาดทะนางนงน้อย

(แผ่นที่ 132)

นางเกตสินีและนางคำสายไปตามหานกสาริกาในป่า แล้วหลงทาง เพราะเหตุว่านางทั้งสองต้องชดใช้กรรมที่ทำให้หมาดำตาย

เขือจง เฮียนมนตร์แก้ว ดวงดีสองข้อ
คันว่า เฮียนฮ่ำได้ จิงเมือเทินอย่ากลัว
มีหมู่ ภูผาขั้น ชั้นสูงสุดยอด จริงแหล่ว
มีหมู่ ขึ้นบ่ได้ แหงนหน้าเบิ่งดาย นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 135)

ฤาษีบอกให้นางเกสินี และนางคำสายอยู่เรียนมนตร์วิเศษให้ได้ก่อนจึงเดินทางกลับเมือง เพราะในระหว่างเดินทางกลับนั้นเต็มไปด้วยภูเขา และสัตว์ร้ายนานาชนิด

สัมผัสคำที่ 2–3 ของบาท

มันก็ ผิชมช้อน คิงนางก็ฮ้อนยิ่ง
มินจิง ปลุกแก่นแก้ว สองน้อยตื่นมา
มันจิง ถามนาดน้อย เจ้าอ่อนทั้งสอง
สังมา พากันหลง ป่าดงไพรกว้าง

(แผ่นที่ 139)

พญาสอนมาพบนางเกตสินีและนางคำสายนอนหลับอยู่กลางป่า จึงเข้าไปปลุกปล้ำ แต่ปรากฏว่า กายของทั้งสองนางร้อนดั่งไฟ พญาสอนไม่สามารถแตะต้องได้ พญาสอนจึงปลุกนางแล้วถามว่าเหตุใดนางทั้งสองจึงหลงมานอนอยู่ในป่าเช่นนี้

แต่นั่น บาบุญท้าว ตกใจปานฟ้าผ่า
บ่เห็น หน้าแจ่มเจ้า สองน้อยส่วนสิตาย ดังนั่น
เจ้าบ่ช้า พายตาบกายสิทธิ์
ทั้งธนูศิลป์ บ่วางถือพร้อม
ก็จริง สุบเกิบแก้ว แล้วเล่าทะยานไป
เถิงดงหลวง ล่วงหาเมียแก้ว

(แผ่นที่ 140)

เมื่อท้าวหอยโข่งทราบว่า มเหสีทั้งสองหายไป ก็ตกใจราวกับถูกฟ้าผ่าท้าวหอยโข่งรีบสะพายตาบกายสิทธิ์ ธนู แล้วสวมรองเท้าแก้วเหาะเข้าป่า ไปติดตามหามเหสีทั้งสอง

สัมผัสคำที่ 3–4 ของบาท

คำสัมผัสในตำแหน่งที่ 3–4 นี้ เป็นการสัมผัสคนละวรรค คือคำสุดท้ายของวรรคหน้า กับคำแรกของวรรคหลัง เช่น

นางก็ ไปทางกว้าง ก้ำฝ่ายตะวันตก นั่นแหล่ว
ปานนี้ จักไปเถิง ที่ใดบ่มีฮู้
นางก็ หนีไปได้ เดือนปลายสิบห้าค่ำ มาแหล่ว
ฮีบไป นำแก่นแก้ว เมียเจ้าอย่านาน พ่อเทิน

(แผ่นที่ 142)

ฤาษีบอกกับท้าวหอยโข่งว่า นางเกตสินี และนางคำสาย เรียนมนตร์วิเศษจบแล้วก็เดินทางกลับเมือง ไปทางทิศตะวันตก เป็นเวลาเดือนกว่าแล้ว ให้ท้าวหอยโข่งรีบเดินทางติดตามไป

ลางสาว เอาปลาแห้ง ทั้งหมกปิ้งจี่
นำให้ชู้ เสียงเอิ้นส่งพร
ลางสาว เอาผืนผ้า สะไบดียอยื่น
ให้แก่ชู้ เขาเอิ้นส่งพร
ก็หาก แซว ๆ เอิ้น ฝูงสาวสั่งบ่าว
อย่าได้ ไปพบพ้อ โพยฮ้ายสิ่งใด แท้น้อ
จิงให้ บุญชูค้ำ คืนมาเทียวส่อง จริงเทิน
อย่าได้ เจ็บป่วยไข้ สังแท้ให้อยู่ดี นั่นเน้อ

(แผ่นที่ 194)

เจ้าเมืองพะลานให้ทหารเดินทางไปเมืองจำปา เพื่อสืบข่าวดูว่าท้าวหอยโข่งไปสู้กับพญาทอนได้ผลเป็นอย่างไร เมื่อทหารออกจากเมือง สาว ๆ ชาวเมืองจึงออกมาส่งพร้อมกับอวยพรให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ

สัมผัสคำที่ 4–5 ซองบาท

ขุนกล่าวแล้ว ย้ายย่างตามทาง
ฝูงหมู่ ยูงยางดก ดอกงามเต็มก้าน

(แผ่นที่ 198)

เป็นบทชมธรรมชาติระหว่างทาง ว่ามีต้นไม้ใหญ่มากมายบานสะพรั่ง

อันว่า ทางเส้นกว้าง คูณต่อเถิงเมือง
ดูงามสุด ฮาบเฮียงเพียงแท้
(แผ่นที่ 199)

ถนนที่ต่อระหว่างเมืองต่าง ๆ ก็กว้างขวางและราบเรียบได้ระดับกัน

สัมผัสคำที่ 5-6 ของบาท

แต่นั่น ขุนบ่อช้า ยอนิ้วขาบทูล แท้แหล่ว
ขุนก็ ขอโทษท้าว แล้วจิงจาไป
ทูลราชา ขาบลงเลยเว้า
(แผ่นที่ 214)

เจ้าเมืองจำปา ถามเสนาเมืองพะลานว่า ท้าวหอยโข่งเป็นลูกใครเสนาบดีจึงขอโทษท้าวหอยโข่ง ก่อนจะเล่าความจริงให้เจ้าเมืองทราบ

ข้าขอลา พระบาทเจ้า องค์พ่อพระปิตตา
ทั้งมาดา ชิต่าวคืนพะลานกว้าง
(แผ่นที่ 217)

ท้าวหอยโข่งกราบลาเจ้าเมืองจำปา เพื่อกลับเมืองพะลาน หลังจากที่ตามมเหสีทั้งสองกลับมาได้แล้ว

สัมผัสคำที่ 6–7 ของบาท

เขาจิง แห่จอมเจ้า สามพระบาทตามหลัง
เสียงนันเนือง เสบพระองค์ยวงย้าย
คนหลายล้น เต็มปักตูคับคั่ง กันแหล่ว
ก็จริง ไหลหลั่งเท่า นากว้างย่างไว
(แผ่นที่ 220)

ท้าวหอยโข่ง ลาเจ้าเมืองจำปา แล้วจึงพามเหสีออกเดินทางกลับเมืองพะลาน เจ้าเมืองจึงจัดขบวนทหารแห่ทั้งสามไปส่ง

พระก็ มีอ่าวให้ ขวี่เกวียนแล้วแก่ไป
ตามหลังเจ้า สามพระองค์ยียาบ
ฟังดู เสียงหิ่งม้า กระดิ่งก้องนี่นั่น
ฝูงหมู่ ทั้งเมืองพร้อม พากันลิงล่ำ
สังมา ดูม่วนเด เป็นกะต้ออ่อนใจ แท้น้อ
(แผ่นที่ 220)

ขบวนชาวเมืองจำปาไปส่งท้าวหอยโข่งกับมเหสียังเมืองพะลานดูครึกครื้น สนุกสนานตลอดทาง

2) เทียมคู่ หมายถึงการใช้สัมผัสอักษร ที่ใช้พยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน หรือคล้ายกัน เรียงกัน 3 คำ ทำให้เกิดความไพเราะในการอ่านยิ่งขึ้น เช่น

บัดนี้ จักกล่าวเถิงฝูงคนใช้หกนางน้องพี่ ก่อนแหล่ว
เจ็ดคน เดินดุ่งดั้นหลายมื้อพ่ำนาน แท้แหล่ว
ตาดูได้เดือนปลายจิงฮอด
เขาก็ ลักลอบลี้เถิงเจ้าหน่อเมือง
(แผ่นที่ 116)

พี่ทั้งหกของนางเกตสินี ไปจ้างคนให้เขียนสารถึงท้าววีชา แล้วจึงให้คนไปส่งให้ท้าววีชายังเมืองตักกะสิลา คนรับจ้างก็ออกเดินทางไปได้เดือนเศษจึงถึง แล้วเขาก็เข้าเฝ้าท้าววีชา

แต่นั่น แม่กล่าวต้านสั่งมาว่าตามใจ ดังนี้
หากเจ้า พาลี้พลไปมากหลายเหลือล้น
จนใจเจ้าพญาเมืองทั้งพวกไพร่
ว่าจัก จัดไพร่พร้อมพลช้างก็บ่ทัน นั่นตาย

(แผ่นที่ 118)

ท้าววีชาทูลมารดาว่า จะยกพลไพร่ไปเมืองพะลาน เพื่อไปของธิดาเมืองพะลาน มารดานั้นไม่เห็นด้วยเพราะเป็นการข่มขู่ ทางฝ่ายโน้นอาจยินยอมยกให้เพราะเกรงกำลัง ซึ่งไม่ดี

3) เทียมรถ หมายถึง การใช้สัมผัสอักษรที่ใช้พยัญชนะต้นเสียงเดียวกัน หรือคล้ายกัน เรียงกัน 4 คำ เช่น

พระก็ พาพลข้ามดงดอนดั้นดุ่ง ไป
นัน ๆ ขวบเขาไปเช้าบ่เซา แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 30)

ท้าววีชาพาไพร่พลเดินทางไปเมืองพะลาน เร่งเดินทางโดยไม่หยุดพัก

พระกล่าวแล้วลีลาลงผาสาท
ยัวละยาดย้ายเถิงห้องแห่งโฮง
ฝูงหมู่ เฝ่าแก่พร้อมพวกไพร่เสนา
เต็มโฮงหลวงชว่าแซวหาม้อ

(แผ่นที่ 189)

เจ้าเมืองจำปา จัดพิธีบายศรีให้ท้าวหอยโข่งกับมเหสีทั้งสอง เมื่อตกลงกันได้แล้ว เจ้าเมืองก็ไปยังประสาทของตนเอง พร้อมทั้งเสนาอำมาตย์ เตรียมหาฤกษ์ยาม

4) เทียบรถ หมายถึง การใช้สัมผัสอักษร ที่ใช้พยัญชนะต้น เสียงเดียวกันหรือคล้ายกัน เรียงติดต่อกัน 5 คำ ซึ่งทำให้บทกลอนมีความไพเราะอย่างยิ่ง เช่น

หอยหน่วยนี้ก็เป็นต่างทั้งหลาย แท้แหล่ว
กูก็ เป็นคนมาบ่ห่อนยินหอยเว้า แท้ตาย
คันกู ไปถามแท้ตามคำมันบอก
บุญบ่ส่งให้คำแล้วก็อย่าเสีย นั่นเทิน
ย่าล่ำแล้วเลยเล่าลงเฮือน
นายก็ นำทางเถิงเข้าไปในคุ้ม

(แผ่นที่ 49)

ย่ารำพึงกับตัวเองว่า หอยโข่งที่ย่าเลี้ยงไว้นี้แตกต่างจากหอยโดยทั่วไปพูดได้เหมือนคน ย่าควรจะไปขอสาวลูกขุนนางมาให้เป็นเมียตามคำบอกของหอย ถ้าแม้ว่าหาไม่ได้ค่ำแล้วจึงหยุด ย่าคิดได้ดังนั้นจึงลงจากเรือนตรงไปยังคุ้มเจ้านาย

อันว่า นางนี้ เทียมดังแก้วพิทูรย์ลูกประเสริฐ
สังมา ไปเทียมสมกั่วซืนนามน้อย
อายแก่ เทพาดาดั่งดอนแดนดงเถื่อน จริงตาย
กับทั้ง อินทร์อยู่ฟ้าพรหมพร้อมสู่องค์ นั่นดาย

(แผ่นที่ 65)

เสนาบดีทูลเจ้าเมืองพะลานว่า การที่เจ้าเมืองยกนางเกตสินาให้เป็นเมียท้าวหอยโข่งนั้น ไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เพราะนางเปรียบเหมือนแก้วมณีจะไปคู่ควรกับตะกั่วได้อย่างไร อายแก่เทวดาอารักษ์ พระอินทร์ พระพรหมทั้งหลายยิ่งนัก

5) ทบคู่ หมายถึง การใช้สัมผัสอักษร ที่มีเสียงพยัญชนะต้น เหมือนกันหรือคล้ายกัน เรียงกันทีละ 2 คำ ติดต่อกัน 2 คู่ เช่น

พระกล่าวแล้วฮีบแต่งขุนกาง
ทั้งขุนเทียมบ่นานลงห้อง
ทั้งขุนน้อยไปนำมีมาก
นับฮอดฮ้อย ยวงย้ายออกเมือง แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 33)

เจ้าเมืองพะลาน จัดให้เสนาบดีออกไปบอกแก่ท้าววีซาที่ตั้งทัพรออยู่นอกเมืองว่า ยินดียกธิดาให้

พระวีซาบ่ช้าต้านต่อ แม่เมือง
อันนี้ พ่อแม่นางนาดน้อย ข่มขวี จำเอา แท้ตาย
ใจนางยังคึดต่อเฮาภายพี้
ข้าจัก ไปเอาน้องมาชมเทียมแทบ
บ่มี เป็นบาปฮ้ายสังแท้สิ่งใด แม่เฮ้ย
(แผ่นที่ 118)

ท้าววีซาไปบอกมารดาว่า จะไปชิงตัวนางเกตสินีมาจากท้าวหอยโข่ง มารดาจึงห้ามไว้ แต่ท้าววีซาไม่ฟัง เพราะคิดว่านางเกตสินีรักตน ที่แต่งงานกับท้าวหอยโข่งเพราะถูกบิดามารดาบังคับตามสารที่พี่ทั้งหกเขียนมาบอก

6) เทียบคู่ หมายถึง การใช้สัมผัสอักษรที่มีเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกัน หรือคล้ายกัน เรียงกันทีละ 2 คำ ติดต่อกัน 3 คู่ เช่น

กลางคืนแจ้งคือกลางวันเสมอฮุ่ง กันแหล่ว
ข้าก็ ชมชื่นแท้เลยล้ำตื่นตน พระเฮ้ย
คอมว่า นางกล่าวแล้วพญาใหญ่จารจา
นางจัก มีทีตาหน่อเมืองบุญกว้าง นี้แหล่ว
บ่มี ปาปังฮ้ายโพยภัยบังเบียด สังแหล่ว

อินทร์จัก แต่งตั้งให้กุมมารแก้วหน่อเมือง นี้แหล่ว

(แผ่นที่ 8)

นางคำบางเล่าความฝันให้พญาจำปา สามีฟังว่า นางฝันว่าได้แก้วมณีมาไว้ในมือ แล้วกลายเป็นหิน นางจึงโยนทิ้งไป แก้วมณีจึงไปเรืองแสงในป่า ทำให้สว่างมาถึงเมือง กลางคืนสว่างเหมือนกลางวัน พญาจำปาทำนายว่า นางจะให้กำเนิดกุมาร ไม่มีเหตุร้ายใด ๆ เกิดแก่นาง

ซ้ำเล่า เอิงทีบก้ำหนแห่งอาคเนย์
เห็นแต่ แมวเหลือหลายยาดหยายเหลือล้น
สามพระองค์เจ้าหาไปทุกทั่ว
บ่เห็น สองแจ่มเจ้าบาท้าวดุ่งกาย

(แผ่นที่ 176)

ท้าวหอยโข่ง พญาสอน พญาทอน ออกตามหานางเกดสินี และนางคำสาย มเหสีของท้าวหอยโข่ง จนทั่วจักรวาลก็ไม่เห็น ทั้งสามจึงเดินทางไปหาตามทิศต่าง ๆ จนมาถึงทิศอาคเนย์ (ทิศตะวันตกเฉียงใต้) ก็พบแต่แมว ซึ่งเป็นเทพพระเจ้าประจำทิศ ทั้งสามเดินทางต่อไป

7) แชกคู่ หมายถึง การใช้สัมผัสอักษร ที่มีเสียงพยัญชนะต้น เหมือนกันหรือคล้ายกัน เรียงกันทีละ 2 คำ ติดต่อกัน 3 คู่ และมีเสียงพยัญชนะอื่น ๆ คั่น เช่น

ยังมี เจ็ดคนนั่นเขาเคยเดินไปเที่ยว
หลบต่าวปี้นไปแล้วพัดต่าวมา
หกนาง ไปพบพ้อจิงต้านต่อตอมเขา
วาจาเสียงลับบังคำเลี้ยว

(แผ่นที่ 115)

พี่ทั้งหกของนางเกดสินี ไปหาจ้างคนเขียนสารถึงท้าววีชา ว่านางเกดสินีถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ให้ท้าววีชามาชิงเอาตัวนางไป เมื่อเขียนเสร็จแล้วหกนางจึงไปหาจ้างคนนำสารไปส่งให้ท้าววีชายังเมืองตักกะสิลา จึงว่าจ้างเขาไป

เขาก็ ไปเที่ยวหลิ่นดอมสาวในกลางข่วง
ฝูงหมู่ สาวสำน้อยเห็นดิ้นดั่นดอม
คองแต่ เขากล่าวเว้าก็ลวดเล่าฟังความ นั่นตาย
สาวก็ ลืมเข็ญหลาแกว่งไนตากะด้าง
อันว่า ฝูงแม่หม้ายผัวตายแต่เก่า
เขาก็ เอาดอกเป้าแซมเกล้าใส่หู

(แผ่นที่ 264)

พญานาคพาไพร่พลมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง และพักอยู่ในเมือง พอตกกลางคืนหนุ่ม ๆ ชาวเมืองนาคก็แปลงตัวเป็นชายหนุ่มรูปงาม ไปเกี้ยวสาวที่รวมกันเข็นฝ้ายอยู่ลานบ้าน (กลางข่วง) สาว ๆ เห็นหนุ่ม ๆ เมืองนาคก็หลงรักเป็นอันมาก เฝ้าแต่มองดูจนลืมหมุนหลา ยกมือค้างอยู่ ส่วนสาว ๆ ที่เป็นหม้ายก็แต่งตัวเอาดอกไม้ทัดหูไว้คอยหนุ่ม ๆ

การใช้สัมผัสพยัญชนะพบว่ามีการใช้เขียนเรียงกันตั้งแต่ 2 คำ ถึง 5 คำ และใช้สัมผัสเรียงกันเป็นคู่ ๆ ติดต่อกัน 2 คู่ หรือ 3 คู่นอกจากนี้ยังมีการใช้สัมผัสเรียงกันเป็น 2 คู่ หรือ 3 คู่ แต่มีคำอื่นคั่นระหว่างคู่ การใช้สัมผัสพยัญชนะดังกล่าว มีการสรรคำมาใช้ 2 ประเภท คือ

คำที่มีเสียงพยัญชนะต้นเหมือนกันเขียนเรียงกันแต่มีความหมายแตกต่างกัน เช่น จักไปเถิงที่ใดบ่มีฮู้ นำให้ชู้เสียงเอิ้นส่งพร ตาดูได้เดือนปลายจิงฮอด เฒ่าแก่พร้อมพวกไพร่เสนาย่าล่ำแล้วเลยเล่าลงเฮือน เป็นต้น การใช้คำสัมผัสประเภทนี้ ทำให้เสียงอ่านไพเราะและยังให้ความหมายตามความหมายของคำซึ่งส่งผลต่อการดำเนินเรื่อง

คำสัมผัสอีกประเภทหนึ่งมีลักษณะเป็นคำซ้อน คือ เป็นคำที่มีความหมายคล้ายกัน หรือเสริมความหมายของอีกคำหนึ่ง หรือซ้อนเพื่อให้เกิดเสียงไพเราะยิ่งขึ้น เช่น นาดน้อย พบพ้อ เดินดุ่งดั้น ลักลอบลี้ หลายเหลือล้น เป็นต้น คำสัมผัสประเภทนี้จะให้ความไพเราะด้านเสียงเป็นหลัก และคำที่ซ้อนจะช่วยเน้นความหมายของคำหรือเพิ่มน้ำหนักของความหมายของคำนั้น ๆ ขึ้นอีก ไม่ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องเหมือนประเภทแรก

ข. สัมผัสสระ หมายถึง คำสัมผัสในบาทเดียวกันซึ่งใช้สระเหมือนกันตัวสะกดมาตราเดียวกัน เรียงติดต่อกันตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป

การใช้สัมผัสสระในบทร้อยกรองอีสานมีชื่อเรียกตามลักษณะสัมผัส และที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมีการใช้สัมผัสสระ ดังนี้

1) เดียง หมายถึง การใช้คำที่มีเสียงสระเดียวกันและตัวสะกดมาตราเดียวกันเรียงกัน 2 คำ เช่น

แต่นั้น เทวีแก้วคำบางพระแม่
อายเผ่าเชื้อเมืองบ้านสู่คน
ก็จิง จำสาวใช้เอาหอยไปแกว่ง เสียเทิน
สูอย่าช้าเสียหน้าคอบหอย นี้แหล่ว
บ่เคย ได้ลูกเต้าเท่าชั่วกูตาย ก็ช่างเทิน
ก็จัก เพียรบัวละบัดพระยอดเมือง ซามเผ่า
(แผ่นที่ 10)

นางคำบาง มเหสีพญาจำปา มีความอับอายเป็นอย่างยิ่งที่ลูกเกิดมามีรูปร่างเป็นหอยโข่ง นางจึงบอกให้นางสนมเอาหอยไปทิ้งเสีย และบอกว่า ถึงแม้ว่านางจะไม่มีลูกอีกจนกระทั่งตายก็ตาม จะขอปรนนิบัติเจ้าเมืองไปจนกว่าจะแก่เฒ่า

แต่นั้น หอยบังท้าวเนาในไหจิงถามย่า
ไผผู้ มาปากเว้านำเจ้าเหตุใด นั่นเด
ข้อยขอ แจ้งเหตุด้วยดอมย่าพอเดียง แดแม่
หอยก็ ถามสามทีย่านายบ่จาต้าน
แต่นั่น ขุนจิงวาจาต้านดอมหอยก้อยกล่าว
เล่าเหตุให้หอยแจ้งสู่ประการ แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 36)

ทหารเมืองพะลานมาประกาศหาผู้ที่จะมาต่อสู้กับท้าววีชา จนมาถึงบ้านย่า ทหารจึงแวะเข้าไปขอน้ำดื่ม และคุยกับย่า ท้าวหอยโข่งซึ่งอยู่ในไหได้ยินเสียงคนคุยกับย่าจึงถามย่าว่าคุยกับใคร เขามาธุระอะไร ช่วยบอกให้เขาทราบด้วย ท้าวหอยโข่งถามย่าถึง 3 ครั้ง แต่ย่าก็ไม่ยอมตอบ ทหารจึงเล่าเรื่องให้ฟังแทนย่า

2) เทียบเคียง หมายถึง การใช้สระเสียงเดียวกัน ตัวสะกดมาตราเดียวกัน เรียงกัน 3 คำ เช่น

ที่นั่น มีฮ่มไม้ไทรใหญ่โพธิ์ศรี
ทั้งนัทที่ใสส่องงาม คือแก้ว
นางสรงแล้วโสมงามกว่าเก่า
ส่องแจ่มเจ้าจิงเซายั้งฮ่มไพธิ์

(แผ่นที่ 136)

นางเกตสินีและนางคำสาย เดินทางมาจนถึงร่มโพธิ์ริมฝั่งน้ำจึงหยุดพักอาบน้ำและนอนพักใต้ร่มโพธิ์นั้น

มันคึดแล้วจิงต้านต่อบาบุญ
เฮาบ่ เป็นทาสาซิงซอมเมียท้าว
คันว่า เฮาเห็นแท้บ่มียอมคืนส่ง จริงแหล่ว
คันหาก หลงป่าไม้ไผได้ก็ให้มัน นั่นดาย

(แผ่นที่ 146)

ท้าวหอยโข่งตามหานางเกตสินีกับนางคำสาย จนกระทั่งมาพบพญาสอน เมื่อสอบถามถึงนางทั้งสอง พญาสอนก็ตอบว่า เขามิได้เป็นทาสของท้าวหอยโข่งจะได้ติดตามดูเมียของนายไว้ ถึงแม้ว่าเขาจะเห็นจริงก็ไม่มีทางส่งคืนให้ เมื่อนางหลงป่ามาใครพบก็ย่อมสมบัติสมบัติของคนนั้น

3) ทบเคียง หมายถึง การใช้สระเหมือนกัน ตัวสะกดมาตราเดียวกัน เรียงกัน 2 คำ 2 คู่ เช่น

ก็จิง ฮอดแห่งห้องนีมิตใหญ่เมืองหลวง
ก็จิง เซานาขวางขอกเวียงเมืองกว้าง
ดูขวางกว้างงามเฮียงเพียงฮาบ

พญานาคเจ้าเห็นแล้วเล่าชะออน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 262)

พญานาคพาบริวารมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง เมื่อมาถึงเมืองนิมิตแล้วเห็นทุ่งนากว้าง ก็รู้สึกชื่นชมยิ่งนัก

กับทั้ง สาวแม่ฮ้างต้าง ใหญ่ในหู ก็ดี
มันก็ ทำไมตรีใส่ชายฮามน้อย
มันก็ แจบ ๆ เว้าดอมชายเมืองนาค
ออกปากเว้าซิเอาแท้บ่ขืน

(แผ่นที่ 264)

บรรดาสาวแก่แม่หม้ายชาวเมืองนิมิต เห็นหนุ่มชาวเมืองนาคก็นึกชอบจึงพากันแต่งตัวให้สวย มาพูดจาผูกไมตรีกับชายเมืองนาคไว้

4) เทียมแอก หมายถึง การใช้คำที่มีเสียงสระเหมือนกัน ตัวสะกดมาตราเดียวกัน ในท้ายวรรคโดยมีสระอื่นคั่นเช่น

ดันว่า เห็นแฮดช้างฝูงหมู่เสือสาง
นางลุน ฮวายมนตร์กวัดแกว่งไปก็หายเสี่ยง
ก็หาก ซำบายเจ้าสองนางเดินดุ่ง ไปนั่น
ดันว่า อิดอ่อนแล้วสองเจ้าก็เล่าเซา

(แผ่นที่ 140)

นางเกดสินีและนางคำสายลาฤาษีเดินทางกลับเมืองโดยใช้มนตร์วิเศษที่เรียนกับฤาษีช่วยให้การเดินทางสะดวกขึ้น เมื่อเจอสัตว์ร้ายนางลุนหรือนางเกดสินีก็เป่ามนตร์ให้สัตว์หนีไป ทั้งสองเดินทางไปเรื่อย ๆ เมื่อเหนื่อยก็หยุดพัก

แต่นั้น หัวเมืองฮู้เฮ้วพลันตกแต่ง
พาไพร่น้อยเดินดั้นดุ่งไว

ไย ๆ ย้ายกายฮ่อมภูฮอม
ก็จิง เอากันเถิงสู่เมืองบ่หลอแท้

(แผ่นที่ 230)

หัวเมืองใหญ่น้อยทราบข่าวว่าท้าวหอยโข่ง ซึ่งเป็นผู้มีบุญได้ขึ้นครองเมือง จึงพากันมาเฝ้าเพื่อสวามิภักดิ์ และฟังคำสอนข้อธรรมะจากท้าวหอยโข่ง เจ้าเมืองพาไพล่พลเดินทางผ่านป่าเขา จนกระทั่งถึงเมือง

การใช้สัมผัสสระ อให้เกิดความไพเราะในการอ่าน และยังให้ความหมายตามรูปศัพท์ส่งผลต่อการดำเนินเรื่องในบทประพันธ์ เช่นเดียวกับสัมผัสพยัญชนะ แต่จะพบน้อยกว่าสัมผัสพยัญชนะ ลักษณะการสรรคำสัมผัสสระมาใช้มี 3 ประเภท คือ

สัมผัสเรียงกัน มีความหมายแตกต่างกัน เช่น บ่ได้ลูกเต้าเท่าชั่วกูตาย หอยปังเนาในไห จิงถามย่า ทีนั่นมีฮ่มไม้ไทรใหญ่โพศรี เป็นต้น คำสัมผัสประเภทนี้ จะให้ทั้งความไพเราะของเสียงอ่าน และส่งผลต่อการดำเนินเรื่อง

คำสัมผัสที่เป็นคำซ้อน คือ คำที่เขียนเรียงกัน มีความหมายคล้ายกันและมีเสียงสระหรือตัวสะกดเหมือนกัน เช่น ขวางกว้าง วาจา นาคา งามเฮียงเพียงฮาบ เป็นต้น คำสัมผัสประเภทนี้มีผลในด้านความไพเราะของเสียงอ่านเป็นหลัก ส่วนความหมายนั้นจะช่วยเสริมหรือเน้นความหมายของอีกคำหนึ่งให้มีน้ำหนักหรือชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสัมผัสอีกประเภทหนึ่งคือ คำที่มีพยัญชนะต้น มีสระและตัวสะกดเหมือนกัน แต่ผันด้วยวรรณยุกต์ที่แตกต่างกัน เป็นการเล่นสัมผัสที่เล่นเสียงวรรณยุกต์ด้วย เช่น เช้า-เซา ฮ่อม-ฮอม หน้า-หนา ค้อย-คอย เป็นต้น คำประเภทนี้จะให้ทั้งความไพเราะด้านการอ่านและมีผลต่อการดำเนินเรื่องเพราะความหมายของคำจะแตกต่างกัน

1.1.2 การกลายเสียง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของเสียงพยัญชนะ สระหรือวรรณยุกต์ทำให้เกิดเสียงใหม่ที่แตกต่างไปจากเสียงของคำเดิม แต่ยังคงความหมายเดิมไว้ การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นไปเพื่อความไพเราะของบทกลอน หรือเพื่อให้ได้เนื้อความครบถ้วนสมบูรณ์ การกลายเสียงที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มี 3 ลักษณะคือ การลดเสียง การยืดเสียง การแผลงคำ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ก. **การลดเสียง** คือการที่ผู้แต่งนำคำศัพท์ที่ใช้โดยทั่วไปมาลดพยางค์ให้เหลือน้อยลงจากคำเดิม แต่ยังคงความหมายเดิม ที่พบคือ

กียุ	มาจากคำว่า	กลียุค
กูนา	มาจากคำว่า	กรุณา
หยัน	มาจากคำว่า	เย้ยหยัน

ตัวอย่าง

แต่นั่น	เทวบุตรคำคนิงดูหลายสิ่ง	
เมื่อกู	กับเกิดปิ้นเป็นท้าวฮูปงาม	ดังนั่น
คือจัก	เป็นกียุฮ้อนเมืองมิ่งมัวเมา	บ่อย่าแหล่ว
กูจัก	เป็นโสมหอยเข้าในอุทรแท้	

(แผ่นที่ 8)

เทวบุตรผู้จะลงมาเกิดเป็นบุตรพญาจำปา ตริตรองดูแล้วเห็นว่า ถ้าเกิดมาเป็นชายหนุ่มรูปงาม จะทำให้เกิดกลียุคเดือดร้อนไปทั้งเมือง เพราะอำนาจกิเลสของมนุษย์เทวบุตรจึงเกิดมาเป็นหอย

แต่นั่น	พระวีซาท้าวกลัวเกรงย้านสั่น	
ก็จิง	ปันป้องด้นเถิงห้องแห่งตน	
	ชลเนตรย้อยหาแม่มาดา	
แต่นั่น	มาดาหยันบ่ฟังคำเฒ่า	นี้นา
ตั้งว่า	เป็นแม่แท้ต้านกล่าวบ่มีผิด	ลูกเฮ้ย
บัดนี้	เสียงโยธาไพร่เมืองตายม้อย	

(แผ่นที่ 41)

ท้าววีชาพาไพร่พลไปล้อมเมืองพะลานเพื่อพระธิดาทั้ง 7 คนของเจ้าเมือง แต่กลับถูกท้าวหอยโข่งฆ่าทหาร ช้างม้า ตายหมด จนท้าววีชาต้องหนีกลับเมือง มารดารู้ข่าวว่าท้าววีชาแตกทัพเสียกำลังทหาร ช้างม้า จึงมาถามข่าว และกล่าวเย้ยหยันท้าววีชาว่าเป็นเพราะท้าววีชาไม่ยอมเชื่อคำที่นางเคยห้ามไว้ จึงต้องมาพบกับความพินาศเช่นนี้

โอน้อ กูเฒ่าแล้วไผบ่โผดกูนา แท้นอ
ยามเมื่อ กูเป็นสาวอยากให้เขาเห็นหน้า แท้เด
ก็หาก ลือกูแท้สาวจำปาเชงชว่า จริงนา
เขามาเว้ามื้อฮ้อยกูขึมไว้บ่จา แท้นา
(แผ่นที่ 20)

ย่าไปขอทานในเมืองแต่ไม่มีใครให้ทานแก่ย่า ย่าจึงรำพึงคร่ำครวญว่าเป็นเพราะตนแก่เฒ่าจึงไม่มีใครกรุณาปรานี เสียดายเมื่อตอนที่ยังเป็นสาวอยู่ อยากให้ชาวเมืองได้เห็นหน้าว่าย่านั้นสวยเพียงไร พวกหนุ่ม ๆ ตามจีบจนย่าต้องแกล้งเงียบไว้ไม่ยอมพูดจากับใคร

คำว่า "กียุ" "กูนา" เป็นการตัดคำให้สั้นลงเพื่อให้ใช้ได้พอดีในบทกลอน แต่ยังคงรักษาความหมายเดิมไว้และยังช่วยให้เนื้อความกระชับขึ้น

ส่วนคำว่า "หยัน" เป็นการตัดคำให้สั้นเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อความ ในข้อความว่า "แต่นั่น มาดาหยันบ่ฟังคำเฒ่า" เนื้อความจะแสดงให้เห็นความรวดเร็วทันทีทันใด สอดรับกับอารมณ์ของตัวละคร กล่าวคือ มารดาไม่พอใจกับการยกทัพไปของท้าววีชาอยู่ก่อนแล้ว เพราะกลัวว่าท้าววีชาจะพ่ายแพ้ได้รับอันตราย พอนางรู้ข่าวว่าท้าววีชาพ่ายแพ้กลับมาจริง ๆ จึงยิ่งเพิ่มความไม่พอใจ และเสียใจที่ลูกไม่เชื่อคำของนางแต่แรก นางจึงรีบตอบไปทันทีทันใด ผู้แต่งเลือกใช้คำว่า "หยัน" เพียงคำเดียวซึ่งกระชับและสอดรับกับอารมณ์ของตัวละครมากกว่าใช้ "เย้ยหยัน" ซึ่งมีเสียงอ่านที่ทอดยาวออกไป ไม่เหมาะสมกับอารมณ์ของตัวละคร

ข. <u>การยืดเสียง</u> คือ การที่ผู้แต่งเพิ่มเสียงสระเข้าไปในคำเดิม ทำให้มีเสียงอ่านหลายพยางค์ขึ้น โดยที่ยังใช้ในความหมายเดิม เช่น

กรรม	ใช้ว่า	กำมัง
โกรธ	"	โกรธา
โจร	"	โจรา, โจโร
ทาส	"	ทาสา
เทพ	"	เทพา
โทษ	"	โทษา
ทาน	"	ทานัง
พราหมณ์	"	พราหมณา
อินทร์	"	อินทราช

ตัวอย่าง

อินทร์จิง ลิงแลเยี่ยมหาเวรทุกหมู่
ก็บ่ เห็นอยู่ค้างคิ่ง แท้สู่องค์
ทอว่า ยังอยู่ค้างองค์หนึ่งพอบัดสม
เวรากรรมของคึงยังน้อย

(แผ่นที่ 4)

พระอินทร์ตรวจดูเทพบุตรบนสวรรค์ว่า เทพองค์ใดยังมีเวรกรรมอยู่บ้าง จะให้ลงไปเกิดชดใช้กรรมเหลืออยู่ ยกเว้นเทพบุตรองค์หนึ่งมีกรรมเหลือติดตัวอยู่บ้างเล็กน้อย

อินทร์กล่าวแล้วเทวบุตรเล่ายอมือ
ข้าบ่ ขืนจอมหัวสิ่งใดโดยเจ้า
ขอแก่ ปิตตาเจ้าทรงธรรมลิงล่ำ จริงเทิน
การเฮาฮ้อนคนิงให้ซ่อยเยือง พระเฮย
เทวบุตรกล่าวแล้วอินทราชบ่มีขืน
ตามใจบาบ่ขืนจริงแท้

(แผ่นที่ 5)

เทพบุตรรับโองการของพระอินทร์ที่ให้ลงมาเกิดยังโลกมนุษย์เป็นลูกของพญาขันตี แต่เทวบุตรขอว่าถ้าเขามีเรื่องเดือดร้อนให้พระอินทร์ช่วยเหลือ และขอนางฟ้า 2 นาง ลงไปเกิดเป็นมเหสี ซ้าย ขวา พระอินทร์ก็อนุญาต

สองก็ เฮียนมนตร์ได้สามเดือนจิงลาบาท
ลัดสีกล่าวต้านพรล้ำส่งนำ
ฝูงหมู่ เวราพร้อมโทสาอย่าบังเบียด นางเน้อ
ลัดสีสั่งแล้วสองนางขาบลาไป
(แผ่นที่ 136)

นางเกตสินีและนางคำสาย เรียนมนตร์วิเศษจากฤาษีจบแล้ว จึงลาฤาษีเดินทางกลับเมือง ฤาษีก็อวยพรให้ทั้งสองเดินทางโดยปลอดภัย

ค. **การแผลงคำ** คือ การเปลี่ยนแปลงการออกเสียงของคำจากเดิม เพื่อให้เกิดความไพเราะในบทประพันธ์ เหมาะสมต่อการอ่าน ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ การแผลงพยัญชนะ และการแผลงสระ

1) การแผลงพยัญชนะ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพยัญชนะต้น จากคำไทยกลาง มาเป็นพยัญชนะที่ใช้ในภาษาอีสาน แต่ยังคงความหมายเดิมเหมือนกับภาษาไทยกลาง ที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีคำแผลงพยัญชนะ เช่น

คำ ภาษาไทยกลาง	คำที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง
กริยา	ขิยา
กราบ	ขาบ
ทรง	ทง
บันได	ขันได
ประมาณ	ผะมาน
ปรากฏ	ผากด
โปรด	โผด

คำ ภาษาไทยกลาง	คำที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง
สงคราม	สมคราม
โหรา	ฮูฮา
ร้อย	ฮ้อย
ราบ	ฮาบ
เรือน	เฮือน
เร็ว	เฮ็ว
รีบ	ฮีบ

2) การแผลงสระ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสระในคำที่ใช้ให้เหมาะสมกับคำประพันธ์ สามารถออกเสียงได้ไพเราะแต่ยังคงความหมายเดิม เหมือนภาษาไทยกลาง ที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมีคำที่แผลงสระ เช่น

คำ ภาษาไทยกลาง	คำที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง
กุศล	โกศล
เคหา	เคหัง
เจรจา	จารจา
บริบูรณ์	สำบวน
บริสุทธิ์	บอละสุด
โบราณ	บูฮาน
มารยา	มะยา
มนตรี	มุนตรี
ผลไม้	มุนละมันไม้
สกุล	กะกุน
เสนา	เสเนด
นายสำเภา	นายสะเพง
ศิลา	เสาลา เสลา
โหรา	ฮูฮา

คำ ภาษาไทยกลาง	คำที่ใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง
อำมาตย์	อามาตย์
อุปราช	อุปมะลาด
ฤาษี	ลัดสี

การใช้คำแผลงในบทประพันธ์นี้ เป็นคำที่ใช้ตรงกับภาษาไทยกลางแล้วเปลี่ยนแปลงให้เป็นภาษาอีสานซึ่งมีผลทำให้เกิดความไพเราะในการอ่านตามทำนองของกลอนอ่านอีสาน ซึ่งมีเสียงสัมผัสคล้องจองในวรรคและยังทำให้คนอ่านเข้าใจเนื้อความได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเป็นคำที่คุ้นเคย และง่ายต่อการออกเสียงเป็นภาษาอีสานอีกด้วย

1.1.3 <u>การเล่นเสียงวรรณยุกต์</u> คือ การใช้คำที่มีเสียงสระเดียวกัน ตัวสะกดมาตราเดียวกัน ภายในวรรคเดียวกัน แต่ใช้วรรณยุกต์ต่างกัน ทำให้เกิดเสียงสูงต่ำต่างกัน เกิดความไพเราะในการอ่าน และยังทำให้เกิดความหมายแตกต่างกัน มีประโยชน์ในด้านเนื้อความของเรื่องอีกด้วย

การเล่นเสียงวรรณยุกต์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบหลายตอน เช่น

นางก็ ขึ้นขวี่ช้างพังอาดคูณเมือง
ฝูงเสนาแห่ไปบ่มีช้า
กายไปหน้าดงหนาป่าเหล่า
เดินแต่เช้าผองเท่าค่ำจวน แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 127)

นางคำสายเดินทางจากเมืองตักกะสิลา มายังเมืองพะลานเพื่อถวายตัวเป็นมเหสีของท้าวหอยโข่ง เป็นค่าไถ่ตัวท้าววีชา เนื้อความกล่าวถึงขบวนของนางคำสายขึ้นช้างมาโดยมีทหารติดตามมา ผ่านป่าเขามาอย่างเร่งรีบ เดินทางตั้งแต่เช้าจนค่ำทุกวัน

ในตอนนี้มีการเล่นเสียงวรรณยุกต์โทกับวรรณยุกต์จัตวา คือ คำว่า "หน้า" กับ "หนา" เป็นการไล่เสียงวรรณยุกต์จากต่ำไปสูง ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงอ่านและยังให้ภาพพจน์ที่ชัดเจนขึ้น

ขุ่นซ้ำ กายไปหน้าดงหนาแสนย่าน
กายด่านห้วยเหวกว้างป่ากวาง แท้แหล่ว
ขุนก็ ซ้ำ ๆ ม้าตามทางไปก่อน
ฮอดที่ หนองหญ้าป้องเซาม้าถ้าหมู่ผูง
ผูงหมู่ บ่าวฮอดแล้วจำกันไปก่อน ตามทาง
พอคาวขุนจิงขวี่ควานำส้น
กายคงต้องใบตองเหลืองหล่น
สิบห้ามื้อไปเช้าบ่เซา แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 195)

เจ้าเมืองพะลานให้ทหารไปสืบข่าวดูว่า ท้าวหอยโข่งไปปราบพญาทอนยังเมืองจำปานั้นได้ผลเป็นประการใด ผู้แต่งบรรยายการเดินทางของทหารว่าผ่านป่าดงห้วย หนองและมาหยุดพักม้าที่หนองปล้อง เมื่อหายเหนื่อยแล้วก็ออกเดินทางต่อไปเป็นเวลาสิบห้าวัน

ผู้แต่งเล่นเสียงวรรณยุกต์จากต่ำไปหาสูง ในคำว่า หน้า - หนา, จากเสียงโทไปเสียงจัตวา และเล่นเสียงวรรณยุกต์จากสูงไปต่ำในคำว่า กว้าง - กวาง, ต้อง - ตอง, เช้า - เซา คือจากเสียงโทไปเสียงสามัญและจากเสียงตรีไปเสียงสามัญ ซึ่งเป็นคำสัมผัสสระทำให้เกิดความไพเราะในการอ่าน และเสียงวรรณยุกต์ที่ต่างกันยังทำให้ความหมายของคำแตกต่างกันออกไป ดังนี้

กายไปหน้า	หมายถึง	เดินทางไปข้างหน้า
ดงหนา	"	ป่าทึบ
เหวกว้าง	"	เหวใหญ่
ป่ากว้าง	"	ป่าใหญ่
ดงต้อง	"	ป่าไม้ที่มีต้นไม้ชื่อต้องมากคือต้นกะท้อน
ใบตอง	"	ใบไม้, ใบกล้วย
เดินเช้า	"	เดินทางตั้งแต่เช้า
บ่เซา	"	ไม่หยุดพัก

ก็หาก อาจิณค้อยคอยเห็นสัตว์สิ่ง
จับกิ่งก้านขันฮ้องเสียกเมีย
ตู้อันฮ้องเสียงก้องกล่อมชนี

(แผ่นที่ 205)

เมื่อทหารเมืองพะลานเดินทางมาถึงเมืองจำปาแล้วก็ได้ทราบว่าท้าวหอยโข่งรบชนะพญาทอน จึงเดินทางกลับไปรายงานให้เจ้าเมืองพะลานทราบ ผู้แต่งบรรยายการเดินทางของทหารว่าระหว่างกำลังเดินทางทหารรู้สึกวังเวงใจคิดถึงบ้าน เมื่อได้เห็นนกจับบนกิ่งไม้ร้องเรียกหาคู่ของมัน

ผู้แต่งเล่นเสียงวรรณยุกต์ตรีกับวรรณยุกต์สามัญ ในคำว่า ค้อย กับ คอย ซึ่งมีความหมายแตกต่างกัน

ค้อย หมายถึง วังเวงใจ ตื้นตันใจ
คอย หมายถึง มองเห็น

รวมความแล้วจึงหมายถึงทหารเกิดความวังเวงใจเมื่อมองเห็นนกที่ร้องหาคู่ของตัว

1.2 **การเล่นคำ** หมายถึง การนำคำมาใช้ในการประพันธ์เพื่อช่วยให้เกิดความไพเราะ ได้เนื้อความสมบูรณ์ ชัดเจน สามารถสื่อถึงผู้อ่านได้ตรงตามจุดประสงค์ของผู้แต่ง

การพิจารณาในเรื่องการเล่นคำในเรื่องท้าวหอยโข่งนี้ พิจารณา 4 ลักษณะคือ

1.2.1 การใช้คำเสริม
1.2.2 การใช้คำสร้อย
1.2.3 การใช้คำซ้อน
1.2.4 การใช้คำซ้ำ

1.2.1 **การใช้คำเสริม**

คำเสริม หมายถึง คำที่กวีใช้แต่งเพิ่มเข้าข้างหน้าของบทกลอนในแต่ละวรรค อาจมีตั้งแต่ 2-4 คำ คำเสริมในแต่ละวรรคจะมีหรือไม่ก็ได้ ถ้ามีจะส่งผลให้บทกลอนมีความไพเราะในการอ่านและส่งผลต่อเนื้อความในวรรค อาจจะช่วยขยายความ เน้นความ หรือขึ้นต้นบท อย่างใดอย่างหนึ่ง

คำเสริมที่กวีนำมาใช้นั้น มีลักษณะคล้ายคำขึ้นต้นบทประพันธ์ บางคำมีลักษณะเป็นบทกล่าวนำ บางคำมีลักษณะเน้นความหมายของข้อความในวรรค บางคำจะโยงความหมายกับคำในวรรค และบางคำก็เป็นการช่วยเสริมบทกลอนในวรรค การพิจารณาคำเสริมจึงแยกพิจารณาตามลักษณะหน้าที่ของคำเสริม ดังนี้

ก. **<u>คำเสริมที่ใช้เชื่อมคำ</u>** หมายถึง คำเสริมที่ทำหน้าที่เชื่อมความในวรรค ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ของความอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คล้อยตามกัน ขัดแย้งกัน เป็นเหตุเป็นผลกัน หรือให้เลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง คำเสริมที่ใช้เชื่อมความนี้ มักจะประกอบด้วยคำสันธานหรือคำบุพบท เช่น คอมว่า ก็จิง กับทั้ง เลยเล่า อันว่า ท่อว่า มันจิง เป็นต้น

คำเสริมที่ใช้เชื่อมความสามารถจำแนกตามลักษณะความที่เชื่อม ดังนี้

1) <u>เชื่อมความคล้อยตามกัน</u> เช่นคำว่า ทั้ง กับทั้ง มีทั้ง เห็นทั้ง ทั้งหมู่ ก็จิง มันจิง จิงได้ คอมว่า นับแต่ เลยเล่า ยังเล่า แล้งจั่ง เฮาก็ เขาก็ ย่าก็ เผือก็ บาช้ำ อันให้

<u>ตัวอย่าง</u>

ย่ากล่าวแล้วเอาหอยใส่ในไห
พอคาวแสง ฮุ่งมาเลยแจ้ง
<u>ย่าจิง</u> เอายังหม้อทองคืนเมือส่ง เจ้าเก่า
<u>กับทั้ง</u> โลดเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 18)

ย่าเอาหม้อทองมาต้มหอยโข่งจนกระทั่งเช้า แต่หอยโข่งยังไม่ตาย ย่าจึงเอาหอยโข่งไปไว้ในไห แล้วเอาหม้อทองไปส่งคืนให้เพื่อนบ้าน และเลยไปขอทานในเมือง

อันหนึ่ง ขอดอมเจ้าให้เตือนเขาผูงไพร่
อย่าไปฮีบฮื้อเอาข้าวสิ่งของ พระเฮ้ย
หมูไก่พร้อมพายหมากผักเทียม ก็ดี
<u>ทั้ง</u> พลูยาพริกเกลือไหมฝ้าย

ทั้งหมู่ ชายโถงเข้าไปงันสาวหน่อย
ฝูงสาว เขาบ่พร้อมกุมป้ำเล่าชวย พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 34)

ทหารเมืองตักกะสิลาที่ล้อมเมืองพะลานอยู่ พากันเข้าไปในเมือง รื้อข้าวของชาวเมือง และฉุดคร่าหญิงชาวเมือง เจ้าเมืองจึงให้อำมาตย์ไปบอกแก่ท้าววีชา ให้ห้ามทหารที่เข้าไปรังแกชาวเมือง เพราะไหน ๆ ก็จะเกี่ยวดองกันอยู่แล้ว

แต่นั่น บาจิงเอา น้ำเต้าแก้วฮดย่าจำสวน
กลายเป็นสาวสิบสี่ปีงามละห้อย
บาซ้ำ ฮดสรงเจ้าปิตตาตนพ่อ
เป็นโสม คือบ่าวน้อยงามละห้อยดังเขียน
บาซ้ำ ฮดแม่เจ้าน้อยอ่อนเมียตน
เลยลวด มีโสมศรีดังนางสวรรค์ฟ้า
บาจิง ฮดสรงพร้อมพงศ์พันข้ามหาด
ทั้ง ไพร่น้อยเมืองบ้านสู่คน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 11)

ท้าวหอยโข่งเอาน้ำเต้าวิเศษ รดย่าให้กลายเป็นสาวแล้วจึงรดเจ้าเมืองพะลาน มเหสี และญาติวงศ์ ตลอดจนเสนาอำมาตย์ ให้กลายเป็นหนุ่มทุกคน

2) เชื่อมความขัดแย้งกัน เช่น ยังท่อ ท่อว่า กลัวท่อ ก็บ่ บ่กว่า ก็หาก กูหาก มันหาก ปัดแต่ ยังแต่ ค้นว่า คะแนม เฮาบ่ ย้านแต่

ตัวอย่าง

ย่าซ้ำ ก้อยกล่าวต้านบุญกูเลี้ยงหน่วยหอย นี่แหล่ว
อินทร์จิง ปงประทานให้เฮือนชานทั้งของแซม จริงแหล่ว
กูจัก กินให้อิ่มท้องตายแล้วก็ช่างกรรม นั่นเทิน

กูจัก ตายเพื่อข้าวเต็มท้องบ่แหนง แท้แหล่ว
ย่านแต่ อึดอยากฮ้ายจิงตายนั่นบ่แม่นใจ แท้นา
(แผ่นที่ 22)

ย่ากลับจากขอทาน เห็นบ้านที่ท้าวหอยโข่งเนรมิตให้พร้อมทั้งอาหาร จึงเข้าไปในบ้านและกินอาหาร ทั้ง ๆ ที่ไม่รู้ว่าเป็นของใคร ย่ารำพึงว่า ถึงไม่รู้ว่าเป็นกับข้าวของใคร แต่ก็จะกินขอให้ได้กินอิ่มท้อง อิ่มตายก็ยังดีกว่าอดตาย

นางนั่น ดูงามล้ำคือพระอินทร์ลงหล่อ จิงแหล่ว
ปัดแต่ ใต้พื้นแผ่นเฮานี้ก็ไป่ปาน ได้แหล่ว
บ่มี อ้นสิเว้าขาบหลองยืดยาวไป ได้แหล่ว
อันว่า ในคิงนางก็หากงามหมดถ้วน
(แผ่นที่ 27)

พ่อค้าที่เคยเดินทางไปค้าขายยังเมืองพระลาน ได้บอกเล่าถึงความงามของธิดาทั้ง 7 ของเจ้าเมือง ให้ท้าววีชาฟังว่า ธิดาเจ้าเมืองนั้นงามจนไม่มีใครในพื้นดินนี้เทียบได้

3) เชื่อมความให้เลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คันบ่ คันอยาก ไผหาก

ตัวอย่าง

แต่นั่น ราชาเจ้าขันตีองค์เอก
ต้านกล่าวเว้านางแก้วแม่เมือง
ฮาจง ตามเทียนไหว้อินทร์พรหมขอลูก จริงเทิน
เทียนเล่มฮ้อยพอตื้อขาบถวาย พี่เทิน
คันบ่ ได้มากแท้อดไผตคนเดียว ก็ดี
แนมบุญมีหลายกว่าชายในพื้น
(แผ่นที่ 3)

พญาขันตีเจ้าเมืองจำปา ให้มเหสีนำดอกไม้ธูปเทียนไปไหว้บูชาขอบุตรกับพระอินทร์ ขอให้ได้บุตรคนหนึ่งก็ยังดี แต่ขอให้มีบุญมากกว่าใคร ๆ ในพื้นแผ่นดิน

ขุนจันทร์พร้อมขุนจวงไปฮีบ
เรือจง ไปกล่าวเว้าหลงแสนเฒ่าขึ้นเมือง เที่ยวเทิน
เฮามาขอน้อยเจ็ดนางเทียบแทบ
จักยัง วางมอบให้เฮาแท้ดังใด ว่าเน้อ
ลือจัก ขีนไว้บ่วางนางมวนมอบ เฮาลือ
ลือจัก เป็นพี่น้องเมืองบ้านก่ายสะพาน นั่นลือ
(แผ่นที่ 30)

ท้าววีชา มอบให้อำมาตย์เข้าไปเจรจากับเจ้าเมืองพะลานว่า จะยอมยกธิดาทั้ง 7 ให้เขาหรือว่าไม่ยกให้

4) เชื่อมความที่เป็นเหตุเป็นผลกัน เช่น เป็นคอบ เป็นที่ก็จิง ดังนั้น ควรกู เป็นแต่ ท้าวก็ เขาก็ นายก็

ตัวอย่าง

แต่นั่น ย่ากล่าวต้านกูบ่ขานขอไผ ท่านเฮ้ย
แต่เป็น บุญหลานข้อยบักหอยได้กินอิ่ม
ทุกวันก็ บ่ได้นึ่งหุงแกงลาบซว่า สังดาย
กินแต่ เครื่องทิพย์เจ้าพระอินทร์ไท้ให้ผะทาน นั่นแหล่ว
(แผ่นที่ 24)

ย่าบอกแก่ชาวเมืองว่า ทุกวันนี้ย่ากินดีอยู่ดี มีอาหารอุดมสมบูรณ์ เพราะบุญที่ย่าเลี้ยงหอยโข่งพระอินทร์จึงเนรมิตให้

แต่นั่น บานคานท้าวหอยบังบุบ่น
ก้นหม้อดินผู้เฒ่าเลยค้ามแตกแหง แท้แหล่ว
น้ำฮั่วย้อยไฟชุมดับแสง
แต่นั่น นายเหลียวเห็นผ่าทวงฮิ้วไห้
มาเสียดายหม้อของกูมาแตกท่อง เสียน้อ
เป็นคอบ หอยหน่วยนี้ดับวายแท้หม้อกู ดังนี้

(แผ่นที่ 15)

เมื่อย่านำหอยโข่งใส่หม้อต้ม หอยโข่งจึงชอนไชจนก้นหม้อของย่าแตกร้าว น้ำรั่วซึมลงไปถูกไฟดับ ย่าเห็นดังนั้นถึงกับร้องไห้คร่ำครวญด้วยความเจ็บใจหอย และเสียดายหม้อที่แตก

ข. **คำเสริมที่แสดงการเปรียบเทียบ** หมายถึง คำเสริมที่กวีใช้กล่าวเปรียบเทียบ ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง มักมีคำแสดงการเปรียบเทียบชัดเจน เช่น ปาน ปานดัง คือดัง เทียมดัง สังมาคือ

ตัวอย่าง

หอยจิง วาจาต้านดอมผูงมดปลวก
แต่นั่น มดปลวกฮู้เหตุแล้วจิงโดยเจ้าสู่ตัว
เขาฮีบ ตกแต่งตั้งเป็นผาสาทหอสูง
ก็หาก ดูงามสุดหมื่นเสาพันห้อง
คือดัง อินทร์แปลงนั่นเพียงกันเสมอพาบ กันแหล่ว
อันว่า เงินลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกระดาน

(แผ่นที่ 96)

ท้าวหอยโข่งมีบัญชาให้มด และปลวก สร้างปราสาทให้เพื่อใช้เป็นเรือนหอ มดปลวกจึงสร้างปราสาทสูง สวยงามเหมือนดั่งพระอินทร์สร้าง โดยใช้เงินเป็นแผ่นปราสาทปูพื้น

แต่นั่น พระบาทต้านดอมท่านแสนเมือง
เฮานี้ เป็นราชาปากอันใดบ่คืนได้
เทียมดัง หินหักแล้วสิเอาคืนมาต่อ บ่เป็นดาย
ขุนกล่าวเว้าแก่นายเฒ่าให้ดี นั่นเทิน
(แผ่นที่ 65)

เจ้าเมืองพะลานยกนางเกดสินี ธิดาคนสุดท้องให้แก่ย่า แต่เสนาบดีไม่เห็นด้วย เจ้าเมืองจึงยกให้เสนาบดีแก้ปัญญาเอง เพราะเจ้าเมืองนั้นพูดคำไหนต้องเป็นคำนั้น เปรียบเหมือนหินที่หักแล้วไม่สามารถต่อคืนได้

ค. **<u>คำเสริมที่กล่าวถึงตัวละคร</u>** หมายถึง การใช้คำเสริมเมื่อกวีกล่าวถึงตัวละครในเรื่องกระทำกิริยาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือกล่าวถึงตัวละครเมื่อเริ่มต้นบท เริ่มต้นตอน เปลี่ยนตัวละคร และเน้นพฤติกรรมของตัวละคร คำเสริมที่ใช้มักเป็นคำนาม หรือสรรพนาม บวกกับคำกริยาหรือบุพบท เช่น ชื่อว่า ขุนนั่น ข้าก็ ข้าบ่ เขาก็ หอยก็ นายก็ กูก็ บาก็ ข้อยก็ ค้อนก็ สองก็ นางก็ พ่อก็ พระก็ มันก็ เฒ่าก็ เจ้าก็ ง้าวก็ ปืนก็ อินทร์จิง นายจิง เขาจิง ขุนจิง เจ้าจิง สาวจิง มึงนี้ มันนี้ เฮานี้ สูอย่า สูจง แต่นั่นราชาไท้ แต่นั่นสักกุฌา แต่นั่นสองนางฮู้ แต่นั่นนางลุนต้าน แต่นั่นนางลุนจา แต่นั่นหมาดำน้อย แต่นั่นฝูงพี่เอื้อย แต่นั่นสาลาไท้ แต่นั่นนางแก่นน้อย แต่นั่นตาบัดโสแจ้ง แต่นั่นท้าวกล่าวต้าน แต่นั่นบาบุญท้าว แต่นั่นแสงกระบองต้อง แต่นั่นทอนเล่าฮ้อง แต่นั่นมหาลัดสีเจ้า แต่นั่นตาบัดโสต้าน แต่นั่นสองพระองค์เจ้า

<u>ตัวอย่าง</u>

ย่าจ่มแล้วนั่งอยู่ ศาลา
<u>ย่าจิง</u> เยาะย่องลับพุ่มหนามลิงเยี่ยม
ทั้งฮิ้วไห้ชลทาทั้งจ่ม
มือข่มเท่าตาเฒ่าจอบเบิ่งคน แท้แหล่ว
<u>เฒ่าก็</u> อึดอยากแท้ได้ขวบสองวัน นี้แหล่ว
<u>เฒ่าก็</u> โหยแฮงหิวสั่นเซ็นทั้งไห้

บัดนี้กูจัก ซ้นพุ่มไม้ก้ำฝ่ายทางใด นี้น้อ
ลือจัก คืนเมือหาวัดวาของซ้น นั่นลือ

(แผ่นที่ 21)

ย่าไปขอทานกลับมาเห็นบ้านหลังใหญ่ปลูกขึ้นแทนที่บ้านของตน ก็คิดว่ามีคนมาปลูกบ้านทับที่ จึงนั่งลงร้องไห้ และคร่ำครวญว่า ตนนั้นอดอยากหิวข้าวมา 2 วันแล้ว ซ้ำบ้านที่เคยอยู่ก็มีคนมาเอาไป ตนจะไปอาศัยหลับนอนที่ใด จะอาศัยร่มไม้หรือไปอาศัยวัดดี

แต่นั่น หอยโข่งเจ้าจิงกำหว่านปืนยิง
ไปแทงสักหมู่คนทั้งช้าง
เขาก็ มรณาล้มตายไปหมดทุกหมู่ นั่นแหล่ว
ยังแต่ สาวช่วงใช้ฝูงนั่นหมื่นเดียว นั่นดาย
แต่นั่น พระวีชาท้าวกลัวเกรงย้านสั่น
ก็จริง ปันป่องด้นเถิงห้องแห่งตน
ชลนาย้อยหาแม่มาดา
แต่นั่น มาดาหยันบ่ฟังคำเฒ่า นี้นา

(แผ่นที่ 41)

ท้าวหอยโข่งจับลูกธนูของท้าววีชาได้ จึงโยนไปแทงถูกทหารและช้างม้าของท้าววีชาตายจนหมด เหลือแต่นางสนมหมื่นคน ท้าววีชาเห็นดังนั้นก็เกิดความกลัว จึงดำดินหนีกลับเมือง มารดารู้เข้าก็กล่าวเย้ยหยันท้าววีชาว่า เป็นเพราะไม่เชื่อคำของมารดาแต่แรกจึงพบกับความวิบัติ เช่นนี้

ง. คำเสริมที่แสดงการเริ่มต้น หมายถึง คำเสริมที่ใช้กล่าวนำขึ้นต้นบทใหม่ ตอนใหม่ เมื่อจบกระบวนความเดิมแล้วเป็นคำเสริมที่แสดงเหตุการณ์ใหม่ ที่จะเริ่มหรือเปิดความ มักจะใช้คำว่า บัดนี้ แล้วต่อด้วยความที่กล่าว เช่น บัดนี้ ข้าจัก บัดนี้ จักกล่าวเถิง บัดนี้ จักกล่าวต้าน บัดนี้จักกล่าวเรื่อง

ตัวอย่าง

บัดนี้ ข้าจักแปเอาพื้นในธรรมสอนสั่ง
แปลงให้ ความต่อเนื่องเป็นพื้นอ่านฟัง นี้แหล่ว
ถวายแก่ นักปราชญ์พร้อมขุนหมื่นทั้งหลาย
ทั้งขุนนางบ่าวสาวฟังแจ้ง

(แผ่นที่ 1)

บัดนี้ ข้าจะนำเอานิทานธรรมมาดัดแปลงเป็นเรื่องราวแต่งให้อ่านฟังกัน เพื่อให้นักปราชญ์ ขุนนาง และหนุ่มสาวได้อ่านได้ฟังกันทั่วไป

บัดนี้ จักกล่าวเถิงอ่อนหอยปัง ก่อนแหล่ว
บาก็ คืนมาเฮือนย่าตนมีช้า
เถิงหัวขันไดแล้วเป็นหอยคือเก่า
ก็จิง เอิ้นเฮียกฮ้องหาเฒ่าย่านาย

(แผ่นที่ 41)

บัดนี้จักกล่าวถึงท้าวหอยโข่ง ไปปราบท้าววีชาได้ แล้วจึงกลับมาหาย่า พอถึงบันไดก็กลายร่างเป็นหอยโข่ง แล้วจึงเรียกย่าให้มาเอาขึ้นเรือน

จ. คำเสริมที่ใช้เป็นกริยาช่วย หมายถึง การใช้คำเสริมเพื่อช่วยกริยาสำคัญ เพื่อให้เนื้อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ชัดเจนขึ้น หรือเน้นหนักมากยิ่งขึ้น คำเสริมประเภทนี้สามารถแยกพิจารณาเป็นประเภทได้ ดังนี้

1) กริยาช่วยแสดงการขอร้อง วิงวอน ห้ามปราม สั่ง หรือต้องการให้ปฏิบัติตาม มักมีคำบ่งชี้ในทำนอง ขอร้อง หรือสั่ง คือคำว่า ขอ ให้ จง นำมาประกอบกับคำอื่น เช่น ขอทาน ขอน้อง ขอให้ ขออย่า จงให้ อย่าให้ ว่าให้ ให้ฮีบ ให้สู ให้มึง ให้อยู่ ให้ได้ ให้เจ้า สูจง เธอจง ย่าจง เจ้าจง กวานจง สูอย่า แม่อย่า เจ้าอย่า เป็นต้น

ตัวอย่าง

สูจง เตือนกันพร้อมปุกเฮือนให้นายย่า
เฮ็ดให้ มันแล้วมื้อนี้อย่าช้าก่อนง่าย แท้ดาย
ให้มี เสื่อสาดพร้อมเงี่ยงโงโอขัน
พอให้ สมควรนายแม่กูคนเฒ่า
ให้ได้ พาข้าวพร้อมปิ้งอั่วมันหมู
หุงแกงหมกหมอกเผาหลามคั่ว

(แผ่นที่ 19)

ท้าวหอยโข่งสั่งให้มด ปลวก ปลูกบ้านให้ย่า พร้อมทั้งหาของใช้ในบ้านให้ครบและเตรียมอาหารไว้ให้ครบทุกประเภท ทั้ง หุง แกง หมอก หมก เผา หลาม คั่ว

แต่นั่น พญากล่าวแล้วเสนาใหญ่เลยทูล
ขออย่า ฟังคำมันบักหอยตัวน้อย
แต่ว่า หัวเมืองเจ้าพลแพนแสนโกฎ
ยังบ่ ขันต่อสู้เขาได้ย่อมกลัว ถ้วนแหล่ว
อย่าได้ คึดต่อตั้งอ้างว่าจักเลว ท่อนา
ให้ฮีบ หาวันดีแห่นางไปถวายท้าว นั่นเทิน

(แผ่นที่ 37)

ท้าวหอยโข่งอาสาจะสู้กับท้าววีชา แต่ขุนนางไม่เชื่อว่า หอยโข่งจะสู้กับท้าววีชาได้ แม้แต่หัวเมืองขึ้น ซึ่งมีกำลังทหารมากมาย ยังยอมแพ้ เพราะฉะนั้นควรจะนำธิดาไปมอบให้ท้าววีชาดีกว่าเชื่อคำของหอยโข่ง

2) กริยาช่วยแสดงการคาดคะเน มีลักษณะทำนองเดียวกับคำเสริมที่เป็นกริยาช่วยแสดงการขอร้อง เนื้อความจะแสดงเจตนาที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคต จึงมักมีคำที่แสดงว่าจะทำ คือคำว่า "จัก" ประกอบกับคำอื่น ๆ เช่น ตูจัก คือจัก กูจัก

หากจัก ยังจัก ลือจัก คันจัก เจ้าจัก หอยจัก จิงจัก ผีจัก ข้าจัก จักให้ จักผูก ปานนี้จัก มึงยัง สิจัก หลอนว่า ฮอยที่ ฮอยว่า แล้วจั่ง เป็นต้น

ตัวอย่าง

แต่นั่น	สาวสนมน้อยคำผิวต้านต่อ	
เจ้าจัก	เลี้ยงข้อยแท้ก็ตามเจ้าผู้ดี	นั่นเทิน
	ลางชายเฒ่าบ่มีเมียจักเทือ	จริงแหล่ว
มันก็	เห็นเพิ่มได้จิงไปเว้าต่อสาว	
เจ้าจัก	เลี้ยงช้างเฒ่าขายงาได้กินค่า	จริงลือ
ลือจัก	เลี้ยงช้างน้อยตายแล้วสิจุ่มทืน	นั่นลือ
		(แผ่นที่ 43)

ทหารเมืองพะลานสร้างถนนมาถึงกองทัพของของท้าววีชา พบแต่นางสนม ส่วนท้าววีชาหลบหนีไปแล้ว ทหารจึงเกี้ยวพาราสีเพื่อจะเอาสาว ๆ เป็นเมีย ทหารถามสาว ๆว่า จะยินดีรับพวกตนซึ่งแก่แล้วเป็นสามีหรือไม่ หรือต้องการแต่ทหารหนุ่ม ๆ

อันว่า	นางนี้ เทียมดังแก้วพิทูรย์ลูกประเสริฐ	
สังมา	ไปเทียมสมกั่วซีนนามน้อย	
อายแก่	เทพาตั้งตอนแดงดงเถื่อน	จริงตาย
กังทั้ง	อินทร์อยู่ฟ้าพรหมพร้อมสู่องค์	นั่นตาย
แหนงว่า	ให้ช่วงใช้ผูงจำหนวดไทขัน	ชอบตาย
กับทั้ง	ทานตูผูงหมู่เสนาเฒ่า	
จักเอา	นางไปให้ยังหอยก็เสียเปล่า	จริงแหล่ว
บ่มี	ได้เวียกย้อนสิ่งใดแท้ท่องอ้น	ดอกตาย
พระจัก	เลี้ยงย่าเฒ่าเอามาโฮงดีกว่า	
จักส่ง	นางนาถน้อยไปนั่นส่วนสิเสีย	บ่ยังแหล่ง
		(แผ่นที่ 65)

เสนาบดีคัดค้านว่าไม่ควรให้นางเกตสินี แต่งงานกับท้าวหอยไข่ง เพราะนางนั้นเปรียบเหมือนแก้วมณีมีค่าควรเมือง ส่วนท้าวหอยไข่งนั้น เปรียบเหมือนตะกั่วอันหาค่ามิได้ ถ้าจะยกนางให้ท้าวหอยไข่งนั้นยกให้ทหารจะดีกว่า หากแม้นว่าเจ้าเมืองต้องการจะเลี้ยงดูย่าก็ขอให้นำมาเลี้ยงในวังจะดีกว่า

3) <u>กริยาช่วยแสดงการปฏิเสธ</u> ลักษณะเป็นคำเสริมที่เริ่มต้นความที่ แสดงการปฏิเสธเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมากมักประกอบด้วยคำปฏิเสธ เช่น บ่ได้ บ่ให้ บ่เคย บ่มี บ่เฮ็ด บ่ใช่ บ่หมาย บ่ห่อน บ่คือ บ่สู้ ก็บ่ เมื่อบ่ กูบ่ ว่าบ่ เฮาบ่ ตัวบ่ สูบ่ ตั้งบ่ หากบ่ ท่านบ่ อย่าได้ เป็นต้น

<u>ตัวอย่าง</u>

เจ้าจัก บ่คึดแท้เฮียมขอขาบลาไป ก่อนแหล่ว
หลานจัก เดินไปหาลูกเมียชมช้อน
หลอนว่า บุญมีได้สาวงามตาบอด
หลานจัก โซมกอดอุ้มเอาเลี้ยงอีย่านาย นี้แหล่ว
<u>คันบ่</u> ได้อยู่ช้อนหลานจักดุ่งเดินไป
เอาแต่ เดือยคาเกาะดังงูเหลือมเฝ่า
ข้อยก็ ขอลาเจ้าพองายสิเดินดุ่ง ไปแหล่ว
<u>บ่อยากหนี</u> บ่แพ้แหล่วหลานอยากได้ท่อแต่เมีย ย่าเฮ้ย

(แผ่นที่ 53)

ท้าวหอยไข่งบอกแก่ย่าว่า ถ้าย่าไม่ไปขอสาวให้ เขาก็จะขอลาเดินทางไปตามประสาเผื่อโชคดีได้เจอสาวงามตาบอดเขาก็จะเอาให้เป็นสะใภ้ย่า

บาบุญต้านถามมันแล้วอย่า
สอนขาบไหว้อาสาแท้บ่ให้เคือง พ่อแหล่ว
ข้าจัก หาให้ได้เมียมิ่งจอมหัว
<u>บ่ให้</u> กายสามวันขาบถวายพระเป็นเจ้า

แต่นั่น บาบุญฮู้คำมันเป็นแมบ สันนั้น
พระเล่าซ้ำกะชั้นถามเข้าให้จน
คันบ่ ได้นาถน้อยเมียมิ่งพระองค์เฮา นั่นเด้
ให้เฮา ทำสันใดแก่เองจริงแท้

(แผ่นที่ 153)

เมื่อพญาสอนพ่ายแพ้แก่ท้าวหอยโข่งแล้ว จึงอาสาจะติดตามหามเหสีมาคืนถวายให้ได้ภายใน 3 วัน ท้าวหอยโข่งจึงสงสัยว่าพญาสอนคงเคยพบนางทั้งสองแล้วจึงพูดเหมือนมีอะไรปิดบังอยู่ จึงถามให้แน่ใจว่า ถ้าตามตัวนางกลับมาไม่ได้จะทำอย่างไร

ฉ. **คำเสริมที่เน้นความสำคัญ** หรือชี้เฉพาะ เป็นคำเสริมที่เน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของเนื้อความหรือชี้เฉพาะเจาะจงลงไปว่าเป็นของสิ่งนั้น สิ่งนี้ โดยทั่วไปจะมีคำชี้เฉพาะ นี้ นั้น ประกอบกับคำอื่น เช่น เฮานี้ มื้อนี้ พระนี้ นายนี้ ตูนี้ กูนี้ มึงนี้ ผู้นี้ อันนี้ บัดนี้ เดี๋ยวนี้ นางนั่น ชายหนึ่ง ลางชาย ลางเฮือน ลางคน ขุนหนึ่ง สารนี้

ตัวอย่าง

กูนี้ เป็นคนเข้าไปมาเว้าปาก เป็นดาย
มึงนี้ เป็นอ่อมล่อมชาติชื่อแนวหอย ดังนี้
จักสิ มีไผขันกล่อมชมมึงแท้ นี้เด
กูก็ ฮุนแฮงแล้วสองสามวันเท่าคำ ดาย
ตั้งแต่ เขาด่าป้อยคำเว้าบ่เชื่อกู แท้นา

(แผ่นที่ 55)

ย่าให้ข้อคิดแก่ท้าวหอยโข่งว่า ย่าซึ่งเป็นคนพูดได้ ยังไม่มีใครมาเป็นคู่ครองเลย นับประสาอะไรกับหอยโข่งจะมีคนมารักได้อย่างไร ย่าเที่ยวไปถามมาหมดแล้วตั้ง 2 วัน ก็ไม่มีใครรับปากว่าจะมาเป็นเมียหอยโข่งเลย

แต่นั่น นายปักตูต้านตามมีเว้าซื่อ
อันนี้ เฮือนแจ่มเจ้าบาท้าวฮูปหอย นั่นแหล่ว
มื้อนี้ พระบาทเจ้าจักแห่นางลุนมา ว่าตาย
พองายจักสิมาถวายท้าว ว่าตาย
เดี๋ยวนี้ หอยปังน้อยเป็นคนงามยิ่ง จริงแหล่ว
คือดัง อินทร์อยู่ฟ้างามแท้เกิ่งกัน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 101)

ทหารไปถามยามเฝ้าประตูบ้านท้าวหอยโข่งว่า บ้านหลังนี้เป็นของใคร ยามตอบว่าเป็นของท้าวหอยโข่ง วันนี้เจ้าเมืองจะแห่นางเกตสินีมาให้ ขณะนี้หอยโข่งได้กลายร่างเป็นชายหนุ่มรูปงามดั่งพระอินทร์แล้ว

ทอนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา
เฮาหาก ถามคำตีอย่ามีคำฮ้าย ท่อนา
ท่านนี้ คือแม่นโจโรสาเอาเมียกูลักลอบ หนีแหล่ว
มึงได้ แห่งหย่ามเอาแล้วพัดอยากเอา นั่นแหล่ว
เขาว่า ตัวมึงไปเอาคักแน่ จริงแหล่ว
อุ้มเอา ผาสาทกว้างสองนางนั่นอยู่ใน ว่าตาย
มึงก็ หย่าม ๆ ได้จิงมาข่มเหงเอา จริงแหล่ว
อันนี้ เป็นเมืองกูอย่าข่มเหงเอาแท้
เมืองไผไว้เมืองมันเมืออยู่ เสียเทิน
มึงนี้ ทอนอยู่ด้าวเมือซ้อนเผดผี นั่นเทิน

(แผ่นที่ 164)

ท้าวหอยโข่งถามพญาทอนว่า เห็นมเหสีของเขาหรือไม่ พญาทอนปฏิเสธ และพูดจาหยาบคาย ท้าวหอยโข่งจึงสงสัยว่าพญาทอนจะลักเอานางทั้งสองไปจริง ดังคำบอกของชาวเมือง จึงว่าแก่พญาทอนว่า ท่านเป็นคนอุ้มเอาปราสาทที่มีนางทั้งสองอยู่ข้างใน และท่านยังได้ใจเคยเอาได้

ครั้งหนึ่งแล้ว จึงมาข่มเหงทำร้ายชาวเมืองอีก แต่ว่าเมืองนี้เป็นเมืองของข้าเอง ขอให้ท่านพญาทอนกลับไปอยู่ป่าตามเดิมเสีย ไปหาคู่ที่เป็นผี เปรต เหมือนกัน

ช. **<u>คำเสริมที่ทำให้เนื้อความสมบูรณ์</u>** เป็นคำเสริมที่มีเนื้อความเกี่ยวกันกับเนื้อความในวรรค คำเสริมนี้เป็นข้อความสำคัญ ถ้าตัดออกจะทำให้เนื้อความในวรรคไม่สมบูรณ์ ไม่ได้ใจความ คำเสริมประเภทนี้แตกต่างจากคำเสริมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

<u>ตัวอย่าง</u>

<u>นะโม</u> ตัสสะแก้วอุอะองค์ประเสริฐ
<u>พันเต</u> ดีเลิศล้ำคุณแก้วหน่วยสาม
ตามมาไหว้คุณโบพ่อแม่
<u>อินทร์พรหม</u> ฝ่ายแผ่กว้างมายู้ซอยปอง แด่ท้อน
<u>สู่ให้</u> เวราฮ้ายหายเสียหนีหลีก จริงเทิน
<u>โทโส</u> ให้ปีกเว้นตัวข้าอย่าให้เห็น แด่ท้อน
<u>เกสา</u> ผมเกศเกล้าตางดอกมาลา
<u>ทัดสะ</u> มือสิบนิ้วเลียนตางเทียนตามไต้
อันว่า ตนตัวข้าตางผางดวงประทีป
<u>จิตใจ</u> เป็นดังน้ำมันไต้ฮุ่งเฮือง แด่ท้อน

(แผ่นที่ 1)

บทนี้เป็นบทไหว้ครูก่อนเริ่มนิทาน โดยการกล่าวนะโม แล้ววิงวอนให้พระอินทร์พระพรหมช่วยให้อยู่ดีมีสุข พร้อมทั้งอธิษฐานเอาอวัยวะในตัวแทนเครื่องบูชาพุทธคุณและเทพ

เขากล่าวแล้วฮีบป่ายกวักมือ
เชา ๆ หลานอย่าเคืองนำข้อย
อินทร์พรหมเลี้ยงโตเฮียมอยู่เช้าค่ำ จริงนา

บ่ได้	แกงลาบชว่าซอยปิ้งจี่กิน	แท้แหล่ว
กูบ่เอา	ดอมมึงแล้วของกูมีทุกสิ่ง	จริงแหล่ว
ของกินสู	บ่ท่องเสี่ยวของกูแท้ดีหลี	ท่านเฮ้ย

(แผ่นที่ 25)

ย่าไปเที่ยวเล่นในเมือง ชาวเมืองคิดว่ามาขอทานจึงเอาของกินมาให้เหมือนเช่นเคย แต่ย่าไม่รับพร้อมกับบอกว่า ของกินย่ามากมายแล้ว พระอินทร์พระพรหมเนรมิตให้ ของกินที่ท่านให้นี้มิได้เพียงเสี้ยวหนึ่งของที่ย่ามี

1.2.2 การใช้คำสร้อย

คำสร้อย หมายถึง คำที่แต่งเสริมเข้าท้ายวรรคของคำประพันธ์ เพื่อให้ได้ความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่อเน้นความหมายของความ ของวรรคนั้น ๆ

การใช้คำสร้อยส่งผลต่อคำประพันธ์ ทั้งในด้านเสียงอ่านและด้านเนื้อความ ซึ่งสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

ก. **คำสร้อยที่ช่วยเน้นความ** หมายถึง คำสร้อยที่มีเนื้อความช่วยเน้นย้ำความในวรรคให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น คำสร้อย ประเภทนี้ มักมีคำชี้เฉพาะหรือกล่าวย้ำ เช่น พระเฮ้ย ลูกเฮ้ย ท่านเฮ้ย น้อยเฮ้ย เฮาเฮ้ย ดังนี้ สันนี้ ทุกวันนี้ นั่นเน้อ ว่าเน้อ จริงน้อ จริงแม้ จริงนา แท้นา แท้ดาย กันดาย นั่นดาย แท้แหล่ว นั่นแหล่ว แล้ว จริงแหล่ว มากแหล่ว จริงเทิน พี่เทิน นี้เด้

ตัวอย่าง

ย่าก็	เอายังข้าวหนมตาควายคุ้ยแจ่ว	ก็มีดาย
	ทั้งข้าวต้มอีนายเฒ่าจ้ำถ้วยแกง	
อันว่า	ปีนั่นนายกินกับข้าวปาด	ก็มี
กับทั้ง	ลาบแลก้อยนายกินพร้อมข้าวขี้หนู	แท้แหล่ว
ก็หาก	คนคาวปี้นไปมาสับไขว่	จริงแหล่ว

ตามแต่ เฒ่าอยากแท้เอากินพร้อมพ่ำกัน นั่นดาย
เฒ่าก็ มำ ๆ หย่ำบายกินหมดทุกสิ่ง จริงแหล่ว
คอเฒ่า ยังอยากแท้ ทางท้องหากบ่เอา นั่นดาย
เฒ่าก็ กินอิ่มแล้วปิดฝาชีไว้ดังเก่า
นายเฒ่า คางจ่มเว้าที่นี้ก็บ่ตาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 23)

ย่ากลับจากขอทาน เห็นอาหารที่ท้าวหอยโข่งเตรียมไว้ให้กิน ด้วยความหิวย่ากินทั้งอาหารคาวและหวานปะปนกันไป เมื่ออิ่มแล้วจึงเอาฝาชีครอบไว้ดังเดิม

อ้นว่า พายสารช้างตัวเพียงง่าไม้ จิงเอาดาย
ให้งา ยางโต้งกวงงวงช้อนเถิงงวง นั่นดาย
ให้มัน เป็นเก้าเท่าลิงลากจำดิน แท้ดาย
กับทั้ง หางยาวบัดแผ่นดินสูตัวแท้
อย่าให้ มีตัวน้อยตัวฮาบสับไคว่ กันดาย
ให้ได้ ตัวใหญ่ล้วนพายแท้ท่องกัน นั่นเน้อ
อันว่า กุดชะโลช้างพังก็ให้ใหญ่ สู่ตัวดาย
ให้ได้ หางลากพื้นดินแท้สู่ตัว นั่นเน้อ
อย่าให้ มีบาดแป้วเท่าทั่วทั้งตัว นั่นดาย
คันยัง มีทางติสิฆ่ามึงบ่มีเลี้ยง
กับทั้ง งัวควายพร้อมอาชะไนยให้สูงใหญ่ จริงดาย
ผูงหมู่ สาวบ่าวให้งามล้วนสู่คน นั่นดาย

(แผ่นที่ 79)

เสนาบดีสั่งย่าว่าให้ไปหาทรัพย์สินมาเป็นค่าสินสอด มีช้าง ม้า วัว ควาย ข้าทาสชายหญิง และเงินทอง และกำชับว่าสิ่งของที่หามาจะต้องดีที่สุด ร่างกายใหญ่โตสมบูรณ์ แข็งแรง และมีขนาดเท่ากัน เสนาบดีสั่งพร้อมกับเน้นย้ำด้วยคำสร้อยท้ายวรรค เป็นการเพิ่มน้ำหนักของในวรรค เน้นให้เห็นว่าต้องได้ตามนี้จริง ๆ

แต่นั่น	หอยโข่งอดบ่ได้เห็นนางนาถชลทา	อยู่นั่น
บาจริง	ทะยานตนย่ำคอวีชาท้าว	
มันก็	ผิตีงแท้ทั้งแฮงก็บ่หลูด	
คือเฮา	ย่ำเขียดไม้ในน้ำก็ดังเดียว	นั่นแหลว
มันก็	ฮวายมนตร์เว้าโอมพะทั้งเพิก	ก็สูญแหล่ว
ซ้ำเล่า	โอมโดดพร้อมพอฮ้อยก็บ่ไหว	แท้แหล่ว
ว่าจัก	ยอตีนขึ้นทำบาหอยโข่ง	ก็ดีนั่น
เลยเล่า	ยอบ่ได้ขากะด้างทั่วตีง	นั่นดาย
ว่าจัก	เอาแขนต้องตีบาปดป่าย	ก็ดีนั่น
เลยเล่า	ยอบ่ได้แขนนั่นก็อ่อนลง	

(แผ่นที่ 122)

ท้าววีชาลักลอบเข้าไปในปราสาทท้าวหอยโข่ง เพื่อจะชิงเอาตัวนางเกดสินี ท้าวหอยโข่งจึงกระโดดเหยียบคอท้าววีชากดลงกับพื้นกระดุกกระดิกตัวไม่ได้ แม้ท้าววีชาจะร่ายมนตร์อย่างไรก็ไร้ผล

ฆ. **<u>คำสร้อยที่ช่วยเสริมให้เนื้อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น</u>** หมายถึง คำสร้อยที่ต่อท้ายวรรค ซึ่งเป็นข้อความที่ต่อเนื่องจากในวรรค ทำให้เนื้อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ถ้าตัดคำสร้อยนี้ออกจะทำให้เนื้อความขาดหายไป ไม่ได้ความตามที่ผู้แต่งต้องการ คำสร้อยประเภทนี้ มักเป็นข้อความเกี่ยวโยงกับข้อความในวรรค

<u>ตัวอย่าง</u>

ย่ากล่าวแล้วเอาหอยใส่ในไห
พอคาวแสงฮุ่งมาเลยแจ้ง

ย่าจิง	เอายังหม้อทองคืนเมือส่ง	เจ้าเก่า
กับทั้ง	โลดเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน	แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 18)

ย่าพยายามจะต้มหอย แต่พอทำอย่างไรหอยก็ไม่ตาย จนกระทั่งเช้า ย่าจึงเอาหอยใส่ไหไว้ แล้วเอาหม้อที่ยืมมาไปส่งเจ้าของเดิม พร้อมทั้งไปขอทานอีก

เขาก็ ยินเสียงเฒ่าไอยะกาก้อยกล่าว สันนั่น
เขาก็ ปบแล่นขึ้นสู่เฮือนแท้บ่หล่อ ได้แหล่ว
นับแต่ หลังเฮือนตั้งในเมืองมีมีด จริงแหล่ว
ก็หาก เต็มหยัดแน่นสู่หลังแท้แต่คน
อันว่า เงินคำแก้วบุ่งหยังก็เต็มอยู่ สู่เฮือนตาย
ฝูงหมู่ ครกแจ่วบั้งเกลือหม้อแอ่งไห

(แผ่นที่ 83)

ย่าบอกให้บริวารนำทรัพย์สินที่หามาเป็นค่าสินสอดนั้น เอาขึ้นไปไว้บนบ้านชาวเมืองจนเต็มทุกบ้านจนไม่มีที่ว่างพอที่คนจะยืนได้บ้านแต่ละหลังเต็มไปด้วย แก้วแหวนเงินทอง ช้างม้าวัวควาย และข้าทาสบริวารทั้งชายและหญิง

เฮานี้ เป็นบาหอยโข่งคำนำเมียเค้า
เนาหนห้องเมืองพะลานกว้างใหญ่
เฮาจิง มาซอกไซ้หาแก้วมิ่งเมีย แท้แหล่ว
ท่านก็ เดินดุ่งดั้นกลางป่าไพรสน
ยังพบ สองนางเดินดงลือใดนั่น
นางนั่น ดูงามล้นหาไผจักปูนเปียบ บ่มีแหล่ว
เจ้ายัง ได้พบพ้อขอให้เว้าต่อเฮียม แด่ท้อน

(แผ่นที่ 144)

ท้าวหอยโข่งไปตามหามเหสีในป่า จึงไปพบกับพญาสอน ท้าวหอยโข่งจึงถามพญาสอนว่าพบนางทั้งสองเดินทางผ่านมาหรือไม่ นางทั้งสองนั้นเป็นผู้มีความงามจนหาหญิงใดเปรียบมิได้

ค. **คำสร้อยที่ต่อเนื่องจากคำเสริม** หมายถึง คำสร้อยที่มีเนื้อความรับกับคำเสริมที่อยู่ต้นวรรค ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ใช้แสดงการเริ่มต้น หรือกล่าวถึงตัวละคร มักใช้คำว่า บัดนี้ จักกล่าวต้าน .....ก่อนแหล่ว, บัดนี้ จักกล่าวเถิง.....ก่อนแหล่ว

ตัวอย่าง

บัดนี้ จักกล่าวต้านหอยปังในไห ก่อนแหล่ว
แจบ ๆ จาต่ออีนายบ่เซาได้
(แผ่นที่ 38)

บัดนี้ จักกล่าวเถิงท้าวหอยปังในไหย่า ก่อนแหล่ว
ฮู้ข่าว แก้วเกดน้องงามละห้อยบวดมะโน อยู่แหล่ว
(แผ่นที่ 46)

คำสร้อยที่ต่อเนื่องจากคำเสริมนี้ จะทำให้เนื้อความของคำเสริมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งถ้าไม่มีคำสร้อยมารับ คำเสริมข้างหน้าก็จะไม่จบประโยค เหมือนการพูดไม่จบความ การใช้คำสร้อยมารับจึงทำให้เนื้อความสมบูรณ์และเกิดความไพเราะในการอ่านอีกด้วย

2) ใช้แสดงคำถาม มักเป็นคำแสดงคำถามต่อเนื่องจากคำเสริม ที่อยู่ด้านหน้า เช่นเดียวกับคำสร้อยที่ขึ้นต้นบท เช่น ลือว่า...นี้ลือ,ลือว่า...นั่นลือ, ลื่อว่า...นี้บ้อ, ลือว่า...นี้เด,ลือว่า...เดน้อ,ลือจัก...เฮาลือ,ลือจัก...นั่นลือ,ฮอยว่า...นั่นลือ,ฮู้ว่า...นี้ลือ

ตัวอย่าง

แต่นั่น ใกล้สิฮอดบ้านแล้วนายย่าจิงคอยเห็น
ไผผู้ ก้วงงจิตข่มกูเป็นกะต้อ นี่เด
ลือว่า ราชาเจ้าลือกวานลือบ่าว เดน้อ
ลือว่า คนถ่อยฮ้ายคำฮู้บ่มี เด
(แผ่นที่ 21)

ย่ากลับจากขอทานมาเห็นบ้านที่ท้าวหอยโข่งสร้างไว้ให้ จึงคิดว่ามีคนมาปลูกบ้านในที่ของย่า ย่าสงสัยจึงตั้งคำถามในใจว่า ใครหนอมาปลูกบ้านคร่อมทับบ้านของนาง หรือจะเป็นเจ้าเมืองขุนนาง บ่าวไพร่ หรือพวกคนเลว สันดานถ่อย

เขือจง ไปกล่าวเว้าหลวงแสนเฒ่าขึ้นเมือง เที่ยวเทิน
เฮามาขอน้อยเจ็ดนางเทียมแทบ
ยังจัก วางมอบให้เฮาแท้ดังใด ว่าเน้อ
ลือจัก ขีนไว้บ่วางนางมวนมอบ เฮาลือ
ลือจัก เป็นพี่น้องเมืองบ้านก่ายสะพาน นั่นลือ

(แผ่นที่ 31)

ท้าววีชาส่งทูตเข้าไปเจรจาขอธิดาทั้งเจ็ดคนของเจ้าเมืองพะลาน ให้ถามดูว่าเจ้าเมืองจะยอมยกให้แต่โดยดีหรือว่าจะขัดขืน ขอให้บอกให้รู้แน่

3) ใช้เน้นความ เป็นคำสร้อยที่เน้นเนื้อความในวรรคและต่อเนื่องจากคำเสริม เช่น กูจัก....นี้แหล่ว, สังมา....ดังนี้, สาวก็....แท้แหล่ว, อันว่า ...จริงแหล่ว

ตัวอย่าง

แต่นั่น ขุนกล่าวแล้วฝูงสาวขาบยอมือ
สไบบางเช็ดลูบตาจิงจาต้าน
ตามคำเตียวอันมันมีปังเกิดมานั่น
สาวก็ เว้าแต่เค้าเถิงเท่าฮอดปลาย แท้แหล่ว
อันว่า พระวีชาเจ้าก็โตนหนีบ่อยู่ จริงแหล่ว
จักว่า เดินดุ่งดั้นไปแท้ที่ใด บ่ฮู้แหล่ว

(แผ่นที่ 42)

เมื่อทหารเมืองพะลานไปถึงกองทัพของท้าววีชา ก็พบแต่นางสนมที่ท้าววีชานำมาด้วย ส่วนช้างม้าและทหารล้มตายหมดสิ้น สนมจึงเล่าให้ฟังว่าท้าววีชาหนีไปแล้ว เหลือแต่พวกตน

กูนี้ เป็นคนแท้ไปมาเว้าปาก เป็นดาย
มึงนี้ เป็นอ่อมล่อมชาติชื่อแนวหอย ดังนี้
จักสิ มีไผขันกล่อมชมมึงแท้ นี้เด
กูก็ ฮุนแฮงแล้วสองวันเท่าค่ำ ดาย
ตั้งแต่ เขาด่าป้อยคำเว้าบ่เชื่อกู แท้นา

(แผ่นที่ 55)

ย่าบอกแก่ท้าวหอยโข่งว่า แม้แต่ย่าซึ่งเป็นคนไปพูดสาว ๆ ยังไม่เชื่อ นับประสาอะไรกับหอย ไม่มีใครยอมเป็นเมียแน่นอน ย่าเที่ยวไปถามเขาตั้ง 2 วันแล้วยังหาไม่ได้

ง. คำสร้อยที่แสดงการขอร้อง หมายถึง คำสร้อยที่เสริมเนื้อความที่แสดงการขอร้อง วิงวอน ขอความช่วยเหลือ คำที่ใช้มักเป็นคำแสดงการขอร้องด้วย เช่น แด่ท้อน แม่ท้อน แด่แม่ นั่นเทิน ก่อนเทิน สังเทิน เป็นต้น

ตัวอย่าง

เจ้าจง ไปดีท่อนโพยภัยอย่าบังเบียด สังเทิน
คันว่า การที่ฮ้อนคนิงให้ฮอดตู แท้ตาย
ตูจัก ลงช่อยป้านทุกสิ่งบ่มีวาง แท้แหล่ว
เจ้าจง ทำโกศลส่งบุญเถิงข่อย แด่เน้อ

(แผ่นที่ 5)

พวกเทพบุตรที่อยู่บนสวรรค์ กล่าวคำอำลาเทพบุตรที่จะลงมาเกิดว่าให้ไปดีอย่ามีโพยภัย ถ้ามีเรื่องเดือดร้อนสิ่งใดให้ระลึกถึงพวกเขา จะลงไปช่วยเหลือทุกอย่าง ขอเพียงแต่เทพบุตรหมั่นทำบุญอุทิศส่งถึงพวกเขา

แต่นั่น หอยปังท้าวเนาในไหย่า
ไผผู้ มาปากเว้านำเจ้าเหตุใด นั่นเด
ข้อยขอ แจ้งเหตุด้วยย่าพอเดียง แด่แม
หอยก็ ถามสามทียานายบ่จาต้าน

(แผ่นที่ 36)

ท้าวหอยโข่งได้ยินเสียงคนคุยกับย่า จึงร้องถามไปว่า ย่าคุยกับใคร เขามาธุระอะไร ช่วยบอกให้เขาทราบด้วย ท้าวหอยโข่งถามสามครั้งแต่ย่าไม่ยอมพูดด้วย

จ. คำสร้อยที่ใช้เพื่อความไพเราะ หมายถึง คำสร้อยที่มิได้เน้นเพื่อเนื้อความในวรรค หรือเสริมเนื้อความในวรรคโดยตรง แต่ใช้เพื่อให้เกิดความไพเราะในการอ่าน ทำให้รื่นหู ชวนให้อ่าน และทอดเสียงได้ไพเราะยิ่งขึ้น เช่นคำว่า พ่อท้อน พ่อแล้ว พ่อดาย พ่อเน้อ พระเฮ้ย ท่านเฮ้ย เจ้าเฮ้ย ลูกเฮ้ย แม่เฮ้ย ย่าเฮ้ย อีเฮียมเฮ้ย เฒ่านา แลนา แม่นา ท่อนา แม่ดาย เฒ่าดาย ดอกดาย นั่นดาย เที่ยวเทิน พ่อเทิน ข้อยเฒ่าเทิน เป็นต้น

ตัวอย่าง

หมอจิง ทูลจอมเจ้ายังเจ็ดวันจิงดียิ่ง พระเฮ้ย
กายว่านั่นบ่ดีแท้เที่ยงจริง พระเฮ้ย
แต่นั่น ตัณหาท้าวกามคุณฮ้อนเฮา
ก็จริง ตัดโอษฐ์ต้านมันจักช้าอยู่เหิง ท่านเฮ้ย
เฮาก็ จัดพร้อมได้เถิงขวบพอเดือน นี่แหล่ว
กลัวว่า ความเฮืองไปฮอดเมืองพะลานพุ้น

(แผ่นที่ 29)

ท้าววีซาสั่งให้หมอดูหาฤกษ์ยามที่จะยกทัพไปเมืองพะลาน เพื่อขอธิดาเจ้าเมือง หมอดูบอกว่าอีกเจ็ดวันจึงจะถึงฤกษ์ดี นอกจากนั้นไม่ดี แต่ท้าววีซาใจร้อน กลัวว่าถ้าช้ากว่านั้นทางเมืองพะลานจะรู้ตัวก่อน

พ่อก็ ทำบุญทานไปหลายสิ่ง จริงแหล่ว
อันว่า การดังนี้ยังบ่ได้ให้ทาน ลูกเฮ้ย
พ่อก็ เซาเสียงไว้ตามแต่ใจนาง พ่อเทิน
อย่าได้ กลัวเกรงสังว่าพ่อลวงไยหลิ่น พ่อเนอ
(แผ่นที่ 62)

เจ้าเมืองถามนางเกดสินี ธิดาคนเล็กว่าจะยอมไปเป็นสะใภ้ย่าหรือไม่ เจ้าเมืองอยากทำทานโดยให้ลูกเป็นทานแก่ย่า แต่ว่าแล้วแต่ความสมัครใจของนางว่าจะยินยอมหรือไม่ ไม่บังคับ

1.2.3 การใช้คำซ้อน

หมายถึง การนำคำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน หรือเป็นไปในทำนองเดียวกันมาเขียนซ้อนเข้าคู่กัน เมื่อนำมาซ้อนกันแล้วทำให้ความหมายเปลี่ยนไปอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจทำให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้น ลดลง หรือขยายคำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การพิจารณาคำซ้อนแยกพิจารณา 2 ลักษณะคือ ชนิดของคำซ้อนและจุดประสงค์ของการใช้คำซ้อน ดังนี้

ก. ชนิดของคำซ้อน

1) คำซ้อน 2 คำ คำซ้อนที่นำคำ 2 คำมาซ้อนกันนี้ เป็นคำที่มีความหมาย คล้ายกัน เหมือนกัน มีทั้งที่เป็นคำนาม คำกริยา คำวิเศษ ซึ่งมีความหมายดังนี้

ก่น สีน หมายถึง ขุด
กลับกลาย " กลายเป็น
กล่าวต้าน " พูด
ก่อสร้าง " สร้าง
ก่อมซ้อน " เคียงคู่
กุมป้ำ " ปลุกปล้ำ
โกรธ โกรธา " โกรธ
เกาะเกี่ยว " นำมา จับ

ขาบไหว้	หมายถึง	ไหว้
ไขว่ขวีน	"	สับสน ขวักไขว่กัน
คักแน่	"	แน่ชัด
คุงเคือง	"	ไม่พอใจ
เคาะขอด	"	รวบรวมไว้จนหมด
แค้นคั่ง	"	แค้น
งึดง้อ	"	อัศจรรย์ใจ
เงินคำ	"	เงินทอง
จ่อยห้อย	"	ตึง เหนี่ยว ห้อย
จ่อยผอม	"	ผอม
จาเอิ้น	"	เรียก
แจกแบ่ง	"	แบ่งปัน
แซบนัว	"	อร่อย
ดงดอน	"	ป่า
ดุ่งเดิน	"	เดิน
ดึงจ่อง	"	ถ่วงไว้
เตียงเมง	"	เตียง
แต่งแปง	"	ตกแต่ง
แถมตื่ม	"	แถมให้ เพิ่มให้
ทุกข์ยาก	"	ยากจน
เทียมซ้อน	"	เคียงคู่
เทียมแทบ	"	เคียงคู่
โทษาโทษ	"	โทษ
ธนูหน้า	"	ธนู
บุ่บ่น	"	ซอนไซ
บนบอก	"	บอก
ปบแล่น	"	วิ่ง
ปลายสุด	"	สุดท้าย

ป่าเหล่า	หมายถึง	ป่า
ปากเว้า	"	พูด
ปิ้นต่าว	"	กลับมา
ปรางปราสาท	"	ปราสาท
พบพ้อ	"	พบ
พอกทา	"	ทา
พ้าวพั่ง	"	รีบเร่ง
เพียงฮาบ	"	ราบเสมอ
พระบาทตีน	"	เท้า
มากหมาย	"	มาก
ม้วมืด	"	มืด
เมืองบ้าน	"	เมือง
ย้ายย่าง	"	เดิน
เยี่ยมเห็น	"	มองเห็น
โลมลูบ	"	ลูบไล้
เหลือหลาย	"	มาก
เศร้าโศก	"	เศร้า
อดออม	"	อดทน
อ่อนน้อย	"	เล็กน้อย หมายถึงผู้หญิง อ่อนเยาว์
อนันเนก	"	มาก
อเนกนอง	"	มาก
อยู่ยั้ง	"	อยู่
ฮาบเพียง	"	ราบเสมอ
ฮ้ิวไห้	"	ร้องไห้
ฮ้องเฮียก	"	เรียก
เฮือนซาน	"	บ้าน เรือน

2) <u>คำซ้อน 3 คำ</u> เป็นคำซ้อนซึ่งประกอบด้วยคำที่มีความหมายคล้ายกัน เป็นไปในทำนองเดียว นำมาเขียนซ้อนเรียงกัน 3 คำ เช่น

เว้า,กล่าวต้าน	หมายถึง	พูด
กลัวเกรงย้าน	"	กลัว
จาเอิ้นเฮียก	"	เรียก
ซื่นชมขาน	"	ยินดี ชอบ
ต้านกล่าวเว้า	"	พูด
เต็มหยัดแน่น	"	เต็ม แน่น
ทุกข์ขนอดไฮ้	"	ยากจน
บนบอกแจ้ง	"	บอก
ปบแล่นเต้น	"	วิ่งหนี
ปากกล่าวเว้า	"	พูด
มรณาตายตุ่ม	"	ตาย
มรณาล้มตาย	"	ตาย
เมืองมิ่งบ้าน	"	เมือง
เวรากรรม	"	เวรกรรม
สวรรค์เมืองฟ้า	"	สวรรค์
เอิ้นเฮียกฮ้อง	"	ร้องเรียก

3) <u>คำซ้อน 4 คำ</u> เป็นคำซ้อนที่นำคำที่มีความหมายคล้ายกัน เป็นไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกัน 4 คำ เพื่อเน้นความหมาย เช่น

กลางทางพอเดิ่ง	หมายถึง	ครึ่งทาง
กุดชะโลช้างพัง	"	ช้างตัวเมีย
ค้อมอ่อนโยมขาม	"	อ่อนน้อม ยอมแพ้
ชาวบ้านชาวเมือง	"	ชาวเมือง
ชาวน้ำเงือกงู	"	ชาวเมืองบาดาล

ดีเนื้อชื่นใจ	หมายถึง	ดีใจ
เดาตาตกแต่ง	"	ประดับตกแต่ง เตรียม
ปากจาถามเว้า	"	พูดจา ถาม
ปิ่นต่าวคืนเมือ	"	กลับคืน
เปิดดูเห็นเพี้ยน	"	ดู เห็น
พงศ์เชื้อกิ่งแนว	"	ญาติ วงศ์
มาดาพระแม่	"	แม่
ย่าวยมเฮไห้	"	ร้องไห้
ลือซาเซ่งซว่า	"	เล่าลือ
ลิงแลเยี่ยมดูเปิดเบิ่ง	"	เปิดดู
แล่นคะโยโตนเต้น	"	วิ่ง
วอนไหว้กล่าวขอ	"	อ้อนวอน ขอร้อง
วันลุนมื้ออื่น	"	พรุ่งนี้
ไอยะกาตนย่า	"	ย่า
เฮ้วพลันฮีบแล่น	"	วิ่งหนีโดยเร็ว

ข. จุดประสงค์ของการใช้คำซ้อน

คำซ้อนที่ผู้แต่งนำมาใช้ในบทประพันธ์นี้ มีผลในด้านความไพเราะของการอ่าน และในด้านเนื้อความ ดังนี้

1) เพื่อให้เกิดความไพเราะของเสียงอ่าน การใช้คำซ้อนทำให้กลอนมีเสียงอ่านที่ไพเราะรื่นหู นุ่มนวล ไม่ห้วน กระด้าง ในขณะเดียวกันก็ยังเป็นการย้ำความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

บัดนี้ จักกล่าวเถิงเทวบุตรเจ้าลมมีดแถไกวแกว่ง ปางนั่น
เจ้าก็ พลัดแก่นเหง้าสองน้อยปีกพระองค์ แท้แหล่ว
เจ้าทะยานผ่านฟ้าหาแจ่มเทวี
ก็บ่ เห็นทางใดอ่อนแสงคีค้อย
เจ้าจิง วอนวานไหว้เถิงคุณอินทะลาด

บัดนี้ ข้าก็พลัดพรากน้องน้อยก็บ่เห็น พระเฮ้ย
ขออย่า ให้คลาดแคล้วคำปรารถนาเฮียม แด่ท้อน
ข้าจัก เป็นคนเทียวสงสารจงให้ทงเทียมน้อง แด่เน้อ
(แผ่นที่ 7)

จากกล่าวถึงเทพบุตรที่ถูกลมมีดแถ (ลมที่พัดคนที่เป็นเนื้อคู่กันให้แยกจากกัน) พัดให้พลัดพรากจากนางฟ้า 2 องค์ ที่เป็นเนื้อคู่ เทพบุตรพยายามมองหาแต่ไม่พบ จึงอธิษฐานวอนขอต่อพระอินทร์ ขอให้ได้พบกับนางฟ้าทั้งสอง

การใช้คำซ้อน ไกวแกว่ง ซึ่งเป็นคำสัมผัสอักษร ทำให้การอ่านออกเสียงได้ไพเราะขึ้น คำว่า "ไกวแกว่ง" หมายถึง "พัดไปมา" การพัดแบบไกวแกว่งนั้น เป็นการพัดแบบโยนตัวไปมาเหมือนไกวชิงช้า มิใช่พัดกระหน่ำรุนแรง น่ากลัวเหมือนพายุ

คีค้อย เป็นคำซ้อนที่ใช้ขยายคำว่า "อ่อนแฮง" หมายถึง เหนื่อยอ่อน "อ่อนแฮงคีค้อย" หมายถึง เหนื่อยอ่อนแรงหมดกำลัง คำว่าคีค้อย นอกจากให้ความไพเราะด้านเสียงอ่านแล้ว ยังช่วยขยายความให้ชัดเจนอีกด้วย

วอนไหว้ หมายถึง วิงวอน ไหว้วอน ผู้แต่งใช้คำที่มีความหมายคล้ายกัน คือ "วอน" คือ "อ้อนวอน" "วาน" คือไหว้วาน และ "ไหว้" คือ นบไหว้ วิงวอน เมื่อนำคำมารวมกันจึงให้ความหมายเน้นหนัก ชวนให้เวทนา นอกจาก การใช้คำซ้อนดังกล่าวส่งผลด้านเนื้อความแล้ว ยังส่งผลในด้านเสียงอ่านทำให้เกิดความไพเราะ เนื่องจากเป็นสัมผัสอักษร "ว" ถึง 3 คำติดกัน

คลาดแคล้ว หมายถึง พลัด คลาด ผู้แต่งใช้คำซ้อน "คลาดแคล้ว" ซึ่งเป็นคำสัมผัสอักษร ทำให้เกิดความไพเราะของเสียงอ่าน

ทงเทียม หมายถึง เคียงคู่ คำว่า "ทงเทียม" เป็นการใช้คำซ้อนเพื่อให้เกิดความไพเราะของเสียงอ่าน

คำซ้อนทั้งหมดที่ผู้แต่งนำมาใช้ ก่อให้เกิดความไพเราะด้านเสียงอ่าน คือสัมผัสอักษรทั้งสิ้น คือ คีค้อย วอนวานไหว้ พลัดพราก คาดแคล้ว ทงเทียม นอกจากนี้ยังทำให้เนื้อความมีน้ำหนักขึ้นอีกด้วย

พระก็ ทศราชแท้บ่กริ้วโกรธโกรธา
ทั้งเมืองเขาสู่คนยอย้อง
ย่าอย่า กลัวเกรงย้านราชาจักกลัวโกรธ สังเทิน
อดโผดข้อยให้หลานได้อุ่นทวง แต่ท้อน
(แผ่นที่ 55)

ท้าวหอยโข่งให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมือง ไม่ต้องกลัวเจ้าเมืองโกรธเพราะเจ้าเมืองเป็นผู้ทรงทศพิธราชธรรม คนทั้งเมืองก็รู้ดี

คำซ้อนที่หมายถึง โกรธ ผู้แต่งใช้คำว่า กริ้ว โกรธ โกรธา นำมาซ้อนกัน ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเดียวกัน เป็นการเน้นเพิ่มน้ำหนักของคำยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังส่งผลในด้านการอ่านทำให้อ่านได้ไพเราะ ใช้คำสัมผัสอักษรถึง 3 คำ ในทำนองเดียวกันคำอื่นก็มีลักษณะเดียวกัน คือ คำว่า ยอย้อง หมายถึง ยกย่อง กลัวเกรงย้าน หมายถึง กลัว เป็นคำที่ซ้อนหลายคำ ทำให้เกิดความไพเราะในการอ่าน ในขณะเดียวกันยังช่วยเน้นความหมายให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นด้วย

2) ช่วยเน้นความหมาย คำซ้อนที่ใช้ ทำให้เนื้อความเด่นชัด และหนักแน่นมากยิ่งขึ้น ดังนี้

ขุนกางไหว้วันทาก้มขาบ
ปิตตา มหาราชเจ้าประสงค์ใช้ให้เฒ่ามา พระเฮ้ย
พระประสงค์ดอมแก้วเจ็ดนางจิงเดินดุ่ง มานี้
พระพ่อเจ้าก็ดีเนื้อชื่นใจ แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 33)

เจ้าเมืองพะลานใช้ให้ทหารไปบอกแก่ท้าววีชา ว่า เจ้าเมืองยินดียกธิดาให้เป็นมเหสีท้าววีชา

ผู้แต่งใช้คำที่หมายถึง "ไหว้" คือคำว่า ไหว้,วันทา,ก้มขาบ เป็นการใช้คำที่มีความหมายเดียวกันมาซ้อนกันเพื่อเน้นให้เห็นว่า ขุนนางนอบน้อมต่อท้าววีชาเป็นอันมาก ส่วนคำว่า "ดีเนื้อชื่นใจ" ให้ความหมายว่า ดีใจ พอใจ ขุนนางทูลท้าวว่า ผู้แต่งใช้คำว่า "ดีเนื้อชื่นใจ" เป็นการเน้นความหมายของคำว่า ดีใจให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

มดแดง กลับกลายปั้นเป็นฮูบวัวแดง
ก็หาก มีเหลือหลายหมู่คณาพอฮ้าย
แม่เป้ง เป็นช้างสารตัวใหญ่พังพาย
มีเหลือหลายอเนกนองพอฮ้อย

(แผ่นที่ 70)

ท้าวหอยโข่ง ขอให้มดปลวกหาทรัพย์สินสิ่งของมาให้ เพื่อให้เป็นค่าสินสอด มดแดงจึงกลายร่างเป็นวัวแดง นางพญามดแดงเป็นช้างพัง ช้างพลาย ซึ่งมีจำนวนมากหมาย

คำซ้อนที่ผู้แต่งใช้ คือ กลับ กลาย ปั้น หมายถึง กลายเป็น เน้นให้เห็นว่า เปลี่ยนแปลงจากรูปเดิมเป็นรูปใหม่นั่นเอง นอกจากนี้ คำซ้อนที่เน้นให้เห็นจำนวนที่มากขึ้นใช้คำว่าเหลือหลายซ้อนกัน อเนกนอง จึงทำให้เห็นว่าสิ่งของนั้นมีจำนวนมากจริง ๆ

1.2.4 การใช้คำซ้ำ

หมายถึง การใช้คำเดียว หรือวลีเดียวกัน ซ้ำกัน 2 ครั้งขึ้นไป อาจเขียนติดต่อกัน หรือใช้เครื่องหมาย ยมก (ๆ) เขียนแทน คำหลังก็ได้ รวมถึงคำซ้ำที่ซ้ำต่างวรรค เพื่อจุดประสงค์ด้านความหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เน้นหนักความ แยกเป็นส่วน ๆ เลียนเสียงธรรมชาติ เป็นต้น

การใช้ซ้ำคำในเรื่องท้าวหอยโข่ง ทำให้เกิดสุนทรียภาพ ดังนี้

ก. **คำซ้ำที่ช่วยเน้นความหมาย** เป็นการซ้ำคำ 2 ครั้ง โดยใช้ ยมกแทนคำหลัง เพื่อช่วยเน้นความหมายของคำเพิ่มขึ้น เช่น

แต่นั่น ย่าก็หยับไปหน้าขอทานหลังใหม่
เขาก็ ปากกล่าวด้านความฮ้ายใส่นาย
มึงนี้ เหลิง ๆ หย่ามมาขอกินอยู่เช้าค่ำ สันนี้
อันว่า เป็นคนเฒ่าคือมึงไปขอเพิ่น ทุกวันนี้
สามสี่ปั้นกินแท้ก็อิ่มเต็ม ดอกดาย

เขาเคียดฮ้ายนายย่ากลัวเกรง
ลีลาหนีบ่นานฮิ้วไห้

(แผ่นที่ 20)

ย่าไปขอทานในเมือง แต่ไม่มีใครให้ทาน ซ้ำยังด่าว่าย่า ว่าเคยตัวมาขอทุกวัน คนอื่น ๆ เมื่อเขาให้ทานไปแล้วก็รู้จักอิ่ม ย่าได้ยินเช่นนั้นก็เคียดแค้นในใจ จึงรีบเดินหนีพร้อมทั้งร้องไห้

คำว่า "เหลิง ๆ หย่าม" หมายถึง เคยตัว ติดใจอยากได้อีก คำว่า "เหลิง ๆ " ขยาย คำว่า "หย่าม" จึงหมายถึง ได้ใจขึ้นเรื่อย จนเคยตัว, ย่ามใจ

ย่ากล่าวแล้วบุออกงอม ๆ
ทั้งแยงหาตู่คนมานำแท้
เถิงหนทางแล้วเฮ้วพลันฮีบแล่น
ตีนเฒ่า แมนไม้ตอน้อยจิงถ่าวหงาย
เฒ่าก็ เซ็น ๆ ย้านโงเงพัดฮีบแล่น
ทั้งเล่า สักข่มเท่าเซ็นย้านเมื่อยปะโท

(แผ่นที่ 51)

ย่าถูกพวกบุตรสาวของขุนนางขับไล่ พร้อมทั้งไล่ตี เนื่องจากย่าไปพูดเข้าชี้จะให้สาว ๆ ยอมรับเป็นเมียหอยโข่ง ย่าวิ่งหนีด้วยความกลัวจนเข้าไปในพุ่มหนาม เมื่อเห็นว่าปลอดภัยแล้วย่าจึงค่อย ๆ คลานออกมา พอถึงถนนย่าสดุดตอไม้เนื่องจากความรีบ

คำว่า "เซ็น ๆ ย้าน" คืออาการกลัวจนตัวสั่น ผู้แต่งใช้การเน้นให้เห็นอาการสั่น โดยซ้ำคำว่า "เซ็น" เป็น เซ็น ๆ ทำให้เห็นภาพย่าสั่นลนลานยิ่งขึ้น เป็นคำซ้ำที่เน้น และแสดงอาการต่อเนื่อง

ข. <u>คำซ้ำที่เลียนเสียงธรรมชาติ</u> เป็นการเลียนเสียงธรรมชาติโดยการซ้ำคำเพื่อแสดงอาการต่อเนื่อง โดยใช้เครื่องหมาย ยมก (ๆ) แทนคำหลัง เช่น

อันว่า ราชาขันตีพญาใหญ่
ทศราชได้ทำสร้างแต่บุญ แหล่ว
มหาดเล็กพร้อมตำรวจชาววัง ก็มี
กับไทขันหลายระวังฮักษาเจ้า
เมืองหลวงกว้างพันวาเป็นขนาด
อามาตล้นหลายฮ้อยอเนกนอง มากแหล่ว
คูแวดล้อมอ้อมไคว่เมืองหลวง แท้ตาย
กำแพงสูงห้าวาเพียงด้าม
ปักตูตันต้ายขงเมืองคนอยู่
แปดป่องแท้ปักตูกว้างดั่งคน แท้แหล่ว
โม่ง ๆ ม้อง กลองยามคีคื่น
หื่น ๆ ล้น หัวเมืองเขาส่วยให้ มากแหล่ว
นับแต่ หัวเมืองได้พอพันมาส่วย จริงแหล่ว
ทุกทวยค้าขายซื้อดั่งนอง แหล่ว

(แผ่นที่ 2)

ผู้แต่งบรรยายถึงคุณสมบัติของพญาขันตี ว่าเป็นเจ้าเมืองที่ปกครองบ้านเมืองด้วยความเป็นธรรม มีอาณาเขตกว้างขวาง มีวังใหญ่โตแข็งแรง ประชาชนอยู่อย่างสงบสุข มีเมืองขึ้นต่อเมืองจำปาเป็นจำนวนพัน ประชาชนมีการติดต่อค้าขายกันมิได้ขาด

คำที่ใช้ซ้ำเลียนเสียงธรรมชาติคือ "โม่ง ๆ" เป็นการเลียนเสียงม้องคำว่า โม่ง ๆ นอกจากเลียนเสียงม้องแล้ว ยังให้ความหมายที่มากกว่าเสียงม้อง คือแสดงให้เห็นว่า เมืองจำปานั้นสงบสุข ประชาชนอยู่ดีกินดีไม่มีเรื่องทุกข์ร้อน จึงมีเวลาร้องรำทำเพลง มีเสียงม้องกลองดังโม่ง ๆ อยู่ในเมือง แสดงความมีชีวิตชีวาของเมือง ถือเป็นการใช้คำน้อยแต่ได้ความมากอีกประการหนึ่งด้วย

คำว่า "หื่น ๆ ล้น" เป็นคำเลียนเสียงอีกทีกครึกโครมของเมืองต่าง ๆ ที่เดินมาติดต่อกับเมืองจำปา ทั้งในด้านการส่งส่วยบรรณาการ การค้าขาย เสียงหื่น ๆ จึงเป็นเสียงที่ให้เห็นความอึกทึกของผู้คนมากมาย ๆ สมกับที่บรรยายไว้ว่ามีเมืองขึ้นเป็นพัน การเดินทางมาส่งบรรณาการจึงมีไม่ขาดสายตลอดปี

ย่าก็ เอายังข้าวหนมตาควายคุ้ยแจ่ว ก็มีดาย
ทั้งข้าวต้มอีนายจ้ำถ้วยแกง
อันว่า ปีนั่นนายกินกับข้าวปาด ก็มี
กับทั้ง ลาบแลก้อยนายกินพร้อมข้าวขี้หนู แท้แหล่ว
ก็หาก คนคาวปิ้นไปมาสับไขว่ จริงแหล่ว
ตามแต่ เฒ่าอยากแท้เอากินพร้อมพ่ำกัน นั่นดาย
เฒ่าก็ หม่ำ ๆ หย่ำบายกินหมดทุกสิ่ง จริงแหล่ว
คอเฒ่า ย้งอยากแท้ทางท้องหากบ่เอา นั่นดาย
(แผ่นที่ 23)

ย่ากินอาหารที่ท้าวหอยโข่งเตรียมไว้ให้ด้วยความหิว เนื่องจากย่าอดข้าวมาแล้ว 2 วัน ย่าจึงกินทั้งของคาวและของหวานปะปนกัน จนแม้อิ่มแล้ว แต่ปากยังรู้สึกอยากกินอีก

คำว่า "หม่ำ ๆ" เป็นการเลียนเสียงเคี้ยวของย่า ทำให้เห็นภาพชัดเจน เป็นภาพที่เคลื่อนไหวต่อเนื่องมีชีวิต สมกับลักษณะการกินของย่าที่เห็นอาหารแล้วอยากกินไปหมดรีบคว้าใส่ปาก เคี้ยวตุ้ย ๆ ไม่ได้หยุด สมกับความหิวของย่า

ค. **คำซ้ำที่แสดงกิริยาอาการ** หมายถึง คำซ้ำที่ขยายกิริยาอาการต่าง ๆ ของตัวละครให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

สอยวอยหน้าฝูงสาวลิงบ่าว
ยาว ๆ ไห้คึดเถิงชู้ผู้ตาย แท้ดาย
(แผ่นที่ 234)

หนุ่มสาวเล่นหยอกล้อกันสนุกสนานในงานบายศรี ท้าวหอยโข่งขึ้นครองเมืองนิมิต สาวบางคนเห็นเพื่อน ๆ สนุกสนานทำให้คิดถึงคนรักที่ตายไปแล้วจึงร้องไห้

คำว่า "ย่าว ๆ" เป็นคำเลียนกิริยาไหลของน้ำตา ย่าว ๆ นำมาขยายคำว่า "ไห้" เป็น "ย่าว ๆ ไห้" หมายถึงร้องไห้น้ำตาไหลพรั่งพรู เป็นการใช้คำน้อยให้ความมาก

ก็หาก แชว ๆ เต้าสาวบ่าวจากัน นั่นดาย
ปักตูหลวงออกเมืองยามเช้า
วอย ๆ ข้ามนาขวางท่งใหญ่
ฝูงไพร่พร้อมไปเช้าบ่เซา

(แผ่นที่ 236)

บรรดาชาวเมืองที่มาร่วมงานที่เมืองนิมิต พากันเดินทางกลับเมืองของตน โดยออกจากเมืองในตอนเช้า ข้ามทุ่งนาไปยังเมืองของตน

คำว่า "แชว ๆ" เป็นกิริยาที่ทะยอยออกจากเมืองเดินทางมาเรื่อย ๆ จึงมีเสียงพูดคุยกันดังสนั่นไปทั่ว เมื่อนำคำว่าแชว ๆ มาประกอบกับคำว่า "เต้า" ซึ่งหมายถึง การมารวมกันออกัน จึงทำให้เห็นภาพผู้คนที่ทะยอยมารวมกันแล้วออกจากเมืองไป

คำว่า "วอย ๆ" หมายถึง อาการหายลับตาไปอย่างช้า ๆ ท่ามกลางความเวิ้งว้าง ผู้แต่งใช้ลักษณะการเดินทางข้ามทุ่งนาอันกว้างใหญ่ ทำให้เห็นภาพคนกลุ่มหนึ่งเดินทางผ่านทุ่งนาที่กว้างใหญ่ เวิ้งว้าง ค่อยหายลับตาไปในทุ่งกว้าง การใช้วอย ๆ ข้าม จึงเป็นการใช้คำได้เหมาะสมกับกิริยาของตัวละคร ทำให้เห็นภาพได้แจ่มชัดยิ่งนัก

ง. <u>คำซ้ำที่เป็นกลุ่มคำ</u> หมายถึง การซ้ำคำที่มีมากกว่า 1 คำ และใช้ซ้ำต่างวรรค เพื่อใช้แสดงถึงการแยกออกเป็นส่วน ๆ และใช้เน้นความให้น้ำหนักมากขึ้น ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1) <u>คำซ้ำแสดงการแยกส่วน</u> ส่วนมากมักใช้ซ้ำข้อความที่แสดงการแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ออกเป็นส่วน ๆ หรือการกระทำแต่ละอย่างของตัวละคร เป็นการพรรณนาส่วนย่อยอย่างละเอียด เช่น

แต่นั่น พานีซาเฆ่ายอมือใส่ขม่อม
ข้าก็ เดินประเทศห้องเมืองมากมาหลาย แท้แหล่ว
ก็บ่ เห็นไผแท้พองามลื่นเพิ่น บ่มีแหล่ว
<u>ลางคน</u> สูงใหญ่หน้ายาวแท้ดังกวาง พระเฮ้ย
<u>ลางคน</u> ต่ำผอกพ้นแข้งใหญ่ขาทึม

ลางนาง แอวเมืองปานคอจับบ่ถืกโสก จริงแหล่ว
ลางนางเว้าพุม ๆ เสียงใหญ่ ก็มี
ลางนาง ท้องใหญ่ก้นหวาพ้นส่วยหัว เฒ่านา
ลางนาง ผิวสีเหลื่อมเลืองงามต่ำเกิ่ง จริงแหล่ว
บาดว่า ล่ำเข้าใกล้หลังน้อยก่อมเสีย เจ้าเฮ้ย
ลางนาง ตาใหญ่กว้างย่างเล่าแอวคอน ก็มี
ลางนางสีดำก่ำคือข้า
ลางนาง ขาวก็ขาวแท้คือคนเป็นกาก ซว่านั่น
ลางนาง แขนสั้นน้อยขี้สบซ้ำเล่าปอน พระเฮ้ย
ลางนาง ปากกล่าวเว้าคือด้งหญิงโถง แท้นา
ลางนางหูใหญ่ฮีดูฮ้าย
ขาก็ เห็นหมดแล้วจักเทียมองค์ก็ยินยาก จริงแหล่ว
เดียวว่า ลูกพระบาทอยู่พะลานพุ้นจั่งสิสม พระเฮ้ย
(แผ่นที่ 26)

ท้าววีชาถามพ่อค้าที่เดินทางมาค้าขายยังเมืองตักกะสิลาว่า เคยพบเห็นหญิงใดงามพร้อมบ้าง พ่อค้าทูลว่า ยังไม่เคยพบหญิงใดที่งามพร้อมเหมาะสมกับท้าววีชาเลย นอกจากธิดาเจ้าเมืองพะลาน ส่วนคนอื่น ๆ นั้น มีตำหนิหมดบางคนสูงใหญ่แต่หน้ายาวดังกวางบางคนเตี้ยเกินไป ขาใหญ่เอวใหญ่ เสียงใหญ่ ก้นใหญ่ หัวเล็ก บางคนผิวดีแต่หลังโกง บางคนตาโตแต่เอวคด บางคนดำเกินไป ขาวเกินไป ปากเล็กเกินไป หูยาวเกินไป เป็นต้น

ผู้แต่งบรรยายลักษณะของหญิงแต่ละคนว่ามีลักษณะอย่างไร โดยซ้ำคำว่า ลางคน, ลางนาง, เกือบทุกวรรค เพื่อแยกบรรยายทีละคนโดยละเอียด

แต่นั่น ฝูงชาวบ้านหญิงชายน้อยใหญ่
กับทั้ง สาวบ่าวพร้อมมาเยี่ยมเบิ่งทอน มากแหล่ว
ทอนนั่น บางพ่องตาเหลือกล้านเหลือบเบิ่งเมื่อเทิง ก็มี
บางพ่อง เป็นหัวหยองกูดสังพงพั้ว
บางพ่อง ดิ้วใหญ่แท้ตาโกนผอนหลุบลง ก็มี

บางพ่อง หูยาวฮีบ่ผู้ดีโสมฮ้าย
บางพ่อง หัวปมแท้ตนตัวผอมจ่อย ก็มี
บางพ่อง ดังใหญ่แท้ดูฮ้ายบ่งาม นั่นดาย
บางพ่อง หลังมันเดิ่นแดงทั้งล้าน
บางพ่อง หน้าผากล้านซะเมื่อยเลียคือโขน ก็มี
บางพ่อง จอมขวัญแดงเดิ่นหลวงทั้งล้าน
บางพ่อง หัวมันล้านเป็นดอนเท่าทั่ว ก็มีดาย
บางพ่อง ล้านเดิ่นเด้อเกสานั่นบ่มี แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 257-258)

ชาวบ้านออกมาดูพวกพญาทอน (วิทยาธร) ที่มาเฝ้าท้าวหอยโข่งที่ศาลานอกเมือง พบว่า พวกพญาทอนนั้นล้วนแต่มีหน้าตาขี้เหร่กว่าคนปรกติทั่วไป มีทั้งปากใหญ่ ก้นใหญ่ ตาใหญ่ ตาเหลือก หัวล้าน หลังโกง เป็นต้น จนพวกเด็ก ๆ เห็นแล้วต้องวิ่งหนี

ผู้แต่งบรรยายลักษณะของพญาทอนแต่ละคนว่ามีรูปลักษณะอย่างไร โดยใช้คำซ้ำ "บางพ่อง" เป็นคำขึ้นต้น กล่าวถึงวิทยาทอนแต่ละคน แต่ละพวก "บางพ่อง" หมายถึง บางคน บางตัว บางสิ่ง เป็นการแยกกล่าวทีละคนไปเรื่อย ๆ จนหมด

2) คำซ้ำเพื่อเน้นเนื้อความ กลุ่มคำซ้ำที่เน้นเนื้อความมักจะเป็นเนื้อความที่แสดงพฤติกรรมซ้ำ ๆ หรือเน้นย้ำให้เนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น เพิ่มน้ำหนักมากขึ้น เช่น

แต่นั่น ใกล้สิฮอดบ้านแล้วนายย่าจิงคอยเห็น
ไผผู้ ก้วงงจิตข่มกูเป็นกะด้อ นี้เด
ลือว่า ราชาเจ้าลือกวานลือบ่าว เดน้อ
ลือว่า คนถ่อยฮ้ายคำฮู้บ่มี เด
สังว่า มาดูง่ายแท้พางานชวดเป็นกะดัด ดังนี้
เห็นว่า เป็นหญิงพอยบ่ยำดูหน้า แท้น้อ

(แผ่นที่ 21)

ย่ากลับจากขอทานมองเห็นมีบ้านหลังใหญ่ปลูกแทนบ้านของตน จึงเกิดความสงสัยว่า ใครมาปลูกบ้านในที่ของตน จะเป็นพระราชา บ่าวไพร่ หรือคนพาล ทำไมจึงได้ข่มเหงนางมากมายอย่างนี้

ผู้แต่งใช้คำซ้ำ "ลือว่า" 2 ครั้ง เพื่อแสดงความสงสัยของย่าที่มีมากมาย เป็นการย้ำเนื้อความให้มีน้ำหนักว่า ย่าประหลาดใจมากว่า ใครเป็นคนมาปลูกแทนที่บ้านของนาง คำว่า ลือว่า หมายถึง หรือว่า , รึว่า

ขอละบวนแล้วเสด็จมาหาพระแม่
แม่บ่ช้าจันทน์มันไส้ลูบคิ้ง
ผัดข้าวแป้งสีฟองเล่าแกมกัน
ผัดกะเสิมสีนาดทะนงงามละห้อย
แล้วจิง ควาเอาชิ้นผืนค่าแสนเมือง
มาให้นางทงคือพระอินทร์มาเอ้
ทั้งสไบผ้าผืนดีค่าหมื่นคำ นั่นแหม
ก็จิง เบี่ยงให้ลุนน้อยลูกแพง
ก็หาก งามซวดพ้นคือเทเวดนางแมน
แขนกลมดีส่วยแพนงามล้ำ
สังวาลซ้ำพัดค่องเดียนคิง แฮงงามยิ่ง จริงแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าลอดลง นั่นแหล่ว
แม่ซ้ำ เอายังม้าวสบแขนแก้วเกด
แฮงซ้ำ มีเพศล้นเหลือด้ามกว่าหลัง แท้ตาย
แม่ซ้ำ เอาต้างแก้วสบสอดใส่หู
ซ้ำเล่า ดูถนัดดีดังนางแมนย้อง
แม่ซ้ำ บายแหวนแล้วสบมือนางนาถ
ดูสะอาดพ้นมือส้วยดังเหลา นั่นตาย
แม่ซ้ำ บายกระโจมเกล้าสุบหัวแฮงงามตื่ม ปะโทแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าผู้ดี นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 105)

มารดาแต่งตัวให้นางเกตสินี เพื่อจะให้เข้าพิธีแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้ว นางเกตสินีงามราวกับนางฟ้า

การใช้คำซ้ำ "แม่ซ้ำ" เป็นการเน้นย้ำว่า เมื่อนางเกตสินีแต่งตัวแล้วงามขึ้นเรื่อย ๆ ปรกตินางก็สวยงามอยู่แล้ว เมื่ออาบน้ำผัดหน้า สวมเสื้อผ้าที่สวยงาม ยิ่งทำให้นางงามมากยิ่งขึ้น พอมารดานำเครื่องประดับมาสวมใส่ยิ่งงามขึ้นไปอีก ผู้แต่งใช้คำว่า "แม่ซ้ำ" ขึ้นต้นกล่าวนำว่า นำเครื่องประดับใส่แต่ละชิ้นประดับให้นาง ทำให้สวยขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อแต่งเสร็จแล้ว นางเกตสินีจึง "คือดัง แก้วแก่นหล้า นางฟ้าผู้ดี"

1.3 <u>การสรรคำใช้</u>

หมายถึง การเลือกใช้คำที่มีความเหมาะสมกับเนื้อความ ได้ใจความมากชัดเจน และก่อให้เกิดภาพพจน์ ตลอดจนสร้างเสริมจินตนาการแก่ผู้อ่าน เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินเรื่องได้แก่การหลากคำ

1.3.1 <u>การหลากคำ</u> หมายถึง การใช้คำหลายคำที่มีความหมายเหมือนกัน คล้ายกัน เป็นไปในทำนองเดียวกัน สามารถใช้แทนกันได้ในที่ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความไพเราะได้ใจความ และทำให้ความหนักแน่นขึ้น ตลอดจนช่วยเสริมเนื้อความอื่น ๆ

การหลากคำในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบว่า มีการหลากคำในการเรียกชื่อตัวละคร ซึ่งผู้แต่งสรรมาใช้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะตัวละครเอก ซึ่งถูกกล่าวถึงบ่อยกว่าตัวละครอื่น ๆ คำเรียกชื่อเหล่านี้ จะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของตัวละคร หรือเป็นคุณสมบัติเด่นของตัวละครนั้น ๆ และมักใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อเรื่องในแต่ละตอน ฉะนั้น ตัวละครเอกจึงมีชื่อเรียกมากมาย ซึ่งจะขอกล่าวถึงตัวเอกฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง ดังนี้

ก. <u>**ชื่อพระเอก**</u> ท้าวหอยโข่ง เป็นตัวละครเอกฝ่ายชายที่มีบทบาทเด่นตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบ เนื้อเรื่องดำเนินไปโดยใช้วงจรชีวิตของพระเอก นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งแต่งงาน และได้ครองเมืองอย่างเป็นสุข ตัวท้าวหอยโข่งต้องผจญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งดีทั้งร้าย ดังนั้นเมื่อผู้แต่งกล่าวถึงท้าวหอยโข่ง จึงใช้คำเรียกแตกต่างกันไปมากมายตามสถานการณ์และบทบาทในแต่ละตอน สามารถพิจารณาได้ตามความหมายของชื่อ ดังนี้

คำเรียกที่แสดงรูปร่างลักษณะ

ในฐานะที่ท้าวหอยโข่งเป็นมนุษย์คนหนึ่ง เหมือนกับคนทั่ว ๆ ไป จึงมีคำที่ใช้เรียกชื่อตามรูปร่างลักษณะที่มองเห็น เช่น หอย, หอยปัง บักหอย, บักหอยเน่า เป็นคำที่ผู้ใหญ่เรียกผู้น้อย อาจเรียกเฉพาะชื่อหรือใช้คำว่า "บัก" นำหน้า คำว่า "บัก" เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ชาย เหมือน นาย, ท้าว เป็นต้น ชื่อ บักหอย, บักหอยเน่านี้ เป็นคำเรียกที่มีความหมายไปในทำนองดูถูก เกลียด ย่าเป็นคนพูดในขณะที่กำลังโกรธท้าวหอยโข่ง

บาหอย, บาท้าว, บ่าวหอย, ท้าวหอยปัง หมายถึงชายหนุ่มซึ่งเป็นหอย
หอยปังน้อย, น้อยอ่อนหอยปัง, เจ้ากิ่งแก้วหอยน้อย

เป็นคำเรียกที่แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดและเอ็นดูท้าวหอยโข่ง เพราะคำว่า น้อย, อ่อน, น้องเจ้ากิ่งแก้ว เป็นคำที่มีความหมายว่าเล็ก ยังอ่อน ยังเป็นเด็ก บอบบาง ควรทนุถนอม ประคับประคอง คำเหล่านี้ผู้แต่งใช้เรียกเมื่อกล่าวถึง ท้าวหอยโข่งตอนที่ยังเป็นเด็ก

คำเรียกที่แสดงกำเนิด

ด้วยเหตุที่พระอินทร์ส่งท้าวหอยโข่งลงมาเกิดและเป็นเทพบุตรอันเป็นบริวารของพระอินทร์ เปรียบเสมือนเป็นบุตรของพระอินทร์ ผู้แต่งจึงสรรคำที่แสดงให้เห็นว่าเป็นบุตรของพระอินทร์ หรือพระอินทร์ส่งมา คือ

หน่อพระอินทร์ หมายถึง บุตรของพระอินทร์ คำว่า "หน่อ" หมายถึง "พืชที่งอกจากกอหรือเหง้าของต้นใหญ่ โดยปริยาย เรียกสิ่งที่เกิดขึ้น เช่น ลูก ลูกชาย" (831 : พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน)

จอมใจเจ้าแนวอินทร์ หมายถึง สืบเชื้อสายจากพระอินทร์"แนว" หมายถึง เชื้อสาย แนวอินทร์ คือ เชื้อสายของพระอินทร์

คำเรียกที่แสดงบุญญาบารมี

ตัวเอกในนิทานพื้นบ้านส่วนมาก มักเป็นผู้มีบุญมาเกิดอาจเกิดเพื่อชดใช้กรรม เพื่อปราบยุคเข็ญหรือเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ ความเป็นผู้มีบุญนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวละครประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะตกอยู่ในสถานการณ์ใด อำนาจบุญบารมี

นี้มักมีติดตัวมาแต่กำเนิด ซึ่งเป็นผลจากการทำการกุศลในชาติก่อน ๆ จึงมักพบว่าตัวเอกไม่ว่าจะเกิดในสภาพใดมีรูปร่างผิดปรกติ มีฐานะยากจนไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม ถูกกลั่นแกล้งทำร้ายอยู่เสมอ แต่ในที่สุดแล้ว ตัวเอกต้องชนะ เพราะเป็นผู้มีบุญ

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ตัวเอกคือท้าวหอยโข่งมีลักษณะที่กล่าวมา จึงมีคำเรียกท้าวหอยโข่งที่แสดงถึงความเป็นผู้มีบุญ คือ บาบุญท้าว ท้าวบาบุญ บุญชวางเจ้า บาไทท้าวจอมบุญหอยโข่ง ภูชัยท้าวหอยโข่งตนบุญ พระบาทคำบุญกว้าง พระบาทเจ้าบุญกว้าง บาบุญกว้าง ท้าวต่อนบุญ องเอกบาบุญ บาบุญมาก พระบาทบุญมี บาคานต่อนบุญจอมเกล้า บาบุญเจ้าจอมธรรม องค์เอกภูชัย ท้าวฤทธิมากบุญมี ถ้อยคำที่แสดงถึงความเป็นผู้มีบุญนี้ มีความหมายดังนี้

บุญมี	หมายถึง	มีบุญ
ตนบุญ	"	ตัวตนของบุญ
ต่อนบุญ	"	ตัวบุญ
จอมบุญ	"	สุดยอดของบุญ จอม หมายถึง ยอดที่อยู่สูง เช่น จอมหัว จอมขวัญ เป็นต้น

คำที่ใช้ประกอบเป็นคำนามเรียกชื่อท้าวหอยโข่ง ล้วนแล้วแต่เป็นคำที่แสดงถึงบุญญาบารมีของท้าวหอยโข่ง มีทั้งบุญมากและเป็นตัวตนของบุญ เป็นสุดยอดของบุญ เป็นต้น คำเรียกชื่อเหล่านี้เป็นการยกย่องผู้มีบุญญาธิการ ตามความเชื่อในทางพุทธศาสนา ว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ และทำดีย่อมได้ดีเสมอ

<u>แสดงถึงความมีรูปงาม</u>

พระเอกของนิทานโดยทั่วไปมักเป็นผู้มีรูปงาม ถึงแม้ว่าจะเกิดมาขี้เหร่ ผิดปรกติ แต่สุดท้ายจะถอดรูปออกมาเป็นคนรูปงามและงามยิ่งกว่าใคร ๆ ท้าวหอยโข่ง ก็เช่นกัน ก่อนที่จะได้แต่งงานกับนางเอก ท้าวหอยโข่งมีรูปร่างผิดปรกติจากคนทั่วไปคือเป็นหอยโข่ง จนใคร ๆ พากันรังเกียจ แม้แต่มารดาก็ไม่ยอมเลี้ยงดู แต่พอท้าวหอยโข่งโตเป็นหนุ่มก็ถอดรูปออกเป็นชายรูปงาม คำเรียกชื่อท้าวหอยโข่ง จึงมีคำที่หมายถึง รูปงามอยู่ด้วย คือ

โสมงามท้าวบาบุญหอยโข่ง หมายถึง ท้าวหอยโข่งรูปงาม ผู้มีบุญ

คำว่า "โสมงาม" เป็นคำที่นำมาขยาย ท้าวหอยโข่งผู้มีบุญ โดยใช้คำว่าโสมงามขึ้นก่อน เน้นให้เห็นความสำคัญของรูปกายของท้าวหอยโข่งที่งดงามยิ่งขึ้นนั่นเอง

บาบุญท้าว		หมายถึง	ชายหนุ่มผู้มีบุญ
บุญกว้าง	บุญขวาง	หมายถึง	มีบุญมาก ขวาง หมายถึง กว้าง
บุญมาก		หมายถึง	มีบุญมาก

คำเรียกแสดงความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของพระเอกในนิทาน คือ ต้องเป็นเจ้าเมือง เป็นกษัตริย์ปกครองเมืองใดเมืองหนึ่ง เรียกได้ว่าอยู่ในฐานะสูงกว่าคนทั่วไป คำเรียกท้าวหอยโข่งจึงมีทั้งคำที่แสดงว่า เป็นเจ้าแผ่นดิน และเป็นเจ้าเหนือหัวของประชาราษฎร ดังเช่น

พระผู้เมืองล้าน เจ้าแผ่นหล้าเหลือล้ำ พระเจ้าแผ่นดิน พระบาท พระบาทเจ้า พระบาทบุญมี องค์กษัตริย์ ภูมี พระบาทท้าวพระบาทเจ้าบุญกว้าง พญาจักร พระบาทท้าวหอยโข่งจอมกษัตริย์ หมายถึง พระเจ้าแผ่นดิน กษัตริย์ เจ้าเมือง

จอมหัว จอมเจ้า หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ ผู้อยู่เป็นขวัญมิ่งของราษฎร ปกป้องคุ้มครองภยันตรายให้แก่อาณาประชาราษฎร์

จากคำเรียกชื่อท้าวหอยโข่งดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้แต่งสามารถสรรคำมาใช้เรียกให้เหมาะสมกับ สถานะ เหตุการณ์และบทบาทของตัวละคร คำเรียกชื่อจึงเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ผู้ใช้และเหตุการณ์ในช่วงนั้น ๆ มีผลทำให้มีคำใช้มากมายไม่ซ้ำกันแต่หมายถึงสิ่งเดียวกันคือ หมายถึงท้าวหอยโข่ง ซึ่งมีชื่อเป็นทางการว่า "พญาจักร"

ข. ชื่อนางเอก เนื่องจากนางเอกในเรื่องนี้มี 2 คน คือนางเกตสินี และนางคำสาย จึงขอยกมากล่าวทั้ง 2 คน คือ

คำเรียกชื่อทั่วไป หมายถึง คำที่ผู้แต่งนำมาใช้เรียกที่หมายถึงนางเกตสินี หรือนางคำสาย แต่คำเหล่านี้สามารถใช้เรียกแทนผู้หญิงอื่น ๆ ได้ด้วย ส่วนในเรื่องนี้หมายถึง นางเกตสินี และนางคำสาย ซึ่งมีคำต่าง ๆ คือ

นาง, นางนาถ, นางนงน้อย, น้อง, น้อย, เจ้า, แจ่มเจ้า, นางแก้ว, พระนางแก้ว นางคาน, นางหล้า, นงนางน้อย, นงน้อย, นงนาง, นางน้อย, น้องนาดน้อย, แจ่มพระนาง, สายใจ, อ่อนน้อย, น้องนางหญิง, ใจเมืองกู, เจ้าสายใจกู, ลูกสาวท่านพญาเมือง

คำเรียกเหล่านี้เป็นคำที่ใช้เป็นกลาง ๆ สามารถใช้กับตัวละครหญิงคนอื่น ๆ หรือใช้ในเรื่องอื่น ๆ ได้ ส่วนในด้านความหมายนั้น มีคำที่นำมาประกอบใช้เรียก 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก คำที่มีความหมายในเชิงอ่อนหวาน ให้เกียรติผู้หญิงในฐานะอ่อนแอกว่าผู้ชาย ควรปกป้องทะนุถนอม เช่นคำว่า อ่อน น้อย น้อย น้อง นาง เป็นต้น

ลักษณะที่สอง คำที่มีความหมายที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีความสำคัญ ทั้งสำคัญต่อบิดามารดา ชาวเมืองเป็นขวัญใจชาวเมือง เป็นที่รักและห่วงหวงของบิดามารดาชาวเมือง เช่นคำว่า สายใจ นางแก้ว พระนางแก้ว ใจเมือง สายสมรน้อยใจเมือง เจ้าพ่อ ลูกสาวท่านพญาเมือง แก่นไท้ เป็นต้น

คำเรียกชื่อเฉพาะ หมายถึง คำเรียกชื่อตัวละครที่ใช้เฉพาะนั่นคือ หมายถึง นางเกตสินาหรือนางคำสายเท่านั้น ส่วนมากจะมีชื่อเฉพาะประกอบกับคำอื่น ๆ ดังนี้

ชื่อนางเกตสินี

เกตสินี นางลุน แก้วเกตน้อย ลุนน้อย น้อยนางลุน เจ้าแก้วเกต นางลุนแก้วเกต นางลุนน้อย ลุนทะลาดน้อย นางลุนน้อยเกสินีแก้วเกต แก้วเกตน้อยเจ้าอ่อนนางลุน

ชื่อนางคำสาย

คำสาย คำสายหยาดฟ้า สอยวอยน้อยคำสาย คำสายน้อยนาง งามดวงยอด คำที่เป็นชื่อเฉพาะนี้ใช้ชื่อตัวละคร ประกอบกับคำอื่น ๆ ที่เป็นคำที่ใช้เรียกผู้หญิง กล่าวคือ

ชื่อ เกดสินี ผสมกับ แก้ว น้อย เป็น แก้วเกดน้อย

" " เจ้า เป็น เจ้าเกดแก้ว

ชื่อ คำสาย " น้อย, นางงาม, ดวงยอดเป็น คำสายน้อยนางงามดวงยอด

" " หยาดฟ้า เป็น คำสายหยาดฟ้า

นอกจากนี้ยังใช้สถานภาพของตัวละครเป็นชื่อ คือ นางเกดสินี เป็นลูกคนสุดท้อง "ลุน" ในภาษาอีสาน หมายถึง ทีหลัง จึงเรียกชื่อนางเกดสินี ว่า นางลุน หมายถึง ลูกคนสุดท้อง

<u>คำที่ใช้เรียกนางเอกพร้อมกัน 2 คน</u> หมายถึง คำที่ผู้แต่งใช้เรียกชื่อนางเกดสินีและนางคำสายพร้อม ๆ กัน ในเรื่องนั้นนางเอกทั้งสองจะแสดงบทบาทเดียวกันคือเป็นมเหสีท้าวหอยโข่งและร่วมสุขร่วมทุกข์กันตลอดเวลา แม้แต่ในตอนหลงป่าทั้งสองนางก็ตกระกำลำบากด้วยกัน ทั้งสองต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อผู้แต่งกล่าวถึงทั้งสองคนจึงมักเรียกพร้อม ๆ กัน คือ

สองนาง, สองแก่นแก้ว, สองอ่อนน้อย, สองนางน้อยนาด, สองแจ่มเจ้า, สองนาดถะนางนงน้อย, นาดถะแพงสองน้อย, สองแก่นไท้, สองนางน้อย, เมียมิ่ง, สองเขือ, อ่อนน้อยสองเจ้า, แก้วแก่นน้อยเจ้าอ่อนสองนาง, สองศรี, แก้วแก่นสองน้อย น้อง

คำที่ผู้แต่งสรรมาใช้ส่วนมากเป็นคำที่ใช้เรียกผู้หญิง ประกอบกับคำว่า "สอง"เพื่อแสดงจำนวนว่า หมายถึง นางเกดสินี และนางคำสร้อยทั้งสองคน คำที่ใช้เรียกนั้น เป็นคำที่หมายถึงผู้หญิงที่มีความอ่อนเยาว์ น่ารัก มีค่า น่าทะนุถนอม เช่นคำว่า อ่อน, น้อย, น้อง, นาง, ศรี, นงน้อย, นงนาถ, แก่นแก้ว, เป็นต้น

คำที่นำมาใช้เรียกเหล่านี้เป็นการสรรคำมาใช้อย่างกะทัดรัด แต่ได้ใจความ สมบูรณ์ลึกซึ้ง เช่น คำว่า สองนาง สองแก่นแก้ว สองแจ่มเจ้า สองแก่นไท้ สองศรี เมียมิ่ง เมียแก้ว เป็นต้น

สองนาง หมายถึง นางเกดสินี และนางคำสาย

สองแก่นท้าว หมายถึง นางเกดสินีและนางคำสาย ซึ่งมีค่ามากเปรียบได้สุดยอดของแก้วมณี เพราะคำว่า "แก่น" หมายถึง กลางใจ ใจกลางของแก้ว หมายถึง แก้วมณีที่คัดสรรแล้วจนได้ถึงแก่น คือ ส่วนที่ดีที่สุดของแก้ว เหมือนแก่นของต้นไม้ที่แข็ง

		และมีค่ามากกว่า กะพี้ และเปลือก
สองแก่นไท้	หมายถึง	นางเกดสินี และนางคำสาย ผู้ซึ่งเป็นยอดหรือดีที่สุดในหมู่ผู้เป็นใหญ่ หรือเทพ คำว่า "ไท้" แปลว่าผู้เป็นใหญ่ นับเป็นการบกย่องนางทั้งสองอย่างยิ่ง โดยไม่ต้องใช้คำมาก แต่ได้ความหมายลึกซึ้ง
เมียมิ่ง	หมายถึง	ภรรยาอันเป็นมิ่งขวัญ เป็นสิริมงคลของสามี เป็นคำเรียกที่ถือว่ายกย่อง นางทั้งสองว่า เป็นภรรยาที่ดีจนสามารถนำสิริมงคลมาสู่สามีได้

นอกจากการเลือกสรรคำมาใช้แต่น้อยแล้วได้ใจความมากแล้ว ยังมีคำบางคำนำมาขยาย ผู้แต่งยังสามารถสรรคำมาใช้ขยายได้อย่างเหมาะสม ซึ่งให้ความหมายที่ดี และเหมาะสมกับฉันท-ลักษณ์ของบทกลอน เช่น คำว่า "แก้วแก่นน้อยเจ้าอ่อนสองนาง" หมายถึง นางเกดสินี และนางคำสาย ความหมายที่ลึกซึ้ง คือ นางทั้งสองอันเป็นผู้มีคุณค่าน่าทะนุถนอม อ่อนละมุน อ่อนเยาว์ น่ารัก อันเป็นบุคลิกที่ผู้หญิงพึงจะมี

จะเห็นได้ว่าการใช้คำเรียกชื่อนางเอกนั้น ผู้แต่งสามารถสรรคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม หลากหลายและให้ความหมายที่ดี ส่งผลดีต่อเนื้อเรื่อง ทำให้เกิดความไพเราะในการอ่าน ตลอดจนให้ภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่นางเอก

1.3.2 **<u>การใช้คำพื้นบ้าน</u>** หมายถึง การใช้ภาษาอีสานในคำประพันธ์ เพื่อให้ได้เนื้อความที่ชัดเจน ผู้อ่านเข้าใจง่าย และเกิดความไพเราะในการอ่าน

วรรณกรรมอีสาน เป็นสิ่งที่ทำให้ความบันเทิงแก่ชาวอีสาน การอ่านจึงนิยมอ่านเป็นภาษาอีสาน ที่แตกต่างจากการอ่านคำประพันธ์ของภาคกลาง กวีจึงใช้ภาษาอีสานในการแต่ง แต่มีคำส่วนใหญ่ตรงกับภาษาไทยกลาง ในคำประพันธ์จึงมีทั้งคำไทยกลางและคำอีสาน ภาษาอีสานที่ใช้ในคำประพันธ์นี้ มีผลทำให้เนื้อความชัดเจนยิ่งขึ้น และยังทำให้เสียงอ่านไพเราะยิ่งขึ้นอีกด้วย

การใช้คำพื้นบ้านที่พบในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

ก. **<u>การใช้คำขยาย</u>** การใช้คำในภาษาอีสานนั้นมีคำขยายที่ทำให้เนื้อความชัดเจน และสื่ออารมณ์ สร้างภาพที่ชัดเจนแก่ผู้ฟัง และยังทำให้เกิดความไพเราะในบทประพันธ์ เช่น

โตนหนี	หมายถึง	โดดหนี วิ่งหนี หนีไปอย่างรวดเร็ว
คั้นยักยั่น	"	พยายามจับให้อยู่มือ ในลักษณะขยำ
ทุกขนอดไส้	"	ทุกข์ยากเหลือแสนจนขาดแคลนไปทุกอย่าง
ส่าวจา, ส่าวเว้า	"	พูดไปโดยไร้ความจริง พูดเกินไป
คว่าจา	"	พูดเกินจริง พูดในที่หลาย ๆ แห่ง
เย็นปิ้ง	"	เงียบ วังเวง ไม่มีเสียงใด ๆ เลย
เฮี่ยน	"	ขาดวิ่นกะรุ่งกะริ่ง
เลียนสะล่าย	"	จำนวนมากเรียงกันสลอน
แซบนัว	"	อร่อยแบบกลมกล่อม
ก้อมต้อม	"	สั้น, อ้วนกลม

ตัวอย่าง

ย่าช้ำ	บายพาหงายเปิดดูเห็นเผี่ยน
ย่าก็	ดูอยากแท้ช้ำปีดเบิ่งพาคาว
ก็หาก	ดูหอมสูดดังอีนายเฒ่า
เฒ่าก็	อดบ่ได้เลยเล่าชิมดู
ก็หาก	ดูสะออนอกแซบนัวเหลือล้ำ

(แผ่นที่ 22)

ย่าอดข้าวมา 2 วันจึงหิวมาก แต่เมื่อกลับมาถึงบ้านกลับเห็นมีบ้านหลังใหญ่ปลูกอยู่แทนที่บ้านของนาง และเมื่อขึ้นไปบนบ้านกลับไม่มีคนมีแต่สำรับกับข้าววางไว้ ย่าเรียกหาเจ้าของบ้านแต่ไม่มีใคร ย่าจึงเปิดฝาครอบสำรับออก กลิ่นของอาหารโชยเข้าจมูกหอมยิ่งนัก ย่าอดใจไม่ไหวจึงลองชิมดู ปรากฏว่าอาหารนั้นอร่อยมาก ผู้แต่งใช้คำที่แสดงให้เห็นถึงความอร่อยถูกใจย่าเป็นอย่างยิ่งคือ "แซบนัว" คำว่าแซบ หมายถึง อร่อย นัว หมายถึง อร่อยแบบกลมกล่อมถึงใจ เมื่อนำคำว่า นัว มาขยาย แซบ จึงแสดงให้เห็นความรู้สึกอร่อยยิ่งนักและความอร่อยนั้นเป็นที่ถูกใจย่ามาก ผู้แต่งใช้ว่า "ดูสะออนอกแซบนัวเหลือล้ำ" คำว่า "สะออนอก" มีความหมายว่า พอใจ "สะออน" หมายถึง รู้สึกพอใจ ชื่นชม ชื่นใจ นั่นคือ ความอร่อยของอาหารที่ย่าได้ชิมนั้นอร่อย

ถูกใจย่าเหลือล้น เมื่อได้กินแล้วจึงก่อให้เกิดความพอใจ ชื่นใจยิ่งนัก สมกับเป็นอาหารเนรมิตรของพระอินทร์

ฝูงหมู่ สาวกล่าวต้านดอมขุนพญาใหญ่ มากแหล่ว
ลางชายเกาะเกี่ยวสาวเป็นชู้
ลางชายคั้นนมสาวยักยั่น ก็มีแหล่ว
อีพี่เฮ้ยสังมาพ้อบ่อนแปน นี้เด

(แผ่นที่ 43)

กองทัพของท้าววีซาถูกท้าวหอยโข่งตีแตก ฆ่าทหารตายหมดเหลือแต่นางสนมหนึ่งหมื่นคน เมื่อทหารเมืองพะลานสร้างทางจากเมืองมาถึงกองทัพ จึงพบแต่นางสนม ส่วนตัวท้าววีซาหนีกลับเมืองไปแล้ว พวกสนมกลัวทหารจึงยอมสวามิภักดิ์แต่โดยดี และยินดีที่จะเป็นเมียของเหล่าทหารเมืองพะลาน พวกทหารก็รังแกเอาตามใจชอบ บางคนถึงกับจับนมสาวขยำขยี้เอาตามใจ ซึ่งผู้แต่งใช้คำว่า "คั้นยักยั่น" คือขยำอย่างสนุกมือ มิได้มีความเกรงใจเลยทำให้เห็นสภาพของหญิงสาวที่ตกเป็นเชลยว่าต้องยอมทุกอย่างไม่ว่าทหารจะถูกเนื้อต้องตัวกระทำอย่างไรกับพวกเขา แม้กระนั้นพวกทหารยังบ่นเสียดายว่า "อีพี่เฮ้ยสังมาพ้อบ่อนแปน นี้เด" หมายความว่าพวกทหารเสียดายที่มาพบพวกผู้หญิงในที่โล่งแจ้งจนเกินไป ถ้าพบในที่ลับตาคนคงจะทำให้ทำอะไรได้ถนัดมากกว่านี้

การใช้คำว่า คั้นยักยั่นในตอนนี้ นอกจากจะให้ความหมายตรงตามตัว แสดงให้เห็นกริยาที่ทหารกระทำกับสาว ๆ แล้ว ยังให้ความหมายโดยนัย กล่าวคือ พวกทหารพบสาวในที่โล่งแจ้ง ยัง "คั้นยักยั่น" แล้ว ถ้าพบในที่ลับตาคน พวกสาว ๆ คงจะปล้นปี้สมกับคำที่ทหารกล่าวว่า "สังมาพ้อบ่อนแปน" ก่อให้ผู้อ่านเกิดความเวทนาหญิงสาวที่ตกอยู่ในสภาพเชลยยิ่งนัก

เขาก็ แชว ๆเว้าหัวนายเป็นบ้าป่วง เสียนั่นลือ
วานนี้ ตูก็เห็นแต่เช้าผองเท่าค่ำจวน แท้นา
มื้อนี้ ซ้ำแต่เช้ามาเว้าอันบ่มี นี้นอ
ว่าให้ เอาหอยเป็นผัวขวัญแต่เกิดมาบ่เคยฮู้
แหนงว่า หลานอีนายเฒ่ามีในเฮือนสิไปสู่ หัวนายเฮ้ย

อันนี้ หอยก้อมด้อมสิชมซ้อนกอดบ่อนใด ย่าเฮ้ย

(แผ่นที่ 50)

ย่าไปขอสาวชาวเมืองให้ท้าวหอยโข่ง พวกสาว ๆ ต่างก็ปฏิเสธเพราะเห็นว่าถ้าเป็นเมียหอยโข่งแล้วจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร เนื่องจากท้าวหอยโข่งนั้นเป็น "หอยก้อมด้อม" ผู้แต่งใช้คำขยายให้เห็นลักษณะของหอยโข่ง ซึ่งคงจะมีรูปร่าง เตี้ย อ้วน เหมือนลักษณะของหอย คำว่า "ก้อมด้อม" ผู้แต่งใช้คำขยายให้เห็นลักษณะของหอยโข่ง ซึ่งจะมีรูปลักษณะกลม ๆ ในภาษาอีสานมีคำขยายคำว่า "สั้น" หลายคำล้วนมีความหมายในทำนองเดียวกัน เช่น ก้อมด้อม กิดดิด ข้อล่อ อ้อมล่อม อ้อมป้อม เป็นต้น คำเหล่านี้มีความหมายไปในทำนองกลม ๆ มักใช้กับคนตัวเตี้ย ๆ อ้วน ๆ หรือสิ่งของที่มีลักษณะสั้น ๆ แต่มีส้นฐานกลม คำขยายเหล่านี้ใช้ได้ทั้งคนและสิ่งของ ดังนั้นเมื่อสาว ๆ นึกถึง "หอยก้อมด้อม" จึงสงสัยว่า "สิชมซ้อนกอดบ่อนใด" หมายถึง จะจับต้องตัวกอดหอมตรงไหน เพราะอ้อวน ๆ กลม ๆ ผิดปรกติจากคนทั่วไปมาก

ข. <u>การใช้สำนวน</u> หมายถึง การใช้ข้อความที่ให้ความรู้สึกหรือสร้างภาพได้ชัดเจนกว่าการใช้คำปรกติ

การใช้สำนวนอีสานที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

คือตาสิดอนเต้น	หมายถึง	โกรธ เกลียด จนไม่อยากมอง
คำแข็งอ่อน	"	คำพูดที่มีเงื่อนงำ มีเลศนัยแอบแฝงอยู่
เป็นใจ	"	จดจำไม่ลืม ถือเป็นบทเรียน แค้น
แป้นแผ่นเดียว	"	เกี่ยวดองเป็นญาติกันโดยการแต่งงาน
สมภารกว้าง	"	ผู้มีบุญมาก มีใจกว้าง มีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่น จึงทำให้มีบริวารมาก
เสียหน้าดังหมา	"	ขายหน้า ไร้เกียรติ ไร้ศักดิ์ศรีเหมือนหมา
หัวไหล่เพียงกัน	"	โตเท่ากัน มีวุฒิเท่ากัน เท่าเทียมกัน
หลายลิ้น	"	ไม่ซื่อสัตย์ต่อกัน ไม่จงรักภักดีต่อนายคนเดียว

ตัวอย่าง

เขาก็ แชว ๆ เว้าทั้งเมืองเสียงสนั่น
เขาว่า เจ้ายอดแก้วบุญกว้างต่าวมา แท้ดาย
อันว่า ภริยาเจ้าเทวีพลัดพราก พระองค์นั่น
พระก็ หาได้แล้วมาพร้อมแต่ผู้ดี นั่นดาย
อันว่า บักบาปใบ้ผู้มันชื่อพญาทอน ก็มา
กูก็ เหลียวเห็นมันดังตาสิดอนเต้น

(แผ่นที่ 185)

ท้าวหอยโข่งพามเหสีทั้งสองมายังเมืองจำปา ชาวเมืองทราบข่าวก็เล่าสู่กันฟังว่า ท้าวหอยโข่งพามเหสีกลับมาแล้วพร้อมกับพญาทอน ซึ่งพวกเขาเกลียดก็กลับมา

ชาวเมืองเกลียดพญาทอนมาก เนื่องจากพญาทอนเข้ามาในเมืองจำปาแล้วข่มเหงชาวเมือง บังคับให้เจ้าเมืองหาหญิงสาวมาให้ เมื่อชาวเมืองเห็นพญาทอนกลับมาอีกครั้งด้วยความเกลียดมากจึงไม่อยากมองเห็นพญาทอน เมื่อมองเห็นเปรียบเสมือนตาจะกระเด็นหลุดจากเบ้า "ดังตาสิดอนเต้น" จึงเป็นสำนวนที่ใช้แสดงให้เห็นความรู้สึกเกลียด ว่ามีมากจนไม่อยากมอง

บัดนี้ บาคานท้าวพระวีซาองค์เอก
อยู่ประเทศห้องเมืองบ้านกว่าไกล
ฮู้ข่าวน้อยเจ้าอ่อนเจ็ดนาง
จิงได้ เดินมาเถิงเพื่อคนิงเจ็ดน้อย
มาขาบไหว้ขอเจ็ดน้อยแทบทวง แท้แหล่ว
ขอแต่งตั้งตามอย่างบูฮาน นั่นแหล่ว
แนมท่อ กูนาผายส่งนางเมือท้าว
ยังจัก กูนาแท้สันใดให้ฮู้เที่ยงเปิง นั่นเทิน
แต่นั่น หลวงแสนฮู้เป็นคำแข็งอ่อน
ก็จริง ถามไต่ข้อคำเว้าโปรดแถม แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 31)

ท้าววีซาส่งทูตไปเจรจาขอธิดาเจ้าเมืองทั้ง 7 นาง ขอให้ทางเมืองพะลานให้คำตอบว่าจะยอมยกให้หรือไม่ ทางด้านเสนาบดีเมืองพะลานได้ยินดังนั้น ก็รู้ว่าการมาเจรจาสู่ขอครั้งนี้มีเลศนัยบางประการ มิได้ทำตามประเพณี

"คำแข็งอ่อน" เป็นสำนวน หมายถึง คำพูดนั่นมีเลศนัย มีเงื่อนงำบางประการ มิใช่พูดอย่างตรงไปตรงมา ในตอนนี้กล่าวถึง การสู่ของธิดาเจ้าเมืองพะลาน ท้าววีซาส่งทูตมาเจรจาในคำพูดนั้นแม้จะพูดธรรมดาแต่เป็นการขู่ในที คือบอกว่าจะให้หรือไม่ ให้บอกให้รู้ ซึ่งคำพูดดังกล่าวทางเมืองพระลานไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น นอกจากยอมยกให้ เพราะท้าววีซายกกำลังทหารมาล้อมเมืองอยู่ ถ้าไม่ให้ก็ต้องเกิดสงครามแน่นอน

ย่าก็ เป็นใจแท้แสนเมืองมาป้อยต่า
บ่ได้ อ้มลูกเต้าหลานเหง้าแห่งขุน ย่าตาย
(แผ่นที่ 74)

ย่ามีความเคียดแค้นที่แสนเมือง เรียกสินสอดแพงขึ้นไปกว่าเดิมอีก และจะฆ่าเสียถ้าย่าหามาไม่ได้

"เป็นใจ" เป็นสำนวนหมายถึง เจ็บใจ, เสียใจ, จดจำไว้ไม่รู้ลืม, ผูกใจเจ็บ, เคียดแค้น สำนวนนี้ใช้แสดงให้เห็นความรู้สึกของย่า เมื่อนำสินสอดอย่างละร้อยมาให้แสนเมือง แต่ถูกปฏิเสธ แล้วยังบอกให้ย่าไปหามาเพิ่มอีก ถ้าหาไม่ได้จะฆ่าเสีย ย่าจึงเจ็บใจ เคียดแค้นและไปเล่าให้ท้าวหอยโข่งฟัง ย่าบอกท้าวหอยโข่งว่า "ย่าเป็นใจแท้" นั่นคือ ย่าทั้งโกรธทั้งเจ็บใจ และเกลียดแสนเมืองที่พูดไม่มีสัจจะ

หอยกล่าวแล้วนายย่าเลยจา
มึงนี้ ผิจำกูให้ไปตายแท้
แต่ว่า ทาสาข้าผูงพ่อนาเขาทุกข์ยาก ก็ดี
ยังบ่ ขันกล่อมช้อนมึงนั่นสู่คน นั่นดาย
อันว่า ทาสาข้าพญาเมืองใช้ช่วง
เขาก็ สุขยิ่งล้ำสังใดจิงสิเอา นั่นเด

อันหนึ่ง บ่ใช่เด็กสำน้อยหัวไหล่เพียงกัน แท้ตาย
เพิ่นหาก เป็นราชานั่งเมืองทงบ้าน

(แผ่นที่ 56)

ท้าวหอยโข่งขอร้องให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมืองให้ ย่าจึงกล่าวว่า ท้าวหอยโข่งนั้นช่างหาเรื่องให้ย่าเดินไปสู่ที่ตายโดยแท้ วันก่อนย่าไปขอชาวเมืองที่ทุกข์ยากเป็นทาสเขา ยังไม่มีใครยอมเป็นเมียท้าวหอยโข่ง ฐานะของเจ้าเมืองนั้นสูงกว่าย่ามาก ไม่มีสิ่งใดเทียบกันได้เลย

"หัวไหล่เพียงกัน" เป็นสำนวน หมายถึงมีฐานะเท่าเทียมกัน หรือมีวุฒิภาวะเท่าเทียมกัน เมื่อท้าวหอยโข่งให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมือง ย่าจึงไม่กล้าเพราะความเจียมตัวว่า เจ้าเมืองนั้นมีฐานะสูงกว่านาง ย่าเปรียบว่า "มิใช่เด็กสำน้อยหัวไหล่เพียงกัน" นั่นคือ มิได้มีฐานะเท่าเทียมกันนั่นเอง

2. **สุนทรียภาพในความ**

การพิจารณาสุนทรียภาพในความ ของวรรณกรรมอีสานเรื่อง ท้าวหอยโข่ง พิจารณา 3 ประเด็น คือ

2.1 การใช้บรรยายโวหาร

2.2 การใช้พรรณนาโวหาร

2.3 การใช้โวหารภาพพจน์

2.1 **การใช้บรรยายโวหาร**

คือ การอธิบายเรื่องราวโดยละเอียดถี่ถ้วนตามความเป็นจริง ทำให้ผู้อ่านทราบรายละเอียดของเรื่องราว, เหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มชัด

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบว่า มีการใช้บรรยายโวหารหลายตอน โดยเฉพาะการบรรยายฉากต่าง ๆ ในเรื่อง ผู้แต่งจะบรรยายอย่างละเอียด ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพอย่างชัดเจน เช่น

บรรยายสภาพของเมืองจำปา

การบรรยายสภาพของเมืองจำปา เป็นตอนเริ่มเรื่อง โดยกล่าวถึงสภาพของเมืองจำปาว่า มีเจ้าเมืองที่อยู่ในศีลธรรม ปกครองอาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความเป็นสุข นอกจากนี้ยังบรรยายถึงสภาพของเมืองว่า ประกอบด้วยกำแพงเมืองที่แข็งแรง มีคูน้ำล้อมรอบ มี

ทหารเฝ้ายามตามประตูเมืองตลอดเวลา พลเมืองเดินทางติดต่อค้าขายกันคึกคัก ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาของเมือง ดังบรรยายไว้ว่า

ยังมี ราชาไท้ขันตีพญาใหญ่
มีไพร่พร้อมหลายล้วนเพิ่งบุญ นั่นตาย
อันว่า เทวีแก้วคำบางเป็นเอก
สนมหนุ่มน้อยพันห้าแวดระวัง
บ่มี ไผฮูปฮ้ายโสมเศร้าสิ่งใด นั่นแล้ว
คือดัง เทพาต้าวโสมงามล้วนเกิ่งกัน แล้ว
เป็นที่ ชายล่ำเยี่ยมพันมื้อบ่อิ่มใจ แท้แล้ว
ผูงสาวใช้พอพันงามยิ่ง จริงนา
เป็นที่ ชายล่ำเยี่ยมพอมื้อบ่อิ่มตา
อันว่า ราชาไท้ขันตีพญาใหญ่
ทศราชได้ทำสร้างแต่บุญ แหล่ว
มหาดเล็กพร้อมตำรวจชาววัง ก็มี
กับไทขันหลายระวังฮักษาเจ้า
เมืองหลวงกว้างพันวาเป็นขนาด
อามาตล้นหลายฮ้อยอเนกนอง มากแหล่ว
คูแวดล้อมอ้อมไคว่เมืองหลวง แท้ตาย
กำแพงสูงห้าวาเพียงด้าม
ปักตูต้นต้ายขงเมืองคนอยู่
แปดป่องแท้ปักตูกว้างดั่งคน แท้แหล่ว
โม่ง ๆ ม้องกลองยามคีคื่น
หื่น ๆ ล้นหัวเมืองเขาส่วยให้ มากแหล่ว
นับแต่ หัวเมืองได้พอพันมาส่วย จิงแหล่ว
ทุกทวยค้าขายซื้อดั่งนอง แหล่ว

(แผ่นที่ 2)

มีพระราชาองค์หนึ่งชื่อ พญาขันตี ครองเมืองจำปา มีมเหสีชื่อ นางคำบาง บรรดาสาวสนมที่อยู่ในวังล้วนแต่มีรูปโฉมงดงาม พญาขันตีนั้นเป็นผู้ทรงคุณธรรม จึงปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุขในวังมีทหารคอยเฝ้าอารักขาตลอดเวลา ส่วนกำแพงเมืองนั้นกว้างเป็นพัน ๆ วา และสูงห้าวา มีประตู 8 ด้าน พร้อมทหารเฝ้ายามอย่างแข็งขัน รอบนอกกำแพงยังมีคูน้ำล้อมรอบ บรรดาชาวเมืองเดินทางไปมาค้าขายกันอย่างคึกคัก

<u>บรรยายการแปลงกายของมดปลวก</u>

เนื่องจากเสนาบดี เรียกค่าสินสอดนางเกตสินี จากย่าเป็นทรัพย์สินเงินทอง ช้างม้าวัวควาย จำนวนมาก ย่าจึงบอกให้ท้าวหอยโข่งหามาให้ ท้าวหอยโข่งเข้าไปในป่า บอกให้มดและปลวกหาทรัพย์สินต่าง ๆ มาให้ มดปลวกจึงแปลงกายเป็นทรัพย์สินเงินทองและสัตว์ต่าง ๆ ตามที่ท้าวหอยโข่งต้องการ ผู้แต่งได้บรรยายให้เห็นการแปลงกายของมดปลวกเป็นสิ่งของต่าง ๆ ทีละอย่าง ดังนี้

คอมว่า เจ้ากล่าวแล้วเขาฮีบเตาตา
อึงคะนึงเสียงมี่มันพอฮ้าย
ปลวกก็ เป็นคนแท้หญิงชายฮ้อยคู่
มดดำ กลับกลายปั้นเป็นควายแท้มากหลาย
มดแดง กลับกลายปั้นเป็นฮูปงัวแดง
ก็หาก มีเหลือหลายหมู่คณาพอฮ้อย
แม่เป้ง เป็นช้างสารตัวใหญ่พังพาย
มีเหลือหลายอเนกนองพอฮ้อย
มดลวานลิ้นซ้ำแปลงตัวเป็นเพด
เขาก็ เป็นฮูปม้าพอฮ้อยบ่นาน แท้แหล่ว
ดินแดงนั่นเป็นคำทั้งแท่ง
ดินขาว เป็นฮูปด้วงเงินแน่นบาทสลึง มากแหล่ว
หินแฮ่ เป็นหน่วยแก้วลูกประเสริฐใสแสง
ก็หาก ตามแสนเมืองกล่าวจาพอฮ้อย
ใยแมงมุมนั่นเป็นแพรขาวเทศ

อันว่า แมงชี้นย่างเป็นลั่วแลแฮ่ แท้ดาย
มดง่าม เขาแปลงถ้วยทั้งชามพานใหญ่
ทั้งหมู่ โอตักน้ำขันแก้วกาบบัว
แมงมอ แปลงหมู่ซวบใส่แจ่วทั้งเกลือ
แมงใยแปลงทู่คำมีพร้อม
ฝูงหมู่ มอดแลด้วงเขาแปลงเป็นบ่วง
เขาจิง ทูลบาบุญว่าสำบวนสู่อันแท้

(แผ่นที่ 70-71)

เมื่อท้าวหอยโข่งสั่งให้มดปลวกไปหาทรัพย์สินต่าง ๆ มาให้เขา มดปลวกก็ไปจัดแจงแปลงกายตนเองเป็นสิ่งของต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ส่วนเงินทอง แก้วมณี นั้นแปลงมาจากดิน หิน นอกจากนี้ยังมีเครื่องใช้ภายในครัวเรือน และผ้าแพรพรรณต่าง ๆ แปลงกายมาจากแมลงชนิดต่าง ๆ ในป่า เมื่อได้ของครบแล้ว พวกเขาจึงมาบอกแก่ท้าวหอยโข่ง

2.2 <u>การใช้พรรณนาโวหาร</u> คือ กระบวนความที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของตัวละคร ตลอดจนถึงการกล่าวบรรยายสิ่งต่าง ๆ อย่างพิศดาร สอดแทรกอารมณ์ ความรู้สึกของผู้เขียนลงไป เพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกคล้อยตาม เกิดภาพพจน์หรือจินตนาการ การใช้ถ้อยคำในการพรรณนา จึงใช้อย่างประณีต สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน

ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งได้พรรณนาหลายตอนดังนี้

<u>พรรณนาพฤติกรรมของย่า</u>

ผู้แต่งกล่าวถึงย่าเมื่อไปขอทาน แล้วไม่มีใครให้ทาน แสดงให้เห็นความรู้สึกของย่าที่ต้องทนหิวจนอ่อนระโหยโรยแรง พอย่ามาเจอหอยโข่ง จึงคิดจะเอามาเป็นอาหาร แต่ย่าก็ต้องผิดหวัง เมื่อทำอย่างไรหอยก็ไม่ตาย ทำให้ย่าโมโหเป็นอันมาก ประกอบกับความหิวจึงทำให้ย่าเป็นที่น่าเวทนาแก่คนอ่านยิ่งนัก ในขณะเดียวกันผู้แต่งสามารถสอดแทรกอารมณ์ขันเข้าไปในขณะที่กำลังโศกเศร้านั้น เมื่อผู้แต่งพรรณนาการกระทำของย่า ขณะที่พยายามที่จะกินหอย ทำให้ผู้อ่านได้อารมณ์ 2 อย่างไปพร้อม ๆ กัน คือ ทั้งเวทนาสงสารย่า ในขณะเดียวกันก็รู้สึกขบขัน

นับเป็นความสามารถของผู้แต่งที่สร้างความสนุกสนานให้กับผู้อ่านได้เช่นนี้ นอกจากการให้อารมณ์ความรู้สึกแล้วในด้านการเรียงลำดับความ ก็ยังทำได้ดี เป็นขั้นตอนต่อเนื่องกันไป ทำให้ผู้อ่านเกิดภาพพจน์ที่ชัดเจนราวกับมองเห็นเหตุการณ์นั้นด้วยตา การพรรณนาเหตุการณ์เมื่อย่าพยายามกินหอยโข่งนั้น กล่าวไว้ดังนี้

เฒ่ากล่าวแล้วเลยฮีบเมือเฮือน
เอาทิงอิงใส่ฝาซันไว้
ย่าจิง ดังไฟไว้เลยเซานั่งอยู่
คองแต่ หอยออกจากบั้งมาแล้วซิจี่กิน

ผู้แต่งได้เริ่มบรรยายความตั้งแต่ย่าไปตักน้ำ แล้วหอยเข้าไปอยู่ในกระบอกไม้ไผ่ที่ย่าใช้ตักน้ำ ทำอย่างไรหอยก็ไม่ยอมออกจากกระบอกไม้ ย่าจึงนำกระบอกไม้ไผ่มาบ้าน คว่ำลงพิงฝาบ้านไว้ แล้วนั่งรอให้หอยไต่ออกมา จึงจะเอามาจี่ (เผาไฟ) กิน

ผู้แต่งได้สร้างภาพของย่าให้ผู้อ่านเห็น ย่าแก่ ๆ นั่งรอคอยด้วยความหิว จนกระทั่งหอยค่อย ๆ ไต่ออกมาจากกระบอกไม้ไผ่ การรอคอยนั้นคงต้องใช้เวลานาน กว่าหอยจะยอมไต่ออกมา ย่าอุตสาห์ก่อไฟคอยไว้แล้วมานั่งเฝ้า จนกระทั่งหอยไต่ออกมา ย่าจึงรีบไปจับหอยพร้อมกับรำพึงกับตัวเอง เป็นการสื่ออารมณ์ของย่าให้ผู้อ่านรู้ว่า ย่าเห็นหอยตัวนี้มีความสำคัญต่อชีวิตของนางเพียงใด ดังกล่าวไว้ว่า

แต่นั่น หอยบ่ช้าออกจากโกนทิง
นายเหลียวเห็นแล่นไปบ่มีช้า
ย่าก็ จับหอยได้มาเตาไฟเลยนั่ง
ย่าจิง ปากกล่าวต้านบุญเถิงแท้ก็จิงเห็น
มื้อนี้ ไปขอข้าวในเมืองเท่าค่ำ
ก็บ่ ได้ท่อก้อยแม่มือแท้เป่าดาย
กูก็ มาอยากข้าวดูซวดเป็นประมาณ แท้แหล่ว
กูจัก เอาหอยมาหยัดใส่ไฟกินเทิน

ผู้แต่งให้ย่ารำพึงเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นว่าย่าหิวมาก ย่าจึงรีบเอาหอย "หยัดใส่ไฟ" คือเอาหอยรีบเผาไฟ คำว่า "หยัด" หรือ "ยัด" แสดงให้เห็นกิริยาที่รีบร้อน เอาใส่ไฟอย่างรวดเร็วและค่อนข้างแรง เพื่อให้แน่ใจว่าหอยเข้าไปในกองไฟจริง หลังจากนั้นก็บรรยายให้เห็นสภาพของหอยโข่งที่ถูกไฟเผาว่า แก้ปัญหาให้กับตนเองอย่างไร จึงรอดพ้นจากความตาย ดังนี้

ย่ากล่าวแล้วดังไฟจี่ยังหอย
หอยจิง ผุยน้ำลายลงถึกไฟเย็นปิ้ง
นายก็ ดังไฟขึ้นหลายทีก็เลยมอด
นายเล่าฮ้ายใจเฒ่าอยากกิน แท้แหล่ว

เมื่อหอยถูก "หยัด"เข้ากองไฟก็ต้องช่วยตนเอง โดยการพ่นน้ำออกมาจนไฟดับ แม้ย่าจะพยายามก่อไฟใหม่อีกครั้งไฟก็ดับหมด ย่าเห็นว่าไม่สามารถจะเผาหอยกินได้ จึงใช้วิธีใหม่ต่อไป คือใช้หม้อต้ม ดังความว่า

นายจิง เอาหม้อค้างน้ำใส่ดังไฟ
ก็จิง เอาหอยลงใส่ในโกนหม้อ
แต่นั่น บาดานท้าวหอยบังบุบ่น
ก้นหม้อดินผู้เฒ่าเลยค้ามแตกแหง แท้แหล่ว
น้ำฮั่วย้อยไฟชุ่มดับแสง
แต่นั่น นายเหลียวเห็นผ่าทวงหิ้วไห้

ย่านำหม้อดินมาตั้งไฟเอาหอยลงไปต้ม หอยก็ไต่ชอนไชจนหม้อดินร้าว น้ำรั่วซึมลงใส่ไฟก็ดับอีก ผู้แต่งสามารถใช้ถ้อยคำที่ชวนให้เวทนาย่าเป็นอย่างยิ่ง คือ "ก้นหม้อดิน ผู้เฒ่าเลยค้ามแตกแหง แท้แหล่ว" หม้อดินของย่าซึ่งมีเพียงลูกเดียวต้องมาแตกเช่นนี้ นำความเสียหายมาให้ย่าเป็นอย่างยิ่ง เมื่อย่าเหลียวเห็นหม้อร้าว ย่าถึงกับ "ผ่าทวงหิ้วไห้" คือร้องไห้ตีโพยตีพายใหญ่โต ย่าเสียดายกับการเสียหายของหม้อในครั้งนี้มาก ย่ากล่าวพรรณนารำพันถึงหม้อ และแสดงความโกรธแค้นหอยโข่ง ที่นำความสูญเสียมาสู่นางว่า

มาเสียดายหม้อของกูมาแตกท่อง เสียน้อ
เป็นคอบ หอยหน่วยนี้ดับวายแท้หม้อกู ดังนี้
สู่มื้อ กูแกงไปจ้ำเหมือดผักหม แท้นา
บัดนี้ กูจักเอาสังมาต้มแกงกินแท้
หอยหน่วยนี้มาเฮ็ดบาปก็ใจกู แท้น้อ
กูบ่ได้ กินตัวมึงก็บ่ยอมวันนี้

ย่าพร่ำพรรณนาว่า หม้อแตกครั้งนี้ เพราะหอยตัวนี้โดยแท้ หม้อใช้หุงต้มทุกวันจึงต้องแตกมาบัดนี้จะใช้สิ่งใดมาต้มมาแกงอีกเล่า ย่ารำพันพร้อมกับกล่าวอาฆาตหอยไว้ว่า ถ้าไม่ได้กินหอยตัวนี้ในวันนี้ จะไม่ยอมแพ้เป็นอันขาด ผู้แต่งกล่าวถึงการสูญเสียของย่าว่ามีมากมายเหลือคณานับ แต่ใช้คำเพียงสั้น ๆ คือคำว่า "ดับวาย" ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง "ดับวาย" ให้ความหมายว่า เสียหายจนไม่มีจะสืบต่อได้อีก ถ้าเป็นสิ่งมีชีวิตก็คือ สูญพันธุ์ไปเลย เมื่อนำคำนี้มาใช้แสดงความรู้สึกของย่าที่สูญเสียหม้อนั้น ทำให้เห็นความสำคัญของหม้อว่ามีมากเหลือเกิน ถ้าแตกเสียหายไปแล้ว ย่าก็ไม่สามารถหาที่ใดมาแทนได้อีก นับเป็นการสูญเสียสมบัติอันล้ำค่าของย่า เป็นที่น่าเวทนายิ่งนัก เมื่อเป็นดังนี้ ย่าจึงแค้นหอยมากยิ่งขึ้นจึงคิดหาทางจัดการกับหอยด้วยวิธีอื่นอีก คือ

นายกล่าวแล้วเอาค้อนท่อแขน
มาจับหอยตีบาดแฮงอีนายเฒ่า
ค้อนก็ เลยแตกหักพังซะเต็นมุ่นเป็นผง
อันว่า หอยปังยังอยู่ดีบ่มีบุ้ม

ด้วยความโกรธย่าจึงเอาค้อนอันใหญ่เท่าแขน มาทุบหอยหวังจะให้แตก ปรากฏว่าค้อนกระเด็นแตกเป็นเสี่ยง ๆ ส่วนหอยยังอยู่เหมือนเดิม การตีหอยนั้นผู้แต่งสามารถหาคำมาบรรยายให้เห็นภาพชัดเจน เหมาะสมกับสถานการณ์ คือ "ตีบาดแฮงอีนายเฒ่า" นั่นคือ ย่าตีหอยเต็มกำลัง แต่ความแรงของการตีนั้น ก็เป็นเพียง "บาดแฮงอีนายเฒ่า" คือตีเต็มกำลังของคนแก่ ๆ คนหนึ่งมีเรี่ยวแรงเท่าไรก็นำออกมาใช้เท่านั้น ซึ่งผลปรากฏว่า หอยยังอยู่เหมือนเดิม ส่วนค้อนกลับแตกเมื่อไม่ได้ผลอย่างที่ตั้งใจไว้ ย่าจึงคิดหาวิธีใหม่ นั่นคือใช้มีดฟัน ดังนี้

นายช้ำ โกรธาฮ้ายลีลาเฮ้วฮีบ
แล่นไป จับพร้าได้มาแล้วเล่าฟัน
พร้าเล่า ช้ำฟัดเป้อีนายเบิ่งคุงสัน แท้แหล่ว
นายจิง ตือกดางดับวายกูแล้ว
หม้อแตกแล้วพร้าเป้เล่าคุงสัน แท้แหล่ว
กูก็ มาอยากฮ้ายเผดผีกินเด
เวรกูสังจิงจวบมึงวันนี้
บ่ได้ กินมึงนี้กูบ่ยอมเท่าค่ำ จริงแหล่ว
แต่นั่น นายฮุดฮ้ายจับหอยได้ออกไป แท้แหล่ว

ด้วยความโมโหย่าจึงใช้พร้าฟันเต็มแรง แต่พร้าของย่ากลับยุบไปจนถึงสัน เป็นอันว่าพร้าของย่าเสียหายอีก ย่าจึงเดือดดาลและเพิ่มความเสียดายยิ่งขึ้นอีก หม้อแตกไปอย่างหนึ่งแล้ว พร้ากลับต้องมาเสียหายอีก จึงทำให้ย่าถึงกับ "ตือกดราง" แล้วบอกว่า "ดับวายกูแท้" พร้อมกับด่าออกมาว่า "เผดผีกินเด้" แสดงให้เห็นถึงความโกรธแค้นที่ย่ามีเป็นอันมาก ความโกรธของย่าทวีความรุนแรงขึ้นจนถึงขีดสุด เมื่อไม่มีสิ่งใดจะใช้เป็นอาวุธได้อีก ย่าจึงเอาหอยออกมาทุ่มใส่พื้นบ้าน ดังกล่าวไว้ว่า

แต่นั่น นายฮุดฮ้ายจับหอยได้ออกไป
ฮอดที่ ซานน้อย ๆ นายเฒ่าขว้างหอย
ยังประสงค์ทั้งแฮงทิ้มใส่ซานบ่มีช้า
แต่นั่น ซานเลยค่านเพพังหักมุ่น
ทั้งย่าเฒ่าเลยกิ้งกิ่งลง แท้แหล่ว
ย่าก็ ตกถึกน้ำขี้สีกทั่วทั้งคึง
ฝูงหมู่ หูตาดังปากคอซะเต็นเข้า
ย่าก็ ตกซานนั้นทั้งแฮงขาห่านอยู่
เฒ่าก็ สมักน้ำขี้ตมกลั้วสีกซาน แท้แหล่ว

ย่าจับหอยทุ่มใส่พื้นบ้านหวังจะให้หอยแตก แต่ปรากฏว่าบ้านของย่าพัง ตัวของย่าตกลงใต้ถุน โดนน้ำครำ ซึ่งมีแต่โคลนตม กระเด็นเข้าปาก เข้าตา ผู้แต่งบรรยายสภาพของย่าได้อย่างน่าเวทนายิ่งนัก ผู้หญิงแก่ ๆ คนหนึ่ง ตกใต้ถุนบ้าน ถูกน้ำครำ ทั้งเจ็บ ทั้งเหม็น ชวนให้ขันแกมเวทนา เมื่อย่าตั้งสติได้แล้ว ย่าก็ยิ่งเพิ่มความเสียใจขึ้นไปกว่าเดิมอีก ย่าครวญว่า

เฒ่าจิง โงเงฟ้าวเลยยืนเซ็นอยู่
จิงเห็นที่ ซานเปม้างนายเฒ่าโอ่ยคราง แท้แหล่ว
ตายดับหอยเฮ้ยตายเวรหอยถ่อย มึงเฮ้ย
ซานกูหักเปม้างวันนี้คอบมึง แท้แหล่ว
กูจัก ผิปองได้กินมึงให้มันช่วง ก็ใจแหล่ว
บ่ได้กินมึงวันนี้วันหน้าซิค่อยปอง นี้แหล่ว

(แผ่นที่ 15-16)

ย่าลุกขึ้นได้เห็นบ้านตัวเองพัง ก็ยิ่งเพิ่มความเสียใจ และโกรธแค้นหอยโข่งขึ้นอีกหลายเท่า ถึงกับด่าหอยว่า "ตายดับหอยเฮ้ยตายวายหอยถ่อย มึงเฮ้ย" ย่าด่าว่าหอยสาปแช่งให้หอยตาย เป็นการระบายความแค้นที่ไม่สามารถทำอะไรหอยได้ หอยโข่งตัวนี้นำความเสียหาย ความวิบัติมาสู่ย่า เริ่มจากหม้อ พร้า และบ้าน แม้ตัวย่าเองก็เจ็บ ย่าจึงตั้งใจจะกินหอยให้ได้ หาใช่เพราะความหิวเหมือนหนแรก แต่เป็นเพราะความแค้นมากกว่า ย่าจึงพยายามหาทางอื่นอีกต่อไป

จากฉากนี้จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งพรรณนาพฤติกรรมของย่าอย่างละเอียดเป็นขั้นตอน และเพิ่มความเข้มข้น รุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ จนสุดท้ายย่าถึงกับต้องเจ็บตัว ย่าจึงตั้งสติได้และหาทางจัดการกับหอยโข่งที่ดีกว่าเดิม ผู้แต่งใช้พรรณนาโวหารมาแสดงให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรมและรับรู้ความรู้สึกของย่า ทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตาม การพรรณนานั้นผู้แต่งใช้ทั้งคำที่เหมาะสมได้ใจความลึกซึ้ง และเรียงลำดับเหตุการณ์ที่ละเอียดเป็นขั้นตอน ซึ่งส่งผลทำให้วรรณกรรมมีความสนุกสนานเร้าใจ ชวนให้ติดตาม

พรรณนาความรู้สึกของพี่ทั้งหกของนางเกตสินี

เมื่อท้าวหอยโข่งแต่งงานกับนางเกตสินี แล้วพานางไปอยู่ปราสาทหลังใหม่ที่สร้างเป็นเรือนหอ พี่สาวทั้งหกของนางเกตสินี ได้เห็นตัวจริงของท้าวหอยโข่งก็หลงรักอยากได้เป็นคู่ หรือแม้แต่ได้ใกล้ชิดบ้างก็ยังดี ทั้งหกนางต่างก็พยายามคิดหาอุบายว่าทำอย่างไร จึงจะได้ใกล้ชิดกับท้าวหอยโข่ง แต่ละนางจึงบรรยายถึงความรู้สึก และอุบายของตนที่จะได้ใกล้ชิดท้าวหอยโข่ง ดังนี้

นางหนึ่งนั่นจิงจาต้านดอมหมู่ทั้งหลาย
ข้อยจัก ไปบัวละบัดเมื่อสีสรงน้ำ
หลอนได้ ผัดสีเจ้ามือกูได้บายเบิ่ง สันนั่น
มันจักตายมิ่งม้วนคำแล้วบ่คะแนง แท้ตาย
ผู้หนึ่ง ก็กล่าวเว้าจักไปอยู่ดอมนาง
หลอนได้เอาผืนแดงยื่นยอบานั่น
ทั้งเอา มือสุยต้องมือบาพอสักหน่อย ก็ดีนั่น
กูจัก ตายมิ่งม้วนคำแล้วก็บ่แหนง นั่นตาย
นางหนึ่ง ซ้ำกล่าวต้านกูจักแต่งพาเหวย
หลอนได้ ยอโจมไปขาบถวายบาท้าว
ยังจักใกล้พออายเท่าถึก ก็ดีนั่น
นางหนึ่ง ปากกล่าวต้านกูจักยื่นขันสลา
หลอนว่า มือกูซูนมือบาก็จิงตายบ่แหนงแล้ว
นางหนึ่งต้านกูจักวีไกวแกว่ง
แล้วจั่ง หยับเข้าใกล้ตีฮี้นต่อยยุง
หลอนได้ ซูนดิงเจ้าจักตายก็บ่ว่า เป็นแหล่ว
บ่ได้ ต้องสะน้อยแท้กูนี้สิค่อยปอง แท้ตาย
นางหนึ่งต้านจักปูบ่อนสถิตย์ทง
หลอนว่าอายฮมถึกกูตายคำแล้ว
เขาก็ ซุมกันแท้วันคืนอยู่เช้าค่ำ จริงแหล่ว

ว่าจัก ไปอยู่ซ้อนดอมน้องก็ย่อมอาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 112)

คนที่หนึ่งกล่าวว่า นางจะหาอุบายไปปรนนิบัติ เมื่อยามที่ท้าวหอยโข่งอาบน้ำ จะได้เอามือลูบคลำตัวได้ เมื่อได้ถูกต้องตัวแล้วแม้ตายก็ไม่กลัว ส่วนคนที่สองจะไปขออยู่กับนางเกตสินี เพื่อจะได้คอยส่งผ้าให้ เพื่อจะได้ถูกเนื้อต้องตัวบ้าง คนที่สามจะไปจัดอาหารให้ท้าวหอยโข่ง คนที่สี่อยากไปคอยจัดหมากพลูเพื่อส่งให้ท้าวหอยโข่ง คนที่ห้าจะไปคอยพัดวีให้ท้าวหอยโข่ง คนที่หกจะไปปูที่นอนให้ท้าวหอยโข่ง ด้วยความรักที่รุมเร้า ทำให้นางทั้งหกไม่เป็นอันกินอันนอน

ผู้แต่งพรรณนาความรู้สึกและวิธีการที่หกนางคิดจะไปใกล้ชิดกับท้าวหอยโข่งทีละคน แสดงให้เห็นความรู้สึกของแต่ละคนว่ารู้สึกอย่างไร คิดจะทำอะไร เพราะเหตุใดจนครบทั้งหกนาง การปรนนิบัติของหกนางนั้น เริ่มตั้งแต่ปรนนิบัติเวลาอาบน้ำ จัดเสื้อผ้า จัดอาหาร จัดหมากพลูคอยพัดวีปูที่นอน ผู้แต่งพรรณนาความรู้สึกของหกนางได้อย่างดี ทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของหกนางได้เป็นอย่างดี

2.3 <u>การใช้ภาพพจน์</u>

หมายถึง กลวิธีการใช้ภาษา โดยเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการ เข้าใจเรื่องราว โดยใช้คำน้อยแต่ให้สาระ และความรู้สึกลึกซึ้งกินใจ ทำให้สิ่งที่เข้าใจยากเข้าใจง่ายขึ้น หรือชวนให้ผู้อ่านคิด เป็นต้น

การใช้ภาพพจน์สามารถใช้ได้หลายลักษณะ เช่น การกล่าวเปรียบเทียบ การกล่าวเกินจริง การถามชวนให้คิด การใช้สัญลักษณ์ การใช้บุคลาธิษฐาน เป็นต้น การใช้ภาพพจน์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีการใช้ดังนี้

2.2.1 <u>อุปมาอุปไมย</u> คือการกล่าวเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ โดยยกเอาสิ่งหนึ่งเป็นตัวตั้ง (อุปไมย) แล้วนำอีกสิ่งหนึ่งขึ้นมาเปรียบเทียบ (อุปมา) การเปรียบอุปมาอุปไมยนี้ มักมีคำบ่งชี้ แสดงการเปรียบเทียบอย่างชัดเจน เช่น คำว่า ดุจ เหมือนดั่ง คือ ราว กับ เพียง ฯลฯ

การอุปมาอุปไมย ในเรื่องท้าวหอยโข่งที่พบ มีการใช้ ดังนี้

ก. **<u>การเปรียบเทียบในการชมความงามของสิ่งต่าง ๆ</u>** หมายถึง การเปรียบเทียบในการชมความงามของตัวละคร สิ่งปลูกสร้างและอื่น ๆ การกล่าวชมดังกล่าวมักเปรียบเทียบอย่างตรงไปตรงมา คือมีสิ่งที่ตั้งเปรียบและมีสิ่งที่นำมาเปรียบให้เห็นความงามของตัวตั้งเปรียบ การกล่าวชมความงามสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

1) <u>บทชมโฉมตัวละคร</u> ตัวละครที่เด่นสมควรแก่การกล่าวชมในวรรณกรรม ได้แก่ ตัวพระเอก และนางเอก ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ตัวพระเอก คือ ท้าวหอยโข่ง ส่วนตัวนางเอก คือ นางเกตสินี และนางคำสาย ทั้งสามได้รับการกล่าวชมโฉมโดยเปรียบเทียบให้เห็นความงาม ดังนี้

<u>ชมความงามของหอยโข่ง</u>

แต่นั่น เทวีเจ้าคำบางต้านกล่าว
บอกให้ สาวช่วงใช้เอาหอยนั่นไปทิ่มเสีย
สูอย่า ฟังคำเจ้าราชาผัวมิ่ง กูเทิน
ฮีบเอา หอยหน่วยนี้ไปทิ้มแต่ดง พุ้นเทิน
เขาบ่ช้าเฮาฮีบเอาไป
เขาก็ แยงหอบังท่อใดแห่งงามล้ำ
<u>สีหนึ่ง เป็นดังแก้วมณียอดดวงดี</u>
<u>สีหนึ่ง คือคำผุยพอกทาโลมไว้</u>
<u>สีหนึ่ง เป็นดังเพี่ยงกระจกแว่นแสงใส</u>
เขาก็ แยงเห็นเงาฮูปตนสู่คนแท้

(แผ่นที่ 11)

หอยโข่งโดยทั่วไปที่มีตามธรรมชาตินั้นจะมีลักษณะเป็นสีดำใสสะอาดแวววาว เมื่อหอยโข่งถูกนำมาเป็นตัวพระเอกของเรื่องความสวยงามของหอยโข่งจึงมีมากกว่าหลายเท่า ผู้แต่งกล่าวชมความงามของหอยโข่งว่า มีหลายสีสวยงามมาก โดยเปรียบว่าสีหนึ่งงามดั่งสีแก้วมณี สีหนึ่งเหลืองอร่ามดั่งสีทองคำ สีหนึ่งใสแวววาวดั่งกระจกเงา จนสามารถส่องดูเงาของคนได้

สิ่งที่ผู้แต่งนำมาเปรียบเทียบความงามของหอยโข่งนั้นคือ แก้วมณี ทองคำ และกระจกเงา ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้อ่านสามารถจินตนาการเห็นความงามของหอยโข่งได้

ชมความงามของท้าวหอยโข่ง

การกล่าวชมความงามของท้าวหอยโข่ง คือ ตอนที่ออกจากหอยโข่ง มาเป็นชายหนุ่มรูปงามแล้ว ผู้แต่งมักกล่าวชมว่างามดั่งพระอินทร์หรือพระอินทร์ส่งลงมาเป็นต้น ซึ่งพบว่ามีการกล่าวชมความงามไว้หลายตอน ดังนี้

ท้าวหอยโข่งแปลงกายเป็นก้อนหินใหญ่มาก ไปปรากฏอยู่กลางค่ายท้าววีชา ท้าววีชาจึงยิงด้วยธนู ท้าวหอยโข่งก็กลายร่างเป็นชายหนุ่มรูปงาม ดั่งพระอินทร์ดังกล่าวไว้ว่า

แต่นั่น ปืนก็วางตำต้องหินสูงกะจัดมุ่น ไปแหล่ว
ดูควันมืดกุ้มทั้งค่ายทั่วเวียง แท้ดาย
พอคาวน้อยกลับหายแจ้งอยู่
หินก็ เป็นฮูปท้าวงามละหม่อยดังพระอินทร์ แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 39)

ท้าวหอยโข่งเดินทางไปกลางป่า เพื่อหาทรัพย์สินมาเป็นค่าสินสอด เมื่อถึงกลางป่าแล้วจึงกลายร่างเป็นหนุ่มรูปงาม ดังกล่าวไว้ว่า

คอมว่า ย่ากล่าวแล้วนายแกว่งหอยลง
หอยก็ ดำดินบุบ่นไปทางพื้น
ก็จิง ไปเพียงพื้นดงหลวงบุออก จริงแหล่ว
เป็นฮูปท้าวงามล้ำดังพระอินทร์ แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 70)

แต่นั่น หอยบังดำดินบุบ่น ไปแหล่ว
เพียงที่ ดงใหญ่กว้างหอยนั่นจิงออกมา
กับเพศ เป็นฮูปท้าวคือหน่วยแนวอินทร์

บาจิง ยอตีนทำถีบดินเพื่อนพื้น

(แผ่นที่ 81)

หอยบัง กับกายปั้นเป็นท้าวสูงงาม แท้แหล่ว

บาก็ ทงนุ่งผ้าผืนค่าแสนคำ

ผืนนี้ เอามานำแต่เหิงเมืองฟ้า

บาซ้ำ สบใส่เสื้อเมืองอินทร์เฮือเฮื่อง

ม้าวใส่แล้วสังวาลซ่านใส่ดึง

แหวนใส่นิ้วหูสอดกะจอนคำ

มงกุฎสบใส่หัวงามละห้อย

ก็บ่ มีไผเพี้ยงบาคานหอยโข่ง จริงแหล่ว

คือดัง หยาดแต่ฟ้าพระอินทร์เจ้าป่อนลง นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 98)

ท้าวหอยโข่งเป็นตัวละครชายที่เป็นตัวเอกของเรื่อง จึงถือเป็นตัวแทนของตัวละครฝ่ายชาย ในการกล่าวชมความงามนั้น ผู้แต่งมักเปรียบกับเทพผู้เป็นใหญ่แห่งสวรรค์ คือพระอินทร์ เช่น

- งามละห้อยดังพระอินทร์
- งามล้ำดังพระอินทร์
- ฮูปท้าวคือหน่วยแนวอินทร์
- คือดังหยาดแต่ฟ้าพระอินทร์เจ้าป่อนลง

ด้วยเหตุที่พระอินทร์ได้รับการยกย่องว่าเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่แห่งสวรรค์ เพราะฉะนั้นรูปร่างของพระอินทร์จึงงดงามที่สุด ท้าวหอยโข่งจึงต้องงามดังพระอินทร์

นางเกดสินี

นางเกดสินีเป็นตัวละครเอกฝ่ายหญิง ที่มีความงามเป็นเลิศโดยเฉพาะรูปร่างหน้าตานั้นงามกว่าหญิงในพื้นพิภพ ความงามของนางจึงได้รับการกล่าวขานถึงโดยใช้การเปรียบแบบอุปมาอุปไมย ดังนี้

อันว่า หกนางเอื้อยก็คือกันปูนเปรียบ จริงแหล่ว
ฝูงหัวเมือง เขาหากฮู้เห็นแล้วก็บ่ปาน ได้ตาย
ท่อว่า งามขนาดพ้นแก้วเกดสินี พระเฮ้ย
เป็นนางลุนอยู่ปลายฝูงเอื้อย
นางนั่น ดูงามล้ำคือพระอินทร์ลงหล่อ จริงแหล่ว
ปัดแต่ ใต้แผ่นพื้นเฮานี้ก็ไป่ปาน ได้แหล่ว

(แผ่นที่ 27)

เถิงยามแล้วเสนาทูลพระแม่
ขอเชิญ เจ้าเกดแก้วทงม้าฮดคำ พระเฮ้ย
ขุนขาบแล้วมาดาฮีบเฮ้วพลัน
ก็จริง จำนางไปโสดสีสรงน้ำ
บอละบวนแล้วเสด็จมาหาพระแม่
แม่บ่ช้ามันจันทร์ไล้ลูบคิง
ผัดเข้าแป้งสีฟองเล่าแกมกัน
ผัดกะเสิมสีนาดทะนางงามละห้อย
แล้วจิง ควาเอาชิ้นผืนค่าแสนเมือง
มาให้นางทงคือพระอินทร์มาเอ้
ทั้ง สะไบผ้าผืนดีค่าหมื่นคำ นั่นแม
ก็จิง เบี่ยงให้ลุนน้อยลูกแพง
ก็หาก งามซวดพ้นคือเทวดานางแมน
แขนกลมดีส่วยแพนงามล้ำ
สังวาลซ้ำพัดต่องเคียนคิง แฮงงามยิ่ง จริงแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าลอดลง นั่นแหล่ว
แม่ซ้ำ เอายังม้าวสบแขนแก้วเกด
แฮงซ้ำ มีเพศล้นเหลือด้ามกว่าหลัง แท้ตาย
แม่ซ้ำ เอาต้างแก้วสบสอดใส่หู
ซ้ำเล่า ดูถนัดดีดังนางแมนย้อง
แม่ซ้ำ บายแหวนแล้วสบมือนางนาด

ดูสะอาดพ้นมือส่วยดังเหลา นั่นดาย
แม่ช้ำ บายกระโจมเกล้าสุบหัวแฮงงามตื่ม ปะโทแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าผู้ดี นั่นแหล่ว
นางนั่น อกแอวส่วยคิงบางแอวกิ่ว จริงแหล่ว
นิ้วมือ ก็แลบส่วยแขนนั่นก็หากแพน แท้ดาย
ฝูงหมู่ คอคางคิ้วหูตาดังปาก นางนั่น
บ่มี อันสิเว้างามล้วนสู่อัน นั่นดาย
ผมก็ ดูดำเหลื่อมเสมอเทาใสส่อง
อ่องต่องแก้มแดงเพี่ยงหมากปราง นั่นดาย
อันว่า กายโยเจ้าบ่มีคำเตือนกล่าว ได้แหล่ว
อันว่า เสียงปากเจ้าคืออินทร์ต้านดังเดียว นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 105-106)

มารดาแต่งตัวให้นางเกตสินี เพื่อเข้าพิธีแต่งงานกับเท้าหอยโข่ง การกล่าวชมความงามของนางเกตสินีนั้น ผู้แต่งเปรียบว่า นางนั้นงามเหมือนนางฟ้า เส้นผมดำเป็นเงางามเหมือนเส้นเทา (สาหร่ายน้ำจืดชนิดหนึ่งเป็นเส้นยาวเล็กเท่ากับเส้นผม สีเขียวเข้ม นุ่มสลวย ใช้เป็นอาหารได้) แก้มแดงดั่งผลมะปราง เสียงพูดของนางเหมือนเสียงของพระอินทร์ เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วนางยิ่งงามเหมือนพระอินทร์ลงมาแต่งให้

ความงามของนางเอกนั้น ผู้แต่งจะแยกชมทีละส่วนเพื่อให้เห็นว่านางนั้นงามอย่างไรบ้าง เช่น ผมดำเหมือนเทา แก้มแดงเพี้ยงมะปราง มือส้วยดังเหลา เสียงปากคืออินทร์ต้าน เป็นต้น

สิ่งที่ผู้แต่งนำมาเปรียบนั้น มีทั้งสิ่งที่มาจากจินตนาการ เช่น นางฟ้า การแต่งตัวของพระอินทร์ เป็นต้น และสิ่งที่มีอยู่จริงในธรรมชาติ เช่น เทา มะปราง เป็นต้น คุณสมบัติของสิ่งที่นำมาเปรียบนั้น มักใกล้เคียงกัน เช่น เทา กับเส้นผม เทาเป็นสาหร่ายน้ำจืดที่เป็นเส้นละเอียดอ่อนนุ่มมือ และยาวสลวยคล้ายเส้นผม ส่วนมะปรางมักเปรียบกับแก้มของผู้หญิง เนื่องจากมีผิวนวลละเอียดเมื่อสุกจะมีสีเหลืองอมส้ม สวยงามมาก

การเปรียบความงามของตัวละครนั้น ผู้แต่งมักใช้เทพเป็นตัวเปรียบโดยเฉพาะพระอินทร์ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นเทพผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ ทุกอย่างที่เป็นของพระอินทร์จึงดีที่สุด เป็นต้นว่ารูปร่าง หน้าตา ผิวพรรณ เสียงพูด สิ่งของ เครื่องใช้ ปราสาทราชวัง คุณความดี หรือการ

กระทำ จึงมักจะนำพระอินทร์มาเปรียบเทียบกับตัวละครเอก ที่ต้องการแสดงให้เห็นว่า เก่ง ดี สวย ยิ่งกว่าใคร ๆ

2) บทชมความงามของปราสาท ปราสาทที่เท้าหอยโข่งสร้างเพื่อใช้เป็นเรือนหอนั้น มีความงาม และสมบูรณ์เหมือนดั่งพระอินทร์ลงมาสร้าง ดังความว่า

แต่นั่น มดปลวกฮู้เหตุแล้วจิงโดยเจ้าสู่ตัว
เขาฮีบ ตกแต่งตั้งเป็นผาสาทหอสูง
ก็หาก ดูงามสุดหมื่นเสาพันห้อง
คือดัง อินทร์แปงนั่นเพียงกันเสมอพาบ กันแหล่ว
อันว่า เงินลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกระดาน แท้ตาย

(แผ่นที่ 96)

เมื่อท้าวหอยโข่งติดตามตัวนางเกตสินี และนางคำสายกลับมาได้แล้ว จึงมีบัญชาให้พญาสอน กับพญาทอนสร้างเมืองขึ้นใหม่ ทั้งสองจึงเนรมิตเมืองขึ้น เป็นเมืองที่สวยงามสมบูรณ์พร้อม จึงทำให้ประชาชนที่พบเห็นเกิดความอัศจรรย์ใจยิ่งนัก ประชาชนกล่าวชมเมืองใหม่ว่า

เขาก็ แซว ๆ เว้าละอาทอนทั้งสอนใหญ่ จริงแหล่ว
คือดัง บุบ่นขึ้นทางพื้นแผ่นดิน นั่นตาย
เลยเล่า เป็นเมืองกว้างกำแพงหินล้อมไขว่ เสียนั่น
คือดัง คนสร้างไว้มาแท้แต่บุฮาน นั่นตาย

(แผ่นที่ 230)

การกล่าวชมปราสาทราชวังนี้ ผู้แต่งใช้การบรรยายความงามทีละส่วน แล้วสรุปรวมโดยใช้ความเปรียบ คือเปรียบว่างามเหมือนพระอินทร์สร้างหรืองามเหมือนปราสาทพระอินทร์ นอกจากนี้ยังกล่าวชมเมืองที่สร้างขึ้นมาใหม่ว่า มีทุกอย่างครบถ้วน สวยงามเหมือนกับเมืองที่สร้างมาแต่โบราณ

จะเห็นได้ว่า การชมสิ่งปลูกสร้าง ยังคงใช้พระอินทร์เป็นตัวเปรียบ และยังถือว่าศิลปะที่มีมาแต่โบราณนั้นเป็นสิ่งที่มีค่า สวยงาม เป็นตัวต้นแบบในการก่อสร้างรุ่นหลัง ๆ ต่อมาจึงนำมาใช้เป็นส่วนเปรียบเช่นกัน

ช. <u>การกล่าวเปรียบเทียบทั่วไป</u> หมายถึง การใช้ความเปรียบที่แสดงให้เห็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งต่าง ๆหรือการเปรียบสิ่งต่าง ๆ ว่ามีลักษณะอย่างไร ดังนี้

ท้าวหอยโข่งตามมเหสีเข้าไปในป่า ไปพบกับพญาสอน ทั้งสองจึงต่อสู้กัน ต่างผลัดกันยิงธนูใส่กัน แต่ก็ไม่มีใครแพ้ชนะอิทธิฤทธิ์ของธนูนั้น มีมากจนฟังดูเสียงดังราวกับฟ้าถล่ม ดังตอนที่พญาสอนยิงธนูสอนใส่ท้าวหอยโข่ง เปรียบได้ดังนี้

มันจิง โงหัวขึ้นฮวายธนูยิงใส่ บานั่น
<u>เสียงสนั่นก้องเสมอฟ้าสิลั่นเต็ง</u> นั่นแหล่ว
ปีนก็ ตำถึกท้าวสะเด็นต่าวคืนมา
ลีลาสุบแหล่งมันเซายั้ง

(แผ่นที่ 147)

ท้าววีชาจัดเตรียมกองทัพจะมาล้อมเมืองพะลานเพื่อขอธิดาทั้งเจ็ดของเจ้าเมือง หมอดูทักว่ายังไม่ถึงวันฤกษ์ดี แต่ท้าววีชากลัวว่า ถ้าช้ากว่านี้ทางเมืองพะลานจะรู้ข่าวแล้วเตรียมจัดทัพไว้รอ ถ้าหากยกทัพไปแล้วชิงเอาไม่ได้จะเสียหน้า ท้าววีชาเปรียบว่าเสียหน้าดังหมา หมายถึงถ้าชิงเอาไม่ได้ก็จะอับอายขายหน้ามาก เสียศักดิ์ศรีในความรู้สึกของท้าววีชานั้น ถ้าชิงไม่ได้ก็เหมือนกับตัวเขาเป็นสุนัขซึ่งต่ำต้อยกว่ามนุษย์มาก ความเปรียบนี้จึงแสดงให้เห็นความรุนแรงของความรู้สึกของท้าววีชามาก ดังความว่า

เฮาก็ จัดพร้อมได้ขวบพอเดือน นี้แหล่ว
กลัวว่า ความเฮืองไปฮอดเมืองพะลานพุ้น
เขาจัก ปุนแปงต้านขนัดเมืองปลายตาบ เขาตาย
<u>คันว่า</u> <u>เอาบ่ได้สิเสียหน้าดังหมา</u> นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 29)

เสนาบดีเมืองพะลานเดินทางไปเฝ้าท้าววีชา เพื่อทูลว่าทางเมืองยินดียกธิดาทั้ง 7 ให้ท้าววีชา แต่ขอผัดไป 17 วัน เพื่อเตรียมบอกญาติพี่น้องที่อยู่ต่างเมือง เสนาบดีกล่าวเปรียบเทียบ

ความเหมาะสมระหว่างท้าววีซากับธิดาเมืองพะลานว่าเหมาะสมกันราวกับแก้วมณีคู่กับแหวน ซึ่งเป็นสิ่งที่คู่ควรกันอย่างยิ่ง ดังความว่า

ขุนกางไหว้วันทาก้มขาบ
ปิตตา มหาราชเจ้าประสงค์ใช้ให้เฒ่ามา พระเฮ้ย
พระสงค์ดอมแก้วเจ็ดนางจิงเดินดุ่ง มานี้
พระพ่อเจ้าก็ดีเนื้อชื่นใจ แท้แหล่ว
หมายให้ เป็นกระดานกว้างลือซาเซงซ่า จริงแหล่ว
พระสั่งให้ขาบหลองเจ้าสู่อัน พระเฮ้ย
พระนี้ คือดังแก้วพิทูรย์ยอดดวงดี นั่นแหล่ว
นางนั่น คือแหวนกล่อมกันก็คือแท้

(แผ่นที่ 33)

เจ้าเมืองพะลานตกลงยกนางเกตสินี ธิดาคนสุดท้องให้ย่าเพื่อแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง แต่เสนาบดีเห็นว่า นางเกตสินีกับท้าวหอยโข่งนั้นไม่คู่ควรกัน เสนาบดีเปรียบเทียบว่านางเกตสินีเหมือนแก้วมณีอันมีค่า แต่ท้าวหอยโข่งนั้นเหมือนตะกั่ว ถ้าเอามาคู่กันก็คงจะอายเทพทั้งหลายเป็นการเปรียบให้เห็นความรู้สึกของเสนาบดีว่าไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

อันว่า นางนี้เทียมดังแก้วพิทูรย์ลูกประเสริฐ
สังมา ไปเทียมสมกั่วซีนนามน้อย
อายแก่ เทพาตั้งตอนแตนดงเถื่อน จริงดาย
กับทั้ง อินทร์อยู่ฟ้าพรหมพร้อมสู่องค์ นั่นดาย

(แผ่นที่ 65)

เมื่อเสนาบดีทูลคัดค้านว่าไม่ควรยกนางเกตสินี ให้ท้าวหอยโข่งเนื่องจากไม่คู่ควรกัน เจ้าเมืองพะลานจึงให้เสนาบดีแก้ปัญหาเอง เจ้าเมืองไม่สามารถกลับคำพูดได้ เจ้าเมืองกล่าวเปรียบเทียบว่า เมื่อพูดออกไปแล้วเหมือนหินที่หักแล้วไม่อาจต่อกันได้อีก ดังความว่า

แต่นั่น พระบาทต้านดอมท่านแสนเมือง
เฮานี้ เป็นราชาปากอันใดบ่คืนได้
เทียมดัง หินหักแล้วสิเอาคืนมาต่อ บ่เป็นตาย
ขุนกล่าวเว้าแก่นายเฒ่าให้ดี นั่นเทิน
(แผ่นที่ 65)

ท้าววีชาได้รับสารซึ่งทั้งพี่ทั้งหก นางเกตสินี เขียนปลอมมาบอกว่า นางเกตสินีถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ส่วนนางยังรักท้าววีชาอยู่ ขอให้ท้าววีชามาพาตัวนางหนีไป ท้าววีชาหลงเชื่อจึงคิดจะไปชิงตัวนางเกตสินี มาตามสารบอก แต่มารดาของท้าววีชาห้ามไว้ เพราะเห็นว่าไม่ควรไป โดยกล่าวเปรียบเทียบให้ฟังว่า ลูกนั้นเหมือนกับเป็นทาสของบิดามารดาจะยกให้ใครหรือขายให้ใครก็ได้ตามแต่จะเห็นสมควร อีกประการหนึ่ง การยกนางเกตสินีให้เท้าหอยโข่งนั้น บิดามารดาคงจะเห็นว่าเหมาะสมดีแล้ว ท้าวหอยโข่งคงจะเป็นผู้มีบุญบารมี มีความสามารถ ความเปรียบเทียบของมารดากล่าวดังนี้

ชาติที่ เป็นลูกนี้เทียมดังทาสา แม่แหล่ว
คันว่า ทำใจขืนพ่อแม่ขายก็ยังได้
อันหนึ่ง ไผทุกข์ไฮ้มาขอลูกในดิง ดังนั่น
คันว่า ไผทานไปก็บ่มีไผฟ้อง แม่ดาย
เป็นกษัตริย์เชื้อทงเมืองยศใหญ่ สันนั้น
พ่อแม่ ทานทอดให้ไผแท้ก็ขาดสืน แม่แหล่ว
(แผ่นที่ 118)

ท้าวหอยโข่งเดินทางติดตามมเหสีไปพบกับพญาสอน ซึ่งเป็นคนนำตัวมเหสีของท้าวหอยโข่ง ไปไว้ในเมือง พญาสอนท้าสู้กับท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งเห็นว่าพญาสอนนั้นไม่สามารถจะสู้ตนได้แน่นอน จึงกล่าวเปรียบเปรยให้พญาสอนฟังว่า ไม่ควรจะมาต่อสู้กับตนเพราะพญาสอนนั้นเหมือนกับนกน้อยคิดจะกินแมงซอน (แมงกะชอน) ถ้านกน้อยกินเข้าไปแล้วคงต้องตายหรืออีกนัยหนึ่งพญาสอนนั้นเหมือนด้งตัวหนอนที่อยู่ในดิน คิดจะชอนไชหินแข็งจึงไม่มีทางสำเร็จ ท้าวหอยโข่งกล่าวเปรียบเทียบว่า

มึงนั่น เทียมนกน้อยจากินแม่แมงซอน นั่นแหล่ว
พากหนึ่ง เทียมหนอนดินจักม่นหินแข็งกล้า นั่นดาย

(แผ่นที่ 167)

หลังจากท้าวหอยโข่งครองเมืองใหม่เรียบร้อยแล้ว จึงอนุญาตให้พญาสอนและพญาทอนกลับเมืองของตน ทั้งสองจึงเหาะกลับเมือง ระหว่างทางทั้งสองมองลงมาจากท้องฟ้าเห็นภูเขาตั้งเรียงกันขดไปขดมาเหมือนไส้จ่อ คือขดเวียนเป็นเหมือนวงกลมซ้อนกันหลาย ๆ ชั้น เป็นการใช้ความเปรียบที่ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพได้แจ่มชัด เพราะจ่อเป็นสิ่งที่คุ้นเคยของคนอีสาน และเคยพบเห็นบ่อย จึงทำให้เข้าใจว่าการมองเห็นภาพภูเขา พื้นดินจากบนอากาศนั้นมีลักษณะเช่นไร การใช้ความเปรียบนี้กล่าวไว้ว่า

สองก็ วอย ๆ ขึ้นเวหาหมอกอ่อน
แกมเมฆฝาดวงฟ้าหมอกไหล แท้แหล่ว
อยู่ทาง ลิงแลเยี่ยมจักรวาลทั่วทีบ จริงแหล่ว
สัตว์อยู่ ใต้ลุ่มฟ้าเห็นแท้สู่ตัว นั่นแหล่ว
เห็นทั้ง ภูผาตั้งเป็นถันคือไส้จ่อ นั่นนา
สักกะวา อาวีจีนั่นก็หากเห็น แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 253)

เมื่อพญาสอนกับพญาทอนเดินทางกลับไปเมืองของตนแล้ว ก็ไปบอกให้พรรคพวกของตนที่อยู่ในป่าหิมพานต์มาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง พวกพญาทอน (วิทยาธร) จึงพากันเดินทางมาเฝ้าท้าวหอยโข่ง เสร็จแล้วก็เหาะกลับ เมื่อมองดูจากพื้นดินเห็นเป็นทิวแถวบนท้องฟ้าเหมือนธงที่ปลิวสะบัด ดังความว่า

พญาทอนได้ถือศีลดอมพระบาท
ก็จิง ก้มขาบไหว้ลาเจ้าเผ่นทะยาน
ฝูงชาวบ้านชาวเมืองลิงเบิง
คือดัง ธงเวินย้ายหยายล้ำเจิดบน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 259)

ชาวเมืองต่างพากันเดินทางมาเฝ้าท้าวหอยโข่ง เพื่อให้ช่วยรักษาโรคให้ตนและรับฟังข้อธรรมะ ผู้แต่งบรรยายให้เห็นการหลั่งไหลมาของผู้คนว่ามีมามาก ดังทรายในหน้าแล้งและเปรียบคนแก่ผมหงอกว่า ขาวเหมือนปูน ซึ่งทั้งสองอย่างแสดงให้เห็นภาพอย่างแจ่มชัด ดังนี้

ฝูงหมู่ หูกุดพร้อมดังกุดขาน้อยใหญ่ ก็มา
ฝูงหมู่ ไข้ฮ้ำเฮื้อทั้งปีนั่นหลั่งมา แท้ตาย
ฝูงหมู่ เฒ่าแก่พร้อมหลังก่อมคดโข ก็มาตาย
ฝูงหมู่ หัวขาวปานดังปูนก็มาพร้อม
ฝูงหมู่เป็นเปี้ยคดโขนอนอยู่ ก็มา
ฝูงหมู่ ชาวพี่น้องเขาพร้อมหาบหาม แท้ตาย
ก็บ่ นับอ่านได้คนพยาธิหลั่งไหล มานั่น
ทั้งหัวเมืองก็ดังทรายไหลแล้ง

(แผ่นที่ 275)

เจ้าเมืองพะลานได้ทราบว่า ย่ามาขอธิดา จึงคิดจะทำทานโดยยกธิดาให้เป็นสะใภ้ย่า เจ้าเมืองมีความรู้สึกยินดีเป็นอย่างยิ่งเปรียบเหมือนย่านั้นเป็นผู้มาพาเจ้าเมืองขึ้นสวรรค์ ดังความว่า

แต่นั่น ราชาตรัสพระโองการดีดีแหล่ว
เฮาบ่ โกรธาฮ้ายสันใดจักสิ่ง นายเฮ้ย
เทียมดัง เฒ่าหากมาโอมอ่าวเอาเฮาขึ้นสู่บุญ นั่นแหล่ว
เฮาก็ กินทานสร้างกองบุญมีมาก จริงแหล่ว
อันว่า การดังนี้เฮาบ่ได้ทอดทาน เฒ่าเฮย

(แผ่นที่ 58)

พระอินทร์อุ้มนางเกตสินีและนางคำสายไปไว้กลางป่าลึก เพื่อให้นางทั้งสองชดใช้กรรมที่เคยเอาอาหารที่มียาพิษทิ้งให้หมากิน ทั้งสองนางเดินไปในป่าด้วยความยากลำบาก พอตะวันสายก็คิดถึงท้าวหอยโข่ง จึงพากันร้องไห้รำพัน จนรู้สึกว่าตัวเองเหมือนจะเป็นบ้า ดังความว่า

สองจัก จากันแล้วแฮงเจ็บใจล้มท่าว
ย่าว ๆ น้ำตาย้อยบ่เซาได้แหล่ว
สองแก่นแก้วซ้ำพัดดุ่งเดินไป
ฟังดู นางนีหลายฮุ่งผัวหาซู้
จิตนาง เป็นมุนมู่คือบ้าบ่วงกลางดง
ทงพระทัยเหงาบ่เซาฮิ้วไห้

(แผ่นที่ 133)

ในระหว่างการจัดงานขึ้นครองเมืองนิมิตของท้าวหอยโข่ง ชาวเมืองหนุ่มสาว เฒ่าแก่ และเด็กต่างมาดูมหรสพ สาวอยากดู การละเล่นแต่มีคนมารบกวน สาวจึงบอกให้หนุ่มนักเลงคอยคุ้มครองให้ หนุ่มเข้าใจว่าสาวรักจึงให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี เมื่อชมจนพอใจแล้ว สาวก็หนีกลับบ้าน หนุ่มเที่ยวตามหาแต่ไม่พบจึงครุ่นครวญคิดถึงสาว ผู้แต่งกล่าวเปรียบดังความว่า อารมณ์ของชายหนุ่มที่คิดถึงสาวยังหอมกลิ่นเนื้อนวลเหมือนได้เชยชิด

แต่นั่น เถิงค่ำแล้วชายโถงเยี่ยม ถ้าคอง
ก็บ่ เห็นสาวแท้มันเฮฮวนอยู่
ย้านแต่ ชายหอบอุ้มเอาได้ใส่กะแจ พี้เด
ตั้งว่า หอมกลิ่นเจ้าเสมอดังสมเสพ แท้นา
ดวงตากูอยู่ที่ใดเด้น้อง

(แผ่นที่ 232)

2.2.2 **อุปลักษณ์** คือการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัย ไม่มีคำบ่งการเปรียบเทียบ แต่อาจจะใช้คำที่แสดงว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เช่นคำว่า เป็น, เท่า, คือ มาเป็นคำเปรียบ การศึกษาการใช้อุปลักษณ์ จึงแยกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

ก. **การใช้อุปลักษณ์ที่ไม่มีคำบ่งชี้** เป็นการเปรียบเทียบโดยนัยไม่มีคำแสดง เช่น

ย่าไปขอทานในเมืองแต่ไม่มีใครให้ย่า ย่าจึงกลับมาบ้านโดยไม่ได้อะไรเลย ผู้แต่งได้บรรยายเปรียบเทียบให้เห็นว่าย่านั้นกลับมามือเปล่า ดังความว่า

แต่นั่น นายย่าเฒ่าไปเที่ยวขอกิน
ก็บ่ มีใผทานแก่นายสังแท้
เถิงแต่เช้าเท่าค่ำเสียแฮง
นายก็ ลีลาคืนแต่มือทั้งไห้

(แผ่นที่ 13)

ท้าววีชาแพ้ท้าวหอยโข่ง จึงทิ้งนางสนมไว้ที่เมืองพะลาน พวกทหารเมืองพะลานสร้างถนนจากเมืองมาถึงกองทัพพบแต่นางสนม พวกทหารจึงเกี้ยวพาราสี พวกทหารแก่ ๆ จึงกล่าวโดยใช้ความเปรียบเพื่อให้สาวๆ ยอมรับตนโดยเปรียบว่า ตัวเขาเหมือนช้างแก่ถ้าสาว ๆ คิดจะเลี้ยงแล้วให้ผลตอบแทนคุ้มค่า ถ้าตายไปยังขายงาได้ ถ้าเลี้ยงช้างอายุน้อย ตายแล้วก็ขาดทุนไม่ได้อะไรเลย ดังความเปรียบกล่าวไว้ว่า

ลางชายเฒ่าบ่มีเมียจักเทือ จิงแหล่ว
มันก็ เห็นเพิ่นได้จิงไปเว้าต่อสาว
เจ้าจัก เลี้ยงช้างเฒ่าขายงาได้กินค่า จริงลือ
ลือจัก เลี้ยงช้างน้อยตายแล้วสิจุ่มทืน นั่นลือ

(แผ่นที่ 43)

ท้าวหอยโข่งให้ย่าไปขอธิดาเจ้าเมืองให้ เจ้าเมืองตกลงยกธิดาคนสุดท้องให้แต่เสนาบดีทูลทัดทานไว้ เจ้าเมืองจึงให้เสนาบดีแก้ปัญหาเอง เสนาบดีจึงแกล้งเรียกค่าสินสอดแพง ๆ ท้าวหอยโข่งจึงไปหาทรัพย์สินต่าง ๆ มาจนครบแล้วให้ย่านำไปให้เสนาบดีพร้อมกับให้รับตัวนางเกตสินีมาพร้อมเลย ท้าวหอยโข่งกล่าวเปรียบเทียบว่าเมื่อส่งเนื้อไปให้แล้วฝ่ายเสนาบดีควรส่งปลามาให้เช่นกัน นั่นคือ สินสอดเปรียบเหมือนเนื้อ ส่วนนางเกตสินีเปรียบเหมือนปลา ดังความว่า

ย่าจง ขอนางแก้วมาเฮือนพร้อมพ่ำ จริงดาย
เพิ่นบ่ ให้มื้อนี่ของฮ้อยก็อย่าถวาย แท้ดาย
เฮาหาก ส่งซื้นแล้วให้เพิ่นส่งปลามา ชอบดาย
เพิ่นหาก เอาของเฮาก็ให้นางมาพร้อมพ่ำ จริงดาย

(แผ่นที่ 71)

ย่านำสินสอดอย่างละร้อยไปให้เสนาบดีเพื่อสู่ขอนางเกตสินี แต่เสนาบดีปฏิเสธบอกให้ย่าหามาให้ได้เป็นจำนวนหมื่น ถ้าหาไม่ได้จะฆ่าเสีย ย่านำเรื่องมาเล่าให้ท้าวหอยโข่งฟังด้วยความเจ็บใจที่เสนาบดีกลับคำ ท้าวหอยโข่งจึงพูดปลอบใจย่าโดยการเปรียบเทียบว่า ตอนนี้เปรียบเหมือนเขานั้นขี่ช้าง ส่วนเราเดินเท้าจึงสู้เขาไม่ได้ หากวันใดเราได้มีโอกาสขี่ช้างบ้างก็คงจะสุขสบายย่าอย่าคิดอะไรมากเลย อันคนเราเกิดมาในโลกนี้ หาความแน่นอนมิได้ คำพูดของท้าวหอยโข่งหมายความว่า ตอนนี้เสนาบดีมีบุญวาสนาอยู่ มีตำแหน่งใหญ่โต จึงพูดจาข่มเหงคนอื่นเอาตามใจชอบ สักวันหนึ่งทางฝ่ายย่าคงจะได้มีโอกาสเช่นนั้นบ้าง เพราะโลกนี้ไม่มีอะไรแน่นอน ท้าวหอยโข่งกล่าวเปรียบเทียบว่า

ปางนี้ เขาขี่ช้างเฮาย่างทางตีน ย่าเฮ้ย
ยามใด เฮาทงพายสารจิงนอนเข็ญแก้ว
ย่าอย่า ได้ดั่งแค้นจิตทะจอดในใจ ดังนั่น
ชาติที่ เทียวสงสารบ่เที่ยงคือคำเว้า

(แผ่นที่ 74)

นางเกตสินีคิดจะลองใจท้าวหอยโข่งว่ารักนางจริงหรือไม่ จึงให้นางสนมไปบอกแก่ท้าวหอยโข่งว่า ถ้ารักนางจริงให้กลายร่างเป็นคนนางจึงจะยอมเข้าพิธีแต่งงานด้วย ท้าวหอยโข่งจึงถามนางสนมว่า นางเกตสินีนั้นมีใจรักเขาหรือไม่ สนมตอบว่า นางเกตสินียังรักและต้องการแต่งงานกับท้าวหอยโข่งไม่เปลี่ยนใจ โดยสนมกล่าวเปรียบเทียบว่านางอยากนอนอู่แก้ว แต่พระอินทร์ยังไม่ประทานให้ จึงรู้สึกรุ่มร้อนในอก หมายความว่า นางเกตสินียังต้องการแต่งงานกับท้าวหอยโข่งผู้มีบุญอยู่เสมอ ดังความว่า

อันว่า สองสามวันแต่ขันคอนบ่นอนได้
ตั้งแต่ หนฮวยฮ้อนในชะนอนบ่มีบ่อน
คือดอยาก นอนอู่แก้วพระอินทร์เจ้าบ่ให้ทาน

(แผ่นที่ 90)

พญาทอนเข้าไปเมืองจำปาบังคับให้เจ้าเมืองหาสาว ๆ มาให้ แต่เมื่อหามาแล้วพญาทอนก็ไม่พอใจ ไม่มีใครสวยถูกใจสักคนเดียว เมื่อหาไม่ได้จะฆ่าเจ้าเมืองเสีย เจ้าเมืองจำปาจึงเขียนสารให้ทหารถือไปขอความช่วยเหลือยังเมืองพะลาน ในสารนั้นกล่าวเปรียบเทียบว่าขออย่าให้ทางเมืองพะลานปล่อยปลาให้เป็นเหยื่อปู เจ้าเมืองจำปาเปรียบว่าเมืองจำปาเหมือนปลา ส่วนพญาทอนเปรียบเหมือนปูที่จะมากินปลา ดังความว่า

บัดนี้ เขามายอแล้วพระบาทเจ้าเสนาพร้อมพ่ำ
อุดที่ถ้วนทำราชไมตรี
จำปามีใจเคืองก็จิงวอนไหว้
อย่าได้ วางเสียให้ปลานี้แต่ปู นั่นเทิน
เชิญพระ โผดเมืองฮ้อนปางนี้ให้เห็น แด่ท้อน

(แผ่นที่ 160)

พญานาคได้ทราบข่าวว่าท้ายหอยโข่งเป็นผู้มีบุญบารมี มีความเก่งกล้าสามารถจนเมืองต่าง ๆ พากันไปอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ แต่พญานาคยังไม่เชื่อว่าท้าวหอยโข่งจะเก่งและมีบุญบารมีจริง จึงให้หมอโหรทำนายดูว่าจะจริงดั่งคำเล่าลือหรือไม่ หมอโหรคำนวณดูแล้วเห็นว่าจริง จึงบอกให้พญานาครีบไปสวามิภักดิ์เสีย เพราะถ้าขืนนิ่งเฉยไว้ไม่นานก็จะเกิดศึกมาถึงเมืองนาค การจะคิดหาทางบ่ายเบี่ยงนั้นไม่มีทาง หมอโหรกล่าวเปรียบเทียบว่า อันจักหาไม้แม่นบ่มีได้ท่อมือ หมายความว่า การจะหาทางบ่ายเบี่ยงนั้นไม่มีทาง เปรียบเหมือนจะพยายามหาไม้สอยผลไม้โดยไม่ขึ้นต้นไม้นั้น ไม่สามารถหาไม้ได้แม้เท่าฝ่ามือ ข้อความที่หมอโหรกล่าวเปรียบเทียบ มีดังนี้

หมอก็ คูณเถิงเจ้าพญาจักรจอมอาจ
บ่อาจ ไผซิแพ้แข็งแท้แต่บุญ นั่นตาย

คันจัก ไปตีม้างเมือมัวเมาขุ่น ไปแหล่ว
ตัวพระบาทเจ้าก็จะม้วยมอดตาย บ่อย่าแหล่ว
คันจัก อยู่ซื่อแท้ก็บ่อาจมีเหิง จริงแหล่ว
จักเป็น เสิกเมืองเทิงล่วงลงมาพื้น
ตีท่อ ราชาเจ้าเสด็จไปโอมอ่อน ดีแหล่ว
อันจัก หาไม้แม่นบ่มีได้ท่อมือ พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 262)

ข. **การใช้อุปลักษณ์ที่มีคำบ่งชี้** เป็นการกล่าวเปรียบเทียบโดยนัยว่าเป็นสิ่งเดียวกัน หรือเท่ากันทุกประการโดยใช้คำว่า เป็น, เท่า, คือ ฯลฯ ในการเปรียบที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมีดังนี้

ท้าววีชายกทัพมาล้อมเมืองพะลานเพื่อขอธิดาทั้ง 7 ของเจ้าเมือง เมื่อมาถึงจึงส่งทูตเข้าไปเจรจาสู่ขอ แต่การสู่ขอนั้นเสนาบดีเมืองพะลานก็รู้ว่ามีเลศนัย คือ เป็นการขอแบบบังคับถ้าไม่ให้ก็ใช้กำลังทหารชิงเอาจนได้ เสนาบดีจึงกล่าวอย่างรู้ทัน โดยใช้ความเปรียบดังนี้

แต่นั่น หลวงแสนฮู้เป็นคำแข็งอ่อน
ก็จิง ถามไต่ข้อคำเว้าโปรดแกม แท้แหล่ว
ขุนเฮ้ย สั่งมาเฮ็ดต่างล้าวบูฮานเก่าภายหลัง ดังนี้
ลือว่า ตะกะเสลาหลวงฮีตคองสันนี้ นั่นลือ
อันว่า คองเมืองก้ำพะลานนะสีเมืองมิ่ง ตูพี้
คัน ประสงค์อยากได้ก็ควรให้กล่าวโอม ดอกดาย
พ่อแม่ วางให้แล้วจิงต้านแต่งตามคอง แท้ตาย
คันว่า องตาขัดก็อย่าเสียบ่เอาได้
อันนี้ สั่งมาเว้าคือสหายสองเสี่ยว กันนั่น
บ่สม เป็นเผ่าผู้ทงบ้านมิ่งเมือง แท้ดาย
คือจัก มาลองเว้าให้เป็นความเสียก่อน จริงแหล่ว
คันว่า ตูบ่ให้จักเลวม้างข่มเอา นั่นลือ

(แผ่นที่ 31)

ทางเมืองพะลานไตร่ตรองดูแล้วว่าไม่สามารถต้านทานกำลังของกองทัพท้าววีชาไม่ไหว จึงตกลงยกธิดาทั้ง 7 นางให้ท้าววีชาเจ้าเมืองส่งเสนาบดีออกไปทูลท้าววีชาถึงกองทัพว่า อันตัวท้าววีชากับธิดาเจ้าเมืองนั้นมีความเหมาะสมกัน เจ้าเมืองจึงมีความยินดีเป็นอย่างยิ่งโดยกล่าวเปรียบเทียบว่ายินดีเป็นไม้กระดานแผ่นเดียวกัน หมายถึงยินดีเกี่ยวดองให้ธิดาแต่งงานด้วย ดังความว่า

ขุนกางไหว้วันทาก้มขาบ
ปิตตา มหาราชเจ้าประสงค์ใช้ให้เฒ่ามา พระเฮ้ย
พระประสงค์ดอมแก้วเจ็ดนางจิงเดินดุ่ง มานี้
พระพ่อเจ้าก็ดีเนื้อชื่นใจ แท้แหล่ว
หมายให้ เป็นกระดานกว้างลือซาเชงซว่า จริงแหล่ว
พระสั่งให้ขาบหลองเจ้าสู่อัน พระเฮ้ย
(แผ่นที่ 33)

2.2.3 **อธิพจน์** เป็นการกล่าวเกินจริงเพื่อให้เข้าถึงอารมณ์และความรู้สึกที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แสดงให้เห็นถึงความรุนแรงของอารมณ์ที่มีต่อสิ่งนั้น ๆ

การใช้อธิพจน์ในเรื่องท้าวหอยโข่งปรากฏหลายตอน ดังนี้

ท้าวหอยโข่งทราบว่า นางเกตสินีและนางคำสายหลงป่าหายไปก็ตกใจยิ่งนัก ในความรู้สึกของท้าวหอยโข่งนั้นรุนแรงมากราวกับถูกฟ้าผ่า ดังความว่า

แต่นั่น บาบุญท้าวตกใจปานฟ้าผ่า
บ่เห็น หน้าแจ่มเจ้าสองน้อยส่วนสิตาย นั่นดาย
(แผ่นที่ 140)

ท้าววีชาลักลอบเข้าไปในปราสาทของท้าวหอยโข่ง เห็นท้าวหอยโข่งกับนางเกตสินีนอนอยู่ด้วยกันทำให้แสลงใจเป็นยิ่งนัก เนื่องจากท้าววีชารักใคร่นางเกตสินีอยู่แล้ว ความสแลงใจในความรู้สึกของท้าววีชานั้นรุนแรงมาก เปรียบได้กับการเอาไม้แสนลำมาแทง การเอาไม้มาเสียบกายแม้เพียงลำเดียวก็เจ็บปวดทรมานมากอยู่แล้ว ถ้าเป็นไม้แสนลำแทงคงทรมานอย่างแสนสาหัส ท้าววีชาจึงต้องรีบเข้าไปแย่งตัวนางเกตสินีมา ดังความว่า

แต่นั่น พระวีชาท้าวจิงเหลียวไปผาสาท
เห็นที่ นางนาดน้อยเฮียงท้าวต่อนบุญ แท้แหล่ว
เป็นใจ ปานเอาไม้แสนลำมาแทงเสียบ ดีงนั่น
ก็จิง ยันล่วงล้ำคือฮุ้งเวินลง แท้แหล่ว

การกล่าวเกินจริงที่พบอีกประการหนึ่ง คือ การพูดถึงความรักมักจะกล่าวอ้างว่า ความรักมีมากเหลือล้น และมั่นคงจนเกินจริงมาก ดังเช่น ตอนที่พวกหนุ่ม ๆ ชาวเมืองพะลานจะเดินทางกลับเมือง สาวชาวเมืองจำปาจึงออกมาส่งที่ประตูเมือง พวกหนุ่ม ๆ จึงร้องสั่งมีใจความว่า คำสัตย์ที่เราให้ไว้ต่อกันนั้นขออย่าได้ลืม แม้ว่าผ่านไปพันปี เขาพระสุเมรุพังทลาย ก็ตามถ้าน้องกลับคำพี่จะมาเจาะเอาตา ตัดลิ้นเจ้าเสีย ดังคำกลอนว่า

สัตย์ประสาเจ้าข้อยพันปีอย่าได้หล่า สาวเฮ้ย
เสมนคอนขบปิ้นทะลายม้างก็อย่าลืม แท้ตาย
เจ้าหาก เว้าปิ้นแป้อีเฮียมพี่สิเจาะตา แท้ตาย
เจ้าหาก หลงคำฮาพี่สิมาตัดลิ้น นั่นตาย

(แผ่นที่ 251)

2.2.4 **ปฏิปุจฉา** เป็นศิลปะการใช้คำถามโดยมีเจตนาให้คิดหรือเรียกร้องความสนใจ มากกว่าต้องการคำตอบ เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้สึก อารมณ์ของตัวละครสู่ผู้อ่านอีกลักษณะหนึ่ง

การใช้คำถามเพื่อสร้างภาพพจน์ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

ย่าไปขอทานในเมืองแต่ไม่มีใครให้ทาน พอตกเย็นย่ากลับบ้านเห็นมีบ้านหลังใหญ่ปลูกแทนกระท่อมของย่า ย่าคิดว่ามีคนมารื้อบ้านย่าออกแล้วปลูกบ้านแทน ย่าเสียใจเป็นอันมากพร้อมกับรำพันว่า บัดนี้จะไปอาศัยอยู่ที่ใดในเมื่อไม่มีบ้านแล้ว การรำพันของย่าทำให้ผู้อ่านเข้าใจความรู้สึกของย่าได้เป็นอย่างดี ดังความว่า

เฒ่าก็ อ็ดอยากข้าวได้ขวบสองวัน นี้แหล่ว
เฒ่าก็ โหยแฮงหิวสั่นเซ็นทั้งไห้

บัดนี้ กูจักชั้นพุ่มไม้ก้ำฝ่ายทางใด นี้นอ
ลือว่า คืนเมือหาวัดวาขอชั้น นั่นลือ

(แผ่นที่ 21)

ท้าวหอยโข่งเดินทางจากบ้านย่าไปสู้กับท้าววีชาที่ค่ายนอกเมือง โดยท้าวหอยโข่งแปลงกายเป็นก้อนหินใหญ่โผล่ขึ้นกลางค่ายของท้าววีชา พอท้าววีชาเห็นเข้าก็ประหลาดใจว่าหินใหญ่ก้อนนี้โผล่ขึ้นมาได้อย่างไร ท้าววีชาสงสัยว่าอาจจะเป็นเพราะวาสนาของเขาจะได้เมืองพะลาน หรืออาจมีคนมาลองดี คำกล่าวของท้าววีชาเป็นการถามที่ไม่ต้องการคำตอบ แต่เป็นการเน้นย้ำให้แน่ใจว่าหินมาจากไหนกันแน่ แสดงความรู้สึกสงสัยของท้าววีชาว่าสงสัยมาก ดังคำกลอนกล่าวว่า

อันว่า วีชาเจ้าแลเห็นจิงต้านกล่าว
จักสิ เป็นโชคแท้เฮาจักได้นั่งเมือง นี้แหล่ว
คือดัง หินก้อนนี้มาอยู่กลางเวียง นี้แหล่ว
ฮอยว่า อินทร์พรหมมาล่วงลองเฮาแท้ นั่นลือ
ลือว่า มีคนผญาดีสาดตะเพด ลองลือ
ฮู้ว่า เทเวดเจ้ามาลองแท้แห่งกู นี้ลือ
บัดนี้ กูอย่าช้าลองเดชธนูศิลป์ เบิ่งท้อน
คันแม่น อินทร์พรหมปืนหากเป็นมาลาแก้ว

(แผ่นที่ 39)

ย่าไปขอเมียให้ท้าวหอยโข่งเป็นวันที่สอง โดยไปขอสาว ๆ ที่เป็นลูกหลานขุนนาง ทุกคนปฏิเสธ เมื่อย่าเข้าชี้มากขึ้น พวกสาว ๆ ก็ขู่ว่าจะให้ทหารมาจับตัวย่าเสีย ด้วยความกลัวย่าจึงวิ่งหนีไปโดนหนามเกี่ยว ล้มลุกคลุกคลานไปตลอดทาง พอมาถึงบ้านย่าก็นั่งหายใจหอบอยู่นอกชาน ท้าวหอยโข่งเห็นจึงแกล้งพูดหยอกล้อย่าโดยถามย่าว่า วันนี้ทำไมย่าหน้าตาผิดไป ทำไมมานั่งเหงาซึมเซาอยู่เช่นนี้ มีใครทำร้ายหรือดุด่าว่าร้ายย่าหรือเปล่า ตามเนื้อตัวของย่าทำไมมีรอยหนามขีดข่วน หรือว่าย่าไปพบหนุ่มน้อยเขาปลุกปล้ำย่าใส่หนามหรืออย่างไร คำถามของท้าวหอยโข่งนั้นเป็นการถามเพื่อยั่วยุให้ย่าโกรธ จะได้ลืมความเหน็ดเหนื่อยที่ได้รับมาเป็นความจงใจของท้าวหอยโข่ง

ที่ต้องการเบนความสนใจของย่าจากความหวาดกลัวเหน็ดเหนื่อยและผิดหวังมาเป็นความโกรธท้าวหอยโข่งแทน ดังความว่า

แต่นั่น หอยบังท้วงนายเฮ้ยสังมาหน้าหล่า สันนี้
ไผยัง จ่มด่าป้อยอีนายข้องจิงหงวมเหงา ดังนี้
อ้นว่า เลาดิงเฒ่าก็เป็นฮอยคุดเคียด สันนี้
จักว่า ซู้อีย่าเฒ่ากุมป้ำใส่หนาม นั่นเด
ลือว่า ฝูงบ่าวน้อยยาดอีนายกู นี้ลือ
มื้อนี้ ซอมดูกันก็ต่างหลังจริงแท้

(แผ่นที่ 52)

ท้าวหอยโข่งตามหามเหสีทั้งสอง จนกระทั่งได้พบกับพญาสอน ท้าวหอยโข่งขอเข้าไปค้นดูในเมืองของพญาสอน แต่พญาสอนไม่ยอม ทั้งสองจึงต่อสู้กัน ท้าวหอยโข่งพยายามจะเกลี้ยกล่อมพญาสอนยอมอ่อนน้อมโดยดี ไม่อยากเอาชนะกันด้วยกำลัง ไปภายหน้าจะได้พึ่งพาอาศัย นับถือเป็นญาติกันสืบไป แต่พญาสอนคิดว่าตัวเองมีกำลังเหนือกว่าท้าวหอยโข่งซึ่งเป็นมนุษย์มาก พญาสอนจึงถามท้าวหอยโข่งเพื่อให้ท้าวหอยโข่งคิดตระหนักถึงความต่ำต้อยของตัวเองว่า ท้าวหอยโข่งเปรียบเหมือนกาดำ จะมาเทียบกับหงษ์ทองได้อย่างไร ดังความว่า

แต่นั่น บาบุญต้านพญาสอนซ้ำกล่าว
บ่ใช่ เฮาขี้ไฮ้พงศ์เชื้อกิ่งแนว แท้ตาย
ตามแต่ มนุษย์เชื้อบ่เติ้งต่อเป็นวงศา แท้แหล่ว
สูนั่น แนวกาดำสิเปรียบหงษ์คำได้ลือ

(แผ่นที่ 146)

บทที่ 4

วิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสังคม

วรรณกรรมหรือวรรณคดี เป็นผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นจาก ประสบการณ์ ความรู้ ความคิดและจินตนาการ เป็นการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกของกวีเพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้อ่านให้รู้สึกคล้อยตาม การศึกษาวรรณกรรมจึงทำให้ได้ทั้งความบันเทิงและสาระจากเนื้อหาของวรรณกรรมนั้น ดังที่ วิทย์ ศิวะศริยานนท์ (2531: 134-136) กล่าวถึงการศึกษาวรรณคดีไว้ว่า

> การศึกษาวรรณคดีที่แท้จริง คือ การพยายามทำความเข้าใจกับบทประพันธ์ ซึ่งเป็นการสร้างสภาพอารมณ์ของผู้แต่งขึ้นในจิตใจของตนเอง โดยใช้มโนคติ (imagination) การศึกษาวรณคดีที่แท้จริงจะต้องประกอบด้วย การศึกษาทั้งด้านเนื้อเรื่อง และด้านความงามของศิลปะการศึกษาโดยละเอียดในด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไปเป็นการผิดความประสงค์ ด้วยเหตุว่า กวีถือว่า วรรณคดี คือ การแปลชีวิตบวกกับการสร้างความงาม

การศึกษาเนื้อหาของวรรณคดีนั้น สามารถมองเห็นสภาพสังคมของยุคสมัยที่สร้างวรรณคดี เพราะเหตุว่าวรรณคดีเป็นผลงานที่กวีสร้างขึ้น ตัวกวีนั้นเป็นมนุษย์ซึ่งอยู่ในสังคมย่อมได้รับอิทธิพลของสังคมและย่อมถ่ายทอดออกมาในงานเขียนของเขา ดังที่ วิทย์ ศิวะศริยานนท์ (2531:96-97) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของกวีกับสังคมไว้ว่า กวีหนึ่งคนเปรียบเสมือนสามคน กล่าวคือ กวีเป็นนักประพันธ์ที่สร้างงานศิลปะ กวีเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมและกวีเป็นพลเมืองคนหนึ่ง การถ่ายทอดผลงานของกวีจึงหนีไม่พ้นอิทธิพลของสังคม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว เราจึงสามารถศึกษาบทประพันธ์ซึ่งเป็นผลงานของกวีได้ทั้งด้านความงามของศิลปะ ความเป็นไปของสังคมยุคนั้น ๆ ซึ่งเป็นผลจากสังคมมีอิทธิพลต่อกวีและความคิดเห็นของกวีที่มีอิทธิพลต่อสังคม

อย่างไรก็ตาม การศึกษาวรรณคดีมิใช่การอ่านตำราหรือบันทึกประวัติศาสตร์วรรณคดีเป็นภาพสะท้อนที่ส่องให้เห็นเรื่องราวของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ และวิถีชีวิตของคนในสังคม ดังที่ ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา (2534:32-33) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณคดีเปรียบดังกระจกเงาที่ส่องให้เห็นภาพชีวิตของคนในสังคมทุกแง่ทุกมุมตามสภาพปรกติ สิ่งใดที่เกี่ยวกับมนุษย์วิถีชีวิตมนุษย์ย่อมแสดง

ออกในวรรณคดี ซึ่งทำให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวของคนแต่ละยุคสมัยได้อย่างดี และยังทำให้เห็นสภาพสังคมในแง่ต่าง ๆ อีกด้วย

ในทำนองเดียวกัน บาหยัน อิ่มสำราญ (2538:193) ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น ประการหนึ่งว่า เนื่องจากแนวคิดที่ว่าวรรณคดี ชีวิตและสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น หากต้องการจะเข้าใจชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของผู้คนในอดีตก็อาจศึกษาได้จากวรรณคดีท้องถิ่น

นิทานพื้นบ้านถือเป็นวรรณคดีประเภทหนึ่งที่สร้างความบันเทิงให้กับคนในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นิทานพื้นบ้านถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บันทึกวิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อค่านิยมและประเพณีของชาวบ้านไว้ในรูปแบบของความบันเทิงที่ทำให้ผู้อ่าน ผู้ฟังได้ทั้งสาระและความบันเทิงจากเรื่องราวของนิทานและสุนทรียภาพของภาษาที่กวีสรรมาใช้

ศิราพร ฐิตฐาน ณ ถลาง (2537:มาจะกล่าวบทไป) กล่าวถึงธรรมชาติของนิทานพื้นบ้านโดยเฉพาะประเภท Fairytales ว่าเกิดจากจินตนาการที่เป็นตัวสะท้อนความเป็นจริงทางสังคม เรื่องเล่าแต่ละยุคแต่ละสมัย จึงทำหน้าที่บันทึกบางเสี้ยวของสังคมนั้น ๆ

จากการศึกษานิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวหอยโข่ง ในด้านสังคม ทำให้เห็นสภาพสังคมของคนอีสานกลุ่มหนึ่ง ในยุคหนึ่งที่นิทานสะท้อนออกมาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. วิถีชีวิต
2. ความเชื่อ
3. ค่านิยม
4. ประเพณี

1. <u>วิถีชีวิต</u>

วิถีชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิต รวมถึงองค์ประกอบในการดำเนินชีวิต อันได้แก่ อาชีพ การคมนาคม ศาสนา และเครื่องอุปโภค บริโภค เป็นต้น

สภาพวิถีชีวิตที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

1.1 อาชีพ

อาชีพของคนในสังคมแสดงให้เห็นถึงสภาพท้องถิ่นและสภาพเศรษฐกิจของชุมชนนั้น ๆ อาชีพเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่ทุกสังคมจะต้องมี ในนิทานพื้นบ้านแม้จะเน้นเรื่องการผจญภัย และการแสดงอภินิหารของตัวละคร แต่ในเรื่องก็ปรากฏให้เห็นอาชีพของคนในสังคม ดังเช่นในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ปรากฏอาชีพของชาวเมือง ดังนี้

1.1.1 อาชีพทำนา การทำนาเป็นอาชีพหลักของคนไทยมาแต่ครั้งบรรพบุรุษจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งได้กล่าวถึง ทุ่งนา ซึ่งแสดงให้เห็นว่าคนในสมัยนั้นประกอบอาชีพ ทำนา จึงมีทุ่งนา ดังความที่กล่าวถึงทุ่งนาในเรื่อง คือ

นางเกตสินีและนางคำสายตามหานกสาริกาที่หายไป โดยนางทั้งสองเดินทางออกจากเขตประตูเมือง ผ่านทุ่งนาเข้าสู่ป่าละเมาะแล้วเข้าไปในป่าทึบ จนทำให้ทั้งสอง หลงทางกลับเมืองไม่ถูก ดังคำกลอนกล่าวไว้ว่า

สองก็ แกว่ว ๆ ฮ้องหยับไปฟากท่ง
ฝูงหมู่ สาวชวงใช้ชาวห้าหลั่งตาม แท้แหล่ว
ก็จิง กายท่งกว้างเถิงโคกพนสูง
สองนางหาแขกคำสองน้อย

(แผ่นที่ 131)

เจ้าเมืองพะลานให้ทหารเดินทางไปยังเมืองจำปาเพื่อสืบข่าวว่า ท้าวหอยโข่ง ไปปราบพญาทอนยังเมืองจำปานั้นได้ผลเป็นอย่างไร ทหารเดินทางผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ก็ถามข่าวคราวจากชาวบ้านไปตลอดทาง การเดินทางของทหารนั้น ต้องผ่านหมู่บ้าน ทุ่งนาของชาวบ้านป่าเขา เรื่อยไป ดังความว่า

แต่นั้น ขุนก็ฮู้แจบแจ้งฮีบขวี่อาชะไนย
พลหลวงหลายฮอดพันไปหน้า
กายนากว้างนาขวางเยี้นย่าง
อันว่า สองขอกข้างมีบ้านวัดวา

(แผ่นที่ 198)

ทหารเมืองพะลานได้ทราบเรื่องว่าท้าวหอยโข่งรบชนะพญาทอน พร้อมกับติดตามหามเหสีทั้งสองกลับคืนมาได้แล้ว จึงเดินทางออกจากเมืองจำปาไปรายงานให้เจ้าเมืองพะลานทราบ เมื่อทหารเดินทางออกจากเมืองจำปานั้น พวกสาว ๆ ชาวเมืองก็ออกมาส่งที่ประตูเมือง พวกทหารก็เดินทางผ่านป่าเขาเรื่อยไปเป็นเวลาหลายวันจึงมาถึงทุ่งนาของเมืองพะลาน ดังความกล่าวไว้ว่า

ไย ๆ ย้ายเถิงเขตเมืองพะลาน
ลิงดู กวางฟานปบหอยทะยานไปหน้า
อาชะไนยม้าชำ ๆ ทั้งแล่น
ฝูงหมู่ ขุนแก่นเหง้าเลยเท่าทุ่งนา
กายท่งกว้างเถิงที่ปักตูหลวง
ทั้งปวงหลุยเข้าไปบ่มีช้า

(แผ่นที่ 206)

1.1.2 อาชีพค้าขาย

อาชีพอีกอย่างหนึ่งที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ อาชีพค้าขาย มีพ่อค้าเดินทางค้าขายระหว่างเมืองจำปา เมืองพะลานและเมืองตักกะสิลา โดยใช้เรือสำเภาบ้าง เดินทางบกบ้าง ซึ่งมีกล่าวถึงในเรื่องหลายตอน ดังนี้

ท้าววีซาเจ้าเมืองตักกะสิลา ต้องการมีมเหสีที่คู่ควรกันจึงเรียกพ่อค้าที่เดินทางค้าขายยังเมืองต่าง ๆ มาถามดูว่า เคยพบสาวคนไหนที่สวยงามเป็นเลิศบ้าง พ่อค้าชาวเมืองมัดทะลาดซึ่งเป็นเมืองขึ้นของเมืองพะลานจึงทูลว่าธิดาทั้งเจ็ดของเมืองพะลานนั้น มีความงามเป็นเลิศเหมาะสมที่จะเป็นมเหสีของท้าววีซา บทกลอนที่กล่าวถึงพ่อค้ามีว่า

เจ้าก็ คิดไคได้เทวีเอกทุกวันคืน แท้แหล่ว
พระจิง ถามพานีซาสู่คนบ่หลอได้
แต่นั่น ยังมีนายสะเพงเฒ่าพานีซา คนหนึ่ง
อยู่กินกับพะลานกว้างฝ่ายเหนือ
อยู่แห่งห้องมัดทะลาดเมืองหลวง

ทุกปี เที่ยวถวายทองส่วยให้พะลานกว้าง

(แผ่นที่ 26)

ท้าวหอยโข่งให้พญาสอนและพญาทอนสร้างเมืองใหม่ขึ้นอยู่ระหว่างเมืองจำปาและเมืองพะลาน ตั้งชื่อว่าเมืองนิมิต เมื่อเสร็จแล้วจึงทำพิธีสถาปนาตัวเองขึ้นครองเมืองหลังจากนั้นก็มีผู้คนจากเมืองต่าง ๆ อพยพมาอยู่ในเมืองนิมิตมากมาย มีพ่อค้าเดินทางติดต่อค้าขายเป็นจำนวนมากทั้งทางบกและทางน้ำ เนื่องจากท้าวหอยโข่งเป็นเจ้าเมืองที่ตั้งอยู่ในศีลธรรม บ้านเมืองจึงสงบร่มเย็นการกล่าวถึงการค้าขายในตอนนี้ ความว่า

อันว่า เจ็ดทางกว้างกลางเมืองเทียวท่อง
ก็หาก เป็นไง่กุ้มควันกั้วทั่วเมือง แท้ตาย
<u>ทางบกนั่นพานีซาเมืองต่าง</u> ก็มา
ขายเยิงพร้อมไหมเส้นอเนกนอง แท้แหล่ว
ลางพ่อง เป็นหมู่แท้งัวต่างมีหลาย
เขาก็ ขายปุ้นยาหมากพลูแกมพร้าว
ตาลหวานส้มทั้งยานทั้งดั่ง
ฝูงหมู่ โอตักน้ำขันเบื้อก็หากมี แท้ตาย
อันว่า <u>ทางแม่น้ำสะเภาหลั่งไหลมา</u>
อีหลุบทั้งกำปั่นไฟมาพร้อม
ขายของลั่วแฮซางต่าง ๆ
มีสู่พ่านของฮ้อใส่สะเภา มาตาย

(แผ่นที่ 250)

1.1.3 <u>อาชีพล่าสัตว์</u> การล่าสัตว์เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่งในตอนที่พี่ทั้งหกของนางเกตสินีต้องการจะยิงนกสาริกา ได้ไปว่าจ้างให้นายพรานมายิงนก จากตอนนี้แสดงให้เห็นว่ามีอาชีพนักสัตว์ คือนายพรานอยู่ ดังความว่า

เขาจิง ชุมกันเว้าเป็นนำนกแขก นี้แหล่ว
บัดนี้ เฮาจักไปซอกจ้างฝูงเขาหมู่เป็นพราน
ให้มายิงนกแขกเสียให้ตายเสี่ยง
เขาก็ ไปหาจ้างแลคนคำฮ้อยหนึ่ง
ฝูงพรานหน้าไม้ธนูพร้อมผู้ยิง
ได้คำ คนแลฮ้อยจิงไปเที่ยวหายิง
นกก็ มรณาตายมากมุนเหลือล้น

(แผ่นที่ 131)

อาชีพที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นอาชีพหลักของคนในสังคมเกษตรกรรม คืออาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา และเลี้ยงสัตว์ อาชีพค้าขาย และอาชีพพราน

1.2 **การศึกษา** สภาพการศึกษาที่ปรากฏในเรื่องคือ ผู้ชายสามารถอ่านออกเขียนได้ เช่น ชายหนุ่มชาวบ้านสามารถเขียนสารได้ ท้าววีชาสามารถอ่านสารได้ หมอโหรสามารถอ่านเขียนได้ คำนวณตัวเลขหาฤกษ์ยามได้ ส่วนผู้หญิงนั้นไม่สามารถ อ่าน เขียนได้ แม้จะเป็นผู้อยู่ในตระกูลสูง จะเห็นได้จากพี่ทั้งหกของนางเกตสินีซึ่งเป็นธิดาของเจ้าเมืองพะลานจัดว่าเป็นบุคคลชั้นสูงอยู่ในวังแต่ไม่สามารถเขียนหนังสือได้ ต้องไปว่าจ้างให้เสมียนเขียนให้ แสดงให้เห็นถึงสภาพการศึกษาของผู้หญิง ดังความว่า

บัดนี้ เฮาจงผิปองให้เป็นกลการต่าง จริงเทิน
แปงสาร นางนาดน้องลุนน้อยฝากไป
ไปเถิงท้าวพะวีชาองค์ประเสริฐ
ให้เจ้า มาล่วงอุ้มลุนน้อยด่วนหนี นั่นเทิน
เฮาจิง พากันเข้าบัวละบัดหอยโข่ง
ไสมเฮา งามดังนี้บาท้าวหากสิชม บ่อย่าแหล่ว
เฮาจิง พากันเข้าบัวละบัดเช้าค่ำ
ตามใหญ่น้อยตามถ่านพ่ำเสมอ นั่นเทิน
เขากล่าวแล้วจิงไปเที่ยวกลางเมือง

ถือคำพันล่วงไปบ่มีช้า
ก็จิง ไปพบพ้อเสมียนดีผู้ฉลาด
เขาจิง วอนไหว้น้อมขอปองซ่อยยู้ แด่ท้อน
เจ้าจง แปงสารให้เป็นสันใดมักจักค่อง
คำพัน ตูยื่นให้เตี๋ยวนี้บ่ลวง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 113)

1.3 การคมนาคม

ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้กล่าวถึงการเดินทางติดต่อระหว่างเมืองต่าง ๆ มีการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีการติดต่อสื่อสารถึงกันและกันระหว่างเมืองโดยอาจใช้คนนำหนังสือไปส่ง หรือให้คนนำข่าวไปบอกด้วยวาจา ซึ่งปรากฏในเรื่อง ดังนี้

1.3.1 การเดินทาง การเดินทางติดต่อกันระหว่างเมืองหนึ่งกับอีกเมืองหนึ่งพบว่ามีการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ ตามสภาพของที่ตั้งเมือง จะใช้การเดินเท้า โดยการใช้พาหนะต่าง ๆ ตามความเหมาะสม หรือโดยการเดินเท้า ส่วนการเดินทางทางน้ำนั้นใช้เรือพาย, เรือสำเภา เป็นต้น การเดินทางที่กล่าวถึงในเรื่อง มีดังนี้

ก. การเดินทางทางบก

การเดินทางติดต่อกันระหว่างเมืองจำปา เมืองพะลาน เมืองตักกะ-สิลา และเมืองนิมิต ส่วนใหญ่จะเดินทางทางบก ซึ่งมีทั้งการเดินเท้า และใช้พาหนะ เช่น ช้าง ม้า เกวียนเทียมโค รถม้า เป็นต้น ถนนหนทางที่ใช้เดินทางก็ทุรกันดาร ไม่สะดวกนัก ต้องเดินทางผ่านทุ่งนา ลัดเลาะไปตามป่าเขา เป็นการเดินทางด้วยความยากลำบาก เพราะไม่มีถนน แต่ในบางครั้งก็มีการใช้รถม้า ใช้เกวียนระหว่างการเดินทางก็จะมีการสร้างถนนเพื่อให้พาหนะผ่านไปได้ การเดินทางแต่ละครั้ง จะใช้เวลานานเป็นเดือน ๆ จึงจะถึงอีกเมืองหนึ่ง ในเรื่องกล่าวถึงการเดินทางไว้ดังนี้

ท้าววีชาชิงตัวนางเกตสินีจากท้าวหอยโข่งแต่ไม่สำเร็จถูกท้าวหอยโข่งจับตัวได้ ท้าววีชาจึงต้องยอมเป็นเมืองขึ้นและมอบตัวนางคำสายให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของท้าวหอยโข่ง ท้าววีชาส่งทหารไปแจ้งเรื่องแก่มารดาที่เมืองตักกะสิลาและรับตัวนางคำสายมาด้วย เมื่อมารดาทราบเรื่อง

ก็จัดขบวนแห่นางคำสายส่งไปยังเมืองพะลาน พาหนะที่นางคำสายใช้ในการเดินทางคือ ช้าง ใช้เวลาเดินทางถึงสองเดือนจึงถึงเมืองพะลาน ดังความว่า

แม่สั่งแล้วจิงหาโยกยามดี
ตีกลองสะบัดชัยแห่ไปทั้งฟ้าว
เสนาท้าวมุนตรีก็หลายหมื่น
ฮื่น ๆ ช้างทั้งม้าเอนกนอง มากแหล่ว
นางก็ ขึ้นขวี่ช้างพังอาดคูณเมือง
ฝูงเสนาแห่ไปบ่มีช้า
กายไปหน้าดงหนาแสนเหล่า
เดินแต่เช้าผองเท่าคำจวน แท้แหล่ว
ก็หาก ดูนานได้สองเดือนจิงฮอด
เมื่อไป เดือนหนึ่งแท้มานั่นก็ดังเดียว แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 127)

ทหารเมืองพะลานเดินทางไปยังเมืองจำปาเพื่อถามข่าวท้าวหอยโข่งที่ไปสู้กับพญาทอนว่า ได้ผลเป็นประการใด ทหารเดินทางโดยใช้พาหนะ คือ ม้า มีอาวุธครบมือ พร้อมทั้งเสบียงอาหารที่ใช้กินระหว่างทาง ซึ่งได้แก่ข้าวเหนียวตากแห้ง ปลาแห้ง เป็นต้น การเดินทางนั้นต้องข้ามทุ่งแล้วเข้าสู่ป่าลัดเลาะไปตามป่าเขาไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ใช้เวลาหลายเดือนจึงจะถึงที่หมาย ก่อนออกเดินทางแต่ละครั้งจึงมีญาติพี่น้องตามมาส่งถึงนอกเมืองด้วยความเป็นห่วง พร้อมทั้งอวยชัยให้พรให้เดินทางโดยสวัสดิภาพ ดังความที่กล่าวถึงในเรื่องว่า

บอละบวนห้างอาชะไชยแล้วทั่ว สู่คนนั่น
ขุนจิง พร้อมพาบขึ้นหลังม้าเล่าไป แท้แหล่ว
ฝูงหมู่ บ่าวพี่น้องให้ข้าวตากเคียนแอว
พากัน ถือปืนยำคู่มือบ่หลอได้
สิบขุนนั้นถือลากับดาบ
ยาบ ๆ ย้ายพลม้าล่วงไป แท้แหล่ว

ลางคน ชู้เล่าฮ้องเอาหมากจีบบุหรี่ ก็มี
เจ้าค่อย ไปดีเน้ออย่าให้มีโพยต้อง แท้ตาย
ลางสาว เอาปลาแห้งทั้งหมกปิ้งจี่
นำให้ชู้เสียงเอิ้นส่งพร

(แผ่นที่ 194)

การเดินทางในช่วงระหว่างเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง จะผ่านหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่เป็นระยะ แต่การเดินทางนั้นต้องผ่านป่าเขา จากหมู่บ้านหนึ่งไปสู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง แสดงให้เห็นสภาพการคมนาคมที่ไม่สะดวก ไม่มีถนน ต้องบุกป่าและตัดข้ามทุ่งนาไปเรื่อย ๆ ดังเช่น ทหารของเมืองพะลานที่เดินทางไปยังเมืองจำปาเพื่อถามข่าวหาท้าวหอยโข่ง ทหารเดินทางผ่านป่าไปเรื่อย ๆ เป็นเวลา 7 วันจึงจะถึงอีกหมู่บ้านและแวะพักในหมู่บ้าน สภาพการเดินทางของทหารนั้น ผู้แต่งบรรยายไว้ว่า

ขุนสั่งแล้วแส้ฟาดอาชะไนย
เดินตามทางล่วงกายไปหน้า
กายเหวห้วยผาชันเป็นฮ่อม
หอมดอกไม้เดือนห้าจ่อบาน แท้แหล่ว
ก็หาก กายดงกว้างดงขวางเขาใหญ่
ขึ้นโคกแล้วลงค้อยฮ่อมภู
ฟังดู นกเขาตู้เฮียกคู่ขันคู พุ้นเย้อ
เมียงเสียงจับง่าไฮเฮียวไม้
ไกลผะมานได้เจ็ดวันทัดเที่ยง
ยินหมู่ เสียงแขกเต้ามุมเป้าส่งเสียง แท้แหล่ว
ก็จิง เถิงบ้านน้อยบ้านใหญ่คาเม
ขุนหลวงถามข่าวบาบุญกว้าง

(แผ่นที่ 194-195)

เมื่อเข้าเขตเมืองสภาพถนนหนทางก็สะดวกสบายขึ้น มีถนนกว้างพอที่จะเดินทางได้สบาย สองข้างทางมีต้นไม้ร่มรื่นให้พักอาศัยร่มเงาตลอดทาง นอกจากนี้ยังมีศาลาที่พักริมทาง มีสระน้ำไว้ให้ดื่มกิน ผู้แต่งบรรยายสภาพของเมืองจำปาเมื่อทหารเมืองพะลานไปถึงไว้ดังนี้

อันว่า ทางเส้นกว้างคูณต่อเถิงเมือง
ดูงามสุดฮาบเพียงเฮียงแท้
เขาก็ ปุกหอไว้เป็นคาวเซาจอด
ขัวก่ายแป้นตามทางเทียวไต่ไป แท้แหล่ว
อันว่า สองขอกข้างก็เฮื่องเฮือมาลา
เหลืองขาวแดงแหล่ออนเขียวสิ่ว
อันว่า หัวขัวตั้งทุงหางไกวแกว่ง
มีหมู่ ฝูงต้นไม้โพไทรตั้งเลียบทาง
มีหมู่ฮ้านคนจอดเซานอน
ตามโพไทรสู่ลำบ่หลอแท้
มีสระกว้างแคมทางอ่างใหญ่
ให้ใส่น้ำเลียนไว้ให้ทาน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 199)

การเดินทางที่ต้องใช้รถม้าหรือมีการยกพลเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องมีถนนเพื่อให้รถม้าหรือเกวียนผ่านไปได้โดยสะดวก จึงต้องมีการสร้างทางล่วงหน้าไปก่อนแล้วขบวนรถ ขบวนพลจึงตามไป ในเรื่องจะเห็นได้จากตอนที่ท้าวหอยโข่งจะพามเหสีทั้งสองจากเมืองจำปาไปยังเมืองพะลานโดยใช้รถม้าเป็นพาหนะ มีขบวนทหารติดตามไปมากมาย ท้าวหอยโข่งได้สั่งให้พญาสอนและพญาทอนเดินทางล่วงหน้าไปก่อน พร้อมกับสร้างถนน สร้างที่พักริมทางและขุดสระน้ำไว้แล้วขบวนของท้าวหอยโข่งจึงติดตามไปตามทางที่พญาสอนและพญาทอนสร้างไว้ ดังความว่า

อันว่า พญาสอนเจ้าพญาทอนไปก่อน พลนั่น
ให้ขา มันกวาดแผ่วทางกว้างฮาบงาม
ฝูงหมู่ เหี้ยวน้ำใหญ่เป็นคอง ก็ดี

ให้ขา ฮวายอาคมดีดก่ายขัวแปงข้าม
ฝูงหมู่ ภูผาขึ้นต้นหน้าแสนง่อม ก็ดี
ให้ขา มนตร์เป่าให้เพเป้แปทะลาย
แล้วให้ มีปะคือตั้งแคมทางถัดถี่
กับทั้ง มีดอกไม้เลียนต้นสู่แนว
ทั้ง สระพังน้ำมีบัวแกมจอก
น้ำนั่น ใสดังแก้วไผกินแล้วให้หมั่นยืน แท้ตาย
ซ้ำเล่า แปงหอฮ้านศาลาเซาจอด
ฝูงหมู่ หมอนสาดเสื่อเม็งกว้างก็เกิดมี แท้แหล่ว
เขาจิง แห่จอมเจ้าสามพระบาทตามหลัง
เสียงนันเนืองเสบพระองค์ยวงย้าย

(แผ่นที่ 219-220)

ข. <u>การเดินทางทางน้ำ</u>

การคมนาคมในเรื่องท้าวหอยโข่งพบว่ามีการเดินทางทั้งทางบกทางน้ำ การเดินทางทางน้ำนั้นมีการใช้พาหนะ คือ เรือแจว เรือสำเภา เป็นต้น เป็นการติดต่อระหว่างเมืองต่าง ๆ โดยการขนส่งสินค้าไปขายและการขนย้ายครอบครัว เป็นต้น ดังกล่าวในเรื่อง ดังนี้

เมื่อท้าวหอยโข่งขึ้นครองเมืองนิมิตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ชาวเมืองอื่นก็พากันขนย้ายครอบครัวมาอยู่ยังเมืองนิมิต โดยใช้พาหนะต่าง ๆ บรรทุกมาทั้งทางบกและทางน้ำ นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าเดินทางมาติดต่อค้าขาย ทั้งทางบกและทางน้ำ โดยทางน้ำใช้เรืออีหลุบ (เรือพายที่มีหลังคาปิด) และเรือกำปั่นไฟของชาวจีนฮ่อ ในเรื่องกล่าวถึงการเดินทางไว้ว่า

บางพ่องช้างปะทุนแปงขนมา ก็มี
บางพ่อง ควายเทียมเกวียนแก่มาลีล่าย
บางพ่อง ขวี่ฮดกว้างงัวแทบเทียมมา ก็มี
บางพ่อง ทงอาชะไนยขวี่มานันพื้น
บางพ่อง ขนครัวเข้าหาเฮือพายล่วง มาแหล่ว

เมืองพะลานใหญ่กว้างก็พายขึ้นอเนกนอง มากแหล่ว

– – –

อันว่า เจ็ดทางกว้างกลางเมืองเทียวถ่อง
ก็หาก เป็นไงกุ้มควันกั้วทั่วเมือง แท้ตาย
ทางบกนั่นพานีชาเมืองต่าง ก็มา
ขายเยิงพร้อมไหมเส้นอเนกนอง แท้แหล่ว

– – –

อันว่า ทางแม่น้ำสะเภาหลั่งไหลมา
อีหลุบทั้งกำปั่นไฟมาพร้อม
ขายของลั่วแฮซางต่าง ๆ
มีสู่พ่านของฮ่อใส่สะเภา มาดาย

(แผ่นที่ 249)

1.3.2 **<u>การสื่อสาร</u>** การสื่อสารที่ปรากฏในเรื่องมี 2 ลักษณะคือ การสื่อสารโดยใช้หนังสือ และการใช้คนไปบอกข่าวโดยตรง ดังนี้

ก. **<u>การใช้คนส่งหนังสือ</u>** หนังสือหรือสาร หมายถึงการเขียนข้อความที่จะสื่อเป็นลายลักษณ์อักษร แล้วให้คนนำไปส่งผู้รับยังปลายทาง การใช้สารในเรื่องมีดังนี้

<u>สารถึงท้าววีชา</u> พี่ทั้งหกของนางเกดสินีต้องการกำจัดนางเกดสินีให้พ้นไปจากท้าวหอยโข่ง จึงไปจ้างเสมียนเขียนสารถึงท้าววีชา โดยปลอบว่านางเกดสินีเป็นผู้เขียน มีเนื้อความว่านางเกดสินียังรักท้าววีชาอยู่ แต่นางถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ขอให้ท้าววีชามาพานางหนีไป เมื่อเขียนเสร็จแล้วหกนางก็ไปว่าจ้างให้คนนำสารไปส่งให้ท้าววีชายังเมืองตักกะสิลา ดังความว่า

เขากล่าวแล้วเสมียนชื่นชมบาน
เฮ้วฮีบบายลานขีดสารทั้งฟ้าว
แต่นั่น หกนางต้านความใดดีบ่กว่า จริงเทิน
สันใด หอยโข่งฮู้เหตุแล้วซังน้อยนาดลุน นั่นเทิน

หกนาง ก้อยกล่าวแล้วเสมียนปิ้นเขียนสาร
ตามปัญญามันสู้อันเอาเว้า
สารนี้ ชื่อว่าแก้วเกดน้อยยังอ่าวคนิงหา
ตะกะสิลาหลวงอยู่สู่วันบ่มีแล้ว
ก็จิง แปงสารแก้วนำมายื่นฝาก
พระวีชาราชเจ้าองค์อ้ายแต่ไกล
– – –
มันเขียนแล้วพันดีแปงแจบ
เจี้ยห่อไว้ไหมน้อยคาดฮิง
มันจิง ยอยื่นให้ฝูงหมู่หกนาง
เขาฮีบ บายเอาไปทั่วเมืองหาจ้าง

(แผ่นที่ 114)

<u>สารถึงเจ้าเมืองพะลาน</u> เจ้าเมืองจำปาเขียนสารถึงเจ้าเมืองพะลานเพื่อขอความช่วยเหลือ เนื่องจากพญาทอนเข้าไปยึดเมืองจำปา บังคับให้เจ้าเมืองหาสาวสวยมาให้ และจะฆ่าเจ้าเมืองถ้าหากหามาให้ไม่ถูกใจ เจ้าเมืองจำปาจึงลอบเขียนสารถึงเมืองพะลานเพื่อขอความช่วยเหลือให้ช่วยปราบพญาทอน โดยให้ขุนจันกับขุนกางและทหารรีบขี่ม้าไปส่งสารยังเมืองจำปา ดังความว่า

ความจิง สือเถิงเจ้าจำปาพญาใหญ่
พระจิง ตกแต่งใช้คนดั้นดุ่งไป แท้แหล่ว
ขุนจันพร้อมขุนกางเฮ็วฮีบ
ฝูงบ่าวน้อยพอฮ้อยหลั่งตาม
ยอง ๆ ย้ายกายเล่าแกมเลา แลเย้อ
ภูเขาหนาป่าไพรดงกว้าง
เขาว่า เฮ้วพลันย้ายพอเดือนจิงฮอด
ขุนจิง ขึ้นขาบไหว้พญาเจ้าพ่อพระองค์ แท้แหล่ว

กับทั้ง ยอสารเจ้าจำปาเมืองมิ่ง
ใส่อูบแก้วถวายเจ้าบ่อนาน

(แผ่นที่ 159)

สารถึงท้าววีชา เจ้าเมืองพะลานทราบว่า นางเกดสินีและนางคำสายหลงป่าเพราะถูกพี่ทั้งหกปองร้าย และนางจะไม่กลับมาเมืองพะลานถ้าพี่ทั้งหกยังอยู่ในเมือง เจ้าเมืองจึงนำธิดาทั้งหกลอยแพไปฝากไว้ยังเมืองตักกะสิลา พร้อมทั้งเขียนสารให้หกนางถือไปเนื้อความในสารนั้นว่า ให้ท้าววีชารับนางทั้งหกไว้ในเมืองแล้วแต่จะกรุณา เพราะนางทั้งหกผิดต่อบิดามารดา จึงถูกเนรเทศออกจากเมือง ดังความว่า

แต่นั่น ราชาพร้อมเสนาขุนใหญ่
เอาหกอ่อนน้อยไปแท้ใส่แพ
กับทั้ง มีหนังสือไปเถิงวีชาบาบ่าว
ให้เอา หกแจ่มเจ้าเป็นเหง้าแทบเทียม
เจ้าจง ไผดน้องไว้เทียมดังตัวสัตว์
อย่าได้ ตรัสไมตรีให้ปรานีน้อง
หากนาง ทำบ่ต้องครองราชชะราชา
ก็จิง ให้มาเถิงเพิ่งบุญจอมเจ้า
หกนาง ผิดพ่อแท้จิงปบมาเพิ่งแม่
คันว่า แม่บ่เลี้ยงหกนางนี้ส่วนชีวัง แท้แหล่ว
พระก็ เขียนสารแล้วบอละบวนติดจีบ
ก็จิง ส่งให้เจ้าหกนางแล้วล่องไหล
หลายขวบมื้อจิงเถิงท่าตะกะสิลา

(แผ่นที่ 208)

ข. <u>การใช้คนบอกข่าวด้วยวาจา</u> การสื่อสารโดยใช้คนเดินทางไปบอกโดยตรง มีปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นการสื่อสารโดยตรงคือใช้คนเดินทางไปแล้วบอกข่าวสารนั้น ๆ ด้วยวาจา ไม่มีหนังสือ คนส่งข่าวจะต้องจำข้อความของสาร แล้วไปถ่ายทอดให้คนรับที่อยู่ปลายทาง ที่พบมีดังนี้

<u>ทหารไปบอกข่าวแก่มารดาท้าววีชา</u> ท้าววีชาพาทหารเดินทางไปยังเมืองพะลานเพื่อชิงตัวนางเกิดสินีตามสารที่หกนางส่งไป แต่ท้าววีชาถูกท้าวหอยโข่งจับได้ ท้าววีชาจึงต้องยอมเป็นเมืองขึ้นและถวายนางคำสายน้องสาวให้เป็นมเหสีท้าวหอยโข่ง ท้าววีชาใช้ทหารเดินทางกลับไปยังเมืองตักกะสิลา บอกข่าวให้มารดาทราบพร้อมกับรับตัวนางคำสายมายังเมืองพะลาน จะเห็นได้ว่าการสื่อสารตอนนี้ใช้คนเดินทางไปบอกข่าวโดยตรง มิได้มีหนังสือไปดังกล่าวถึงในเรื่องว่า

พระวีชาช้ำมีคำไปเถิงแม่ เมืองนั่น
แม่บ่ วางน้องให้เป็นเมียท้าวตัวข้อยส่วนสิตาย บ่อย่าแหล่ว
ให้สู ไหว้พระแม่เจ้าตามเหตุหมดความ แท้ตาย
คันว่า เอานางถวายสิไผดเฮาคืนเมือบ้าน ว่าเน้อ
ท้าวสั่งแล้วเขาฮีบพลันเมือ
วันคืนเดียวดุ่งไปบ่เซาได้
เถิงเดือนแล้วจิงเถิงเมืองตะกะสิลาใหญ่
เขาฮีบ ขึ้นขาบไหว้มาดาท้าวก่อน

(แผ่นที่ 124)

<u>ทหารไปบอกข่าวแก่เจ้าเมืองพะลาน</u> เจ้าเมืองพะลานให้ทหารถือสารไปยังเมืองจำปาเพื่อถามข่าวคราวท้าวหอยโข่งว่าปราบพญาทอนได้หรือไม่ ทหารเดินทางมาถึงเมืองจำปาแล้วจึงถวายสารแก่ท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งจึงสั่งบอกทหารไปแจ้งแก่เจ้าเมืองพะลานว่า เขารบชนะพญาทอน ตอนนี้เขาตามหามเหสีทั้งสองกลับมาได้แล้ว แต่นางทั้งสองไม่ยอมกลับไปยังเมืองพะลาน เนื่องจากกลัวพี่ทั้งหกทำร้าย ถ้าเจ้าเมืองต้องการให้นางกลับเมืองขอให้นำเอาพี่ทั้งหกออกจากเมือง ข้อความที่ท้าวหอยโข่งสั่งทหารมีดังนี้

คันพ่อ ยังประสงค์ได้ตัวเฮาทั้งสองอ่อน สันนั่น
ให้พระ ขับเผ่าผู้หกเอื้อยส่งหนี นั่นเทิน
พระยัง ฮักลูกเต้าหกอ่อนยังสาว ดังนั่น
เฮาขอ ลามาทงที่เมืองจำปากว้าง
ขอให้ ทงพระทัยกว้างตรึกตรองถ้วนถี่ เอาเทิน
อันว่า เมืองพุ้นพี้ก็คือใกล้ขอกกัน นั่นแหล่ว
ขุนอย่าช้าสูฮีบต่าวคืนเมือ นั่นเทิน
เถิง ปิตตาให้ฮ่ำเฮียนมันถ้วน

(แผ่นที่ 202)

<u>ทหารไปบอกข่าวแก่เจ้าเมืองพะลาน</u> เมื่อเจ้าเมืองพะลานเนรเทศพี่ทั้งหกไปอยู่เมืองตักกะสิลาแล้ว ท้าวหอยโข่งจึงพามเหสีเดินทางจากเมืองจำปาไปยังเมืองพะลาน เมื่อขบวนมาถึงกลางทาง ท้าวหอยโข่งก็ใช้ให้ทหารกลุ่มหนึ่งรีบเดินทางล่วงหน้าไปก่อนเพื่อบอกข่าวแก่เจ้าเมืองพะลานและมเหสีให้ทราบว่า ท้าวหอยโข่งและมเหสีกำลังเดินทางมาแล้ว ดังความว่า

แต่นั่น บาบุญเจ้ามีคำองอาจ
บอกให้ ขุนแต่งใช้ไปไหว้พ่อพญา
ให้ข่าวฮู้ว่าเฮาดุ่งเดินมา
ก็จิง ดีใจพ่อแม่นางลุนน้อย
ทั้งสนมเหน่าทั้งสาวใช้ช่วง
ทั้งหมู่ ขุนใหญ่น้อยลัวป้าโคตรวงศ์
เจ้ากล่าวแล้วขุนใหญ่จัดแจง
ขุนแพง ทั้งขุนพรมบ่าวมีพอฮ้อย
ขาก็ ลาจอมเจ้าพลันไปเฮ้วฮีบ
ขุนถีบม้าไปหน้าบ่เซา แท้แหล่ว
ได้สิบห้ามื้อก็จิงดุ่งเถิงเมือง
ขุนก็ พาโยธาเข้าไปปักตูกว้าง

เถิงสนามกว้างสนามเพียงเซาจอด
ขุนจิง ขึ้นขาบไหว้พญาเจ้าบ่นาน

(แผ่นที่ 222-223)

<u>พญาสอนและพญาทอนไปบอกข่าวแก่พวกของตน</u> เมื่อท้าวหอยโข่งได้ครองเมืองนิมิตเรียบร้อยแล้วจึงแต่งตั้งให้พญาสอนและพญาทอนเป็นหัวหน้าของพญาทอนและเมืองในป่าหิมพานต์ แล้วให้พญาสอนและพญาทอนกลับไปเมืองของตนพร้อมทั้งไปบอกแก่พรรคพวกที่อยู่ในแถบป่าหิมพานต์ ให้มาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง ในตอนดังกล่าวแสดงให้เห็นการสื่อสารที่ใช้คนนำข่าวไปบอกโดยตรงอีกตอนหนึ่ง ดังความว่า

อันหนึ่ง พญาสอนเจ้าอยู่ฟากเหลี่ยมเขาเสมน ก็ดี
ค้นว่า เมื่อเถิงเมืองให้ต่อยเตือนใจแท้
ไผยัง ดีใจเข้าตอมเฮาก็ให้ว่า
เมืองใด ขันต่อกล้าขัดแข็งแท้ก็ให้เห็น นั่นดาย
ค้นว่า พญาทอนท้าวก็เหมือนเดียวสิ่งเฮาว่า จริงแหล่ว
ให้เจ้า ไปป่าวฮ้องทอนเต่าสู่คน แท้ดาย
ฝูงหมู่ ยักษ์โขฮ้ายตัวขาดผีสาย ก็ดี
ให้ไป เตือนเขาเสียสู่คนมันแจ้ง
ไผหาก ยังแข็งแท้ให้เขือคืนมาบอก เฮาเทิน
บ่กว่า เขือสู่ชั้นหากกินน้ำต่อเฮา แท้ดาย
เฮาก็ มีบัญชาตรัสให้เขือเป็นเจ้า
ค้นว่า มีการฮ้อนการเย็นให้เว้าต่อ กันดาย
อย่าได้ ไลลาถิ่มกันแท้สิ่งใด นั่นดาย
พระสั่งแล้วสอนทอนขาบลาเมือ
ทะยานเวหาผันพะโยมโตนเต้น

(แผ่นที่ 252-253)

การคมนาคมที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น มีทั้งทางบกและทางน้ำ การคมนาคมทางบกนั้น จะใช้การเดินทางเท้าและพาหนะ เช่น ช้าง ม้า เกวียนเทียมโค รถม้า แต่การเดินทางไม่สะดวกนัก ต้องลัดเลาะไปตามป่าเขาเพราะไม่มีถนน แต่ในบางครั้งที่มีการเดินทางโดยใช้เกวียน หรือรถม้า จะมีการทำถนนไปก่อนล่วงหน้า การเดินทางจึงล่าช้ามาก ใช้เวลาเป็นเดือน ๆ กว่าจะถึงยังเมืองหนึ่ง

การคมนาคมทางน้ำนั้น มีการใช้เรือพายและมีเรือสำเภา เรือกำปั่นไฟ ซึ่งเป็นของพ่อค้าชาวเมืองและชาวจีนฮ่อ เดินทางมาติดต่อค้าขาย

ในด้านการสื่อสารพบว่า มีการสื่อสารส่งข่าวถึงกัน 2 วิธี คือ การให้คนนำหนังสือไปส่งยังปลายทาง และการให้คนนำสารไปบอกด้วยวาจา ซึ่งการสื่อสารทั้งสองวิธีนี้ใช้คนเดินเท้าบ้างพาหนะบ้าง แล้วแต่ความเหมาะสม

1.4 **ศาสนา** ศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบของสังคมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคมนำความสงบร่มเย็นมาสู่สังคมนั้น ๆ ศาสนาที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ ศาสนาพุทธ ดังจะเห็นได้จากการกล่าวถึงโดยตรงในเนื้อเรื่องและจากหลักปฏิบัติจากคำสอนต่าง ๆ ก็เป็นเครื่องกำหนดให้รู้ว่าคนอีสานในยุคที่แต่งเรื่องท้าวหอยโข่งนั้นนับถือศาสนาพุทธ ดังปรากฏในเรื่องดังนี้

1.4.1 **กล่าวถึงผู้สืบทอดศาสนา และศาสนสถานในเนื้อเรื่อง** ศาสนาที่กล่าวถึงในเนื้อเรื่องคือ ศาสนาพุทธ มีหลายตอนนับตั้งแต่บทไหว้ครูและมีกล่าวถึงพระสงฆ์ กล่าวถึงวัด กล่าวถึงพระพุทธเจ้าในเรื่อง ดังนี้

บทไหว้ครู ในบทไหว้ครูของเรื่องท้าวหอยโข่ง แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเป็นผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาจึงแต่งเรื่องท้าวหอยโข่งขึ้นเพื่อบูชาพุทธคุณ เริ่มด้วยการตั้งนะโม ซึ่งเป็นบทสวดสรรเสริญพระพุทธเจ้า โดยกล่าวถึงตอนต้น ความว่า

นะโมตัสสะแก้วอุอะองค์ประเสริฐ
พันเตดีเลิศล้ำคุณแก้วหน่วยสาม

(แผ่นที่ 1)

นอกจากกล่าวไว้ในบทไหว้ครูแล้วยังกล่าวถึงตัวผู้แต่งในตอนจบเรื่องเล่าถึงประวัติการเดินทางไปเสาะหาใบลานมาใช้เขียนหนังสือว่าผู้เขียนเป็นพระเดินทางไปพร้อมกับเณรไปพักยังวัดเมื่อได้ใบลานแล้วก็กลับมาที่บ้านตองคำเขียนเรื่องท้าวหอยโข่งเพื่อหวังกุศล ดังได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 2 ในเรื่องประวัติการแต่งหนังสือ

<u>กล่าวถึงพระสงฆ์ในเนื้อเรื่อง</u> ในตอนที่แห่นางเกตสินีไปเข้าพิธีแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง มีชาวบ้านมาร่วมในขบวนเป็นจำนวนมาก เนื่องจากทุกคนต้องการไปดูตัวของท้าวหอยโข่งซึ่งถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม ชาวเมืองแม้จะป่วยไข้ก็พยายามไป แม้กระทั่งพระสงฆ์และสามเณรก็ตามขบวนไปด้วยจนมีคนทักว่าไม่ใช่กิจของสงฆ์ ดังความว่า

พระสงฆ์พร้อมจัวเณรก็เฮ็วฮีบ
ปนหมู่ สาวสำน้อยเขาเห็นแล้วไล่หนี
ตั้งบ่ แม่นฮีตเจ้าพระสงฆ์อยู่แกมสาว แท้ตาย
คันยัง คนปนสาวสิผูกเอาเมือถวายเจ้า
พระสงฆ์ได้ยินเสียงเขาด่า สันนั่น
ก็จิง ปนป่วงฟ้าวเมือแท้บ่ไป นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 107)

<u>กล่าวถึงพระพุทธเจ้า</u> หลังจากท้าวหอยโข่งปราบพญาทอนได้แล้วจึงพาพญาสอน และพญาทอนเดินทางไปตามหามเหสีทั้งสอง ทั้งหมดออกเดินทางจากเมืองโดยการเหาะไป ชาวเมืองเห็นท้าวหอยโข่งซึ่งเป็นมนุษย์เหาะได้ก็เกิดความอัศจรรย์ใจ ต่างพากันคิดว่าท้าวหอยโข่งมีความสามารถสมกับเป็นผู้มีบุญโดยแท้ แต่ต้องพลัดพรากจากมเหสี คงเป็นเพราะเวรกรรมแต่ชาติปางก่อนยังติดตามมาให้ต้องชดใช้เหมือนอย่างพระพุทธเจ้าในชาติก่อน ๆ ยังต้องทนทุกข์ทรมานชดใช้กรรม พระองค์จึงทรงสั่งสอนให้คนทำบุญให้มาก ๆเพื่อจะได้ไม่พ้นกรรมดังความว่า

ผู้หนึ่ง ต้านกล่าวเว้าเวรมียังหนักหนา แท้ตาย
มันก็ ทำตัวเป็นท่อภูเขาบังไว้ นั่นดาย
แต่ว่า สัพญูเจ้าทัวละมานปางก่อน วันนั่น

ยังมี เวรเกี่ยวข้องเถิงเนื้อถึกพระองค์ นั่นตาย
ไผบ่ ลิงเห็นข้อเวรหลังแต่ชาติก่อน เฮาเฮ้ย
พระพุทธเจ้าสั่งไว้ทำบุญให้สว่างเวร แท้แหล่ว

กล่าวถึงวัด วัดเป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของศาสนา เป็นอีกข้อหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าคนในสังคมนั้นนับถือพุทธศาสนาในเรื่องกล่าวถึงวัดในตอนที่ทหารเมืองพะลานเดินทางไปเมืองจำปาเพื่อถามข่าวท้าวหอยโข่ง ระหว่างทางทหารเดินทางผ่านหมู่บ้าน มองเห็นวัดตั้งเด่นเป็นสง่า หลังคาปิดทองสวยงาม ดังที่กล่าวไว้ว่า

แต่นั่น ขุนก็ฮู้แจบแจ้งฮีบขวี่อาชะไนย
พลหลวงหลายฮอดพันไปหน้า
กายนากว้างนาขวางเยิ้นย่าง
อันว่า สองฟากข้างมีบ้านวัดวา
ผาสาทตั้งหลังคานั่นก็พอกคำ แท้ตาย
(แผ่นที่ 199)

1.4.2 **การปฏิบัติตัวของศาสนิกชน** การปฏิบัติตัวของศาสนิกชนเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา เป็นอีกประการหนึ่งที่จะบ่งบอกได้ว่าพวกเขานับถือศาสนาใด ในเรื่องตัวละครยึดธรรมเนียมปฏิบัติตามหลักของพุทธศาสนา ดังนี้

การเอาดอกไม้บูชาพระ ชาวพุทธมีธรรมเนียมปฏิบัติคือ มักนำดอกไม้ ธูป เทียน มาบูชาสิ่งที่ควรบูชา โดยเฉพาะคุณของพระพุทธเจ้า ในเรื่องกล่าวถือการเก็บดอกไม้มาบูชาพุทธคุณ คือ นางสนมของนางเกตสินีได้ไปเก็บดอกไม้ในป่าเพื่อนำมาบูชาพระ ทำให้นางสนมไปพบลูกนกสาริกาจึงนำให้นางเกตสินีและนางคำสายเลี้ยงไว้ ดังความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงผู้งสาวใช้สองนางเทวีใหญ่ ก่อนแหล่ว
กาลละดูล่วงเข้าสังขารเต้าถ่ายมา

เขาไป หาดอกไม้ในป่าไพรหนา
จักเอา มาบูชาพุทธคุณทุกวันแท้

(แผ่นที่ 128)

การบวชเป็นชี ศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา มักนิยมบวช ถ้าเป็นผู้ชายก็บวชเป็นภิกษุ ส่วนผู้หญิงก็บวชเป็นภิกษุณีแต่หลังจากสิ้นสมัยพุทธกาลแล้ว การบวชเป็นภิกษุณีก็ถูกยกเลิกไป ผู้หญิงจึงต้องบวชเป็นชีแทน ในเรื่องท้าวหอยโข่ง นางเกตสินีและนางคำสายบวชเป็นชีอยู่กับฤาษีนางทั้งสองบวชชีเพราะหนีภัย การถือศีลภาวนาเป็นการปฏิบัติตนตามความเชื่อของพุทธศาสนิกชนว่า เมื่อบวชแล้วจะสามารถชำระกิเลสและสร้างกุศลให้กับตัวเอง ดังที่ฤาษีกล่าวกับนางทั้งสองว่าให้นางบวชทำบุญไว้และเฝ้าอธิษฐานให้ได้พบกับท้าวหอยโข่ง ขอให้พ้นเคราะห์โดยเร็ว ดังความว่า

แต่นั่น ตาบัดโสต้านดอมนางสองอ่อน
เขือจง อดอยู่เยิ้นไปตั้งต่อบุญ นั่นเทิน
เขือจง แถหัวเข้าเป็นนางขาวจิงประเสริฐ ดีตาย
ภาวันนา ทั้งหยาดน้ำปรารถนาพ้อแต่ผัว นั่นเทิน
คันจัก อยู่ดงนี้ผุงทอนเล่าสิเห็น แท้ตาย
เขาจัก ชมสองศรีเสบกามคุณแก้ว
ลัดสีกล่าวแล้วสองเล่าแถหัว
ก็จิง เอาศีลสิบบวชภาวันนาแท้

(แผ่นที่ 150)

การทำบุญอุทิศให้คนตาย ธรรมเนียมปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนอีกประการหนึ่งคือ การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับคนที่ตายไปแล้วเพราะมีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้ผู้ตายได้รับส่วนกุศล และหลุดพ้นจากความทุกข์ทรมานได้ไปเกิดบนสวรรค์ ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้กล่าวถึงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่คนที่ตายคือ ท้าวหอยโข่งติดตามหามเหสีเป็นเวลาหลายปี แต่ไม่พบจึงคิดว่ามเหสีอาจจะตายไปแล้ว จึงชวนพญาสอนกลับเมืองพะลานและทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้นางเกตสินี และนางคำสาย ดังกล่าวว่า

แต่นั่น บาบุญเจ้าทั้งมารดาพ่อแม่
เฒ่าแก่พร้อมชาวบ้านสู่คน
พร้อมกัน ตกแต่งสร้างบุญส่งไปเถิง
ขอให้ อินทร์พรหมผายฮอยให้เห็นน้อง

(แผ่นที่ 158)

ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีการนับถือพุทธศาสนา ซึ่งจะเห็นได้จากการกล่าวถึงพระสงฆ์และศาสนสถาน คือวัด ตลอดจนมีการกล่าวถึงคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนี้ยังมีหลักปฏิบัติตามแนวทางของพุทธศาสนา เช่น ผู้หญิงบวชชี และมีการทำบุญอุทิศให้คนตาย เป็นต้น

1.5 **เครื่องอุปโภคบริโภค** หมายถึงที่อยู่อาศัย เครื่องใช้ภายในบ้าน เครื่องนุ่งห่ม เครื่องดนตรี และอาวุธต่าง ๆ ตลอดจนอาหารที่รับประทาน ซึ่งจะขอแยกกล่าวถึงเครื่องอุปโภคและบริโภค ดังนี้

1.5.1 **เครื่องอุปโภค** เครื่องอุปโภคที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

ก. **ที่อยู่อาศัย** สภาพที่อยู่ที่กล่าวถึงในเรื่องนั้นมีหลายประเภทนับตั้งแต่กระท่อม บ้านทั่วไป และปราสาทราชวัง ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนชั้นสูง คือชนชั้นปกครองอันได้แก่ เจ้าเมือง การกล่าวถึงที่อยู่อาศัยในเรื่อง มีดังนี้

กระท่อม สภาพที่อยู่อาศัยที่เรียกว่ากระท่อมเป็นบ้านหลังเล็ก ปลูกสร้างอย่างง่าย ๆ ใช้วัสดุที่ไม่ค่อยแข็งแรงทานทานนัก ไม่ใช้ความประณีตในการสร้าง แต่จะใช้ความสะดวกพอให้พักอาศัย คุ้มแดด คุ้มฝนได้ กระท่อมมักจะมุงด้วยหญ้าคา ฝาทำด้วยไม้ไผ่สานหรือใบตอง ส่วนพื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ (ไม้ไผ่แผ่ออกเป็นแผ่น ๆ) คนที่มีฐานะยากจนมักจะต้องอาศัยอยู่ในกระท่อม อย่างเช่น ย่า ของท้าวหอยโข่ง ผู้แต่งบรรยายให้เห็นสภาพกระท่อมของย่าไว้ว่า

หลังเฮือนน้อยก็พอไพหมาด
ชานก่ายฮั้วพอต้ามค่าแขน นั่นแหล่ว
ท้าวจิง ไปล่ำเยี่ยมลิงเบิ่งเฮือนนาย

เห็นแต่ เอาหลัวเลียนกาดปูทางพื้น

(แผ่นที่ 13)

ผาม คือที่พักที่ปลูกขึ้นพักชั่วคราว ไม่แข็งแรงถาวรเหมือนกระท่อมหรือบ้าน อาจใช้เสาไม้ไผ่หรือไม้เล็ก ๆ แทนไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาอาจใช้หญ้าคาหรือฟากไม้ไผ่ปิดไว้ ปูพื้นด้วยฟากไม้ไผ่ ผามมักสร้างขึ้นเป็นที่พักชั่วคราวสำหรับให้แขกที่มาจากต่างหมู่บ้านได้พักอาศัยในช่วงเทศกาล งานบุญต่าง ๆหรือในงานรื่นเริงอื่น ๆ ที่ต้องสร้างที่พักให้ผู้มาร่วมงาน

ในเรื่องท้าวหอยโข่งกล่าวถึงผามในตอนที่นางคำสายเดินทางจากเมืองตักกะสิลามายังเมืองพะลาน เมื่อมาถึงชานเมืองนางก็ให้หยุดพักไพร่พล แล้วสร้างที่พักชั่วคราวขึ้นพักนอน ดังความว่า

เขาจิง ไปจอดยั้งกลางท่งแคมเมือง
แปงผามชัยบ่อนเซามุงหญ้า
พระวีซาท้าวดีใจชมชื่น
ก็จิง เอาน้องคำสายน้อยขาบถวาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 127)

บ้านทั่วไป ชาวบ้านทั่วไปที่มีฐานะปานกลาง จนถึงฐานะดี จะสร้างบ้านใต้ถุนสูง หลังใหญ่กว่ากระท่อมมาก สามารถพักอาศัยได้สบาย เพียงพอแก่จำนวนสมาชิกในครอบครัว ในเรื่องกล่าวถึงบ้าน คือบ้านของย่าที่ท้าวหอยโข่งสร้างให้ใหม่ โดยให้ มด ปลวก เนรมิตให้ สภาพของบ้านย่าบรรยายไว้ว่าเป็นบ้านขนาดย่อมมีสองห้อง ใช้ฟากไม้ไผ่ปูพื้น ฝาไผ่เฮี้ย (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) สานเป็นลาย หลังคามุงด้วยหญ้าคา มีนอกชานทำด้วยไม้เนื้อแข็ง และใช้ไม้คะยูง (ไม้ชิงชัน) ทำเป็นบันได ดังความว่า

ดอมว่า บากล่าวแล้วเขาฮีบโดยพลัน
พอคาวลุกเกิดเป็นเฮือนกว้าง
มีสองห้องขันดีเสาถี่ จริงแหล่ว
มีทั้ง พื้นพากเกลี้ยงเพียงแท้แจบดี

ฝาไม้เฮี้ยลายโคมใสแกมอ่ำ แท้แหล่ว
อันว่า หลังเฮือนมุงหญ้าคางามละห้อย
เขาก็ ไปเอาไม้แปงซานลำแก่น
ข้นไดย่าขึ้นเขาเอาไม้แก่นคะยูง
เลยเล่าแล้วทุกสิ่งบอละบวน
เขาจิง โจมเอาไหใส่บามาไว้

(แผ่นที่ 19-20)

ปราสาทราชวัง ที่อยู่อาศัยชนชั้นปกครอง คือ เจ้าเมืองนั้น มีลักษณะแตกต่างจากชาวบ้านทั่วไป นั่นคือมีความใหญ่โต รโหฐานสมฐานะ การสร้างต้องทำอย่างประณีตสวยงาม มีการประดับตกแต่งอย่างวิจิตรพิสดารดังจะเห็นได้จากปราสาทของท้าวหอยโข่ง เป็นบ้านขนาดใหญ่ มีข้าวของเครื่องใช้ครบบริบูรณ์ เรียกชื่อบ้านนั้นว่า "โฮง" หรือ "หอ" หรือ "ผาสาท" นอกจากมีตัวบ้านแล้ว ยังมีกำแพงล้อมรอบ มีประตูเข้าออกแปดทาง ทุกประตูมีปืนใหญ่ติดตั้งไว้พร้อม ลักษณะบ้านของท้าวหอยโข่งนั้น เป็นวัง ซึ่งเป็นที่พักของเจ้านาย มเหสีและบริวาร ปราสาทของท้าวหอยโข่งนั้นเนรมิตขึ้นโดยมด ปลวก บรรยายไว้ว่ามีเสาหมื่นต้น มีห้องทั้งหมดพันห้อง พื้นกระดานปูลาดด้วยแผ่นเงิน หลังคามุงด้วยทองคำ มีโคมไฟติดไว้โดยรอบด้านในเขียนลวดลายประดับไว้อย่างสวยงาม มีทั้งลายธรรมชาติ คือต้นไม้ ดอกไม้ รูปสัตว์ และภาพวาดนิทานต่าง ๆ เช่น เรื่อง สุดทะนู ตอนถูกยักษ์ลักม้ามณีกาบไป เรื่องท้าวสีทนต์ตอนตามหานางมโนห์รา ดังคำกลอนกล่าวไว้ว่า

หอยจิง วาจาต้านดอมฝูงมดปลวก
แต่นั่น มดปลวกฮู้เหตุแล้วจิงโดยเจ้าสู่ตัว
เขาฮีบ ตกแต่งตั้งเป็นผาสาทหอสูง
ก็หาก ดูงามสุดหมื่นเสาพันห้อง
คือดัง อินทร์แปลงนั่นเพียงกันเสมอพาบ กันแหล่ว
อันว่า คำลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกระดาน แท้ตาย
อันว่า หลังคานั่นมุงคำทั้งแท่ง
กระดิ่ง เลียนล้อมสายคานั่นสนั่นเสียง แท้ตาย

ก็หาก เฮืองฮุ่งแจ้งแสงส่องโคมไฟ แท้ตาย
ฝากระดานเลียนล้อมวงเวียนอ้อม
บาก็จิง จำสักกูนาแต้มเป็นลายเสมอภาค กันแหล่ว
ฝูงหมู่ นกเลียนล้อมมาแท้สู่แนว
นกยูงแต้มเป็นลายเสมอภาค กันแหล่ว
นกเขาแต้มเป็นแท้แห่งมัน
นกยูงแต้มสีดำคือฮูป มันนั่น
ขาวยิ่งเพียงนกยางแต้มขีดเขียน แท้ตาย
ฝูงหมู่ เขียวแลสิ้วทั้งมุยอิดอ่อน ก็ดี
ตามแต่ ภาษาเขาสู่แนวเขาแต้ม
ก็หาก แซว ๆ พร้อมสักกูนาเขียนขีด
ดูเสียงอึ้งปางกว้างซว่าแซว แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 96)

ข. **<u>เครื่องใช้ในครัวเรือน</u>** หมายถึง เครื่องใช้ที่จำเป็นในบ้านเครื่องใช้ประกอบอาหารและเครื่องนอน ซึ่งทุกบ้านจำเป็นต้องมีครอบครัวที่มีฐานะดีก็จะมีเครื่องใช้ครบสมบูรณ์ ส่วนครอบครัวที่มีฐานะปานกลาง หรือยากจนก็จะมีเครื่องใช้เท่าที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ เครื่องใช้ในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

กระด้ง หมายถึง ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับร่อนข้าว หรือเลี้ยงตัวไหม
กระโถน " ภาชนะสำหรับบ้วนน้ำหมาก น้ำลาย
กระบุง " ตะกร้าที่ใช้ใส่สิ่งของต่าง ๆ เช่นใส่ข้าวเปลือก หรืออื่น ๆ
กระเบียน " กระด้งสานด้วยไม้ไผ่ หรือทำจากไม้แผ่นกลม ๆ ใช้สำหรับวางใส่ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกใหม่ ๆ เพื่อให้ข้าวเย็นตัวลงก่อนจะนำข้าวใส่กระติ๊บ

ขัน(โอ)	หมายถึง	ภาชนะที่ใช้ตักน้ำจากโอ่ง อาจทำจากกะลามะพร้าว ทองเหลือง หรือเงิน
ขวาน	"	เป็นเครื่องใช้ที่ใช้ตัดฟันต้นไม้
จ่อ	"	ภาชนะสานด้วยไม้ไผ่เป็นวงกลม คล้ายกระด้ง แต่สานตาห่างกว่า และมีไส้ขดเป็นวงก้นหอย จากด้านในวนออกมาเรื่อย ๆ ใช้สำหรับให้ตัวไหมทำรัง
บั้งทิง	คือ	กระบอกไม้ไผ่ ใช้ตักน้ำ
ฝาชี	"	ภาชนะที่ใช้ครอบปิดสำรับกับข้าวป้องกันแมลงตอม ทำจากไม้ไผ่สาน
พาข้าว	"	ถาดมีเชิงสูงประมาณครึ่งฟุตสำหรับใส่ถ้วย หรือจานกับข้าว ทำจากไม้เนื้อแข็งหรือหวายสานหรือไม้ไผ่สาน
ม่าน	"	ผ้าที่ใช้เป็นฉากกั้นห้องนอนกับห้องอื่น ๆ หรือใช้กั้นหน้าต่าง ประตู บังแดด
มีดพร้า	"	มีดขนาดใหญ่ ใช้ฟันสิ่งต่าง ๆ
หม้อดิน	"	หม้อที่ทำจากดินเหนียว ใช้หุงหาอาหาร
หม้อทอง	"	หม้อทองเหลืองใช้หุงหาอาหาร
หมอน	"	เครื่องนอนใช้สำหรับหนุนศีรษะ
เสื่อ	"	เครื่องใช้ปูนอน ทำจากต้นกกสานเป็นผืน
ไห	"	โอ่งน้ำขนาดเล็ก ใช้ใส่น้ำ

ในบทกลอนที่กล่าวถึงเครื่องใช้ภายในบ้าน ทั้งบ้านของย่าเดิม และบ้านใหม่และเครื่องใช้ในบ้านของท้าวหอยโข่ง ความว่า

ท้าวจิง	ไปล่ำเยี่ยมลิงเบิ่งเฮือนนาย
เห็นแต่	เอาหลัวเลียนกาดปูทางพื้น
เห็นทั้ง	สาดเหี่ยนฮ้ายหมอนเก่าฮาวแขน นี้แหล่ว
เห็นทั้ง	เตาไฟผิงท่อเบียนดูน้อย
บาก็	เห็นยังหม้อดินมีกระเบื้องหนึ่ง

กับทั้ง ทิงไม้ไผ่บ้าน มีแท้หน่วยเดียว
ยังแควนแท้ไหออมปากบิ่น
ย่าก็ แพงใส่น้ำปั้งไว้ค่อยกิน แท้แหล่ว
ก็บ่ มีเสื้อผ้าบุงหยังดังจ่อ อีสังแหล่ว
มีแต่ เฮือนน้อย ๆ บาท้าวคึดอีดู

(แผ่นที่ 13)

บ้านใหม่ของย่าที่ท้าวหอยโข่งสร้างให้มีเครื่องใช้ครบพร้อม สำหรับย่า ดังความว่า

สูจง เตือนกันพร้อมปุกเฮือนให้นายย่า
เฮ็ดให้มัน แล้วมื้อนี้อย่าช้าก่อนงาย แท้ดาย
ให้มี เสื่อสาดพร้อมเงี่ยงโงโอขัน
พอให้ สมควรนายแม่กูคนเฒ่า

(แผ่นที่ 19)

เครื่องใช้ในบ้านของท้าวหอยโข่งที่มด ปลวกเนรมิตให้ มีพร้อมด้วยเครื่องใช้ในบ้าน ซึ่งประกอบด้วย เม็ง (เตียงนั่ง) เบาะนั่ง เสื่อ หมอนอิง ขันตักน้ำ พานหมาก ผ้าปักบังขื่อ ผ้าม่าน ดังความว่า

มีทั้ง เม็งคำล้วนสะนะเลียนดูหลาก
เสื่อสาดเกี้ยงหมอนเท่าหน้าลาย
โอตั้งน้ำเงี่ยงโงขันสลา ก็มี
แพรดานปักขื่อเทิงบังไว้
ผ้าม่านบังบ่อนบรรทม
หลายเครื่องสับดอกดวงงามละห้อย

(แผ่นที่ 97-98)

ค. **<u>เครื่องดนตรี</u>** ดนตรีเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงแก่คนในสังคมควบคู่ไปกับมหรสพต่าง ๆ ดนตรีที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ กลอง ฆ้อง ตะโพน ปี่ หมื่งหม่าง ระนาด พิณ แคน แตร ซอ ดังปรากฏในเรื่อง ดังนี้

เมื่อท้าวหอยโข่งสร้างปราสาทเรียบร้อยแล้ว ก็เข้าพักอาศัยในบ้านมีการบรรเลงดนตรีขับกล่อมตลอดเวลา จนกว่าเจ้าเมืองพะลานจะแห่นางเกตสินีเจ้าสาวมาเข้าพิธีแต่งงาน ดังความว่า

มีทั้ง ไทเสบน้อยเสบใหญ่ออละซอน
ทั้งระบำขับเสบบาไทท้าว
เสียง<u>ตะโพน</u>ก้องดังเนื่องคีคืน
<u>กลองทัด</u>ก้องเสียง<u>ฆ้องปี่</u>ก็ดัง
<u>หมื่งหม่าง</u>ก้องนางนาดดังเนือง แท้แหล่ว
เขาก็ ตีแขนงแกมชิงดูล้ำ

(แผ่นที่ 99)

ตอนที่ท้าวหอยโข่งพามเหสีเดินทางจากเมืองจำปาไปยังเมืองพะลานนั้น เจ้าเมืองจำปาได้จัดขบวนแห่ไป พร้อมกับมีดนตรีบรรเลงขับกล่อมไปตลอดทาง ดังความว่า

แต่นั่น หมอหวนผู้ฮู้สาควีเฮียง
ลงเลขตองหายามได้แห่ไป
คื่น ๆ ฆ้องหน่วยใหญ่เขาหาม
มีซาวกำหน่วยหลวงเหลือล้น
สามสิบเก้าเขาตีคีคื่น
หื่น ๆ ก้องคือฟ้าฮือเสียง นั่นแหล่ว
ฟังดู กลองชัยเท่งดังดีฮีหื่น
ซาวหน่วยแท้ตีย้ายคื่นคือ
เขาก็ ลั่นสามบอกเลาใหญ่ปานฮีน
มีสิบทีก็จิงลีลาย้าย

ฟังดู เสียงเพลงพร้อมตุลิยางยวงส่ง ไปนั่น
ทั้งปี่ฮ่อสวนไลพร้อมเป่าแก
ออละแอพร้อมพิณเพงเพียะต่อย ไปแหล่ว
มีทั้ง ซอกล่อมเข้าแคนพร้อมโฮนั่น
(แผ่นที่ 218)

อีกตอนหนึ่งในเรื่องที่กล่าวถึงเครื่องดนตรีคือ ตอนที่ท้าวหอยโข่งทำพิธีบายศรีเพื่อขึ้นครองเมืองนิมิต หลังจากพิธีสู่ขวัญแล้วก็มีดนตรีบรรเลงขับกล่อม และมีมหรสพแสดงให้ชาวเมืองดูข้อความที่กล่าวถึงเครื่องดนตรีความว่า

ฟังดู เสียงกลองม้องนันเนืองตีเสบ
ฝูงเสบน้อยแคนได้ติ่งซอ มากแหล่ว
แซว ๆ ฮ้องขับระบำนำปี่ ก็มี
ลิงแล่นเต้นเหยี่ยวย้อหยอกสาว แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 231)

ง. เครื่องแต่งกาย เครื่องแต่งกายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติอย่างหนึ่งที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของเชื้อชาติ แต่ละกลุ่มชน เครื่องแต่งกายที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นการแต่งกายแบบชาวอีสานโบราณ คือ ผู้ชายนุ่งโสร่งหรือผ้าเตี่ยว ผู้หญิงนุ่งผ้าซิ่น ห่มสไบและประดับด้วยเครื่องประดับที่ทำด้วยเงินทองและอัญมณี บุคคลสำคัญมักสวมรองเท้า ส่วนชาวบ้านทั่วไปมิได้กล่าวถึงการแต่งกายที่พบในเรื่องมีดังนี้

เครื่องแต่งกายผู้หญิง ตัวละครหญิงที่แสดงให้เห็นการแต่งกายของผู้หญิงคือ นางเกตสินี และย่า ดังความว่า

นางก็ สบใส่ซิ่นผืนค่าแสนคำ
สะไบบังแผ่นแฮทางฮ่อ
หูเจ้า ซ้ำใส่ต้างแหวนสอดสุบมือ แท้แหล่ว

กับทั้ง สังวาลเคียนใส่ดิงงามละห้อย

(แผ่นที่ 61)

แม่บ่ช้าจันทร์มันไล้ลูบดิง
ผัดเข้าแป้งสีฟองเล่าแกมกัน
ผัดกะเสิมสีนาดทะนางงามละห้อย
แล้วจิง ดวาเอาผ้าผืนค่าแสนเมือง
มาให้นางทงคืออินทร์มาเอ้
ทั้งสะไบผ้าผืนดีค่าหมื่นคำ นั่นแหม
ก็จิง เบี่ยงให้ลุนน้อยลูกแพง
ก็หาก งามซวดพันคือเทเวดนางแมน
แขนกลมดีส่วยแพนงามล้ำ
สังวาลซ้ำพัดค่องเคียนดิง แฮงงามยิ่ง จริงแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าลอดลง นั่นแหล่ว
แม่ซ้ำ เอายังม้าวสบแขนแก้วเกด
แฮงซ้ำ มีเพศล้นเหลือต้ามกว่าหลัง แท้ตาย
แม่ซ้ำ เอาต้างแก้วสบสอดใส่หู
ซ้ำเล่า ดูถนัดดีดังนางแมนย้อง
แม่ซ้ำ เอาแหวนแล้วสบมือนางนาถ
ดูสะอาดพ้นมือส่วยดังเหลา นั่นตาย
แม่ซ้ำ บายกระโจมเกล้าสุบหัวแฮงงามตื่ม ปะโทแหล่ว
คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าผู้ดี นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 105)

บาก็ เอาทั้งซิ่นทั้งสะไบให้ ห่มย่า
ย่าก็ ชมซื่นได้ดอมท้าวนุ่งทง

(แผ่นที่ 98)

จากการบรรยายการแต่งตัวของนางเกตสินีและย่าทำให้ทราบว่า ผู้หญิงอีสานในยุคนั้นแต่งกายโดยนุ่งผ้าชิ่น (ผ้าถุง) ห่มสะไบมีเครื่องประดับ ได้แก่ ตุ้มหู (ต่างหู) สังวาล ม้าว (กำไลรัดต้นแขน) แหวน มงกุฎ เป็นที่น่าสังเกตว่าการแต่งตัวในลักษณะดังกล่าวใช้ในงานพิธี

เครื่องแต่งกายผู้ชาย ตัวละครชายที่กล่าวถึงการแต่งกายคือ ท้าวหอยโข่ง ซึ่งกล่าวถึงการแต่งตัวในตอนที่ท้าวหอยโข่งจะลงมาเกิด ก่อนจะลงจากวิมานเทวบุตรได้แต่งตัวเต็มยศ ส่วนอีกตอนหนึ่งคือตอนถอดรูปจากหอยเป็นชายหนุ่มรูปงาม ดังความว่า

คอมกล่าวแล้วเทวบุตรตุ่งเดินเมือ
เถิงวิมานแต่งตัวบ่มีช้า
ทงนุ่งผ้าจักคำเฮืองเฮือ
ก็จิง สบใส่เสื้อผื่นล้ำค่าเมือง
บาแอวเจ้ามาเคียนแฮงงามยิ่ง
มีแต่แก้วเหลืองเหลื่อมส่องใส่ แท้แหล่ว
แหวนคู่นิ้วม่าวสอดสุบแขน
กับทั้ง สังวาลเคียนใส่ดิงงามละห้อย
กะจอนหูพร้อมกะโจมหัวสบใส่
ก็หาก งามยิ่งย้อยสาวฟ้าบวดกะสัน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 5)

หอยปัง กลับกลายปิ้นเป็นท้าวฮูปงาม แท้แหล่ว
บาก็ ทงนุ่งผ้าผืนค่าแสนคำ
ผืนนี้ เอามานำแต่เหิงเมืองฟ้า
บาซ้ำ สบใส่เสื้อเมืองอินทร์เฮืองเฮือ
ม้าวใส่แล้วสังวาลซว้านใส่ดิง
แหวนใส่นิ้วหูสอดกะจอนคำ
มงกุฎสบใส่หัวงามละห้อย

(แผ่นที่ 98)

พังดู ผูงสาวฮ้องชายบายตมใส่ พุ้นเย้อ
ชายเล่าฮ้องสาวจับได้ กะเตี่ยวดึง
ชายก็ มัวเมาคั้นของโตมือมูบอยู่
ปากเล่าฮ้องหาแท้เพื่อนผูง

(แผ่นที่ 246)

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นการแต่งกายของชายที่แตกต่างจากเครื่องแต่งกายหญิง คือ ผู้ชายที่แต่งตัวในงานสำคัญนั้น จะนุ่งผ้าโสร่ง สวมเสื้อแล้วมีเครื่องประดับคือสังวาล ม้าว (กำไลรัดต้นแขน)ต่างหูและสวมมงกุฎ ส่วนชาวบ้านทั่วไปนุ่งผ้าเตี่ยว คือนุ่งผ้าแบบโจงกระเบน แต่พันขึ้นจนถึงต้นขาแล้วหมุนให้ด้านหน้าเป็นเกลียวสอดผ่านหว่างขาไปเหน็บไว้ด้านหลัง การนุ่งผ้าเตี่ยวนี้จะกระชับ คล่องตัวกว่านุ่งโสร่ง เวลาทหารออกรบ หรือต้องขี่ม้าเพื่อเดินทางไกลจึงนุ่งผ้าเตี่ยว

จ. เครื่องศาสตราวุธ อาวุธเป็นสิ่งที่มีเพื่อใช้ป้องกันตนเองและเพื่อทำสงครามป้องกันบ้านเมืองหรือสู้รบเพื่อขยายอาณาเขต อาวุธที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งได้แก่ ดาบ ธนู ปืนใหญ่ เป็นต้น ซึ่งกล่าวถึงดังนี้

เทพบุตรจะลงมาเกิดเป็นท้าวหอยโข่งได้นำอาวุธติดตัวลงมาด้วย คือ ธนู ดาบกายสิทธิ์ และรองเท้าแก้ว ซึ่งเป็นของวิเศษใช้เป็นอาวุธป้องกันตัว ดังความว่า

ท้าวจิง บายเอาแก้วคันไชดวงประเสริฐ
ทั้งธนูพ่ำพร้อมของดีเจ้าบ่วาง
ก็จิง สบเกิบแก้วพายดาบกายสิทธิ์
ลงวิมานบ่นานมีช้า

(แผ่นที่ 5)

ท้าววีซาบุกเข้าไปในห้องนอนของนางเกดสินีและท้าวหอยโข่งเพื่อชิงตัวนางเกดสินี ท้าววีซากับท้าวหอยโข่งจึงต่อสู้กัน ท้าววีซา เอาง้าว (ดาบ) ออกมาฟันท้าวหอยโข่ง แต่ง้าวกระเด็นตกใต้ถุนไป ดังความว่า

แต่นั้น พระวีชาท้าวถอนค้นไชดวงดาบ
พันแขน หอยโข่งท้าวดวงง้าวเล่าซะเด็น
ง้าวก็ ตกถึกพื้นใต้ล่างปางคำ
พระวีชาตกตื่นใจดูสลั่ง

(แผ่นที่ 122)

พญาสอนซึ่งเป็นเจ้าเมืองหนึ่งในแถบเขาพระสุเมรุ เป็นผู้มีวิชาความรู้ มีอาคมแก่กล้า และมีอาวุธประจำตัว คือ ธนู และดาบวิเศษ ซึ่งมีอานุภาพยากที่จะหาใครทัดเทียมได้ ดังความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงสอนไกลาดท้าวอยู่ฟากเหลี่ยมเขาเสมน ก่อนแหล่ว
มีอิทธิศาสตร์ศิลป์ดวงกล้า
มีธนูแก้วดวงดีสิทธิเดช
บัดแต่ ขงประเทศพุ้นบ่มีแท้สิเปรียบปาน ได้แหล่ว
กับทั้ง มีดาบแก้วดวงประเสริฐค้นชัย
ก็บ่ มีไผปูนเปรียบเทียมเพียงได้

(แผ่นที่ 137)

พญาสอนสู้กับพญาทอน มีการนำเอาอาวุธออกมาใช้เข่นฆ่ากันคือ ดาบ ธนู และกระบอง ดังที่กล่าวถึงในเรื่องว่า

แต่นั่น เจ้าจิงด้านกล่าวเว้าดอมแห่งพญาสอน
ท่านจง ฮวายธนูศิลป์ลั่นยิงทอนเฆ่า นั่นเทิน
ดอมว่า ท้าวกล่าวแล้วสอนฮีบยอมือ
ยิงปืนตำทอนกึ่งลงหอกว้าง
ทอนนำม้างยอค้นไชตัดขาด
ดึงท่านเฆ่าสะเด็นฟังจากกัน แท้แหล่ว
มันบ่ช้าฮีบต่อตามคืน
กุมพญาสอนขว้างเพียงสนามกว้าง

สองนำง้างธนูศิลป์ยิงใส่
ทอนลุกได้ธนูแก้วก่งยิง
ทอนซ้ำ จับเอาค้อนกระบองตีสอนใหญ่
คึงสอน เลยมุ่นเป้เป็นก้อยลาบแกง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 164-165)

เครื่องอุปโภคที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีหลายประเภทได้แก่ ที่อยู่อาศัย ซึ่งมีหลายลักษณะคือ ผาม (ที่พักชั่วคราว) กระท่อม บ้าน โฮงหรือหอ (ปราสาท) ซึ่งปลูกสร้างตามฐานะของเจ้าของ โดยใช้วัสดุตามธรรมชาติที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้กระดาน หญ้าคา ใบตอง เป็นต้น

เครื่องใช้ในครัวเรือน เป็นเครื่องใช้ที่จำเป็น เช่น เครื่องนอน เครื่องครัว สิ่งของเหล่านี้ ทำจากไม้ไผ่บ้าง ไม้เนื้อแข็งบ้างหรือกะลามะพร้าวบ้าง

เครื่องดนตรีประกอบด้วย พิณ แคน ระนาด ฆ้อง กลอง ปี่ ตะโพน แตร

ในด้านการแต่งกายนั้น ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ห่มสไบ ส่วนผู้ชายนุ่งโสร่ง และผ้าเตี่ยว มีเครื่องประดับ เช่น แหวน กำไล ต่างหู สังวาล กำไลรัดต้นแขน และรัดเกล้า

อาวุธที่ใช้ มี ดาบ ธนู และปืนใหญ่

1.5.2 **เครื่องบริโภค** หมายถึง อาหารที่ใช้รับประทานทั้งคาวและหวาน ตลอดจนน้ำกินน้ำใช้ ในเรื่อง ตอนที่ย่ากินอาหารที่ท้าวหอยโข่งเนรมิตให้ ดังนี้

ท้าวหอยโข่งสั่งให้มดปลวก จัดเตรียมอาหารไว้ให้ย่า ซึ่งมีอาหารครบทุกประเภทให้ย่าเลือกกิน มีทั้งอาหารคาว และอาหารหวาน ดังความว่า

ให้ได้ พาข้าวพร้อมปิ้งอั่วมันหมู
หุงแกงหมกหมอกเผาหลามคั่ว
ส้มสว่าก้อยลาบแจ่วเกลือผัก
ของกินในพาสูให้มีสู่อันท่อน
สาละวงก็ดีกงเกียนทั้งข้าวขี้หนูให้มีพร้อม
ให้มัน มีพ่ำพร้อมสู่อันแท้อย่าให้หลอ ท่านเฮ้ย

ข้าวหนมข้าวแหนบพร้อมข้าวโคบและข้าวขี้หนู
สูจง หามาหมดข้าวฟองข้าวมันพร้าว

(แผ่นที่ 19)

อาหารดาวที่กล่าวถึงในตอนนี้มีหลายประเภท มีกรรมวิธีการปรุงแตกต่างกันไป ดังนี้

ปิ้ง	หมายถึง	การทำอาหารให้สุกโดยการย่างไฟ
อั่ว	"	การนำเนื้อสัตว์มาสับผสมเครื่องเทศ แล้วนำไปทอดหรือนึ่งให้สุก โดยมีการห่อหุ้ม เช่น ใส่ในไส้หรือท้องสัตว์ เช่น ใส่ในท้องกบ เป็นต้น
หุง	"	การทำให้สุกโดยการต้ม แต่ใช้น้ำน้อยพอให้อาหารสุก
แกง	"	การปรุงอาหารที่ใช้น้ำใส่เครื่องเทศและพริกให้มีรสเผ็ด
หมก	"	การนำอาหารมาผสมเครื่องเทศแล้วห่อใบตองนำไปย่างไฟให้สุก
มอก	"	การนำอาหารมาปรุงแล้วตำให้เข้ากันกับเครื่องเทศ ใช้ใบตองห่อแล้วนำไปนึ่งให้สุก เช่น มอกหน่อไม้
เผา	"	การทำให้สุกโดยการเผาไฟ เช่น ปลาเผา กุ้งเผา
หลาม	"	การนำอาหารมาปรุงด้วยเครื่องเทศแล้วเอาใส่กระบอกไม้ไผ่ นำไปเผาไฟจนอาหารสุก
คั่ว	"	การนำอาหารใส่หม้อตั้งไฟโดยไม่ต้องใส่น้ำ
ส้ม	"	การนำเนื้อสัตว์หรือปลา มาคลุกกับเกลือ กระเทียม แล้วห่อใบตองให้แน่น หมักทิ้งไว้ 2-3 วัน อาหารจะมีรสเปรี้ยว รับประทานได้
สว่า	"	การนำไก่หรือเนื้อสัตว์อื่น ๆ มาต้มให้สุกแล้วฉีก หั่นเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่เครื่องเทศลงในน้ำพร้อมกับพริกคั่ว
ลาบ	"	อาหารประเภทเนื้อสัตว์สับละเอียด ปรุงรสใส่เครื่องเทศ มีทั้งลาบสุกและลาบดิบ

แจ่ว หมายถึง อาหารที่ต้มหรือย่างให้สุก นำมาตำให้ละเอียด ใส่เครื่องปรุง ผสมน้ำเล็กน้อย

ข้าวปุ้น " ขนมจีน

อาหารที่เป็นของหวาน มีชื่อขนมชนิดต่าง ๆ ซึ่งบางชนิดยังเรียกชื่อนี้อยู่จนปัจจุบัน เช่น ข้าวปาด (ขนมเปียกปูน) ข้าวโคบ (ขนมทำจากแป้งข้าวเหนียวเป็นแผ่นนำไปย่างไฟให้พองกรอบ) นอกจากนี้ยังมีชื่อขนมอีกหลายชนิดที่ปัจจุบันไม่นิยมรับประทานและไม่สามารถบอกได้ว่าขนมชื่อเหล่านี้มีลักษณะอย่างไร ได้แก่ ขนมสาละวง กงเกวียน ข้าวขี้หนู ข้าวพอง ข้าวมันพร้าว ขนมตาควาย เป็นต้น

น้ำเป็นเครื่องบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีพอีกอย่างหนึ่ง ในเรื่องได้แสดงให้เห็นสภาพของการใช้น้ำ คือ ที่บ้านของย่า ใช้น้ำจากบ่อ ซึ่งในภาษาอีสานเรียกว่า "ส้าง" บ่อน้ำที่ขุดลงไปในดินอาจมีความกว้างของรัศมีประมาณ 2 เมตร ลึกประมาณ 3-5 เมตร ขึ้นอยู่กับระดับของน้ำใต้ดิน การนำน้ำขึ้นมาใช้นั้น ใช้ภาชนะที่ได้จากธรรมชาติ เช่น บั้งทิง (กระบอกไม้ไผ่) ดุ (ถังตักน้ำที่สานจากไม้ไผ่ทาด้วยชันจนน้ำไม่ไหลออก) โดยใช้ไม้ไผ่ยาว ๆ มีตะขอเกี่ยวตรงปลาย เรียกว่า "ไม้ขอ" เอาบั้งทิงหรือดุ เกี่ยวกับปลายไม้ขอหย่อนลงไปตักน้ำขึ้นมาเก็บใส่ตุ่มไว้ดื่มหรือใช้ในครัวเรือน

ย่ากลับจากไปขอทานในเมืองก็ขึ้นไปบนเรือนเอาบั้งทิงไปตักน้ำจากบ่อมาไว้ใช้ ขณะที่ย่าหย่อนบั้งทิงลงในน้ำนั้นหอยโข่งที่คอยอยู่ก่อนแล้วก็เข้าไปในบั้งทิงของย่า ย่าได้พบกับท้าวหอยโข่งเพราะการไปตักน้ำนี้เอง ดังความว่า

ย่าก็ ชลทาไห้มาเฮือนเลยลวด
ย่าจิง ขึ้นสู่ห้องจับทิงแล้วต่าวลง
ย่าก็ เถิงส้างแล้วขอสอดสายทิง
ย่าจิง เอาทิงลงบ่นานเถิงน้ำ

(แผ่นที่ 13)

นอกจากน้ำกินน้ำใช้ในบ้านเรือนแล้ว ยังพบว่ามีการกล่าวถึงน้ำดื่มน้ำใช้ดื่มระหว่างทาง โดยอาศัยน้ำจากสระน้ำที่สร้างไว้ตามรายทาง เพื่อให้ผู้เดินทางผ่านไปมาได้ดื่มหรืออาบ เป็นแหล่งน้ำที่อยู่นอกเมือง ดังปรากฏในเรื่อง ดังนี้

ตามรายทางที่จะเข้าสู่เมืองจำปา มีถนนหนทางกว้างใหญ่ ประดับตกแต่งอย่างสวยงามด้วยไม้ดอกไม้ประดับ และยังมีต้นไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่นตลอดทาง นอกจากนี้ ยังมีศาลาที่พักริมทางมีสระน้ำเตรียมไว้ให้สำหรับคนที่สัญจรผ่านมา ดังความว่า

อันว่า สองขอกข้างก็เฮืองเฮือมาลา
เหลืองขาวแดงแหล่ออนเขียวสิ่ว
อันว่า หัวขัวตั้งหาทุงไกวแกว่ง
มีหมู่ ฝูงต้นไม้โพไทรต้นเลียบทาง
มีหมู้ฮ้านคนจอดเซานอน
ตามโพไทรสู่ลำบ่หลอแท้
มีสระน้ำแคมทางอ่างใหญ่
ให้ใส่น้ำเลียนไว้ให้ทาน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 199)

ตลอดทางจากเมืองจำปาไปถึงเมืองพะลาน ซึ่งมีถนนที่สร้างเชื่อมถึงกันนั้น ได้มีการขุดสระน้ำไว้เพื่อให้ผู้เดินทางผ่านได้ดื่มได้ใช้ ดังความบรรยายไว้ว่า ท้าวหอยโข่งสั่งให้พญาสอนและพญาทอนสร้างทาง ที่พักริมทางและสระน้ำไว้ตลอดทางเป็นระยะ เพื่อจะได้พักในขณะเดินทางพามเหสีไปเมืองพะลาน ดังความว่า

ให้ขา มนตร์เป่าให้เพเป้แปทะลาย
แล้วให้ มีปะคือตั้งแคมทางถัดถี่
กับทั้ง มีดอกไม้เลียนต้นสู่แนว
ทั้ง สระพังน้ำมีบัวแกมจอก
น้ำนั่น ใสดังแก้วไผกินแล้วให้มั่นยืน แท้ตาย

(แผ่นที่ 219)

จากการศึกษาด้านวิถีชีวิตในเรื่องท้าวหอยโข่งพบสภาพความเป็นอยู่ของชาวเมืองว่ามีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ค้าขายและล่าสัตว์ ด้านการศึกษานั้นผู้ชายสามารถอ่านออกเขียนได้ ส่วนผู้หญิงอ่านเขียนไม่ได้ ด้านการคมนาคมมีการเดินทางติดต่อกันระหว่างเมืองต่าง ๆ โดยทางบกใช้การเดินเท้าและพาหนะเช่น ช้าง ม้า เกวียน รถม้า เป็นต้น สภาพถนนที่ต่อระหว่างเมืองไม่สะดวกนัก บางแห่งต้องเดินทางลัดเลาะไปตามป่าเขา บางแห่งมีถนนเชื่อมต่อถึงกันและมีการสร้างถนนล่วงหน้าเมื่อบุคคลสำคัญจะเดินทางโดยรถม้าหรือเกวียน การเดินทางน้ำใช้เรือพาย เรือสำเภา และเรือกำปั่นไฟ ในด้านการส่งข่าวสารจะใช้คนนำหนังสือไปส่งและใช้คนนำไปบอกด้วยวาจา ประชาชนชาวเมืองนับถือศาสนาพุทธในด้านเครื่องอุปโภค มีการกล่าวถึงที่อยู่อาศัย คือ มีกระท่อม บ้านทั่วไปและปราสาท ซึ่งเป็นที่อยู่ของเจ้านาย หรือผู้นำ สภาพบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ และไม้เนื้อแข็ง มีเครื่องใช้ภายในบ้านตามความจำเป็น ทำจากไม้ไผ่สาน ไม้ ทองเหลือง เงิน และทอง ตามฐานะของผู้ใช้ นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรี เช่น แคน พิณ กลอง ฆ้องระนาด ปี่ เป็นต้น การแต่งกายนั้นผู้ชายจะนุ่งผ้าโสร่งและผ้าเตี่ยว ส่วนผู้หญิงนุ่งผ้าถุง ห่มสะไบ มีเครื่องประดับทำจากทองคำและอัญมณีตามควรแก่ฐานะ อาวุธที่มีใช้ได้แก่ ดาบ ธนู ปืนใหญ่ ส่วนเครื่องบริโภคนั้น มีทั้งของคาวและของหวาน รับประทานกับข้าวเหนียว น้ำดื่มน้ำใช้น้ำมาจากบ่อน้ำและสระ ซึ่งขุดไว้เพื่อเก็บกักน้ำดื่มและน้ำใช้ตามรายทางที่ติดต่อยังเมืองต่าง ๆ

2. **ความเชื่อ**

ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดจากจิตสำนึกของมนุษย์ ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีและผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆหรือสังคมนั้น ๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติดังกล่าวจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็ตาม (ธวัช ปุณโณทก. 2536:350)

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่าเป็นจริง ความเชื่ออาจเกิดจากหลักฐานข้อเท็จจริง หรือมาจากพื้นฐานความรู้สึกหรือจากลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่ทำให้เกิดความไขว้เขวบางประการ ความเชื่อมีทั้งที่งมงายไม่มีเหตุผล และความเชื่อที่มีหลักน่าเชื่อถือ (สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. 2536:8)

ความเชื่อของชาวอีสานได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นด้านการครองเรือน การทำมาหาเลี้ยงชีพ เมื่อเห็นว่าสิ่งใดเป็นโทษ นำความเดือดร้อนมาให้ย่อมละเว้นสิ่งนั้น นั่นคือปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ นำความผาสุกมาสู่ครอบครัว ความเชื่อส่วนใหญ่มักจะมาทางศาสนาอาจจะมาจากคำสอนของศาสนา หรืออื่น ๆ (พระอริยานุวัตร เขมจารีเถระ. 2536:2)

จากความหมายของความเชื่อดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความเชื่อเป็นการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งของมนุษย์ไม่ว่าจะมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม แล้วนำมาเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในจิตใจของคน และถือปฏิบัติ จึงมักแสดงออกในผลงานที่เขาสร้างขึ้น จากการศึกษาความเชื่อในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบว่า มีความเชื่อ ดังนี้

2.1 <u>ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา</u>

ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม คำสอนของศาสนาจะเป็นไปในทางที่ทำให้คนอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข มีทั้งคำสอนระดับโลกียะ และมุ่งสู่นิพพาน ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธและเป็นคำสอนในระดับโลกียะ มุ่งการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ดังปรากฏในเรื่อง ดังนี้

2.1.1 <u>**ความเชื่อในเรื่องบุญกรรม**</u> พุทธศาสนาสอนไว้ว่า ใครทำกรรมเช่นใดไว้จะได้รับผลกรรมนั้นตอบแทน ถ้าทำกรรมดีเรียกว่าบุญ ก็จะได้รับผลดีตอบแทน ส่วนที่ทำกรรมชั่วหรือทำบาปก็จะได้รับผลที่ไม่ดีตอบแทน พุทธศาสนิกชน จึงมีความเชื่อว่าถ้าทำบุญจะได้ไปเกิดบนสวรรค์ พบแต่ความสุข ถ้าทำชั่วหรือทำบาป ตายไปจะตกนรกต้องทนทุกข์ทรมาน ใครทำบุญไว้ในชาตินี้ชาติหน้าจะได้รับผลบุญตอบแทน ได้เกิดที่ดี มีชีวิตที่สุขสบาย ในทางตรงข้ามถ้าทำกรรมชั่วไว้จะต้องมีเวรติดตัวไป แม้เกิดในชาติหน้าก็ต้องชดใช้กรรมนั้น

ความเชื่อเรื่องบุญกรรมที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

ก. <u>**ความเชื่อในเรื่องผลบุญ**</u>

ในเรื่องปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับผลบุญ คือผลแห่งการกระทำดี แล้วจะได้รับผลดีตอบแทน ไม่ว่าในชาตินี้หรือชาติหน้า ดังปรากฏหลายตอน คือ

1) <u>เชื่อว่าทำดีแล้วต้องได้รับผลดี</u>

ในคำอธิษฐานของคนแต่งในการสร้างหนังสือนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นความเชื่อว่าทำหนังสือแล้วจะได้บุญ ส่งผลให้ผู้เขียนมีความสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและภัยใด ๆ ดังความว่า

ฝูงหมู่ โทโสพร้อมโลโภปิตตุฆาต ก็ดี
ขอให้ หนีหลีกเว้นโตข้อยอย่าให้เห็น แด่ท้อน
กับทั้ง โจราพร้อมกำมังหลายสิ่ง ก็ดี
อย่าได้ มาบาดข้าประสงค์ตั้งต่อบุญ พระเฮ้ย
สิทธิ ลาโภพร้อมไชโยดวงประเสริฐ
มังคละเลิศล้ำตัวข้าผู้เกษียณ แด่ท้อน
สุวิตถะโกพร้อมไชโยดวงยิ่ง
จิงมา แนมแนบข้าเสถียรล้ำอยู่ยืน แด่เทิน

(แผ่นที่ 1)

2) เชื่อว่าทำบุญแล้วได้เกิดร่วมกัน

ความเชื่ออีกประการหนึ่งเชื่อว่าการเกิดมาในชาตินี้ เกิดจากการทำบุญในชาติก่อน โดยเฉพาะเคยทำบุญร่วมกันมาจะมาเกิดร่วมกันอีกชาตินี้ ดังเช่นเทพบุตรที่จะลงมาเกิดเป็นท้าวหอยโข่งนั้นชาติก่อนเคยเป็นขุนนางรับใช้พญาขันตีและเคยร่วมทำบุญร่วมกันมาคือ สร้างพระพุทธรูปในโบสถ์ แต่เมื่อสร้างเสร็จแล้วยังไม่ทันได้กรวดน้ำขุนนางผู้นั้นตายไปเสียก่อนลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องผลบุญ ดังความว่า

อินทร์จิง ลิงแลเยี่ยมหาเวรทุกหมู่
ก็บ่ เห็นอยู่ค้างคึงแท้สู่องค์
ท่อว่า ยังอยู่ค้างองค์หนึ่งพอบัดสม
เวรากรรมของคึงยังน้อย
ชื่อว่า ติดตะเทวะบุตรน้อยโสมงามยวดยิ่ง จริงแหล่ว
แต่ก่อน ได้ก่อสร้างบุญพร้อมพ่อพญา
แต่ก่อน เป็นขุนท้าวเทียมขันตีพญาใหญ่
บ่ได้ ให้ต้องข้อคำฮ้ายสิ่งใด หนึ่งแหล่ว
ขุนนั้น ใจซื่อแท้ตั้งต่อตอมพญา
บ่ห่อน เป็นสองใจแบ่งเป็นหลายลิ้น
ขุนก็สร้างอุบมุงงามลูกหนึ่ง

คำแลแก้วเหลืองเหลื่อมพอกทา
พระพุทธฮูปเจ้าเอาใส่ในขง
เลยเล่า มรณาตายสู่สวรรค์เมืองฟ้า
ก็บ่ ทันสองแท้ขุนตายเสียก่อน จริงแหล่ว
บ่ทัน ได้หยาดน้ำขุนเฒ่าเล่าตาย แท้ตาย

(แผ่นที่ 4)

3) <u>เชื่อว่าผลบุญชาติก่อนทำให้สุขสบายในชาตินี้</u>

ความเชื่ออีกประการหนึ่งคือเชื่อว่าผลบุญที่เคยทำในชาติก่อนช่วยให้มีชีวิตที่สุขสบายในชาตินี้ และผลบุญยังช่วยให้ได้สมปรารถนาในทุกสิ่ง เมื่อใดที่ตกทุกข์คนจึงร้องขอให้ผลบุญที่เคยทำมาช่วยส่งให้เขามีชีวิตที่ดีขึ้น ดังจะเห็นได้จากย่าไปขอทานในเมืองแต่ไม่มีใครให้ทาน ย่ารู้สึกน้อยใจในชะตาชีวิตของตนเองที่แก่ชราแล้วต้องอดอยากขอข้าวใครกินก็ไม่มีใครให้ทาน ย่าอยากให้ตัวเองเป็นสาวอีกครั้งจะได้มีกำลังแข็งแรงเหมือนเดิมไม่ต้องขอทานเขากินอย่างในปัจจุบันย่า จึงอธิษฐานขอให้ผลบุญที่ย่าเคยทำแต่ชาติปางก่อนช่วยส่งให้ย่าเป็นสาวอีกครั้ง ดังความว่า

บุญเฮ้ย อดพอบุญหลังยู้ซูเป็นสาวหน่อม จริงแม้
สังมา เจ็บบาดเนื้อขอข้าวบ่ให้ทาน ดังนี้

(แผ่นที่ 21)

พญาทอนเข้าไปยึดเมืองจำปา บังคับให้เจ้าเมืองหาหญิงสาวมาให้ ถ้าหาไม่ได้จะฆ่าเสีย แต่บังเอิญในช่วงนั้นมีพ่อค้าเดินทางมาจากเมืองพะลานบอกให้เจ้าเมืองทราบว่า มีท้าวหอยโข่งที่เมืองพะลานเป็นผู้มีความสามารถจะปราบพญาทอนได้ การเดินทางมาของพ่อค้านี้ถือว่าเป็นบุญของเจ้าเมือง ที่ช่วยส่งให้รู้จักคนดีมาช่วยปราบพญาทอน ดังความว่า

แต่นั่น บุญซูเจ้าพญาเมืองซูส่ง
ก็จิง มีลูกค้าเดินดั้นดุ่งเถิง
เขาจิงเว้าตามซื่อลือมา

เมืองพะลานมีฤทธิ์ดีแข็งกล้า ว่าดาย

(แผ่นที่ 159)

4) <u>เชื่อว่าผลบุญกำหนดชะตากรรม</u>

เชื่อว่าผลบุญเป็นตัวกำหนดชะตากรรมของมนุษย์ ดังเช่นท้าวหอยโข่งตามหามเหสีเป็นเวลานานแต่ยังไม่พบ จึงคิดว่าแม้จะหาต่อไปสักเท่าใดก็คงไม่พบ เพราะบุญไม่ส่งผลให้หาเจอ ท้าวหอยโข่งจึงพาพญาสอนกลับเมืองพะลานเพื่อทำบุญอุทิศไปให้นางก่อน ดังความว่า

แต่นั่น บาบุญต้านดอมสองก้อยกล่าว
บัดนี้ บุญบ่นำส่งให้หาได้ก็บ่เห็น แท้แหล่ว
บัดนี้ ข้อยจักเมือหนห้องเมืองพะลานหาพ่อ นางพุ้น
จักทำ บุญก่อสร้างหมายน้ำหยาดไป

(แผ่นที่ 156)

ข. <u>เชื่อในเรื่องผลกรรมชั่ว</u>

นอกจากเชื่อในเรื่องผลแห่งความดีแล้ว ยังเชื่อในเรื่องผลแห่งความชั่วว่ามีผลทำให้บุคคลนั้นพบแต่สิ่งที่ไม่ดี ทุกข์ทรมาน ดังกล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่งคือ

เมื่อนางเกตสินีรับปากว่าจะแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง พี่ ๆ ซึ่งรังเกียจอยู่แล้วก็พูดจาถากถาง เยาะเย้ยนางเกตสินีว่า นางเป็นน้องแต่อยากแต่งงานเร็วกว่าพี่ ๆ หอยโข่งหลานย่านั้นเป็นคนยากจน แต่นางก็ยังคิดแต่งงานด้วย ต่อไปภายหน้าคงจะต้องลำบากแน่นอน นางเกตสินีจึงกล่าวตอบว่าสุดแท้แต่บุญกรรมจะชักพาไป ไม่มีใครรู้อนาคตได้ว่าจะเป็นอย่างไร อาจจะเป็นบาปกรรมของนางติดตามมาให้ชดใช้ หรือต่อไปภายหน้าหอยอาจกลายเป็นคนก็ได้ ดังความว่า

ลุนทะลาดน้อยเลยต้านตอบคำ
ขอแก่เจ้าเอื้อยพี่ทั้งหลาย
บ่ส่อง เห็นบุญไผจักส่องใสไปหน้า
เอื้อย มีหลายแท้ก็ขอวอนนำเพิ่ง ตอมเทิน

ข้อยนี้ บ่เคยซ้อนคนแท้เที่ยงจริง จวบหอยแล้ว
อันว่าเวรไผข้องนำมาแต่ชาติก่อน
ธรรมพระพุทธเจ้าสอนไว้ว่าบ่เห็น แท้ตาย
บัดนี้ จักว่าเป็นเวรต้องลือบุญนำส่ง อวนดาย
หลอนว่า หอยต่าวปิ้นเป็นท้าวผูงเอื้อยสิบวดดอม บ่ฮู้
(แผ่นที่ 64)

พี่ทั้งหกคิดฆ่านางเกดสินีและนางคำสาย โดยเอายาพิษใส่ในอาหารนำไปให้นางทั้งสอง แต่นกสาริกาบอกให้นางรู้ว่าในอาหารมียาพิษ นางจึงโยนอาหารลงไปใต้ถุนบ้านให้หมาดำกินทำให้หมาตาย ด้วยบาปดังกล่าว พระอินทร์จึงนำนางทั้งสองไปไว้กลางป่าให้ได้รับความลำบากเพื่อชดใช้กรรม ดังความว่า

แต่นั่น สาลาไท้อินทร์ตาแข็งขนาด
อินทร์จิง ลิงโลกใต้ชมพูพื้นทั่วแดน
ก็จิง เห็นนาดถะน้อยสองอ่อนในไพร
เวรหมาดำมาเถิงนาดถะแพงสองน้อย
อินทร์จิง ลงมาอุ้มสองนางน้อยนาด
ทะยานสู่ฟ้าบินย้ายล่วงไป แท้แหล่ว
ก็จิง ไปเถิงห้องหิมพานต์เขาใหญ่
อินทร์จิง วางแก่นไท้สองเจ้าเนานอน
(แผ่นที่ 133)

ท้าวหอยโข่งปราบพญาทอนได้แล้ว ก็พาพญาสอนและพญาทอนเหาะออกจากเมืองจำปาเพื่อไปตามหามเหสี ชาวเมืองเห็นท้าวหอยโข่ง เหาะได้ ก็สรรเสริญว่าท้าวหอยโข่งนั้นเป็นผู้มีบุญจริง แต่ยังต้องพลัดพรากจากมเหสีเนื่องจากยังมีเวรอยู่ เวรนั้นทำตัวเท่าภูเขาบังนางทั้งสองไว้ ท้าวหอยโข่ง จึงยังตามไม่พบ แม้แต่พระพุทธเจ้าในชาติก่อนยังต้องทุกข์ทรมานเพราะเวร ดังความว่า

ทั้งเมืองพร้อมกันแลลิงล่ำ
พร้อมกัน งึดแจ่มเจ้าทะยานพร้อมท่านทอน
กับทั้ง สอนใหญ่ท้าวฟากเหลี่ยมเขาเสมน
มาโยมบาชาติคนบุญกว้าง แท้นอ
เขาจิง พากันเว้าบุญมีเหลือมาก
สันใด จิงพรากน้องเมียแก้วบ่เห็น แท้นอ
ผู้หนึ่ง ต้านกล่าวเว้าเวรมียังหนักหนา แท้ดาย
มันก็ ทำตัวเป็นท่อภูบังไว้ นั่นดาย
แต่ว่า สัพพัญญูเจ้าท้วละมานปางก่อน วันนั่น
ยังมี เวรเกี่ยวข้องเถิงเนื้อถึกพระองค์ นั่นดาย

(แผ่นที่ 171)

2.1.2 <u>ความเชื่อเรื่องสวรรค์นรก</u>

ความเชื่อเรื่องสวรรค์ นรก มีอยู่ในสังคมไทยที่นับถือกับศาสนาพุทธ โดยเชื่อว่า หากมนุษย์ทำความดีก็จะได้ไปเกิดบนสวรรค์ มีความสุขสมบูรณ์พร้อมทุกอย่าง แต่ถ้ามนุษย์ทำชั่วก็จะต้องชดใช้กรรมนั้นเมื่อตายไปก็จะตกนรก ทนทุกข์ทรมานจนกว่าจะสิ้นกรรม ความเชื่อเรื่อง สวรรค์นรกนี้ มักแสดงออกในนิทานพื้นบ้านทั่วไป โดยเฉพาะมีกล่าวไว้ในไตรภูมิกถา หรือไตรภูมิพระร่วง บรรยายเรื่องราวเกี่ยวกับกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ นั่นคือดินแดน นรกภูมิ มนุษย-ภูมิ และสวรรค์ภูมิ กล่าวถึงสภาพความเป็นอยู่ของวิญญาณในดินแดนต่าง ๆ ว่าอยู่ในสภาพเช่นไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ดังเช่น กล่าวถึงฉกามาพจรภูมิ อันเป็นที่อยู่ของเทวดาว่า (ไตรภูมิกถา.2535 : 184-188) เทวดาที่เกิดในฉกามาพจรภูมิโลกนั้น มี 3 จำพวก คือ สมมติเทวดา อุปปัติเทวดา และวิสุทธิเทวดา เทวดาทั้งสามประเภทนี้มาจากผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ที่มีคุณธรรม กอปรด้วยทศพิธราชธรรม จะไปเกิดเป็นสมมติเทวดาและอุปปัติเทวดา พระพุทธ พระปัจเยกโพธิเจ้า พระอรหันต ขีณาสพสาวกเจ้า เมื่อเสด็จสู่นิพพานแล้ว เรียกชื่อว่าวิสุทธิเทวดาวิมานของเทวดานั้นอยู่บนชั้นฟ้าบ้าง อากาศบ้าง บนดินบ้าง บนต้นไม้บ้าง ในจตุมหาราชิกาภูมินั้น สถิตย์อยู่เหนือจากพื้นดินขึ้นไป 46,000 โยชน์ อยู่บนยอดเขายุคนธร มีเมืองใหญ่อยู่ 4 เมือง มีปราสาทแก้ว บนแผ่นดินนั้นอ่อนนุ่มดังผ้า ในสระมีน้ำใสดังแก้ว มีกลิ่นหอมอบอวลด้วยดอกไม้และลูกไม้อันโอชารส อายุของเทวดา

นั้นได้ 500 ปีทิพย์ เท่ากับ 9 ล้านปีบนเมืองมนุษย์ มนุษย์ผู้ใดที่ทำบุญไปเกิดเป็นบริวารของเทพยดา ความเป็นอยู่ของเทพยดานั้นสุขสบาย กินอาหารทิพย์ ไม่ต้องขับถ่ายของเสีย ไม่เจ็บไข้ มีกลิ่นกายหอมอยู่ตลอดเวลา

นอกจากสวรรค์ชั้นฉกามพจรภูมิแล้ว ยังมีชั้นดาวดึงษาสวรรค์ ยามาสวรรค์ดุสิตาสวรรค์ นิมานนรดีสวรรค์ ปรนิมมิตวสวัสดีสวรรค์

ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้กล่าวถึงพระอินทร์และเหล่าเทพยดา ซึ่งแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องสวรรค์ นรก พระอินทร์นั้นเป็นเทพที่มีวิมานอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงษ์ ในไตรภูมิกถา กล่าวถึงวิมานของพระอินทร์ว่า (ไตรภูมิกถา. 2535 : 189-208) พระอินทร์อยู่วิมานชั้นดาวดึงษา สูงจากชั้นจตุมหาราชิกาขึ้นไป 336,000,000 โยชน์ อยู่เหนือจอมเขาสิเนรุราช พระอินทร์เป็นพญาแก่เทพยดาทั้งหลายสถิตย์อยู่ ณ ไพชยนต์ปราสาทในนครไตรตรึงษ์ เบื้องทิศตะวันออกของนครมีอุทยานทิพย์ชื่อ นันทวนุทยาน เบื้องทิศใต้มีอุทยานชื่อผารุสกวัน เบื้องทิศตะวันตกมีอุทยานชื่อ จิตรลดาวัน เบื้องทิศเหนือมีอุทยานชื่อ มิสสกวัน ในอุทยานทั้งสี่ทิศนี้มีแท่นแก้วประดับด้านละ 2 แท่น มีเหล่าเทพยดามาเล่นน้ำมิได้ขาด พระอินทร์มีพาหนะคือช้างทรง ชื่อไอยราพต ซึ่งเป็นเทพยดาชื่อไอยราวัณเทวบุตร เมื่อพระอินทร์จะเสด็จไปทางไหนจะทรงขี่ช้าง เทพบุตรก็จะนิมิตกายเป็นช้างเผือกตัวสูง 1,200,000 วา มีหัว 33 หัว พระอินทร์มีมเหสี 4 คน คือ นางสุธัมมา นางสุชาดา นางสุนันทา และนางสุจิตรา

เนื่องจากพระอินทร์เป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่ จึงมีชื่อเรียกมากมาย ดังนี้ (อรพิมพ์ พงศ์ประยูร : 104)

องค์อมรินทร์	หมายถึง	องค์พระผู้เป็นใหญ่อมร (เทวดา)
อินทรเทพ	"	เทพผู้ยิ่งใหญ่, เทพชื่อพระอินทร์
ท้าวมัฆวาน	"	ผู้มีใจกว้างขวาง
ท้าวสหัสนัยน์	"	ผู้มีนัยน์ตาตั้งพัน
ท้าวศักระ	"	ผู้อาจ, ผู้สามารถ
เทวินทร์	"	ผู้เป็นใหญ่เหนือเทพทั้งหลาย
วัชรินทร์	"	เทพผู้ทรงสายฟ้า. เทพผู้ทรงวัชระ
วัชรปาณี	"	ผู้มีมือถือวัชระ
วชิรปาณี	"	ผู้มีมือถือวัชระ

วาสพ	"	ผู้อยู่ในหมู่เทพวสุ
ศจีบดี	หมายถึง	ผู้เป็นสามีของนางศจี ผู้เป็นใหญ่เหนือกำลังทั้งปวง (ศจี = กำลัง)
พระจอมเทพ	"	จอมเทวดา
จอมสรวง	"	จอมสวรรค์

ในเรื่องท้าวหอยโข่งกล่าวถึงเทวดาและพระอินทร์ไว้หลายตอน ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของพระอินทร์ที่มีต่อตัวละคร แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า และสวรรค์ ดังนี้

นางคำบาง มเหสีพญาขันตีแห่งเมืองจำปา ได้จัดดอกไม้ ธูปเทียน หนึ่งพันคู่บูชาขอบุตรกับพระอินทร์ พระอินทร์จึงพิจารณาดูว่าเทพบุตรองค์ใดมีเวรกรรมเหลืออยู่บ้างจะส่งลงมาเกิด จึงพบว่าติดตะเทพบุตร เป็นผู้เคยทำบุญร่วมกับพญาขันตี และยังมีเวรกรรมอยู่บ้าง พระอินทร์จึงจัดให้ลงไปเกิดพร้อมกับนางฟ้า 2 นาง ดังกล่าวว่า

แต่นั่น เสาลาไท้อินตาแข็งขนาด
อินทะราชเจ้าจิงแยงพื้นแผ่นไต
เห็นที ขันตีเจ้าคำบางสองอ่อน
ประสงค์อยากได้กุมมารท้าวผู้ดี
อินทร์จิง คามได้ฮู้ใจท่านทั้งสอง
อินทร์จิง ทันบุตตาหลั่งมาถามถ้อย
สามสิบสองท้าวเทวบุตรมาฮีบ
ก็จิง น้อมนอบไหว้พระอินทร์เจ้าอยู่สลอน
อินทร์ต้านกล่าวเว้าบุตตะราชทั้งปวง
ยวงมือลงใส่พญาขันตีเจ้า
บัดนี้ ขันตีพร้อมคำบางสองอ่อน
บ่มี แก่นไท้จิงวอนไหว้กล่าวขอ ลูกเฮ้ย
ไผจัก อาสาได้เป็นบุตตาพญาใหญ่
ให้ฮีบเว้าเดี๋ยวนี้สิให้ไป พ่อแหล่ว

(แผ่นที่ 3)

ท้าวหอยโข่งสร้างปราสาทที่ใช้เป็นเรือนหอเรียบร้อยแล้วจึงถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม แต่งกายด้วยอาภรณ์มีค่าที่นำมาจากเมืองสวรรค์ มีสาวใช้คอยปรนนิบัติ มีดนตรีบรรเลงขับกล่อม มีเสียงร้องสรภัญญ์ (การอ่านโคลงกลอนทำนองอีสาน) ทำให้ภายในปราสาทนั้นมีแต่ความสุขสนุกสนานเหมือนเมืองสวรรค์ แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเมืองสวรรค์ว่าเป็นดินแดนที่มีแต่ความสุข มีดนตรีขับกล่อมตลอดเวลา จึงมีการเปรียบเทียบสถานที่มีความสุขว่าเหมือนเมืองสวรรค์ ดังความว่า

มีทั้ง ไทเสบน้อยเสบใหญ่ออละซอน
ทั้งระบำขับเสบบาไทท้าว
เสียง ตะโพนก้องดังเนืองคีคื่น
กลองทักก้องเสียงฆ้องปี่ก็ดัง
หมื่งหมางก้องนางนาดดังเนือง แท้แหล่ว
เขาก็ ตีเขนงแกมชิงดังดูล้ำ
เขาเล่าฮ้องสาละวันหมูบสนเสียงแจ้ว
กลองโฮ เสียงสนั่นก้องเค้าคื่นแชว ๆ แท้แหล่ว
คือดัง เทิงสวรรค์สุขบ่ฮ้อนเคืองคองฮู้

(แผ่นที่ 99)

ความเชื่ออีกประการหนึ่งของคนไทยคือความเชื่อเกี่ยวกับนรก ซึ่งเชื่อว่าเป็นดินแดนที่มีลักษณะตรงกันข้ามกับสวรรค์ มนุษย์ที่ทำชั่วหรือบาปเมื่อตายไปจะไปเกิดในแดนนรก ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส จนกว่าจะสิ้นกรรม ในไตรภูมิกถากล่าวถึงนรกไว้ว่า (ไตรภูมิกถา. 2535: 11-38) ในนรกภูมินั้น มีนรกหลายแดน คือนรกใหญ่ นรกบ่าว นรกโลกันต์มหาอวีจีนรก ต่อจากนั้นมีนรกหลายแดนคือติรัจฉานภูมิ เปรตภูมิ และอสุรกายภูมิตามลำดับต่อจากสุรกาย ก็จะถึงมนุษยภูมิอันเป็นที่อยู่ของมนุษย์ นรกในไตรภูมินี้จะอยู่ต่ำกว่าโลกมนุษย์เป็นดินแดนที่ลงโทษมนุษย์ผู้ทำความชั่ว ซึ่งตรงข้ามกับสวรรค์จะอยู่เหนือโลกมนุษย์ขึ้นไปและเป็นดินแดนที่ให้รางวัลแก่มนุษย์ผู้ซึ่งทำความดี

ความเชื่อเรื่องนรกที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นการกล่าวถึงโดยการสาบานของตัวละครว่า ถ้าทำผิดคำพูดหรือทำไม่ดีขอให้ตกนรก ดังปรากฏ ดังนี้

นางเกดสินีรับปากกับบิดา มารดาว่าจะยอมแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ทำให้พี่สาวทั้งหกโกรธมาก นางเกดสินีจึงกล่าวกับพี่ ๆ ว่าอาจเป็นด้วยบุญกรรมที่นางเคยทำมาจึงต้องแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ไม่แน่ว่าหอยโข่งอาจจะกลายเป็นชายหนุ่มรูปงามก็เป็นได้ ถ้าเป็นเช่นนั้น พวกพี่ ๆ อาจจะพากันหลงรักท้าวหอยโข่งก็เป็นได้ พี่ทั้งหกจึงว่าถ้าเป็นดั่งนั้นจริงขอให้พวกเขาตกนรก เพราะพวกเขาไม่มีวันรักหอยโข่งได้เป็นอันขาด ดังความว่า

ฝูงพี่เอื้อยจาต้านบ่เซา
ชาตินี้ หอยขี้ล้ายชาติชั่วเน่าหนอง ดังนี้
มันจัก ปองเป็นชายดังพระอินทร์ก็ตามแหล่ว
กูบ่ เอาใจห้อยตอมหอยกับเพศ สังแหล่ว
ค้นว่า ตูหากยังมักแท้ให้ไปเข้าแผ่นแดง นั่นเทิน
มึงอย่า กล้วเกรงย้านตูจักไปชิงยาด หอยนั่น
เดียวว่า เองแกงกินจิงชิคือควรแท้

(แผ่นที่ 64)

พญาสอนถูกท้าวหอยโข่งจับตัวได้จึงยอมแพ้พร้อมกับเล่าให้ท้าวหอยโข่งฟังว่า เขาเห็นมเหสีของท้าวหอยโข่งจริงและเนรมิตปราสาทให้นางอยู่แล้วอุ้มนางพร้อมกับปราสาทไปไว้ในเมือง แต่เขามิได้ถูกเนื้อต้องตัวนางทั้งสอง พญาสอนสาบานว่าถ้าเขาได้ถูกตัวนางขอให้เขาตกนรก ดังความว่า

ขาหาก ได้อยู่ซ้อนหน่อยหนึ่งพอยาม ก็ดี
ทานตายไปตกหมื่นหลวงจมพื้น
อันว่า ขาหากยังได้ต้องภายนอกคึงนาง สะหน่อยนั่น
ขอให้เวรนำไปสู่อาเวจีกว้าง

(แผ่นที่ 154)

ท้าวหอยโข่งจับตัวพญาทอนได้ พญาทอนจึงยอมรับว่าได้พามเหสีทั้งสองของท้าวหอยโข่งไปไว้ในป่าจริง แต่มิได้ทำอันตรายใด ๆ แก่นาง ถ้าเขาพูดไม่จริงขอให้ตกนรก ดังความว่า

พระกล่าวแล้วทอนเล่ายอมือ
ก็จิง วาจาไขต่อบาตามเรื่อง
ข้าขอ ถวายสัตย์หมั่นมีจริงต้านกล่าว
ข้าหาก บ่ซื่อแท้ไปไหม้แผ่นแดง นั่นเทิน

(แผ่นที่ 169)

2.1.3 <u>ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้า</u>

ความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์นีมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวอีสานมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เนื่องมาจากมนุษย์พบกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติที่อยู่นอกเหนือการควบคุม หรือจากชะตากรรมของมนุษย์ที่ไม่อาจควบคุมได้ มนุษย์จึงคิดว่าเทพเจ้าเป็นผู้กำหนดให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ และเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของมนุษย์ ชาวอีสานเชื่อว่าเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอิทธิพลเหนือชีวิตมนุษย์ เทพเจ้าผู้มีบทบาทมากที่สุดคือ พระอินทร์ ดังปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่งว่า พระอินทร์มีบทบาทต่าง ๆ คือ ดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ คัดเลือกจัดสรรหาผู้ลงมาเกิดเป็นมนุษย์และคอยให้รางวัลหรือลงโทษมนุษย์ ซึ่งกล่าวไว้ในเรื่อง ดังนี้

ก. <u>**การดูแลทุกข์สุขของมนุษย์**</u> พระอินทร์ในความเชื่อของชาวอีสานนั้นเป็นเทพผู้มีความเมตตา คอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์ ถ้ามนุษย์มีเรื่องเดือดร้อนเมื่อใดจะไหว้วอนขอให้พระอินทร์ช่วยเหลือ พระอินทร์ก็จะรับรู้ได้โดยอาสนะที่นั่งของพระอินทร์ที่เคยอ่อนนุ่มก็จะแข็งกระด้าง แล้วพระอินทร์ก็จะส่องทิพยเนตรมาตรวจดูยังพื้นโลกว่าใครมีเรื่องเดือดร้อนอะไร ต้องช่วยเหลือมนุษย์อย่างไร

พระอินทร์ช่วยเหลือในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ พญาขันตีและมเหสีต้องการมีบุตร จึงนำดอกไม้ ธูปเทียนมาบูชาขอบุตรกับพระอินทร์ พระอินทร์ก็ประทานเทพบุตรให้ลงมาเกิด ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของพระอินทร์ ดังความว่า

แต่นั่น เสาลาไท้อินตาแข็งขนาด
อินทะราชเจ้าจิงแยงพื้นแผ่นไต
เห็นที ขันตีเจ้าคำบางสองอ่อน
ประสงค์อยากได้กุมมารท้าวผู้ดี

อินทร์จิง ตามไคฮู้ใจท่านทั้งสอง
อินทร์จิง ทันบุตตาหลั่งมาถามถ้อย

(แผ่นที่ 3)

เทพบุตรยินยอมลงมาเกิดยังโลกมนุษย์ตามบัญชาของพระอินทร์ แต่ขอร้องว่าเมื่อเขาลงมาเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ถ้าเขามีเรื่องเดือดร้อนอะไรขอความช่วยเหลือ ขอให้พระอินทร์ช่วยเขาด้วย ดังความว่า

อินทร์กล่าวแล้วเทวบุตรเล่ายอมือ
ข้าบ่ ขืนจอมหัวสิ่งใดโดยเจ้า
ขอแก่ บิตตาเจ้าทงธรรมลิงล่ำ จริงเทิน
การเฮาฮ้อนคนิงเจ้าให้ซ่อยเยื้อง พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 5)

ข. <u>การคัดเลือกผู้ที่จะลงมาเกิดเป็นมนุษย์</u> พระอินทร์นั้นนอกจากคอยดูแลทุกข์สุขของมนุษย์แล้วยังคอยคัดสรรหาผู้ที่จะลงมาเกิดเป็นมนุษย์ ดังเช่นปรากฏในเรื่องคือ พญาขันตีและมเหสีวอนขอบุตรกับพระอินทร์ พระอินทร์ทราบแล้วก็เรียกเทพบุตรมารวมกันแล้วพิจารณาว่าใครเหมาะสมที่จะลงไปเกิดบ้าง ปรากฏว่าได้ติดตะเทวบุตร ผู้ซึ่งเคยทำบุญร่วมกันมากับพญาขันตีและเป็นผู้ยังมีเวรติดตัวอยู่ ต้องลงไปเกิดเพื่อชดใช้กรรมให้หมดก่อน ดังความว่า

เทวบุตรกล่าวแล้วอินทราชลิงดู
ไผผู้ เวรายังยิ่งสิให้ลงไปใช้
อินทร์จิง ลิงแลเยี่ยมมหาเวรทุกหมู่
ก็บ่ เห็นอยู่ค้างคิงแท้สู่องค์
ท่อว่า ยังอยู่ค้างองค์หนึ่งพอปัดสม
เวรากรรมของคิงยังน้อย
ชื่อว่า ติดตะเทวะบุตรน้อยโสมงามยอดยิ่ง จริงแหล่ว
แต่ก่อน ได้ก่อสร้างบุญพร้อมพ่อพญา

(แผ่นที่ 4)

ติดตะเทวบุตรขอเอานางฟ้าสองนางลงมาเกิดยังโลกมนุษย์ด้วยเพื่อให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ซึ่งพระอินทร์ก็อนุญาตนางฟ้าทั้งสองจึงได้ลงมาเกิดพร้อมกับเทพบุตร ดังความว่า

ข้าก็ ขอเอาน้องลงนำเป็นคู่
ให้อยู่ซ้ายขวาพร้อมพ่ำกัน พระเฮ้ย
เทวบุตรกล่าวแล้วอินทะราชบ่มีขืน
ตามใจบาบ่ขืนจริงแท้
อินทร์กล่าวแล้วเทวะชื่นชมบาน
ยอมือปิตตาใส่หัวจิงลงห้อง

(แผ่นที่ 5)

ค. **<u>การให้รางวัลและลงโทษมนุษย์</u>** ชาวอีสานเชื่อว่าถ้าทำดีแล้วต้องได้รับผลดีตอบแทน แต่ถ้าทำความชั่วแล้วก็จะได้รับผลร้ายตอบแทน ตามหลักพุทธศาสนาที่ว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว นอกจากเชื่อในผลการกระทำแล้ว ยังเชื่ออีกว่า มีเทพเจ้าคอยให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ ถ้าทำดีเทพเจ้าก็จะให้รางวัล ในทางตรงข้ามถ้าทำชั่วก็จะถูกเทพเจ้าลงโทษ พระอินทร์ในเรื่องท้าวหอยโข่งจึงมีบทบาทในการให้รางวัลและลงโทษมนุษย์ ดังต่อไปนี้

1) <u>การให้รางวัล</u> พวกทหารเมืองพะลานสร้างถนนออกไปถึงค่ายของท้าววีชา เพื่อเตรียมแห่ธิดาเจ้าเมืองพะลานออกไป แต่ปรากฏว่าพบแต่ทหารและช้างม้าที่ล้มตายเป็นจำนวนมาก ตัวท้าววีชาหนีกลับเมืองตักกะสิลา เหลือไว้แต่นางสนมหนึ่งหมื่น ทหารจึงนำสนมมามอบให้เจ้าเมือง เจ้าเมืองจึงประทานให้แก่ทหารและเจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้นที่เชิญมาประชุมบรรดาเจ้าเมืองที่ได้รับรางวัลต่างก็ดีใจ พากันสรรเสริญเจ้าเมืองว่าเป็นผู้ปกครองที่มีคุณธรรมควรที่เราจะจงรักภักดีสืบไป และด้วยกุศลที่พวกเราจงรักภักดีมาแต่ก่อนพระอินทร์จึงเห็นความดีของเรา จึงได้ชักนำสาว ๆ มาให้เป็นรางวัล ดังความว่า

เฮานี้เป็นข้อยเจ้าตั้งต่อใจจง
บ่ได้ งงงอความต่อพญาเถียงถ้อย
อินทร์จิง ลิงเห็นแล้วใจเฮาคนซื่อ
อินทร์จิง น้าวสาวน้อยให้ทานนี้แหล่ว

บัดนี้ เฮาอย่าม้างใจเก่าบัวละบัด แท้ดาย
ไผผู้ เอาใจหนีก็บ่ดีเมือหน้า

(แผ่นที่ 45)

2) การลงโทษ พี่ทั้งหกของนางเกดสินีนำอาหารที่ผสมยาพิษมาให้นางเกดสินีและนางคำสายกิน แต่นกสาริกาบอกให้นางรู้ว่าในอาหารมียาพิษ นางจึงโยนอาหารให้หมาดำกิน เป็นเหตุให้หมาดำตาย ด้วยบาปที่ทำให้หมาดำตายนี้ พระอินทร์จึงลงโทษนางให้หลงป่า พลัดพรากจากเมืองและสวามี ได้รับความทุกข์ทรมาน แสดงให้เห็นบทบาทหนึ่งของพระอินทร์คือการลงโทษมนุษย์ผู้ที่ทำผิด ดังความว่า

แต่นั่น สาลาไท้อินตาแข็งขนาด
อินทร์จิง ลิงโลกใต้ชมพูพื้นทั่วแดน
ก็จิงเห็น นาดถะน้อยสองอ่อนในไพร
เวรหมาดำมาเถิงนาดถะแพงสองน้อย
อินทร์จิง ลงมาอุ้มสองนางน้อยนาด
ทะยานสู่ฟ้าบินย้ายล่วงไป แท้แหล่ว
ก็จิง ไปเถิงห้องหิมพานต์เขาใหญ่
อินทร์จิง วางแก่นไท้สองเจ้าเนานอน
อินทร์จิง ขึ้นสู้ฟ้าเถิงที่ดาวะดึงสา
อยู่ทาง ทงคำสุขอยู่เทิงปรางแก้ว

(แผ่นที่ 133)

2.2 ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อในเรื่องการทำนายเหตุการณ์ที่ยังมาไม่ถึง จากมูลเหตุต่าง ๆ เช่น การฝัน การดูฤกษ์ยามการดูโชคลางจากสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น ผู้ที่บทบาทในการทำนายคือโหรหรือผู้ที่มีความรู้ทางโหราศาสตร์

เนื่องจากความเชื่อเป็นสิ่งที่มีอยู่ในใจของคน และจะแสดงออกในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของพิธีกรรม และการนำมาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การทำนายฝัน การดูฤกษ์ยาม เป็นต้น นอกจากนี้ยังแสดงออกในผลงานต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นิทาน นิยาย ตำนาน เป็นต้น เมื่อเราอ่านนิทานจึงพบว่ามีความเชื่อเรื่องต่าง ๆ ปรากฏอยู่ ส่วนในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อทางโหราศาสตร์ ดังนี้

2.2.1 <u>ความเชื่อเรื่องฝัน</u>

ชาวบ้านมีความเชื่อว่าการฝันสามารถบอกเหตุล่วงหน้าได้ ทั้งเหตุดีและเหตุร้าย จึงมักพบในนิทานว่าก่อนเกิดเหตุการณ์สำคัญตัวละครมักฝันเกี่ยวกับเหตุการณ์นั้น ๆ เรื่องราวในความฝันมักเป็นสัญลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ แต่มิใช่ภาพเหตุการณ์โดยตรง ดังปรากฏความฝันในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ เมื่อเทพบุตรจะลงมาเกิดในครรภ์ของนางคำบางมเหสีเจ้าเมืองจำปานั้น นางคำบางก็ฝันถึงบุตรที่จะมาเกิดและเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นเกี่ยวกับบุตร พอนางตื่นขึ้นก็เล่าความฝันนั้นให้พญาขันตีฟังพญาขันตีทำนายว่าเป็นฝันดี นางจะได้โอรสผู้มีบุญ ในความฝัน ของนางคำบางมีว่า นางเห็นดาวตกลงมาในปราสาทตกถูกตัวนาง นางรีบคว้าดาวนั้นมาถือไว้ คิดว่าเป็นแก้วแต่แล้วกลับกลายเป็นก้อนหิน นางจึงโยนทิ้งไปในป่า หินนั้นกลับมีแสงสว่างส่องมาจนถึงเมืองจำปา แสงนั้นสว่างมากจนทำให้เมืองสว่างไสวไปทั่วจนกลางคืนก็สว่างเท่ากับกลางวัน

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในความฝันนั้นคือ ดาว หมายถึงท้าวหอยโข่งซึ่งเป็นผู้มีบุญ นางคำบางมองเห็นดาวนั้นเป็นก้อนหินคือ นางคำบางมองไม่เห็นคุณค่าของบุตรที่เกิดมาจึงทอดทิ้งบุตรของตน ในเรื่องบุตรเกิดมาเป็นหอยโข่งแทนที่จะเป็นคน นางจึงให้สนมเอาบุตรนั้นไปทิ้งกลางป่า หินที่เรืองแสงกลางป่าสว่างมาถึงในเมือง หมายถึง ท้าวหอยโข่ง แสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์จนเป็นที่ยอมรับของชาวเมือง และเจ้าเมืองจึงได้ปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็น ความฝันของนางมีว่า

ฝันว่า ดาวเสด็จย้ายลงมาตกผาสาทกว้าง เฮาพี้
เสด็จเกิงกิ้งเถิงข้าถึกตน
ข้าก็ บายเอาได้เลยกลายเป็นหินแฮ่
ข้าก็ เดียวว่าแก้วบายแล้วถิ่มเสีย พระเฮ้ย

ตกแห่งห้องป่าใหญ่ดงหลวง

แสงจิง เฮืองมาเถิงฮอดเมืองเฮาแจ้ง

ข้าก็ ชมชื่นแท้เลยล้ำตื่นตน พระเฮ้ย

คอมว่า นางกล่าวแล้วพญาใหญ่จารจา

นางจัก มีทีตาหน่อเมืองบุญกว้าง นี้แหล่ว

บ่มี ปาบังฮ้ายโพยภัยบังเบียด สังแหล่ว

อินทร์จัก ตั้งแต่ให้กุมมารแก้วหน่อเมือง นี้แหล่ว

(แผ่นที่ 8)

2.2.2 ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามเป็นความเชื่อที่มีมาแต่โบราณ สืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน เป็นความเชื่อที่อาศัยการคำนวณทิศทางของดวงดาว โดยเชื่อว่าดวงดาวจะมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ เวลาทำงานมงคลหรือเดินทางจึงมักดูฤกษ์ยามเสียก่อน เพื่อความเป็นสิริมงคล ปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง

ในเรื่องท้าวหอยโข่งปรากฏความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามหลายตอน เช่น ในการยกทัพ การเดินทาง การแต่งงาน เป็นต้น ก่อนจะทำการดังกล่าว จะมีหมอโหรคำนวณดูฤกษ์ยามก่อน แล้วจึงเริ่มกระทำตามฤกษ์ยามนั้น ดังปรากฏในเรื่อง ดังนี้

ท้าววีซาทราบข่าวว่าธิดาของเจ้าเมืองพะลานมีความงามเป็นเลิศจึงคิดจะยกทัพไปยังเมืองพะลานเพื่อขอธิดาเจ้าเมืองมาเป็นมเหสี เมื่อจัดทัพ หมอบอกว่าอีกเจ็ดวันจึงจะถึงวันฤกษ์ดี วันอื่น ๆ นั้นไม่ดีแต่ท้าววีซาร้อนใจอยากไปให้ถึงเมืองพะลานเร็ว ๆ จึงไม่อยู่รอฤกษ์ สั่งทหารออกเดินทางทันทีดังความว่า

บาคานเตือนฮูฮาอย่านานหามื้อ

หมอจิง ทูลจอมเจ้ายังเจ็ดวันจิงดียิ่ง พระเฮ้ย

กายกว่านั้นบ่ดีแท้เที่ยงจริง พระเฮ้ย

แต่นั่น ตัณหาท้าวกามคุณฮ้อนเฮ่า

ก็จิง ตัดพระโอษฐ์ต้านมันจักช้าอยู่เหิง ท่านเฮ้ย

เฮาก็ จัดพร้อมแล้วได้ขวบพอเดือน นี้แหล่ว

กล้วว่า ความเฮืองไปฮอดเมืองพะลานพุ้น
เขาจัก ปุนแปงต้านขนันเมืองปลายดาบ นี้แหล่ว
คันว่า เอาบ่ได้สิเสียหน้าดังหมา นั่นแหล่ว
สูอย่าช้าจักฮีบอย่านาน
กูจัก ทงพลหลวงล่วงไปวันนี้

(แผ่นที่ 29)

ท้าววีชาได้รับสารจากพี่ทั้งหกของนางเกดสินีว่าให้ไปรับตัวนางเกดสินี เนื่องจากนางยังรักท้าววีชาอยู่แต่ถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ท้าววีชาจึงบุกเข้าไปชิงตัวนางเกดสินี ยังวังของของท้าวหอยโข่ง แต่ถูกท้าวหอยโข่งจับได้ ท้าววีชายอมอ่อนน้อมขอเป็นเมืองขึ้นและจะส่งนางคำสายน้องสาวมาให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของท้าวหอยโข่ง ท้าววีชาส่งทหารไปบอกพระมารดาที่เมืองตักกะสิลาให้ส่งนางคำสายมาให้ มารดาก็ทำตาม ก่อนขบวนของนางคำสายออกเดินทางได้มีการดูฤกษ์ยามก่อนว่าจะเดินทางตอนไหน ดังความว่า

แม่สั่งแล้วจิงหาโยกยามดี
ตีกลองสะบัดชัยแห่ไปทั้งฟ้าว
เสนาพร้อมมุนตรีก็หลายหมื่น
ฮื่น ๆ ช้างทั้งม้าอเนกนอง มากแหล่ว

(แผ่นที่ 127)

ท้าวหอยโข่งจะเดินทางไปปราบพญาทอนที่เมืองจำปาตามคำขอร้องของเจ้าเมือง ท้าวหอยโข่งบอกให้ทหารกลับไปก่อนเมื่อหาฤกษ์ดีได้แล้วเขาจึงจะเดินทางตามไป ดังความว่า

บาก็ ทงพระฮู้เมืองจำปาเป็นพ่อแม่ พระองค์นั่น
เจ้าจิง ปากกล่าวไหว้คนใช้ด่วนเมือ ก่อนเทิน
เฮาจัก หายามได้มหาชัยจิงเดินดุ่ง ไปแหล่ว
ด้ามแต่ ทอนท่อนั่นแขนซ้ายสิป่ายหนี แท้แหล่ว
เจ้ากล่าวแล้วเขาฮีบคืนเมือ

ค้นไปเถิงเขาเล่าคาเยียงย้าย
แต่นั่น บาบุญเจ้าทั้งสอนไกลาด
หาลึกได้ดีแล้วแต่งตัว

(แผ่นที่ 161)

เจ้าเมืองจำปาจัดขบวนแห่ท้าวหอยโข่งและมเหสีทั้งสองไปส่งยังเมืองพะลาน เมื่อจัดเตรียมขบวนพร้อมแล้วจึงให้หมอโหรคำนวณดูฤกษ์ยามที่จะออกจากเมือง พอได้ฤกษ์ดีจึงตีฆ้องให้สัญญาณเคลื่อนขบวน ดังความว่า

แต่นั่น หมอฮวนผู้ฮู้สาควีเฮียง
ลงเลขตองหายามได้แห่ไป
คื่น ๆ ฆ้องหน่วยใหญ่เขาหาม
มีชาวกำหน่วยหลวงเหลือล้น
สามสิบเก้าเขาตีคื่นคื่น
หื่น ๆ ก้องคือฟ้าอึดเสียง นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 218)

หน้าที่ของหมอโหรนอกจากคำนวณดูฤกษ์ยามแล้วยังสามารถทำนายโชคชะตาของคนได้ ด้วยความเชื่อที่ว่าบุคคลแต่ละคนนั้นมีดวงชะตาประจำตัว สามารถจะล่วงรู้ได้โดยการทำนาย ในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องดวงชะตา กล่าวคือ พญานาค ทราบข่าวว่าท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีบุญบารมี จนเมืองต่าง ๆ ต้องยอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ พญานาคไม่เชื่อว่าท้าวหอยโข่งจะเป็นผู้มีบุญจริง จึงให้หมอดูโหรทำนายดู ปรากฏว่าท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีบุญจริง ให้พญานาครีบไปสวามิภักดิ์ ถ้าอยู่ช้าจะทำให้มีศึกมาถึงเมืองหลวง ดังความว่า

พญานาคฮู้จิงทันหมอฮูฮา
สูจง ดูบาคานต่อนบุญจริงแท้ นั่นลือ
บานี้ จักชิบุญมีได้โพธิญาณองค์ประเสริฐ นั่นลือ
ลือว่า หินชาติท้าวใจกล้าข่มเหง นั่นเด

คันบ่แม่นหน่อท้าวผู้ประเสริฐบุญมี ดังนั่น
กูจัก ไปตีลองค่าศาสตรศิลป์ให้มันแจ้ง
พญากล่าวแล้วหมอฮีบจับสอ
บายกระดานลงเลขสมกันเข้า
หมอก็ คูณเถิงเจ้าพญาจักรจอมอาจ
บ่อาจ ไผชิแพ้แข็งแท้แต่บุญ นั่นดาย

(แผ่นที่ 216)

2.2.3 <u>ความเชื่อเรื่องโชคลาง</u>

เนื่องจากความเชื่อที่ว่าถ้าบุคคลจะประสบโชคดีหรือโชคร้าย จะมีลางบอกเหตุล่วงหน้า ถ้าเป็นนิมิตดีก็จะมีโชคลาภ สวัสดิมงคล ทำสิ่งใดก็สำเร็จแต่ถ้าเกิดลางร้ายก็จะพบสิ่งที่ไม่ดี เช่น อาจจะเกิดความรุ่มร้อนในใจผิดปกติ อารมณ์หงุดหงิด กระวนกระวายหรืออื่น ๆ

ลางบอกเหตุนั้นมีหลายอย่างอาจจะมาจากสัตว์ เช่น งูเลื้อยตัดหน้า นกกาบินผ่านหน้า จิ้งจกร้องทัก หรืออาจเกิดจากปรากฏการณ์ที่ผิดปกติ เช่น หุงข้าวเป็นสีแดง ฝันร้าย ท้องฟ้าแดงเป็นสีเลือด เป็นต้น

ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีตอนที่แสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องโชคลาง คือ ตอนที่ทหารเมืองพะลานเดินทางไปเมืองจำปาเพื่อถามข่าวท้าวหอยโข่งที่ไปปราบพญาทอนว่าได้ผลเป็นอย่างไร ขณะกำลังเดินทางไปนั้นพวกทหารก็พบลางบอกเหตุที่ถือว่าเป็นโชคดี ถ้าเดินทางต่อไปก็จะไปรับข่าวดี พวกทหารจึงมีกำลังใจที่จะเดินทางต่อไป ลางบอกเหตุดังกล่าวคือ นกกระตั้วส่งเสียงร้องดังสนั่นไปทั้งป่า ซึ่งถือเป็นลางดี ดังความว่า

ขุนจิง สิดขึ้นม้าย้ายย่างตามทาง
กายดงขวางป่ายางลำตั้ว
ตั้วเฮฮ้องเป็นลางซีซว่า
ขุนขวี่ม้าชมจี้นเล่าจา
มื้อนี้ ลางขวางต้องต้นทางบ่มีเหตุ สังแหล่ว
เฮาจัก ได้พบท้าวบุญกว้างบ่สง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 196)

2.3 ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้เวทมนตร์คาถาทุกรูปแบบ เป็นการยอมรับอำนาจที่เกิดจากเวทมนตร์คาถา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ลี้ลับที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้แต่มีผลทั้งในด้านจิตใจและหลักปฏิบัติ ซึ่งได้แก่ความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาของวิเศษ ความเชื่อเหล่านี้มีกล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

2.3.1 ความเชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา

การใช้เวทมนตร์คาถา เป็นไสยศาสตร์ที่มีผลต่อชีวิตมนุษย์เชื่อว่าสามารถให้คุณและโทษต่อมนุษย์ได้ เป็นพลังที่เหนือความสามารถของมนุษย์ธรรมดาที่จะทำได้ สามารถสร้างสิ่งมหัศจรรย์ต่าง ๆ ขึ้นได้ด้วยอำนาจของเวทมนตร์ ในเรื่องท้าวหอยโข่งปรากฏว่ามีการใช้เวทมนตร์คาถา หลายตอน ดังนี้

นางเกตสินีและนางคำสายไปตามหานกสาริกาที่หายไปจนกระทั่งหลงป่า ทั้งสองเดินทางไปจนกระทั่งพบฤาษี ฤาษีช่วยเหลือนางทั้งสองให้กลับเมืองโดยให้นางอยู่เรียนมนตร์ คาถากับฤาษี 3 เดือนแล้วจึงกลับ นางเกตสินีเรียนมนตร์ป้องกันสัตว์ร้าย ส่วนนางคำสายเรียนมนตร์สร้างทาง เมื่อเรียนจบแล้วทั้งสองจึงเดินทางกลับเมือง นางคำสายร่ายมนตร์สร้างทาง ทำให้มีถนนเดินกลับเมืองได้สะดวก ไม่ต้องบุกป่ารกหรือขึ้นเขาลงห้วยให้ต้องลำบาก ส่วนนางเกตสินีก็คอยป้องกันสัตว์ร้ายที่จะมาทำอันตราย ทั้งคู่จึงเดินทางกลับด้วยความสะดวก มนตร์ที่ทั้งสองเรียนนั้นได้กล่าวไว้ว่า

ลัดสีกล่าวแล้วสองนางเล่าเฮียนเอา
เถิงสามเดือนก็จิงจำความได้
อันว่า มนตร์ยำนั้นนางเฮียนเอาคนละซ่อ จริงแหล่ว
ก็หาก ดีขนาดล้นมนตร์แก้วเกิ่งกัน นั่นตาย
อันว่า แก้วเกตน้อยนางพี่เฮียนเอา ดังนั่น
มนตร์สบเดินถิ่มไปเมือหน้า
ผูงสัตว์กล้าจัญไรใจถ่อย
อยู่บ่ได้คึงเขาฮ้อนดังไฟ หั่นแล
อันว่า คำสายน้อยเป็นปลายน้อยนาด
เฮียนมนตร์ ทางกวาดแผ่วทางกว้างให้แป่แปน แท้ตาย

มันจัก มีภูขึ้นต้นหน้าแสนหน่วย ก็ดายเทิน
นางโอม มนตร์เป่าให้ฮานเกี้ยงฮาบเพียง แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 136)

พญาทอนเที่ยวชมนางกินรีและนารีผลในป่าไปพบกับนางเกตสินีและนางคำสายนอนหลับอยู่ใต้ต้นโพธิ จึงเข้าไปปลุกปล้ำ แต่พญาสอนไม่สามารถทำอะไรนางทั้งสองได้ เนื่องจากกายของนางร้อนดั่งไฟ พญาสอนจึงเป่ามนตร์ให้นางหลับสนิท แล้วจึงเสกเป่าเป็นปราสาทให้นางอยู่ข้างใน พญาสอนก็เสกให้แขนตัวเองยาวออกอุ้มเอาปราสาทกลับไปยังเมืองของตน ดังความว่า

แต่นั่น สอนไกลาดท้าวก็โชมกอดทั้งสอง
มันก็ ฮวายมนตร์ดีกล่อมนางสองเจ้า
แต่นั่น คึงนางฮ้อนคือไฟเปวแผ่น
มันก็ ล่วงบ่ได้คึงนางฮ้อนดังไฟ แท้แหล่ว
มันจิง ฮวายมนตร์ให้เป็นหอผาสาท
ก็จิง เอานาดน้อยสองนางนั่นใส่ใน นั่นดาย
คอมว่า มันบ่ช้าฮีบอ่านคาถา
แขนมันยาวออกมาเหลือต้าม
มันจิง ชางโจมอุ้มเอาวิมานผาสาท
ทะยานล่วงฟ้าไปหน้ากว่าไกล แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 139)

พญาทอนเข้าไปเที่ยวเล่นในเมืองของพญาสอน ในขณะที่พญาสอนไม่อยู่ไปพบนางเกตสินีและนางคำสายอยู่ในปราสาทที่พญาสอนเนรมิตขึ้น พญาทอนมีใจเสน่หาในตัวทั้งสองจึงร่ายมนตร์หอบเอาปราสาทไปไว้กลางป่าเพื่อจะปลุกปล้ำนาง แต่พญาทอนก็แตะต้องตัวนางไม่ได้ เนื่องจากกายของนางร้อนดั่งไฟ พญาทอนพยายามอยู่หลายวันแต่ไม่สำเร็จ จึงทิ้งนางทั้งสองไว้แล้วไปเที่ยวชมกินรีและนารีผลในป่า เนื้อความที่กล่าวถึงพญาทอนร่ายมนตร์หอบเอาปราสาทมีว่า

มันจิง เห็นผาสาทเจ้าแก้วเกดนางงาม
ทั้งคำสายนาถะแพงสองน้อย
มันเห็นแล้วทะยานตนไปเบิ่ง ดูนั่น
ก็จิง เห็นแก่นแก้วสองน้อยอยู่ใน
มันจิง มักฮูปเจ้าสองอ่อนองค์กษัตริย์
มันฮีบ ฮวายมนตร์ดีหอบเอาปรางแก้ว
ไปเถิงห้องเขาวงแก้วกู่
ก็จิง ลงอยู่ยั้งเซาหั่นบ่นาน แท้ดาย

(แผ่นที่ 147)

2.3.2 <u>ความเชื่อเรื่องของวิเศษ</u>

ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์อีกอย่างหนึ่งคือ ความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจของวิเศษ ซึ่งเป็นอำนาจที่เหนือความสามารถของมนุษย์ที่จะทำได้ แต่มนุษย์สามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้ด้วยของวิเศษ

ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีการใช้ของวิเศษ และพลังวิเศษมาช่วยให้ตัวละครทำในสิ่งที่มนุษย์ธรรมดาทำไม่ได้ ดังนี้

ก. <u>**พลังวิเศษในตัว**</u> เป็นพลังที่มีอยู่ในตัวของตัวละคร คือท้าวหอยโข่ง พญาสอน พญาทอน เป็นผู้ที่มีพลังและใช้พลัง ดังนี้

<u>**ท้าวหอยโข่ง**</u>

ท้าวหอยโข่ง เป็นคนที่มีพลังพิเศษในตัว สามารถถอดรูป ดำดินและเหาะได้ นอกจากนี้ยังสามารถเรียกมด ปลวก มาใช้งานได้ด้วยพลังพิเศษดังกล่าวจึงทำให้ท้าวหอยโข่งเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ได้ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้แสดงอำนาจของพลังพิเศษหลายตอน ดังนี้

ท้าวหอยโข่งใช้พลังพิเศษถอดรูป และดำดิน ความว่า

คอมว่า ท้าวกล่าวแล้วกับเพดเป็นคน
ดำดินผันเผ่นไปทางพื้น
ก็จิง ไปเพียงห้องเมืองพะลานยศใหญ่
ท้าวจิง บุออกพื้นดินแล้วเล่าเซา

(แผ่นที่ 12)

เมื่อมารดาให้สนมนำท้าวหอยโข่งไปทิ้งที่กลางป่า ท้าวหอยโข่งจึงกลายร่างเป็นคนแล้วดำดินไปโผล่ยังเมืองพะลาน

ท้าวหอยโข่งถอดรูปแล้วดำดินไปหามต ปลวก ดังความว่า

แต่นั่น บาบ่าวท้าวหอยโข่งในไห
เห็นย่า ลงเฮือนไปคึดฮอดอีดูดีค้อย
บาจิง ถอดคาบไว้หอยโข่งในไห
เป็นโสมงามดังอินทร์ตองแต้ม
บาจิง ลงเฮือนแล้วตีนทำจอมปลวก
มดกลับกลายปั้นเป็นคนแล้วจิงออกมา

(แผ่นที่ 19)

ท้าวหอยโข่งสงสารย่าที่ไม่มีบ้านอยู่จึงช่วยเหลือ เมื่อย่าออกจากบ้านไปขอทาน ท้าวหอยโข่งจึงถอดรูปแล้วจึงไปหามดปลวก สั่งให้มาสร้างบ้านให้ย่า

ท้าวหอยโข่งถอดรูปแล้วดำดินไปโผล่กลางค่ายท้าววีชา ดังความว่า

ย่ากล่าวแล้วบายแกว่งหอยลง
หอยก็ ดำดินบุบ่นไปทางพื้น
บาก็ ไปเพี้ยงพื้นกลางเวียงบุออก
เป็นก้อนหินใหญ่ตั้งกลางเวียงแท้เดิงทาง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 39)

ย่ารู้สึกรำคาญที่ท้าวหอยโข่งพูดว่าเก่งพอที่จะสู้กับท้าววีซาได้ ย่าจึงจับหอยโยนลงไปใต้ถุนบ้าน ท้าวหอยโข่งจึงดำดินไปโผล่กลางค่ายท้าววีซา

ใช้พลังพิเศษเรียกมด ปลวกมาสร้างบ้านให้ย่า ความว่า

บาจิง ลงเฮือนแล้วตีนทำจอมปลวก
มดกลับกลายปั้นเป็นคนแล้วออกมา
เข้ามาไหว้บาบ่าวหอยบัง
บาจิง วาจาเตือนต่อเขาบ่มีช้า
สูจง เตือนกันพร้อมปุกเฮือนให้นายย่า
เฮ็ดให้ มันแล้วมื้อนี้อย่าช้าก่อนงาย แท้ตาย

(แผ่นที่ 19)

ท้าวหอยโข่งลงจากบ้านย่าไปที่จอมปลวก ใช้เท้าถีบจอมปลวก มดและปลวกจึงหลั่งไหลออกมาแล้วกลายร่างเป็นคนมาเฝ้าท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งจึงสั่งให้เขาสร้างบ้านให้ย่าให้เสร็จภายในวันเดียว พร้อมกับมีข้าวของเครื่องใช้ในบ้านให้ครบ

ใช้พลังพิเศษเรียกมด ปลวก มาสร้างปราสาทที่เป็นเรือนหอของท้าวหอยโข่งกับนางเกตสินี ดังความว่า

บัดนี้ กล่าวเถิงหอยบังท้าวในไหย่า ก่อนแหล่ว
ใกล้สิฮุ่งแจ้งหอยน้อยฮ่ำคะนิง
กูอย่า ซาเขาท่อนบ่มีทันสังจักสิ่ง จริงแหล่ว
เขานั่น บุญย่อมน้อยสิทันแล้วกะบ่คือ แท้ตาย
กูจัก บอกมดพร้อมทั้งปลวกมาแปง เที่ยวเทิน
ให้เขา พลันแปงอย่าให้มันทันแจ้ง
พระกล่าวแล้วคะนิงฮอดฝูงสัตว์มด
เขาจิง เฮ้วพลันมาเฝ้าบาในไหน้ำ
หอยจิง วาจาต้านดอมฝูงมดปลวก
แต่นั่น มดปลวกฮู้เหตุแล้วจิงโดยเจ้าสู่ตัว

เขาฮีบ ตกแต่งตั้งเป็นผาสาทหอสูง
ก็หาก ดูงามสุดหมื่นเสาพันห้อง
คือดัง อินทร์แปงนั้นเพียงกันเสมอพาบ กันแหล่ว
อันว่า เงินลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกระดาน แท้ดาย
(แผ่นที่ 95-96)

ท้าวหอยโข่งซึ่งอยู่ในไหไตร่ตรองดูแล้วว่า ถ้าปล่อยให้ทหารเมืองพะลานสร้างปราสาทให้เสร็จภายในวันเดียวคงเป็นไปไม่ได้ควรที่เขาจะให้บริวารเป็นผู้สร้าง ท้าวหอยโข่งจึงอธิษฐานถึงมด ปลวก พวกเขามาเฝ้า ท้าวหอยโข่ง จึงสั่งให้เขาสร้างปราสาทให้มีขนาดใหญ่ มีเสาหมื่นต้น มีห้องทั้งหมดพันห้อง พื้นกระดานปูลาดด้วยเงินล้วน

ใช้พลังพิเศษใช้มด ปลวกหาทรัพย์สิน เงินทองที่ใช้เป็นค่าสินสอดสู่ขอนางเกตสินี ดังความว่า

บาจิง ยอตีนต้องทำยังจอมปลวก
แต่นั่น ปลวกหลั่งล้นมาเฝ้าบ่นาน
พระบาทท้าวต้านต่อฝูงเขา
บัดนี้ การเฮามีให้สูปองป้าน
ให้ได้ งัวควายพร้อมม้ามิ่งเงินคำ
กับทั้ง หญิงชายสาวบ่าวฮามพอฮ้อย
พิทูรย์แก้วมณีนิลลูกประเสริฐ
มีคู่ฮ้อยสู่อันแท้เที่ยวเปิง นั่นเทิน
(แผ่นที่ 69-70)

ท้าวหอยโข่งต้องการทรัพย์สินจำนวนมากเพื่อนำมาใช้เป็นค่าสินสอด จึงเข้าไปในป่าใช้เท้าถีบจอมปลวก มดปลวกก็หลั่งไหลออกมาเฝ้า ท้าวหอยโข่งจึงสั่งให้เขาหาทรัพย์สิน ซึ่งประกอบด้วย ช้าง ม้า วัว ควาย ข้าทาสบริวาร ชายหญิง แก้วแหวน เงินทองจำนวนอย่างละร้อยมาให้

พลังพิเศษอีกประการหนึ่งของท้าวหอยโข่ง คือสามารถเหาะได้ ดังปรากฏในเรื่องหลายตอน ดังนี้

ท้าวหอยโข่งกับพญาสอน ออกติดตามหานางเกตสินีและนางคำสายเป็นเวลานาน แต่ไม่พบ ท้าวหอยโข่งจึงพาพญาสอนกลับเมืองพะลานเพื่อไปทำบุญ ตอนเดินทางกลับท้าวหอยโข่งเหาะไปพร้อมกับพญาสอน ดังความว่า

สองก็ จากันแล้วทะยานไปอากาศ
สองก็ เหลียวเบื้องใต้ขวาซ้ายสู่แดน แท้แหล่ว
สองก็ ยอง ๆ ย้ายอากาศกลางหาว
หลายวันคืนก็จิงเถิงเมือกว้าง

(แผ่นที่ 157)

เจ้าเมืองพะลานให้ท้าวหอยโข่งไปปราบพญาทอนที่บุกเข้ามายึดเมืองจำปาตามคำขอของเจ้าเมืองจำปา ท้าวหอยโข่งจึงไปลาเจ้าเมืองและมเหสี แล้วเดินทางออกจากเมืองไปพร้อมกับพญาสอน โดยเหาะไปเป็นเวลา 6 คืน จึงถึงเมืองจำปา ทั้งคู่จึงหยุดพักที่สนาม ดังความว่า

แม่สั่งแล้วท้าวขาบลาไป
ทั้งพญาสอนไกลาดนำบ่วางจอมเจ้า
ทะยานตนย้ายเวหาย่อง ๆ
สองแจ่มเจ้าทะยานล้ำล่วงไป แท้แหล่ว
หลายวันได้หกคืนเลยฮอด
สองก็ ลงจอดยั้งสนามกว้างอยู่เย็น แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 161-162)

ท้าวหอยโข่งปราบพญาทอนได้แล้วจึงออกเดินทางจากเมืองจำปาเพื่อไปตามหามเหสีทั้งสอง พญาสอนและพญาทอนติดตามไปด้วย ทั้งสามเหาะไปในอากาศ ทำให้ชาวเมืองรู้สึกอัศจรรย์ในความสามารถของท้าวหอยโข่งยิ่งนักที่สามารถเหาะได้ ดังความว่า

เจ้าจิง ปากกล่าวต้านจาต่อพญาสอน
ทั้งพญาทอนให้แต่งตัวอย่าช้า

เจ้าจิง ลาพญาแท้ทั้งเสนาทุกหมู่
ก็จิง สบเกิบแก้วทะยานล้ำล่วงไป แท้แหล่ว
สามแจ่มเจ้าทะยานล่วงเวหา
วาโยตีอ่อนแฮงหนาวจ้อย
ทั้งเมืองพร้อมกันแลลิงล่ำ
พร้อมกัน งีดแจ่มเจ้าทะยานพร้อมท่านทอน

(แผ่นที่ 171)

ท้าวหอยโข่งมีพลังพิเศษในตัวอีกประการหนึ่งคือ พลังในการต่อสู้ ถึงแม้ว่าท้าวหอยโข่งจะเป็นมนุษย์ธรรมดาแต่พละกำลังนั้นมีมากจนสามารถสู้กับท้าววีซา พญาสอน และพญาทอนได้โดยไม่ต้องใช้อาวุธ ดังนี้

แต่นั่น หอยโข่งอดบ่ได้เห็นนางนาดชนละทา อยู่นั่น
บาจิง ทะยานตนยั่นคอวีซาท้าว
มันก็ ผิตีงแท้ทั้งแฮงก็บ่หลูด
คือเฮา ย่ำเขียดไม้ในน้ำดังเดียว นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 122)

ท้าวหอยโข่งตามหามเหสีไปพบกับพญาสอนกลางป่าทั้งสองต่อสู้กันด้วยกำลังอาวุธแต่ไม่มีใครแพ้ชนะ จนสุดท้ายท้าวหอยโข่งใช้กำลังปล้ำพญาสอน พญาสอนจึงยอมแพ้ขอเป็นบริวารของท้าวหอยโข่ง ดังความว่า

เจ้ากล่าวแล้วทะยานย่ำคอลง
เท้งธรณีขว่ำลงบ่ติงได้
บาจิง ถามมันแท้โยมเฮาลือบ่
คันว่า ยังอยากสู้เฮาแท้ให้ว่ามา เที่ยวเทิน
สังมา นอนอยู่ใต้ในพระบาทตีนเฮา ดังนี้
ท่านว่าอาคมดีดังใดสันนี้

แต่นั่น ท้าวกล่าวแล้วสอนฮีบยอมือ
ข้าน้อย โยมยอมผิดโผดกูนาเลี้ยง แด่ท้อน

(แผ่นที่ 152)

ท้าวหอยโข่งกับพญาสอนสู้กับพญาทอนที่ยึดเมืองจำปา ทั้งสองฝ่ายต่อสู้กันเป็นสามารถผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ จนกระทั่งท้าวหอยโข่งใช้กำลังปล้ำพญาทอนลงได้ พญาทอนจึงยอมแพ้ขอเป็นบริวารของท้าวหอยโข่ง ดังความว่า

แต่นั่น บาบุญเจ้าจอมธรรมองค์เอก
พระก็ เต้นต่วงขึ้นทะยานแล้วย่ำคอ
ทอนบ่ช้าติ่งตนตายอยู่ตีนด่าว ๆ
ผาสาทกว้างก็เฟือนแท้หงับไหว

(แผ่นที่ 167)

<u>พญาสอน</u>

พญาสอนเป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่งในเขตป่าหิมพานต์เป็นผู้ที่มีพละกำลังมาก ตามความเชื่อเกี่ยวกับป่าหิมพานต์ เชื่อว่ามีสัตว์ธรรมดาอาศัยอยู่และมีสัตว์ในจินตนาการเป็นอมนุษย์ที่มีอิทธิฤทธิ์ มีพละกำลังมาก พญาสอนที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีรูปร่างหน้าตาอย่างไรไม่ปรากฏชัดเจน แต่จากการกล่าวถึงพฤติกรรมและความเป็นอยู่นั้นมีลักษณะเหมือนมนุษย์สามารถอยู่ในเมืองมนุษย์ได้โดยที่ไม่มีใครพูดถึงความแปลกแยก รูปร่างหน้าตาของพญาสอนจึงน่าจะเหมือนมนุษย์ แต่ถือเป็นอมนุษย์พวกหนึ่งในป่าหิมพานต์ พญาสอนจึงมีพลังพิเศษในตัวที่มนุษย์ไม่มีสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ โดยไม่ต้องอาศัยของวิเศษ ฆ่าไม่ตายและยังแปลงกายได้อีกด้วย ดังปรากฏในเรื่องคือ พญาสอนสู้กับพญาทอน ต่างใช้อาวุธวิเศษเข้าทำร้ายกัน แต่ไม่มีใครเป็นอันตราย ไม่มีใครแพ้ชนะ ทั้งสองจึงเนรมิตกายให้ใหญ่โตเท่าภูเขาแล้วเหาะขึ้นไปสู้กันบนอากาศจนกระทั่งเหนื่อยอ่อนแล้วจึงลงสู้ที่พื้นดิน ดังความว่า

ทอนก็ กับเพดเพี้ยงตัวท่อภูเขา
สอนทำตัวท่อภูเขาแก้ว

สองก็ ยิงกันขึ้นเมือเทิงอากาศ
ค้นว่า อิดอ่อนแล้วลงพื้นแผ่นดิน
ก็หาก หลายทีปั้นเลวกันอิดอ่อน
ยืนเบิ่งหน้ากันแล้วพัดเล่าเลว นั่นตาย
(แผ่นที่ 165)

พญาทอน

ในเรื่องท้าวหอยโข่งเรียกวิทยาธรว่า "พญาทอน" มีลักษณะเป็นชายแก่ มีพละกำลังมาก และมีเวทมนตร์ มีกะบองเป็นอาวุธ พญาทอนเป็นผู้มักมากในกาม จึงมักไปเที่ยวสมเสพกับนางกินรีและนารีผลหรือนางกายในป่าหิมพานต์ ในเรื่องกล่าวถึงพญาทอนว่าเป็นชายแก่ที่มีนิสัยไม่ดี เป็นคนถ่อยแต่มีอิทธิฤทธิ์และมักเที่ยวไปเสพสมกับนางกาย (นารีผล) เป็นประจำทุกวัน ดังความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงชายทอนเฒ่าหินาชนคนถ่อย ก่อนแหล่ว
มันก็ มีฤทธิ์กล้าทะยานล้ำล่วงบน แท้ตาย
มันก็ เดินเที่ยวซ้อนนางกายดวงดอก
ทุกค่ำเช้าหาซ้อนสู่วัน แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 147)

ข. พลังพิเศษจากสิ่งของ

ความเชื่อนี้แสดงออกให้เห็นโดยกำหนดให้ตัวละครมีของประจำตัวที่พิเศษกว่าคนอื่น เป็นสิ่งที่มีอำนาจสามารถบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เจ้าของได้ ถ้าเป็นอาวุธก็มีศักยภาพมากกว่าอาวุธธรรมดา จึงรบชนะศัตรูได้อย่างง่ายดาย ของวิเศษที่พบในเรื่อง มีดังนี้

ของวิเศษของท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งมีของวิเศษที่ติดตัวมาจากสวรรค์ คือ ดาบกายสิทธิ์ ธนู และรองเท้าแก้ว ซึ่งกล่าวถึงในเรื่องไว้ว่า

ท้าวจิง บายเอาแก้วคันไชดวงประเสริฐ
ทั้ง ธนูพ่ำพร้อมของดีเจ้าบ่วาง
ก็จิง สบเกิบแก้วพายดาบกายสิทธิ์
ลงวิมานบ่นานมีช้า

(แผ่นที่ 5)

<u>ของวิเศษของท้าววีชา</u> ท้าววีชามีของวิเศษประจำตัวคือ ธนู มนตร์วิเศษ ทำให้ท้าววีชาเป็นผู้มีความสามารถมากคนหนึ่ง เป็นเจ้าเมืองที่เข้มแข็งไม่กลัวเมืองใดมาข่มเหง ดังความว่า

พระก็ บ่หย่อนย้านก้ำฝ่ายเมืองใด
มีวิชาดีศาสตระศิลป์มนตร์แก้ว
มีธนูหน้าดวงสอนอ้นประเสริฐ
หลายเมืองมาเยิกโยมขอส่วย
นับอ่านได้พันหนึ่งหัวเมือง
ก็บ่ เคืองคำสั่งกีดปะไทจอมเจ้า

(แผ่นที่ 25)

2.4 <u>ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล</u>

ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น เป็นความเชื่อของคนโบราณที่พยายามหาคำตอบเกี่ยวกับการกำเนิดโลก จักรวาล และสัตว์โลกต่าง ๆ ดังที่กล่าวไว้ในหนังสือไตรภูมิพระร่วง สมัยสุโขทัย จักรวาลในจินตนาการของคนโบราณนั้นมีป่าหิมพานต์ที่มีภูเขาสลับซับซ้อน เขาแต่ละลูกมีลักษณะแตกต่างกันไป เป็นภูเขาเงินบ้าง ภูเขาทองบ้าง ภูเขาแก้วบ้าง หรือบางลูกก็ประกอบด้วยอัญมณีที่สวยงาม ในป่าหิมพานต์ยังมีสัตว์นานาชนิดอาศัยอยู่ นอกจากสัตว์แล้วยังมีอมนุษย์ซึ่งเป็นพวกที่มีลักษณะพิเศษที่เก่งกว่ามนุษย์ และมีรูปร่างต่าง ๆ กันไป

นอกจากมีป่าหิมพานต์ซึ่งเป็นป่าในจินตนาการแล้ว ยังมีดินแดนอื่นที่อยู่นอกโลก ใต้น้ำ

ที่เรียกว่าเมืองบาดาล และบนท้องฟ้าที่เชื่อว่าเป็นดินแดนสวรรค์ตามทิศต่าง ๆ มีสัตว์ต่างชนิดกันคอยเฝ้าอยู่ ดังความปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลในเรื่องดังนี้

2.4.1 จักรวาล

ความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลในเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นจักรวาลหรือโลกในจินตนาการ โดยกล่าวถึงสถานที่ที่ท้าวหอยโข่งเดินทางไปตามหามเหสี มีทั้งป่าหิมพานต์ และโลกภายนอกที่อยู่สูงขึ้นไปในท้องฟ้า ซึ่งเป็นโลกในจินตนาการ ดังที่กล่าวถึงในเรื่อง ดังนี้

ก. ป่าหิมพานต์

ป่าหิมพานต์ที่กล่าวถึงในไตรภูมิกถา (2535:252) เป็นป่าที่เต็มไปด้วยภูเขา สระน้ำซึ่งเป็นสระใหญ่ ๆ 7 แห่ง คือ อโนดาตสระ กัณณมุณฑสระ รถการสระ ฉันทันตสระ กุณาลสระ มันทากินีสระ สีหปปาตสระ รอบสระอโนดาตมีภูเขาล้อมรอบ 5 ลูก คือ

เขาสุทัสสนกูฏ	เป็นภูเขาทอง
เขาจิตรกูฏ	เป็นภูเขาแก้ว ชื่อ สัตตพิธรัตนะ
เขากาฬกูฏ	เป็นเขาเขียวดอกอัญชัน
เขาคันธมาทนกูฏ	เป็นเขาแก้วชื่อสาละรัตนะ และมีไม้หอมใช้เป็นยา
เขาไกรลาศ	เป็นเขาเงิน

เนื้อความในเรื่องท้าวหอยโข่งที่กล่าวถึงภูเขาในเขตป่าหิมพานต์นั้น กล่าวถึงสระและภูเขาหลายลูก สระโบกขรณี ภูเขาเงิน ภูเขาทอง ภูเขาแก้ว ภูเขาสัตบัวละพัน เขาพิดสะกูด ซึ่งภูเขาชื่อต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเขาในป่าหิมพานต์ ดังความในเรื่องว่า

สามซ้ำ	กายไปเท่าหิมพานต์กว้างใหญ่
ก็บ่	เห็นแก่ไท้สองน้อยที่ใด นั่นดาย
ซ้ำเล่า	ไปเยี่ยมโบกขรณี
หลอนว่า	นางมากินเงือกงูเอาแท้

- - -

ก็จิง เถิงทีบถ้ำสิงคุดตะลาดดอยฮุ่ง แท้แหล่ว
สามพระองค์ทงเกิบตีนทะยานขึ้น
สามพระองค์เจ้าเวียนวนหาทั่ว หมดแหล่ว
ก็บ่ เห็นแก่แก้วสองเจ้ามิ่งมโน

(แผ่นที่ 173-175)

ข. <u>สัตว์ประจำทิศ</u>

ท้าวหอยโข่งเดินทางติดตามหามเหสีจนทั่วทั้งป่าหิมพานต์แล้วยังไม่พอใจจึงเหาะไปยังทิศต่าง ๆ จึงได้พบกับสัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ประจำทิศ เริ่มตั้งแต่ ทิศบูรพามีครุฑ อาคเนย์มีแมว ทักษิณมีราชสีห์ หรดีมีเสือ ปัจจิมมีหนู อุดรมีช้าง อีสานมีวัว

การเดินทางไปยังทิศต่าง ๆ ของท้าวหอยโข่งนั้น แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ประจำทิศ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จากข้อเขียนเกี่ยวกับความเชื่อของชาวอีสาน เรื่อง ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี ในหนังสือมรดกอีสาน (2533 :220-226) แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลการกำเนิดโลกว่า ชาวอีสานเชื่อว่าผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ บนโลกนั้น คือ ปู่สังกะสา ย่าสังกะสี ทั้งสองเกิดมาก่อนใคร ๆ ในโลก โดยเกิดจากธรรมชาติคือ ไคยะ หรือขี้ไคล เมื่อปู่และย่าเกิดมาแล้วจึงสร้างหนู วัว เสือ กระต่าย ครุฑ ราชสีห์ แพะ ม้า ช้าง ลิง ไก่ อย่างละ 2 ตัว ทำให้แผ่นดินที่มีเพียงน้อยนิด แคบลงไปมาก ปู่ ย่าจึงสร้างสัตว์เหล่านี้เป็นศัตรูกัน เพื่อให้กินกันเอง เมื่อสัตว์เป็นศัตรูกันแล้วก็ไม่สามารถจะอยู่ด้วยกันได้ จึงให้ไปอยู่คนละทิศ กล่าวคือ

ครุฑ	ไปอยู่	ทิศ	บูรพา
แมว	ไปอยู่	ทิศ	อาคเนย์
ราชสีห์	ไปอยู่	ทิศ	ทักษิณ
เสือ	ไปอยู่	ทิศ	หรดี
นาค	ไปอยู่	ทิศ	ปัจจิม
หนู	ไปอยู่	ทิศ	พายัพ
ช้าง	ไปอยู่	ทิศ	อุดร
วัว	ไปอยู่	ทิศ	อีสาน

สัตว์ที่อยู่ประจำตามทิศต่าง ๆ นั้น จะเป็นที่พึ่งของคนในแต่ละปีโดยเวียนไปตามอายุ มีการนับอายุหาสัตว์ที่พึ่งในแต่ละปีคือ ผู้ชายเริ่มจากบัจจิมไปทางพายัพ ส่วนผู้หญิงนับจากอีสานไปทางบูรพา นับเวียนไปจนครบอายุของแต่ละคนจะพบสัตว์ที่พึ่งของแต่ละปีของคนนั้น ๆ

จากความเชื่อดังกล่าวได้แสดงออกในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งโดยกล่าวถึงสัตว์ประจำทิศต่าง ๆ ดังความว่า

ก็จิง ไปเถิงถ้ำบัวละพาตะวันออก
จิงเห็น ครุฑเลื่อนล้อมอานันตื้อติ้วตง
ก็บ่ เห็นองค์น้องสองนางเมียมิ่ง
สามกิ่งแก้วไปเข้าบ่เซา
ซ้ำเล่า เถิงทีบก้ำหนแห่งอาคเนย์
เห็นแต่ แมวเหลือหลายยาดหยายเหลือล้น
สามพระองค์เจ้าหาไปทุกทั่ว
บ่เห็น สองแจ่มเจ้าบาท้าวดุ่งกาย
เถิงแห่งห้องทักขินหลวงขงใหญ่
ราชาสีห์ใหญ่ล้นเลียนเข้าหมู่คณา มากแหล่ว
สามแจ่มเจ้าแยงเบิ่งบ่มีเห็น
ก็จิง กายไปหน้าหรดีกว้างใหญ่
เห็นแต่ เสือสางล้นปนกันขืนไขว่
โตใหญ่เพี้ยงปานช้างท่าวฮาม แท้ดาย
ก็หาก หาทั่วแล้วเลยบ่มีเห็น
ก็จิง เดินเวียนไปปัดสิมนาคเนานอนหั่น
สามพระองค์พร้อมกันเดินหาซอก
ก็บ่ เห็นยอดแก้วสองนางแล้วล่วงกาย แท้ดาย
ก็จิง เข้าเขตก้ำพายหยับใหญ่หนูหลวง
ทั้งปวงมาดุ่งหาบ่เห็นแท้
ก็จิง ไปเวียนอ้อมอุดรช้างใหญ่ จริงแหล่ว
ลิงดู งาใหญ่กว้างโงงแท้โต่งงาม

สามก็ เลาะเหลี่ยมเข้าหาดูทุกแห่ง
บ่เห็น สองแก่นแก้วนางน้องข้องพระทัย แท้แหล่ว
ซ้ำเล่า เดินไปหน้าหาดูทุกหมู่
ก็บ่ เห็นแก่นแก้วนางน้องเล่ากาย นั่นดาย
เจ้าก็ กายไปหน้าเถิงอีสานขงใหญ่
เห็นแต่ งัวแวดล้อมเป็นเค้าหมู่คณา
สาม พระองค์เจ้าหานางอิดอ่อน เสียแหล่ว
บ่ได้ แกะกาบไม้ทั้งไง้หลืบหิน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 176-177)

2.4.2 **อมนุษย์ในป่าหิมพานต์**

ในเรื่องท้าวหอยโข่งได้กล่าวถึงป่าหิมพานต์และมีอมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในแถบนั้น แสดงให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลว่ามีป่าหิมพานต์มีอมนุษย์ คือ กินรี นารีผล วิทยาธร พญา สอน ดังนี้

ก. **กินรี**

นางกินรีเป็นอมนุษย์พวกหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ในไตรภูมิกถา (2535:260) ได้กล่าวถึงกินรีไว้ว่า ในจอมเขาไกรลาศมีเมืองหนึ่งเต็มไปด้วยเงินและทอง มีนางกินรีอาศัยอยู่ ในเมืองมีภูเขาชื่อจิตรกูฏ มีถ้ำทองอันเป็นที่อยู่ของพญาหงส์ทอง 9 หมื่นตัว

กินรีมีประวัติความเป็นมาแตกต่างกันหลายตำนานดังที่มาลัย (ม.ป.พ.:188-191) ได้รวบรวมประวัติความเป็นมาของกินรีจากหลายตำนานไว้ในหนังสือกำเนิดเทวดา มีตำนานเล่าเรื่องเกี่ยวกับกินรี ดังนี้

ในเทวะประวัติของพระพุทธเจ้า เล่าว่า ท้าวอิลราชและบริวารหลงเข้าไปในเขตหวงห้ามของพระศิวะ จึงถูกคำสาปให้กลายเป็นหญิงหมด ต่อมาพระพุธเห็นนางอิลาก็เกิดชอบจึงรับนางไว้เป็นชายา และเสกให้บริวารของนางอิลากลายเป็นกินรีเที่ยวหาผลไม้กินในป่าหิมพานต์ และบอกว่าจะหากิมบุรุษให้เป็นสามีของนางทั้งหลายด้วย

ในสาส์นสมเด็จของเจ้าฟ้านริศรานุวัตติวงศ์ ทรงนิพนธ์ไว้ว่า ทางบาลีสันสกฤตเรียกกินนร ซึ่งเป็นตัวผู้มีหน้าตาเหมือนม้าตัวเป็นคน เป็นบริวารของท้าวเวสสุวัน เรียกว่าคนธรรพ์ ส่วนกินนรผู้หญิง เรียกว่ากินรี แปลว่านางฟ้า

ในหนังสือ พี.ธอมัส. กล่าวว่า ที่เชิงเขาพระสุเมรุเป็นที่อยู่ของคนธรรพ์ กินนร สิทธ คนธรรพ์กับกินนรเป็นเชื้อสายเดียวกัน จึงมีรูปกายคล้ายกัน

ในวรรณคดีไทยบางเรื่องกล่าวถึงกินรี เช่น เรื่องสมุทรโฆษคำฉันท์ ตอนที่พระสมุทรโฆษได้พระขรรค์วิเศษทำให้เหาะได้ ก็พานางพินทุมดีเหาะไปเที่ยวป่าหิมพานต์ จนถึงเมืองกินนร บนเขาไกรลาศ คือ สุวรรณนคร ประชากรของชาวสุวรรณนครต่างก็มีเวทมนตร์คาถาทั้งสิ้น

ในเรื่องอุณรุทกล่าวถึงนางกินรีทั้งห้า คือ นางแก้วกินนรรัชฎา สุวรรณ จันทมาลี และมณฑาเกสร

ในนิทานพื้นบ้านเรื่องสีทนต์มโนราห์ นางมโนราห์ถูกพรานจับมาถวายเป็นชายาของท้าวสีทนต์ จนนางถูกอำมาตย์คิดฆ่านางโดยจะจับนางบูชายัญ ด้วยหาคนธรรพ์ไม่ได้ ในตอนที่ท้าวอาทิตย์ บิดาของท้าวสีทนต์ฝันร้าย

กินรีที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นผู้หญิง อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ พวกนางมักเป็นที่ระบายอารมณ์ความใคร่ของพวกผู้ชาย เมื่อชายใดมีความต้องการก็เที่ยวไปเสพสมได้ดังใจ เช่น พญาสอน และพญาทอน มักเที่ยวไปเสพสังวาสกับนางกินรี และนางกาย (นารีผล) เสมอ ดังกล่าวไว้ว่า

พญาสอนเป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่งในป่าหิมพานต์ เป็นผู้ที่มีพละกำลังมากมีวิชาอาคมดี แต่ยังไม่มีเมีย พญาสอนมักไปเที่ยวชมเหล่านางกินรี และนางกายในป่าเสมอ เมื่อเบื่อแล้วก็ทิ้งไป ดังความว่า

มันบ่ มีเมียซ้อนจักคนเทียมแทบ
มันก็ มักโลภฮู้โกงซ้อนแต่หญิง นั่นแหล่ว
มันฮู้ ไปแสวงซ้อนกินรีนางนาด
กับหมู่ ดวงดอกไม้นางการแก้วเสบสม นั่นตาย
มันก็ สมเสบก้ำพากเหลี่ยมเขาเสมน
ก็หาก พอใจมันเปิดเสียบ่ชมซ้อน

(แผ่นที่ 137)

ท้าวหอยโข่ง พญาสอนและพญาทอนเดินทางตามหานางเกตสินีและนางคำสายจนทั่วจักรวาลแต่ไม่พบ ทั้งสามไปพบกับฝูงนางกินรีกลางทาง เหล่านางกินรีทำมารยายั่วยวนท้าวหอยโข่ง บ้างก็ยื่นหมากให้กิน บ้างก็ร้อยดอกไม้ให้ แต่ท้าวหอยโข่งมิได้มีใจจะคิดเกี่ยวข้องกับหญิงอื่น คงคิดถึงแต่มเหสีเท่านั้น ส่วนพญาสอนกับพญาทอนนั้น พากันเสพสังวาสกับนางกินรี ดังความว่า

ก็จิง พากันอ้อมจักรวาลไพยะมาด
เห็นแต่ สะอาดล้น <u>กินรีแก้ว</u> มากหลาย
พญาสอนพร้อมทั้งทอนสมเสพ
พระบาทท้าวบ่มีเตื้องต่อเขา แท้แหล่ว
ฝูงหมู่ กินรีอ้อมนำบาอันเนก
บางพ่อง ถวายยื่นให้สลาเคี้ยวแก่บา
บางพ่อง ฮ้อยดอกไม้มายื่นถวายบา ก็มี
บางพ่อง จับของหอมยื่นบาบุญกว้าง
ฝูงหมู่ กินรีอ้อมทำมะยาใส่พระบาท ก็สูนแหล่ว
เจ้าบ่ คืดต่อเตื้องนำแท้ท่องฝูง นั่นดาย
เห็นเขา มานั่งใกล้แฮงคืดฮ่ำหาเมีย มากแหล่ว
คันเขา ยอมาลาถวายแฮงสิตายคืดเถิงน้อง

(แผ่นที่ 147)

ข. <u>นารีผล</u>

ในไตรภูมิกถา (2535 : 251) กล่าวถึงนารีผลว่าเป็นต้นไม้ขึ้นอยู่ในชมพูทวีป ถัดจากต้นหว้า ต้นไม้นั้นมีผลงามดั่งสาวน้อยอายุ 16 ปีชายใดได้เห็นก็มีใจรัก เมื่อหล่นตกลงดิน ฝูงนกก็รุมจิกกิน

นารีผลในเรื่องท้าวหอยโข่ง เรียกว่า "นางกาย" มีลักษณะเป็นผู้หญิงที่ผู้ชายสามารถนำมาเชยชมได้เช่นเดียวกับนางกินรี พญาสอนกับพญาทอนมักเที่ยวไปเชยชมนางกินรีและนางกายเสมอ ดังความว่า

มันบ่ มีเมียซ้อนจักคนเทียมแทบ
มันก็ มักโลภฮู้โกงซ้อนแต่หญิง นั่นแหล่ว
มันฮู้ ไปแสวงซ้อนกินรีนางนาด
กับหมู่ ดวงดอกไม้ นางกาย แก้วเสบสม นั่นดาย

(แผ่นที่ 137)

นอกจากพญาสอนแล้ว พญาทอนก็มักเที่ยวไปสมเสพกับนางกาย ดังที่กล่าวไว้ว่า

มันก็ เดินเที่ยวซ้อนนางกายดวงดอก
ทุกค่ำเช้าหาซ้อนสู่วัน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 147)

ค. **วิทยาธร**

วิทยาธรในเรื่องท้าวหอยโข่ง เรียกชื่อว่า "พญาทอน" เป็นอมนุษย์พวกหนึ่งที่อาศัยอยู่ในป่าหิมพานต์ เป็นพวกอิสระไม่อยู่รวมกันเป็นเมืองเหมือนพญาสอน ลักษณะของพญาทอนเป็นชายแก่แต่มีพละกำลังมากและมักมากในกามคุณ พญาทอนจึงมักไปเที่ยวเชยชมนางกายในป่าหิมพานต์เป็นประจำทุกวัน ดังความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงชายทอนเฒ่าหินาชนคนถ่อย ก่อนแหล่ว
มันก็ มีฤทธิ์กล้าทะยานล้ำล่วงบน แท้ดาย
มันก็ เดินเที่ยวซ้อนนางกายดวงดอก
ทุกค่ำเช้าหาซ้อนสู่วัน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 147)

อีกตอนหนึ่งกล่าวถึงวิทยาธรที่อยู่ตามป่าเมื่อได้ทราบข่าวว่าท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีบุญ มีความสามารถมากจึงพากันเดินทางมาอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ วิทยาธรเหาะผ่านเมืองพะลานไป เจ้าเมืองเห็นก็นึกว่าพวกเขาจะไปทำร้ายท้าวหอยโข่ง จึงให้ทหารไปสอดแนมดู ทหารเห็นพญาทอนมาแต่ตัว

กับของมีค่าไม่มีอาวุธใด จึงเข้าไปไต่ถาม วิทยาธรเล่าให้ฟังว่า พวกเขามาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง ดังความว่า

ขุนเทียม ฟังเขาว่ามาโยมโอยอ่อน บานั่น
ขุนจิง ออกจากต้าวมาต้านถ่องถาม แท้แหล่ว
ทอนจิง ไขกลอนต้านดอมขุนคำม่วน
ตูก็ มาเฝ้าเจ้าบุญกว้างยอดชาย นี้แหล่ว
ตูนี้ เป็นทอนแท้เนาภูผาใหญ่ จริงแหล่ว
จักมา เป็นข้อยเจ้าขอสร้างส่วยคำ

(แผ่นที่ 256-257)

เหล่าวิทยาธรนั้นมีลักษณะเหมือนคนแก่ หน้าตาล้วนแต่ขี้เหร่ หาคนหน้าตาดีไม่มีเลย ผู้แต่งได้บรรยายลักษณะของพญาทอนไว้ดังนี้

ทอนนั่น บางพ่อง ตาเหลือกล้านเหลือบเบิ่งเมือเทิง ก็มี
บางพ่อง เป็นหัวหยองกูดสังพงพั้ว
บางพ่อง คิ้วใหญ่แท้ตาโกนผอนหลุบลง ก็มี
บางพ่อง หูยาวฮีบผู้ดีโสมฮ้าย
- - -
บางพ่อง เป็นเป้าปงตามดิงทุกทั่ว จริงแหล่ว
บางพ่อง หน้าแห้งเบี้ยวโสมฮ้ายดังผี เจ้าเฮ้ย
ก็บ่มี สู่คนแท้พองามจักหน่อยหนึ่ง นั่น
ฝูงหมู่ เด็กถ่าวน้อยกลัวย้านก็แล่นหนี นั่นตาย

(แผ่นที่ 257-258)

3. ค่านิยม

ค่านิยม หมายถึง การยอมรับนับถือ และพร้อมที่จะปฏิบัติตามคณค่าที่คนหรือกลุ่มคนมีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นวัตถุ มนุษย์ สิ่งมีชีวิตอื่น ๆ รวมทั้งการกระทำในด้านเศรษฐกิจ สังคม จริยธรรมและสุนทรียภาพ ทั้งนี้โดยการประเมินค่าจากทัศนคติต่าง ๆ โดยถี่ถ้วนรอบคอบแล้ว (ขบวนพลตรี. 2540:263)

ค่านิยม คือ สิ่งที่คนสนใจ สิ่งที่คนปรารถนาจะเป็น บูชา ยกย่องและอยากเป็นเจ้าของ รวมทั้งแบบฉบับความคิดที่คนยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ (ไพฑูรย์ เครือแก้ว ณ ลำปาง. อ้างใน รัชนีกร เศรษโฐ. 2528:47)

ค่านิยม หมายถึง แนวคิดเกี่ยวกับสิ่งที่คนส่วนใหญ่ชอบ ปรารถนา ต้องการหรือความรู้สึกอื่น ๆ ซึ่งมนุษย์เชื่อ และยึดถือเป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติ (จุมพล หนอมพานิช. 2526 :256)

ค่านิยม หมายถึง การยอมรับนับถือ ยกย่อง และปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลหรือสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งดี ควรแก่การปฏิบัติ หรือได้มาเป็นเจ้าของ ค่านิยมของคนในสมัยหนึ่ง ๆ อาจแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของแต่ละยุคสมัย

การศึกษาค่านิยมในเรื่องท้าวหอยโข่ง จะพิจารณาค่านิยมหลัก 2 ประการคือ ค่านิยมด้านสังคม และค่านิยมด้านศาสนา ดังนี้

3.1 ค่านิยมด้านสังคม

ในสังคมหนึ่ง ๆ จะมีค่านิยมในเรื่องต่าง ๆ แตกต่างไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ และค่านิยมของสังคมอาจเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเวลาเปลี่ยนไป นั่นคือค่านิยมของสังคมอาจเปลี่ยนแปลงได้ คนในยุคหนึ่งอาจเห็นว่าสิ่งหนึ่งดี แต่พอถึงอีกยุคหนึ่งอาจนิยมสิ่งอื่นแทน เช่น ในสมัยโบราณสังคมยกย่องผู้ชายที่มีภรรยาหลายคนว่าเป็นผู้มีความสามารถเลี้ยงดูภรรยาและบุตรได้หลายคน ผู้หญิงก็ยอมรับให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลาย ๆ คน แต่ในยุคปัจจุบัน สังคมนิยมยกย่องผู้ชายที่มีภรรยาคนเดียวและกฎหมายยังยอมรับให้ผู้ชายมีภรรยาได้คราวละ 1 คนเท่านั้น

ค่านิยมด้านสังคมที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

3.1.1 นิยมยกย่องผู้นำที่มีคุณธรรม

ในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น ผู้นำที่มีอำนาจสูงสุดในเมืองคือ เจ้าเมืองภายในอาณาจักรหนึ่ง ๆ ก็จะมีเมืองใหญ่เป็นศูนย์กลางและมีเมืองเล็กเมืองน้อยเป็นเมืองขึ้น เจ้าเมืองที่ปกครองเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางนั้นจะมีฐานะเทียบเท่ากษัตริย์ ระบบการปกครองของเมืองในเรื่องนั้นเหมือนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช คือ เจ้าเมืองมีอำนาจสิทธิ์ขาด แต่ในทางปฏิบัติจะมีขุนนางคอยเป็นที่ปรึกษาและแบ่งเบาภาระของเจ้าเมือง บ้านเมืองจะเดือดร้อนหรือสงบร่มเย็นขึ้นอยู่กับผู้นำ ซึ่งควรจะเป็นผู้นำที่มีความสามารถ ฉลาด และที่สำคัญจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม เจ้าเมืองใดปกรองบ้านเมืองด้วยความเมตตาธรรมแล้ว เจ้าเมืองนั้นจะได้รับการยกย่องสรรเสริญจากอาณาประชาราษฎร์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่มีต่อผู้นำว่าต้องการผู้นำที่มีคุณธรรม ดังที่พบในเรื่อง ดังนี้

เจ้าเมืองพะลานเป็นผู้นำที่ควรค่าแก่การยกย่องว่าเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ดังจะเห็นได้จากตอนที่เจ้าเมืองพะลานประทานนางสนมให้แก่บรรดาเมืองขึ้นที่เดินทางมาเพื่อจะช่วยรบกับท้าววีชา เจ้าเมืองที่ได้รับรางวัลครั้งนี้ต่างก็ดีใจและกล่าวสรรเสริญเจ้าเมืองพะลานว่า เป็นผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม สมควรแก่การยกย่องสรรเสริญ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า **นิยมยกย่องผู้นำที่มีคุณธรรม** ดังความว่า

ผูงหมู่	หัวเมืองได้เมียแลองค์ฮ้อยหนึ่ง
	ขุนสำน้อยก็พอฮ้อยตังเดียว นั่นแหล่ว
เขาก็	ดีใจย้องบุญพญามีมาก
	ทุกทั่วห้องเมืองบ้านสนั่นเสียง มากแหล่ว
พระก็	ทศราชแท้บ่ห่อนเสพสุรา
	ทั้งปาณาพระหากเอาใจเว้น
เฮานี้	เป็นข้อยเจ้าตั้งต่อใจจง
บ่ได้	งงงอความต่อพญาเถียงถ้อย
อินทร์จิง	ลิงเห็นแล้วใจเฮาคนซื่อ
อินทร์จิง	น้าวสาวน้อยให้ทานนี้แหล่ว
บัดนี้	เฮาอย่าม้างใจเก่าบัวละบัด แท้ดาย
ไผผู้	เอาใจหนีก็บ่ดีเมือหน้า

พระนี้ หากแม่นแนวนามเจ้าเฮามาแต่ปู่ย่า เจ้าตาย
ทุกข์สุข เพียงพร้อมกันมาแท้แต่ใด ท่านเฮ้ย
(แผ่นที่ 45)

ท้าวหอยโข่งเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมอีกคนหนึ่ง ท้าวหอยโข่งปกครองอาณาจักรด้วยความเป็นธรรมตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม จนมีเมืองต่าง ๆ ยอมมาอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ขอเป็นเมืองขึ้นมากมาย โดยไม่ต้องใช้กำลังรบเลย เมื่อเจ้าเมืองต่าง ๆ มาเฝ้านั้น ท้าวหอยโข่งก็ได้สั่งสอนเจ้าเมืองเหล่านั้นว่าให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม ปกครองอาณาจักรประชาราษฎร์ด้วยความเป็นธรรมและรักใคร่ประชาชนเสมอบุตรของตน ดังเนื้อความกล่าวว่า

แต่นั่น จอมบุญเจ้าต้านดอมหัวเมืองพญาใหญ่
ให้อยู่ตั้งธรรมเจ้าใส่ใจนั่นเน้อ
เป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่
อย่าได้ ปากกล่าวต้านคำฮ้ายใส่เขา แท้ตาย
ให้ฮัก ฝูงไพร่น้อยปานลูกคึงตน นั่นเทิน
ไผหาก มีโทษาโทษมีจิงเอาเว้า
(แผ่นที่ 235)

ผู้นำที่มีคุณธรรมนั้นจะต้องประกอบด้วยทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นธรรมะสำหรับผู้ปกครอง ผู้นำที่ยึดถือและปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม นี้ ถือว่าเป็นผู้นำที่ควรแก่การยกย่อง ในเรื่องท้าวหอยโข่ง ฤาษีได้สอนหลักทศพิธราชธรรมให้แก่ท้าวหอยโข่งเพื่อนำไปเป็นหลักในการปกครองอาณาจักร พร้อมกับกล่าวย้ำว่าให้ปฏิบัติตามธรรมะ 10 ประการ จึงสมควรที่จะเป็นผู้นำ ดังความว่า

สิบประการนี้เป็นคองดียิ่ง จริงตาย
ไผหาก จ้าจื่อไว้เวรฮ้ายบ่มี นั่นตาย
คุณสัพพะยูนี้หลายเหลือแสนยิ่ง จริงตาย
หาอันใดจักท่อเพี้ยงปานแท้บ่มี พ่อแหล่ว

องค์ใด เป็นกษัตริย์สร้างทงเมืองตุ้มไพร่ ไปนั่น
บ่ได้ คองหมู่นี้บ่ควรแท้นั่งเมือง พ่อแหล่ว

(แผ่น 182)

3.1.2 นิยมรักศักดิ์ศรีของเผ่าพันธุ์ตนเอง

ค่านิยมเกี่ยวกับศักดิ์ศรีของเผ่าพันธุ์นั้น เป็นความรู้สึกที่เห็นพวกเดียวกันหรือเผ่าพันธุ์ของตนเองดีกว่ากลุ่มอื่น จะมีความรักและภูมิใจในกลุ่มชนของตนจึงไม่อยากคบค้าสมาคมหรือเกี่ยวข้องกับกลุ่มอื่นและคิดว่าคนกลุ่มอื่นด้อยกว่าพวกตน ดังปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

ท้าวหอยโข่งไปตามหามเหสีจนไปพบกับพญาสอนทั้งสองต่อสู้กันด้วยเหตุที่พญาสอนไม่ยอมให้ท้าวหอยโข่งเข้าไปค้นหามเหสีในเมืองของพญาสอน ท้าวหอยโข่งพยายามพูดเกลี้ยกล่อมให้พญาสอนยอมแพ้แต่โดยดี จะได้นับถือเสมือนญาติกันสืบต่อไป ซึ่งดีกว่ามาเป็นศัตรูทำร้ายกันเช่นนี้ พญาสอนไม่ยอมเป็นญาติกับท้าวหอยโข่งเพราะเห็นว่าพวกตนนั้นดีกว่ามนุษย์มาก จะลดตัวลงมาคบหากับมนุษย์ได้อย่างไร

ท้าวหอยโข่งกับพญาสอนเป็นคนละถิ่นกัน คืออยู่คนละเมืองหรืออาจจะต่างกันด้วยเชื้อชาติชนเผ่า จึงทำให้ต่างก็ทนงในศักดิ์ศรีของตนเองว่าเหนือกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง จึงไม่มีใครยอมใครก่อนทั้งสองจึงต้องต่อสู้กันจนกว่าจะแพ้ชนะ ดังความที่กล่าวถึงศักดิ์ศรีว่า

แต่นั่น บาบุญต้านพญาสอนซ้ำกล่าว
บ่ใช่ เฮาขี้ไฮ้พงศ์เชื้อกิ่งแนว แท้ตาย
ตามแต่ มนุษย์เชื้อบ่เต็งต่อเป็นวงศา แท้แหล่ว
สูนั่น แนวกาดำสิเปรียบหงส์คำได้ลือ
อันว่า สอนกล่าวแล้วท้าวเคียดอยู่ในใจ
ท้าวจิง ไขคำเจ็บให้มันโกรธาฮ้าย

(แผ่นที่ 146)

พญานาคที่อยู่เมืองบาดาลได้ทราบข่าวว่า ท้าวหอยโข่งเป็นผู้มีบุญบารมีมาก จึงพาไพร่พล เดินทางมาสวามิภักดิ์ พร้อมกับนำแก้วแหวนเงินทองมาเป็นเครื่องบรรณาการ ในขณะที่พักอยู่ในเมืองนั้นพวกหนุ่ม ๆ ไปเที่ยวจีบสาวในเมืองจนทำให้สาว ๆ หลงรักเพราะนาคแปลงกายเป็น

ชายรูปงาม พอถึงเวลาที่ชาวเมืองนาคกลับพวกสาว ๆ ก็ออกมาส่งต่างก็ร้องไห้อาลัยรักชาวเมืองนาค พญานาคจึงให้ทหารแสดงตัวให้สาว ๆ เห็นตัวจริงของพวกตน ชาวเมืองนาคก็แปลงกายเป็นสัตว์น้ำชนิดต่าง ๆ ที่น่ากลัว เช่น จระเข้ งู เงือก เป็นต้น พวกสาว ๆ เห็นตัวจริงเข้าก็กลัวและรังเกียจจึงพากันวิ่งหนี แล้วหันกลับไปจีบหนุ่มชาวบ้านเหมือนเดิม ดังความว่า

สาวก็ ดูชังหน้าชายนาคานาคใหญ่ จริงแหล่ว
เพื่อว่า เห็นไต่เต้นเป็นแท้เงือกงู นั่นดาย
แต่นั่น ฝูงสาวปิ้นดอมชายชู้เก่า
ชายบ่เว้าสาวดิ้นดั่นตาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 268)

การที่สาว ๆ ชาวเมืองรังเกียจพวกหนุ่ม ๆ เมื่อรู้ว่าเป็นชาวเมืองนาค แสดงให้เห็นว่าพวกเขามีค่านิยมรักศักดิ์ศรี ยึดถือในพวกของตนพากันรังเกียจชาวเมืองนาค ในนิทานแสดงออกโดยให้พวกนาคเป็นอมนุษย์ เป็นสัตว์ชั้นต่ำ เช่น เงือก งู จระเข้ แต่ในลักษณะดังกล่าวพวกนาคกลับมีอิทธิฤทธิ์มากกว่ามนุษย์ สามารถแปลงกายได้เป็นต้น อีกประการหนึ่งเมืองนาค และเมืองมนุษย์นั้นห่างไกลกันมาก มีลักษณะคนละภพคือมนุษย์อยู่บนพื้นโลกแต่นาคอยู่ใต้พื้นดินคือเมืองบาดาล เมืองบาดาลนั้นเป็นเพียงโลกในจินตนาการของมนุษย์แต่มนุษย์ก็มีการติดต่อสัมพันธ์กับพวกนาคอยู่ จึงน่าจะสันนิษฐานว่านาคนั้นเป็นมนุษย์อีกพวกหนึ่งที่มีเมืองหรือที่อยู่ที่ห่างไกลกับชนเผ่าอื่น ๆ และมนุษย์กลุ่มนี้ถูกมนุษย์กลุ่มอื่นเหยียดหยามไม่ยอมรับมาตลอดทั้ง ๆ ที่พวกเขามีความสามารถพวกหนึ่งอาจจะเก่งในเรื่องการรบ ปลอมตัวเก่ง เป็นต้น

การดูถูกมนุษย์ต่างเผ่าพันธุ์กันนั้นมีปรากฏในอินเดียดังที่ จิตร ภูมิศักดิ์ (2532 :10-13) ได้เขียนไว้เกี่ยวกับกลุ่มชนที่เรียกว่านาค ว่า นาคเป็นคนกลุ่มหนึ่งเป็นชนเผ่าพื้นเมืองเผ่าหนึ่งของอินเดีย คำว่า นาค (nag) ในภาษาฮินดูสตานี หมายถึง คนชาวเขาเผ่านาคเป็นชาตินักสู้ยกย่องความแข็งแรงของร่างกาย ผู้หญิงก็ต้องออกไปทำไร่

ในสมัยพุทธกาล เมื่อจะบวชจะเรียกคนที่จะบวชว่า นาค ก่อนบวชก็มีการขานนาค มีการถามว่าท่านเป็นมนุษย์หรือไม่ ผู้บวชจะต้องตอบว่าใช่ จึงน่าสังเกตว่าในสมัยนั้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติการขานนาคนี้เพื่ออะไร พระอุปัชฌาดูไม่ออกหรือว่าเขาเป็นมนุษย์หรือไม่ ในความเป็นจริง

ในอินเดียสมัยก่อนไม่ยอมรับว่านาคเป็นคน ถือว่าเป็นคนป่าเถื่อนจึงไม่ยอมรับให้เข้าบวชในพุทธศาสนา เพราะฉะนั้นนาคก็คือชาวนาค ซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่ง นั่นเอง

นาคในนิทานพื้นบ้านอีสาน มีลักษณะเป็นอมนุษย์อาศัยอยู่ใต้บาดาล มีรูปร่างแตกต่างจากมนุษย์คือเป็นงูใหญ่ สามารถแปลงกายได้ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ ในนิทานบางเรื่องนาคเป็นมิตรกับมนุษย์ เช่น เรื่องสีทนต์มโนราห์ นาคเป็นผู้รักษาสระน้ำให้ชาวเมือง รวมทั้งนาคในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งนี้ เป็นมิตรกับมนุษย์และยังยอมอยู่ภายใต้การปกครองของมนุษย์

3.1.3 นิยมแต่งงานกับคนเผ่าพันธุ์เดียวกัน

ค่านิยมประการหนึ่งเกี่ยวกับการแต่งงานของกลุ่มชนที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ ไม่นิยมแต่งงานกับคนต่างเผ่าพันธุ์ อาจจะเป็นด้วยเหตุที่ว่า ถือว่าเผ่าพันธุ์ของตนนั้นมีอารยธรรมสูงกว่าอีกเผ่าพันธุ์หนึ่ง หรือด้วยเหตุที่แต่ละอาณาจักรอยู่ห่างไกลกัน และมิได้เป็นไมตรีต่อกัน จึงไม่ยอมรับคนจากเผ่าพันธุ์อื่น ดังที่ปรากฏในเรื่องดังนี้

ท้าววีซายกกองทัพมาล้อมเมืองพะลานเพื่อขอธิดาทั้งเจ็ดของเจ้าเมืองเป็นมเหสี ท้าววีซาส่งทูตเข้าไปเจรจาสู่ขอกับเจ้าเมือง เจ้าเมืองพะลานกลัวว่าจะสู้ท้าววีซาไม่ได้จึงรับปากว่าจะยกธิดาให้ แต่ขอผลัดไปสิบเจ็ดวัน เมื่อทูตกลับไปแล้วเจ้าเมืองพะลานจึงให้ทหารไปประกาศให้เจ้าเมืองที่เป็นเมืองขึ้นของเมืองพะลานอาสามาสู้กับท้าววีซา ถ้าใครสามารถรบชนะท้าววีซาได้ จะยกเมืองพะลานให้ครอบครองพร้อมกับยกธิดาให้เป็นมเหสี จากการกระทำของเจ้าเมืองแสดงให้เห็นว่า เจ้าเมืองไม่ต้องการให้ธิดาแต่งงานกับท้าววีซา ซึ่งเป็นคนต่างเมืองแต่ยินดีที่จะยกให้กับเจ้าเมืองขึ้นอยู่ในอาณาจักรเดียวกัน ซึ่งถือว่าเป็นพวกเดียวกัน แทนที่จะให้ท้าววีซาดังความที่เจ้าเมืองบอกให้ทหารไปประกาศว่า

บัดนี้ เฮาติเว้าแปลงความให้มันค่อง เจ้าเทิน
ตัวะว่า จักอ่อนน้อมเอานางให้บ่ขืน ก่อนเทิน
ขอผลัดไว้สิบเจ็ดวันยอมมอบ
เดี๋ยวนี้ ผูงไพร่ฟ้าบ่ทันฮู้เหตุการณ์ ว่าเน้อ
เฮาจิง เฮ้วพลันใช้ทันหัวเมืองมาถามเบิ่ง
ไผหาก ขันก่อนเกื้อเมืองบ้านให้มัน แท้แหล่ว

กับทั้ง บุตรีน้อยเจ็ดนางจักมวนมอบ จริงแหล่ว
คะแนม เมืองมิ่งบ้านเฮาได้อยู่ดี นี้เทิน

(แผ่นที่ 32)

ท้าววีชาไปขออนุญาตมารดาเพื่อไปชิงตัวนางเกตสินีจากท้าวหอยโข่ง แต่มารดาไม่เห็นด้วยเพราะเหตุว่านางเกตสินีมีสามีแล้ว จึงไม่คู่ควรจะเป็นมเหสีของท้าววีชา อีกประการหนึ่งท้าววีชาควรมีมเหสีที่เป็นคนเผ่าพันธุ์เดียวกันจึงจะเหมาะสม ดังความว่า

อันหนึ่ง เป็นกษัตริย์นี้หาเมียขวัญเทียมแทบ. ดิงนั่น
นางใด ชายบ่ต้องจิงควรแท้เอกโทน แม่ตาย
บ่ดังนั่น เอาเชื้อเผ่าแนวเดียวซ้อนตาย
อย่าได้ กายคำเฮาแม่บาขอห้าม แม่ท่อน

(แผ่นที่ 119)

3.1.4 <u>นิยมให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคน</u>

ผู้ชายมักมีภรรยาได้หลายคนโดยเฉพาะผู้ที่มีฐานะดีหรือผู้นำ เพราะถือว่าเป็นเกียรติศักดิ์สำหรับสามี เป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นผู้นำประการหนึ่ง ในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้นยอมรับการมีภรรยาหลายคนเป็นเรื่องปรกติแม้แต่ผู้ที่เป็นภรรยารองก็ยอมรับในฐานะของตนเอง ดังจะเห็นได้จากเรื่อง ดังนี้

ท้าวหอยโข่งมีมเหสี 2 คน เป็นฝ่ายขวาและฝ่ายซ้ายถือเป็นของคู่บารมีอย่างหนึ่ง เริ่มตั้งแต่ตอนลงมาเกิด ท้าวหอยโข่งขอพระอินทร์ว่าจะเอานางฟ้าลงมาเกิดด้วย 2 นาง เป็นคู่กัน ดังความว่า

ข้าก็ ขอเอาน้อยนางลงนำเป็นคู่
ให้อยู่ซ้ายขวาพร้อมพ่ำกัน พระเฮ้ย
เทวบุตรกล่าวแล้วอินทราชบ่มีขืน
ตามใจบาบ่ขืนจริงแท้

(แผ่นที่ 5)

นางคำสายต้องไปเป็นมเหสีรองของท้าวหอยโข่งเป็นค่าไถ่ตัวท้าววีซา นางก็ยอมรับสภาพของตนเอง นอกจากนี้มารดายังสั่งสอนนางคำสายให้รู้ถึงธรรมเนียมปฏิบัติในฐานะที่เป็นมเหสีรองให้เหมาะสมกับฐานะของตนเองว่า ให้นางเจียมตัว เอาใจใส่นางเกตสินีซึ่งเป็นมเหสีเอก ไม่ให้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกัน อิจฉาริษยากัน ถ้าเกิดเรื่องทะเลาะวิวาทกันแล้วคนเขาจะเข้าใจว่าทะเลาะเพราะแย่งสามีเป็นสิ่งไม่ดี ให้นางคำสายเชื่อฟังคำของมเหสีเอก ดังความว่า

นางกล่าวแล้วมาดาชื่นชมบาน
แม่จิง สอนคองหญิงสู่อันให้เห็นแจ้ง
เจ้าจัก เป็นเทวีท้าวบุญมีเทียมแทบ
อยู่ฝ่ายข้างเทียมซ้ายปิ่นผัว แม่เน้อ
ให้เอา ใจใส่เอื้อยเทวีเอกฝ่ายขวา แม่ดาย
อย่าได้ โกรธาเถียงตอบความนันพื้น
บุญโตได้เคยเป็นปลายน้อยเพิ่น เสียดาย
อย่าได้ เฮ็ดลื่นล้นคำฮู้บ่ถ่องถาม เพิ่นดาย
คันว่า เพิ่นด่าป้อยให้เจ้าคอยอดใจ แม่เน้อ
บุญเขือ เคยเทียมบาอย่าเหิงสาแท้
อย่าให้ ไผเห็นพื้นโกโลอยากกินมาก แม่ดาย
ผิดกัน อันอื่นแท้เขาเว้าว่าอันเดียว นั่นดาย
จงให้ บัวละบัดท้าวตามครองกษัตริย์ใหญ่ แม่ดาย
อย่าให้ ฝูงไพร่บ้านเห็นพื้นจ่มขวัญ แม่เน้อ

(แผ่นที่ 126)

เมื่อนางคำสายเดินทางมาถึงเมืองพะลานแล้ว ท้าววีซาก็นำตัวขึ้นถวายต่อท้าวหอยโข่ง นางเกตสินีและนางคำสายต่างก็รักใคร่ปรองดองกัน เป็นมเหสีฝ่ายขวาและซ้ายของท้าวหอยโข่ง ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่ง เสริมบารมีของท้าวหอยโข่งยิ่งขึ้น เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์พร้อม ถ้าหากขาดมเหสีฝ่ายขวาหรือฝ่ายซ้ายไปก็ไม่สมบูรณ์ การมีมเหสีหลายคนจึงเหมาะสมและยอมรับกัน ดังความว่า

พระวีชาท้าวดีใจชมชื่น
ก็จิง เอาน้องหล้าคำสายน้อยขาบถวาย แท้แหล่ว
อันว่า แก้วเกดน้อยเป็นเอกเทวี
โสมสีใสดังคำซาวเบ้า
ทงเทียมท้าวบาบุญหอยโข่ง
เทียมแทบข้างขวาซ้ายค่องคือ แท้แหล่ว
อันว่า คำสายน้อยนางงามดวงยอด ยิ่งนั่น
อยู่ขอกข้างเทียมซ้ายแทบพระองค์
สองก็ งามเลิศล้ำเพียงเกิ่งเสมอกัน
เทียมบาบุญค่องคือควรแท้

(แผ่นที่ 127)

ย่านำทรัพย์สินเงินทองมากมายมาเป็นค่าสินสอด จนแสนเมืองยอมแพ้ ตกลงยกนางเกดสินี ให้ย่าและขอร้องให้ย่าไว้ชีวิตตนที่แกล้งเรียกค่าสินสอดแพงเกินไป พร้อมกับบอกว่าถ้าเขารู้ว่าย่ามีทรัพย์สินเงินทองมากมายเช่นนี้ พวกเขาจะยอมยกให้แต่โดยดีและจะยกย่าให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของเจ้าเมืองพะลาน จากการที่แสนเมืองกล่าวว่าจะยกย่าให้เป็นมเหสีฝ่ายซ้ายของเจ้าเมืองนั้น แสดงให้เห็นถึงค่านิยมที่ยอมรับให้ผู้ชายมีภรรยาได้หลายคนอันเป็นเรื่องปรกติของสังคม โดยเฉพาะบุคคลผู้มีฐานะดี ดังความที่แสนเมืองกล่าวว่า

บัดนี้ ฮู้ว่าหอยย่าเฒ่าบุญมีสมภารมาก สันนี้
อันว่า แก้วเกดน้อยทั้งเมืองบ้านสิขาบถวาย แท้แหล่ว
อันว่า ตัวย่าเจ้า เจ้าย่าหญิงพอย ก็ดี
ตูจัก เชิญเทียมองค์พระยอดเมืองพายซ้าย
ตูจัก ขอดอมเจ้าหอยบังให้ผายโผด
เอาเจ้า มาอยู่ซ้ายฮักษาเจ้าซ่อยขวา แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 86)

ท้าววีซาขอธิดาทั้งหกของเจ้าเมืองพะลานเป็นมเหสี เจ้าเมืองก็ยินยอมยกให้ทั้งหมด เป็นการยอมรับให้ธิดาทั้งหกมีสามีคนเดียวกัน แสดงให้เห็นการยอมรับสามีที่มีภรรยาหลายคนได้ ดังความกล่าวถึงตอนที่ท้าววีซาขอหกนางแล้วเจ้าเมืองก็ยอมยกให้ ความว่า

พระกล่าวแล้ววีซาขาบยอมือ
สุดแต่ ภูมีผายโผดตนตัวข้า
พระวีซาท้าวเลยทูลลาบาท
เมือสู่ห้องเมืองบ้านอยู่กะเสิม แท้แหล่ว
ก็จิง เอานาดน้อยหกนางเป็นเมียมิ่ง
ก็จิง หายคำเหงาโศกตรอมคำเศร้า
อยู่สบายเจ้าหกนางน้องพี่ จริงแหล่ว
อยู่ท่าง ตกแต่งสร้างบุญกว้างอยู่กะเสิม แท้แหล่ว
(แผ่นที่ 238)

3.1.5 <u>นิยมให้ผู้หญิงมีสามีคนเดียว</u>

ในขณะที่ชายมีภรรยาได้หลายคนแต่หญิงกลับยึดมั่นว่าจะต้องมีสามีเพียงคนเดียว ต้องรัก ซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อสามีของตนจึงจะถือว่าเป็นหญิงที่ประเสริฐ ดังปรากฏในเรื่องดังนี้

นางเกดสินีกับนางคำสายตามหานกสาริกาจนหลงป่ากลับเมืองไม่ได้ ทั้งสองเดินพเนจรไปในป่า ได้รับความทุกขเวทนาเป็นอย่างยิ่งพอตกค่ำทั้งสองก็คิดถึงพระสวามีต่างรำพันว่าถ้ากลับไม่ได้จริงก็แสดงว่าไม่มีบุญคู่กับท้าวหอยโข่ง ก็ขอตายในป่าดีกว่าจะหาสามีใหม่ ดังความว่า

แต่นั่น แก้วแก่นน้อยเจ้าอ่อนสองนาง
พางไปตายสว่างกรรมให้มันแล้ว
บุญบ่ เคยเทียมท้าวให้ตายเสียให้สว่าง ก็ใจแหล่ว
บ่มี ใจเบี่ยงเสี้ยวชมช้อนเปลี่ยนชาย แท้ตาย
(แผ่นที่ 134)

นางเกดสินีและนางคำสายหลงป่าพากันเดินเรื่อยไปจนกระทั่งพบกับฤาษี ฤาษีจึงช่วยสอนมนตร์วิเศษให้เพื่อให้นางทั้งสองเดินทางกลับเมืองได้อย่างสะดวก ไม่มีสัตว์ร้ายมาทำอันตรายได้ ระหว่างเดินทางกลับเมือง สองนางได้พักนอนใต้ต้นไทร พญาสอนมาพบนางเข้าจึงคิดปลุกปล้ำนางเป็นเมีย แต่พญาสอนไม่สามารถทำอะไรนางได้เพราะกายนางร้อนดังไฟ การที่กายของนางร้อนดังไฟนั้นเนื่องมาจากผลจากที่นางมีใจตั้งมั่นต่อสวามีเพียงผู้เดียว มิได้มีใจคิดแบ่งปันให้ชายอื่นเลย พระอินทร์จึงมาช่วยคุ้มครองนาง ผู้แต่งได้กล่าวเสริมในเรื่องความซื่อสัตย์ต่อสามีว่า ถ้าแม้นว่าหญิงใดมีใจซื่อสัตย์ต่อสามีคนเดียวแล้วไซร้ จะไม่มีชายใดมาทำอันตรายได้ จากข้อความตอนนี้ ได้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมว่า หญิงจะต้องรักและซื่อสัตย์ต่อสามีเพียงคนเดียว จะมีใจให้ชายอื่นนอกจากสามีนั้นไม่ได้ ดังความว่า

ฟังเอาท่อนฝูงหญิงเมียท่าน ฟังเอาท่อน
คันว่า ตกหล่มแท้คะนิงคำฮอดผัว นั่นเทิน
ใจไผ ยังต่อตั้งดอมมิ่งผัวตน ดังนั่น
บ่ห่อน มีชายมาหยอกไยตนได้ แท้ดาย

(แผ่นที่ 138)

3.1.6 นิยมคนรูปงาม

มนุษย์เกิดมาย่อมต้องการมีรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม หรือต้องการคู่ครองที่รูปงาม แม้แต่ในนิทานก็มักจะกล่าวถึงความนิยมดังกล่าว ดังปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ

นางเกดสินียอมรับว่าจะแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง ซึ่งเป็นหอยโข่ง แต่พอใกล้จะถึงวันแต่งงานนางกลับบอกให้สาวใช้ไปบอกแก่ท้าวหอยโข่งว่าให้เป็นชายหนุ่มรูปงามนางจึงยอมแต่งด้วย ดังความว่า

เขือจง ไปจาเว้าตอมนายเจ้าย่า กูพุ้น
ให้ว่า นางนาดใช้ตูมาไหว้หัวย่า นายเน้อ
อันว่า วันหน้าเช้าเพิ่นจักแห่นางมา ว่าเน้อ
นางนั่น เป็นธิดาลูกพญาเมืองแท้

คันว่า หอยปังท้าวยังคะนิงเฮียม คักแน่ สันนั้น
ให้หอย เป็นฮูปท้าวงามแท้จิงสิเอา ว่าเน้อ
(แผ่นที่ 89)

พี่ทั้งหกของนางเกตสินี มีความรังเกียจท้าวหอยโข่งเป็นอย่างมากจึงไม่ยอมแต่งงานด้วย เมื่อนางเกตสินียินยอมแต่งงานกับท้าวหอยโข่ง พี่ทั้งหกจึงรังเกียจ และดุด่านางเกตสินี ถึงกับตัดพี่ตัดน้อง แต่พอถึงวันงานท้าวหอยโข่งถอดรูปเป็นชายหนุ่มรูปงาม พี่ทั้งหกรู้ข่าวก็รีบชิงไปหาท้าวหอยโข่งก่อนน้อง พฤติกรรมของหกนางแสดงให้เห็นว่านิยมคนรูปงามถึงกับคิดจะแย่งจากน้อง เมื่อรู้ว่าท้าวหอยโข่งรูปงาม ดังความว่า

บัดนี้ จักกล่าวเถิงผู้งเอื้อยทั้งหกนางพี่ ก่อนแหล่ว
ฮู้ข่าวว่า หอยผีกปั้นเป็นท้าวผู้ดี ดังนั่น
เขาฮีบ ลีลาย้ายลงปรางผาสาท
ว่าจัก ไปก่อนน้องเป็นเหง้าเอกโทน ว่าตาย
(แผ่นที่ 101)

3.1.7 <u>นิยมคนมีทรัพย์</u>

ทรัพย์สมบัติเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่คนอยากมีและคนที่มีทรัพย์สินมากก็มักจะได้รับการนิยมยกย่อง มีคนยอมรับนับถือ ในทางตรงข้ามถ้าไร้ซึ่งทรัพย์สินก็มักจะถูกรังเกียจ ดูถูกเหยียดหยาม ไม่อยากคบค้าสมาคมด้วย ค่านิยมดังกล่าวปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

ย่าเป็นหญิงชรามีฐานะยากจนไม่มีทรัพย์สินเงินทอง แม้แต่อาหารก็ต้องขอทานเขากิน เมื่อย่าไปขอทานบ้านไหนเขาก็ผลักไส ซ้ำยังด่าว่าอย่างไร้ความปรานี ดังความว่า

แต่นั่น ย่าก็หยับไปหน้าขอทานหลังใหม่ .
เขาก็ ปากกล่าวต้านความฮ้ายใส่นาย
มึงนี้ เหลิง ๆ หย่ามมาขอกินอยู่เช้าค่ำ สันนี้
อันว่า เป็นคนเฒ่าคือมึงนี้ไปขอเพิ่น ทุกวันนี้
สามสี่ปั้นกินแท้ก็อิ่มเต็มดอกดาย

เขาเคียดฮ้ายนายย่ากลัวเกรง
ลีลาหนีแต่มือทั้งไห้

(แผ่นที่ 20)

ย่าไปขอธิดาเจ้าเมืองให้ท้าวหอยโข่ง เจ้าเมืองยอมยกนางเกดสินีให้ แต่แสนเมืองเห็นว่าย่ามีฐานะยากจนไม่ควรได้นางเกดสินีไป จึงแกล้งเรียกค่าสินสอดแพงมากย่าไปหาสินสอดมาตามคำของแสนเมืองถึงสามครั้ง ครั้งที่สามนี้มีทรัพย์สินเงินทองมากมายจนแสนเมืองยอมรับ แสนเมืองขอโทษย่าที่เคยดูว่าถูกย่านั้นยากจน ถ้าแม้นรู้ว่าย่ามีสมบัติมากมายอย่างนี้จะยินยอมยกนางเกดสินีให้ตั้งแต่ตอนแรกแล้ว ดังความว่า

ทานโทษท่อนข้าเฒ่ากล่าวตามมี นี้น้อ
เจ้าหาก เป็นหญิงพอยทุกข์จนทุกวันแท้
เจ้าเกิดนี้ข้อยก็เกิดกับเมือง นี้ดาย
เฮาหาก เห็นกันมาแต่เมื่อยามยังน้อย
บัดนี้ เจ้าก็มาจาล้าวเอาหอยเป็นลูก นั่นน้อ
หนำซ้ำเข้าคุมขอน้อยหน่อเมือง
ข้อยเฒ่า ก็บ่แจ้งเตียนทุกข์ยากคือหลัง นั่นดาย
จิงได้ พางานตรัสค่าตองนางเจ้า
บัดนี้ ย่าก็ได้หอยปังมาอยู่ดอมนั่น
บุญหอย มีมากล้น บ่มาเว้าฮู้เมื่อดอม นั่นดาย
คันตู ฮู้ดังนี้บ่มีอาจจักเอาสัง จริงแหล่ว
ตูจักเอานางถวายแต่เหิง จริงแท้

(แผ่นที่ 86)

ย่านำทรัพย์สินจำนวนมากเข้าไปในวังเพื่อเป็นค่าสินสอด ชาวเมืองเห็นเข้าก็พูดคุยวิพากษ์วิจารณ์กันว่า ย่านั้นเป็นคนที่มั่งมีทรัพย์สินจำนวนมากแต่เก็บซ่อนไว้แล้วมาแกล้งขอทาน ถ้าพวกเขารู้ว่าย่ามีทรัพย์สินมากมายขนาดนี้ เขาจะรีบตอบตกลงเป็นสะใภ้ย่าตั้งแต่ตอนแรกแล้ว ดังความว่า

แต่นั่น ทั้งเมืองพร้อมพากันมาเบิ่ง
เขาก็ เห็นย่าเฒ่าสักเท้าไปก่อนเขา แท้แหล่ว
เขาก็ แซว ๆ เว้าค่าดองอีนายเฒ่า
หอยจัก เอาเกดแก้วนางหล้าลูกพญา ว่าดาย
ย่านี้ พะโลแท้มีของมาซุกเซื่อง เสียน้อ
ตั้งแต่ ไปเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน แท้นา
คันกู ฮู้ดังนี้ว่านายย่ามีของ
กูจัก ขันเอาหอยแต่เมือนายมาถามถ้อย
เจ็บอกเด้บ่เคยเป็นสะใภ้ย่า เสียน้อ
ย่าก็ มากล่าวต้านถามกูแท้แต่เหิง นั่นนา

(แผ่นที่ 76)

3.1.8 นิยมให้ผู้น้อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

ค่านิยมที่ดีงามอันหนึ่งของคนไทยคือ ผู้น้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยเฉพาะบุตรต้องเคารพเชื่อฟังบิดา มารดา จะเห็นได้จากการตัดสินใจเรื่องสำคัญจะยกให้ผู้ใหญ่เป็นคนตัดสินใจ แล้วผู้น้อยต้องปฏิบัติตาม ค่านิยมดังกล่าวปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

พระอินทร์คัดสรรผู้ที่จะลงมาเกิดเป็นโอรสของพญาขันตีโดยถามความสมัครใจของติดตะเทพบุตร ผู้ซึ่งเคยทำบุญร่วมกับพญาขันตี เทพบุตรก็ตอบว่า แล้วแต่พระอินทร์จะเห็นควรว่าจะให้เขาไปเกิดที่ใด คำพูดของเทพบุตรแสดงให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการเคารพผู้ใหญ่

อินทร์กล่าวแล้วเทวบุตรเล่ายอมือ
ข้าบ่ ขืนจอมหัวสิ่งใดโดยเจ้า
ขอแก่ ปิตตาเจ้าทงธรรมลิงล่ำ จริงเทิน
การเฮาฮ้อนคะนิงให้ซ่อยเยือง พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 5)

ย่าไปขอสาวกับเจ้าเมืองพะลานเพื่อให้เป็นเมียท้าวหอยโข่ง เจ้าเมืองพะลานจึงถามบรรดาสนมทุกคนและธิดาทั้งหกนาง แต่ทุกคนก็ปฏิเสธ จนกระทั่งมาถึงนางเกดสินีธิดาคนเล็ก นางเป็นลูกที่มีความกตัญญูเชื่อฟังพ่อแม่ จึงตอบว่า แล้วแต่บิดามารดาเห็นควรว่าจะให้แต่งงานกับใครนางก็ยินดี ลูกที่ดีนั้นควรเชื่อฟังบิดามารดา ถ้าใครไม่เชื่อฟังบิดามารดา ครอบครัวก็จะขาดความสงบสุข เศร้าหมอง ดังความว่า

แม่กล่าวแล้วนางเล่าเลยจา
สุดแต่ สองพระองค์ตรัสสิ่งใดบ่ขืนได้
พระจัก ปงพะทานให้ทาสาใช้ช่วง ก็ดีนั่น
ไผห่อน ขัดอาชญาเจ้าขืนได้สิ่งใด ได้เด
ไผผู้ ขัดคำเจ้ามาดาพ่อแม่ สันนั้น
บ่ห่อน เฉยเสียได้เฮือนเย้าก็หม่นหมอง นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 63)

เจ้าเมืองจำปาทราบว่าท้าวหอยโข่งเป็นโอรสของตนจึงคิดจะมอบเมืองให้ท้าวหอยโข่งครอง แต่ท้าวหอยโข่งยังไม่ยอมรับเพราะเหตุว่าตัวเขาเป็นเขยของเมืองพะลานอยู่จำเป็นต้องฟังความเห็นของเจ้าเมืองพะลานก่อน ตอนนี้แสดงให้เห็นค่านิยมในการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ถึงแม้ว่าท้าวหอยโข่งจะมีความสามารถและเป็นผู้ใหญ่แล้วสามารถจะตัดสินใจเองได้แต่ยังให้เกียรติผู้ใหญ่ในการตัดสินใจ ดังความกล่าวไว้ว่า

พญากล่าวแล้วท้าวขาบแขขาน
บ่ขืน จอมหัวสิ่งใดจริงแท้
ท่อว่า ราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ภายพุ้น
ให้ขา ทงสืบสร้างพะลานกว้างแต่เหิง แท้แหล่ว
บัดนี้ ขาก็เอาแต่เจ้าพระพ่อทั้งสอง นั่นแหล่ว
จักให้ ทงเมืองใดก็บ่ขืนจริงแท้

(แผ่นที่ 188)

ท้าววีชาขออนุญาตมารดาเพื่อไปชิงตัวนางเกตสินีที่เมืองพะลาน ตามสารที่หกนางปลอมมา มารดาห้ามไม่ให้ไป โดยให้เหตุผลว่า การที่นางเกตสินีถูกบังคับให้แต่งงานกับท้าวหอยโข่งนั้นแสดงว่า บิดามารดา เห็นแล้วว่าเหมาะสม อีกประการหนึ่งคนเป็นลูกต้องเชื่อฟังบิดามารดา เพราะลูกนั้นเปรียบเสมือนทาสของบิดามารดา จะทำอย่างไรก็ได้ ถ้ามีผู้มาขอให้ทานไปก็ไม่มีใครตำหนิ คำกล่าวของมารดานั้นแสดงให้เห็นค่านิยมในเรื่องการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ดังความว่า

ท้าวกล่าวแล้วมาดากล่าวจาแถม
เจ้าสั้ง จำคำผิดบ่ถึกในธรรมต้าน แม่เด
ชาติที่ เป็นลูกนี้เทียมดังทาสา แม่แหล่ว
คันว่า ทำขืนใจพ่อแม่ขายก็ยังได้
อันหนึ่ง ไผทุกข์ไฮ้มาขอลูกในคิง ดังนั่น
คันว่า ไผทานไปก็บ่มีไผฟ้อง แม่ตาย

(แผ่นที่ 118)

3.2 ค่านิยมด้านศาสนา

ศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในสังคม ในแต่ละศาสนาจะมีข้อปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ทำให้เกิดค่านิยมเกี่ยวกับศาสนาที่สมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ดังปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

3.2.1 ยึดมั่นในหลักคำสอน

หลักคำสอนที่ถือปฏิบัติคือ คำสอนของพุทธศาสนา จะเห็นได้จากการอบรมสั่งสอนให้คนในสังคม ยึดมั่นและปฏิบัติตาม ทั้งนี้เพื่อความสุขของตนเองและสังคม ดังพบในเรื่องคือ คำสอนผู้ครองเมือง

คำสอนผู้ครองเมืองที่พบนั้นเป็นคำสอนให้เจ้าเมืองตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรม ศีลธรรมปกครองพลเมืองด้วยความเป็นธรรมไม่ข่มเหงรังแกชาวเมือง ดังคำสอนในตอนต่าง ๆ คือ

ฤาษีสอนท้าวหอยโข่งในตอนที่ไปรับมเหสีกลับเมือง ฤาษีสอนว่า ให้ท้าวหอยโข่งตั้งอยู่ในฮีตคอง 10 ประการ คือ ศีลัง ทานัง ปะลิจาคัง อัดชะวัง มัดทะวัง ตับปัง อักโก อะวิหิงสา ขันติ และ อวิโสทะนัง ฮีต 10 ประการดังกล่าวเป็นจริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง ซึ่งหมายถึง

เจ้าเมือง ขุนนาง เสนาอำมาตย์ เป็นต้น ฮีตคอง 10 ประการนี้ ปรีชา อุยตระกูล (2531 : 19-26) อธิบายไว้ว่า ประกอบด้วย

1. ทาน คือ การให้
2. ศีล คือ การรักษากายวาจาให้สะอาด
3. บริจาค คือ การเสียสละ
4. ขันติ คือ ความอดทนต่อความโลภ โทสะ โมหะ
5. อาชวะ คือ ความซื่อตรง
6. อักโกวะ คือ การไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ
7. ตปะ คือ การกำจัดความเกียจคร้าน ด้วยความเพียร
8. มัทวะ คือ ความอ่อนโยน อ่อนหวาน
9. อวิหิงสา คือ การไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน
10. อวิโรธนะ คือ การไม่ผิดทำนองคลองธรรม

คำสอนที่ฤาษีสอนท้าวหอยโข่งให้ปฏิบัติตามฮีตคองสิบประการมีความว่า การเป็นเจ้าครองเมืองนั้นต้องยึดถือฮีตคองสิบประการ คือ ศีลัง ทานัง ปาลิจาคัง อัดชะวัง มัดทะวัง ตับปัง อักโก อะวิหิงสา ขันติ และอะวิโลทะนัง ให้ตั้งใจปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และให้มีความเมตตาต่อผู้น้อย ถ้าใครทำผิดก็ลงโทษไปตามผิดด้วยใจเป็นธรรม หากใครปฏิบัติตามหลักสิบประการนี้ได้ก็จะไม่มีเวรกรรมใด ๆ ดังความในเรื่องว่า

อันหนึ่ง เจ้าจักเป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่
อย่าให้ คำเกิดฮ้อนชาวบ้านไพร่เมือง พ่อตาย
เจ้าอย่า วางฮีตบ้านคองแห่งสิบประการ พ่อเน้อ
องค์ใด ยังทำเพียรขนาดดีสู่วันแท้
คองสิบประการนี้ก็เป็นคองพญาใหญ่ จริงแหล่ว
ไผหาก จำจื่อได้ใสแจ้งดั่งดาว พ่อแหล่ว
ศีลังนั่นให้ถือศีลอย่าให้ขาดแหล่ว
ให้ใจ ฉลาดฮู้ศีลนั่นสู่วัน

ทานังอย่าได้ค้านทานไปทุกเช้าค่ำ ดีดาย
ปะลิจาคังแต่งไว้ข้าวของนั่นให้จ่ายไป พ่อเทิน
อัดชะวังให้มีใจอันซื่อ
ต่อพระพุทธิเจ้าพระธรรมพร้อมพ่ำพระสงฆ์ นั่นดาย
มัดทะวังนั่นให้มีใจอันอ่อน
อย่ามี ใจโกรธากล้าแข็งเว้าใส่พระสงฆ์ นั่นดาย
ตับปังนั่นอย่าทำกรรมแก่บาป จริงดาย
มันหาก ฮ้อนเตือดไหม้เวรฮ้ายบาปหลาย แท้ดาย
อักโกทังนั่นอย่ามีใจเคืองเคียด
อย่าได้ บังเบียดหน้าซังแท้ใส่ไผ นั่นดาย
อะวิหิงสานั่นอย่ามีใจอาหิท่าน จริงดาย
ฝูงหมู่ ชาวไพร่น้อยดีฮ้ายอย่าเตียน แท้น้อ
ไผหาก ผิดคองแท้เอามาก็นำโทษ เสียเทิน
อย่าได้ ติฮิเว้าขวัญเขานั่นบ่ชอบคอง พ่อแหล่ว
ขันติให้มีใจอดยิ่ง พ่อดาย
อย่าได้ ฟ่าวด่วนฮ้ายคำกล้าฆ่าตี นั่นดาย
อะวิโลทะนังให้มีใจตั้งต่อ
ตามฮีตบ้านเมืองตั้งแต่งมา นั่นเน้อ
สิบประการนี้เป็นคองดียิ่ง จริงดาย
ไผหาก จำจื่อไว้เวรฮ้ายบ่ห่อนมี นั่นดาย

(แผ่นที่ 181-182)

เมื่อท้าวหอยโข่งสร้างเมืองใหม่ เจ้าเมืองต่าง ๆ ก็พากันมาสวามิภักดิ์ ก่อนเจ้าเมืองต่าง ๆจะเดินทางกลับ ท้าวหอยโข่งได้อบรมสั่งสอนเจ้าเมืองให้ปกครองพลเมืองด้วยใจเป็นธรรม มีความรักและเมตตาประชาชนเสมือนหนึ่งเป็นบุตรของตน ถ้าแม้ใครทำผิดให้ลงโทษไปตามผิด เมื่อพ้นโทษแล้วให้รักใคร่เมตตาเหมือนเดิม นอกจากนี้ให้ถือมั่นในศีลธรรมไม่ผิดลูกผิดเมียเขา ไม่กล่าววาจาเท็จ ให้รักสามัคคีในหมู่พี่น้องญาติวงศ์ การเป็นเจ้าเมืองนั้นต้องมีใจเป็นธรรม เพราะ

ไม่มีใครจะมาเอาผิดได้ นอกจากพระอินทร์เท่านั้น จะเป็นผู้ลงโทษ ดังความในเรื่องกล่าวไว้ว่า

แต่นั่น จอมบุญเจ้าต้านตอมหัวเมืองพญาใหญ่
ให้อยู่ตั้งธรรมพระเจ้าใส่ใจ นั่นเน้อ
เป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่
อย่าได้ ปากกล่าวต้านคำฮ้ายใส่เขา แท้ตาย
ให้ฮัก ฝูงไพร่น้อยปานลูกดึงตน นั่นเทิน
ไผหาก มีโทษาโทษมีจิงเอาเว้า
เขาหาก หายโพยแล้วให้แพงเขาเสมอเก่า
อย่าได้ หงำหงึดไว้เขาย้านสั่นสาย แท้ตาย
อันหนึ่ง อย่าเล่นชู้เมียเพิ่นผัวแพง แท้ตาย
กับทั้ง ปากกล่าวต้านให้เป็นแน่มีสัตย์
อย่าได้ ตัวะลวงพางบ่ดีเวรต้อง
ให้ฮัก ฝูงพี่น้องเชื้อเผ่าพงศ์พันธ์ นั่นตาย
ไผหาก ผิดคองเมืองให้จาอย่าฮ้าย
สมพอดีเขานั่นก็ดีเสียจิงโผด
โทษเขา มีแลน้อยเอาแล้วให้ฮักแพง นั่นเน้อ
เป็นพญานี้หาไผจักเอาโทษ บ่มีตาย
มีแต่ อินทร์อยู่ฟ้าเทวดานั่นสิให้โพย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 235)

พญาทอนในแถบป่าหิมพานต์เดินทางมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง ก่อนกลับท้าวหอยโข่งได้สั่งสอนเหล่าพญาทอนให้ตั้งมั่นอยู่ในฮีตสิบ คือจริยธรรมสำหรับผู้ปกครอง เพื่อจะได้ปกครองประชาชนให้สงบร่มเย็น ดังความว่า

แต่นั่น พญาทอนท้าวหลายองค์ผู้ขนาด
อยู่เฝ้ามะลาดชะเจ้าเจ็ดมื้อจิงขาบลา แท้แหล่ว
แต่นั่น พญาจักรเจ้าจิงต้านสั่งคองกษัตริย์

กับทั้ง จำศีลสิบอย่าลืมสู่วันแท้
พญาทอนได้ถือศีลตอมพระบาท
ก็จิง ก้มขาบไหว้ลาเจ้าเผ่นทะยาน

(แผ่นที่ 259)

3.2.2 <u>ยึดมั่นในสัจจะ</u>

การยึดมั่นในสัจจะเป็นคุณธรรมข้อหนึ่งของศาสนา เป็นคำสอนที่สอนไม่ให้พูดจาโกหกหลอกผู้อื่น บุคคลจะต้องยึดมั่นในคำสัตย์ โดยเฉพาะผู้นำ ค่านิยมดังกล่าวแสดงออกในเรื่อง ดังนี้

ท้าววีชาได้สั่นวาจาแล้วว่าจะไปขอธิดาเจ้าเมืองพะลานทั้งเจ็ดคนของเจ้าเมืองพะลานมาเป็นมเหสี ท้าววีชาก็ยึดมั่นในคำพูดนั้น แม้ว่าจะถูกมารดาห้ามปรามเพียงใด ท้าววีชาก็ไม่ฟัง ท้าววีชาเปรียบคำพูดที่พูดออกไปแล้วเหมือนงาช้างที่งอกออกมาแล้วไม่สามารถจะถอนคืนกลับได้ ดังความว่า

คันว่า เอาบ่ได้จักเลวเอาบ่ยอมนา
งาช้าง ถอนออกแล้วบ่มีเข้าสู่ไพ ได้ดาย

(แผ่นที่ 28)

เจ้าเมืองพะลานตกลงยกนางเกตสินีให้เป็นสะใภ้ย่า แต่เสนาบดีไม่เห็นด้วย เจ้าเมืองจึงกล่าวว่าตนรับปากแล้วไม่สามารถคืนคำได้เปรียบดั่งหินที่หักแล้วจะนำมาต่อให้เหมือนเดิมไม่ได้ ดังความว่า

แต่นั่น พระบาทต้านดอมท่านแสนเมือง
เฮานี้ เป็นราชาปากอันใดบ่คืนได้
เทียมดัง หินหักแล้วสิเอาคืนมาต่อ บ่เป็นดาย
ขุนกล่าวเว้าแด่นายเฒ่าให้ดี นั่นเทิน

(แผ่นที่ 65)

ค่านิยมที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้น แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ค่านิยมด้านสังคม และค่านิยมด้านศาสนา กล่าวคือ

ค่านิยมด้านสังคม พบว่าสังคมนิยมยกย่องผู้นำที่มีคุณธรรม ปกครองอาณาจักรด้วยทศพิธราชธรรม ไม่ข่มเหงประชาชน ค่านิยมเกี่ยวกับกลุ่มชนนั้นจะนิยมรักศักดิ์ศรีของเผ่าพันธุ์ ถือว่าพวกตนมีอารยธรรมเหนือกว่าเผ่าอื่น ๆ หรือกลุ่มชนอื่น และยังนิยมแต่งงานในเผ่าพันธุ์เดียวกันหรือกลุ่มชนเดียวกัน ผู้ชายนิยมมีภรรยาหลายคน ส่วนผู้หญิงมีสามีคนเดียว นอกจากนี้ในสังคมยังนิยมคนรูปงาม นิยมคนมีทรัพย์ และนิยมให้ผู้น้อยเชื่อฟังผู้ใหญ่

ค่านิยมด้านศาสนา พบว่า นิยมยึดมั่นในหลักธรรม และคำสอนของศาสนา คือคำสอนของศาสนาพุทธและนิยมยึดมั่นในสัจจะ ไม่พูดกลับกลอก หลอกลวง หรือกลับคำ โดยเฉพาะผู้นำพูดแล้วจะไม่คืนคำ

4. ประเพณี

ประเพณี ตามความหมายทางนามธรรม หมายถึง แนวทางแห่งความคิดความเชื่อ ค่านิยม และหลักเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตน ซึ่งเป็นตัวกำหนด แบบอย่างความประพฤติของสมาชิกในสังคม หรือกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม

ประเพณีตามความหมายทางรูปธรรม หมายถึง พิธีกรรมต่าง ๆ ที่สมาชิกของสังคมหนึ่ง ๆ ได้ช่วยกันคิดสร้างสรรค์ขึ้น และประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาช้านานจนถือเป็นระเบียบแบบแผน และแนวทางที่ดีสำหรับสมาชิกของสังคมนั้น ๆ ถือปฏิบัติสืบต่อกันไป (สายทิพย์ นุกูลกิจ. 2533:38)

ประเพณีสามารถแบ่งตามจุดประสงค์ได้ 3 ประเภท คือ จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี จากการศึกษาเรื่องท้าวหอยโข่งพบว่าประเพณีทั้ง 3 ประเภท ดังนี้

4.1 จารีตประเพณี

จารีตประเพณีคือ ประเพณีที่คนในสังคมใช้เป็นแนวทางปฏิบัติประดุจข้อบังคับหรือศีลธรรมของสังคม หากทำผิดหรือละเมิดจะมีบทลงโทษ จารีตประเพณีที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมีดังนี้

4.1.1 ประเพณีการสู่ขอ

เมื่อชายหญิงคู่ใดตกลงแต่งงานกันแล้ว ฝ่ายชายจะส่งเฒ่าแก่ไปสู่ขอผู้หญิงกับพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่พ่อแม่ของฝ่ายหญิงมอบหมายให้เป็นผู้เจรจาแทน ถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ถ้าไม่ปฏิบัติก็จะผิดประเพณี ดังที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง คือ ท้าววีซาต้องการธิดาของเจ้าเมืองพะลานเป็นมเหสี จึงให้เสนาบดีไปเจรจาสู่ขอธิดาทั้งเจ็ด แต่เป็นการขอแบบบังคับ มิได้ทำตามจารีตประเพณี เจ้าเมืองพะลานและมเหสีจึงไม่อยากยกธิดาให้ ดังที่แสนหลวงพูดกับเสนาบดีว่า เหตุใดทางเมืองพะลานจึงกระทำการอันไม่สมควรเช่นนี้ การมาขอธิดานั้นทำไม่ถูกต้องตามประเพณี ทำไมไม่สู่ขอตามประเพณีก่อน แต่นี่จะให้ยกให้เลยเป็นการทำผิดจารีตประเพณีเป็นอย่างยิ่ง ดังความว่า

แต่นั่น หลวงแสนฮู้เป็นคำแข็งอ่อน
ก็จิง ถามไต่ข้อคำเว้าโปรดแกม แท้แหล่ว
ขุนเฮ้ย สังมาเฮ็ดต่างล้าวบูฮานเก่าภายหลัง ดังนี้
ลือว่า ตะกะเสลาหลวงฮีตคองสันนี้ นั่นลือ
อันว่า คองเมืองก้ำพะลานะสีเมืองมิ่ง ตูพี้
ค้น ประสงค์อยากได้ก็ควรให้กล่าวโอม ตอกตาย
พ่อแม่ วางให้แล้วจิงต้านแต่งตามคอง แท้ตาย
ค้นว่า องตาขัดก็อย่าเสียบ่เอาได้
อันนี้ สังมาเว้าคือสหายสองเสี่ยว กันนั่น
บ่สม เป็นเผ่าผู้ทงบ้านมิ่งเมือง แท้ตาย
คือจัก มาลองเว้าให้เห็นความเสียก่อน จริงแหล่ว
ค้นว่า ตูบ่ให้จักเลวม้างข่มเอา นั่นลือ

(แผ่นที่ 31)

เจ้าเมืองพะลานทราบว่าธิดาทั้งหกปองร้ายนางเกตสินีและนางคำสาย เจ้าเมืองจึงเนรเทศนางทั้งหกไปอยู่เมืองตักกะสิลา โดยมีหนังสือถึงท้าววีซา มอบหมายให้ท้าววีซาจัดการตามสมควร จะเอานางทั้งหกเป็นมเหสีก็สุดแล้วแต่ท้าววีซานั้นเห็นว่าตนยังมิได้สู่ขอ

หกนางให้ถูกต้องตามประเพณี จึงมิได้แตะต้องล่วงเกินนาง ยังคงคอยจนกว่าจะได้ทำพิธีตามประเพณี ดังความว่า

พระวีชา เห็นหนังสือจิงเอาหกนางไว้
ท้าวก็ ยังฮักษาไว้บ่มีใจต้องถึก จริงแหล่ว
บ่ได้ เตาะต่อยเข้าชมแก้มบีบนม แท้แหล่ว
ยามใด ได้ถวายเผิ่งเทียนดอมพระบาท
พระหาก อานุญาติให้ความนั่นก็จิงเอา

(แผ่นที่ 209)

เมื่อบ้านเมืองเข้าสู่ภาวะสงบสุขแล้ว ท้าววีชาจึงส่งเสนาบดีเป็นเฒ่าแก่ไปสู่ขอธิดาทั้งหกของเจ้าเมืองพะลาน โดยจัดดอกไม้และเทียนร้อยคู่ให้เสนาบดีนำไปสู่ขอตามประเพณี เจ้าเมืองพะลานก็ยินดียกธิดาให้ดังความว่า

แต่นั่น ราชาพร้อมเสนาเฒ่าแก่
ทั้งท่อนท้าววีชานั่นหลั่งไป
เทียนคำพร้อมเทียนเงินฮ้อยคู่
หลุด ๆ เข้ามะโลงกว้างคั่งนอง
ขันดอกไม้เลียนอยู่เป็นถัน
อันว่า แสนหลวงหลายหมูบลงเป็นถ้วน
แต่นั่น หลวงแสนก้มวันทาทูลพระบาท
ข้าก็ ขอขาบเท้าจอมเจ้าอยู่หัว
อันว่า ตัวบาท้าวพระวีชาเป็นไพร่
คือดอยากได้นางน้อยแทบเทียม พระเฮ้ย
ก็จิง มีดอกไม้ทั้งประธูปเทียนคำ
นำถวายเถิงให้พระองค์กูนาเลี้ยง
สุดแต่ จอมหัวเจ้าจักกูนาผายโผด

ตรัสพระไอษฐ์ได้สุขย้อนก็จิงเป็น พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 238)

4.1.2 ประเพณีการจัดขบวนเกียรติยศของเจ้านาย

เมื่อเจ้านายชั้นสูง เช่น เจ้าเมืองหรือญาติวงศ์เดินทางไปไหน ๆ ที่เป็นทางการ จะมีการจัดขบวนพิธีอย่างสมเกียรติ มีเครื่องประดับยศและขบวนทหารเฝ้าแห่แหนไป ถือเป็นจารีตประเพณีที่ต้องปฏิบัติ ดังที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

ท้าวหอยโข่งพามเหสีทั้งสองเดินทางจากเมืองจำปาเพื่อกลับเมืองพะลาน ในขบวนนั้นได้จัดเต็มยศ ประกอบด้วยรถม้าและมีร่มประดับยศตามฐานะของคนนั่ง มีทหารอารักขาพร้อมทั้งขบวนดุริยางค์ขับกล่อมไปตลอดทาง ร่มที่ใช้ประดับยศนั้นได้แก่ ท้าวหอยโข่งมีร่มสีขาว 20 คัน นางเกด-สินี มเหสีฝ่ายขวามีร่มสีเหลืองประดับ 15 คัน ส่วนนางคำสาย มเหสีฝ่ายซ้ายมีร่มสีแดง ประดับ 10 คัน ดังความที่กล่าวถึงขบวนแห่ว่า

อันว่า บาบุญเข้าทงยานฮดใหญ่
ม้าคู่เข้าเทียมแล้วแก่ไป
อันว่า ฮ่งก่งกั้งขาวปลอดบอละสุด
ชาวคันถือแห่พระองค์วังอ้อม
อันว่า เทวีเจ้าแก้วเกดโสมงาม
ตามผัวขวัญฮดคำยวงย้าย
ฮ่มเหลืองกั้งนางไปยียาบ
สิบห้าแท้เขากั้งหยาดหยาย
อันว่า คำสายน้อยเทวีองอาจ
ขวี่ฮดแก้วตามเอื้อยแห่ไป
ฮ่มก่งกั้งแดงชวดงามดี่
สิบคนเขาเล่าถือกางกั้ง

(แผ่นที่ 218)

เจ้าเมืองพะลานและมเหสีจัดขบวนออกไปรับขบวนของท้าวหอยโข่งพร้อมด้วยมเหสีที่เดินทางมาจากเมืองจำปา เจ้าเมืองนั่งรถม้ามีร่มขาวประดับยศ ส่วนมเหสีฝ่ายขวาและมเหสีฝ่ายซ้ายคืออย่าของท้าวหอยโข่งนั่งรถม้าคันเดียวกัน มีร่มสีเหลืองประดับยศ ดังความว่า

ราชาเจ้าเสด็จทางฮดอาด
ม้าคู่เข้าเทียมแล้วแก่ไป
อันว่า เทวีเจ้าสองพระองค์ตนแม่
ทงฮดแก้วสองซ้อนฮ่วมกัน แท้แหล่ว
ขุนขวี่ม้าไปก่อนอวนทาง
กลองชัยหามฝ่ายตีไปหน้า
ราชาเจ้าฮ่มขาวกั้งก่ง
อันว่า แม่แจ่มเจ้าเขากั้งฮ่มเหลือง

(แผ่นที่ 224)

4.2 **ขนบประเพณี**

ขนบประเพณี คือ ประเพณีที่กำหนดขึ้นและมีแบบแผนในการปฏิบัติ สมาชิกในสังคมถือปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ประเพณีการเกิดประเพณีการตาย ประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

ขนบประเพณีที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

4.2.1 **ประเพณีแต่งงาน**

ประเพณีการแต่งงานเป็นประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับชีวิตประเพณีหนึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวและการใช้ชีวิตคู่ ประเพณีการแต่งงานของชาวอีสานนั้นเริ่มจากเมื่อหนุ่มสาวคู่ใดตกลงจะแต่งงานกัน ฝ่ายชายก็จะจัดผู้ใหญ่ซึ่งเรียกว่าเฒ่าแก่ไปสู่ขอหญิงจากผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง การสู่ขอจะมีการตกลงค่าสินสอดทองหมั้น และกำหนดวันแต่งงาน ขั้นตอนของพิธีแต่งงานที่ปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่งนั้นเริ่มจากฝ่ายหญิงจัดขบวนแห่เจ้าสาวจากบ้านฝ่ายหญิงไปหาเจ้าบ่าวยังบ้านของเจ้าบ่าวที่ใช้เป็นเรือนหอ เมื่อทั้งสองฝ่ายพร้อมกันแล้วคู่บ่าวสาวก็มาเข้าพิธีผูกแขนโดยมีพราหมณ์สวดให้พร จบแล้วจึงให้ญาติผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายผูกแขนคู่บ่าวสาว หลัง

จากนั้นจึงให้แขกที่มาในงานได้ผูกแขนตามลำดับ ดังความที่กล่าวถึงพิธีแต่งงานของท้าวหอยโข่งกับนางเกตสินี กล่าวไว้ว่า

แต่นั่น พญาเมืองเจ้าเตือนล้วอาป้าออก
ทั้งหมู่ ขุนใหญ่เข้าบาศรีเจ้าสู่คน
ฮดสรงเจ้าลินคำฮางใหญ่
พ่อแม่เจ้าขุนเฒ่าก็เล่าสรง
ผูงพี่น้องป้าย่าล้วอา ก็ดี
ทั้งชาวเมืองสู่คนสรงเจ้า
บอละบวนแล้วเสด็จมาเม่งอาด
สองนางนาดทะน้อยเฮียงกันแท้ดังเขียน
พังดู ที่น ๆ ม้องเก้าบาทเป็นบท
พิณเพงซอปี่แคนกลองม้อง
หมดบทแล้วเขาเชาสงัดอยู่
พระพ่อเจ้าเตือนพราหมณ์เฒ่าเฮียกขวัญ
แต่นั่น บัณฑิตเฒ่าพราหมณาผู้ฉลาด
ยอมือ แปะใส่เกล้าเสียแล้วจิงเฮียกขวัญ
บัดนี้ ข้อยเฒ่าหลองแจ่มเจ้าพระองค์ยอด แนวอินทร์
ปิตตา ทั้งมารดาพ่ำเพียงชาวบ้าน
พากัน อวนเอาแก้วนางลุนมาถวายบาท
เทียมดัง เจ้าหน่วยแก้วตาเจ้าขาบถวาย
ข้อยเฒ่า มีทั้งพาคำพร้อมพาเงินพร้อมพ่ำ
จักผูก แขนแจ่มเจ้าสองน้อยให้มั่นยืน เฒ่าตาย
พราหมณ์กล่าวแล้วจิงขาบสามที
ก็จิง ถวายพรทั้งเฮียกขวัญสองเจ้า
ขุนหลวงต้านให้พากันเย็นอยู่ จิงตาย
แต่นั่น คนพรักพร้อมเย็นแท้อยู่ฟัง นั่นแหล่ว
ศรีสุมังคะลาล้วนโพยภัยอย่าบังเบียด พระองค์เทิน

โทโส หนีหลีกเว้นตัวเจ้าให้อยู่ดี เฒ่าเน้อ
จงให้ สิทธิแท้ไชโยล้ำยิ่ง
ฮ้อย ประเทศท้าวขอมาเข้าเพิ่งบุญ นั่นเทิน
ขอให้ ยศศักดิ์เจ้าลือชาแซงซว่า ไปเทิน
อย่ามี ไผข่มเจ้าตั้งแต่อ่อนโยนขาม นั่นเทิน
นำบรรณาการหลายสิ่งมาให้
พระอย่าไฮ้สักสิ่งการใด
ให้ของ ไหลนองมาดังทรายไหลแล้ง นั่นเทิน
มาเยอ ขวัญสองเจ้าเฮียงกันเป็นคู่
มาเยอ อย่าได้เป็นหน่ายฮ้างวางข้างท่องยาม แท้ดาย
ให้อยู่ ยืนยาวหมั้นพันวัดสาเถิงเขต
ให้ได้ ทำสืบสร้างบุญกว้างต่อไป
ให้ได้ บุตรีน้อยหญิงชายหลายสิ่ง จริงเทิน
ให้ได้ สืบมิ่งเหง้าเมืองบ้านอยู่ทง
ให้พระ ตุ้มไพร่น้อยพวกหมู่วงษา
ล้วอาหลายเพิ่งบุญจอมเจ้า
พราหมณ์ก็ ถวายพร้อมแล้วบอละบวนแล้วอย่า
เขาลั่นฆ้องเถิงเก้าก็จิงเซา แท้แหล่ว
แต่นั่น พญาพ่อเจ้าทั้งแม่มาดา
ไหมคำเดียนอยู่แขนสองเจ้า

(แผ่นที่ 109-110)

4.2.2 <u>ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ</u>

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ เป็นประเพณีที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งในโอกาสต่าง ๆ อาจจะเป็นโอกาสที่บุคคลนั้น ๆ ประสบกับเหตุดี เช่น แต่งงาน เลื่อนตำแหน่งหรือในโอกาสที่ผ่านเหตุการณ์ร้ายมาได้ เช่น ที่เดินทางไกลกลับมา หายจากการเจ็บป่วย คลอดลูกใหม่ เป็นต้น

พระมหาไกวิทย์ สิริวณฺโณ (มรดกอีสาน, 2533 : 115) ได้ให้ความหมายของคำว่า "ขวัญ" ไว้ว่า ขวัญมีความหมาย 2 ทาง คือ หมายถึงผมหรือขนที่ขึ้นเวียนเป็นก้นหอย และอีกความหมายหนึ่งที่เป็นนามธรรม หมายถึง สิ่งที่มีติดตัวมาตั้งแต่เกิด ตามความเชื่อว่าคนทุกคนจะมีขวัญประจำตัว เมื่อมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ขวัญก็จะกระเจิงไปจึงต้องมีพิธีเรียกขวัญ พิธีนี้เรียกว่า สู่ขวัญหรือสูตรขวัญ ในพิธีสู่ขวัญนั้นต้องมีพานบายศรี เรียกว่า พาขวัญ ซึ่งจัดให้เหมาะสมกับลักษณะของการสู่ขวัญแต่ละครั้งว่าเป็นการสู่ขวัญครั้งสำคัญหรือไม่ เช่น อาจมี 3 ชั้น 5 ชั้น ในพานบายศรีจะประกอบด้วยสิ่งของและเครื่องใช้คือ บายศรีดอกไม้ ข้าวต้ม ขนม กล้วยสุก และเครื่องใช้ประจำตัว เช่น ผ้าผืน แพรวา (ผ้าถุง ผ้าขาวม้า สะไบ) กระจก หวี น้ำอบ สร้อย แหวน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีฝ้ายผูกแขน ไก่ต้ม ไข่ต้ม เกลือ เทียน ดอกไม้ น้ำหอมสำหรับประพรม (น้ำขมิ้นและแก่นจันทร์หอม) หมากพลู บุหรี่ สิ่งสำคัญที่จะขาดไม่ได้ในพิธีคือ ต้องมีหมอสูตรขวัญ เป็นพราหมณ์ผู้กล่าวสวดขับไล่สิ่งชั่วร้ายและอวยพรให้เจ้าของขวัญมีความเจริญรุ่งเรือง มีอายุยืนยาว ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ

ในเรื่องท้าวหอยโข่งเรียกพิธีสู่ขวัญนี้ว่าพิธีบายศรี ซึ่งปรากฏการทำพิธีบายศรีในโอกาสต่าง ๆ คือ แต่งงานท้าวหอยโข่งกับนางเกตสินี บายศรีนางเกตสินีและนางคำสายกลับจากหลงป่า บายศรีท้าวหอยโข่งครองเมืองนิมิต ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ก. <u>บายศรีแต่งงาน</u>

เมื่อท้าวหอยโข่งแต่งงานกับนางเกตสินีนั้นได้มีการจัดพิธีบายศรี สู่ขวัญ โดยกล่าวถึงพิธีแต่งงานคือ เจ้าเมืองพะลาน ข้าราชการ และชาวเมืองสรงน้ำคู่บ่าวสาว (การอาบน้ำให้คู่บ่าวสาว) หลังจากสรงน้ำแล้วคู่บ่าวสาวก็มานั่งกับพาขวัญ (พานบายศรี) เจ้าพนักงานตีฆ้องชัย 9 ครั้ง ดนตรีประโคมเสร็จแล้วพราหมณ์ก็สวดเรียกขวัญ เมื่อพราหมณ์สวดจบ เจ้าเมืองมเหสี ข้าราชการ และชาวเมือง ก็ผูกแขนคู่บ่าวสาวตามลำดับ เป็นอันเสร็จพิธี ดังที่กล่าวถึงเนื้อความของเรื่องในประเพณีการแต่งงาน

ข. <u>บายศรีผู้ที่พ้นจากเคราะห์ร้าย</u>

ในเรื่องมีการจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับนางเกตสินีและนางคำสาย ซึ่งทั้งสองต้องพลัดพรากจากเมือง จากบิดามารดา จากสวามี ไปเร่ร่อนอยู่ในป่าจนกระทั่งบวชเป็นชีอยู่กับฤาษีรวมเวลา 7 ปี ท้าวหอยโข่งจึงไปตามพบ และรับตัวนางทั้งสองกลับมา เข้าพักอาศัย

อยู่ที่เมืองจำปา เจ้าเมืองจำปาจึงจัดพิธีสู่ขวัญให้แห่ท้าวหอยโข่งและมเหสีในการบายศรีนั้นมีขั้นตอนการทำคือ เมื่อจัดพานบายศรีมาเรียบร้อยแล้วท้าวหอยโข่งและมเหสีก็มานั่งที่หน้าพาน พราหมณ์กล่าวสวด จบแล้วก็มีการผูกแขนทั้งสามพร้อมกับกล่าวอวยพรเป็นอันเสร็จพิธี ดังเนื้อความกล่าวว่า

แต่นั่น พาคำพร้อมพาเงินตั้งพ่าง
สองนาง นาดถะน้อยเทียมท้าวพ่างเพา
แต่นั่น พราหมณาเฒ่ายอมือใส่ขม่อม
สามเทือแล้วพรแก้วอ่านถวาย
– – –
แต่นั่น พราหมณ์ก็กล่าวพรแล้วบอละบวน เลยอย่า
พราหมณ์ก็ ก้มขาบไหว้สามทีแล้วเล่าเซา
แต่นั่น ราชาเจ้าทั้งสองพ่อแม่
หยับเข้าใกล้ไหมคำน้อยผูกแขน
พ่อแม่ คองเพิ่งเจ้าพระองค์ลูกทั้งสาม แท้ดาย
อย่าได้ มัวเมาเจ็บปวดดิ้งถือไข้ พ่อเน้อ
บอละบวนแล้วทั้งหลายลาเลิก
ผูงหมู่ สาวสำน้อยสามฮ้อยปิ่นปัว

(แผ่นที่ 190-191)

ค. บายศรีผู้ขึ้นครองเมือง

เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่จะขึ้นครองเมืองจึงจัดพิธีบายศรีสู่ขวัญขึ้นนั่นคือ ท้าวหอยโข่งสร้างเมืองนิมิตเสร็จแล้ว (พญาสอนกับพญาทอนช่วยกันเนรมิตขึ้น) เจ้าเมืองจำปาและเจ้าเมืองพะลานก็พร้อมใจกัน จัดพิธีสถาปนาท้าวหอยโข่งขึ้นเป็นเจ้าเมือง และตั้งชื่อท้าวหอยโข่งว่า "พญาจักร" ในพิธีบายศรีสู่ขวัญนี้มีขั้นตอนเหมือนพิธีแต่งงาน คือ เมื่อจัดเตรียมพาขวัญมาเรียบร้อยแล้วก็ทำพิธีสรงน้ำโดยการเทน้ำอบลงไปบนรางแก้วให้ไหลลงไปรดตัวท้าวหอยโข่ง และมเหสีทั้งสองจนเปียกทั่วกายแล้ว ก็มานั่งหน้าพาขวัญ พราหมณ์สวดจบแล้วก็ผูกแขนจึงเสร็จพิธี ดังความกล่าวถึงในเรื่องว่า

แต่นั่น วันดีได้อุตตะมังไชยะโชค
บาศรีพระแผ่นหล้าลือล้ำให้นั่งเมือง
มีหมู่ พาทองแก้วพาคำเลียนพ่าง
พาเงินยางด้วงเลียนไว้อาเนกนอง
สองกะโตกนั่นลาดเกียนปูปิด
ปิตตาทั้งมารดาหลั่งโฮมมะโลงกว้าง
ปั่วนางล้นเหลือหลายอันันเนก
ฝูงพี่น้องสองก้ำมากมูน แท้ดาย
บ่ฮู้ กี่ติ้วตื้อคนหลั่งบาศรี
เขาก็ ยินดีชมอยากเห็นสามเจ้า

(แผ่นที่ 245)

4.2.3 ประเพณีลงข่วง

จารุวรรณ ธรรมวัตร (ม.ป.พ. 2-3) กล่าวถึงประเพณีลงข่วงไว้ว่า ข่วงในภาษาอีสาน หมายถึง บริเวณบ้านหรือลานบ้าน ประเพณีลงข่วงเป็นประเพณีที่พวกสาว ๆ ชาวบ้านในชนบททำในเวลากลางคืน โดยปรกติหลังฤดูเก็บเกี่ยวแล้วตกเย็นสาว ๆ จะมารวมกันก่อกองไฟ แล้วนั่งล้อมวงปั่นฝ้าย คุยกันอาจใช้เสื่อปูหรือปลูกเป็นร้านเล็ก ๆ สูงประมาณ 2 ฟุต ส่วนพวกหนุ่ม ๆ จะเป่าแคนหรือดีดพิณมาจีบสาวที่ลงข่วง ในการคุยกันอาจใช้ภาษาธรรมดาหรือใช้ผญา (คำคล้องจอง มีเนื้อหาที่แฝงด้วยคติ ข้อคิด หรือบทเกี้ยว)

การลงข่วงเป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสทำความรู้จักกัน เป็นการให้อิสระในการเลือกคู่ เมื่อหนุ่มสาวรักกันและตกลงแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่มาสู่ขอสาวจากผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิง นัดหมายวันจัดงานแต่งงาน

ประเพณีการลงข่วงปรากฏในเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

หลังจากที่เมืองต่าง ๆ มาร่วมในพิธีบายศรีท้าวหอยโข่ง ขึ้นครองเมืองนิมิตแล้ว ต่างก็กลับไปบ้านเมืองของตน ไม่ว่าจะเป็นเมืองพะลาน เมืองจำปา หรือเมืองอื่น เมืองจำปานั้นกล่าวถึงว่าเป็นเมืองที่สงบสุขเมืองหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากชาวเมือง หนุ่มสาวมีการละเล่นพูดคุยกันสนุกสนานไม่มีเรื่องเดือดร้อนใด ๆ มาถึงเมือง ไม่ว่าจะเป็นข้าศึกหรือโรคภัยไข้เจ็บ ดังความไว้ว่า

อันว่า จำปาเจ้าพญาหลวงตนพ่อ ก็ดี
ทั้งแม่เจ้าเถิงคุ้มผาสาทคำ แท้แหล่ว
ก็หาก อยู่สบายสร้างกินทานทุกเช้าค่ำ จริงแหล่ว
ฝูงหมู่ ชาวไพร่น้อยสู่คนแท้หมั่นยืน แท้ตาย
อยู่ทางหลิ่นสาวบ่าวเข็ญไน ลงข่วง
ชายหนุ่มน้อยถือแคนเข้าเป่าดัง
เขาก็ ขับอิ่นอ้อยเว้าม่วนลำดี
ลางชายเขาอ่านโคลงอ่อยซู้
อยู่สบายแท้บ่มัวเมาผิดแผก กันแหล่ว
คือดัง อ้ายแลน้องสายไส้แม่เดียว นั่นตาย

(แผ่นที่ 252)

พญานาคพาบริวารมาสวามิภักดิ์ต่อท้าวหอยโข่ง ในระหว่างที่พักอยู่ในเมืองนิมิตนั้น พวกหนุ่ม ๆ ชาวเมืองนาคก็พากันไปเกี้ยวสาวที่ลงข่วงหนุ่มชาวเมืองนาคนั้นแปลงกายเป็นมนุษย์ล้วนแต่หน้าตาดี พวกสาว ๆ จึงพากันหลงรักหนุ่มชาวเมืองนาคเป็นอันมาก ดังความว่า

ฝูงหมู่ บ่าวสำน้อยพญานาคนาโค
ทำตัวงามดังเทวดาย้อย
เขาก็ ไปเที่ยวหลิ่นดอมสาวในกลางข่วง
ฝูงหมู่ สาวสำน้อยเห็นดิ้นดั่นดอม
คองแต่ เขากล่าวเว้าก็ลวดเล่าฟังความ นั่นตาย
สาวก็ ลืมเข็ญหลาแกว่งไนตากะต้าง
อันว่า ฝูงแม่หม้ายผัวตายแต่เก่า
เขาก็ เอาดอกเป้าแซมเกล้าใส่หู
ดูเพศเพี้ยงลื่นกว่าสาวฮาม
มันก็ ไปตามสาวหมู่ซุมยังน้อย

(แผ่นที่ 264)

4.3 ธรรมเนียมประเพณี

ธรรมเนียมประเพณี คือ แนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งเป็นแนวทางที่คนในสังคมเห็นว่าดี จึงปฏิบัติและอบรมสั่งสอนแก่สมาชิก เช่น เมื่อเดินผ่านผู้ใหญ่ต้องก้มหลัง ทักทายกันโดยการไหว้ เป็นต้น

ธรรมเนียมประเพณีเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่สมาชิกในสังคมถือปฏิบัติที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่ง มีดังนี้

4.3.1 การละเล่น

การละเล่นเป็นวัฒนธรรมที่แสดงออกของแต่ละกลุ่มชน อาจจะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นตามสภาพของสังคม การละเล่นเป็นการสร้างความบันเทิงให้แก่สมาชิกของสังคม เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดและสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของสมาชิก การละเล่นในเทศกาลดังมีรายละเอียดดังนี้

ก. การเล่นผญา

ผญา คือบทร้อยกรองสั้น ๆ มีความไพเราะ และมีเนื้อหาสาระแฝงข้อคิดและเต็มไปด้วยโวหารที่ผู้ฟังต้องตีความ ซึ่งมีหลายประเภท คือ ผญาเกี้ยว ผญาอวยพร ผญาคำสอน ผญาแต่ละประเภทจะมีเนื้อหาสาระแตกต่างกันออกไป

สาร สาระทัศนานันท์ (2524 : 1-2) อธิบายที่มาของผญาไว้ว่า คำว่า "ผญา" เพี้ยนมาจากคำว่า "ปัญญา" เพราะคำที่ใช้ ป ในภาษาอีสานจะออกเสียงเป็น ผ เช่น ปราสาท เป็น ผาสาท ปราบ เป็นผาบ เปรต เป็น เผด เป็นต้น ผู้ที่จะใช้ได้ดีจะต้องเป็นผู้มีสติปัญญาดีผ่านการศึกษาบวชเรียนมาแล้วและเป็นผู้มีความจำดีมีไหวพริบดี รู้จักหาคำมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์หักล้างคำพูดของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกการพูดผญานี้ว่า "การจ่ายผญา"

ชาวอีสานเป็นคนที่ชอบใช้คำคล้องจอง เจ้าบทเจ้ากลอน ไม่ว่าจะเป็นด้านการพูดหรือการเขียน จึงนิยมนำเอานิทานเรื่องต่าง ๆ มาแต่งเป็นคำประพันธ์บันทึกลงในใบลาน เช่น เรื่องสินไซ ท้าวก่ำกาดำ ผาแดงนางไอ่ นางผมหอม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคำสอนต่าง ๆ ทั้งที่มาจากศาสนาและจากประสบการณ์ มักนำมาประดิษฐ์เป็นคำพูดที่ลึกซึ้งกินใจใช้คำคล้องจองแฝงความหมายอันลึกซึ้ง โดยใช้การเปรียบเทียบบ้าง ใช้สัญลักษณ์บ้าง

ลักษณะของผญาส่วนมากเป็นคำกลอนอีสาน ความยาว 1-4 วรรค หรือมากกว่านั้นไม่มีการบังคับสัมผัสที่แน่นอน แต่ใช้การเล่นคำที่ไพเราะคล้องจองกัน

การเล่นผญาในเรื่องท้าวหอยโข่ง พบว่าเป็นผญาเกี้ยว ซึ่งหนุ่มสาวใช้พูดโต้ตอบกันในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในการลงข่วง ในงานบายศรี ในงานฉลองเมืองหรือเมื่อหนุ่มสาวต่างเมืองมาพบกัน หรือจากกัน จะมีการพูดคุยโต้ตอบกันด้วยผญา ดังปรากฏในเรื่องดังนี้

เจ้าเมืองพะลานมีบัญชาให้ทหารไปสืบข่าวท้าวหอยโข่งที่ไปปราบพญาทอนทีเมืองจำปาว่าได้ผลเป็นอย่างไร เมื่อทหารไปถึงเมืองจำปาได้พบกับท้าวหอยโข่งและได้ทราบข่าวว่าท้าวหอยโข่งตามมเหสีกลับมาได้แล้ว จึงเดินทางกลับไปรายงานให้เจ้าเมืองพะลานทราบ ในตอนที่ทหารกำลังจะเดินทางออกจากเมืองพะลานนั้น สาว ๆ เมืองจำปาก็มาส่ง พร้อมกับพูดจาหยอกล้อโต้ตอบกันด้วยผญา ความว่า

ขุนก็ ขึ้นขี่ม้ายัวละยาดตามทาง
แต่นั่น หญิงคำฮางเล่าเห็นโยงเอิ้น
โอน้อ เจ้าผู้ขุนทวงข้อยเคยออยสาวหน่อม เมือท่อน
เจ้าจง เมือป้อนข้าวบุตตาน้อยซ่อยเมีย เจ้าเน้อ
กับทั้ง ขุนใสเจ้าโสมงามเป็นอ่องต่อง ก็เมือเทิน
เมื่อฮอดเมีย แลลูกเต้าอย่าลืมน้องผู้อยู่ไกล แด่เน้อ
โอน้อ เมืองพะลานกว้างลือซาเชงซว่า อีเฮียมเฮ้ย
เห็นเจ้า พอมับม้ายกายน้องล่วงหนี นี้น้อ
เจ้าก็ ลิงเห็นก้ำจำปาชาติชั่ว ภายพี้
บ่อยาก เข้าอยู่กั้วเห็นแล้วฮีบต่าวเมือ แท้น้อ
สาวก็ เอิ้นกล่าวต้านสวยสวดใส่ไย ดังนั่น
ขุนจิง ไขความไปใส่สาวบ่มีช้า
โอน้อ แก้วยอดฟ้าจำปาเกิดกับทวง อีเฮียมเฮ้ย
เจ้าหาก วาจาเสียงดังพระอินทร์จาต้าน แท้นอ
เทือนี้ ฮาบ่ได้ปากต้านเว้าแน่คำจริง นี้แหล่ว
อันว่า การราชาแห่งฮาบ่ทันแล้ว นี้ตาย

อดน้อง กูนาอ้ายชายคืนมาก่อน อวยเฮ้ย
การเมือง เฮาหากแล้วพะอวนอ้ายซิต่าวมา พี้แหล่ว
(แผ่นที่ 203)

ฝ่ายหญิงบอกกับชายว่า ท่านขุนผู้เคยกล่อมสาวนอน ขอให้กลับไปป้อนข้าวลูกน้อยช่วยเมียที่อยู่ทางบ้าน ถ้ากลับถึงบ้านเห็นหน้าลูกเมียแล้วอย่าลืมน้องที่อยู่ไกลผู้ตั้งตาคอย เสียดายที่น้องได้เห็นหน้าเพียงแวบเดียวแล้วก็ต้องจากกันหรือเป็นเพราะสาวเมืองจำปาไม่สวย ท่านขุนจึงไม่อยากอยู่นาน ฝ่ายทหารเมืองพะลานก็โต้ตอบสาวเมืองจำปา น้องผู้มีคำพูดที่หวานดั่งพระอินทร์ผู้เป็นยอดเสน่หาของพี่ ครั้งนี้จำใจจากเพราะมีภารกิจของพระราชาที่ต้องรีบทำพอเสร็จภารกิจแล้วจะรีบกลับมาหาน้องแน่นอน

เสียงสนั่นก้องสาวบ่าวตอแยกัน มากแหล่ว
ลางชายจาว่าอยากคืนเมือชมซ้อน
ลางสาวฮ้องพี่ชายเฮ้ยถ้าข้อยแด่
ข้ออยาก ไปอยู่ซ้อนพะลานกว้างให้มั่นยืน อ้ายเฮ้ย
อันหนึ่ง น้องก็อยากขวี่ม้าให้อุ่นยืนยาว แท้แหล่ว
เฮียมก็ อาศัยสุขสู่สวรรค์ดอมอ้าย
อันหนึ่ง อ้ายก็เป็นพรานเนื้อยิงบ่งามมาขายจ่าย ทุกวันนี้
น้องอาสา หยิบไถ่ไว้ประสงค์ให้ใส่เงิน แท้ตาย
สาวกล่าวแล้วผูงชายเล่าเลยจา
น้องอยาก เมือพะลานหลวงพี่ก็เชิญเมือพร้อม
มาสถิตยั้งจอมขวัญพี่เดินดุ่ง เมือเทิน
ย้านแต่ สายฝ้ายเกี้ยวขาน้องย่างบ่เป็น นี้แหล่ว
คันน้อย ปอดอ้อยซ้อยเสมอดังแกงหอย
พี่ก็ มีผักหมเหมือดแกมแกงโจ้
อยู่เหิง การแผ่นฟ้าสองก้ำสิห่างเกิน ตาย
(แผ่นที่ 204-205)

สาวกล่าวว่า อยากขอตามพี่ไปอยู่เมืองพะลานจะได้ครองคู่กันอย่างมีความสุข น้องเห็นพี่มาเหมือนพรานเนื้อนำเนื้อมาขายน้องจึงเตรียมเย็บถุงไว้ใส่เงิน ส่วนฝ่ายชายกล่าวตอบว่า ถ้าแม้นน้องอยากไปอยู่เมืองพะลานจริงดังว่า ขอเชิญน้องกลับไปพร้อมกันเลย จะได้ไปเป็นขวัญใจของพี่กลัวแต่น้องมีคนรักรออยู่ทางนี้ถ้าน้องยังไม่มีใครพี่ก็ยินดีให้น้องกลับไปด้วย ขอให้น้องตัดสินใจเร็ว ๆ ถ้าช้าจะเสียกิจของเจ้าเมืองท่าน

ข. การละเล่นในเทศกาล

ในยามปรกติชาวบ้านทุกคนจะขมักเขม้นในการประกอบอาชีพไม่ค่อยได้มีเวลาเที่ยวเล่นสนุกสนาน แต่เมื่อถึงยามเทศกาลหรือโอกาสพิเศษพวกเขาก็จะสนุกสนานกันอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะพวกหนุ่มสาว มีการพูดจาหยอกล้อกัน บางคนก็มีการถูกเนื้อต้องตัวกันโดยไม่ถือว่าผิดธรรมเนียม ดังจะเห็นได้จากเรื่องท้าวหอยโข่ง ดังนี้

ท้าวหอยโข่งพามเหสีทั้งสองเดินทางจากเมืองจำปากลับไปยังเมืองพะลาน เมื่อขบวนมาถึงกลางทางท้าวหอยโข่งได้ให้ทหารกลุ่มหนึ่งล่วงหน้าไปแจ้งข่าวให้เจ้าเมืองพะลานทรงทราบ เจ้าเมืองพร้อมด้วยมเหสีจึงจัดขบวนออกไปคอยรับท้าวหอยโข่งและมเหสี ในขบวนนั้นมีทั้งทหารและชาวเมืองชายหญิง บรรยากาศในขบวนเต็มไปด้วยความสนุกสนานครึกครื้น มีดนตรีประโคมตลอดทาง พวกหนุ่มสาวก็หยอกล้อกันสนุกสนานตลอดทาง ดังความว่า

แต่นั่น พลหลวงเท่าปักตูเวียงไหลออก ไปแหล่ว
ก็หาก คับคั่งเท่าปักตูกว้างนีนัน มากแหล่ว
แต่นั่น แซว ๆฮ้องฝูงสาวด่าผู้บ่าว
สังมา ลักบีบคั้นนมข้อยให้เพิ่นเห็น ดังนี้
อันว่า สาวแม่ฮ้างต้างใหญ่ปูลู
เขาก็ ซูซีปนบ่าวไทนเลยฮ้าย
ซังเด อีแม่ฮ้างก้นแงนคือด้ามเกี่ยว ซังเด
สังมา ดันย่างเข้าปนชายแท้บ่ขาม ดังนี้
แต่นั่น ฝูงแม่ฮ้างจาต่อชายไทน
อันว่า หญิงปนชายบ่ฮ่อนตายไปแท้
อันว่า ฝูงแม่หม้ายผ้าลายถือต้างใหญ่

เขาก็ ลวดไปใกล้ชายน้อยบ่าวฮาม แท้แหล่ว
แต่นั่น ชายฮามฮ้ายจาหญิงบาหม้าย
บ่ใช่ แนวสำไก่ก็มาใกล้หน่ายเด
แต่นั่น ฝูงแม่หม้ายจาตอบคำชาย
กลัวว่า หลานบ่สู้ทางหลวงจิงล่วงมาซอนตั้น ตอกตาย

– – –

ก็หาก แซว ๆ เว้าฝูงสาวแกมบ่าว
บางพ่อง จับนิ้วก้อยเย้อชู้ย่างไป แท้แหล่ว
บางพ่อง หยับเข้าใกล้หัวไหล่อิงกัน ก็มี
ลางชายเอาคางเกาะบ่าสาวยวงย้าย
ลางชายเข้าเอาแพรตุ้มห่ม ไปแหล่ว
มือบีบคั้นนมพร้อมย่างไป ตาย
บางพ่องเว้าตอแยกันสวยเสียด
บางพ่อง เคียดแก่ชู้ไปเว้าผู้ใหม่เสีย
บางพ่องอ้อมขับโยกไยสาว ก็มี
บางพ่อง ลำนำแคนโยกยนไยหลิ่น
บางพ่อง ปิ่นหน้าเว้าตีนย่างทางหลัง ก็มี่
บางพ่อง วีบังสบอ่านโคลงชาวห้า
บางพ่อง เว้าอ่านฟ้าเรื่องท่านบาเจือง
ก็หาก นันเนืองเสียงแห่ไปทางหน้า
อยู่สนุกหลิ่นหญิงชายสาวบ่าว
ไผสนุกดังนั่นใจสบั้นเมื่อยมโน
ชายก็ พากันเว้าหาสาวบ่มีหย่อน
ถือแคน ไปพบฮ้อยประสงค์จ้อยใส่สาว มากแหล่ว

(แผ่นที่ 224-225)

ชาวบ้านที่ร่วมมาในขบวนนั้นมีการหยอกล้อกันอย่างสนุกสนานหนุ่มบางคนแอบจับนมสาว บางคนเดินอิงแอบไปกับสาวคนรัก บางคนเป่าแคน บางคนอ่านโคลง นิทานเรื่องท้าวบาเจือง

สาวแม่หม้ายที่ไม่มีสามีก็พยายามกระแซะเข้าไปใกล้หนุ่มจนพวกเขารำคาญและว่าให้ บรรดาหนุ่มสาวพูดคุยหยอกล้อกันไปตลอดทาง

เมื่อท้าวหอยโข่งสร้างเมืองนิมิตเสร็จแล้วจึงทำพิธีสถาปนาขึ้นครองเมือง มีพิธีบายศรีสู่ขวัญ ก่อนที่หมอสู่ขวัญ (พรามหณ์) จะสวดเรียกขวัญ ได้มีพิธีสรงน้ำท้าวหอยโข่งกับมเหสี น้ำที่สรงนั้นไหลนองจนเต็มสนามทำให้สนามเต็มไปด้วยโคลน พวกหนุ่มสาวจึงเอาโคลนป้ายกันแสดงให้เห็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่หนุ่มสาวสนิทสนมกันมาก จะถูกเนื้อต้องตัวกันได้ไม่ผิดธรรมเนียม เป็นการละเล่นในเทศกาลพิเศษ ดังความกล่าวถึงการละเล่นว่า

หลวงแสนพร้อมหลวงจันขุนใหญ่ ก็สรง
ทั้งไพร่ฟ้าสรงเจ้าสู่คน
พานีชาพร้อมทางไกลมาขายจ่าย
เขาก็ สรงแจ่มเจ้าสู่คนแท้บ่หลอ นั่นตาย
น้ำก็ ดูมากล้นไหลหลั่งทม ๆ
ฝูงหมู่ หญิงชายเขาหอบขี้ตมใส่กันแท้
แต่นั่น สามฮามฮ้องตายวายผีโพงป่า
มาว่า เอาน้ำขุ่นขี้ตมกล้วใส่ตู ดังนี้
สาวกล่าวแล้วซ้ำหอบเอาตมเหนียว
เทียวไปมาหว่านตมใส่ชายน้อย
ฝูงชายฮ้องเซา ๆ อย่าถิ่มใส่
ตูจัก แปงไม้หลิ่มซ้ำก้นให้ตาย แท้ตาย
ชายกล่าวแล้วสาวหน้าล่าปบคืน
ฟังดู เสียงคนโฮแห่พระองค์ยวงย้าย

(แผ่นที่ 233)

หลังจากที่เจ้าเมืองและมเหสีสรงน้ำให้ท้าวหอยโข่งและมเหสีแล้ว พวกขุนนางและชาวเมืองก็เข้าสรงน้ำจนทำให้น้ำที่สรงนั้นไหลนองเต็มพื้นสนาม พวกหนุ่มสาวจึงเอาโคลนป้ายใส่กัน ฝ่ายไหนที่ถูกป้ายก็จะดุอีกฝ่ายเสียงดังสนั่นไปทั่วทั้งงาน

ในวันที่สถาปนาท้าวหอยโข่งครองเมืองนิมิตนั้น มีมหรสพสมโภชในงาน ทั้งที่เป็นการแสดงและดนตรี ซึ่งแสดงให้เห็นวัฒนธรรมในการละเล่น และเป็นสิ่งที่ให้ความบันเทิงแก่คน ดังความว่า

ฟังดู เสียงกลองฆ้องนันเนืองตีเสบ
แซว ๆ ฮ้องขับระบำนำปี่ ก็มี
ฝูงเสบน้อยแคนไคติงซอ มากแหล่ว
ลิงแล่นเต้นเหยี้ยวเยื้อหยอกสาว แท้แหล่ว
โขนแล่นเต้นเลวยาดเอานาง ก็มี
ยักษ์โขตีถีบก้นกุมป้ำ
เขาเคยหลิ่นหิงคีตีแกว่ง
ถีกแม่นแท้ชะเต็นกลิ้งชั่วไกล
บางพ่องฟ้อนทั้งฝูงไกวแกว่ง ก็มี
ลางพ่อง เต้นต่วงขึ้นปลายไม้เหยียดขา
บางพ่องนั้นเอาหัวสุบโบก ก็มี
กับทั้ง กาลอดบ้วงทั้งฟ้อนไต่หลัง แท้ดาย
เขาช่างหลิ่นพากย์หนังสบสว่าน
คือดัง คนตีกันยาดเลวเมืองบ้าน
บางพ่อง เอาหัวล้านชนกันเสียงสนั่น ก็มี
ฝูงหมู่ สาวบ่าวจี้นแท้ชว่าแซว แท้แหล่ว
บางพ่อง นมยานให้เส็งกันเต้นแล่น ก็มีดาย
มันก็ เป็นโต่งต่วนคือเพี่ยงหมากบวบยาว นั่นแหล่ว
บางพ่องพ้อมหอกง้าวทั้งดาบหลาวทวน ก็มี
ลางคนตีกันชกมวยกุมป้ำ

(แผ่นที่ 231)

4.3.2 มารยาท

มารยาทในสังคมเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างหนึ่งของสังคมที่วางไว้ให้คนในสังคมถือปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันมารยาทไม่มีกฎข้อบังคับว่าทุกคนจะต้องปฏิบัติเช่นไรแต่มีแนวทางปฏิบัติที่สมาชิกอบรมสั่งสอนกันสืบต่อกันมา และเป็นที่รู้จักกันว่าควรปฏิบัติเช่นไร

มารยาทต่าง ๆ ที่กล่าวถึงในเรื่องท้าวหอยโข่งมีดังต่อไปนี้

ก. การอำลา

เมื่อพบปะพูดคุยกันแล้วจะจากกันต้องมีการกล่าวอำลา หรือคนที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน สังคมเดียวกัน เมื่อจะจากก็มีการอำลา เป็นการบอกให้ทราบว่ากลับแล้วหรือกำลังจะเดินทางไปไหนเพื่อมิให้คนที่อยู่เป็นห่วง หรือเป็นการบอกให้ทราบว่ากำลังจะไปไหน ดังภาษิตว่า "ไปลามาไหว้" การลานี้เป็นการกระทำที่แสดงให้เห็นความรักความผูกพันของคนในสังคมที่ห่วงใยรักใคร่ต่อกัน คอยถามทุกข์สุขของกันและกันอยู่เสมอ เมื่อจะจากกันก็อวยชัยให้พรแก่กันให้เดินทางโดยสวัสดี ประสบแต่โชคดี ดังพบในเรื่อง คือ

ท้าวหอยโข่งจะเดินทางไปเมืองจำปาเพื่อปราบพญาทอนตามคำขอร้องของเจ้าเมืองจำปา ก่อนออกเดินทางท้าวหอยโข่งได้ไปลาเจ้าเมืองพะลานกับมเหสี ดังความว่า

แต่นั้น บาบุญเจ้าทั้งสอนไกลาด
หาลึกได้ดีแล้วแต่งตัว
ก็จิง ขึ้นขาบไหว้ลาพ่อแม่ทั้งสอง
มาดา เห็นบาคานคืดฮอดนางลุนน้อย
แม่จิง ก้อยความต้านดอมบาเขยอ่อน
เจ้าแม่ ไปผาบม้างทอนแล้วฮีบต่าวมา แม่เน้อ
แม่ก็ เห็นหน้าเจ้าปานเห็นนาดนางลุน แม่แหล่ว
เจ้าหาก หนีไปไกลดังตนตายถ้วน
แม่สั่งแล้วท้าวขาบลาไป
ทั้งพญาสอนไกลาดนำบ่วาง จอมเจ้า

(แผ่นที่ 161)

มารดาของท้าววีชาและนางคำสาย เดินทางจากเมืองตักกะสิลาไปเยี่ยมนางคำสายยังเมืองนิมิต ระหว่างทางได้แวะพักที่เมืองพะลานสิบห้าวันแล้วจึงออกจากเมืองพะลานเดินทางต่อไป เจ้าเมืองพะลานได้จัดทหารพันห้าร้อยคนติดตามไปส่งด้วย ตอนขบวนเคลื่อนออกจากเมือง บรรดาสาว ๆ ก็มาส่งเป็นจำนวนมาก ต่างฝ่ายก็ร้องสั่งลาซึ่งกันและกันและหยอกเย้ากันบ้าง แสดงให้เห็นถึงความสนิทสนมกันของทหารเมืองตักกะสิลากับสาว ๆ เมืองพะลาน และเห็นความรักใคร่ผูกพันกันของทั้งสองเมือง เมื่อจะจากกันก็มีการกล่าวอำลา ดังความว่า

ฟังดู แซว ๆ ฮ้องสาวฮามเอิ้นสั่ง
เจ้าหาก เห็นหน้าแล้วอย่าลืมน้องผู้อยู่หลัง แท้ตาย
อันว่า ความฮาเว้าอย่ามายใจโลภจาก เสียตาย
คันบ่เอา ข้อยบ่เลี้ยงก็จักฆ่าให้ตาย แท้ตาย

(แผ่นที่ 2752)

ข. <u>การถามข่าว</u>

ธรรมเนียมปฏิบัติอีกประการหนึ่งที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งคือการถามข่าวคราว ในกรณีที่คนรู้จักกันหรือญาติพี่น้องต้องแยกกันไปอยู่ต่างเมืองต่างบ้าน เมื่อได้พบคนที่มาจากเมืองหรือบ้านนั้น ๆ ก็มักจะถามข่าวคนที่รู้จักหรือญาติของตนว่ามีความเป็นอยู่อย่างไรสุขสบายดีหรือไม่ หรือเจ็บป่วย มีเหตุร้ายอะไรเกิดขึ้นกับเขา หรือครอบครัวบ้างหรือเปล่า ดังที่พบในเรื่องดังนี้

เจ้าเมืองพะลานให้ทหารเดินทางไปยังเมืองจำปาเพื่อสืบข่าวดูว่าท้าวหอยโข่งไปปราบพญาทอนได้ผลเป็นประการใด เมื่อทหารมาถึงเมืองจำปา เจ้าเมืองก็พาทหารขึ้นเฝ้าท้าวหอยโข่ง ท้าวหอยโข่งและมเหสีถามข่าวว่า เจ้าเมืองพะลานและมเหสีตลอดจนญาติวงศ์เป็นอย่างไรบ้าง ดังความว่า

แต่นั่น ราชาเจ้าจำปาพญาใหญ่
พาขุน หมู่ใช้ไปขึ้นเฝ้าบา
แต่นั่น บาบุญพร้อมสองนางถามข่าว
อันว่า ปิตุเรศเจ้ามาดาแก้วก็อยู่ดี แด่ลือ

ทั้งพวกพร้อมป้าย่าอาวอา ก็ดี
ทั้งลี้พลไพร่ไทยังถ้วน นั่นลือ
อันว่า สามกษัตริย์เจ้าถามขุนแล้วอย่า
ขุนจิง ก้มขาบเท้าทูลเจ้าบ่นาน

(แผ่นที่ 200)

ท้าวหอยโข่งพามเหสีทั้งสองจากเมืองจำปากลับไปยังเมืองพะลาน มาพบกับขบวนของเจ้าเมืองพะลานที่ออกมาคอยรับทั้งหมดจึงถามทุกข์สุขซึ่งกันและกัน ส่วนชาวเมืองที่ร่วมมาในขบวนก็ถามทุกข์สุขกันและกันว่าชาวเมืองอีกเมืองหนึ่งนั้นสุขสบายดีหรือเปล่า ดังความว่า

ชายกล่าวแล้วฝูงหญิงตอบคำชาย
เจ้านี้ มีผญาหลายฮู้ลวงลองหลิ่น
เจ้าก็ เดินมานี้เทียวทางเลียบป่า มาลือ
ฮู้ว่า ขวี่กระต่ายเต้นมาแท้ดังใด พี่เฮ้ย
สาธุน้อง ขอวันทาขายไหว้พี่ชายเฮ้ย
อันว่า พระแก่นไท้ออาจลงมา นี้นา
ฝูงหมู่ วงศาเชื้อตานายยังคอยอยู่ดีลือ
กับทั้ง ปู่ย่าเฒ่าทั้งเมียเจ้าก็อยู่ดี แด่ลือ

(แผ่นที่ 227)

ประเพณีที่พบในเรื่องท้าวหอยโข่งมี 3 ประเภทคือ จารีตประเพณี ขนบประเพณี และธรรมเนียมประเพณี ดังนี้

จารีตประเพณี พบว่ามีประเพณีการสู่ขอ กล่าวคือ ชายหญิงที่ตกลงแต่งงานกันนั้น ฝ่ายชายจะต้องจัดเฒ่าแก่ไปสู่ขอหญิงจากผู้ใหญ่ของฝ่ายหญิงแล้วจึงจะแต่งงานกัน จารีตประเพณีอีกประการหนึ่งที่พบคือ การจัดขบวนเสด็จของเจ้าเมืองและมเหสี เมื่อเจ้าเมืองหรือมเหสีเดินทางไปไหน ๆ จะต้องมีขบานทหารตามและมีร่มประดับตามฐานะ คือ เจ้าเมืองมีร่มสีขาว 20 คัน มเหสีฝ่ายขวามีร่มเหลือง 15 คัน และมเหสีฝ่ายซ้ายมีร่มแดง 10 คัน

ขนบประเพณี พบว่า มีประเพณีแต่งงาน ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ โดยบายศรี 3 โอกาส คือ บายศรีแต่งงาน,บายศรีผู้ที่พ้นจากเคราะห์ร้ายและบายศรีผู้ที่มีโชค คือ ขึ้นครองเมือง นอกจากนี้ยังมีประเพณีลงข่วง ซึ่งเป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกัน

ธรรมเนียมประเพณี พบว่ามีการละเล่นต่าง ๆ คือ การเล่นผญาและการละเล่นในเทศกาล การละเล่นนี้ทำให้คนได้มีโอกาสผ่อนคลายจากการพูดจา หยอกล้อกัน สร้างความสนุกสนานเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังพบว่ามีธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท คือ มารยาทในการอำลา เมื่อจะจากกันต้องมากล่าวอำลา ผู้อยู่ก็จะให้พรให้ผู้จากไปเดินทางไปโดยสวัสดิภาพ เมื่อมีญาติพี่น้องหรือคนรู้จักต้องแยกกันไปอยู่ในที่ต่าง ๆ เมื่อมีโอกาสพบกันหรือพบคนรู้จักจะต้องถามทุกข์สุขของกันและกันเสมอ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง ฉบับอักษรไทยน้อย ซึ่งได้มาจากหมู่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนครครั้งนี้ มีดังนี้

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการปรับเปลี่ยนจากนิทานเรื่องอื่น มาเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง
2. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสุนทรียภาพ
3. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่งในด้านสังคม

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ศึกษาจากเอกสารฉบับปฐมภูมิเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นหลัก ประกอบกับนิทานพื้นบ้านที่มีอนุภาคตรงกันตั้งแต่ 3 อนุภาคขึ้นไป ได้แก่

1. นิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ ศึกษาจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ ฉบับปริวรรต โดย สุภณ สมจิตศรีปัญญา
2. นิทานเรื่อง สุวรรณสังขชาดก ศึกษาจากเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร ฉบับปริวรรต โดย พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน
3. นิทานเรื่องท้าวสีทนต์ ศึกษาจากเรื่อง สีทนต์มโนราห์ ฉบับปริวรรตโดย พระอริยานุวัตร เขมจารี

นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

1. **ในด้านกลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทาน** พบว่า นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง แต่งขึ้นจากการผสมผสานของนิทานเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ โดยใช้กลวิธีการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1.1 ปรับเปลี่ยนตามจุดประสงค์ของการแต่ง กล่าวคือ ปรับจากเรื่องท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมารและสีทนต์มโนราห์ มาเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง ในแต่ละเรื่องมีแนวคิด (Theme) ที่แตกต่างกัน ทำให้จุดเน้นและการดำเนินเรื่องแตกต่างกันไป ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมารและท้าวสีทนต์ เป็นพระเอกที่มุ่งพิสูจน์ตัวเองให้พ่อตายอมรับ แต่ท้าวหอยโข่งมุ่งพิสูจน์ตัวเองให้ผู้อยู่ใต้ปกครองยอมรับ นอกจากนี้ท้าวหอยโข่ง ยังแสดงบทบาทผู้นำในอุดมคติ คือ มีทั้งความสามารถและคุณธรรมสามารถปกครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็น เป็นแบบอย่างของผู้นำที่ดี จุดประสงค์และแนวคิดที่ผู้แต่งวางไว้ จึงทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเรื่อง เป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่แตกต่างกันไป

1.2 ปรับเปลี่ยนด้านเนื้อหา โดยใช้กลวิธีการปรับเปลี่ยน ดังนี้

1.2.1 การผนวกเรื่อง พบว่า นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ประกอบด้วยนิทาน 3 เรื่อง ที่ผนวกเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่มีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียด เพิ่มและความบางตอนออก หรือเลือกนำมาเฉพาะตอนที่ต้องการ สามารถแบ่งเรื่องท้าวหอยโข่ง ออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นชีวิตของพระเอกตั้งแต่แรกเกิด จนกระทั่งได้แต่งงานกับนางเอก คล้ายกับเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ

ตอนที่ 2 และ 3 เป็นชีวิตหลังแต่งงานของพระเอก นางเอกถูกพี่สาวกลั่นแกล้ง จนพลัดพรากจากเมือง พระเอกต้องตามหาเป็นเวลา 7 ปี จึงได้พบกัน คล้ายกับเรื่อง สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์

1.2.2 การเปลี่ยนรายละเอียดในอนุภาค โดยการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในอนุภาคต่าง ๆ คือ อนุภาคที่เกี่ยวกับกำเนิดพระเอก อนุภาคเกี่ยวกับผู้อุปการะพระเอกอนุภาคเกี่ยวกับการพิสูจน์ตัวเองของพระเอก อนุภาคเกี่ยวกับการแต่งงาน อนุภาคเกี่ยวกับการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอกอนุภาคเกี่ยวกับการสร้างอาณาจักรของพระเอก

อนุภาคเกี่ยวกับพลังพิเศษของพระเอก อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายปฏิปักษ์ อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครฝ่ายผู้ช่วยพระเอกที่เป็นมนุษย์ อนุภาคเกี่ยวกับตัวละครอมนุษย์

การเปลี่ยนรายละเอียดในแต่ละอนุภาคนี้ ทำให้นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งแตกต่างไปจากนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร สีทนต์มโนราห์

1.2.3 การเพิ่มความ เป็นการเพิ่มรายละเอียดต่าง ๆ เข้าไปคือเพิ่มตัวละคร เพิ่มบทบาทตัวละคร เพิ่มเหตุการณ์เป็น 3 ครั้ง เพิ่มอนุภาคเพิ่มเรื่อง และเพิ่มฉาก

1.2.4 การลดความ ในเรื่องท้าวหอยโข่งมีการลดความออก คือ ตัดอนุภาคบางอนุภาคออก เช่น อนุภาคการเข้าหานางเอก อนุภาคการเลี้ยงดูพระเอกจนอายุครบ 3 ปี

2. <u>ในด้านสุนทรียภาพในวรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง</u> พบว่า

สุนทรียภาพในคำ ผู้แต่งสร้างความไพเราะในบทประพันธ์ โดยการใช้เสียงสัมผัสของคำ ทั้งสัมผัสพยัญชนะและสัมผัสสระ โดยใช้สัมผัสเรียงกันตั้งแต่ 2 คำ ถึง 5 คำ สัมผัสเป็นคู่ ๆ ทีละ 2 คู่ และสัมผัสโดยมีคำอื่นคั่น สุนทรียภาพในคำอีกประการหนึ่งที่พบคือ ใช้การกลายเสียงของคำ คือมีการลดเสียง ยืดเสียงและแผลงคำ มีการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ทำให้เกิดความไพเราะในการอ่านและได้ความหมายตามต้องการ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเสริมหน้าวรรค และใช้คำสร้อยหลังวรรคเพื่อช่วยเน้นคำในวรรคให้มีความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น ช่วยเชื่อมความในวรรคให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และยังทำให้เกิดความไพเราะของเสียงอ่านอีกด้วย

สุนทรียภาพในความ พบว่า มีการใช้โวหารแบบบรรยายโวหารและพรรณนาโวหาร เพื่อใช้ในการชมความงาม แสดงความรู้สึกของตัวละคร บรรยายเหตุการณ์และสิ่งต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการใช้อุปมาอุปไมย อุปลักษณ์ สัญลักษณ์ อธิพจน์ และปฏิปุจฉา เพื่อสร้างภาพพจน์ให้แก่ผู้อ่าน

3. <u>ในด้านสังคม</u> พบว่า นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และประเพณีต่าง ๆ คือ

ในด้านวิถีชีวิต พบว่า สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในนิทาน มีความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักคือ ทำนาและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีอาชีพ

ค้าขายล่าสัตว์การศึกษาของประชาชนยังอยู่ในวงจำกัด ผู้ชายจะอ่านออกเขียนได้ ส่วนผู้หญิงจะอ่านเขียนไม่ได้การเดินทางติดต่อระหว่างเมืองต่าง ๆ มีการเดินทางทั้งทางบกและทางน้ำ โดยใช้พาหนะ คือ ช้าง ม้า เกวียน รถม้า ทางน้ำใช้เรือพาย เรือสำเภา และเรือกำปั่นไฟ การส่งข่าวคราวถึงกันนั้น ใช้วิธีให้คนนำข่าวไปบอกโดยตรงและการเขียนสารแล้วให้คนนำสารไปส่ง สภาพที่อยู่อาศัยของประชาชนนั้นมีสภาพแตกต่างกันไปตามสภาพและฐานะของเจ้าของ ได้แก่กระท่อม บ้านไม้ใต้ถุนสูง ปราสาท วัสดุที่ใช้เป็นวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ไม้ไผ่ ไม้เนื้อแข็ง ศิลาแลง เครื่องอุปโภคบริโภคที่พบมีเฉพาะสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีพ คือ เครื่องครัว เครื่องนอน เครื่องใช้ในครัวเรือนอื่น ๆ อาหารที่บริโภคจะนำมาปรุงแบบง่าย ๆ รับประทานกับข้าวเหนียว ในด้านความบันเทิง พบว่า มีเครื่องดนตรีหลายชนิด เช่น แคน พิณ ซอ กลอง ฆ้อง ปี่ แตร ระนาด ตะโพน การแต่งกาย ผู้ชายนุ่งผ้าไสร่ง และผ้าเตี่ยว ส่วนผู้หญิง นุ่งผ้าถุงห่มสะไบมีเครื่องประดับ ได้แก่ รัดเกล้า กำไรรัดต้นแขนกำไรข้อมือ แหวน สังวาล ส่วนอาวุธที่กล่าวถึงมี ดาบ ธนู และปืนใหญ่ ซึ่งใช้ในการทำสงคราม

ในด้านความเชื่อ พบว่า มีความเชื่อในเรื่องบุญกรรม เชื่อว่าถ้ามนุษย์ทำกรรมดี ก็จะได้รับสิ่งที่ดีตอบแทน ถ้าตายไปจะได้เกิดบนสวรรค์ ส่วนคนที่ทำกรรมชั่วก็จะได้รับสิ่งตอบแทนที่ไม่ดี เมื่อตายไปก็จะตกนรก เชื่อว่าเทพเจ้าเป็นผู้ดูแลมนุษย์เทพเจ้าสามารถให้รางวัล หรือลงโทษมนุษย์ได้ นอกจากนี้ยังมีความเชื่อเรื่องการฝัน เชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โชคลาง และไสยศาสตร์ อำนาจของสิ่งวิเศษต่าง ๆ เชื่อเรื่องป่าหิมพานต์และอมนุษย์ในป่าหิมพานต์ เชื่อเรื่องทิศทั้งแปดว่ามีสัตว์อาศัยอยู่ คือ ครุฑ แมว ราชสีห์ เสือ นาค หนู ช้าง และวัว

ในด้านค่านิยม พบว่า ประชาชนมีค่านิยมยกย่องผู้นำที่มีคุณธรรม นิยมรักศักดิ์ศรีของเผ่าพันธุ์ตนเอง นิยมการแต่งงานกับคนในเผ่าพันธุ์เดียวกัน นิยมให้ผู้ชายมีภรรยาหลายคน นิยมให้ผู้หญิงมีสามีคนเดียว นิยมคนรูปงาม คนมีทรัพย์ ผู้น้อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ยึดมั่นในสัจจะและคำสอนของศาสนา

ในด้านประเพณี พบว่า มีประเพณีหลวง คือการจัดขบวนเกียรติยศของเจ้านาย และประเพณีราษฎร์ คือประเพณีการสู่ขอสาว ประเพณีการแต่งงานประเพณีสู่ขวัญบายศรี ประเพณีลงข่วง ประเพณีการโต้ตอบผญา และมารยาทในสังคมในการพบปะกัน การลาจากกัน

อภิปรายผล

การศึกษานิทานเรื่อง ท้าวหอยโข่ง ในด้านสังคม นอกจากทำให้ผู้อ่านได้ทราบถึงวิถีชีวิต ค่านิยม ตลอดจนการปฏิบัติตัวของกลุ่มชนในนิทานแล้วยังทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตสู่ยุคปัจจุบันอีกด้วย ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ผู้หญิงในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่งจะไม่รู้หนังสือ แต่ปัจจุบันผู้หญิงมีความรู้เท่าเทียมกับผู้ชาย ในด้านการคมนาคมนั้นในนิทานมีการเดินทางติดต่อกันโดยใช้สัตว์เป็นพาหนะ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ถนนหนทางไม่สะดวกนัก ต้องเดินผ่านทุ่งนา ป่าเขา แต่ปัจจุบันใช้พาหนะที่เป็นเครื่องจักรกล เช่น รถยนต์ เรือยนต์ เครื่องบิน มีถนนติดต่อกันระหว่างหมู่บ้าน และเมืองต่าง ๆ อย่างสะดวกสะบาย ใช้เวลาเดินทางเพียงไม่นาน อาวุธที่ใช้ในนิทานเป็นอาวุธวิเศษคือ ดาบ ธนู และปืนใหญ่ ซึ่งมีอำนาจทำลายล้างสูง อาวุธวิเศษในนิทานเป็นจินตนาการที่ผู้แต่งสร้างขึ้น แต่อานุภาพของอาวุธร้ายแรงคล้ายกับอาวุธในยุคปัจจุบัน เช่น ปืนใหญ่ อาวุธนิวเคลียร์ เป็นต้น

ด้านความเชื่อ ค่านิยม และประเพณี มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และเทคโนโลยีที่เจริญขึ้น เช่น ความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ที่เชื่อว่า เทพเจ้าสามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้นั้น ปัจจุบันมนุษย์จะไม่พึ่งพาเทพเจ้าแต่จะพึ่งพาเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพหรือความเป็นอยู่ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านขนบธรรมเนียมประเพณี แม้จะมีการปฏิบัติตามประเพณีต่าง ๆ อยู่ แต่ก็มิได้เคร่งครัดนัก ประเพณีบางอย่างถูกยกเลิกไป เช่น ประเพณีลงข่วง ซึ่งเป็นประเพณีที่เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสให้หนุ่มสาวได้มีโอกาสพบปะพูดคุย ทำความรู้จักกันตามลานบ้านของฝ่ายหญิง

นอกจากนี้ สังคมในนิทานส่วนหนึ่ง ยังเป็นสังคมในอุดมคติที่สะท้อนให้เห็นความคิดของคนว่า มุ่งหวังอยากให้สังคมมีลักษณะเช่นไร เช่น การมีผู้นำที่มีคุณธรรม มีความสามารถในการรบปกครองบ้านเมืองให้สงบร่มเย็น ประชาชนมีชีวิตความเป็นอยู่ดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีอาหารสมบูรณ์ คนในสังคมมีความเป็นมิตรที่ดีต่อกัน รักใคร่ปรองดอง ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน สิ่งเหล่านี้ได้แสดงออกในนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

นิทานเรื่องท้าวห้อยโข่ง เป็นนิทานที่ให้ทั้งความบันเทิง ประกอบด้วยสุนทรียภาพ และยังสะท้อนสภาพสังคม ทั้งสภาพที่เป็นจริง และสังคมในอุดมคติ จึงเป็นนิทานที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้แก่ผู้ที่สนใจได้ศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรจะได้มีการอนุรักษ์ และเผยแพร่วรรณกรรมท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น นำวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องท้าวหอยโข่งหรือเรื่องอื่น ๆ ที่มีการปริวรรตและศึกษาแล้วไปสอนในระดับมัธยมศึกษา ในวิชาวรรณกรรมท้องถิ่น เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีโอกาสศึกษาและตระหนักถึงคุณค่าของวรรณกรรมท้องถิ่น อันจะก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่นของตน ทำให้รักถิ่นฐานของตนยิ่งขึ้น

2. ควรจะได้มีการศึกษาตัวละครในนิทานที่เกิดขึ้นมาผิดปรกติแล้วถูกสังคมรังเกียจทอดทิ้ง ในด้านจิตวิทยาว่าตัวละครมีการแสดงออกอย่างไรในด้านการปรับตัว และพฤติกรรมที่แสดงออกต่อสังคม ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อสังคมจากพฤติกรรมของตัวละครเหล่านี้ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจผู้ที่มีลักษณะเด่น หรือด้อยในสังคม

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

กิ่งแก้ว อัตถากร. คติชนวิทยา. เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184. กรุงเทพฯ : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, 2519.

กุหลาบ มัลลิกามาส. คติชาวบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, 2516.

เกอฮาร์ด เลนสกี. มนุษย์กับสังคมความรู้เบื้องต้น. ตามแนวสังคมวิทยามหภาค. แปลและเรียบเรียงโดย ยุทธ ศักดิ์เดชยนต์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.

โกวิทย์ สิริวัฒโณ, พระมหาและคณะ. มรดกอีสาน. กรุงเทพฯ : ศูนย์รวมสงฆ์ชาวอีสาน 17 จังหวัด, 2533.

ชบวน พลตรี. สังคมวิทยาชนบทและเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท. : สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2540.

เครือวัลย์ ปัญญามี. ตัวละครแหวกขนบในวรรณคดีอีสาน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์วิจารณ์. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2533. อัดสำเนา.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. อีสาน 2 อีสาน ปัญหาหมอกลางบ้านโหราจารย์พื้นเมือง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2534.

จารุบุตร เรืองสุวรรณ. "ขนบธรรมเนียมประเพณีระบอบการปกครองของชาวอีสานสมัยเก่า," ในอีสานปริทัศน์ (อีสานคดี 2). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2523.

_____. ของดีอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศาสนา, 2520.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. ผญาบทกวีของชาวบ้าน. มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป.

_____. "ลักษณะเฉพาะถิ่นในวรรณกรรมอีสานเรื่องพระยาคันคาก," เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง "วรรณคดีไทย : ลักษณะร่วมและแตกต่าง" เอกสารไทยศึกษาหมายเลข 4 /2532. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

_____. ลักษณะวรรณกรรมอีสาน, มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2521.

_____. "สภาพสังคมในวรรณกรรมอีสาน," ใน เอกสารสัมนาเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้านกรณีอีสาน. หน้า 177-209. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ,2532.

จิตร ภูมิศักดิ์. "นาคคือใคร," ศิลปวัฒนธรรม. 1(9) : หน้า 10-13 ; 2533.

จิตรลดา สุวัตถิกุล. "วรรณคดีวิจารณ์แนวสุนทรียศาสตร์," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 22414 ภาษาไทย 7 (วรรณคดีวิจารณ์สำหรับครู). พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 189-243 ; กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

จุมพล หนิมพานิช. สังคม 4. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2526.

แจ่มจันทร์ สุวรรณรงค์. วิเคราะห์วรรณกรรมกลอนอ่านประเภทนิทานของอีสาน. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.

ชฎารัตน์ สุนทรธรรม. การศึกษาเรื่องรามเกียรติ์ สำนวนท้องถิ่นอีสาน. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2528. อัดสำเนา.

ดวงมน จิตร์จำนง. สุนทรียภาพในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทยจำกัด, 2536.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากูล. "เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นไทย : ลักษณะร่วมและความแตกต่าง," ในเอกสารไทยศึกษาหมายเลข 4/2532. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ทองคำ ยิ้มกำภู. ปฏิทิน 220 ปี เทียบสุริยคติและจันทรคติ ตั้งแต่ พ.ศ.2325 ถึง 2544. กรุงเทพฯ : ไอเดียนสโตร์, 2536.

ธวัช ปุณโณทก. "ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการโดย เพ็ญศรี ตุ้ก. หน้า 350-392 ; พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

_____. "ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน," วัฒนธรรมไทย. 30 (1) : 61-70 ; ตุลาคม 2533 - มกราคม 2534.

_____. "ความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมพื้นบ้าน,"ใน วรรณกรรมท้องถิ่นพินิจ. บรรณาธิการโดย สุกัญญา ภัทราชัย. หน้า 53-76 ; กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

_____. วรรณคดีอีสาน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.

นงลักษณ์ ขุนทวี. การศึกษาคุณค่าวรรณกรรมอีสานเรื่องเสียวสวาสดิ์. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2529. อัดสำเนา.

นภารัตน์ มณีรัตน์. "สังข์ทอง" วรรณกรรมท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์และเปรียบเทียบ. รายงานการวิจัย : ภาควิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูเทพสตรี, ม.ป.ป. อัดสำเนา.

นิภา นิจสุกิจ. เปรียบเทียบวรรณคดีเรื่องท้าวสีธน (สุธน) ของภาคอีสานกับภาคต่าง ๆ ในประเทศไทยและภาษามอญ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2524. อัดสำเนา.

นิยะดา เหล่าสุนทร. ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย. กรุงเทพฯ : ชนนิยม, 2538.

บาหยัน อิ่มสำราญ. "สถานภาพการศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น," ใน วรรณกรรมท้องถิ่นพินิจ. บรรณาธิการโดย สุกัญญา ภัทราชัย. หน้า 191-225 ; กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย, 2538.

บุญยงค์ เกศเทศ. แลลอดวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.

_____. วรรณกรรมวิเคราะห์. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

ประคอง นิมมานเหมินท์. "นิทานพื้นบ้าน,"ใน ภาษาไทย 8 คติชนวิทยาสำหรับครู หน่วยที่ 1-7. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2531.

ปรีชา อุยตระกูล. "จริยธรรมในวรรณคดีอีสาน," สีมาจารย์. 4(7) : หน้า 19-26 ; กรกฎาคม-ธันวาคม 2531.

พจนีย์ เพ็งเปลี่ยน. การศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสุวรรณสังข์กุมาร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สาขาภาษาไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2532. อัดสำเนา.

พระไตรปิฎก ภาษาไทย สังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์ เล่มที่ 11. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2530.

พิทูร มลิวัลย์. "อิทธิพลวรรณคดีพุทธศาสนา ต่อวรรณคดีท้องถิ่นอีสาน," ใน วรรณกรรมท้องถิ่นพินิจ. บรรณาธิการโดย สุกัญญา ภัทราชัย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

มณี พยอมยงค์. "ความเชื่อของคนไทย," ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการโดย เพ็ญศรี ดุ๊ก. หน้า 66-122 ; พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัย, 2536.

มาลัย (นามแฝง). กำเนิดเทวดา. กรุงเทพฯ : บวรสารการพิมพ์, ม.ป.ป.

ยุวรี อภิรักษ์ภูสิทธิ์. "ขุนบรมวีรบุรุษของประชาชนลุ่มแม่น้ำโขง," ศิลปวัฒนธรรม. 7(6) : หน้า 33-38 ; เมษายน - กันยายน 2535.

รัชนีกร เศรษโฐ. สังคมวิทยาชนบท. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2528.

ราตรี ผลาภิรมย์. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องสังข์ทอง. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. อัดสำเนา.

รำเพย ไชยสินธุ์. กระบวนจินตภาพในร้อยกรองอีสาน. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.

ลยาศรี หุณฑนะเสวี. การศึกษาเชิงวิจารณ์นิทานชาดกไทยเรื่องท้าวก่ำกาดำ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526. อัดสำเนา.

ลิไท, พระยา. ไตรภูมิกถาหรือไตรภูมิพระร่วง. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2535.

วินัย ภู่ระหงษ์. พระสุธน-นางมโนห์รา : การศึกษาเปรียบเทียบที่มา และความสัมพันธ์ระหว่างฉบับต่าง ๆ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. อัดสำเนา.

วิภา กงกะนันทน์. วรรณคดีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2533.

วิทย์ ศิวะศริยานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2531.

ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา. "วรรณคดีไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและวิถีชีวิตไทย," ภาษาและวรรณคดีไทย. 8(2-3) : หน้า 28-35 ; สิงหาคม-ธันวาคม 2534.

ศิราพร ฐิตะฐาน. ทฤษฎีการแพร่กระจายของนิทาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2523.

_____. รามเกียรติ์ : การศึกษาในแง่การแพร่กระจายของนิทาน. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.

_____. ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.

ศิลปากร, กรม. ตำนานและนิทานพื้นบ้านอีสาน. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2531.

สมชาย พุ่มสะอาด. เกร็ดความรู้ในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : สามัคคีสาส์น, 2531.

สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2536.

สมพร ร่วมสุข. วิเคราะห์บทบาทตัวละครอมนุษย์ในบทละครในและละครนอก. ปริญญานิพนธ์. กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521. อัดสำเนา.

สรายุทธ ทองคำใส. วิเคราะห์วรรณคดีเรื่องผาแดง-นางไอ่ ฉบับของพระอริยานุวัตร เขมจารี. ปริญญานิพนธ์. กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก, 2521. อัดสำเนา.

สายทิพย์ นุกูลกิจ. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน, 2523.

สาร สารทัศนานันท์. หนังสือชุดสมบัติอีสาน เล่ม 2. ม.ป.ท, 2524.

สุกัญญา ภัทราชัย. "การปรับเปลี่ยนวรรณคดีท้องถิ่นที่ได้รับจากถิ่นอื่น : ท้าวจันทโครพ และท้าวโสวัตรของอีสาน," ในวรรณกรรมท้องถิ่นพินิจ. บรรณาธิการโดย สุกัญญา ภัทราชัย. หน้า 109-150 ; จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

_____. "การเปรียบเทียบความเชื่อดั้งเดิมให้เป็นพุทธ : การศึกษาจากวรรณคดีล้านช้าง," ภาษาและวรรณคดีไทย. 11(1-2) : 76-88 ; มิถุนายน 2537.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. วรรณคดีวิเคราะห์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

สุภณ สมจิตศรีปัญญา. ท้าวก่ำกาดำ. มหาสารคาม : วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2522.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. นิทานพื้นบ้านเปรียบเทียบ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2533.

อนุมานราชธน, พระยา. เมืองสวรรค์และผีสางเทวดา. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2530.

อรพิมพ์ พงศ์ประยูร. "คลังคำไวพจน์," ภาษา. 8(พิเศษ) : หน้า 102-103 ; สิงหาคม ธันวาคม 2534.

อริยานุวัตร เขมจารีเถระ, พระ. "คติความเชื่อของชาวอีสาน," ในวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. บรรณาธิการโดย เพ็ญศรี ดุ๊ก. หน้า 1-65 ; พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

_____. สีทนต์มโนห์รา. มหาสารคาม : มูลนิธิอาเซีย, 2513.

อรุณรัตน์ ดวงสร้อยทอง. วรรณกรรมประวัติศาสตร์. สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลา, 2524.

เอื้อนทิพย์ พีระเสถียร. การศึกษาเชิงวิเคราะห์แบบเรื่องและอนุภาคในปัญญาสชาดก. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529. อัดสำเนา.

ภาคผนวก

เรื่องท้าวหอยโข่ง

คำนำ

วรรณกรรมเรื่องท้าวหอยโข่ง เป็นวรรณกรรมประเภทนิทานของอีสาน แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทโคลงสาร หรือกลอนอ่าน ต้นฉบับจารด้วยอักษรไทยน้อยลงในใบลานจำนวน 280 แผ่น 560 หน้า จารเสร็จเมื่อวันเสาร์ แรมแปดค่ำ เดือนเก้า จ.ศ 1241(พ.ศ.2422) พบต้นฉบับที่หมู่บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เจ้าของคือนางฮน ขันเพียแก้ว อายุ 70 ปี อยู่บ้านเลขที่ 106 หมู่ 2 บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร สันนิษฐานว่าผู้คัดลอกคือนายคำ ขันเพียแก้ว ปู่นายมา ขันเพียแก้ว (สามีของนางฮน)

นางสาวรัตนพันธ์ คณะเมือง นำมาศึกษาและปริวรรต เมื่อ พ.ศ.2539 เพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง ท้าวหอยโข่ง

(แผ่นที่ 1) นะโมตัสสะแก้วอุอะองค์ประเสริฐ พันเตดีเลิศล้ำคุณแก้วหน่วยสาม ตามมาไหว้คุณโบพ่อแม่ อินทร์พรหม ฝ่ายแผ่กว้างมายู้ซอยปอง แด่ท้อน ซูให้เวราฮ้ายหายเสียหนีหลีก จริงเทินโทโสให้ปีกเว้นตัวข้าอย่าให้เห็น แด่ท้อน เกสาผมเกศเกล้าตางดอกมาลา ทัดสะมือสิบนิ้ว เลียนตางเทียนตามไต้ อันว่า ตนตัวข้าตางผางดวงประทีป จิตใจ เป็นดังน้ำมันไต้ฮุงเฮือง แด่ท้อนกับทั้ง จักขุแก้วตาเฮียมสองผ่างก็ดี ขอให้ เป็นดังดวงประธูปไต้บูชาแก้วพระยอดคุณ นั่นเทินกับทั้ง หูสองก้ำขอบูชาพุทธบาท เป็นดัง ข้าวตอกเจ้านางฟ้าหว่านถวาย แด่ท้อน ผูงหมู่ โทโสพร้อมโลโภปิตตุมาต ก็ดี ขอให้หนีหลีกเว้นโตข้าอย่าให้เห็น แด่ท้อน กับทั้ง โจราพร้อมกำมังหลายสิ่ง ก็ดี อย่าได้ มาบาดข้าประสงค์ตั้งต่อบุญ พระเฮ้ย สิทธิลาโภพร้อมไชโยดวงประเสริฐมังคละเลิศล้ำตัวข้าผู้เกษียณ แด่เทิน สุวัตถะโกพร้อมไชโยดวงยิ่ง จิงมา แนมแนบข้าเสถียรล้ำอยู่ยืน แด่เทิน บัดนี้ ข้าจัดแปเอาพื้นในธรรมสอนสั่ง แปลงให้ ความต่อเรื่องเป็นพื้นอ่านฟังนี้แหล่ว ถวายแก่ นักปราชญ์ พร้อมขุนหมื่นทั้งหลาย ทั้งขุนนางบ่าวสาวฟังแจ้ง

(แผนที่ 2) ทั้งผูงแม่หม้ายหญิงพอยฮ้างเปล่า ก็ดี กับทั้ง แก้วแผ่นหล้านางน้อยให้ค่อยฟัง พี่เทินยังมี ราชาไท้ขันตีพญาใหญ่ มีไพร่พร้อมหลายล้วนเพิ่งบุญ นั่นดาย อันว่า เทวีแก้วคำบาง เป็นเอกสนมหนุ่มน้อยพันห้าแวดระวัง บ่มี ไผฮูปฮ้ายโสมเศร้า สิ่งใด นั่นแล้ว คือดัง เทพาด้าวโสมงามล้วนเกิ่งกัน แล้ว เป็นที่ชายล้ำเยี่ยมพันเมื้อบ่อิ่มใจ แท้แหล่ว ผูงสาวใช้พอพันงามยิ่ง จริงนา เป็นที่ชายล้ำเยี่ยมพอมื้อบ่อิ่มตา จริงนา อันว่า ราชาเจ้าขันตีพญาใหญ่ ทศราชได้ทำสร้างแต่บุญ แหล่วมหาดเล็กพร้อมตำรวจชาววัง ก็มี กับไท้ขันหลายระวังฮักษาเจ้าเมืองหลวงกว้างพันวาเป็นขนาดอามาตล้นหลายฮ้อยอเนกนอง มากแหล่ว ดูแวดล้อมอ้อมไคว่เมืองหลวง แท้ดาย กำแพงสูงห้าวาเพียงด้าม ปักตูตันตายขงเมืองคนอยู่ แปดป่องแท้ปักตูกว้างคั่งคน แท้แหล่ว ไม่ง ๆ ม้อง กลองยามดีดื่น หื่น ๆ ล้นหัวเมืองเขาส่วยให้ มากแหล่ว นับแต่ หัวเมืองไต้พอพันมาส่วย จริงแหล่ว ทุกทวยค้าขายซื้อคั่งนอง แหล่ว บ่ได้ กลัวเกรงย้านเมืองใดมาชิงยาด จริงแหล่ว บุญขนาดล้นเหลือพื้นแผ่นไต

(แผ่นที่ 3) ตรัสพระโอษฐ์ต้านแย้มเหล่าทั้งหัว บ่ได้ โกธาข่มเหงชาวเมืองบ้าน ชื่อว่า จำปาห้องเมืองหลวงสนุกยิ่ง สาวบ่าวล้นเขาหลิ่นชว่าแชว ทอยัง ขัดใจเจ้าขันตีพญาใหญ่ กับแก่นไท้

คำบางเจ้าเอกองค์ ทงเมืองบ้านหลายปีบ่มีลูก ทั้งสนม หนุ่มเหน้ากุมารน้อย บ่มี แต่นั่นราชาเจ้าขันตีองค์เอก ต้านกล่าวเว้านางแก้วแม่เมือง ฮาจงตามเทียนไหว้ อินทร์พรหมขอลูกจริงเทินเทียนเล่มฮ้อยพอตื้อขาบถวาย พี่เทิน ค้นบ่ ได้มากอดโผดคนเดียว ก็ดี แนมบุญมีหลายกว่าชายในพื้น คอมว่า ราชาต้านคำบางก็ชมชื่น ก็จิง ตกแต่งได้ยอไหว้เทพพระอินทร์ แต่นั่น เสลาไท้อินตาแข็งขนาด อินทะราชเจ้าจิงแยงพื้นแผ่นไต เห็นที่ ขันตีเจ้าคำบางสองอ่อน ประสงค์อยากได้กุมารท้าวผู้ดี อินทร์จิง ทันบุตตาหลั่งมามาถามถ้อย สามสิบสองท้าวเทวบุตรมาฮีบ ก็จิง น้อมนอบไหว้พระอินทร์เจ้าอยู่สลอน อินทร์ต้านกล่าวเว้าบุตตะราช ทั้งปวง ยวงมือลงใส่พญาขันตีเจ้า บัดนี้ขันตีพร้อมคำบางสองอ่อน บ่มี แก่นไท้จิงวอนไหว้กล่าวขอ ลูกเฮ้ย ไผจักอาสาได้เป็นบุตราพญาใหญ่ ให้ฮีบเว้าเดี๋ยวนี้สิให้ไป พ่อแหล่ว แต่นั่น เทวบุตรทั้งหลายทูลพ่อ ตูข้า ว่าบ่ได้สุดแล้วสิโผดไผ พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 4) ตามใจข้าทั้งหลายฝูงเป็นลูกพระองค์นี้ บ่อยาก หนีจากเจ้าทั้งแก้วพระแม่คึง นี้แหล่ว เทวบุตรกล่าวแล้วอินทราชลิงดู ไผผู้ เวรายังยิ่งสิให้ลงไปใช้ อินทร์จิง ลิงแลเยี่ยมหาเวราทุกหมู่ก็บ่ เห็นอยู่ค้างคึงแท้สู่องค์ ทอว่า ยังอยู่ค้างองค์หนึ่งพอบัดสม เวรากรรมของคึงยังน้อย ชื่อว่าติดตะเทวะบุตรน้อยโสมงามยวดยิ่ง จิงแหล่ว แต่ก่อน ได้ก่อสร้างบุญพร้อมพ่อพญา แต่ก่อน เป็นขุนท้าวเทียมขันตีพญาใหญ่ บ่ได้ ให้ต้องขอคำฮ้ายสิ่งใด หนึ่งแหล่ว ขุนนั่น ใจซื่อแท้ตั้งต่อดอมพญาบ่ห่อน เป็นสองใจแบ่งมีหลายลิ้น ขุนก็ สร้างอูบมุงงามลูกหนึ่ง คำแลแก้วเหลืองเหลื่อมพอกทาพระพุทธฮูปเจ้าเอาใจใส่ในขง เลยเล่า มรณาตาย สู่สวรรค์เมืองฟ้า ก็บ่ ทันสองแท้ขุนตายเสียก่อน แท้ตาย พระอินทร์เห็นแล้วจิงไขคำต้านต่อ เจ้าจง ลงโผดท้อนทั้งใช้ช่วงเวร พ่อท้อน ลงไปเป็นลูกเจ้าพญาใหญ่ขันตี ทั้งคำบางแม่เมืองของเจ้า พ่อแล้ว จักชิ มีเวรท้าวยามเดียวแล้วช่วงพ่อตาย เจ้าจง อดอยู่ใช้เพียรสร้างแต่งบุญ พ่อเน้อ

(แผ่นที่ 5) อินทร์กล่าวแล้วเทวบุตรเล่ายอมือ ข้าบ่ขืนจอมหัวสิ่งใดโดยเจ้า ขอแก่ ปิตตาเจ้าทงธรรมลิงลำ จริงเทิน การเฮาฮ้อนคะนิงเจ้าให้ช่อยเยือง พระเฮ้ย ข้าก็ ขอเอาน้อยนางลงนำเป็นคู่ ให้อยู่ซ้ายขวาพร้อมพ่ำกัน พระเฮ้ย เทวบุตรกล่าวแล้วอินทราชบ่มีขืน ตามใจบาบ่ขืนจริงแท้ อินทร์กล่าวแล้วเทวะชื่นชมบาน ยอมือปิตตาใส่หัวจิงลงห้อง เทวบุตรเจ้าลาบางคำพระพ่อฝูงพี่อ้ายทั้งน้องส่งพร แท้แหล่ว เจ้าจง ไปดีท่อนโพยภัยอย่าบังเบียด สังเทิน ค้นว่า การที่ฮ้อนคะนิงให้ฮอดตู แท้ตาย ตูจัก ลงช่อยป้านทุกสิ่งบ่มีวาง แท้แหล่ว เจ้าจง ทำโกศลส่งบุญเถิงช่อย

แด่เน้อ คอมกล่าวแล้วเทวบุตรดุ่งเดินเมือ เถิงวิมานแต่งตัวมีช้า ทั้งนุ่งผ้าจักคำเฮืองเฮือ ก็จิง สบสอดเสื้อผืนล้ำค่าเมือง บาแอวเจ้ามาเคียนงามยิ่ง มีแต่แก้วเหลืองเหลื่อมส่องใส แท้แหล่ว แหวนคู่นิ้ว ม่าวสอดสบแขน กับทั้ง สังวาลเคียนใส่คิงงามละห้อย กะจอนหูพร้อมกะโจมหัวสบใส่ ก็หาก งามยิ่ง ย้อยสาวฟ้าปวดกะสัง แท้แหล่ว ดูเลิศล้ำเอ้ค่องเป็นกะตัด แท้นอ ตวยมือสบใส่มือ ดูละห้อย ท้าวจิง บายเอาแก้วค้นไชดวงประเสริฐ ทั้งธนูพ่ำพร้อมของดีเจ้าบ่วาง ก็จิง สบเกิบ แก้วพายดาบกายสิทธิ์ ลงวิมานบ่นานมีช้า

(แผ่นที่ 6) บาก็ เอาสาวฟ้าสองนางลงเป็นคู่ เทียมแทบข้างขวาซ้ายอุ่นทรวง สามพระองค์เจ้า ลีลาฮีบ ย่องย่องย้ายทะยานล้ำล่วงลง ก็จิง ไปเถิงก้ำวาโยแฮงดูขนาด ลมมืดแถจิงฟาดเจ้า สามน้อยจากกัน แท้แหล่ว นางหนึ่งตกหนห้องพะลานนะสีเมืองใหญ่ เป็นลูกเจ้าจอมสร้อย ผู้ลุน แท้แหล่ว ฝูงพี่เอื้อยหกสาวก็งามยิ่ง ปานนางกิ่งแก้วลุนน้อยท่องฝูง แท้ตาย พ่อแม่เจ้าฮักยิ่ง แสน ถนัด ก็จิง หานามนางชื่อมีดูละห้อย ชื่อว่า แก้วเกดสินีเป็นปลายสุดเลิศหญิง จริงแหล่ว เคาะขอด ท้องมีชาผู้เดียว นี้แหล่ว อายุได้สิบสองพองาม จริงแหล่ว ปิตตา แปงหอสูงให้นางเนาฮั่น มีสาว ใช้บัวนางฮ้อยหนึ่ง ฝูงพี่เอื้อสาวใช้ก็ดังเดียว นั่นแหล่ว อันว่า ผาสาทเจ้าลูกสาวท่านพญาเมือง เสียนเป็นถันแวดระวังปิตตาเจ้า เจ็ดสาวล้วนดูงามถนัดฮูบ ฝูงหมู่ ชายสำน้อยเห็นดิ้นดั่นดอม มากแล้ว โอน้อ คำพาแก้วคำบางนางนาถอีเฮียมเอ้ย สังมา งามเลิศล้ำนางฟ้าบ่ฮ่อนปาน นี้เด คืดสันใด เฮียมจักได้ปากต้านดอมนาถทะนังแพง นี้เด เขาก็อุกคนุกแค้นแลงงายก็บ่อยากกิน แท้ แหล่ว ลางคน ผิจอบสิแยงแท้บ่อิ่มตาได้แล้ว แม่แจ่มเจ้าฮักเกิ่งเสมอกัน แท้แหล่ว แยงเจ็ดนาง ทุกวันจริงแท้

(แผ่นที่ 7) นางหนึ่ง ปลิวตกห้องตะกะสีลา เมืองใหญ่ เลยเกิดท้องเทวีแก้วพระแม่เมือง แท้แหล่ว โสมฮูปเจ้างามต่างทั้งเมือง ตะกะสีลาซ่าหลวงก็บ่มีไผเพี่ยง แต่นั่น ปิตตาเจ้าหานามนางนาด ชื่อว่า คำสายหยาดฟ้าลงมาให้อุ่นทวง แหล่ว อายุได้สิบสามขวบดูงาม มากแหล่ว ปิตตาแปงหอสูง ให้นางนงน้อย มีสาวใช้ปั่วนางฮ้อยหนึ่ง ทุกค่ำเช้าคำเศร้าบ่ให้มี นางก็ มีพี่อ้ายองค์หนึ่งงามถนัด อาวีชาดีก็บ่มีไผเพี่ยง ชื่อว่า อะวีชาท้าวโสมงามเสมอหล่อ พ่อก็ ฮักยิ่งเพี่ยงสองเจ้าเกิ่งกัน แท้ แหล่ว อายุท้าวสิบสี่พองาม ปิตตา แปงหอสูงให้เนาในฮั่น ไทขันพร้อมเด็กชายข้ามะหาด พันหนึ่ง ให้ปั่วท้าวสู่อ้น แท้แหล่ว ฝูงสาวน้อยเห็นบาใจจักขาด ตายแล้ว มันก็ มักแจ่มเจ้าเหงาเศร้าสู่คน มากแหล่ว

บัดนี้ จักกล่าวเถิงเทวบุตรเจ้าลมมีดแถไกวแกว่ง ปางนั่น เจ้าก็พัดแก่นเหง้าสองน้อย ปีกพระองค์ แท้แหล่ว เจ้าทยานผ่านฟ้าหาแจ่มเทวี ก็บ่ เห็นทางใดอ่อนแฮงดีด้อย เจ้าจิง วอนวานไหว้เถิงคุณอินทะราด บัดนี้ข้าก็ พลัดพรากน้องสองน้อยก็บ่เห็น พระเฮ้ย ขออย่า ให้ดาดแคล้วคำ ปรารถนาเฮียม แด่ท้อน ข้าจัก เป็นคนเทียวสงสารจงให้ทงเทียมน้อง แด้เน้อ

(แผ่นที่ 8) เจ้ากล่าวแล้วเสด็จด่วนลงเถิง เมืองจำปาล่ำแยงทั้งค่าย เจ้าจิง กายไปเท่าหอปางผาสาท เมืองนั่น เห็นคำบางนาถน้อยเทียมเจ้าเนงนอน แต่นั่น เทวบุตรคำคะนิงดูหลายสิ่ง เมื่อกูกับเกิดปี้นเป็นท้าวฮูปงาม ดังนั่น คือจักเป็นกียุฮ้อนเมืองมิ่งม้วเมา บ่อย่าแหล่ว กูจัก เป็นโสมหอย ก็จิงควรคือแท้ เทพบุตรล่ำแล้วเฮียงลาดคำบาง กับเพด เป็นโสมหอยเข้าในอุทรแท้ แต่นั่น คำบางเจ้าเลยฝันสะดุ้งตื่น ก็จิง ทูลขาบไหว้พญาเจ้าขาบทาย อันว่า ข้าก็เฮียงฮ่มเจ้าบรรทมในอาสน์นอนแทบเจ้าเฮียงข้างก็เล่าฝัน พระเฮ้ย ฝันว่า ดาวเสด็จย้ายลงมาตกผาสาทกว้าง เฮาพี้ เสด็จเกิงกิ้งเถิงข้าถึกตน ข้าก็ บายเอาได้เลยกลายเป็นหินแฮ่ ข้าก็ เตียวว่าแก้วบายแล้วถิ่มเสีย พระเฮ้ย ตกแห่งห้องป่าใหญ่ดงหลวง แสงจิง เฮืองมาเถิงฮอดเมืองเฮาแจ้ง กลางคืนแจ้งคือกลางวัน เสมอฮุ่งกัน แหล่ว ข้าก็ ชมชื่นแท้เลยล้ำตื่นตน พระเฮ้ย คอมว่า นางกล่าวแล้วพญาใหญ่จารจา นางจักมีทีตาหน่อเมืองบุญกว้าง พี้แหล่ว บ่มี ปาปังฮ้ายโพยภัยบังเบียด ส้งแหล่ว อินทร์จักตั้งแต่งให้กุมารแก้วหน่อเมือง พี้แหล่ว

(แผ่นที่ 9) พญากล่าวแล้วนางเล่ายอมือ ภูมีตรัส พระองค์การอย่าให้ไดคาแค้ว ขอให้ คำพระองค์เจ้าเข็ดยำยวดยิ่ง จริงเทิน ปานดัง อินทร์อยู่ฟ้าจาต้านปากยำ นั่นเทิน สองกล่าวแล้วเลยอย่าตุนละหิ สองก็ ลีลาลงโสดสรงคันทีน้ำ บอละบวนแล้วเสด็จเถิงผาสาท ฮุ่งค่ำเช้าคำฮ้อนบ่มีแท้แหล่ว แต่นั่น เหิงมาได้สิบเดือนดูขนาด ท้องแจ่มเจ้าละดูล้ำถ้วนเดือน นี้แหล่ว เถิงเมื่อวันสามได้อุดทั้งไชยโชค พอตุดตั้งยามเช้าลึกดี ดังนั่น เทวีเจ้าคำบางองค์เอก ก็จิง เจ็บหน่วงท้องเลยล้ำประสูติมา สาวสนมเข้ามาชมชีชัว กับทั้ง ฝูงแม่ป้าชาวบ้านหลั่งโฮม ราชาพร้อมเสนาคับคั่ง เขาก็ ไหลหลั่งเท่าปางกว้างอเนกนอง มากแหล่ว แต่นั่น ฝูงแม่เลี้ยงยังคั้นบีบอุทร นางเจ้าจำเขาบีบอีสังเดเจ้า อันบั้น ท้าวเกิด บุตรีค้อยในอุทรคับพะวีก ก็หาก ประสูติแล้วนาเจ้าแต่เหิง พุ้นตาย นางกล่าวแล้วเขาลิงล่ำหาดู ก็จิง เห็นหอยบังหน่วยเดียวเป็นอ้อมล่อม ขาจิงเอาหอยล้างไคคำโลมลูบ ก็บ่ มีเขียบเค้าคาวกั้วสิ่งใดแท้แล้ว แต่นั่น พระบาทเจ้าองค์เอกราชา

ก็จิง ความอบายล่ำแยงลิงเยี่ยม ผากดเข้าใจพญาฮักยิ่ง จิงแหล่ว พระก็ แยงล่ำเยี่ยมท่อใด แท้แฮงซ้ำงาม แท้น้อ แต่นั่น แชว ๆ พร้อมทั้งบวงเขากล่าว

(แผ่นที่ 10) เทวีประสูติลูกน้อยก็คือเพี่ยงฮูปหอย แท้แหล่ว ลางคน ตานกล่าวเว้าบ่สมเผ่าพงษ์กษัตริย์ แท้น้อ โสมนางงามมีบุตรีเกิดเป็นหอยน้อย ลางคน ปากกล่าวเว้าอย่าฟ่าวจ่มเตียนขวัญท่านเฮ้ย เฮาจิง พังไปเหิงสิ่งซอมเมือหน้า ลางหญิงต้าน ตันบุตรกูกับเกิดเป็นหอยนั่น กูจัก บาย แกว่งถิ่มเสียแท้บ่เอา แท้ แลนา บ่เคย สุขอยู่ฮ่วมแก้วหอยบังก็ตามช่างเสียเทิน แนมท่อ ผัวอยู่ซ้อนวันคืนนั่นหากสิมี บ่อย่าแหล่ว หากจัก ยังสิมีแท้บ่เห็นนอนดายเปล่า เฮาเฮ้ย ลางหญิงต้าน ก็คือมึงว่าเสียแหล่ว ตันแม่นกูตั้งสิถิ่มเผาไฟแท้บ่ให้เห็น นั่นแหล่ว ลางหญิง ปากกล่าวต้านเว้าค่องคำดี แท้แหล่ว คะแนมเกิดในอุทรสิ่งใดประสงค์เลี้ยง แต่นั่น เทวีแก้วคำบางพระแม่ อายเผ่าเชื้อเมืองบ้านสู่คน ก็จิง จำสาวใช้เอาหอยไปแกว่ง เสียเทิน สูอย่าช้าเสียหน้าคอบหอยนี้แหล่ว บ่เคย ได้ลูกเต้าเท่าชั่วกูตาย ช่างเทิน กูจัก เพียรบัวละบาด พระยอดเมืองซามเผ่านางกล่าวแล้วพญาใหญ่เลยจา นางอย่ามีคำอายช่างพระอินทร์สิทานให้ เฮาก็ เทียมกันได้หลายปีสุดขยาด มากแหล่ว ก็บ่ มีลูกเต้าบาเจ้าจิงไหว้วอน น้องเฮ้ย ฮ้อยที อินทะลาดเจ้าผายโผดผะทานมา บ่อย่าแหล่ว ก็จิง มีบุตตาฮูปหอยก็เพียรเลี้ยง พี้เทิน

(แผ่นที่ 11) หลอนว่า เหิงไปแท้อินทร์พรหมจักซูช่อย บ่ฮู้เด้ อันว่า หอยอ่อนน้อยจักเป็นท้าวฮูปงาม บ่ฮู้ พญากล่าวแล้วนางเล่ายอมือ ข้าอายพงษาย่านายสู่คนแท้ ตันบ่เอาหอยถิ่มขอทูลลาภูวนาถไปแหล่ว บุญบ่เคย เป็นข่อยใช้ไผนั่นก็ช่างกรรม พระเฮ้ย บ่ดังนั่น ข้าจักมิ่งมรณาบ่อย่าแหล่ว คือบ่ ดองเป็นคนก็เพื่ออำอายหน้า ชำชาลอดพระโอษฐ์เจ้ามีอาชญาตรัส ข้าจัก เอาหอยไปถิ่มในสระพังกว้าง ในหนห้องกลางดงไพรเถื่อน ตันว่า อินทร์โผดแท้มันจักปั้นต่าวมา บ่อย่าแหล่ว นางกล่าวแล้วพญาเล่าเสด็จหนี เถิงเม็งคำอยู่ดีบ่มีฮ้อน แต่นั่น เทวีเจ้าคำบางต้านกล่าว บอกให้ สาวช่วงใช้เอาหอยนั่นไปถิ่มเสีย สูอย่า พังคำเจ้าราชาผัวมิ่ง กูเทิน ฮีบเอาหอยหน่วยนี้ไปถิ่มแต่ดงพุ้นเทิน เขาบ่ช้าฮีบเอาไป เขาก็ แยงหอยบังท่อใดแห่งงามล้ำ สีหนึ่ง เป็นดังแก้วมณียอดดวงดี สีหนึ่ง คือคำผุยพอกทาโลมไว้ สีหนึ่ง เป็นดังเพี่ยงกระจกแว่นแสงใส เขาก็ แยงเห็นเงาฮูปตนสู่คนแท้ เขาก็ ตือกท้วงเสียดายหอยแค้นดั่งมโนแหล่ว เมื่อบ่ ถิ่มใส่น้ำก็กลัวเจ้าฆ่าเสีย นั่นแหล่ว เขาจิง เถิงสระพังกว้างในดงกลางเถิ่ง เขาจิง กวัดแกว่งถิ่มหอยบังเอิ้นสั่ง

(แผ่นที่ 12) ค่อยอยู่ดีเน้อหอย ปังน้อง หากินแคมฝั่งสระพังเนอ ข้อยจัก เมือโสฯชาวแม่บาบุญกว้าง แล้วบ่ซ้าเขาต่าวคืนเมือ เถิงเทวีกราบทูลตามข้อ เทวีเจ้าดีใจสบายอยู่ ทุกค่ำเช้าก็ทำสร้างแต่บุญแท้แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงหอยปังพระอินทร์ป่อน ลงนั่น เจ้าก็ คีดถี่ถ้วนในเนื้อฮ่ำคนิง แท้แหล่ว กูจัก ถอดคาบแล้วคืนสู่มาดา ทอลือลือให้แม่เห็นโสมกูจิงเดินไปหน้า กล้วแต่ บิตตาพร้อมมาดาพญา แม่ บ่ให้ หนีปีกเจ้าพอมื้อชั่วยาม นั่นแหล่ว ควรกู เดินดุ่งตั้นไปเที่ยวหลายเมือง ก่อนเทิน หลอนว่า บุญมีหลายจวบนางงามย้อย กูจัก ขอเอาน้อยเป็นเมียเทียมแทบ ได้มิ่งเหง้ากูแล้วจิงต่าวมา นั่นเทิน คอมว่า ท้าวกล่าวแล้วกับเพดเป็นคน ดำดินผันแผ่นไปทางพื้น ก็จิง ไปเพียงห้องเมืองพะลานยศใหญ่ ท้าวจิง บุออกพื้นดินแล้วเล่าเขา เจ้าก็ ลิงลึกบ้านทั้งไฮ่นาสวน พอพระทัยองค์คีดอยากทงเมืองนี้ เห็นทั้งพื้นธรณีก็เพียงฮาบ เห็นทั้ง เมืองมิ่งกว้างงามล้ำพ่ำเสมอ แท้แหล่ว ท้าวฮ่ำแล้วเลยเล่าลีลา กูจัก ไปในเมืองล่ำแยงให้เห็นถ้วน เจ้าก็ ยัวละยาดย้ายกลายนาเถิงแคมเหล่า เจ้าก็ เลียบเหล่ากว้างไปหน้าบ่นาน

(แผ่นที่ 13) ก็จิง เถิงหนห้องอัยกาทุกข์ยาก เฒ่าก็ ลำบากแท้ขอข้าวเพื่นกิน ยินทุกข์แท้ ชื่นขาด จำคึง มากแหล่ว ผ้าใบบังตัวก็แม่นเขาทานให้ เฮือนหลังน้อยก็พอไพหมาด ชานก่ายฮั้วพอด้ามค่าแขน นั่นแหล่ว ท้าวจิง ไปล่ำเยี่ยมลิงเบิ่งเฮือนนาย เห็นแต่ เอาหลัวเลียนกาดปูทางพื้น เห็นทั้งสาดเหี่ยนฮ้ายหมอนเก่าฮาวแขน นี้แหล่ว เห็นทั้ง เตาไฟผิงท่อเบียนดูน้อย บาก็ เห็นยังหม้อดินมีกระเบื้อง หนึ่ง กับทั้ง ทิงไม้ไผ่บ้านมีแท้หน่วยเดียว ยังแควนแท้ไหออมปากบิ่น ย่าก็ แพงใส่น้ำปังไว้ค่อยกิน แท้แหล่ว ก็บ่ มีเสื้อผ้าบุงหยังดังจ่ออีสังแหล่ว มีแต่ เฮือนน้อย ๆ บาท้าวคีดอีดู ควรกู อยู่โผดเจ้านายย่าหญิงพอย ก่อนเทิน นายหาก เฮืองไปเหิงจิงค่อยลาเมือหน้า บาคนิงแล้วทำตัวเป็นหอยโข่ง ก็จิง ลงสู่น้ำในส่างย่าสวน แต่นั่น นายย่าเฒ่าไปเที่ยวขอกิน ก็บ่มีไผทานแก่นายสังแท้ เถิงแต่เช้าเท่าค่ำเสียแฮง นายก็ ลีลาคืนแต่เมือทั้งไห้ มื้อนี้ เป็นสังแท้เขาชังกูทั้งเมือง น้อสู่มื้อ ยังค่อยได้ลางเฮือนให้ท่อแม่มือ แท้นา กูจัก เฒ่าแก่ได้ฮ้อยแปดปีมานี้แล้ว ตั้งแต่ ไปขอกินบ่ห่อนเป็นเสมอนี้ ย่าก็ ชลทาไห้มาเฮือนเลยลวด ย่าจิง ขึ้นสู่ห้องจับทิงแล้วต่าวลง

(แผ่นที่ 14) ย่าก็ เถิงส่างแล้วขอสอดสายทิง ย่าจิง เอาทิงลงบ่นานเถิงน้ำ แต่นั่น บุญมีน้อย บาคานหอยโข่ง เข้าสู่บั้งนายเฒ่าย่าสวน ย่าจิง จับขอทื้นดึงเอายักยั่น อันว่า ทิงถ่อยฮ้ายมาคาแท้อีสัง นี้เด ย่าก็ แลลิงเยี่ยมบ่เห็นสังจักสิ่ง ย่าจิง ปากกล่าวต้านจาเว้าพาดพง ลือว่า เงือกอยู่ส่างจับจ่องทิงกู นี้ลือ ลือว่า คนมาดำจับจ่องทิงกูไว้ กูจัก หาเอาไม้มาคุทาวเบิ่ง ดูทื้น ไผผู้

มาเบียดเฒ่าคนไฮ้หยอกไย ดังนี้ ย่ากล่าวแล้วเอาไม้ป่อนทาวดู ก็บ่ มีสังคาข้องยังลำไม้ ย่าก็เอายังไม้ไทเลอิดอ่อน ไม้บ่ข้องสังแท้งดระอา ก็บ่อ เห็นสังแท้ทางกูสังหนักยิ่งจริงน้อ บัดนี้ กูจักจับแก่งแก้ดึงขึ้นบาดแฮง เบิ่งเทิน ย่าจริง ปะเสียไม้จับขอทิงดึงจ่อง เมือจัก ดึงแก่แก้อีนายเฒ่าย้านขาดสาย นายจิง อดใจน้าวขอทิงชักจ่อง ทิงค่อยขึ้นมาแท้ฮอดแคม แท้แหล่ว ย่าจิง จับทิงได้ลิงแลเยี่ยมเบิ่ง เห็นแต่ หอยโข่งเข้าทิงนั่นหน่วยเดียว ย่าจิง ฟ่าวถอกน้ำชักชันเอาหอย ก็หากอิดโฮยเสียก็บ่ลงยังคาบั้ง ย่ากล่าวต้านเมื่อมันลงไปอยู่ในทิง ไผผู้ มาหยัดเข้าตำทั่งลงนี้เน้อ กูก็ถือทิงได้ลงเฮือนซอมเบิ่ง ดูเห็น

(แผ่นที่ 15) หลอนว่า มันออกได้กูเฒ่าจิงกิน เฒ่ากล่าวแล้วเลยฮีบเมือเฮือน เอาทิงอิงใส่ฝาชันไว้ ย่าจิง ดังไฟไว้เลยเซานั่งอยู่ คองแต่ หอยออกจากบั้งมาแล้วสิจี่กิน แต่นั่น หอยบ่ซ้าออกจากโกนทิง นายเหลียวเห็นแล่นไปบ่มีซ้า ย่าก็ จับหอยได้มาเตาไฟเลยนั่ง ย่าจิง ปากกล่าวต้านบุญเถิงแท้ก็จิงเห็นมื้อนี้ ไปขอข้าวในเมืองเท่าค่ำ ก็บ่ ได้ท่อก้อยแม่มือแท้เบ่าดาย กูก็ มาอยากข้าวดูชาวเป็นประมาณ แท้แหล่ว กูจัก เอาหอยหยัดใส่ไฟกินเทิ้น ย่ากล่าวแล้วดังไฟจี่ยังหอย หอยก็ผุยน้ำลายลงถึกไฟเย็นปิ้ง นายก็ ดังไฟขึ้นหลายทีก็เลยมอด นายเล่าฮ้ายใจเฒ่าอยากกิน แท้แหล่วนายจิง เอาหม้อค้างน้ำใส่ดังไฟ ก็จิง เอาหอยลงใส่ในโกนหม้อ แต่นั่น บาคานท้าวหอยบังบุบ่นก้นหม้อดินผู้เฒ่าเลยล้ามแตกแหง แท้แหล่ว น้ำฮั่วย้อยไฟซุ่มดับแสงแต่นั่น นายเหลียวเห็นผ่าทวงฮิ้วไห้ มาเสียดายหม้อของกูเลยแตกท่อง เสียนอ เป็นคอบ หอยหน่วยนี้ดับวายแท้ห้อกู ดังนี้ สู่มื้อกูแกงโปจ้ำเหมือดผักหม แท้นา บัดนี้ กูจักเอาสังมาต้มแกงกินแท้ หอยหน่วยนี้มาเฮ็ดบาปก็ใจกูแท้น้อ กูบ่ได้ กินตัวมึงก็บ่ยอมวันนี้ นายกล่าวแล้วเอาค้อนท่อแซน มาจับหอยตีบาดแฮงอีนายเฒ่า

(แผ่นที่ 16) ค้อนก็ เลยแตกพังสะเด็นมุ่นเป็นผง อันว่า หอยบังยังอยู่ดีบ่มีบุ้ม นายซ้ำโกรธาฮ้ายลีลาฮีบแล่นไป จับพร้าได้มาแล้วเล่าฟัน พร้าเล่าซ่ำพัดเบ้อีนายเบิ่งดุงสัน แท้แหล่ว นายจิงตือกดางดับวายกูแล้ว หม้อแตกแล้วพร้าเบ้เล่าดุงสัน ดังนี้ กูจักไป ขอทานไผจิงให้ทานกูเฒ่า กูก็มาอยากฮ้ายเผดผีกินเด เวรกูสังจิงจวบมึงวันนี้ บ่ได้ กินมึงนี้กูบ่ยอมเท่าค่ำ จิงแหล่ว แต่นั่นนายฮุดฮ้ายหอยได้ออกไป แท้แหล่ว ฮอดที่ ชานน้อย ๆ นายเฒ่าขว้างหอย ยังประสงค์ทั้งแฮงถิ่มใส่ชานบ่มีซ้า แต่นั่น ชานเลยด่านเพพังหักมุ่น ทั้งย่าเฒ่าเลยกิ้งกิ่งลง แท้แหล่ว ย่าก็ ตกถึกน้ำขี้สีกทั่วทั้งคึง ฝูงหมู่ หูดังตาปากคอสะเด็นเข้า ย่าก็ ตกชานนั่นทั้งแฮงขาห่านอยู่ เฒ่าก็สมักน้ำขี้ตมกลั้วสีกชาน แท้แล้ว เฒ่าจิง โงเงฟ้าวเลยยืนเซ็นอยู่ จิงเห็นที ชานเปม้างนายเฒ่าโอยคาง

แท้แหล่ว ตายดับหอยเฮ้ยตายวายหอยถ่อย มึงเฮ้ย ชานกูหักเปม้างวันนี้คอบมึง แท้แหล่ว กูจัก ผิปองได้กินมึงให้มันช่วง ก็ใจแหล่ว บ่ได้กินมึงนี้วันหน้าสิค่อยปอง นี้แหล่ว ย่ากล่าวแล้วเลยเล่า เอาหอย ก็จิง วางเทิงเฮือนบ่นานจิงลงห้อง

(แผ่นที่ 17) ย่าก็ ไปยืมหม้อทองตีหน่วยหนึ่ง เลยเล่าได้นายเฒ่าจิงต่าวมา แท้แหล่ว คอมว่า มาเถิงแล้วดังไฟฮีบ หม้อเล่าค้างหอยนั่นใส่ใน ย่าจิง ปากกล่าวเว้าให้มึงฮั่วลองดู มึงนี้ กะกุนเป็นแนวหอยให้ยากชาแก่คนแท้ ย่าก็ ดังไฟต้มพอคาวเยี่ยมเบิ่ง หอยยัง ติงอยู่กะด้อมนาย เฒ่าเล่าดัง ไฟก็ ลุกสวาบอ้อมหม้อเล่าแสงเฮืองแท้แหล่ว ย่าก็ คองหอยตายอยากกิน จริงแท้ นายซ้ำ คอยหอยนั่นยังตึงอยู่คือเก่า แต่นั่น ย่าเฒ่าฮ้ายเอามือขี้จุ่มลง เป็นสัง หอยขี้ฮ้ายคงขนาด บ่มีตาย ดังนี้ ลือว่า อุดทะกังเย็นดังใดสันนี้ ย่ากล่าวแล้วนิ้วมือบ่อนจุ่มลง อุดทะกังเย็น ย่าจิง โกรธาฮ้าย อันว่า หม้อขี้ฮ้ายหน่วยชั่วเย็นกะดัด แท้น้อ กูก็ ดังไฟจักท่อใดก็เย็นปิ้ง บัดนี้ กูจัก เอาหลัวพร้อมทั้งฟืนมาใส่ ดูเทิน หม้อทองขี้ฮ้ายสังมาล้าวดังหม้อดิน ดังนี้ นายกล่าวแล้วเอาฟืน ใส่ทั้งหลัว นายประสงค์ดังไฟเพื่ออยากกินหอยพ้น แต่นั่น สุริโยค้อยลงแลงเลยค่ำ แสงมืดปิ้งคา เข้าฮอดกอง แท้แหล่ว แต่นั่น ย่าเฒ่าต้านน้ำฮ้อนเล่าเลยเย็น นี้น้อ สังบ่ ยินเสียงพ่ดดังหลังจริง แท้ ย่ากล่าวแล้วนิ้วมือบ่อนจุ่มลง กลางเคิงนายก็บ่เห็นยังน้ำ แต่นั่น มือนายเฒ่าจุ่มลงเท่าเถิง

(แผ่นที่ 18) มือเฒ่าฮ้อนถกขึ้นเถิกหงาย แท้แหล่ว เฒ่าลุกแล้วเลยจ่มพุม ๆ บัดนี้ มึงจักตายบ่สง จริงแล้ว บัดนี้ กูจักเอามึงไว้คาเตาไฟหม้อทองใหญ่ ต้มมึง ให้เปื่อยเป้กูเฒ่าจิงสิกิน แท้แล้ว ย่า กล่าวแล้วนั่งอยู่พอคาว ย่าก็ เหงานอนซุนท่าวลงอยากนอนฮ้าย ย่าจิง ลีลาผ่ายไปนอนหน่อยหนึ่ง ก็จิง ตื่นลุกแล้วมาเยี่ยมบ่นาน ยามเมื่อ นายนอนนั่นบาคานคะนิงฮ่ำ กูค่อย อดอมเย็นในหม้ออยู่ดี นี้เทิน เมื่อจัก บุบ่นก้นหม้อแตกให้ไฟดับ ดังนั่น นายจัก เป็นโทสงโทษโพยสิคุงเฒ่า กรรมจัก มา เถิงต้องตนกูบ่มีอย่า กูค่อย อดอยู่ยั้งชามเฒ่าตื่นมา นั่นเทิน ท้าวกล่าวแล้วน้ำฮ้อนเล่าเลยเย็น หอยปังเนาอยู่ดีบ่มีฮ้อน แต่นั่น ย่าตื่นแล้วมาฮีบลิงดู ยังเล่า เห็นหอยติงไต่หม้อทองดีต้อม ย่าจิง วาจาต้านคนเดียวคนิงฮ่ำ อันว่า หอยหน่วยนี้สังมาล้าวต่างแต่หลัง แท้น้อ อายุ ก็ได้ฮ้อยแปดปี มานี้แหล่ว บ่ห่อน เคยเป็นหอยขนาดคงไฟได้ นี้นา ควรกู เอาแพงไว้เป็น สันใดให้เห็นต่อไปเทิน บ่ใช้ มันแก่มข้าวปลาชิ้นแห่งกู ดอกนา ย่ากล่าวแล้วเอาหอยใส่ในไห พอคาวแสงฮุ่งมาเลยแจ้ง ย่าจิง เอายังหม้อทองคืนเมือส่ง เจ้าเก่า กับทั้ง โลดเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 19) แต่นั่น บาบ่าวท้าวหอยโข่งในไห เห็นย่า ลงเฮือนไปคึดอีดูคีค้อย บาจิง ถอดคาบไว้หอยโข่งในไห เป็นโสมงามดังอินทร์ตองแต้ม บาจิง ลงเฮือนแล้วตีนทำจอมปลวก มตกลับกลายปั้นเป็นคนแล้วจิงออกมา เข้ามาไหว้บาบ่าวหอยปัง บาจิง วาจาเตือนต่อเขาบ่มีช้า สูจง เตือนกันพร้อมปุกเฮือนให้นายย่า เฮ็ดให้ มันแล้วมื้อนี้อย่าช้าก่อนงาย แท้ดาย ให้มี เสื่อสาดพร้อมเงี่ยงโงไอขัน พอให้ สมควรนายแม่กูคนเฒ่า ให้ได้ พาข้าวพร้อมปิ้งอั่วมันหมู หุงแกงหมกมอกเผาหลามคั่ว ส้มสว่า ก้อยลาบแจ่วเกลือผัก ของกินในพาสูให้มีสูอันท่อน ข้าวปุ้นข้าวปาดพร้อมมัดทุปายาดสาละวงก็ดีกงเกวียนทั้งข้าวขี้หนูให้มีพร้อม ข้าวหนมตาควายพร้อมข้าวหนมจีนข้าวลอดช่อง ก็ดีให้มัน มีพ่ำพร้อมสู่อันแท้อย่าหลอ ท่านเฮ้ย ข้าวหนมข้าวแหนบพร้อมข้าวโคบแลข้าวขี้หนู สูจง หามาหมดข้าวพองมันพร้าว คอมว่า บากล่าวแล้วเขาฮีบโดยพลัน พอคาวลุกเกิดเป็นเฮือนกว้าง มีสองห้องขันดีเสาถี่ จริงแหล่ว มีทั้ง พื้นพากเกี้ยงเพียงแท้แจบดี ฝาไม้เฮี้ยลายโคมใสแกมลายอ่ำแท้แหล่ว อันว่า หลังเฮือนมุงหญ้าคางามละห้อย

(แผ่นที่ 20) เขาก็ ไปเอาไม้แปลงชานลำแก่น ขันไดย่าขึ้นเขาเอาไม้แก่นคะยูง เลยเล่าแล้วทุกสิ่งบอละบวน เขาจิงโจมเอาไหใส่บามาไว้ เขาก็ ฮวายมนตร์ให้ของกินมีทุกสิ่ง แต่งใส่ โตกตั้งไว้ในหั่นบ่อนนาย แท้แหล่ว พาหวานพร้อมพาคาวเป็นคู่ แพรเช็ดนิ้วมือเฒ่าก็หากมี โอตักน้ำขันหมากเฮียงกัน เขาพลันแต่งปุนเลยแล้ว ทางเดินนั่น นาวตาลพร้าวหมาก ก็มี มี่ม่วงหว้าไฟฟงเวอบ่าว ฮตเกี้ยงข้างเฟืองเขียบตูมโอ ก็มี คอแลนแงวหมากเคาทั้งค้อ เป็นลำดั้งฝ่ายเลียนเลียบฮอบ อันว่า เฮือนอีย่าเฒ่าเขาตั้งอยู่กลางแท้แหล่ว เขาก็ ตกแต่งแล้วลาบาทมีนาน บาคานเสต็จอยู่ในไหน้ำ แต่นั่น ตาวันค้อยลงแลงแสงต่ำมานั่น ย่า ไปเที่ยวบ้านขอข้าวก็บ่หมาน แต่นั่น ย่าก็หยับไปหน้าขอทานหลังใหม่ เขาก็ ปากกล่าวต้านความฮ้ายใส่นาย มึงนี้ เหลิง ๆหย่ามมาขอกินอยู่เช้าค่ำสันนี้ อันว่า เป็นคนเฒ่าคือมึงไปขอเพิ่น ทุกวันนี้ สามสี่ปั้นกินแท้ก็อิ่มเต็มดอกดาย เขาเคียดฮ้ายนายย่ากลัวเกรง ลีลาหนีบ่นานฮิ้วไห้ โอน้อ กูเฒ่าแล้วไผบ่โผดกูนา แท้น้อ ยามเมื่อ กูเป็นสาวอยากให้เขาเห็นหน้า แท้เด ก็หาก ลือกูแท้สาวจำปาเซงซว่า จริงนา

(แผ่นที่ 21) เขามาเว้าม้อฮ้อยกูขึมไว้บ่จา แท้นา บุญเฮ้ย อดพอบุญหลังหยู้ซูเป็นสาวหน่อมจริงแม้ สังมา เจ็บบาดเนื้อขอข้าวบ่ให้ทาน ดังนี้ นายกล่าวแล้วย้ายย่างตามทาง พอคาวอิดเฒ่าเฮฮมไห้ พอคาวน้อยลีลาย้ายย่าง มือข่มเท่านายเฒ่าค่อยไป แท้แหล่ว แต่นั่น ใกล้สิฮอดบ้านแล้วนายย่าจิงคอยเห็น ไผผู้ ก้วงงจิตข่มกูเป็นกะต้อ นี้เด ลือว่า ราชาเจ้าลือกวานลือบ่าว เดน้อ

ลือว่าคนถ่อยฮ้ายคำฮู้บ่มี เด สังว่า มาดูง่ายแท้งานชวดเป็นกะดัด ดังนี้ เห็นว่า เป็นหญิงพอยบ่ยำดูหน้า แท้นอ คันบ่ กลัวเกรงย่านก็เกรงเป็นบาป จริงแม บ่ดังนั้น อดพอเว้าให้กูนั่นแหม อันนี้นาบ่เว้าพ่าวฮีบเล่าปุกเฮือนกวม ดังนี้ เฮือนกูนั่นเพไปอยู่ที่ใด เคนี้ บัดนี้ เวรกูเฒ่ามาบัดจันฮอด แลนอ แล่นไปขอกินกะบ่ได้เฮือนกูนี้เพิ่นก็แทน แล ย่าจ่มแล้วนั่งอยู่ชลทา ย่าจิง เยาะย่องลับพุ่มหนามลิงเยี่ยม ทั้งฮิ้วไห้ชลทาทั้งจ่ม มือข่มเท่าตาเฒ่าจอบเบิ่งคน แท้แหล่ว เฒ่าก็ อึดอยากข้าวแท้ได้ขวบสองวัน นี้แหล่ว เฒ่าก็ โหยแฮงหิวสั่นเซ็นทั้งไห้ บัดนี้กูจัก ซ้นพุ่มไม้ก้ำฝ่ายทางใดนี้น้อ ลือว่า คืนเมือหาวัดวาขอซ้น นั่นลือ ย่าคนิงแล้วตาวันเลยต่ำ ย่าเฒ่าเยี่ยมหาคนแท้ก็บ่เห็น ย่าจิง หยับเข้าใกล้ทันทีหัวคันได ย่าจิง โยงเสียงใสว่าเฮือนไผนี้

(แผ่นที่ 22) ขุนกวานเจ้าองค์ใดก็เชิญย่าง มาเทิน ขอทาน ให้ย่าเฒ่าถามเจ้าไหว้สา แด่ท้อน ย่าก็เอิ้น สองสามเทือบ่เห็นไผ แท้แหล่ว ย่าจิง ลีลาจับแม่คันไดเลยขึ้น ก็บ่ เห็นไผผู้จักคนเย็นอยู่ ย่าจิง เลยลวงเข้าไปเยี่ยมเบิ่งไห ย่าก็ เห็นหอยนั่นดีใจชมชื่น จริงแหล่ว ย่าจิง คึดฮ่ำฮอดฮู้คนิงแท้สู่อัน อันนี้ ฮอยที่บุญกูเลี้ยงหอยบังจิงบังเกิด เสียแหล่ว อินทร์จิง มาซ่อยน้าวแปลงเฮือนให้แก่กู นี้แหล่ว อินทร์จิง เป็นเหตุฮ้ายสิมาถึกตัวกู นี้บ้อ สังมา มีของเฮือนแก่กูสู่อัน สันนี้ ย่าซ้ำไขฝาชีเยี่ยมเห็นสู่อันแท้ ชื่อว่า ของกินนั่นนายเห็นทุกสิ่ง จริงแหล่ว ย่าก็ คึดอยากแท้จิงโยงเอิ้นถ่องถาม ไผผู้ เอาพาข้าววางกลางเฮือนปะอยู่ สันนี้ บัดนี้ ดูต่ำแล้วมากินท่อนอยู่อีสัง นี้เด้ ย่ากูกเอิ้นสองสามเทือฮุนแฮง แท้แหล่ว ย่าซ้ำ บายพาหงายเบิดดูเห็นเพี่ยน ย่าก็ ดูอยากแท้ซ้ำปีดเบิ่งพาคาว ก็หาก ดูหอมสูดดังอีนายเฒ่า เฒ่าก็ อดบ่ได้เลยเล่าซิมดู ก็หาก ดูสะออนอกแซบนัวเหลือล้ำ ย่าก็ เอิ้นเฮียกซ้ำบ่มีไผขานตอบ นายแหล่ว ย่าซ้ำ ก้อยกล่าวด้านบุญกูเลี้ยงหน่วยหอย นี่แหล่ว กูจัก กินให้อิ่มท้องตายแล้วก็ช่างกรรม นั่นเทิน กูจักตาย เพื่อข้าวเต็มท้องบ่แหนง แท้แหล่ว ย้านแต่ อึดอยากฮ้ายจิงตายนั่นบ่แม่นใจ แท้นา

(แผ่นที่ 23) ย่าเฒ่า ยังปากเว้าทั้งเล่าบายกิน แท้แหล่ว ย่าบ่เคยมากินแห่งพระอินทร์ประทานให้ ย่าก็ กินคาวแล้วกินหวานพร้อมพ่ำ กับกินหมูส้มสมก้อยอั่วจืน ย่าก็ เอายังข้าวหนมตาดวายคุ้ยแจ่ว ก็มีดาย ทั้งข้าวต้มอีนายจ้ำถ้วยแกง อันว่า ปีนั่นนายกินกับข้าวปาด ก็มี กับทั้ง ลาบแลก้อยนายกินพร้อมข้าวขี้หนู แท้แหล่ว ก็หาก คนคาวปิ้นไปมาสับไซว่ จริงแหล่ว ตามแต่ เฒ่าอยากแท้เอากินพร้อมพ่ำกัน นั่นดาย เฒ่าก็ ม่ำ ๆ ย่ำบายกินหมดทุกสิ่ง จริงแหล่ว คอเฒ่า ยังอยากแท้ทางท้องหากบ่เอา นั่นดาย เฒ่าก็ กินแล้วปิดฝาชีไว้ดังเก่า นายเฒ่า คางจ่มเว้ากูนี้บ่ตาย

แท้แหล่ว แต่นั่นนายก็นีดทะเนงเนานอน พอยามแสงฮุ่งมาเลยแจ้ง นายก็ ลิงแลเยี่ยมดูพาปีดเบิ่งของกิน มีพ่ำพร้อมอีนายเฒ่าพัดเล่ากิน แท้แหล่ว ก็หาก ดูสนุกเท่านานไปได้เดือนหนึ่ง เฒ่าบ่ไปเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน แท้แหล่ว แต่นั่น เฒ่าก็คีดฮ่ำได้ในแห่งหือผไท กูบ่ เมือหาเขาสิว่าตายบ่เห็นหน้า แหล่ว กูจัก เมือเมืองกว้างไปจาอ้างโอด เขาเทิน เคียดแต่ กูนบไหว้ขอทานแท้บ่ให้กิน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 24) ย่ากล่าวแล้วฮีบลงเฮือน ย่าจิง นำทางไปฮอดเมืองเขาท้วง ย่าเฮ้ย ตูก็เดียวว่าตายแล้วบ่เห็นมาได้เดือนหนึ่ง จริงดาย เจ้าก็ เดินเที่ยวคว้าขอข้าวประเทศใด นั่นเด แต่นั่น ย่ากล่าวต้านกูบ่ขาบขอไผ ท่านเฮ้ย เป็นแต่ บุญหลานข้อยบักหอยได้กินอิ่ม ทุกวันก็ บ่ได้นึ่งหุงแกงลาบสว่า สังดาย กินแต่ เครื่องทิพย์เจ้าพระอินทร์ไท้ให้ผะทาน นั่นแหล่ว สูอยาก กินของเจ้าอินทร์พรหมก็เมือเบิ่ง กินเทิน สูจัก เมือพ่ำพร้อมกูเฒ่าก็บ่ขีน แท้แหล่ว แต่นั่น ชาวเมืองเอิ้นเอากันชีชว่า มาพัง อีย่าเฒ่าจาเว้ามะหลาดใจ แท้ดาย ลางคน เขากล่าวเว้ามาช่างพังคำ นี้นอมันนี้ เป็นคนพอยดังลือมาเฮ้อ เฮานี้ กินทานสร้างกองบุญมีมาก จริงนา ยังบ่ โผดเลี้ยงให้ทานแท้แก่เฮา ท่านเฮ้ย สูอย่า พังคำเฒ่าเป็นหญิงบ้าปากบ่อย่า แหล่ว สูจง ขึ้นสู่ห้องอัดปักตูไว้อย่าจาเที่ยวเทิน เขาบ่ช้าก็เลยแก่คันไดตัน อันว่า เฮือนไผมันอยู่เย็นบ่จาต้าน แต่นั่น ย่าก็คีดเคียดฮ้ายปิ้นต่าวคืนเมือ ลางหญิง เห็นนายสวนแล่นนำตามเฒ่า เขาก็ เอาข้าวปั้นทั้งปลาทานทอด จริงแล้ว

(แผ่นที่ 25) ถ้าเอา ข้าวปั้นตัวข่อยสิให้ทาน ย่าเฮ้ย เขากล่าวแล้วฮีบป่ายกวักมือ เซา ๆ หลานอย่าเคืองนำข้อย อินทร์พรหมเลี้ยงโตเฮียมอยู่เช้าค่ำ จริงนา บ่ได้ แกงลาบซว่าซอยปิ้งจี่กินแท้แหล่ว กูบ่เอา ดอมมึงแล้วของกูมีทุกสิ่ง จริงแหล่ว ของกินสู บ่ท่องเสี่ยวของกูแท้ดีหลีท่านเฮ้ย ย่ากล่าวแล้วเขาฮีบเลยจา มึงนี้ เป็นคนเมาสุราดังใดเดเฒ่า แต่หลังมาขอข้าว นาตูบ่เลี้ยงเหลือมมึงมิงเฒ่าส่วนสิตาย นั่นดาย เขากล่าวแล้วนายฮีบลีลา ไอยะกาพลันเถิงขึ้นเฮือนบ่มียั้ง ย่าจิงกินยังข้าวของกินครบเครื่อง คอมว่า ย่าอิ่มแล้วนอนเนงอยู่สบาย แท้แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงราชาท้าวตะกะเสลาพญาใหญ่ ก่อนแหล่ว เจ้าก็ เฒ่าฮ้ายชราล้ำล่วงเถิง แท้แหล่ว อายุได้ฮ้อยเศษปายสามปี กำมะจุลาเถิงสู่สวรรค์เมืองฟ้า เขาจิง ฮดสรงท้าววีชาองค์ลูก แทนสืบสรงเมืองบ้านอยู่กะเสริม แท้แหล่ว พระก็ บ่หย่อนย้านก้ำฝ่ายเมืองใด มีวิชาดีศาสตระศิลป์มนตร์แก้ว มีธนูหน้าดวงสอนอันประเสริฐ หลายเมืองมาเยิกโยมขอส่วย นับอ่านได้พันหนึ่งหัวเมือง ก็บ่ เคืองคำสังกีดปะไทจอมเจ้า ท่อแต่ เคืองใจเจ้าเทวีเทียมพ่าง บ่มีแหล่ว

(แผ่นที่ 26) มีแต่ สาวสนมหมู่น้อยสามพันพ้อมปิ่นบัว นั่นแหล่ว เจ้าก็ คึดไคได้เทวีเอกทุกวันคืน แท้แหล่ว พระจิง ถามพานีซาสู่คนบ่หลอได้ แต่นั่น ยังมีนายสะเพงเฒ่าพานีซาคนหนึ่ง อยู่กินกับพะลานกว้างฝ่ายเหนือ อยู่แห่งห้องมัดทะลาดเมืองหลวง ทุกปี เที่ยวถวายทองส่วยให้พะลานกว้าง แต่นั่น ราชาเจ้าวีซาถามถี่ เฒ่าเฮ้ย เจ้าฮู้ เดินประเทศด้าวตกต่างหลายเมือง ดังนี้ยังเห็น เมืองใดมีลูกสาวงามย้อย นั่นบ่ แต่นั่น พานีซาเฒ่ายอมือใส่ขม่อม ข้าก็ เดินประเทศห้องเมืองมาก มาหลาย แท้แหล่ว ก็บ่เห็นไผแท้พองามลื่นเพิ่น บ่มีแหล่ว ลางคน สูงใหญ่หน้ายาวแท้ดังกวาง พระเฮ้ย ลางคนต่ำผอกพ้นแข้งใหญ่ขาทึม ลางนาง แอวเมืองปานคอจับบ่ถึกโสก จริงแหล่ว ลางนาง เว้าพุ่มพุมเสียงใหญ่ ก็มี ลางนาง ท้องใหญ่ก้นหวาพ้นส่วยหัว เฒ่านาลางนาง ผิวสีเหลื่อมเหลือง งามต่ำเกิ่ง จริงแหล่ว บาดว่า ล่ำเข้าใกล้หลังน้อยก่อมเสีย เจ้าเฮ้ย ลางนาง ตาใหญ่กว้างย่าง เล่าแอวคอน ก็มี ลางนางสีดำก่ำคือข้า ลางนาง ขาวก็ขาวแท้คือคนเป็นกาก ซวานั่น ลางนาง แขนสั้นน้อยขี้สบช้ำเล่าปอน พระเฮ้ย ลางนาง ปากกล่าวเว้าคือดังหญิงโถง แท้นา ลางนางหูใหญ่ ฮีดูฮ้าย

(แผ่นที่ 27) ขาก็ เห็นหมดแล้วจักเทียมองค์ก็ยินยาก จริงแหล่ว เดียวว่า ลูกพระบาทอยู่พะลานพุ้นจั่งสิสม พระเฮ้ย ท่อว่า ทางไกลล้ำคาวเดินทัดเที่ยง จริงแหล่ว ย่านท่อ ไกลขนาดพ้นจอมเจ้าบ่ประสงค์ นั่นแหล่ว นายสะเภากล่าวแล้วเลยอย่าตุนละหิ แต่นั่น จอมเมืองถามโปรดนายทั้งฟ้าวอันว่า บุตรีน้อยพญาเมืองพะลานใหญ่ ภายพุ้น มีลูกเต้าหญิงชายได้ท่อใด ท่านเฮ้ย แต่นั่น นายสะเภาค้าทูลตามคำชื่อ พระก็ มีลูกแก้วเจ็ดนางแม่เดียว พระเฮ้ย อันนี้ บุตรีเจ้าเทวีองค์เอกก็บ่ มีหน่อเชื้อชายแท้สืบสาย พระเฮ้ย ขุนกล่าวแล้วท้าวเล่าถามไป อันว่า เจ็ดนางไผฮูปงามเหลือล้น ท่านจงวาจาต้านอย่าอำความตัวะหล่าย เฮ่าเทิน บุญหาก เคยไปอยู่พุ้นตัวเฮานี้ก็สิไปท่านเฮ้ย ท้าวกล่าวแล้วขุนเล่าทูลถวาย กลัวท่อ ราชาหยายคำพางบ่ประสงค์เมืองพุ้น อันว่า หกนางเอื้อยก็คือกันปุนเปรียบ จริงแหล่ว ฝูงหัวเมืองขาหากฮู้เห็นแล้วก็บ่ปาน ได้ดาย ท่อว่า งามขนาดพ้นแก้วเกดสินี พระเฮ้ย เป็นนางลุนอยู่ปายฝูงเอื้อย นางนั่น ดูงามล้ำคือพระอินทร์ลงหล่อ จริงแหล่ว บัดแต่ ใต้แผ่นพื้นเฮานี้ก็ไปปาน ได้แหล่ว บ่มี อันสิเว้าขาบหลองยืดยาวไป ได้แหล่ว อันว่า ในคิงนางก็หากงามหมดถ้วน

(แผ่นที่ 28)ไผหาก เทียมนางได้เป็นเมียขวัญประกอบ ชายนั่น บุญท่อฟ้าเหลือพื้นแผ่นไต แท้แหล่ว ขุนกล่าวแล้วเลยอย่าลาลง เถิงสะเพงนายจ่ายของขายซื้อ แต่นั่น พระวีซาเจ้าคนิงอยู่ เฮฮอน

คึดอยากได้เจ็ดอ่อนนาง ที่พุ้น ก็หาก ทนทวงคึดสู่วันบ่มีแล้ว พระจิง วันทาไหว้มาดาพระแม่ ข้าก็คึดอยากได้เทวีช้อนอุ่นทวง แม่เฮ้ย ขาก็ ขอข่าวน้อยนางนาถเจ็ดสาว เป็นทีตาลูกพญาพะลานกว้างขาจัก เอาพลล้านไปตามขออ่อน หลอนว่าได้เอามาไว้ซ่อยมือ เจ้าดาย คันว่า ขอบ่ได้จักเลวเอาบ่ยอมนา งาช้าง ถอนออกแล้วบ่มีเข้าสู่ไพรได้ดาย แต่นั่น มาดาเจ้าจาละจาต้านกล่าว สังว่า มาโกรธกล้าบ่คือเจ้าพ่อพญา แม่น้อ คันว่า ใจประสงค์แท้จักขอเอาลูกเพิ่น สันนี้ ควรเฮา ตกแต่งตั้งไปต้านกล่าวอม ลูกเฮ้ย แม่ก็ ขอห้ามเจ้าอย่าฟ้าวฮีบจัดพล แม่ท้อน คันว่า เลวเขาจักก็ทำดังใดเด้นั่น เขาหาก ลือมาแท้เมืองพะลานฤทธิมาก แม่นา สมภารเพิ่นก็กว้างทำสร้างแต่บุญ แม่ดายโตอยาก เป็นเขยนั่นจักไปเลวบ่แพ้เพิ่น เป็นแหล่ว บุญจัก บ่ส่งให้พระอินทร์เจ้าบ่ซอยปอง แม่ดาย แม่กล่าวแล้วท้าวฮีบเลยจา ขอแก่ มาดาพระอย่าเดืองตอมข้อย

(แผ่นที่ 29) คันอยาก เอานางน้อยคนเดียวก็บ่ยาก แม่เฮ้ย คันบ่ ได้อ่อนน้อยนางนาถทั้งเจ็ดดังนั่น ข่อยจัก ยอพลตีฝ่าเอาตงได้ แม่อย่า สันเทกั้นดอมเฮียมจักสิ่ง จริงเทิน บัดแต่ ได้แผ่นหล้าลือแท้แต่เฮา นี้แหล่ว ท้าวกล่าวแล้วค้อนฟาดตีกลอง เสียงนันดังทั่วเมืองดีดื่น เสนาพร้อมพลแพนไหลหลั่ง มาแหล่ว อันว่า ช้างแลม้าหาญห้าวหิ่งดัง มากแล้ว อันว่า หัวเมืองขึ้นพอพันไหลหลั่ง มาแหล่ว พลมากล้นแลเมืองนั่นหมื่นบาย แท้แหล่ว เสียงสนั่นก้องเค้าคื่นเต็มเมือง บาคานเตือน ฮูฮาอย่านานหามื้อ หมอจิง ทูลจอมเจ้ายังเจ็ดวันจิงดียิ่ง พระเฮ้ย แต่นั่น ตัณหาท้าวกามะคุณฮ้อนเฮ่าก็จิง ตรัสพระโอษฐ์ต้านมันจักช้าอยู่เหิง ท่านเฮ้ย เฮาก็ จัดพร้อมได้ขวบพอเดือน นี้แหล่ว กลัวว่าความเฮืองไปฮอดเมืองพะลานพุ้น เขาจัก ปุนแปงต้านขนัดเมืองปลายดาบ เขาตาย คันว่า เอาบ่ได้สิเสียหน้าดังหมา นั่นแหล่ว สูอย่าช้าจักฮีบอย่านานกูจัก ทงพลหลวงล่วงไปวันนี้ เจ้ากล่าวแล้วโยเทดไหลไป ก็หาก นันเนืองโฮโยกยามไปเช้า บาก็ เอาสาวใช้ไปนำพอหมื่น เอาไปไว้ให้เจ้าเจ็ดนางนั่นซ่อยมือ ว่าดาย

(แผ่นที่ 30) พระก็ พาพลข้ามดงดอนดั่นดุ่งไป นันนันขวบเขาไปเช้าบ่เขา แท้แหล่ว แต่นั่น วีชาท้าวพาพลเขาจอด ในดงกว้างคนเค้าอึ่งนอง มากแหล่ว ผูงบ้านน้อยบ้านใหญ่ก็ไหลมา ก้ำฝ่ายบ้านมาเถิงก็อ่อนโยมสู่เมืองแท้ เถิงเมื่อ วันลุนแล้วเตือนพลย้ายย่างกาย ด่านด้าวดงกว้างดุ่งไป ก็จิงฮอดแห่งห้องเถิงท่งแคมเมือง บาคานเตือนหมู่เขาทันนั่น อึงคะนึงเค้าแปงเวียงเสียงสนั่น บ่ฮู้กี่ตื้อติ้วกือล้านอเนกนอง แท้แหล่ว แต่นั่น พระวีชาท้าวทันเสนาทุกหมู่ ทั้งท้าวหัวเมืองขึ้นหลังโฮมพระวีชาต้านครองควรเฮาตกแต่ง ไปเทิน สูอย่าช้าดาห้างแต่งไป เทียวเทิน ขุนจักพร้อมขุนจวง

ไปฮีบ เชือจง ไปกล่าวเว้าหลวงแสนเฒ่าขึ้นเมือง เที่ยวเทิน เฮามาขอน้อยเจ็ดนางเทียมแทบยังจัก วางมอบให้เฮาแท้ดังใดว่าเน้อ ลือจัก ขึนไว้บ่วางนางมวนมอบ เฮาลือ ลือจัก เป็นพี่น้องเมืองบ้านก่ายสะพาน นั่นลือ พระกล่าวแล้วสองขุนขาบลาไป เถิงหลวงแสนบ่นานทูลไหว้ บัดนี้บาคานท้าวพระวีชาองค์เอก อยู่ประเทศห้องเมืองบ้านกว่าไกล ฮู้ข่าวน้อยเจ้าอ่อนเจ็ดนาง

(แผ่นที่ 31) จิงได้ เดินมาเถิงเพื่อคะนิงเจ็ดน้อย มาขาบไหว้ขอเจ็ดน้อยแทบทวง แท้แหล่ว ขอแต่งตั้งตามอย่างบูฮาน นั่นแหล่ว แนมท่อกูนาผายส่งนางเมือท้าว ยังจัก กูนาแท้สันใดให้ฮู้เที่ยวจริงเทิน ลือจัก บ่โผดแท้ให้ไปเว้าเที่ยวเปิง นั่นเทิน แต่นั่น หลวงแสนฮู้เป็นคำแข็งอ่อน ก็จิงถามไต่ข้อคำเว้าโปรดแกม แท้แหล่ว ขุนเฮ้ย สังมาเฮ็ดต่างล้าวบูฮานเก่าภายหลัง ดังนี้ ลือว่าตะกะเสลาหลวงฮีดคองสันนี้ นั่นลือ อันว่า คองเมืองก้ำพะลานะสีเมืองมิ่งตูพี้ คัน ประสงค์อยากได้ก็ควรให้กล่าวโอมดอกดาย พ่อแม่ วางให้แล้วจิงต้านแต่งตามคอง แท้ดาย คันว่า องตาขัดก็อย่าเสียบ่เอาได้ อันนี้ สังมาเว้าคือสหายสองเสี่ยว กันนั่น บ่สม เป็นเผ่าผู้ทงบ้านมิ่งเมือง แท้ดาย คือจัก มาลองเว้าให้เห็นความเสียก่อน จริงแหล่ว คันว่า ตูบ่ให้จักเลวม้างข่มเอานั่นลือคือว่า พาโลพ้นขอเอาทั้งเจ็ดอ่อน สันนี้ หากบ่ เคยห่อนฮู้บูฮานเฒ่าก็บ่มี แท้นา คันหาก อยากได้แท้ก็ขอแต่นางเดียว ชอบดาย หากประสงค์นางใดก็จิงขอนางนั่น บัดนี้ เจ้าจิงไปทูลถวายคอบพญาของเจ้านั่นเทิน ขุนจิง ลาเถิงเท่าพระวีชาพญาใหญ่ ก็จิง ทูลไต่ข้อหลวงเจ้าสู่อัน พระก็ ฮู้เหตุแล้วเลยอยู่ฟังคอง ในใจคึดต่อนางเจ็ดน้อย

(แผ่นที่ 32) บัดนี้ จักกล่าวเถิงหลวงแสนพร้อมหลวงจันเสนาใหญ่ พร้อมกัน ขึ้นขาบไหว้พญาเจ้าเที่ยวพลัน แท้แหล่ว ขุนจิง ก้มขาบแล้วเลยเล่ายอมือ ก็จิง ทูลตามความเหตุการณ์เขาเว้า แต่นั่น ราชาเจ้าฟังกลอนถ้วนถี่ ก็จิง ฝากช่วงใช้ทันเจ้าแม่เมือง เทวีเจ้าพลันมาฮีบ ก้มขาบไหว้พญาเจ้านั่งเฮียง แต่นั่น ราชาต้านตอมเทวีองค์เอก เทวี ฮู้เหตุแล้วน้ำตาย้อยหลั่งลง สังมาดูง่ายแท้ขอนาถทั้งเจ็ด ดังนี้ คันจัก ขององค์เดียวก็บ่ขืนบูฮานตั้ง อันว่า ตามก็ใจข้าคนเดียวก็บ่ส่งเขาแหล่ว บ่เฮ็ด ตามฮีดบ้านเมืองกว้างป่องไข ดังนี้ คันจัก ยอวางให้เขาจักเอาเมือข่ม บ่สงแหล่ว บ่มี เอาอุ่นข้างเป็นต้นเอกโทน นั่นดาย คำคึด ข้าน้อยผู้เป็นแม่ฝูงเขา นี้นา ว่าบ่ วางบุตรีท่องคนไปให้ แท้แหล่ว ล้ำแท้ ถวายพระทัยเจ้าราชาให้คึดถี่ ดูเทิน ทั้งหมู่เจ้าขุนเฒ่าสู่คน นั่นเทินเทวีกล่าวแล้วเลยเล่าลาหนี แต่นั่น ราชาตรัสพระองค์การต่อขุนบ่มีช้า บัดนี้ เฮาติเว้าแปลงความให้มันค่อง เจ้าเทิน ตัวะว่า จักอ่อนน้อมเอานางให้บ่มีขืน ก่อนเทิน ขอผัดไว้สิบเจ็ดวันจิงยอมมอบ

เดี๋ยวนี้ ผูงไพร่ฟ้าบ่ทันฮู้เหตุการณ์ ว่าเน้อ เฮาจิง พลันใช้ทันหัวเมืองมาถามเบิ่ง ไผหาก ขันก่อนเกื้อเมืองบ้านสิให้มัน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 33) กับทั้ง บุตรีน้อยเจ็ดนางจักมวนมอบ จริงแหล่ว คะแนม เมืองมิ่งบ้านเฮาได้อยู่ดีนี้เทิน พระกล่าวแล้วฮีบแต่งขุนกาง ทั้งขุนเทียมบ่นานลงห้อง ทั้งขุนน้อยไปนำมีมาก นับฮอดฮ้อย ยวงย้ายออกเมือง แท้แหล่ว หน่อยบ่ช้าเลยฮอดยอมือ เขาก็ พากันเซานั่งเลียนทูลไหว้ แต่นั่น พระวีชาเจ้าจาขุนฮีบ สูก็ มาเฝ้าใกล้เฮานี้เหตุใด ดังนี้ สูอย่าช้าเว้ามาแท้เที่ยวเปิง ท่าน เฮ้ย ลือว่า นำนางมาให้กูวันนี้ลือจักชัด เอานางไว้จักเลวตูให้ฮีบว่า มาเทิน กูก็ มาแต่บ้านเหิง แล้วก็อยากเมือ แท้ตาย พระกล่าวแล้วขุนกางขาบยอมือ ราชาสงัดอยู่ฟังขุนต้าน ขุนกางไหว้ วันทาก้มขาบ ปิตตามหาราชเจ้าประสงค์ใช้ให้เฒ่ามา พระเฮ้ย พระประสงค์ดอมแก้วเจ็ดนางจิง เดินดุ่ง มานี้ พระพ่อเจ้าก็ดีเนื้อชื่นใจ แท้แหล่ว หมายให้ เป็นกระดานกว้างลือชาเซงซว่า จริง แหล่ว พระสั่งให้ขาบหลองเจ้าสู่อัน พระเฮ้ย พระนี้ คือดังแก้วพิฑูรย์ยอดดวงดี นั่นแหล่ว นางนั่น คือแหวนกล่อมก้นก็ควรแท้ ท่อว่า ขอผัดไว้สิบเจ็ดวันจิงมามอบ นางแหล่ว บ่ได้ ทันแต่งห้างทาง กว้างให้แปน พระเฮ้ย อันหนึ่ง พี่อยู่หน้าป้าอยู่ไกลกัน

(แผ่นที่ 34) ทั้งหัวเมืองสู่คนบ่มาพร้อม ยังว่า เป็นกษัตริย์สร้างทงเมืองทั้งสองฝ่าย อันว่า การ ดังนี้ก็ควรให้ม่วยงันชอบตาย อันหนึ่ง ขอดอมเจ้าให้เตือนเขาผูงไพร่ อย่าไป ฮีบฮื้อเอาข้าว สิ่งของ พระเฮ้ย หมูไก่พร้อมพายหมากผักเทียม ก็ดี ทั้ง พลูยาพริกเกลือไหมฝ้าย ทั้งหมู่ ชายโถง เข้าไปงันสาวหน่อม ผูงสาว เขาบ่พร้อมเลยกุมป้ำเลาซวย พระเฮ้ย ก็หาก แม่นมิ่งบ้านของพระ บาทจอมหัว นี้แหล่ว บ่ใช้ เมืองของไผว่าก็ทำคำฮ้าย ถวายให้เจ้าภูมีจักสิไผด จริงแหล่ว พ่อ มาลาดซะเจ้าให้มาเฝ้าขาบหลอง แท้แหล่ว ขุนก็ หลองหมดข้อบอละบวน เลยอย่า พระวีชาบ่ช้า หัวยุ้มชื่นชม มากแหล่ว พระจิง ต้านกล่าวเว้าจาต่อขุนกวาน เฮาบ่ ขีนปิตตาพ่อพญาสู่อันแท้ สังมา ผัดเหิงแท้ขุนเฮ้ยสิตัวะล่าย เสียตี้ คันสู ตัวะบ่ให้เฮาสิม้างผ่าเอา แท้ตาย พระกล่าวแล้วเตือน ป่าวโยธา ไผยัง ไปในเมืองข่มเหงชาวบ้าน อันนี้ เมืองกูแหล่วสูเตือนกันให้ฮู้เมือ ทุกคนตาย ไผ ผู้ยัง กายล่วงบ้านเมืองแท้สิม่าเสีย นั่นแหล่ว เขาเล่าย้านบ่ไปแอ่วหาสาว แท้แหล่ว ผูงชาวเมือง อยู่ดีบ่มีฮ้อน แต่นั่น ขุนกางพร้อมขุนจวงลาเลิก เมือฮอดห้องพระเมืองแล้วจิงขาบถวาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 35) แต่นั่น หัวเมืองขึ้นมาเถิงพูละบาท พระบาทเจ้าจาต้านถ่องถาม แท้แหล่ว บัดนี้ตะกะเสลายอพลมามาก จริงแหล่ว ว่าจัก ขอนาถน้อยเจ็ดนางหล้าบ่ให้หลอ ว่าดาย คันว่าเฮาบ่ให้จักยาดชิงเอา ว่าดาย คำเขา ดูแข็งเหลือบ่อยากวางไปให้ เฮาจิง เสยเสียไว้ถามหมู่หัวเมืองนี้แหล่ว ไพผู้ อาสาขันจักมอบนางทั้งเมืองบ้าน นี้แหล่ว พญาถามแล้วหัวเมืองทูลซีซว่า ตูข้า ขันบ่ได้เสนานั่นแก่นแข็ง แท้ดาย ฤทธิ์เดชกล้าหาไพท่อปูนปาน ได้เด้ ขอให้ ราชาวางนางไปขาบถวายจิงดีแท้ พระเฮ้ย แต่นั่น ราชาเจ้าเมืองพะลานแค้นคั่ง พระเล่าต้านต่อท้าวขุนเฒ่าสู่คน สูจิงไปป่าวฆ้องเตือนสู่หลังเฮือน เที่ยวเทิน ไพยัง อาสาขันจักให้นางสู่คนแท้ ทั้งผูงข้าทั้งเมืองสิเวนมอบ คะแนมแก้ เฮาได้ปางนี้บ่ขืน แท้แหล่ว แต่นั่น ขุนบ่ช้าฆ้องฮือบป่าวตีไป ก็บ่ มีไพขานท่องคนเย็นปิ้ง ขุนก็ ตีไปทั้งคาเมบ้านนอก ก็บ่ มีผู้สู้ขันได้ต่อเลว แท้แหล่ว ตั้งแต่เช้าเท่าค่ำเสียแฮง ขุนจิงคืนมากายที่เฮือนอีนายเฒ่า ขุนจิง คามอยากน้ำจิงไปแวขอกิน นำนาย เฒ่าก็ เอาอุดทะกังยื่นลงให้กิน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 36) แต่นั่น หอยปังท้าวเนาในไหจิงถามย่า ไพผู้ มาปากเว้านำเจ้าเหตุใด นั่นเด ข้อยขอ แจ้งเหตุด้วยดอมย่าพอเดียง แต่แม หอยก็ ถามสามทีย่านายบ่จาต้าน แต่นั่น ขุนจิงวาจาต้านดอมหอยก้อนกล่าว เล่าเหตุให้หอยแจ้งสู่ประการ แท้แหล่ว หอยฮู้แล้วจิงต้านกล่าวดอมขุนอดเอา นางมาทานหอยสิซ่อยปองแก้ ต้ามแต่ ตะกะเสลานั่นบ่กลัวเกรงจักหยาด คะแนม ให้ทานนาถน้อยตัวข้อยบ่ให้เคือง แท้แหล่ว สูคนฮู้หัวเมืองแท้มาโยมกันเสียง่าย สันนี้ มาบ่อาย แก่เจ้าอินทร์พรหมพร้อมอยู่สวรรค์ ดังนี้ คันจัก ทานมันนั้นอดทานหอยดีกว่า ท่อนา หอยกล่าวแล้วขุนถามย่ามีนาน หลานนายมีจักปีใหญ่สูงท่อใด แท้ มาวาจาต้านคือเสียงคนใหญ่สันนี้ ย่าจิง ไปกอดอุ้มเอามาข้อยสิถ่องถาม ย่าเฮ้ย ขุนกล่าวแล้วย่าคอบแขขาน เจ้าอย่า พังคำมันบ่ใช่คนนาเจ้า มันก็เป็นหอยแท้อย่าเอาคำมันกล่าว ขุนเฮ้ย มันพาก เคยกล่าวเว้าสู่วันแท้อันบ่มี นั่นแหล่ว ย่ากล่าวแล้ว ขุนเล่าเลยจา สังมา คือเสียงคนบ่เชื่อคำอีนายเฒ่า ฮอยที่ มีหลานเฒ่าจักคนบ่อย่าจิงแหล่ว ขุนก็ บ่เชื่อแท้เลยขึ้นล่ำแยง ก็บ่ เห็นไพแท้จักคนเฮือนเป่า

(แผ่นที่ 37) ขุนจิง หยับเข้าใกล้ไปเยี่ยมเบิ่งหอย ก็จิง เห็นหอยแท้ในไหไต่อยู่ ขุนจิง เชื่อย่าเฒ่าจิงเมือฟ้าวขาบทูล แท้แหล่ว ตูข้า ไปป่าวฆ้องก็ทุกทั่วทั้งเมือง พระเฮ้ย ก็บ่ มีไพขานสงัดอยู่เย็นปิ้ง จิง ยังมีแท้หอยปังอีนายย่า ย่าก็ อดอุ้มเลี้ยงเอาไว้ใส่ไห พระเฮ้ย มันกล่าวต้านเว้าว่ามีกลัว แนมท่อ เอาเจ็ดนางให้มันสิขันสู้ ขุนก็ ทูลหมดข้อเลยเซาสงัดอยู่ พระบาทต้านไปหน้าต่อ

ความ ควรเฮาไปใช้เอาหอยตอมนายย่า มาลือ เอามา ถามแจบแจ้งหลอนมีแท้ดังความว่า บ่เด แต่นั่น พญากล่าวแล้วเสนาใหญ่เลยทูล ขออย่าพังคำม้นบักหอยตัวน้อย แต่ว่า หัวเมืองเจ้าพลแพน แสนโกด ยังบ่ ขันต่อสู้เขาได้ย่อมกลัว ถ้วนแหล่ว อย่าได้ คึดต่อตั้งอ้างว่าจักเลว ท่อนา ให้ฮีบหาวันดีจิงแห่นางไปถวายท้าว นั่นเทิน เมืองจิง อยู่สนุกสร้างบ่มีคำฮ้อน ใจดาย ถวายแก่ ในพระทัยเจ้าภูมีสิตรัสข่อง เห็นแหล่ว อยู่ไป ตามแต่เจ้าอินพรหมป้องข่อยปอง นั่นเทิน ขุนกล่าวแล้ว พญาใหญ่ใจดี ก็จิง เอาคำขุนสู่อันบ่มีห้าม

(แผ่นที่ 38) พระกล่าวแล้วขุนใหญ่เตือนพล แปลงหนทางให้ดีงามเกี้ยง บัดนี้ จักกล่าวต้านหอยปังอยู่ในไห ก่อนแหล่ว มันก็แจบ ๆ จาต่ออีนายบ่เซาได้ ย่าเฮ้ย อดเจ้าลองไปเฝ้าหลองพญาลองเบิ่งดูแม เจ็ดนางอดให้ข้อยหอยน้อยสิอาสา แท้นา หอยก็ เอิ้นใส่เจ้านายย่าสามที ย่าบ่ปาก จาตอม หอยนั่งซงอยู่กลางห้อง หอยซ้ำ พางานเว้นหัวนายเจ้าย่า อีเฮียมเฮ้ย สู่มื้อ หลานบ่ได้เว้านำเจ้าหงวมเหงา แท้ตาย มื้อนี้ หอยกล่าวเว้านำเจ้าย่าบ่ตอม ดังนี้ คึดจัก เห็นเครื่องหลังแต่อีนายยังน้อย พุ้นแหล่ว จิงบ่ จาตอมข่อยหอยปังต้านต่อ หัวนาย นายนี้ ข่อยหากหมานก่อนเจ้าสิหาให้ตอบคุณแท้แหล่ว แต่นั่น ย่าเฒ่าฮ้ายหอยเน่าจาเป็น ดังนี้ อายุกูได้ฮ้อยแปดปีมานี้แหล่ว ไผบ่ มาตอแยกู ดังหอยตัวฮ้าย นี้นา แต่นั่น หอยปังต้านพางานจาอีนายย่า ย่าเฮ้ย สังกล่าวต้านคือตัวเจ้าปวดเส่ห์แท้ตาย ข่อยก็ คึดอยากได้ใภ้มาซ่อยมือนาย ตอกตาย บ่หมาย เอามาเป็นอาชญาข่มเหงนายเฒ่าอันหนึ่ง เมื่อพญาเจ้าจักมัวเมากีฬาใหญ่ หอยจัก ไปซ่อยป้านให้เมืองบ้านอยู่ดี นั่นดาย หอยกล่าวแล้วย่าโกรธโกรธา ย่าก็ จับหอยปังถิ่มลงบ่มีช้า มึงว่า มึงดีแท้จุงไปเลวแม่ทัพใหญ่ พายุพุ้น

(แผ่นที่ 39) มึงหาก ไปยาดฮื้อตีได้กูหาให้บ่ยากสัง แท้ตาย ย่ากล่าวแล้วบายแกว่งหอยลง หอยก็ดำดินบุบ่นไปทางพื้น บาก็ ไปเพียงพื้นกลางเวียงจิงบุออก เป็นก้อนหินใหญ่ตั้งกลางเวียงแท้เคิ่งทาง แท้แหล่ว ล่วงสุดได้เป็นวาฮ้อยหนึ่ง ล่วงใหญ่นั่นก็พอฮ้อยดังเดียว ก็หาก ดูฮาบเกี้ยงเป็นแผ่นดินแลง นั่นแหล่ว เขาก็ ฮนเฮลิงเบิ่งแซวทั้งค่าย อันว่า พระวีซาเจ้าแลเห็นจิงต้านกล่าว จักสิเป็นโชคแท้เฮาจักได้นั่งเมือง นี้แหล่ว คือดัง หินก้อนนี้มาอยู่กลางเวียง นี้แหล่ว ฮอยว่า อินทร์พรหมมาล่วงลองเฮาแท้ นั่นลือ ลือว่า มีคนผญาดีสาดตะเพด ลองลือ ฮู้ว่า เทเวดเจ้ามาลองแท้แห่งกูนี้ลือ บัดนี้ กูอย่าช้าลองเดชธนูศิลป์ เบิ่งท้อน คันแม่น อินทร์พรหมปืนหากเป็นมาลาแก้ว จักอยู่ล้วนวงอ้อมเป็นมาลาเฮืองเฮือ จิงแล้ว คันว่า หากกับเพศแท้เมือหน้าหากสิเห็น บ่อย่าแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วกำก่งธนูศิลป์ บายสายต่อยดังเสียงห้าว บาจิง เอาปืนแก้วยอลงใส่ฮ่อง แล้วบ่ช้า

มือได้ผ่าเผลี่ยง แท้แหล่ว แต่นั่น ปืนก็วางตำต้องหินสูงกะจัดมุ่น ไปแหล่ว ดู ควันมืดกุ้มทั้งค่าย ทั่วเวียง แท้ดาย ดาวน้อยกลับหายแจ้งอยู่ หินก็ เป็นสูบท้าวงามละหม่อยดังพระอินทร์ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 40) แต่นั่น พระวีซาท้าวคะนิงใจบ่ปาก บ่แม่น อินทร์อยู่ฟ้าเป็นคนแท้เที่ยงจริงนั่นแหล่ว กูจัก ยิงไปด้วยธนูศิลป์ลือเดช กูเทิน เป็นสันใดก็ให้ฮู้ที่นี้เบิ่งดู นี้เทิน เจ้าฮ่ำแล้วธนูใส่ปืนเห็ม ก็จิง ยิงไปหาหน่อพระอินทร์บ่มีช้า แต่นั่น ปืนผ่าม้างกลายเป็นพอหมื่น เจ้าจิง กำโฮมไว้บ่หลอแท้ เที่ยงจริง พระวีซาท้าวโกรธาซ้ำสอง ปืนใส่ไว้สองแล้วจอมเจ้าก็เล่ายิง เสียงแผดก้องฟ้าสนั่น ดินเฟือน มากแหล่ว ปืนนั่น เป็นแสนดวงแวดระวังเวียงอ้อม แต่นั่น บาไทท้าวจอมบุญหอยโข่ง ก็จิง จับโฮบฮื้อปืนได้สู่ดวง แท้แหล่ว พระวีซาเจ้า ดองหาปืนจักปิ้นต่าว มานั่น ก็บ่ เห็นปืนยิง ล่วงมาหาแหล่ง วีซาเจ้าโกรธาขมเคียด จริงแหล่ว คันว่า ปืนบ่คืนหาแหล่งกูจักกุมป้ำฆ่าเอา แหล่ว สังมา เป็นต่างล้าวปืนหน้าบ่คืน ดังนี้ บาคะนิงแล้วเลยยิงมีผ่อน เสียงแผดก้องดังห้าวกว่า หลัง ปืนก็ กลายเกิดได้มีสี่แสนดวงมากแหล่ว บาหอยจับโฮบเอามดถ้วน อันว่า ธนูศิลป์ท้าวคามือ ก็หักถ่อง เสียแหล่ว หน้าหล่าเบื้อปืนเยี่ยมบ่ติง ได้แหล่ว

(แผ่นที่ 41) แต่นั่น หอยโข่งเจ้าจิงกำหว่านปืนยิง ไปแทงสักหมู่คนทั้งช้าง เขาก็ มรณาล้มตาย ไปหมดทุกหมู่ นั่นแหล่ว ยังแต่ สาวช่วงใช้ผูงนั่นหมื่นเดียว นั่นแหล่ว แต่นั่น พระวีซาท้าวกลัวเกรง ย้านสั่น ก็จิง บันป่องด้นเถิงห้องแห่งตน ชลเนตรย้อยหาแม่มาดา แต่นั่น มาดาหยันบ่ฟังคำเฒ่า นี้นา ตั้งว่า เป็นแม่แท้ต้านกล่าวบ่มีผิด ลูกเฮ้ย บัดนี้ เสียโยธาไพร่เมืองตายม้อย บัดนี้ จักกล่าว เรื่องเถิงอ่อนหอยปัง ก่อนแหล่ว บาก็คืนมาเฮือนย่าตนมีช้า เถิงหัวคันไดแล้วเป็นหอยคือเก่า ก็จิง เอิ้นเฮียกฮ้องหาเฒ่าย่านาย ย่าเฮ้ย อดพอผายโผดข้อยเอาขึ้นสู่เคหัง แด่แม่ ข้อยก็ กลัวเสือช้าง คาบกินตายแท้ แต่นั่น นายได้ยินแล้วจิงโยงเสียงเฮียกใส่ กูก็ เดียวว่ามึงไต่เต้นหนีแท้บ่ยัง นั่นตาย ย่าก็ ปากกล่าวแล้วคามไคอีดูหอย ย่าจิง เอาหอยปังขึ้นใส่ไหขังไว้ เหม็ด บัดนั้น โยติกาไว้เสีย ก่อน กลอนบ่งามเฮ้ย บัดนี้ จักกล่าวเถิงเสนาเฒ่า หลวงแสนขุนหมื่น พากันขุดกันสร้างทางกว้าง แปดวา แท้แหล่ว ที่สูงพร้อมกับขัวให้เพียงฮาบ ที่ต่ำนั่นคูนขึ้นให้เพียง ผูงตอไม้พลฮีบให้กางกาน ผูงฮากไม้เขาฮื้อก่นสืน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 42) ปลูกดอกไม้ทุกสิ่งมาลา ทุงหางผายเสียบนำสองข้าง ปลูกกล้วยอ้อยเลียนถี่เป็นถัน ขุนก็ เลวพลันบัดกวาดแปนไปหน้า ก็จิง ไปเถิงเท่าเวียงหลวงเสิกใหญ่ ได้ยิน เสียงไห้ฮ้องสนม น้อยชว่าแชว ขุนจิง เตือนกันพร้อมกันฟังสงัดอยู่ มีแต่ เสียงไห้ฮ้องแมหญิงแท้นี้นัน ขุนจิง พากัน เข้าไปแลลิงเบิ่ง เห็นหมู่ ช้างแลม้าทั้งคนพร้อมพ่ำตาย มากแหล่ว เห็นทั้ง สาวสนมน้อยมีหลาย พอหมื่น เขาก็ ชลเนตรย้อยฮำหน้าสู่คน แท้แหล่ว ขุนจิง เข้าแทบใกล้ต้านปากถามเขา เป็นสันใด สูจิงย่าวยมเฮไห้ นี้นอ อันหนึ่ง ฝูงช้างม้าพร้อมพ่ำคน ก็ดี สังมา กองกันตายเหตุใดเด้นี่ ไพผู้ มาเลวฆ่ามรณาตายตุ่ม ไปนี้ ให้สูบน บอกแจ้งเฮาฮู้เมื่อความ เที่ยวเทิน อันหนึ่ง พระวีชาท้าว ตายเสียฮู้ว่าอยู่บ่เดน้อ สูงจง เว้าอย่าช้าให้ตูฮู้เหตุนำ ท่านเฮ้ย แต่นั่น ขุนกล่าวแล้วฝูงสาวขาบ ยอมือ สะไบบาง เช็ดลูบตาจิงจาต้าน ตามคำเดียวอันมันมีบังเกิดมานั่น สาวก็ เว้าแต่เค้าเถิง เท่าฮอดปลาย แท้แหล่ว อันว่า พระวีชาเจ้าก็โตนหนีบ่อยู่ จริงแหล่ว จักว่า เดินดุ่งดั้นไปแท้ที่ใด บ่ฮู้แหล่ว ปะแต่ ฝูงข้อยน้อยสนมหนุ่มสาว นี้แหล่ว บาก็ เอามาตามหมื่นเดียวจริงแท้

(แผ่นที่ 43)ตูขอ เป็นข้อยเจ้าขุนใหญ่ทั้งหลาย แท้แหล่ว เจ้าจง กูนาตูโผดเอาเป็นข้อย ก็บ่ ดอง เห็นบ้านเห็นเมืองเท่าหมดชั่ว ตูแหล่ว ขอทาน เป็นข้อยเจ้าผองเท่าชั่วตาย นี้แหล่ว ฝูงหมู่ สาว กล่าวต้านดอมขุนใหญ่แชว ๆ มากแหล่ว ลางชาย เกาะเกี่ยวสาวเป็นชู้ ลางชายดั้นนมสาวยักยั่น ก็มีแหล่ว อีพี่เฮ้ยสังมาพ้อบ่อนแปน นี้เด โอนอ ยู่ท่างชายข่มถ้อยเย้โยกเอาสาว มากแหล่ว สาวก็ กลัวตัวตายก็จิงขานคำแท้ ลางชาย เป็นมันเฮ็งแท้โสมสีคือคนป่วย ก็มี สาวต่อนหล้าเป็นชู้สิว่าเอา แท้แหล่ว ลางชาย เป็นทูดเฮือนทั้งเป็นกลากชว่าหลวง ก็มี มันก็ ถามเอาสาวอ่อนแพงสิเอาแท้ ลางชาย ตาบอดเบื้องทางหนึ่งยังมืน มันก็ ไซคำจาอ่อนแพงสิเอาแท้ ลางชาย ดังกุดแท้มันจาสาว อยู่ คำนาถน้อยงามย้อยก็เล่าขาน ชายหนึ่ง หัวแง่ล้านต้านต่อสาวสิง แต่นั่น สิงคำสาวฟังคำลือก็ กลัวเกรงย้าน ลางชาย สบยวงพ้อมทันตายาวยื่น มันเล่าเข้าไปเว้าอยู่บ่เซา แต่นั่น สาวสนมน้อย คำผิวต้านต่อ เจ้าจักเลี้ยงข้อยแท้ก็ตามเจ้าผู้ดี นั่นเทิน ลางชายเฒ่าบ่มีเมียจักเทือ จริงแหล่ว มันก็เห็นเพิ่นได้จิงไปเว้าต่อสาว เจ้าจัก เลี้ยงช้างเฒ่าขายงาได้กินค่า จิงลือ

(แผ่นที่ 44) ลือจัก เลี้ยงช้างน้อยตายแล้วสิจุ่มทืน นั่นลือ ขุนกล่าวแล้วคำกองเล่าเลยจา น้อง หาก ปรารถนาหาแต่พายสารเฒ่า นั่นแหล่ว ขาก็ จากันหมั่นขันเป็นเมียเท่าชั่ว จริงแหล่ว บาดที แท้ผู้สาวย้านก็จิงพัง นั่นดาย ก็หาก แชว ๆ เข้ายาดสิ่งเอาสาว มากแหล่ว ลางคนตีนถีบทำกันแท้ แต่นั่น ขุนหลวงเจ้ากลัวเขาจักเป็นโทษ เสียนั่น ขุนจิง เตือนป่าวฆ้องเมือห้องสู่เมือง ฝูงหมู่ สาว

สนมน้อยขุนเอาเมือพ้อมพ่ำ ฮอดสนามกว้างเอานางไว้นั่งเลียน ขุนจิง ขึ้นขาบไหว้ทูลบาทเลงโย ตามคำเขาให้การสู่อันแท้ แต่นั่น ราชาฮู้กะริยาทุกสิ่ง พระจิง นบนอบไหว้เมืองฟ้าก็จิงจา อันนี้ พรหมพร้อมจะตุลาทั้งสี่ สังมา ผายโผดให้เมืองบ้านอยู่เย็นนั่นแหล่ว ไผจัก อ้างโอษฐ์เว้าข้าวของ มากผญามี ก็ดีเท้อ บ่ห่อน เทียมทันบุญเทพะดา ซูค้ำ เฮาหาเห็น ต่อตาแล้วบ่มีคำสิเสินว่า เอาตาย ผูงหมู่ ชาวพี่น้องขุนเฒ่าก็หากเห็น นี้แหล่ว ผญากล่าวแล้วตรัสพระโอษฐ์เถิงสนม ให้อยู่ หอสนาม หลวงค่อยฟังไปแท้ คันบ่มี ไผผู้มาซูชิงยาด เอานั่น เถิงเมื่อเจ็ดแปดมื้อสิทานให้แก่ขุน นั่นแหล่ว พระกล่าวแล้วเสนาใหญ่ฟังดู เถิงเจ็ดคืนแปดวันก็เย็นปิ้ง ก็บ่ มีทางใต้ทางเหนือมาเว้าต่อ สังแหล่ว

(แผ่นที่ 45) ขุนจิง ขึ้นขาบไหว้ทูลเจ้าพระหน่อเมือง แท้แหล่ว แต่นั่น พระจิงปงพะทานให้เสนา ผูงเป็นใหญ่ ทั้งหมู่ ขุนสำน้อยคนใช้มะหาดใน มะหาดเล็กพร้อมจำหนวดไทขัน กับทั้ง หัวเมืองสู่ ผญาบ่หลอได้ พระก็ เอาสาวสร้อยตะกะเสลาสนมหนุ่ม บันแบ่งให้ตามขุนน้อยใหญ่สูง ขุนหลวงได้ เมียงามซมชื่น สามสี่ฮ้อยบันให้สู่ขุนแท้อิ่มใจ แท้แหล่ว ผูงหมู่ หัวเมืองได้เมียแลองค์ฮ้อยหนึ่ง ขุน สำน้อยก็พอฮ้อยตั่งเดียว นั่นแหล่ว เขาก็ ดีใจย้องบุญผญามีมาก ทุกทั่วห้องเมืองบ้านสนั่นเสียง มากแหล่ว พระก็ ทศราชแท้บ่ห่อนเสพสุรา ทั้งปาณาพระหากเอาใจเว้น เฮานี้เป็นข้อยเจ้าตั้งต่อ ใจจง บ่ได้ งงงอความต่อผญาเถียงถ้อย อินทร์จิง ลิงเห็นแล้วใจเฮาคนซื่อ อินทร์จิง น้าวสาว น้อยให้ทานนี้แหล่ว บัดนี้ เฮาอย่าม้างใจเก่าบัวละบาด แท้ตาย ไผผู้ เอาใจหนีก็บ่ดีเมือหน้า พระนี้ หากแม่นแนวนามเจ้าเฮามาแต่ปู่ย่า เจ้าตาย ทุกข์สุข เพียงพร้อมกันมาแท้แต่ใด ท่านเฮ้ย อันว่า ราชาแท้ผู้มียศใหญ่ เมืองนั่น พระบ่ เอาอยู่ใช้จักคนแท้บ่คะแหนง นั่นตาย เจ้าบ่ ปรารถนา ได้เอาของไผมาตายง่าย เดี๋ยวว่า ขุนแบ่งบ้ายมาให้ผญาเจ้าจิงค่อยเอา นั่นตาย

(แผ่นที่ 46) แต่นั่น หัวเมืองพร้อมทูลลาทุกหมู่ พระบาทเจ้าบ่ขืนแท้ให้ต่าวเมือ ก็จัก เถิงแห่งห้อง หอลาดสบายใจ บ่มี ไผโซเจ็บเนื้อจ่อยผอมสัง แท้แหล่ว หมดบั้นแล้วโยนาไว้เสียก่อน อีแม่หญิง เฮ้ย บัดนี้ จักกล่าวเถิงท้าวหอยปังในไหย่า ก่อนแหล่ว ฮู้ข่าว แก้วเกดน้อยงามละห้อยปวดมะโน อยู่แหล่ว หอยจิง ต้านต่อเฒ่านายย่าจำสวน นายเฮ้ย อดพอมาหาอวนซ่อยแน่เฮียมสิเว้า อันว่า หอยปังเอิ้นนายสวนสามเทือ จริงแหล่ว นายจิง ต้านกล่าวเว้ามึงจักเอิ้นเหตุใด นี้น้อ ว่ามึง คึด อยากน้ำ ๆ ก็อยู่เต็มไห นั่นเด มึงอยาก ไปลงหนองเกือกตมจิงสมแท้ นั่นลือ ย่ากล่าวแล้วหอยเล่า เลยลา เจ้าจง ไปหาเมียให้อีเฮียมเทียมซ้อน แต่แม หลอนว่า นายหาได้สิตางมือเจ้าย่า ดอกนา ข้อยก็ คึดอยากได้แต่เหิงแล้วก็จิงจา ย่าเฮ้ย ย่าจง ไปขอน้อยเกสินีแก้วเกด เป็นลูกเจ้าเมืองนี้

ผู้ลุน นั่นเทิน แต่นั่น ย่าฮุดฮ้ายบักหอยเน่าพาโล แท้นอ มึงสัง จาเสียงสูงปากเสียสันนี้ กูนอ ตาย ไปแล้วพญาหลวงจักโกรธ แก่กูแหล่ว มึงนี้เหย้าให้กูเฒ่าขาดชีวัง บ่อย่าแหล่ว แต่ว่า หัวเมืองขึ้น พอพันองค์เอก ยังมา กล่าวต้านโอมแท้ก็เพิ่นกลัว นั่นตาย นายกล่าวแล้ว หอยเล่าเลยจา คันย่า กลัวราชาก็อย่าไปหาเจ้า ย่าจง ไปหาน้อยชาวเมืองลูกไพร่ จริงเทิน ตามแต่ ย่าซอกได้สันใดแท้ ก็สิเอา ย่าเฮ้ย

(แผ่นที่ 47) หอยกล่าวแล้ว ย่าเล่าเลยจา ไผจัก เอามึงชายหน่วยหอยตัวฮ้าย กูก็ คึดขี้ด้านบ่มียางไปโอม แท้ตาย อันหนึ่ง กูอายคนจักปากจาถามเว้า นายกล่าวแล้วหอยจิงกล่าวดอม นายเฮ้ย คันบ่กูนาเฮียมขอขาบลาวันนี้ หอยกล่าวแล้วนายเล่าเลยจา มึงลาไปชมหมู่หอยในน้ำ นั่นลือ ก็จัก เอามาให้หอยบังในสระใหญ่ มาให้มึงอยู่ซ้อนในไหนี้อิ่มกะใจ แท้แหล่ว นายกล่าวแล้วหอยฮีบขานคำ อยากได้คนมาเป็นคู่นายพอยไฮ้ ดอกดาย คันจัก เอาหอยนั่นบ่คุงเคืองใจย่า สังแหล่ว อยากได้คนมาปากเว้านำเจ้าอุ่นใจ ดอกดาย ย่าบ่ ไผดข้อยได้ก็ขอขาบลาหนี ก่อนแหล่ว เฮียมจัก ไปชมหอยดังเดียวในน้ำ แต่นั่น ย่าก็ กลัวหอยน้อยหนีไปบ่มีอยู่ ดอมนั่น กลัวจัก อึดข้าวน้ำคำไฮ้ดังหลัง นั่นแหล่ว ย่าก็ คึดถี่ถ้วนจักไปกล่าวถามดู จริงเทิน หลอนว่า เห็นหญิงพอยสิค่อยโลมเอามาเลี้ยง ย่ากล่าวแล้วเลยเล่าลงไป ไอยะกาเดินเข้าเมืองบ่มีช้ำ ไปถามข้าทาสาข้อยท่าน ทั้งหมู่ทุกขนาดไฮ้ขอข้าวเพิ่นกิน ก็ดี ก็บ่ มีไผแท้ขันเป็นเมียหอยโข่ง จริงแหล่ว ตามแต่ หอยขี้ล้ายอีนายเฒ่าก็เล่าจา นี้นอ ตัวบ่ มีหลานน้อยมาเอาหอยซ่างว่าเป็น ก็นายเฮ้ย อยู่ไป ตามชาติเฒ่าบุญน้อยอย่าปากเป็น เขากล่าวแล้วนายย่าเลยจา หอยต่างหอยหลานปากเป็นคือคนแท้

(แผ่นที่ 48) กูก็ พังเสียงเว้าคือพระอินทร์ลงมาปาก ดอมดาย มึงได้ยิน หากสิหล่มใจน้อยคอบหอย บ่อย่าแหล่ว ย่ากล่าวแล้วผูงสาวหนุ่มทาสา จาเสียงหัวหน่ายย่าสังมาเว้า แฮงเด็กขึ้นว่าหอยบังมันปากเฮาเฮ้ย เฒ่าบ่เป็นเฒ่าบ้าก็มาเว้าอันบ่มี นี้ เขาบ่ พังคำเฒ่าเมือเฮือนหมดทุกหมู่ย่าก็ เดินดุ่งตั้นไปหน้าเที่ยวถาม แท้แหล่ว ถามหมู่ลูกเจ้าขุนใหญ่ขุนฮาม ทั้งหญิงสาวหมู่ชุมชาวบ้านก็บ่ มีไผฮ้องเป็นเมียหอยโข่ง จิงแหล่ว ย่าก็ อิดอ่อนฮ้ายจิงคืนสู่เดหัง อันว่า หอยบังเลยเล่าจาอีนายเถ้า ย่าสัง ไปเหิงแท้ทั้งวันเท่าค่ำ สันนี้ สือว่า มีผู้เฒ่ามาเว้าจิงค่ำจวน นั่นลือหอยกล่าวแล้วนายย่าพังพาย ตายดับบักหอยเฮ้ยมึงอย่ามาไยหลิ่น บ่ใช่ เป็นสาวน้อยพอมึงไยไสสวก จริงดาย กูนี้ เฒ่าแก่แท้มาไยหลิ่นบาปสิกิน บ่อย่าแหล่ว ย่ากล่าวแล้วหอยบังเล่าเลยขาน เดียวว่าเห็นเคือหลังแต่ย่านายยังน้อย นั่นเด เดียวว่า ย่าอยากได้ซ้อนอุ่นเทียมอก บ่เด หลานจัก ผิปอง

เอาให้นายจงได้ ย่าได้ยินแล้วแฮงโกรธานาบต่า มึงอย่า สู่ส่าวเว้าไยหลิ่นหยอกกู นี้เทิน กูก็ไปถามหมดซุมซาวบ้าน

(แผ่นที่ 49) บ่มี ไผขันเว้าจักเอาพอถ่องคน แหล่ว ข้อยข้าผูงลุกเต้าเขานั่นก็บ่เอา แท้แหล่ว ย่ากล่าวแล้วหอยบังเล่าเลยจา ย่าเฮ้ย ผูงนั่นบุญบ่เคยเทียมเขาจิงบ่เอา ตัวข้อย ย่าจง อดสา ย้ายคืนไปเสียก่อน ยังที่อุบมะหาดเจ้าทาสาก็มากหลาย แท้ตาย กับทั้ง ลูกสาวเจ้าเขาลือว่างาม ยิ่ง จิงนา ลางเทือ บุญจ่องห้อยนางเคยได้บ่าวหอย ฮู้เด หอยกล่าวแล้วนายย่าเลยจา กูบ่ มีตาย ไปค่ำจวนแคนแท้ อันหนึ่ง มึงให้กูไปคุ้มราชาอุบมะหาด สันนั้น กูก็ ไปบ่ได้กลัวย่านโทษโพย แท้แหล่ว แต่นั่น ย่ากล่าวแล้วหอยบังเล่าเลยจา คันนาย ซังเฮียมสิบ่ไปก็ตามแท้ นายหาก ยังฮัก ข้อยขอเชิญไปถามเบิ่ง ดูเทิน นายหาก บ่โผดแท้วันหน้าขาบลา ย่าแล้ว คอมว่า หอยกล่าวแล้ว เลยค่ำเสียแสง เถิงวันลุนย่าคะนิงบ่มีแล้ว คันว่า กูบ่ฟังคำอ้ายหอยบังสิหนีจาก กูแหล่ว คุณมัน มี มากล้นได้กินข้าวสู่วัน แท้นา หอยหน่วยนี้ก็เป็นต่างทั้งหลาย แท้แหล่ว กูก็ เป็นคนมาบ่ห่อนยินหอย เว้า แท้ตาย คันกู ไปถามแท้ตามคำมันบอก บุญบ่ส่งให้ค่ำแล้วก็อย่าเสีย นั่นเทิน ย่าล่ำแล้วเลย เล่าลงเฮือน นายก็ นำทางเถิงเข้าไปในคุ้ม ถามหมู่ ทาสาข้าพญาหลวงอุบมะลาด บ่มี ไผกล่าว ต้านเอาหลานเฒ่าบ่าวหอย แท้แหล่ว เขาก็ แข็ง ๆ เว้าหัวนายเป็นบ้าป่วง เสียนั่นลือ

(แผ่นที่ 50)วานนี้ ตูเห็นแต่เช้าผองเท่าค่ำจวน แท้นา มื้อนี้ ซ้ำแต่เช้ามาเว้าอันบ่มี นี้นอ ว่าให้ เอาหอยเป็นผัวขวัญแต่เกิดมาบ่เคยฮู้ แหนงว่า หลานอีนายเฒ่ามีในเฮือนสิไปสู่ หัวนายเฮ้ย อันนี้ หอยก้อมต้อมสิขมช้อนกอด บ่อนใด ย่าเฮ้ย บ่ได้ ผัวผองเท่าตูตายก็ตามช่าง ตูเทิน เจ้าอย่า มา ยัวะเย้าตูนี้เป็นข้อยขุน นั่นเทิน นายซ้ำถาม บัวฮอยน้อยบัวบานนางนาถ เป็นลูก อุ่นมาลาดเจ้า งามล้วนเกิ่งกัน แท้แหล่ว เจ้านางเฮ้ย ยังจักเลี้ยงผู้เฒ่าจักเป็นเมียหอยโข่ง ลือเด้ คันจัก โผด ข้อยเฒ่าขอทานเว้าเทียวเปิง เจ้าบ่ โผดข้อยแท้จักไปสู่หลายเฮือน เฒ่าตาย ขอให้ มีอาชญาตรัส อย่านานมาแท้ แต่นั้น บัวบานน้อยบัวฮอยน้องพี่ สองก็ ฟังถี่ถ้วนอีนายเว้าอ่อนแข็ง ดังนั่น นางก็ หน้าหล่าคามจิงต้านต่อนายสวน บ่ใช่ เป็นแนวอีดอยากสิตายจิงมาเว้า ดังนั่น ตูนี้ เป็นลูกเต้าเจ้า ใหญ่แข็งเมือง แท้ตาย นายก็ เป็นหญิงเหิงเฒ่ามาหลายถ่าว ไผผู้ เป็นเสมอเจ้ามาถามตายข่ม สันนี้ ข้าวตอก ทั้งดอกไม้เล่มเดียวแท้ ก็บ่มี ดังนี้ อันนี้ เป็นหญิงเฒ่าเฮียมบ่ชาจิงจาต่อ คันแม่น หญิงหนุ่มแท้เฮาสิล้าวผูกเอา บ่ยังแหล่ว หนี ๆ ท่อนอย่ามาจาบ่แม่น นายเฮ้ย

(แผ่นที่ 51) อันว่าหอยขี้ฮ้ายสิจำข้อยอยู่ซม นั่นลือ นางก็ จำนายเฒ่าสามทียังนั่งอยู่ เฒ่ายัง ปากจ้อย ๆ เอาหอยน้อยหากสิดี เท่าตาย คันบ่ เอาจิงแท้อดไปลองเบิ่ง เป็นสัง ลางเทือ หอย ต่างล้าวซมซ้อนต่างคน บ่ฮู้ นายยัง ปากกล่าวต้านนางนาถโกรธา ก็จิง จำทาสาไล่ตีอีนายเถ้า แต่นั่น เฒ่าก็ กลัวเกรงย้านพลันลงโฮงใหญ่ จิงแหล่ว เฒ่าก็ ปะไปกับเซ็นย้านหน้าตาย แท้แหล่ว พอคาวหนักย่าจิงมีแฮงได้ ย่าจิง จาไปเท่าหอยบังน้อยอ่อน บ่มี หอยหน่วยนี้กูเฒ่าก็บ่มา ตอกนา บัดนี้ กูผอกย้ายฟ้าวแล่นลุหนาม ดึงกู เป็นบาดฮอยหนามข้อง แท้ตาย กูจัก ตายไปด้วยหอยบังเย้า โยก จริงแหล่ว บัดนี้ กูบ่เออดอมมันแท้ช่างหอย นั่นเทิน ย่ากล่าวแล้วบุออกงอม ๆ ทั้งแยงหาตู่คน มานำแท้ เถิง หนทางแล้วเอ้วพลันฮีบแล่น ตีนเฒ่า แมนไม้ตอน้อยจิงถ่าวหงายทั้งเล่า สักข่มเท่า เซ็นย้านเมื่อยปะโท แท้แหล่ว ขี้โก๊ะกะปอมเต้นแคมทางซวาด ๆ แท้แหล่วย่าก็ เนมะนาฟ้าวเอา ตัวไปลี้พุ่ม

(แผ่นที่ 52) ทั้ง เมื่อยฮ้ายอีนายเฒ่าจ่มคาง ตายดับหอยเฮ้ยกูมาทงคะเวด สันนี้ บัดนี้ กูบ่เว้า นำมันแท้อีหลี นั่นแหล่ว เฒ่าส่องเยี่ยมบ่เห็นหมู่ไผมา ดังนั้น เฒ่าฮีบ เอาตนหยับบ่เซาไปหน้า พอคาวน้อยเถิงเฮือนยามค่ำ หน้าหล่าเบื้อเถิงเฮือนแล้วนั่งชง แต่นั่น หอยบังท้าวนายเฮ้ยสังมา หน้าหล่า สันนี้ ไผยัง จ่มด่าป้อยอีนายข้อยจิงหงวมเหงา ดังนี้ อันว่า เลาคึงเฒ่าก็เป็นฮอย คุดเคียด สันนี้ จักว่า ซู้อีย่าเฒ่ากุมป้ำใส่หนาม นั่นเด ลือว่า ผูงบ่าวน้อยยาดอีนาย กูนี้ลือ มื้อนี้ ซอมดูกันก็ต่างหลังจริงแท้ แต่นั่น หอยก็จาเชิญหลิ่นดอมนาย แหล่ว ย่าจิง ปากกล่าวต้านทั้ง ฮ้าย ใส่หอย มึงนี้ เคยจาเว้าไถลกูหลายเทือ มาแหล่ว บ่ใช้ สาวสำน้อยประสงค์แท้อันเดียว นั่นตาย กูนี้ คนเฒ่าแล้วกายฮีดคองไย แท้ตาย ก็บ่ คองคะนิงช่างบุญสินำให้ มึงก็ คือกูแท้ สินอนตายหมด ชั่ว จริงแหล่ว กูก็ ไปหาเว้าให้มึงแท้ก็บ่หมาน ท่านเฮ้ย เขาเล่าซ้ำ ฮ้ายยิ่งคือผีเขาก็จาตีกูทั้ง ไล่หนี จาฆ่า ขวัญกู อ่อนไปแท้ดอมมึงสองสามเทือ จริงแหล่ว บัดนี้ กูบ่ต้านหาเมียให้แก่มึง แท้ แหล่ว หอยซ้ำต้านดอมนายย่าหญิงพอย ข้อยก็ ก้อยใจคองว่าย่าหมานเอามาให้

(แผ่นที่ 53) เดี๋ยวว่า ไอยะกาได้นางงามมาส่ง หลานนี้ หลานจัก หาบ่าวน้อยผู้ดีย้อยให้ย่าซม แท้แหล่ว ย่ากล่าวแล้วนายย่าเลยจา มึงอย่า จานันมันลั่กไล่กูอยากนอนแท้ ย่ากล่าวแล้วเลยเล่า ไปนอน คอน ๆ หลับยีบยานเลยแจ้ง แต่นั่น หอยบังท้าวเลยจาเอิ้นใส่ นายนั่น นายเฮ้ย สังมา เย็นอยู่ปิ้งการข้อยสิบ่คัว นั่นลือ ข้อยก็ คึดว่าเจ้าเป็นแม่แต่ภายหลัง แท้นา หมายว่ามาตายกับ อีย่านายบ่หนีแท้ จิงได้ จาตอมเจ้าให้หาเมียมากอด หัวนายเฮ้ย เจ้าจัก บ่คึดแท้เฮียมซอขาบลา

ไป ก่อนแหล่ว หลานจัก โซมกอดอุ้มเอามาเลี้ยงอีย่านาย นี้แหล่ว คันบ่ ได้อยู่ซ้อนหลานจักดุ่งเดินไป เอาแต่ เดือยคาเกาะดังงูเหลือมเฒ่า ข้อยก็ขอลาเจ้าพองายสิเดินดุ่ง ไปแหล่ว บ่อยากหนีบ่แพ้แหล่วหลานอยากได้ท่อแต่เมีย ย่าเฮ้ย หอยบัง ปากกล่าวต้านนายย่าเลยตกใจ คันว่าหอยบังหนีปะส่วนกูสิตาย แท้ บัดแต่ กูเอาเลี้ยงหอยบังบ่อืดอยาก สังแหล่ว ควรที่ กูชอกให้เมียซ้อนแก่มัน ชอบแหล่ว ย่าจิง ปากกล่าวต้านมึงยังเล่ากวนหู แท้นอ บ่เห็น มึงมีโคยอยากสิตายเป็นกะต้อ นี้เด กับทั้ง ตีนมือนั่นบ่มีสังอันจักกอด เขาตาย ผัวเมีย บ่กอดกิ้งกันแท้บ่อยู่ดอม นั่นตาย

(แผ่นที่ 54) ซาดที่ ผัวเมียนี้ฮักแจบอีหลีตาย กลางคืน หน้าต่อหน้าซมแก้มบ่อิ่มเป็น นั่นตาย กูก็เห็นกูนี้เอาผัวแต่ยังหนุ่ม บักหอยเฮ้ย กูก็ เอาพากพื้นยังน้อยพ่อแม่ยัง ย่ายัง ปากกล่าวต้านน้ำตาหลั่งไหลตก แท้แหล่ว คึดถก เถิงพายหลังพ่อแม่ยังเพียงพร้อม กูจัก เว้าแต่เค้าบางกูยังสาวก่อนเน้อ กูนี้ มาดาแพงกว่าเขาผูงเอื้อย แท้แหล่ว ก็บ่ ฟังคำเฒ่ามาดาใช้ซ่วง สังแหล่ว ตามแต่คึดแมนแม่งจิงไปแท้แลที นั่นตาย ก็หาก อยู่สนุกแท้ทาสาใช้ซ่วง ก็มีตาย ผูงหมู่ ช้างแลม้าก็มีแท้สู่อัน แหล่ว กูนี้ พ่อแม่ต้านสอนสั่งบ่เอาความ แท้แหล่ว ก็หาก ตามใจกูผู้เดียวสู่อันแท้ กูก็ เอาผัวซ้อนเทียมคึงฮักยิ่ง อันว่า พ่อแม่เฒ่าก็แพงแท้เกิ่งกู นี้แหล่ว กูก็ สุขอยู่ล้นคือดังอานยาฮาม นั่นแหล่วมือผัว กูยาวดังกะเดือนกยูงเฒ่า คันว่า หมดบุญเฒ่ามาดาพ่อแม่ เสียนั่น ผูงหมู่ อาวอาแลน้องทั้งอ้ายก็จากกัน นั่นตาย ผู้หลัก ตกลงใต้ผู้ใบ้ต่าวเมือเหนือ นี้แหล่ว เลยเล่า เหิงนานไปก็บ่เห็นกันแท้ อันว่า ของมูนอ้ายบันมาก็หายเปล่า หมดแหล่ว ผัวอยู่ซ้อนก็ตายจากกู นี้แหล่ว กูก็ ตกต่ำค้อยทุกข์ยากแสนถนัด แท้ตาย เป็นคอบ กรรมเวรกูบ่ฟังคำเฒ่า นั่นแหล่ว ตั้งแต่ อายุได้เจ็ดสิบสี่ปีปายนั่นตาย

(แผ่นที่ 55) ผัวกูตายจากกูปีนั่น เลยเล่า เวรสองเฒ่ามาดาพ่อแม่ มาตอบต้องถอมแท้ถึกกูนี่แหล่ว กูก็ ผิปากเว้าเย้าผู้บ่าวมาเป็นผัว มากแหล่ว บ่มี ไผคอยดูหน้าตากูแท้ กูนี้ เป็นคนแท้ไปมาเว้าปากเป็นตาย มึงนี้ เป็นอ่อมล้อมซาติชื่อแนวหอย ดังนี้ จักสิ มีไผขันกล่อมซมมึงแท้ นี้เด กูก็ฮุนแฮงแล้วสองวันเท่าค่ำ ตาย ตั้งแต่ เขาด่าป้อยคำเว้าบ่เชื่อกู แท้นา เขาว่ากูเป็นบ้าช่างจาคำบ่มี ว่าตาย ก็หาก คือคำเขากล่าวจาจริงแท้ แต่นั่น หอยบังต้านดอมนายเจ้าย่า กูเฮ้ย อดพอซ้ำเทือนี้บ่หมานแท้ก็จิงเขา ย่าเฮ้ย คำบูฮานต้านทำสันใดให้อดยิ่ง จริงตาย อดเอา สามเทือแท้แต่บูฮานเว้าก็จิงดี ว่าตาย ย่าจง ไปหลองเจ้าพญาเมืององค์ใหญ่ จริงเทิน ขอทาน สาวใช้ทาสาข้าสิโผดเฮา บ่อย่าแหล่ว เพิ้นก็ ทำบุญสร้างทุกวันคืนบ่ได้ขาด ตักบาตร ทั้งหยาดน้ำทุกวัน

แท้บ่ขาดคา แท้ดาย พระก็ ทศราชแท้บ่กริ้วโกรธโกรธา ทั้งเมืองเขาสู่คนยอย้อง ย่าอย่า กลัว เกรงย้านราชากลัวโกรธ สังเทิน อดโผดข้อยให้หลานได้อุ่นทวงแด่ท้อน หอยกล่าวแล้วอีนายย่า เลยจา มึงนี้ ผิจำกูให้ไปตายแท้แต่ว่า ทาสาข้าฝูงพ่อนาเขาทุกข์ยาก ก็ดี ยังบ่ ขันกล่อมซ้อนมึง นั่นสู่คนนั่นดาย

(แผ่นที่ 56) อันว่าทาสาข้าพญาเมืองใช้ช่วง เขาก็ สุขยิ่งล้ำล่างใดจิงสิเอา นั่นเด อันหนึ่ง บ่ใช่เด็กสำน้อยหัวไหล่เพียงกัน แท้ดาย เพิ่นหาก เป็นราชานั่งเมืองทงบ้าน ลือจัก ไปแต่มือได้ บ่มีสังจักถวายบาท มึงเฮ้ย อันหนึ่ง กูบ่ได้ปากเว้านำเจ้าแต่เกิดมา แท้นา ย่ากล่าวแล้วหอย เล่าดัน นายเฮ้ย คันบ่ กูนาเฮียมจักขาบลาวันนี้ คันว่า บุญเฮียมได้นางชมจิงคืนคอบ หัวนายเฮ้ย คันว่า บุญบ่ได้สิไปหน้าเที่ยวหา นั่นแหล่ว หอยกล่าวแล้วย่าเล่าเลยคนิง คันว่า หอยหนีปะส่วนกูสิ ตายแท้ ทุกวัน บ่ได้แคนเคืองแท้สิ่งใด แลนา อันว่า ของกินมีสู่อันเหลือล้น ควรกู ไปหลองเจ้า ราชาแต่จักโผด กูเทิน คันว่า เพิ่นโกรธกล้าจักฆ่าก็ช่างกรรมนั่นเทิน หลอนว่า บุญกูเฒ่าเคยเอา หอยเป็นที่เพิ่ง ไปนั่น บุญหาก เคยจ่องห้อยตายแท้คอบหอย ก็ช่างเทิน ย่าก็ ละชีวังแล้วจิงลง เฮือนไปฮีบ ก็หาก ย่อง ๆ เฒ่าสักเท้าเข้าเมือง หลังก่อมก้มย้ายย่างไปไว

(แผ่นที่ 57) แท้แหล่ว พอคาวอิดนั่งลงเซายั้ง พอคาวน้อยมีแฮงช้ำย้ายย่าง ไปแหล่ว ก็จิง เถิง ข่วงคุ้มนายเฒ่าเข้าไปใกล้สิฮอดทันทีหัวคันได นายเลยโจ๊ะหมอบลงคานเข้า นายก็ เซ็น ๆ ย้าน คานไปทั้งค่อย จริงแหล่ว ก็จิง เถิงแทบเท่าคันไดขึ้นนั่งบ่ติงแท้แหล่ว แต่นั่น เสนาเฒ่ามุนตรีไหล หลั่ง ขึ้นซาบไหว้พญาเจ้าอเนกนอง พระก็ ตรัสพระโอษฐ์ด้านต่อนำขุน บอละบวนหมดสู่อันจิงเซา ยั้ง แต่นั่น แสนหลวงเจ้าจิงแลลงใต้ล่าง ก็จิงเห็นย่าเฒ่าเซ็นย้านนั่งชง ก็จิง ก้อยกล่าวด้านถาม ย่านายสาว นายเฮ้ย กิจจะมีสิ่งใดจิงมาเฝ้า เฒ่าจิง ลีลาขึ้นมาเทิงทูลบาท จริงเทิน เฒ่าอย่า ย้านขึ้นมาท่อน จั่งซาบทูลเทียวเทิน ขุนกล่าวแล้วนายย่ามีนาน เซ็น ๆ กลัวขึ้นโฮงทั้งย้าน ย่าก็ ขึ้นม้มแล้วหมูบอยู่มีติง แต่นั่น ราชาตรัสอาชญาถามเฒ่า มีการด้วยสันใดจิงมาฮอด เฒ่าเฮ้ย เฒ่า อย่าย้านคำมีให้กล่าวมา นั่นเทิน พญากล่าวแล้วย่านอบยอมือ ก็จิง ทูลภูมีสั่นเซ็นทั้งย้าน ทานโทษ ถ่อนเฒ่าขอเพิ่งชีวัง พระเฮ้ย ขออย่า เอาเป็นผิดโผดหญิงคนไฮ้ แต่ท้อน อันว่า หลายเดียวข้า หอยบังมีหน่วยหนึ่ง คือดอยากได้เมียซ้อนกล่อมชม ว่าดาย

(แผ่นที่ 58) จำข้า ไปเที่ยวเว้า ทุกทั่วทั้งเมือง แท้แหล่ว ก็บ่ มีไผขันกล่อมชมหอยน้อย ข้าก็คืนเมือเว้ายังบ่เชาดันว่า จำข้า มาขาบไหว้ขอดอมไท้ให้ไผดผาย ข้าก็ กลัวพระบาทเจ้าพันหมื่นแสนอาโข แท้แหล่ว สุดแต่ ราชาผายสิไผดตัวคนเฒ่า อันว่า ย่ากล่าวแล้วทูลบาทเลยเชา แต่นั่น ราชาตรัสพระโองการดี ๆ แหล่ว เฮาบ่ โกรธาฮ้ายสันใดจักสิ่ง นายเฮ้ย เทียมดัง เฒ่าหากมา โอมอ่าวเอาเฮาขึ้นสู่บุญ นั่นแหล่ว เฮาก็ กินทานสร้างกองบุญก็มีมาก จริงแหล่ว อันว่า การดังนี้ เฮาบ่ได้ให้ทอดทาน เฒ่าเฮ้ย ไผจัก เป็นมิ่งเหง้าบักหอยน้อยอีย่านาย นั่นนอ ขุนกล่าวแล้วทาสาฮีบทูลถวาย อันให้ เอาหอยทามจงฆ่าเสียอย่าเลี้ยง ตูข้า เป็นข้อยเจ้าเช้าค่ำวันคืน อันว่า การนาสวนสู่คนก็ทำสร้างขอทาน เป็นข้อยเจ้าเท่าชั่วมรณา นี้เทิน อันให้เอาหอยบังเป็นผัวให้ฆ่าเสียอย่าเลี้ยง เขากล่าวแล้วพญาไล่เขาหนี สูบ่ ฟังคำกูฮีบหนีอย่าจาต้าน

(แผ่นที่ 59) พระกล่าวแล้วเขาฮีบลาไป เขาก็ เตียนขวัญนายย่าพอยหญิงเฒ่า ความบ่ ควรทูลแท้ สังมาทูลพระบาท ชาติที่ หอยขี้ล้ายบ่มีน้อมกล่อมชม แท้แหล่ว แต่นั่น ราชาเอิ้นฝูงสาวฮามใสส่องมาแหล่ว เขาก็ นั่งอยู่เฝ้าพญาเจ้าจิงถาม สูเฮ้ย ไผจักเอาหอยน้อยหลานพอยเป็นผัวมิ่ง ลือเด ไผหาก มักม่วนได้กูบ่ห้ามสิให้ทาน แท้แหล่ว พญาถามแล้วเขาทูลชีชว่า ตูข้า เอาบ่ได้นาเจ้าจงโผดผาย แด่ท้อน คันให้ เอาหอยนั่นคะแหนงตายดีกว่า เป็นข้อยเจ้าสู่มื้อคำไฮ้ก็บ่มี แท้ตาย เขากล่าวแล้วพญาเล่าจำหนี พระจิง ทันสาวสนมหลั่งมาเหลือล้น เต็มมะโลงกว้างโสมงามย้อยยิ่ง พระจิง ถามเผ่าผู้สนมน้อยสู่นาง เขาก็ ฮู้เหตุแล้วพร้อมพ่ำกันทูล บุญเคย เทียมภูมีก็บ่หนีวางเจ้าได้แหล่ว ทุกวันคืน ตั้งต่อเจ้าพระองค์ล้ำยอดบุญ นั่นนา พระจัก มอบให้เจ้าขุนหมื่นเสนา ก็ดี ทั้งชาวเมืองก็บ่เอาไผได้ พระเฮ้ย ทุกวัน บ่ได้เลี่ยวใจแง่จากพระองค์ แท้แหล่ว บ่ให้ หมายเทียมองค์แต่คนเดียวนี้ สาวสนมไหว้ทูลพญาชีชว่า เขาก็ ผะผู้กือล้านล่วงลง แท้แหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าทงเมืองยศใหญ่ พระก็ ต้านซ้ำข้าสาวใช้ล่วงไป

(แผ่นที่ 60) สูจง ไปทันน้อยเจ็ดนางพระองค์ลูก กูพุ้น ให้มัน มาพ่ำพร้อมกันแท้สู่นาง นั่นเน้อ พระกล่าวแล้วเขาฮีบเฮ็วไป เถิงเจ็ดนางกล่าวกลอนทูลไหว้ บัดนี้ ราชาไท้ปิตตาพญาพ่อ ให้มาเชิญแจ่มจ้าสู่นางแท้เทียวเปิง ว่าดาย แต่นั่น หกนางได้ยินคำฮีบ พร้อมกันไปก่อนน้องลุนน้อยบ่ทัน ก็จิง ฮอดพระพ่อเจ้าเขานั่งยอมือ ประนม ปิตตานั่งเลียนงามล้วน แต่นั่น ราชาไท้ปิตตาตนพ่อ ต้านต่อน้อยหกนางนั่น บ่นาน พระก็ เล่าเหตุข้อตามย่ามาขอ พ่อก็ ลงใจดอมย่านายมาต้านพ่อแหล่ว อย่าให้ เสียสัตย์เฒ่าเฮาพระองค์ผู้เป็นพ่อ นางเทิน เฮาบ่ให้แจ่มเจ้าเคืองแค้นแม่น

พระทัย พ่อแหล่ว คะแนม ไผขันเข้าเอาหอยปังหลานย่า เป็นมิ่งต้นผัวซ้อนกล่อมชม พ่อเทิน พ่อบ่ให้ยากแค้นทุกสิ่งสันใด แหล่ว อย่าให้ เสียสัตย์เฮาพ่อนางจาต้าน อันว่า ราชาต้านดอมนางเลย อย่า แต่นั่น หกอ่อนน้อยทูลไหว้พ่อพญา พระพ่อ กูนาให้เอาหอยปังเป็นผัวมิ่ง ชมนั่น แหนงว่า ตาย ดอบง้าวปิตตานี้บ่คะแหนง พระเฮ้ย ได้ว่า เป็นลูกเจ้าองค์เอกเสวยเมือง ดังนี้ บ่ได้ เป็นเมีย หลวงอยู่นั่งเมืองบ่เอาแหล่ว อันว่า หอยปังฮ้ายเทียมบุตราพญาพ่อ เป็นลือ

(แผ่นที่ 61) อันหนึ่ง คำจักเซงชว่าเว้าเฮืองเท่าดอบดิน นี้แหล่ว กลัวจัก เสียไชฮักยศพระองค์ลงแท้ บ่เคย มีผัวซ้อนนอนเดียวเท่าหมดชั่ว ไปแหล่ว บ่ใช่ แนวกล่อมซ้อนหอยแท้ ก็คว่าถาม พระเฮ้ย คำนี้ ฝูงบ่าวเว้าตามแต่คะเยิมจา นั่นเทิน ตัวใด ยืนมาค้างก็จิงเอาตัวนั่น ตูนี้ บ่ใช่ฮูปฮ่างฮ้ายโสมชั่วเป็นกะดัด แท้ดาย อันแต่ ชายพอสมหากสิมีผู้มาซ้อน หกนาง ทูลปิตตาเจ้าเลย เซาสงัดอยู่ แต่นั่น พระพ่อต้านหานางน้อย ผู้ลุน อันว่า แก้วเกดน้อยเจ้าอ่อนนางลุน นั่นเด สังบ่มาดอมกันพ่ำเพียงมวนพร้อม นี้เด พญากล่าวแล้วหกนางขาบยอมือ อันว่า นางลุนน้อยก็บ่มีไผเว้า แต่นั่น ราชาเจ้าจำเขาไปเอิ้นเฮียก เขาก็ ไปฮอดแล้วปลุกเจ้าตื่นมา นางฮีบ ไปอาบน้ำล้างเหงื่อสีไคล บอละบวนแล้วเลยเล่ามาปางกว้าง จันทร์มันเจ้าทาคิงโลมลูบ กับทั้ง ผัดเข้าแป้งดวงหน้าส่องใส แท้แหล่ว นางก็ สบใส่ชิ่นผืนค่าคำแสน สใบบังแผ่นแฮทางห้อ หูเจ้า ซ้ำใส่ต้างแหวนสอดสุบมือ แท้แหล่ว กับทั้ง สังวาลย์เดียนใส่คิงงามละย้อย นางก็ เหลือมสลาแล้วลงไปเฮ็วฮีบ ขึ้นไปเถิงพี่เอื้อยนางแก้วนั่งเฮียง แท้แหล่ว แต่นั่น พระพ่อเจ้าจิงต้านต่อนางลุน

(แผ่นที่ 62) พระพ่อ ยอมือไปใส่อีนายคนเฒ่า บัดนี้ นายสวนเฒ่ามีหลานผู้หนึ่ง โสมฮูปเนื้อเป็นแท้ดังหอย ลูกเฮ้ย หอยนั่น มันอยากได้น้อยหนุ่มเมียชม ว่าดาย นายก็ ไปถามเขาทั่วเมืองหมดถ้วน ก็บ่ มีไผต้านจักเป็นเมียหอยโข่ง ย่าจิง เดินดุ่งดั้นเถิงพี้ฮอดเฮา พ่อแหล่ว พ่อก็ ถามหมดแล้วสาวสนมใช้ช่วง ทั้ง ข้อยข้าสาวใช้ก็บ่เอา พ่อดาย ทั้งหมู่ ฝูงพี่เอื้อยแจ่มเจ้าทั้งหก ก็ดี ก็บ่มีไผขันกล่อมชม หอยแท้ ยังแต่ สายสมรน้อยใจเมืองเจ้าพ่อ ผู้เดียวแหล่ว เจ้าจัก ไปอยู่เลี้ยงผู้เฒ่าชมซ้อนกล่อมหอย ได้บ่ พ่อก็ ทำบุญสร้างทานไปหลายสิ่ง จริงแหล่ว อันว่า การดังนี้ยังบ่ได้ให้ทาน ลูกเฮ้ย พ่อก็ เซาเสียงไว้ตามแต่ใจนาง พ่อเทิน อย่าได้ กลัวเกรงสังว่าพ่อลองไยหลิ่นพ่อเนอ แต่นั่น ราชาต้านดอมนางแล้วอย่า หน่อยบ่ช้าพระนางแก้วจิงขาบทูล แท้แหล่ว สุดแต่ปิตตาพร้อมมาดาสิเลี้ยงเหลื่อมเป็นแหล่ว ให้เอา ข้อยหญ้าม้าทั้งช้างก็บ่ขืน แท้ดาย นางคานต้าน

เถิงมาดาพ่อแม่ สันนั่น พญาจิงใช้ทันเจ้าแม่เมืองมาพ่ำพร้อมพญาใหญ่เลยจา ดอมเทวีแม่เมืองสู่อันแท้ แต่นั่น พระแม่ต้านเอาอ่อนกูเป็นแม่ท้อน

(แผ่นที่ 63) แม่บ่ โกรธาขมสิ่งใด ก็ตามเจ้า แม่กล่าวแล้วนางเล่าเลยจา สุดแต่ สองพระองค์ตรัสสิ่งใด บ่ขืนได้ พระจัก ปงพะทานให้ทาสาใช้ช่วง ก็ดีนั่น ไผห่อน ขัดอาชญาเจ้าขืนได้สิ่งใดได้เด ไผผู้ ขัดคำเจ้ามาดาพ่อแม่สันนั่น บ่ห่อน เฉยเสียได้เฮือนเย้าก็หม่นหมองนั่นแหล่ว อันนี้พ่อแม่เจ้าคำปรารถนามี สิ่งนี้ จักให้ ไปเฮียงหอยช่างกรรมตัวข้า บ่ให้ เสียสัตย์เจ้าทั้งสองพ่อแม่ เสียแหล่ว สั่งข้า ไปกล่อมซ้อนหอยน้อยก็บ่ขืน ได้แหล่ว แต่นั่น ฝูงพี่เอื้อยผุยถ่มน้ำลายชังทั้งหลับตาหน่ายสะอางนางน้อง มึงมี ใจต่างแท้ตั้งแต่คือหมา ดังนี้ ดองแต่ ปิตตาถามให้สิ่งใดก็เอาถ้วน นั่นลือ มึงนี้ ทุกค่ำเช้าก็ตีดแต่แนวเดียว นี้แหล่ว อายุ มึงนี้สิบหกขวบปีเดียว แท้ สังมาพาโลพ้นอยากมีผัวสมเสบ สันนี้ เสียตาย มึงเกิดฮ่วมท้องตูนี้ หน่ายเด บ่คือเป็นลูกเจ้าพงศ์เผ่ากษัตริย์หลวง แท้น้อ เวรมึง นำเถิงสิดว่าขอกลางบ้าน นั่นแหล่ว มึงอย่า มาขอแท้ดอมตูจักเทือจริงตาย กะกุนหอยขี้ล้ายมึงมาว่าสิเอา ดังนี้ มึงยัง จักสิฮ้องเพิ่งตอมตูบ่อย่า แหล่ว มึงอย่าหวังตูจักสิอิดู มึงเทิน อันว่า ฝูงนายเอื้อยทั้งหกยังนาบด่า สันนั้น ลุนทะลาดน้อยเลยต้านตอบคำ

(แผ่นที่ 64) ขอแก่เจ้าเอื้อยพี่ทั้งหลาย บ่ส่อง เห็นบุญไผจักส่องใสไปหน้า เอื้อย มีหลายแท้ก็ขอวอนนำเพิ่ง ดอมเทิน ข้อยนี้ บ่เคยอยู่ซ้อนคนแท้เที่ยงจริง จวบหอยแล้ว อันว่าเวรไผข้องนำมาแต่ชาติก่อน ธรรมพระพุทธเจ้าสอนไว้ว่าบ่เห็น แท้ตาย บัดนี้ จักว่าเป็นเวรต้องสือบุญ นำส่งอวนตาย หลอนว่า หอยต่าวปิ้นเป็นท้าวฝูงเอื้อยสิปวดดอม บ่ฮู้ แต่นั่น นางลุนน้อยเลยเซาเย็นอยู่ ฝูงพี่เอื้อยจาต้านบ่เซา ชาติที่ หอยขี้ล้ายชาติชั่วเนาหนอง ดังนี้ มันจัก ปองเป็นชายดังพระอินทร์ก็ตามแหล่ว กูบ่ เอาใจห้อยดอมหอยกับเพศ สังแหล่ว คันว่า ตูหากยังมักแท้ให้ไปเข้าแผ่นแดง นั่นเทิน มึงอย่า กลัวเกรงย้านตูจักไปชิงยาด หอยนั่น เดียวว่าเอาแกงกินจิงสิคือควรแท้ แต่นั่น ราชาเจ้าจำนางเจ็ดอ่อนนี้ เมือสู่ห้องหอกว้างอยู่เย็น แท้แหล่ว แต่นั่น พระบาทเจ้าองค์ใหญ่พญาเมือง ยวงคำจาต่อเสนาเฒ่า บัดนี้ นางลุนน้อยขานคำนายย่า จริงแหล่ว บ่กว่าเจ้าพี่น้องจาต้านคำคอง นั่นเทิน ลือจัก เอานางให้วางไปโดยซื่อ ดีลือ คันว่าจัก เอาคำน้อยอีนายเฒ่าก็บ่มี นั่นตาย พระกล่าวแล้วขุนใหญ่เลยจา ตูบ่ โดยดอมองค์ต่างคองเมืองตั้ง

(แผ่นที่ 65) อันว่า นางนี้เทียมตังแก้วพิทูรย์ลูกประเสริฐ สังมา ไปเทียมสมกั่วซืนนามน้อยอาย แก่ เทพดาตั้งดอนแดนดงเถื่อน จริงดาย กับทั้ง อินทร์อยู่ฟ้าพรหมพร้อมสู่องค์ นั่นดาย แหนงว่า ให้ช่วงใช้ผูงจำหนวดไทขัน ชอบดาย กับทั้ง ทานตูผูงหมู่เสานาเฒ่า จักเอา นางไปให้ยังหอยก็เสียเปล่า จริงแหล่ว บ่มี ได้เวียกย้อนสิ่งใดแท้ท่องอัน ดอกดาย พระจัก เลี้ยงย่าเฒ่าเอามาโฮงดีกว่า จักส่ง นางนาฉน้อยไปนั่นส่วนสิเสีย บ่ยังแหล่ว แต่นั่น พระบาทต้านดอมท่านแสนเมืองเฮานี้ เป็นราชาปากอันใดบ่คืนได้ เทียมดัง หินหักแล้วสิเอาคืนมาต่อบ่ เป็นดาย ขุนกล่าวเว้าแก่นายเฒ่าให้ดี นั่นเทิน พระกล่าวแล้วขุนเล่าทูลถวาย พระหากหยายคำตรัสอาชญา สันนี้ ข้าจักมีคำเว้าดอมนายบ่ให้ยาก สังแหล่ว อันว่า การท่อนี้คำแก้ก็ง่ายดาย พระเฮ้ย ขุนกล่าวแล้วพญาเล่าเลยหนี เสด็จไปหอสูงนั่งเม็งบ่มีฮ้อน แต่นั่น แสนหลวง เจ้าจิงจาดอม นายย่า นายเฮ้ย เจ้าจงฟังข้อยนายเฒ่าจื่อเอา แท้ดาย เดี๋ยวนี้ แก้วเกดน้อยก็ขานว่าจักเอาหอย แท้แหล่วอันว่าคองราชาค่าดองก็พอฮ้อย ช้างแลม้าพร้อมพ่ำงัวควาย มณีนิลแสงค่าแพงพอฮ้อย

(แผ่นที่ 66) กับทั้ง หญิงชายพร้อมสาวฮามก็ฮ้อยหนึ่ง ย่าจัก หาหมู่นี้ยังสิได้ดังใด นั่นเด มึงบ่ได้ดังนี้อย่าคองอ่าวหานาง นั่นเทิน ให้มึง หามาทันเมื่อยามวันเช้า มึงหาก หาบ่ได้กูจักฆ่าฟันเสียจริงแหล่ว มึงหาก มาประสงค์เอาหน่วยสวรรค์ เมืองฟ้า ขุนกล่าวแล้วนายขาบยอมือ ให้ไป หาทางใดทุกข์จนนาเจ้า ทุกวัน ขอกินข้าวดอมชาวเมืองทุกเช้าค่ำ ขุนเฮ้ย ขอให้ โผดผู้เฒ่าเอานางน้อยดุ่งเมือ มื้อนี้เทิน นายกล่าวแล้วขุนใหญ่โกรธา มึงอย่า หวังจักเอานาง เมือเทือเดียววันนี้ มึงฮีบ เมือหาแท้ของคามฮ้อยคู่ หาหมู่นั่นบ่ได้กูสิฆ่าให้ตาย แท้แหล่ว ย่าก็ ซด ๆ น้ำตาบ่าพุมพาย มากแหล่ว บัดนี้ เวรมาเถิงคอบเคืองคึงเฒ่า แลนอ เวรกู เคยตายด้วยคอบหอยตัวถ่อยบางนี้ มันอยู่ไหความบ่เคืองแค้นสิ่งใด นั่นเด ตายดับบักหอยเฮ้ยกูมาทงทุกขเวท ดอมนี้ บ่ได้ของเครื่องฮ้อยวันเช้าส่วนสิตาย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 67) กับทั้ง สั่งขี้มูกขี้เท่อเล่าทั้งไอ ในใจเจ็บแสบทวงอีนายเฒ่า แต่นั่น เลยเถิงเท่าหัวคันไดจิงยืนอยู่ คอมว่า หายเมื่อยแล้วนายเฒ่าจิงขึ้นไป แท้ดาย เถิงแห่งห้องทันทีกลางเฮือนนายเลยเซานั่งชงหมองหม่อม แต่นั่น หอยปังต้านถามตนนายย่า นายเฮ้ย สังมานั่งอยู่เล้าการเจ้าสิ่งใด นั่นเด สังบ่ ปากกล่าวเว้าต้านต่อตนหลาน นี้นอ เจ้าก็ ไปหาเมียให้เฮียมยังได้ นั่นลืออันว่า หอยถามแล้วนายสวนก้อยกล่าว บัดนี้ กูก็เมือแทบเท้าพญาเจ้าก็ขาบหลอง แท้แหล่ว เพิ่นก็มีอาชญ์ต้านบ่ขืนบูฮาน ไผจัก ขันเอาหอยก็บ่ขืนคนนั่น พระก็ ทันสาวใช้ทั้งทาสาสนมหนุ่ม ทั้งลูกเจ้า

เจ็ดนางน้อยก็หลั่งโฮม แท้ตาย พระก็ ถามทุกข์ถ้วนไผบ่อาจขันอาสา ว่าบ่เอามึงเทียมได้แหล่ว ยังแต่ นางลุนน้อยเกสินีแก้วเกด นางก็ ตรัสล่ามไว้ตามให้พ่อพญา นั่นตาย พระจิงต้านเตือนท่าน หลวงแสน การใดควรบ่กว่าเสนาเฒ่า อันว่า ในใจเจ้าอยากเอานางมาส่ง วันนี้ บ่อยาก เอาซีกเสี้ยวพอเฟื่องถ่องสลึง แท้ตาย พระก็ ปรารถนาได้นีรพานดวงยอด พระจัก ทานทอดให้วันนี้ แก่เฮา แท้นา ท่อว่า ยังขัดขวางแสนเมืองเสนาใหญ่ ให้เฮา หาเครื่องฮ้อยถวายเจ้าจิงสิวางว่าตาย

(แผ่นที่ 68) คนหญิงพร้อมคนชายก็ฮ้อยคู่ ช้างแลม้าพอฮ้อยดังเดียว งัวควายพร้อมสันเดียวฮ้อยคู่กับทั้ง แก้วค่าล้านพอฮ้อยสู่แนวว่าตาย กับทั้งเงินคำพร้อมอาภรณ์ก็ฮ้อยสิ่ง เถิงเมื่อ วันหน้าเช้าไปถวายเจ้าก่อนงาย ว่าตาย คันบ่ ได้แต่เช้าเพิ่นจักฆ่าตัดคอ แท้แหล่ว กูจิง มีคำเหงาโศกตรอมกลัวย้าน บัดนี้ กรรมกูเฒ่าทั้งมึงสิตายตุ่ม ไปแหล่ว เฒ่าก็ ยังกล่าวต้านน้ำตาย้อยหลั่งไหลแม้แหล่ว มึงฮีบ ไปหาท่อนขอคามฮ้อยคู่ มึงหาก เยี่ยวย่องยื้อเอาหน่วยพระจันทร์แจ้งที่ฮุ่งนั่น มึงหาก หาบ่ได้กูจักมิ่งมรณา บ่ยังแหล่ว กรรมจัก ไปเถิงมึงบ่เกิดมาจริงแท้ มึงนี้ พาโลให้กูตายเป็นเที่ยง จริงแหล่ว มึงเป็นหอย อยู่ก้อมดอมหมายซ้อนบ่อนสูง ดังนี้ เฒ่ากล่าวแล้วน้ำตาหลั่งไหลลง เซ็น ๆ จิตย่าวยมกลัวย้าน แต่นั่น หอยบังต้านดอมนายไถนโศก เดี๋ยวว่า ย่าจวบซู้ของเจ้าเก่าเหิง นั่นตาย กลัวว่าซู้ยายเฒ่าพร้อมพ่ำหลายชาย พากัน มาดาดีนำอีนายข้อย นั่นตาย เจ้าจิง ชลทาย้อยบ่เซาสะอื้นอยู่ สันนี้ เป็นดัง ข้อยกล่าวเว้าหัวนายไห้ก็ หากควร ย่าเฮ้ย อันว่าตามแต่เครื่องแลฮ้อยชลเนตรสันใด ย่าเฮ้ย เฮียมจัก อาสาขันบ่ให้เคืองตัวเจ้า

(แผ่นที่ 69) เพิ่นหาก เอาเครื่องฮ้อยคือสิส่งนางมาบ่อย่าแหล่ว คันบ่ เอาอันใดข้อยบ่คองชมน้อยเจ้าอย่า ชลทาไห้ทั้งใจอย่าแค้นคั่ง เทิน หอยอยาก ได้อยู่ซ้อนก็วางให้แก่บักหอยนี้เทิน ย่าจงเอาตัวข้าหอยบังลงใต้ล่าง จริงเทิน คันว่า ย่าขี้ค้านให้บายถิ่มแกว่งลง นั่นเทิน หอยกล่าวต้านนายย่าโกรธา มึงหากเลิง ๆ จาสวกไถนกูเฒ่า อันน้ำคำดังมึงนี้เป็นซู้ตัวกูแต่ยังหนุ่ม จริงดายบาดเฒ่า มึงจิงพ้อไถนเฮื้องใส่กู ดังนี้ อันหนึ่ง ตัวบ่มีแล้วมึงมาจาว่าหาง่าย สันนี้ อันว่า การเครื่องฮ้อยมึงจาเว้าง่ายดาย ดังนี้ คันมึง มีของพร้อมอาภรณ์ผ้าผ่อน สันนี้ สังมา ให้กูนุ่งชิ่นเฮี่ยนไปหาเจ้าพระยอดเมือง นั่นตาย ย่ากล่าวแล้วหอยเล่าเลยจา ย่าไปเถิงปรางสุขม่วนงั้นเสียงส่ำแท้ คันว่า บุญหลานได้แก้วเกดเป็นเมีย เมื่อใด ย่าจัก กลายเป็นสาวสว่างเวรดาวนั่น ย่าเฮ้ยเดี๋ยวนี้ เวรลาเจ้าพายหลังยังมาจ่อง จริงแหล่ว ย่าจง อดออมไว้ไปหน้าหากสิเฮือง ย่าแหล่ว

หอยกล่าวแล้วนายย่าผายน้ำลาย กูหาก ซังมึงมาบากเป็นกะต้อ คันบ่ เห็นแก่ตาแท้กูบ่มีใจเชื่อ มึงแหล่ว มึงจง ไปอย่าช้าหามาให้ค่าดอง เที่ยวเทิน คอมว่า ย่ากล่าวแล้วนายแกว่งหอยลง หอยก็ดำดินบุบ่นไปทางพื้น

(แผ่นที่ 70) ก็จิง ไปเพียงพื้นดงหลวงบุออก จริงแหล่ว เป็นฮูปท้าวงามล้ำดั่งพระอินทร์ แท้แหล่ว บาจิง ยอตีนต้องทำยังปุมปลวก แต่นั่น ปลวกหลั่งล้นมาเผ้าบ่นาน พระบาทท้าวต้านต่อฝูงเขา บัดนี้ การเฮามีให้สูปองป้าน ให้ได้ งัวควายช้างม้ามิ่งเงินคำ กับทั้งหญิงชายสาวบ่าวฮามพอฮ้อย พิทูรย์ แก้วมณีนิลลูกประเสริฐมี คู่ฮ้อยสู่อันแท้เที่ยวเบิง นั่นเทิน คอมว่า เจ้ากล่าวแล้วเขาฮีบเตาตา อึงคะลึงเสียงมี่มันพอฮ้อย ปลวกก็ เป็นคนแท้หญิงชายฮ้อยคู่ มดดำ กลับกลายปิ้นเป็นควายแท้มาก หลาย มดแดง กลับกลายปิ้นเป็นหมู่งัวแดง ก็หาก มีเหลือหลายหมู่คณาพอฮ้อย แม่เป้ง เป็นช้างสาร ตัวใหญ่พังพาย มีเหลือหลายอเนกนองพอฮ้อย มดลวานลิ้นซ้ำแปลงตัวกับเพด เขาก็ เป็นฮูปด้วงเงิน แน่นบาทสลึง มากแหล่ว

(แผ่นที่ 71) หินแฮ่ เป็นหน่วยแก้วลูกประเสริฐใสแสง ก็หาก ตามแสนเมืองกล่าวจาพอฮ้อย ใย แมงมุมนั่นให้เป็นแพรขาวเทศ อันว่า แมงชี้นย่างเป็นลั่วแลแฮ แท้ดาย มดง่าม เขาแปลง ถ้วยทั้งชามพานใหญ่ ทั้งหมู่ โอตักน้ำขันแก้วกาบบัว แมงมอ แปลงหมู่ชวบใส่แจ่วทั้งเกลือ แมงไย แปลงทู่คำมีพร้อม ฝูงหมู่ มอดแลด้วงเขาแปลงเป็นบ่วง เขาจิง ทูลบาบุญว่าสำบวนสู่อันแท้ บาจิงพา เมือห้องเฮือนนายเฮ็วฮีบ นายจิง ปบแล่นเยี่ยมเห็นแล้วล่ำดู นายก็ เซ็น ๆ ย้านจักทางใดไหลหลั่ง มานั่น ย่าจิง นั่งอยู่สี้ในห้องบ่ติงได้แหล่ว แต่นั่น บาไทท้าวปิ้นต่าวเป็นหอย ก็จิงก้อยเสียงใสใส่ นายโยงเอิ้น ข้อยก็ มาเถิงห้องหัวคันไดนายย่า เสียแหล่ว เจ้าอย่าช้าเอาเฮียมขึ้นสู่เฮือน แด่แม หอยกล่าวแล้วย่าเล่าดีใจ ยาจิง ลงเอาหอยขึ้นเฮือนบ่มีช้า แต่นั่น หอยจาต้านดอมนายเจ้าย่า บัดนี้ ข้อยหาเครื่องฮ้อยมาแล้วบ่กว่า นั่นเทิน ย่าจิง พาเขาเข้าเถิงโฮงพญาใหญ่ จริงเทิน ไปมอบให้ ของฮ้อยสู่อัน นั่นเทิน คันว่า พระบาทเจ้าทั้งหมู่เสนา ถามนาย เอาแต่ที่ใดมาจิงหาได้ ย่าจิง ทูลจอมเจ้าว่าไปหาขอเพิ่น เอาตายเพิ่นหาก ฮับเครื่องฮ้อยเอาแล้วสู่อัน ดังนั่น ย่าจง ขอนางแก้ว มาเฮือนเฮาพร้อมพ่ำ จริงดาย เพิ่นบ่ ให้มื้อนี้ของฮ้อยก็อย่าถวาย แท้ดาย เฮาหาก ส่งขึ้นแล้วให้ เพิ่นส่งปลามา ชอบดาย เพิ่นหาก เอาของเฮาก็ให้นางมาพร้อมพ่ำ จริงดาย

(แผ่นที่ 72) อันว่า หอยกล่าวแล้วย่าเล่าดีใจ ย่าจิง เอาหอยไปใส่หมอนวางไว้ ย่าก็ ยินละอา แท้หอยไปน้อยหนึ่ง เลยเล่าได้ของฮ้อยหลั่งมา ดังนี้ มันจิง ไปขอกู้ดอมไผมาโดยง่าย สันนี้ ลือว่า บุญมากล้นเทวดาให้ก็จิงเบิง นั่นเด ย่าคนิงแล้วจิงลงไปพ่าวพั่ง ฝูงหมู่ คนแลม้างัวควายช้าง หลั่งนำ แท้ตาย นายก็ เข้าสู่ห้องเมืองใหญ่เถิงสนาม ย่าก็ ลีลาคานเข้าไปทูลเจ้าข้าเฒ่า หามา ได้ค่าตองนางคบไคว่ จริงแหล่ว ถวายแก่ พระบาทไท้เมืองล้านจงฮับเอา ข้อยเฒ่าเทิน อันว่า หอยบังน้อยก็มีคำต้านสั่ง มาแหล่ว คันพระ ฮับเครื่องฮ้อยขอนางน้อยดุ่งเมือว่าตาย แต่นั่น ย่ากล่าว แล้วแสนเมืองเล่าคนิงใจ อีเฒ่า นั่นไปหาแต่ที่ใดจิงหาได้ แสนเมืองเจ้าคนิงใจแล้วอย่า ก็จิง ปากกล่าวต้านถามเฒ่าย่าสวน ย่าก็ ไปหาได้ทางใดมาฮีบ สันนี้ แต่นั่น ย่ากล่าวต้านไปขอกู้เพิ่นมา เฒ่าตาย ย่ากล่าวแล้วขุนใหญ่เลยจา มึงอย่า คองเอานางเมือสู่หอยมึงเทิน เดี๋ยวว่า มึงหาได้เงิน คำพอหมื่น

(แผ่นที่ 73) แก้วค่าล้านก็พอหมื่นเสมอกัน ควรกู วางนางคานก็สิวางคราวนั่น มึงจง คืนเมือท่อน หามาเฮ็วฮีบ จริงเทิน คันมึง หาบ่ได้กูนี้สิฆ่าเสีย แท้แหล่ว มึงนี้ ตั้งบ่ฮู้ดูง่ายบ่มียำ ดังนี้ ว่าจัก เอานางเมือเทือเดียวเพียงพร้อม ดังนี้ แต่นั่น นายสวนเฒ่าไอยะกาย้านสั่น ย่าจิงอดออมตั้งใจได้ ขาบทูล จักว่า ให้เฒ่าได้ทันที่ทางใด เจ้าเฮ้ย ทุกวัน ไปขอกินนำเพิ่นทานก็ทั้งเยิ้น ขอให้ ขุนหลวง เจ้ากูนาผายโผด เอาเทิน หากเป็น ข้อยแจ่มเจ้าเมืองนี้แต่เกิดมา เฒ่าตาย ขอให้ กูนาเลี้ยงคน พอยทุกข์ยาก พระหาก ทานนางนาถให้บุญก็ได้มากหลาย เฒ่าตาย แต่นั่น หลวงแสนซ้ำจาตอบนาย สวน กูจัก ทานเอาบุญอันอื่นยังบ่มีแพ้ มึงว่า เป็นข้อยเจ้าสังมาเล่าเอานาย ดังนี้ มึงก็ เป็นคนจน เล่าดันหาขอไท้ ให้มึง เมือหาแท้ของคามพอหมื่น คันมึง หาบ่ได้สิไล่ซ้ำฆ่าเสีย นั่นแหล่ว ขุนก็ นาบเพ่ง ๆ นายฮีบย่างพลันหนี เซ็นจิตสั่นสายกลัวย้าน ย่าก็ สักขมเท่าตามไต่ทางเมือ อันว่า ฝูงของคามหลั่งนำนายเฒ่า ย่าก็ เซ็น ๆ ไห้เถิงกลางเฮือนแล้วนั่ง ใจเฒ่า ยังคั่งแค้นทั้งไห้ปากบ่ เป็น แท้แหล่ว พอคาวน้อยหอยบังจิงถามย่า

(แผ่นที่ 74) อันว่า พระแผ่นหล้าเมืองล้านโกรธเค็ม นั่นลือ อันว่า ของเครื่องฮ้อยสังมาเล่าคืน มา ดังนี้ การนี้ มีสันใดย่ากูจิงยมย้อย นี้นอ หอยกล่าวแล้วย่าเล่าเลยจา อันว่า ราชาดีดังพระ อินทร์เมืองฟ้า ย่าตาย มีแต่ หลวงแสนเจ้าจาแข็งสุดขนาด จริงแหล่ว อันว่าของเครื่องฮ้อยควร ท้าวสู่นาง ว่าตาย คันอยาก ได้นางน้อยหาเครื่องหมื่นพลัน ว่าตาย อย่าให้ กายวันลุนสิฆ่าเสียบ่ มีเลี้ยง ว่าตาย ออกปากต้านตั้งแต่จาตัดคอ นั่นแหล่ว มันก็ กินสุราบ่เหือดคึงสู่วันแท้ ย่าก็ เป็นใจ

แท้แสนเมืองมาป้อยด่า บ่ได้ อุ้มลูกเต้าหลานเหง้าแห่งชุน ย่าตาย แต่นั่น ย่ากล่าวแล้วหอยเล่าเลยจา ข้อยก็ คอยลิงเห็นเหตุในความชุนเฒ่า มันก็ คึดอยากได้แก้วเกดเป็นเมีย บ่อย่าแหล่วมันจึง จาคำขัดค่าดองเป็นกะด้อ ปางนี้ เขาขวี่ช้างเฮาย่างทางตีนย่าเฮ้ย ยามใด เฮาทงพายสารจิงนอนเข็ญแก้ว ย่าอย่า ได้คั่งแค้นจิตทะจอดในใจ ดังนั่น ชาติที่ เทียวสงสารบ่เที่ยงคือคำเว้า ย่าอย่า กลัวเกรงย้านของคามด้ามแลหมื่น สันนี้ ไว้ให้ หอยหน่วยน้อยสิหาได้ง่ายดาย ย่าเฮ้ย เจ้าอย่า ชลทาให้เสียน้ำตาดายเปล่า สังเทิน บ่ใช่ ผัวอยู่ซ้อนทั้งชู้มิ่งมอน นั่นตาย

(แผ่นที่ 75) คำเขา อันด่าป้อยบ่แม่นคือเสือ ดอกดาย เกิดเป็น ทัณฑ์ดังเขาพาดตีกองขี้ นั่นแหล่วย่าจิง ฟังเสียงน้อยหอยปังก้อยกล่าว คือดัง อินทร์อยู่ฟ้ามาต้านดังเดียว นั่นตายย่าก็ คึดฉลาดฮู้หอยต้านปากค่อง ทำจริง บ่มีคำจริงต่อหอยเย็นปิ้ง แต่นั่น สุริโยค้อยคาลงลับพุ่ม แสงคุมเข้าเขาแก้วเหลี่ยมเสมน แท้แหล่ว นายก็ ลีลาย้ายไปนอนในบ่อน น้อยบ่ช้ายามห้าฮอดเถิง แท้แหล่วหอยจิง บอกย่าเฒ่าเอาลงไปใต้ล่าง ย่าบ่ช้าเอาหอยน้อยล่วงลง ฮอด ใต้ล่างแล้วย่าเล่าเลยวางก็จิง ลีลาไปเนงนอนเลยแจ้ง อันว่า หอยปังเจ้าดำดินบุบ่นไปแหล่ว ฮอดที่ ดงใหญ่กว้างหอยนั่นจิงออกมา แท้ดาย กับเพศ เป็นฮูปท้าวคืออินทร์หล่อแปลงโสม ตะโนมโสมสีสองใสคือแก้ว บาจิงยอตีนต้องทำยังจอมปลวก เขาก็ ฮู้เหตุท้าวแต่หลังแล้วฮีบพลัน คับคั่งช้างม้ามิ่งงัวควาย มากแหล่วพิทูรย์หลายทั้งเงินคำแก้ว กาสาผ้าหลายหาบคับคั่ง ท้าวบ่ช้าพาเข้าสู่นาย ย่าก็ ฮู้เลศท้าวมีวาดอาคม อันแต่ ไปยืมเขาบ่ห่อนมีบานี้ แต่นั่น หอยปังน้อยโยงเสียงเอิ้นย่า ข้อยก็ มาฮอดแล้วเอาเฮียมขึ้นเที่ยวเปิง แด่ท้อน หอยกล่าวแล้วย่าฮีบเลยลง ย่าก็ เอาบาคานขึ้นมามีช้า

(แผ่นที่ 76) ย่าก็ เอาหอยไว้เทิงหมอนของเก่า แต่นั่น หอยจิงเว้าดอมเฒ่าย่าตน ย่าจง พาเขานี้ไปถวายพญาใหญ่ จริงเทิน ของหมื่นได้สู่อันแท้บ่หลอ ว่าเนอ บัดนี้ ควรคือแท้ค่าดองนางแก้วเกดขอให้ ภูบาทเจ้าพะทานน้อยตุ่งมา ว่าเน้อ หอยกล่าวแล้วนายย่าพลันไป ฝูงหมู่ ของคามนำย่านายไปพร้อม ก็หาก อึงคะนึงแท้ตามทาง มัวมืด ฝูงหมู่ ช้างแลม้าตัวท้าวแหนดัง แท้แหล่ว แต่นั่น ทั้งเมืองพร้อมพากันมาเบิ่ง เขาก็ เห็นย่าเฒ่าสักเท่าไปก่อนเขา แท้แหล่ว เขาก็ แซว ๆ เว้าค่าดองอีนายย่า หอยจัก เอาเกดแก้วนางหล้าลูกพญา ว่าดาย ย่านี้ พะโลแท้มีของมาชุกเชื่อง เสียน้อตั้งแต่ ไปเที่ยวบ้านขอข้าวเพิ่นกิน แท้นา ดันกู ฮู้ดังนี้ว่านายย่ามีของกูจัก ขันเอาหอยแต่เมือนายมาถามถ้อย เจ็บอกเต้บ่เคยเป็นสะใภ้ย่า เสียนอย่าก็ มากล่าวต้านถามกูแท้แต่เหิง นั่นนา สาวก็แซว ๆ เว้าทั้งเมืองชว่า ๆ หญิงชายบ่าวเฒ่าเขาเว้าสู่คน แต่นั่น ย่าฮอดคุ้มหอราชสนามหลวง

ย่าจิง ลีลาไปขาบทูลพญาเจ้า ทานโทษท่อนพระเพิ่งชีวัง ข้าก็ ไปหาของค่าตองพระนางแก้ว ข้าก็หามาแล้วแลอันพอหมื่น จริงแหล่ว

(แผ่นที่ 77) ขอถวาย พระบาทเจ้าบุญกว้างฮับเอา ข้าเฒ่าเทิน แล้วให้ทานเกดแก้วน้อยนางนาถเมือเฮือน นั่นเทิน อันว่า หอยปังยังเฮือนคองน้อง พระเฮ้ย บัดนี้ สมควรแล้วของดองพอหมื่นควรแล้ว ขอให้ ผายโผดให้นางน้อยสู่ผัว พระเฮ้ย แต่นั่น แสนเมืองต้านจาดอมนายย่า มึงปากกล่าวเว้าตามแท้แต่ใจ ดังนี้ อันว่า ของเครื่องฮ้อยอ้ายหอยสู่ผองตาย นั่นดาย อันนี้ เป็นราชานั่งเมืองแสนกว้าง แท้ดาย บัดนี้ ได้เครื่องพร้อมคนหนึ่งมาถวาย ดังนี้ ควรหอยมาสู่นางเจ็ดมื้อ นั่นดาย มึงจัก เอาเมือแท้วันเดียวก็บ่ส่ง มึงแหล่ว เดี๋ยวว่า ได้เครื่องตื้อมาให้จิงสว่าง แท้แหล่ว ย่าจง คืนเมือเอาเว้าหอยปังเฮ็วฮีบ ให้ได้ ของเครื่องตื้อวันเช้าอย่านาน คันบ่ ได้ท่อนั่นมึงจักมิ่งมรณา บ่อย่าแหล่ว ทั้งหอยปังจี่กินวันหน้า ขุนกล่าวแล้วย่าเล่ายอมือ ขอให้ ขุนกูนาโผดลงพอด้วม ขอทานถวายเจ้าพอแสนทุกสิ่ง จริงเทิน ขุนจง ผายโผดข้าคนไฮ้ต่ำพอย แต่ท้อน ย่ากล่าวแล้วขุนฮีบเฮ็วขาน มึงหาก ขอดอมกูก็ให้หาพอล้าน นั่นเทิน คันหาก กลายวันหน้ากูจักเอาตื้อหนึ่ง คันว่าได้มื้ออื่นเข้าสิเอาล้านโผดมึง นั่นดาย มึงบ่ ให้ท่อนั่นคองท่อถ้าตาย นั่นเทิน

(แผ่นที่ 78) มึงฮีบ เมือหาหอยให้ซ่อยปองมึงเฒ่า ขุนกล่าวแล้วย่าเลยเฮ็วพลัน เถิงเฮือนตนกล่าวจาหอยน้อย อันว่า ของเฮาได้หาถวายพอหมื่น สันนั้น ควรเจ้า ไปสู่พุ้นเจ็ดวันแท้ก็จิงมาว่าตาย คันว่า เฮาอย่าได้มื้อหนึ่งวันเดียว ดังนั่น ให้เฮา หาไปถวายมื้ออื่นมีพอล้าน คันหากกลายวันหน้าเขาจักเอาตื้อหนึ่ง จริงแหล่ว บ่กว่า เจ้ากิ่งแก้วหอยน้อยค่อยคนิง ย่าเทิน ย่ากล่าวแล้วหอยเล่าเลยจา สังมา เป็นสองเสียงบ่เข้าใจนำแท้ จักสิ เอาพอตื้อก็วาจาให้เว้าขาดแม้ขุนจัก โผดย่าเฒ่าจักเอาล้านก็ขาดความ นั่นแม้ บัดนี้ ย่าอย่าค้านฮีบต่าวคืนไป ก่อนเทิน เถิงหลวงแสนอย่านั่งลงให้ยืนเว้า ย่าจง ถามหาฮีตคองดองตั้งแต่ง ขุนจัก เอามากน้อยท่อใดแท้ให้ว่ามา นั่นเทิน หอยกล่าวแล้วย่าฮีบเฮ็วลง ย่าบ่ กลัวเกรงย้านย่างไปทั้งฟ่าว ย่าก็ ไปเถิงคุ้มโยงเอิ้นถ่องถาม ดูราเจ้า ขุนหลวงผู้ใหญ่ เฒ่าเฮ้ย ค่าตอง เจ้าเกดแก้วท่อใดแท้จริงสิเอา นั่นเดหอยปัง ใช้ข้อยเฒ่ามาถามให้ถ้วนถี่ จริงดาย เจ้าจัก เอามากล้นท่อใดแท้ให้ว่ามา เที่ยวเทินขุนอย่า ได้กล่าวต้านความว่าเป็นสอง สิ่งนั่น ขุนจัก เอาท่อใดให้ว่ามาตงนั่น ย่าก็ ยืนบักตูคุ้มโยงเสียงเอิ้นใส่

(แผ่นที่ 79) ขุนใหญ่ได้ยินแล้วจิงล่ำแยง ขุนก็ เห็นนายเฒ่าปักตูยืนอยู่ ขุนโกรธกล้าจาเอิ้นใส่อีนาย มึงนี้ ตั้งบ่ฮู้ยืนปากถามกู ดังนี้ โทษมึง มีพอตายบ่สงสัยแท้ กูบ่ ซาคนเฒ่าเป็นหญิงบ่ฮู้ฮีตสันนี้ มึงนี้ คนเฒ่าแท้คำฮู้ก็บ่มี ดังนี้ มึงอ้าง ของมีแท้จิงถามกูให้ดักแน่ จริงแหล่ว เดี๋ยวว่า มึงจักได้มากน้อยท่อใดแท้สิไหว้สา นั่นดาย อันนี้ มาว่าอ้างโอษฐ์เว้าคือดังมึงมี ดังนี้ บัดนี้ กูจักจาคำเดียวให้มึงหาได้ คันบ่ ได้เครื่องตื้อกูบ่ยอมวางนาง แท้แหล่ว ให้มึง ไปหามาอย่าให้กายวันหน้า คันมึง ได้เครื่องตื้อมื้ออื่นบอละบวน ดังนั่น กูจัก วางนางลุนส่งไปบ่ขืนแท้ อันว่า พายสารช้างตัวเพียง ง่าไม้ จิงเอาตาย ให้งายางโต่งกวงงวงช้อนเถิงงวง นั่นดาย ให้มัน เป็นเก้าเท่าลิงลากจำดิน แท้ดาย กับทั้ง หางยาวบัดแผ่นดินสู่ตัวแท้ อย่าให้ มีตัวน้อยตัวฮามสับไคว่ กันดาย ให้ได้ตัวใหญ่ล้วนพายแท้ท่อกัน นั่นเน้อ อันว่า กุดชะโลช้างพังก็ให้ใหญ่สู่ตัวดาย ให้ได้ หางลากพื้นดินแท้สู่ตัว นั่นเน้อ อย่าให้ มีบาดแป้วเท่าทั่วทั้งตัว นั่นดาย คันยัง มีทางติสิม่ามึงบ่มีเลี้ยง กับทั้งงัวควายพร้อมอาชะไนยให้สูงใหญ่ จริงดาย

(แผ่นที่ 80) ฝูงหมู่ สาวบ่าวให้งามล้วนสู่คน นั่นดาย เงินก็ ให้เป็นเงินแท้อย่าแกมซืนแกมกั่ว จริงดาย คำก็ ให้คำแต่เบ้ากูนี้จิงสิเอานั่นดาย มึงจง หาเอาแก้วให้คงคุณหมดสู่หน่วย จิงเอาดาย บั่งนั้นให้มันแขวก็จิงเอา แท้ดาย กับทั้ง กาสาผ้าแฮลายปักเถ้าเก่า คันหาก มีฝ้ายกั้วแกมเข้าสิ่ม่ามึง แท้แหล่ว มึงหาก เมือหาข้อมาถามเอาความยาก ใส่มึงแหล่ว โตบ่ มากล่าวอ้างถามข้อฮัดความ ดังนี้ ขุนก็ จาพง ๆ จามัดศอกเต็มหู มากแหล่ว ย่าจิง วาจาเสียงใส่ขุนโยงเอิ้น ขุนเฮ้ย คันบ่ได้พ่ำพร้อมครบเครื่องฮีตคอง ดังนั่น ข้าจัก ถวายชีวังให้ม่าเสียอย่าไว้ทั้งตัวข้าทั้งหอยอย่าเลี้ยงเหลื่อม ไปเทิน ย้านท่อขุนสิหน้าหล้าเบื้อตากะด้างเบิ่งหอย นั่นเด ย่ากล่าวแล้วขุนหลวงโกรธโกรธา ขุนก็ ดึงแขนลุกด่านาคนเฒ่า แต่นั่น นายสวนย้านขุนมาตีจิงปบแล่น ไปแหล่ว ย่าก็เหลียวงวกหน้าขวาซ้ายย่างเบิง แท้แหล่ว ย่าก็ สักข่มเท้าทั้งช่าวหาลม ดึงนายมีเหื่อไหลหลามย้อย ย่าก็ ตามทางเท่าเถิงคันไดเลยนั่ง คันว่า หายเมื่อยแล้วนายเฒ่าจิงขึ้นไป แท้แหล่ว ย่าจิงตามบอกน้อยหอยโข่งในไห ตามคำขุนกล่าวความดีฮ้าย หมดสู่อันแหล่วหอยจิงจาต่อ

(แผ่นที่ 81) เจ้าอย่าเดียดตอบข้อคนฮ้ายบ่ห่อนดี แท่ดาย เจ้าอย่า ชลเนตรย้อยไหลลงเสียแฮง ย่าเฮ้ย เขาหาก แปลงเอาเวรใส่ตัวเขาแท้ เจ้าอย่า สนเทกั้นสันใดจงนอนอยู่ จริงเทิน ไว้ให้หลานย่าเฒ่าหอยน้อยสิค่อยปอง ย่าเฮ้ย เขาจัก เอาหมื่นตื้อล้านตัวแสนอาโช ก็ตี อย่ามี คำเคือง ข้อยสิหาบ่มีง้อ เจ้าจง เอาตัวข้อยลงไปใต้ล่าง จริงเทิน ข้อยจัก ไปซอกได้เอามาให้ค่าดอง

แท้แหล่ว หอยกล่าวแล้วย่าฮีบลงไป วางหอยบังใส่ดินเลยขึ้น แต่นั่น หอยบังดำดินบุบ่น ไปแหล่ว เพียงที่ ดงใหญ่กว้างหอยนั่นจิงออกมา กับเพศ เป็นฮูปท้าวคือหน่วยแนวอินทร์บาจิง ยอตีนทำถีบดินเพื่อนพื้น แต่นั่น มดปลวกฮ้อนฮมยั่งในมโน เขาจิง พากันไหลหลั่งมาทูลท้าว ท้าวจิง วาจาต้านตามมีทุกสิ่ง ปลวกมดได้ยินแล้วจิงแต่งแปลง บ่ฮู้ กี่ติ้วตื้อช้าม้าเล่าหญิงชาย ควายงัวหลายกาดถือกองล้าน บ่ฮู้ นับอ่านได้มีมากเหลือหลาย แท้ตาย บาจิง พาเอาเมือฮอดเฮือนอีนายเฒ่า หอยจิง เอิ้นย่าเฒ่ามาเอาเฮียมขึ้นเฮือนแด่ นายเฮ้ย หอยก็ ได้ช้างม้ามาแล้วบ่กว่านาย นั่นเทิน แต่นั่น บ่าบ่ช้าเฮ็วฮีบลงเอา

(แผ่นที่ 82) วางหอยบังใส่ไหบ่มีช้า หอยจิง เตือนนายเฒ่าไอยะกา ตนย่า เจ้าจง ไปอย่าช้า คำย้านอย่าให้มี แท้ตาย เจ้าอย่า ได้นั่งเว้าต้านต่อขุนหลวง แท้ตาย ย่าจง ยืนวาจาต่อขุนเสนาเฒ่า เขาหาก ถามหาข้อมีท่อใดคนแน่ สันนั้น ย่าจง ต้านกล่าวเว้าหลายแท้นับบ่เป็น นั่นเทิน ย่าจง จำเขาขึ้นสู่หลังเฮือนอย่าเปล่า จริงเทิน ฝูงหมู่ ทางกลางบ้านจงให้อยู่เต็ม นั่นเทิน อันว่างัวควายเข้าในถุนเต็มอยู่ นั่นเทิน ย่าจิง ขอแจ่มเจ้านางน้อยตุ่งมา พร้อมเดียว หอยกล่าวแล้วย่าฮีบพลันไป เถิงบักตูย่าโยงเสียงเอิ้น ขุนเฮ้ย ข้อยเฒ่าเอามาแล้วของคามหมดทุกสิ่ง จริงแหล่ว ขุนจง มาฮับไว้เอาท่อนอย่านาน เที่ยวเทิน ขุนฮีบ ส่งลูกใภ้แก้วเกดมาพลัน เที่ยวเทิน ปานนี้ หอยบังคองถ้าตูอยากเห็นหน้า แต่นั่น พลแพนพร้อมลีลาไปตามย่า แต่นั่น ย่ากล่าวต้านจำเขาขึ้นสู่เฮือน อย่าได้ หลงหลอได้หลังเฮือนน้อยใหญ่ สูจง ขึ้นไปแท้ให้เต็ม นั่นเน้อ กูห้ามไว้แต่ผาสาทนางลุน นั่นแหล่ว คันว่า ไผยังไปสิฆ่าเสียบ่มีไว้ แท้ตาย เขาก็ ยินเสียงเฒ่าไอยะกาก้อยกล่าวสันนั่น เขาก็ ปบแล่นขึ้นสู่เฮือนแท้บ่หลอ ได้แหล่ว นับแต่ หลังเฮือนตั้งในเมืองมีมืด จริงแหล่ว

(แผ่นที่ 83) ก็หาก เต็มหยัดแน่นสู่หลังแท้แต่คน อันว่า เงินคำแก้วบุงหยังก็เต็มอยู่ สู่เฮือนดาย ฝูงหมู่ ครกแจ่วบั้งเกลือหม้อแอ่งไห กะหยังกะบอกนั่นก็เต็มแน่นแต่เงินคำดาย ก็บ่ มีบ่อนใดสิเปล่าโกนก็เต็มล้วน หมู่คน ชาวบ้านเขาเซ็นกลัวถนอบอยู่ ลางคน นั่งอยู่ส้วมกลัวย้านสั่นสาย แท้ตาย ลางคน ตึงบ่ได้เลยนั่งเต็งหมอน ก็มี ลางเฮือน ผัวเต็งเมียลูกเล่าคานมไห้ ลางคนฮ้องของเฮือนหมดทุกสิ่งแหล่ว บัดนี้ ดับคอบเจ้าแสนหลวงเฒ่าช่างจา นั่นแหล่ว ลางคนอุ้มลูกน้อยยืนอยู่ในชะนอนก็มี ลางคน คาชานแดดแฮงฮมฮ้อน ลางคน บิดท้องขี้เลยเฮี่ยกลางชะนอน ก็มี เขาก็ แชว ๆ เว้าไผมาขี้ นี้เด้ ลางคนนั่นไปบ่ทันเยี่ยวเฮี่ย ก็มี ฝูงหมู่ หมอนสาดเสื่อบันทมกว้างก็เบียกอืน อันว่า พายพังช้างเต็มเมืองคับคั่ง เสียงเยี่ยงอุ่นทั้งม้าแหนดัง มากแหล่ว ฝูงหมู่ งัวควายเข้า

เต็มฤนใต้ล่าง หมดแหล่ว ก็บ่ มีบ่อนพอหลมแบ้แลหมา แท้ตาย อันว่า ราชาเจ้าพญาเมืองยืนอยู่จริงแหล่ว พระก็ นั่งบ่ได้กลัวย้านแต่คน นั่นแหล่ว กับทั้ง หกนางเอื้อยก็กลัวเกรงย้านสั่น ใจหนึ่งยังอยากเอ้หาชายน้อยบ่าวฮาม นั่นตาย

(แผ่นที่ 84) มีแต่ ชายสำน้อยแกมบ่าวพอฮาม อันว่า หกนางแลเหลือตาชั่วป้าย เขาก็ พากันขึ้นหอปางหกอ่อน เต็มหยัดแน่นตึงบ่ได้สู่นาง ลางนาง มักดั่นดิ้นเห็นฮูปเขางาม เฮ็ดติ เปลือยคึงปะฮว้านเฮดรางฮ้อง นางนี้ อยากให้เขาเห็นเนื้อนมโตจิงปะไป่ ไปตาย บัดทีแท้เขาบ่เอื้อฮวายตายนั่นตาย ลางนาง เฮ็ดเพดไว้เคี้ยวหมากแปลงโสม ผูงชาย ชูนคึงตัวก็จิงหัวพอยุ้ม ลงนาง เฮ็ดมุ่ยม้ายแสงตาต่ำซอมเซีย ก็มี หัวตึงหงะเหงี่ยงไปขวาซ้าย ลางนาง พ้าวหิ้วหัวเสียงมิด ก็มี เขาหลั่งขึ้นบ่ทันแล้วนั่งอาย ลางนาง ไปอาบน้ำบ่ทันทั่วทางคึง คนมา เต็มเฮือนเสียก็บ่เล่ายังคาฮั่น ลางนาง ไปเที่ยวหลิ่นดอมเฮือนผูงอื่น ลงก็ ลงบ่ได้คาหั่นฮวานตาย แท้แหล่ว ผูงหมู่ เฮือนเสนาเฒ่ามุนตรีข้ามะหาด ก็ดี มีแต่ คนคับคั่งเค้าเต็มแน่นสู่หลังนั่นตาย เขาก็ เหลืออยู่พื้นปิ้นคืนก็มีหลายแขวนกอนยั่วค่าวแปเหลือล้น ผูงหมู่ เสนาย้านกลัวเกรงจิงบ่ปาก หลวงแสนเฒ่ากวานเจ้าก็บ่ติงแท้แหล่ว

(แผ่นที่ 85) เขาก็ ยังขึ้นหาเฮือนหลวงเสนาใหญ่ บ่ฮู้ กี่มากน้อยปานไห้ฮ่มไฮป่า นั่นแหล่ว ตัวหลวงแสนนั่นเขาโคมขวี่อยู่ ติงก็ติงบ่ได้ครางฮ้องว่าตาย แลน้อ แสนก็ อดบ่ได้จิงฮ้องใส่นายสวนขุนก็ ยอมือแปะใสหัวจิงจาต้าน ขอทานย่าเจ้าผายโผดกูนา จริงเทิน ข้อยเฒ่า มีคำผิดสิ่งใดก็ขอไหว้ อันว่า แก้วเกดน้อยบ่เอาค่าจักอัน เฒ่าแหล่ว ข้อยเฒ่า จักยอถวายมอบนางวางให้ ขอแก่ย่า ๆ เจ้าเลี้ยงเหลื่อมกูนา ข้อยเฒ่าท้อน จักสิ ขอนางถวายเจ้านายบ่ขืนแท้ อันว่า พอบาทเฟื้องสลึงล้ำผุยแดง ก็ดี เฒ่าบ่ มีเอาสังสิขาบถวายยอมเจ้า กับหมู่ ทั้งเมืองบ้านสิ ยอถวายหัวนายย่าจริงแหล่ว คะแนม ย่าเลี้ยงผูงข้าก็บ่ขืน แท้ตาย คันว่า ย่าบ่เลี้ยงคือสิมิ่งมรณา บ่อย่าแหล่ว เขาก็มาเต็งคอข้าเฒ่าคือสิตายแท้ แต่นั่น หลวงแสนกล่าวแล้วนายย่าเลยจา เจ้าหากตรัสนาค่าตองหลายล้น เฮาจิง นำคำเจ้ามาหาสองสามเที่อ จริงตาย ท่านซ้ำ ตรัสกล่าวให้เฮาหาแท้ว่าบ่พออยู่ตาย บัดนี้ หามาแล้วสันใดจิงคืนส่ง เสียนี้ คันบ่พอ ก็ให้เว้าเฮาหาให้บ่ขืน ท่านเฮ้ย อันหนึ่งคองคองเจ้านางลุนแก้วเกด พระเมืองนั่น

(แผ่นที่ 86) สลึงแลเฟื่องบ่เอานั่น เหตุใดนี้สังมาโยมโดยง่ายแท้ เจ้าก็ เป็นขุนใหญ่แข็งเมือง แท้ดาย มาว่า กลัวคนหญิงเฒ่าสิตายวันนี้ ย่ากล่าวแล้วขุนเล่ายอมือ ย่าอย่า จาคำใดแม่นจริงนา เจ้า ทานโทษท่อนข้าเฒ่ากล่าวตามมี นี้นอ เจ้าหาก เป็นหญิงพอยทุกข์จนทุกวันแท้ เจ้าเกิดนี้ข้อย ก็เกิดกับเมือง นี้ดาย เฮาหาก เห็นกันมาแต่เมื่อยามยังน้อย บัดนี้ เจ้าก็มาจาล้าวเอาหอยเป็นลูก นั่นน้อ หนำซ้ำเข้าคุมขอน้อยหน่อเมือง ข้อยเฒ่า ก็บ่แจ้งเตียนทุกข์ยากคือหลัง นั่นดาย จิงได้ พา งานตรัสค่าดองนางหล้า บัดนี้ ย่าก็ได้หอยบังมาอยู่ดอม นั่นดาย คันตู ฮู้ดังนี้บ่มีอาจจักเอาสัง จริง แหล่ว ตูจักเอานางถวายแต่เหิง จริงแท้ บัดนี้ฮู้ว่า หอยย่าเฒ่าบุญมีสมภารมาก สันนี้ อันว่า แก้ว เกดน้อยทั้งเมืองบ้านสิขาบถวาย แท้แหล่ว อันว่าตัวแจ่มเจ้า เจ้าย่าหญิงพอย ก็ดี ตูจัก เชิญเทียม องค์พระยอดเมืองพายซ้าย ตูจัก ขอตอมเจ้าหอยบังให้ผายโผด เอาเจ้า มาอยู่ซ้ายฮักสาเจ้าซ่อย ขวา แท้แหล่ว หลวงแสน ฮู้โทษแล้วจิงต้านไต่คำแถลง นั่นดาย แต่นั่น นายสวนลาวคนิงว่าแม่นคำ ขุนเฒ่า

(แผ่นที่ 87) ย่าคนิงแล้วหิเหื่อยจิงหัว ต่อขุนนั่น ทั้ง กล่าวคำต้านไถนเว้าใส่ขุน แท้แหล่ว ขุนเฮ้ย ข่อยนี้ ตาก็กวงหนังก็เหี่ยวโสมชรา สันใด จักเทียมองค์กล่อมพญาสูได้ เด ย่ากล่าวแล้วขุนฮีบเฮ็ว ขาน ตูก็ ลิงโสมนายก็เฒ่าจริงหากพอด้าม นายว่าเฒ่า ก็เฒ่าแท้โสมฮูปฮองใสดี แท้ดาย บัดแต่ นาย เอาหอยมาอยู่นำคือบ่เฒ่า ขุนกล่าวแล้วย่าฮ่ำคนิงไป ขุนนี้ จาเสียงคือแม่นคำขุนแท้ ตั้งแต่ กูกินข้าวในพาพระอินทร์แต่ง สันนั่น ตั้งแต่นั่นมาพี้กูบ่โซ แท้แหล่ว แต่หลัง ตั้งแต่ไข้ทั้งไอหนาวสั่น จริงแหล่ว เดี๋ยวนี้ กู่ล่วงย้ายท่อใดแท้ก็บ่แคน นั่นดาย ย่าคนิงแล้วจิงเตือนเขาพวกไพร่ ทั้งหมู่ ฝูงช้างม้างัวควายพร้อมหลั่งเมือ แท้แหล่ว แต่นั่น ย่าจิงเอิ้นถามท่านขุนหลวง ยังปานใดจิงแห่นาง เมือให้ ย่ากล่าวแล้วขุนขาบยอมือ ขอทาน หาวันดีจิงไปนิมนตร์ท้าว อันหนึ่ง ตูจักไปปุกห้องโฮง หลวงผาสาท กวาดให้ สองแจ่มเจ้านางท้าวนั่งทงย่าเฮ้ย ขุนกล่าวแล้วย่าเล่าเลยเมือ เถิงเฮือน ตนบ่นานเลยขึ้น ย่าจิง พาทีต้านดอมหอยทุกสิ่ง ลางบ่อนเฒ่าหัวยุ้มต่อหอย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 88) แต่นั่น หอยบังต้านวาจาดอมนายย่า ตามแต่ เขาสิให้เฮาท่อนอย่าเดือง ย่าเฮ้ย หอยกล่าวแล้วจิงจำหมู่โยธา ให้ เขาเมือหาจอมปลวกฮังฮวงเค้า เขาก็ โดยคำเจ้าเลยเมือ เฮ็วฮีบ ฮอดที่ ปุมปลวกแล้วเลยเข้าสู่ใน บัดนี้จักกล่าวต้านเถิงท่านแสนหลวง ก่อนแหล่ว คันว่า นายสวนหนีจิงซุมกันเว้า ก็จิง พากันขึ้นหลองพญาองค์พ่อ นางนั่น พร้อมกัน งีดแลง้ออีนายเฒ่า สู่คน ก็จิง พากันห้างจัดคนเฮ็วฮีบ ขวานแลพร้าเสียมพร้อมสิ่วซี ไปหาไม้มาปุกโฮงหลังใหญ่ ให้

แก่ท้าวหอยน้อยอยู่ทง แท้แหล่ว ทั้งนาถน้อยเจ้าเจ้าอ่อนนางลุน อย่าให้ ทันเจ็ดวันสร้างเปิงให้มันแล้ว ให้ได้ สามสิบห้องเสางามสิบก้ำไคว่ จริงดาย ซื่อใหญ่ ให้สมเสาแท้ก็จิงงาม นั่นดาย เครื่องเลียนพร้อมทุกสิ่งทั้งมวล เขาก็ เอาดาดีถากพันทั้งพ้าว แต่นั่น เถิงละดูได้วันมาฮอด จริงแหล่ว แต่นั่น แก้วเกดน้อยนางหล้าฮ่ำคนิง แต่นี้ กูจักไปลวงต้านลองท่านหอยปัง ก่อนเทิน ยังจักมีคำจาดังใดให้เห็นแจ้ง นางคนิงแล้วจิงจำสาวใช้ช่วง ชื่อว่า คำหล้าสร้อยคำสายพร้อมพ่ำกันเชือจง ไปจาเว้าตอมนายเจ้าย่า กูพุ้น

(แผ่นที่ 89) ให้ว่า นางนาถใช้ตูมาไหว้หัวย่า นายเน้อ อันว่า วันหน้าเช้าเพิ่นจักแห่นางมาว่าเน้อ นางนั่น เป็นธิดาลูกพญาเมืองแท้ ดันว่า หอยปังท้าวยังคนิงเฮียมคักแน่ สันนั่น ให้หอยเป็นฮูปท้าวงามแท้ก็จิงเอา ว่าเน้อ อย่าให้ หอยเคียดให้ปิดตาไท้พ่อพญา แท้ดาย ให้หอยบังคนิงตองถีกผไท เฮานี้ นางกล่าวแล้วขาฮีบขาบ ลาลง ไปเถิงนายย่าเลยถามถ้อย มึงนี้ สังเคืองแค้นคุงหลานเดินดุ่ง มาน้อ ข้าเฒ่า บ่ห่อนฮู้เห็นเจ้าอยู่ที่ใด เฒ่าเด้ ย่าเฒ่าต้านถามถี่สองที ลือว่าไผจำหลานย่ากู มาพี้ แต่นั่น ย่ากล่าวแล้วสาวเล่าเลยจา ตูก็ มีความหากสิจาสู่อันแท้ บัดนี้ แก้วเกดน้อยโสมสะอาดนางลุน ปุนคำเถิงที่นายพายพี้ ก็จิง จำเผือข้อยนำคำมาเว้าย่า พายพี้ อันว่าวันหน้าเช้าพญาเจ้าสิแห่นาง มาถวายท้าวหอยปังให้เทียมแทบจริงดาย นางจิง ใช้ล่วงหน้ามาต้านต่อนาย นี้ดาย นางนั่น เป็นลูกเจ้าทั้งแผ่นพงศ์กษัตริย์ แท้ดาย คือดอยาก มีผัวเทียมยอดชายผู้บุญกว้าง บัดนี้ หอยปังน้อยจักเอานางคักแน่ ลือนั่น

(แผ่นที่ 90) ดันว่า คักแน่แท้ให้เป็นท้าวก็จิงเอา ว่าดาย สาวก็ ยังกล่าวต้านตอมย่าบ่ทันเซาดังนั่น แต่นั่น หอยปังถามย่าเฮ้ยไผมาเว้า สังมา คือเสียงแก้วสังกาต้านม่วน เด้น้อ เพื่อนก็ มีคู่ซ้อนเสียแล้วดังใด นั่นนอ แต่นั่น หอยกล่าวแล้วย่าเล่าเลยขาน ขานี้ นางลุนตกแต่งมาหาเจ้านางว่า ยังประสงค์แท้สันใดลือบ่ ดันว่า ยังมักน้องเชิญหอยน้อยติงตอง ว่าดาย นางนั่น เป็นกษัตริย์แท้ทงบรางผาสาท บัดนี้ บุญคาดได้หอยน้อยก็สิเอา ว่าดาย เถิงเมือ วันหน้าเช้าเพิ่นจักแห่แหนมาว่าดาย ดันหาก เป็นหอยว่าบ่เอาซมซ้อน ดันว่า หอยปังน้อยประสงค์นางคักแน่ สันนั่น ให้หอย กับเกิดปิ้นเป็นท้าวนางน้อยจิงสิเอา ว่าดาย เจ้าย่า ยังสิต้านฮับแห่งคำนาง ได้บ่ หอยปังกูดังใดบ่จาเว้า ย่าน้อ แต่นั่น หอยปังต้านถามสาวใช้ช่วง นางก็ ยังอยู่หมั่นเซซ้ายสั่นคอน แด่ลือ หอยกล่าวแล้ว สาวเล่าทั้งหัว อันว่า สองสามวันแต่ขันคอนบ่นอนได้ ตั้งแต่ หนฮวายฮ้อนในซะนอนบ่มีบ่อนคือดอยาก นอนอู่แก้วพระอินทร์เจ้าบ่ให้ทาน แต่นั่น หอยปังต้านคำม่วนตอมสาว เฮาบ่ ขืนคำนางกล่าวมาเถิงพี้

(แผ่นที่ 91)ดันเฮา ยังเป็นแท้โสมงามยวดยิ่ง สันนั่น ผูงหมู่ ชาวไพร่ฟ้าจักมาเยี่ยมล่ำแยง บ่อย่า แหล่ว อันว่าเฮือนอีย่าเฒ่าจักเพม้างบ่สง แท้แหล่ว ให้เฮา เป็นฮูปท้าวบ่ยากยิ่งสันใด ดอกนา ย้านแต่ เฮือนนายสวนเบ้เพทลายม้าง นั่นแหล่ว ขอให้ นงนางน้องแปงหอผาสาท จริงเทิน ลวง กว้าง ได้พันห้องหมื่นเสา นั่นดาย เฮ็ดให้แล้วมื้ออื่นพองาม แท้ดาย เสาซาวก่ำสู่ล่ำเลียนล้วน เสายาวได้สิบวาทัดเที่ยง หน้าต่างได้ซาวก้ำแท้ก็จิงสม นั่นแหล่ว ให้มาปุกแคมห้องเฮือนนายเจ้าย่า เฮาพี้ นางหาก ได้หมู่นี้แท้ตัวข้อยก็บ่ขืน แท้แหล่ว ดันยัง เป็นโสมหอยก็อย่าเอาเทียมซ้อน นั่นเทิน ดันว่า นางบ่ได้ผาสาทหอสูง ดังนั่น เฮาจัก เป็นโสมหอยดังคือเดี๋ยวนี้ แท้แหล่ว อันว่า หอยปังต้าน ในไหอ้อยอิ่น คำหล้าสร้อยคำสายดิ้นปวดกะสัน มากแหล่ว เขาก็ อดบ่ได้จิงต้านต่อนายสวน เผือก็ ขอไปดูเบิ่งให้ดูเห็นแจ้ง เขาจาแล้วย่าจิงให้ไปเบิ่งเทิน ย่าก็ บ่ได้ห้ามเขือเจ้าสิ่งใด แหล่ว ย่า กล่าวแล้วเขาฮีบไปแยง ก็จิง เห็นหอยปังดังมณีนิลแก้ว

(แผ่นที่ 92) ก็หาก ผากดแท้ในตาสาวลิงล่ำ ดูนั่น หอยหาก ใสดังแก้วแสงเหลื่อมดังพระจันทร์ แท้แหล่ว สีหนึ่ง เป็นดังแก้วกระจกแว่นแยงเงา สีหนึ่ง คือคำผุยพอกทาโลมไว้ ขาก็ แยงท่อใดแท้ แฮงงามใสส่อง ไปแหล่ว ขาก็ แยงล่ำเยี่ยมท่อใดแท้แฮงงาม นั่นดาย ขาก็ เบิ่ง ๆ แล้ว ๆ เล่า แยงดู บ่อยาก หนีไปไกลจากหอยตัวน้อย แต่นั่น บาจิงจำเขาพ้าวเมือทูลเฮ็วฮีบ ขาจิง ค่อยย่าง ย้ายลงห้อง ย่านาย ในใจ คิดฮอดเจ้าหอยโข่ง ในไห ขาก็ จาดอมกันย่างเมือทั้งเว้า จิง เมือ เถิงเจ้านางลุนแก้วเกด ขาก็ หัวยุ้มป้ายทั้งหลองเจ้าขาบทูล เผือขา นำคำเจ้าไปเถิงนายย่า พายพุ้น ขาก็ ไปกล่าวเว้าตามเจ้าส่งไป แท้แหล่ว หอยเลย ปากกล่าวต้านถามก่อนนายสวน หอย จิง มีคำเถิงแจ่มพระนางพายพี้ ว่าบ่ ขืนคำเจ้านงนางจักสิ่ง ให้หอย เป็นฮูปท้าวหอยน้อยหากสิเป็น ใจหอย ยังต่อตั้งทุกเช้าค่ำวันคืน อยู่แหล่ว ย้านแต่ นางมีเครือผู้ใหม่ มาต้าน ว่าดาย นางจักเอา ใจห้อยดอมหอยเสมอว่า มานี้ ให้หอย เป็นฮูปท้าวงามละห้อยก็บ่ขืน ว่าดาย กลัวว่าคำซ่าเว้าเท่า ทั่วทั้งเมือง นั่นแหล่ว เขาจัก หลั่งนองมาหลั่งแลลิงเยี่ยม

(แผ่นที่ 93) แลแล้วจัก พากันขึ้นเต็มเฮ็อนนายย่า แหล่ว เฮือนจัก เพแปม้างสิเสียหน้าแห่งพระ นาง นั่นแหล่ว นางหาก ตรัสคำต้านให้หอยบังกับเพด เป็นคนนั่น ให้นาง หาผาสาทกว้างพันห้อง หมื่นเสา ว่าดาย นางหาก ได้ดังนั้นเฮาจักเกิดเป็นคน แท้แหล่ว นางบ่ กูนาหาว่าสิเป็นหอยพั่ว นั่นแหล่ว เขาก็หลองนางแก้วทั้งหัวทั้งปาก คำท้าว สอนสั่งให้ขาบหลองแท้สู่อัน นั่นแหล่ว นางก็ หัวยุ่มย้ามแล้วเล่าถามเขา หอยนั่น วาจาเสียงดังเฮาจริงแท้ นั่นสือ นางถามแล้วเขาหลองเฮ็วฮีบ

หอยก็ ปากกล่าวต้านดูละห้อยแม่นหู เจ้าเฮ้ย ตั้งอ่อนอ้วนหอยต้านปากเสียงใส แท้แหล่ว คันหาก เป็นคนเฮาก็ดังอินทร์ลงต้าน นั่นแหล่ว เผือก็ ไปแลเยี่ยมหอยเนาในไหย่า คือดัง คำพอกไว้โสม เนื้อแห่งหอย เจ้าเฮ้ย ลางสี เป็นดังแว่นกะจกแยงเงา นั่นแหล่ว ลางสีเป็นดังคำในเบ้า เขาทูล นางแก้วเกสินีทุกสิ่ง อันว่า แก้วเกดน้อยคนิงเจ้าแต่อยากเห็น นั่นแหล่ว แต่นั่น นางคานแจ้งคำหอย หมดทุกสิ่ง สันนั่น นางบ่ซ้าไปหลองพ่อพญา บัดนี้ หอยบังน้อยนายสวนของย่า พายพุ้น ก้อยกล่าว ต้านคำเพี้ยนส่งมา ขาบหลอง พระพ่อเจ้าให้ผายโผดกูนา ว่าดาย

(แผ่นที่ 94) ทั้งหมู่ เสนาหลวงสู่คนฟังแจ้ง ให้เฮา ปุกผาสาทกว้างใหญ่ชาวก้ำ ว่าดาย ทางยาว มีสิบวาขนาดเสาให้มันได้ นับห้องได้พอพันเฮ็วฮีบ เถิงเมือ วันพุกเช้าให้มันแล้วก่อนงาย ว่าดาย ถวายแก่ พระพ่อเจ้าผูงเสนา นี้แหล่ว เผือก็ หลองตามคำหอยส่งมาขาบหลองแท้ ให้ไป ปุกที่บ้าน แคมเฮือนนายย่า ว่าดาย อัน บ่อนอื่นนั่นหอยบ่เว้าส่งมา พระเฮ้ย นางก็ ทูลหมดข้อจิงลาองค์พญา พ่อ นางก็ เมือฮอดห้องคนิงคำฮอดหอย บุญเฮ้ย จักสิได้หอยบังน้อยกล่อมชมบ่เด แต่นั่น ราชต้าน ดอมหมู่เสนา สูฮีบ ดากันไปอย่านานเดี๋ยวนี้ ไปหา ไม้แปงหอผาสาท วันหน้าเช้าให้มันแล้วก่อน งาย แท้ดาย พระก็มีอาชญ์แล้วเสนาใหญ่เตือนพล บัดแต่ คนในเมืองบ่ยังไปพร้อม หลวงแสนเจ้า หลวงจันเสนาใหญ่ ก็ไป กับทั้งขุนผู้เฒ่ากวานเจ้าก็ลงไป แท้แหล่ว เขาถือพร้าถือขวานเสียมสิ่ว ซีนั่น กะบอง อันสิได้พันไม้ก็ถือ แท้แหล่ว สูอย่า คองนานนอนท่อนพ้นกลางคืนอยู่เท่าฮุ่ง จริงแหล่ว เถิงเมื่อวันหน้าเช้าให้มันแล้วก่อนงาย แท้ดาย เขาก็ ไหลหลั่งล้นเข้าสู่ดงหลวง พันยูงยางดู่แดง ลำตั้ว

(แผ่นที่ 95) ก็หาก อึงคนึงล้มเสียงดังเค่าคื่น ผูงหมู่ ยูงยู้ย่านเขาฮ้องโงกแงว มากแหล่ว ลาง ลำนั่นโกนเสียสุกชั่ว ก็มี บางพ่อง ล้มแตกแหงแท้เคิงลำ นั่นดาย ลางลำ โอมมอนแท้พันไปก็จิง เห็นบ่อน ลางลำ แตกเคิ่งแท้พันแล้วเล่าวาง ลางลำสั้นบ่ยาวปานเพียงเพิ่น เขาก็ พันใกล้สิแล้ว เลยถิ่มจ่มนำ ลางลำน้อยเลยวางซอกเอาใหม่ จริงแหล่ว พังดู แซว ๆพร้อมเสียงขวานพร้าถาก กับทั้ง คนปากเว้าดังอึ้งทั่วดง มากแหล่ว เขาก็ เยืองกะบองไต้ทั้งพันทั้งถาก ลางผ่องแล้วผัดสิ่ว เกี้ยงให้งาม ลางคน ยังบ่ทันได้ซอกหาทั่วกลางดง ก็มี บางพ่อง ยังพวมพันเปลี่ยนกันเสียแล้ว เขาก็ อิดอ่อนแท้เหงานอนซุบซาบ ก็มี บางพ่อง ยังถากไม้เหงานอนแท้ท่าวหงาย แท้แหล่ว ลาง คน ไปลักซ้นพุ่มไม้แล้วเล่านอนหลับ นายมันเห็นก็เล่าติว่าตายแล้ว เขาก็ แซว ๆ พร้อมกันพันเถือ ถาก จริงแหล่ว ผูงหมู่ สัตว์อยู่ห้องดงกว้างก็แล่นหนี มาแหล่ว บัดนี้ กล่าวเถิงหอยบังท้าวในไหย่า ก่อนแหล่ว ใกล้ชิฮุ่งแจ้งหอยน้อยฮ่ำคนิง กูอย่า ชาเขาท่อนบ่มีสังจักสิ่ง จริงแหล่ว

(แผ่นที่ 96) เขานั่น บุญย่อมน้อยสิทันแล้วกะบ่คือ แท้ตาย กูจัก บอกมดพร้อมทั้งปลวกมาแปงเที่ยวเทิน ให้เขา พลันแปงอย่าให้มันทันแจ้ง พระกล่าวแล้วคนิงฮอดผูงสัตว์มต เขาจิง เฮ็วพลันมาเผ้าบาในไหน้ำ หอยจิง วาจาต้านดอมผูงมดปลวก แต่นั่น มดปลวก ฮู้เหตุแล้วจิงโดยเจ้าสู่ตัวเขาฮีบ ตกแต่งตั้งเป็นผาสาทหอสูง ก็หาก ดูงามสุดหมื่นเสาพันห้อง คือดัง อินทร์แปงนั้นเพียงกันเสมอพาบ ก้นแหล่ว อันว่า เงินลาดพื้นเป็นแป้นแผ่นกะดาน แท้ตาย อันว่า หลังคานั่นมุงคำทั้งแท่งกระดิ่ง เลียนล้อมสายคานั่นสนั่นเสียง แท้ตาย ก็หาก เฮืองฮุ่งแจ้งแสงส่องโคมไฟ แท้ตาย ผากระดานเลียนล้อมวงเวียนอ้อม บาก็จิงจำ สักกูนาแต้มลิงลายอ้อมไคว่ ผูงหมู่ นกเลี้ยนล้อมมาแท้สู่แนว นกยูงแต้มเป็นลายเสมอภาค กันแหล่วนกเขาแต้มเป็นแท้แห่งมัน ยูงแต้มสีดำคือฮูปมันนั่นขาวยิ่งเพียงนกยางแต้มขีดเขียนแท้ตาย ผูงหมู่ เขียวแลสิ้วทั้งมุยอิดอ่อน ก็ดี ตามแต่ ภาษาเขาสู่เขาแนวแต้ม ก็หาก แซว ๆ พร้อมสักกูนาเขียนขีด ดูเสียงอึ้งปางกว้างซว่าแซว แท้แหล่ว นกช้ำเขียนเอาพื้นสุดทะนูปางก่อน

(แผ่นที่ 97) บาก็ เอาอ่อนน้อยละบ้านแล้วดุ่งหนี ไปเซายั้งศาลายักษ์ใหญ่ ยักษ์จิง มาโคมได้มณีแก้วดุ่งไป นั่นตาย สองก็ เดินดุ่งดั้นเข้ากลางป่าดงดอน ตีนพองสุกเปื่อยเพหนองห่ง บาก็ ควาเอาน้องมาอองอุ้มเจี่ยไปนั่น ก็จิง เถิงฝั่งน้ำชะเลกว้างแม่อโนมา บาจิง ควาเอาผ้ากาสาผืนแผ่นปุกกั้งขึ้นปลายไม้ผูกแขวน นกช้ำ แต้มฮูปท้าวโสมสะอาดสีทน นำเมียขวัญแต่ปางคราวนั่น นกช้ำแต้มฮูปช้างม้ามิ่งอาชะไน ทั้งหัตถีหมู่งัวควายพร้อม ทั้ง เสือหมีเม่นกะตางลิงค่าง ฮอกไต่เต้นแล่นเข้าฮูปโกน กระแตกระต่ายเต้นจอนพอนคาบไก่ ฮูปไก่เต้นดงกว้างป่าสน แท้แหล่ว ฮูปพานกวางเต้นคะโยงไปกล่างป่า หมาจอกพร้อมหมาไนเต้นไล่นำ แท้ตาย โองละมั่งล้นเป็นหมู่แกมหมู ก็มีหมูซี้นทั้งหมูหวายมากหลายแกมอ้น กับทั้ง คนเที่ยวค้าทางสะเภาอันนเนก ขายเครื่องหลั่วแหห่อต่างแซง มากแหล่ว นกก็ ดูช่างแต้มสมพะสิ่งทุกแนว สัตว์ก็หาก ดูงามสุดบ่มีไผเพี้ยง มีทั้ง เม็งคำล้วนสะพะเลียนดูหลาย เสื่อสาดเกี้ยงหมอนเท่าหน้าลาย โอตั้งน้ำเงี่ยงโงขันสลา ก็มี แพรดานปักขื่อเทิงบังไว้

(แผ่นที่ 98) ผ้าม่านบังบ่อนบรรทม หลายเครื่องสับดอกดวงงามละห้อย ทั้ง กำแพงล้อมหินแลงอ้อมไคว่ ปักตูใหญ่กว้างมีแท้สี่ทาง แท้ตาย นายปักตูเผ้าขนันตันสู่ป่อง ไผจัก เข้าเลี่ยงคุ้มให้ถามแท้ไต่ดู ปลายเวียงนั่นมีปืนนำบอกใหญ่ มื่อใส่ไว้ในโกนนั่นสู่ลำ แท้แหล่ว ปะคือตั้งขึ้นตามป่องปักตูหลวง วาโยไกวแกว่งดีงามละห้อย บอละบันแล้วหอยปังจิงลอกคาบ หอยปังกลับกลายปิ้นเป็นท้าว

สูปงาม แท้แหล่ว บาก็ ทงนุ่งผ้าผืนค่าแสนคำ ผืนนี้ เอามานำแต่เหิงเมืองฟ้า บาช้ำ สบใส่เสื้อเมืองอินทร์เฮืองเฮือ ม้าวใส่แล้วสังวาลชว่านใส่ดิง แหวนใส่นิ้วหูสอดกะจอนคำ มุงกุฎสบใส่หัว งามละห้อย ก็บ่ มีไผเพี่ยงบาคานหอยโข่ง จริงแหล่ว คือดัง หยาดแต่ฟ้าพระอินทร์เจ้าป่อนลงนั่นแหล่ว บาก็ เอาทั้งชิ่นทั้งสะไบให้ ห่มย่า ย่าก็ ซมชื่นได้ดอมท้าวนุ่งทง ท้าวจิง พาย่าขึ้นไปหอผาสาท เถิงแท่นแก้วจอมเจ้านั่งลง ขันคำตั้งกระโถนคำเลียนพ่าง คันโทคำแวดตั้งขวาซ้ายแห่งพระองค์ แท้แหล่ว มหาดเล็กให้หมอบอยู่เป็นถัน ลางคน ถือจำมอนแกว่งลมหายฮ้อน อันว่า นายย่าเฒ่าเนานั่งเม็งเงิน มีสาวฮามอยู่ระวังเลียนอ้อม

(แผ่นที่ 99) ลางสาวเข้า กะบันพลูแลหมากอ่อน ยอยื่นเจ้านายเฒ่าเคี้ยวยักยัน ลางสาวเขาเอาวีไกวแกว่ง นายย่าเฒ่าหายฮ้อนอยู่เย็น แท้แหล่ว มีทั้ง ไทเสบน้อยเสบใหญ่ออละซอน ทั้งระบำขับเสบบาไท้ท้าว เสียง ตะโพนก้องดังเนืองดี่ดื่น กลองทัดก้องเสียงม้องปี่ก็ดัง หมึ่งหม่างก้องนางนาดดังเนือง แท้แหล่ว เขาก็ ตีแซนงแกมชิงดังดูล้ำ เขาเล่าฮ้องสาละพาพร้อมพ่ำ เหโลฮ้องมุบสนเสียงแจ้ว จิงโฮ เสียงสนั่นก้องเค้าดื่นแซว ๆ แท้แหล่ว คือดัง เทิงสวรรค์สุขบ่ฮ้อนเคืองคองฮู้ บัดนี้ จักกล่าวต้านเถิงแสนหลวง ก่อนแหล่ว ทั้งเสนาอยู่ดงพงไม้ ลางคนแล้วตามเก็บคบไคว่ ก็มี ลางพ่องได้โฮมไว้กึ่งกอง แท้ตาย ลางคน ยังเถือถากผัดสีไหเกี้ยงค่องงามนั่น ลางคน สะไบฮุกให้งามเกี้ยงค่องดี บางพ่องพร้อมป้ำลางคนยังถาก บางพ่องเข้าแฮงเกื้อซ่อยกันแต่นั่น เดิก ๆ ข่อนราตรีใกล้สิสุ่ง ดาวเพ็กขึ้นมาแท้ส่องใส ขุนไส่ม้องตีป่าวทั้งหลาย คันว่า ของไผพอให้แก่ไปอย่าช้า หาก ไปเถิงแล้วให้ปุกแปงแทกก่อน ตูตาย เสาซื่อค่าวขางนั่นให้แทกดีนั่นเน้อ แล้วให้ ขุดขุมไว้เสาพ่างให้สูแทก ตีตาย คือดัง เฮาก่อนเฮือนแท้แต่หลัง แหล่ว ขุนกล่าวแล้วเขาฮีบพุดพลันเปิง ก็จิง พากันโฮแก่ไปนันพื้น พอดาวน้อยหนังอิ้งขาดท่อง

(แผ่นที่ 100) เขาเล่าล้มเลียนสะล้ายไคว่ขืน เขาก็ ผูดลุกแล้วเอาหนังใส่แถมหลาย โฮโฮเสียงแก่ไปเมือหน้า ก็จิง กายดงกว้างเถิงแคมท่งใหญ่ พอหมอกกั้วปลายไม้คั่งควัน นั่นแหล่ว เขาเมื่อฮ้ายจิงพร้อมพ่ำกันเขา เย็นเสียงอึงเขาก็จิงยินเสียงม้อง ทั้ง ตะโพนพร้อมดูเสียงอันต่าง เขาก็ฟังถี่ถ้วนใจค้อยอ่อนหู แท้แหล่ว เขาจิง พากันเยี่ยมเหลียวไปก้ำเฮือนย่า เห็นเป็น หลังพานฟ้าเหลืองเหลื่อม เฮือเฮือง เขาก็ ดูมะหลาดแท้พร้อมกันแล่นไปลิง ฝูงหมู่ ในดงจัดว่าไปไปเทิ้นสังว่าช้าจักสวายมาผิดพระบาท เมืองตาย คันมันหากบ่แล้วก็พาช้าคอบสู นี้ แหล่ว ฝูงหมู่ เสนาพร้อมจักไปเฮ็วฮีบ แส้พาดกันสู่คนแท้แก่ไป แต่นั่น เสียงอึงต้านว่าเฮือนนายเป็นมะหลาด มีหมู่

ปี่พาทย์พร้อมปรางกว้างโพดสูง เขาจิง วางเสียไม้ปบไปซว่า ๆ ไผแล่น ไปเบิ่งแล้วบ่คืนแท้สู่คน นั่นดาย ผูงหมู่ เสนาเจ้าคองเขาคืนมาคอบ ตัวนั่น หัวแตก เขาบ่ปิ้นคืนมาเว้าเหตุอีสัง ท่อแต่เขายืนเยี่ยมหูฟังทุกหมู่ ดูอิ่นอ้อยใจหล่มหลูดตอม แท้แหล่ว แต่นั่น เสนาพร้อมพากันปบแล่น ไปแหล่ว ก็บ่ มีผู้ค้างดอมไม้ท่องคน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 101) แต่นั่น หลวงแสนเจ้าจิงไปเถิงปักตูใหญ่ ก็จิง ถามถี่ถ้วนคำแจ้งสู่อัน แท้แหล่ว แต่นั่น นายปักตูต้านตามมีเว้าซื่อ อันนี้ เฮือนแจ่มเจ้าบาท้าวฮูปหอย นั่นแหล่ว มื้อนี้ พระบาทเจ้าว่าจักแห่นางลุนมา ว่าดาย พองายจักสิมาถวายท้าว ว่าดาย เดี๋ยวนี้ หอยปังน้อยเป็นคนงามยิ่งจริงแหล่ว คือดัง อินทร์อยู่ฟ้างามแท้เกิ่งกัน นั่นแหล่ว สถิตแท่นแก้วยังคองโอ่ยหานาง อยู่แหล่ว ทั้งนายสวนอยู่เม็งเงินล้วน ขุนก็ ฮู้เหตุแล้วเลยแล่นเฮ็วพลัน เถิงโฮงหลวงขาบทูลชุลีไหว้ ขุนก็ทูลหมดข้อตามมีทุกสิ่ง จริงแหล่ว พระบาทต้านจาเว้าต่อยเตือน สูอย่าช้าเตือนป่าวเฮ็วพลันเที่ยวเทิน เฮาจัก เอานางคานแห่ไปถวายท้าว บัดนี้ บุญเฮาแล้วเพียงอินทร์มาผายโผด เฮาแหล่ว เมืองเฮา จักอยู่มั่นบ่มีฮ้อนสิ่งใด แท้แหล่ว พญากล่าวแล้วเสนาใหญ่เตือนพล ตีกลองสะบัดชัยคื่นเคงดังก้อง แหล่ว บัดนี้จักกล่าวเถิง ผูงเอื้อยทั้งหกนางพี่ ก่อนแหล่ว ฮู้ข่าวว่า หอยผีกปิ้นเป็นท้าวผู้ดีดังนั่น เขาฮีบ ลีลาย้ายลงปรางผาสาท ว่าจัก ไปก่อนน้องเป็นเหง้าเอกโทน ว่าดาย เขาก็ เฮ็วพลันฟ้าวนำทางทั้งฮีบ ดูเมือยแท้ไคค้าวเหื่อไหล นั่นดาย ก็จัก ฮอดแห่งห้องปักตูใหญ่กำแพงหิน

(แผ่นที่ 102) เขาจิง วาจาเตือนต่อนายปักตูคุ้ม ขอให้ หัวลุงเจ้าไขปักตูเอาแด่ ตูก็ แห่อ่อนน้อย ลุนแก้วขาบถวาย แท้ดาย เขากล่าวแล้วขุนเล่าเลยจา ตูบ่ เคยเห็นนางสิแม่นไผ จริงแท้ ตูจักไปเชิญเฒ่าไอยะกามาก่อน เพื่อนหาก เบิ่งหน้าเห็นแล้วจิงเชื่อนาง แท้ดาย นายปักตูกล่าวแล้วเฮ็วฮีบไปเปิง เถิง ไอยะกาเฒ่าฟังคำฮู้เหตุ เฒ่าเล่าฟ้าวลงห้องย่างไป แท้แหล่ว ย่าก็ คอยเห็นแล้วโยงเสียงเอิ้นด่า กูเดี๋ยวว่า ลูกสะไภ้ลุนน้อยแห่งกู นั่นดาย สูจง หนีเมือท่อนหอยปังยศหย่อนบุญบ่ เคยกล่อมพ้นสูแล้วอย่ามา ท่อนา ย่ากล่าวแล้วเขาฮีบต่าวหนี เมือ เถิงปรางทองแต่ดีดาห้าง เขาก็ ทาเข้าหมื่นแล้วล้างเล่าส่วยสงสี ลีลามาหอปรางแล้วเล่าบายเอาชิ่น เขาก็ ทงนุ่งชิ่นไหมคำตาใหม่ สะไบเบี่ยงแพรตุ้มห่อบาง กูลาหูใส่ต้างสนิงไหมเคียน เล่าเอาแหวนสบใส่มือสู่คนแท้แขนใส่ม้าวหมากตุ้มผูกกับแขน สีพองผัดหน้าตาสู่คนแท้ ก็จิง บายสลาเคี้ยวลงไปเฮ็วฮีบ เขาก็หาเที่ยวจ้างผูงสาวน้อยหลั่งนำ มีมาก

(แผ่นที่ 103) อันสาวน้อยโสมงามมีสามสิบฮูปดีงามละห้อย เขาก็ ลีลาย้ายไปเถิงปักตูใหญ่ เขาจิงต้านวาจาเว้าบ่นาน หัวลุง อย่าได้ช้าไขป่องปักตูหวาน เที่ยวเพิ่น ตูกู นำลุนมาขาบถวายบาท้าวนี้ดาย พญาเมืองเจ้าจำกูแหนแห่ มาดาย อย่าได้ กลายตุดตั้งยามเช้าจิงดี ว่าดาย เขากล่าวแล้ว นายปักตูฮีบขานคำ ตูบ่ ฮู้จักหูตาหน้านางจักคนแท้ ขอทานไปหาเฒ่าไอยะกาตนย่า มาสบ ลูกใส้มาขึ้นขาบถวาย ก่อนแหล่ว เขาก็ อัดปักตูไว้จิงไปเถิงนายย่า เล่าเหตุให้นายแจ้งสู่อ้น แท้แหล่วแต่นั่น นายย่าต้านสูอย่าฟังคำหกนาง มาทำกลบ่สงสัยแท้ กูจัก ไปดูหน้าดูตาเขาเบิ่ง จริงแหล่ว กูว่าเขา หมู่มามื้อกี้เมือแล้วผัดต่าวมา นั่นแหล่ว ย่ากล่าวแล้วฮีบเล่าลงไป เถิงปักตูเลยเล่าเห็นเขาแท้ ย่าจิง ยอมือใส่หกนางทั้งด่า สูจัก มายาดยื้อเอาผัวน้องแห่งลุน นั่นลือ กูหาก ถามสูแล้วบ่เอาความกูย่า จริงนา ชาติที่ หอยขี้ล้ายบ่มีเตื้องตื่นนำ ว่าดาย หอยจัก กลับกลายปิ้นเป็นดังเพี่ยงพระอินทร์ ก็ดี สูว่า ยังจักเอาเทียมตนให้ม่าเสียอย่าเลี้ยง อันหนึ่ง บุญหอยล้นปัดตะพีพื้นโลก ก็ดี สูว่า บ่หมายเพิ่งแท้หอยเชื้ออยู่หนอง ว่าดาย ยังขันเลี้ยงหอยปังแต่แก้วเกด กูแหล่ว นางว่า บุญเคยได้กล่อมช้อนหอยน้อยก็บ่ขืน ว่าดาย

(แผ่นที่ 104) หนี ๆ ท่อนกูชังสูพอตาแตก จริงแหล่ว สูจัก เอ้ฮ้อยปิ้นบ่ปานแก้วยอดลุน นั่นดาย อันว่า ฝาตีนเจ้านางลุนลูกสะใภ้ กูนั่น ดีกว่า โสมฮูปหน้าสูแท้สู่คน นั่นดาย กูบ่ หมายสุขย้อนทั้งหกสู่คนถ่อย จริงแหล่ว สูอย่า มาล้อหลิ่นหนีท่อนอยู่อีสัง ดังนี้ กูจัก จำพวกน้อยมักศอกไปพัน แท้ดาย เคียดแต่ คำสูจาแต่หลังผางฮ้าย แต่นั่น ฝูงหมู่สาวไทบ้านสามสิบคน หน้าหล่า เขาจิง ลักลอบลี้หนีแท้สู่คน นั่นแหล่ว ยังแต่ หกเขานั่นยืนชันหน้าหล่า จริงแหล่ว ย่าก็ ด่าถ่อยแท้สูนี้ฮีบหนี เทียวเทินแต่นั่น เขาก็หน้าหล่าค่ามฮีบต่าว หนีเมือ ทั้งคราวโอะโอยเถิงบาท้าว โอ้น้อ คืดจักมาเทียมช้อนหอยปังก็ยินยาก เสียน้อ บ่ได้ เทียมแจ่มเจ้าหอยปังน้อยก็บ่ยอม แท้แหล่ว เป็นคอบ อีเฒ่านี้ก็จริงฮ้างทางซม นั่นแหล่ว ปานใด มันนายสวนจิงตายไปแท้ เมือเถิงเท่าปรางทองเศร้าโศกอยู่ จริงแหล่ว ทุกค่ำเช้าคะนิงเจ้าบ่ลืม แท้ดาย บัดนี้ จักกล่าวเถิงเสนาเจ้าแสนหลวงผู้ใหญ่ ทั้งหมู่เสเนดเฒ่าขุนท้าวสู่คน ก่อนแหล่ว ขุนก็ ตีฆ้องทั้งกลองดี่ดื่น หื่นหื่นเต้าคนเข้าหลั่งโฮม มากแหล่ว ก็จิง เอาทั้งม้าตัวดีทั้งคู่ เทียมฮดแก้วนางน้อย ให้อยู่ทง เถิงยามแล้วเสนาทูลพระแม่

(แผ่นที่ 105) ขอเชิญ เจ้าเกดแก้วทงม้าฮดคำ พระเฮ้ย ขุนขาบแล้วมาดาฮีบเฮ็วพลัน ก็จิง จำนางไปโสดสีสรงน้ำ บอละบวนแล้วเสด็จมาหาพระแม่ แม่บ่ช้าจันทร์มันไล้ลูบคึง ผัดเข้าแป้งสีพองเล่าแกมกัน ผัดกะเสิมสีนาดทะนางงามละห้อย แล้วจิง ควาเอาซิ่นผืนค่าแสนเมือง มาให้นางทง

คือพระอินทร์มาเอ้ ทั้งสะไบผ้าผืนดีค่าหมื่นคำ นั่นแหม ก็จิง เบี่ยงให้ลุนน้อยลูกแพง ก็หาก งามชวดพ้นคือเทเวดนางแมน แขนกลมดีส่วยแพนงามล้ำ สังวาลย์ซ้ำพัดค่องเคียนคึง แฮงงามยิ่งจริงแหล่ว คือดัง แก้วแก่นหล้านางฟ้าลอดลง นั่นแหล่ว แม่ซ้ำ เอายังม้าวสบแขนแก้วเกด แฮงซ้ำ มีเพดล้นเหลือด้ามกว่างหลัง แท้ดาย แม่ซ้ำ เอาต้างแก้วสมสอดใส่หู ซ้ำเล่า ดูถนัดดีดังนางแมนย้อง แม่ซ้ำ บายแหวนแล้วสบมือนางนาถ ดู สะอาดพ้นมือส้วยดังเหลา นั่นดาย แม่ซ้ำ บายกะโจมเกล้าสุบหัวแฮงงามตื่น ปะโทแหล่ว คือดังแก้วแก่นหล้านางฟ้าผู้ดี นั่นแหล่ว นางนั่น อกแอวส้วยดึงบางแอวกิ่ว จริงแหล่ว นิ้วมือ ก็แลบส้วยแขนนั่นก็หากแพน แท้ดาย ผูงหมู่ คอดางคิ้วหูตาดังปาก นางนั่นบ่มี อันสิเว้างามล้นสู่อัน นั่นดาย

(แผ่นที่ 106) ผมก็ ดำเหลื่อมเสมอเทาใสส่อง อ่องต่องแก้มแดงเพี่ยงหมากปราง นั่นดาย อันว่ากายโยเจ้าบ่มีคำเตียนกล่าว ได้แหล่ว อันว่า เสียงปากเจ้าคืออินทร์ต้านดังเดียว นั่นแหล่ว คอมว่าบอละบวนแล้วมาดาเลยตกแต่ง เลือกเอา สาวสำน้อยผู้ดีย้อยสู่คน เอาแต่ อายุได้สิบหกขวบเสมอนาง พอประมาณนับอ่านดูเถิงฮ้อย แต่นั่น เทวีแก้วมาดาพระแม่นางนั่น เจ้าจิง แจกแบ่งให้สาวใช้สู่คน คันบัวให้ขันสลาถืออยู่ สาวตอนตื้อคันโทแก้วเหล้า เล่าถือ คำฟองเจ้าถือโถเงี่ยงถ่ม สาวต่อนหล้าถือแพรลั่วเช็ดคึง สาวยอดแก้วถือวีไกวแกว่งกวัดแกว่งเหลื่อมลมเปื้องถึกคึง คำบางเขาถือจำมอนเฮ็วฮีบ ไกวแกว่งฮิ้นยุงนั่นบ่ให้ตอม แท้แหล่ว สาวคำบางถือฮ่มคันคำ แท้แหล่ว สาวคำสิงเกิบตีนถือไว้ บอละบวนแล้วเชิญนางเสด็จด่วน ทั้งแม่เจ้าทงฮดอาดไปตาม สาวฮามแห่แหนระวังไปหน้า ถัดนั่นเจ้ายอดฟ้าแก้วเกดเสด็จตาม อาชะไนยเทียมฮดคำย่างย้าย อันว่า ผูงสาวใช้ไปตามนางใช้ช่วงก็ดี มีฮอดฮ้อยระวังเจ้าแห่ไป ผูงแม่ป้าอาออกพงศ์พันธุ์ ตามหลังนางแห่ไปลีล่าย ก็หากหลายเหลือล้นคนโฮเสียงสนั่น ผูงหมู่ สาวบ่างเฒ่าปนกั้วไขว่ขวัน มากแหล่ว

(แผ่นที่ 107) อันว่า หกนางเอื้อยเขาติจาว่าเจ็บปวด ก็บ่ ไปแห่น้องนางหล้าก็เพื่ออาย นั่นดาย ผูงหมู่ เสนาพร้อมขุนหลวงอุปมะหาด ก็ไป พระก็ เดินก่อนหน้าพลล้วนแห่ไป ก็หาก ยืดยืดย้ายเสียงโห่นันเนือง มากแหล่ว ฟังดู แกวแกวเสียงสาวด่าชายฮามน้อย สังมา เยาะย่างเข้าบายนมแล้วแล่นหนี นั่นเด้ สู่มื้อ ไปเที่ยวหลิ่นบ่เห็นเว้าว่าอยากบาย แท้ดาย ก็หาก ดูหลายล้นสาวฮามแกมผูงบ่าว กับทั้ง ผูงฮ้างหม้ายชมกั้วบ่าวโถง บ่าวเฒ่ากั้วสาวแก่ชมกัน มากแหล่ว ไผก็ ชิงกันไปอยากเห็นบาท้าว ผูงหมู่ เป็นป่วยไข้ทั้งปีผอมอยู่ ก็ดี เขาก็ สักข่มเท่าทั้งย้ายค่อยไป ผูงหมู่ เขาเป็นเปี้ยคานไปทั้งกะทาด กับทั้ง ขาห่านนั่นถือเท้าค่อยไป ขาขงพร้อมเป็นคะยือไออยู่ ก็ไป ท้องใหญ่

พ้นพองลมนั่นก็ค่อยไป แท้ดาย ผูงหมู่ เฒ่าแก่พ้นหลังก่อมขดโข ก็ไป ผูงมะเฮงหลวงทั่วคึงก็ไปพ้าว ผูงหมู่ ทุกขะหนอดไฮ้ไปเที่ยวขอกิน ก็ไป พานีคนต่างเมืองก็ไปถ้วน พระสงฆ์พร้อมจัวเณรก็เฮ็วฮีบ ปนหมู่สาวสำน้อยเขาเห็นแล้วไล่หนี ตั้งบ่ แม่นฮีตเจ้าพระสงฆ์อยู่แกมสาว แท้ดาย คันยัง คนปน สาวสิผูกเอาเมือถวายเจ้า พระสงฆ์เจ้าได้ยินเสียงเขาด่า สันนั้น ก็จิง ปบป่วงพ่าวคืนแท้บ่ไป นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 108) ผูงหมู่ ตาบอดปิ้งลูกเล่าจูงไป หลอนได้ยินเสียงบาก็ว่าบุญโตแท้ เขาก็ วางเสีย ห้องเฮือนชานปะเปล่าอยู่ ทั้ง หมาไก่ขึ้นเฮือนแท้สู่หลัง นั่นดาย แต่นั่น อุบมะลาดเจ้าเถิงทีปักตู หลวง พระจิง โยงคำจาต่อนายปักตูกว้าง เขาจิง ไขปักตูแล้วผูงโยธา ไหลแห่ไหลหลั่งล้นปักตู กว้างคั่งคน ลุด ๆ เข้าเซาที่หอสนาม ปิตตา ทั้งมารดาขึ้นไปปรางกว้าง แต่นั่น ราชาเจ้าพญา เมืององค์พ่อ เห็นหน่อท้าวกลัวย้านเล่าคาน แต่นั่น จอมใจเจ้าแนวอินทร์จิงต้านกล่าว ดังลือ พระพ่อเจ้ามาคานย้านแห่งผู้ใด นี้เด ข้าก็ เป็นลูกเจ้าเขยพระบาทกับทรวง แท้ดาย สังว่า มา กลัวเกรงลูกเขยบ่คือแท้ เชิญ ปิตตาขึ้นเม็งคำเนานั่ง จริงเทิน พระพ่อเจ้าบ่ช้าเลยป้ายนั่งเม็ง แท้แหล่ว อันว่า แม่แจ่มเจ้าก็เนานั่งเม็งเงิน เฮียงไอยะกาย่านายบุญกว้าง อันว่า แก้วเกดน้อย โสมสะอาดนางลุน เทียมบาบุญอยู่เทิงเม็งแก้ว ก็หาก คือกันแท้โสมสีเสมอพาบ คือดัง สร้างหล่อ ปั้นฮางนั่นหน่วยเดียว แท้แหล่ว บ่ใหญ่น้อยพอท่อคือกันดาย ขาวดำสีดังเดียวักนแท้ สูงต่ำนั่นดอม ท่อเพียงกัน ดาย

(แผ่นที่ 109) อันว่า กายาโสมก็ค่องคือเสมอเพี้ยง ทั้งปวงพร้อมกันแลลิงล่ำ ดูนั่น ผูงหมู่ ชาว พี่น้องเห็นท้าวปวดตาย นั่นดาย เขาก็ แยงจอมเจ้าบ่ติงตนจักเทือ กลัวว่า ตากะด้าง คอแห้งก็ จิงติง ผูงหมู่ เขาอยู่ใต้ยือยืดคอยบา ก็มี เห็นฮูป โสมบางามก็เมื่อยลงเซล้ม ผูงหมู่บ้าโซมเป่า ยังหู ตูว่า พายมากุมทั้งเป่าทั้งฟ้าว ลางหญิงเยี่ยมเห็นบาลืมเพด ตากะด้างลืมเบื้อบ่ติง ผูงสาว เยี่ยมเห็นบาเป็นลายต่าง จริงแหล่ว ลางสาวเข้ากอดอุ้มกันแท้จูบตอม นั่นดาย แต่นั่น พญาเมือง เจ้าเตือนลัวอาป้าออก ทั้งหมู่ ขุนใหญ่เข้าบาศรีเจ้า สู่คน ฮดสรงเจ้าลินคำฮางใหญ่ พ่อแม่เจ้า ขุนเฒ่าก็เล่าสรง ผูงพี่น้องป้าย่าลัวอาก็ดี ทั้งชาวเมืองสู่คนสรงเจ้า บอละบวนแล้วเสด็จมา เม็งอาด สองนาดถะน้อยเฮียงกันแท้ดังเชียน ฟังดู หื่นหื่นม้องเก้าบาดเป็นบท พิณเพงซอปี่แคน กลองม้อง หมดบทแล้วเขาเซาสงัดอยู่ พระพ่อเจ้าเตือนพราหมณ์เฒ่าเฮียกขวัญ แต่นั่น บัณฑิตเฒ่า พรหมณาผู้ฉลาด ยอมือ แปะใส่เกล้าเสียแล้วจิงเฮียกขวัญ บัดนี้ ข้อยเฒ่าหลองแจ่มเจ้าพระองค์ ยอด แนวอินทร์ ปิตตา ทั้งมาดาพ่ำเพียงชาวบ้าน พากัน อวนเอาแก้วนางลุนมาถวายบาท

(แผ่นที่ 110) เทียมดัง เจ้าหน่วยแก้วตาเจ้าขาบถวย ข้อยเผ่า มีทั้งพาคำพร้อมพาเงินพร้อมพ่ำจักผูก แขนแจ่มเจ้าสองน้อยให้มั่นยืน เผ่าตาย พราหมณ์กล่าวแล้วจิงก้มขาบสามที ก็จิง ถวายพรทั้งเฮียกวัญสองเจ้า ขุนหลวงต้านให้พากันเย็นอยู่ จริงดาย แต่นั่น คนพักพร้อมเย็นแท้อยู่พัง นั่นแหล่ว ศรีสุมังคะลาล้วนโพยภัยอย่าบังเบียด พระองค์เทิน โทโส หนีหลีกเว้นตัวเจ้าให้อยู่ดี เผ่าเน้อ จงให้ สิทธิแท้ไชโยล้ำยิ่ง ฮ้อย ประเทศท้าวขอมาเข้าเพิ่งบุญ นั่นเทิน ขอให้ ยศศักดิ์เจ้าลือชาเชงชว่า ไปเทิน อย่ามี ไพข่มเจ้าตั้งแต่อ่อนโยบขาม นั่นเทิน นำบรรณาการหลายสิ่งมาให้ พระอย่าไฮ้สักสิ่งการใด ให้ของ ไหลนองมาดังทรายไหลแล้ง นั่นเทิน มาเยอ ขวัญสองเจ้าเฮียงกันเป็นคู่ มาเยอ อย่าได้เป็นหน่ายฮ้างวางข้างท่องยาม แท้ดาย ให้อยู่ ยืนยาวหมั่นพันวัดสาเถิงเขต ให้ได้ ทำสืบสร้างบุญกว้างต่อไป ให้ได้ บุตรีน้อยหญิงชายหลายยิ่ง จริงเทิน ให้ได้สืบมิ่งเหง้าเมืองบ้านอยู่ทง ให้พระ ตุ้มไพร่น้อยพวกหมู่วงษา ลัวอาหลายเพิ่งบุญจอมเจ้า พราหมณ์ก็ ถวายพร้อมแล้วบอละบวนเลยอย่า

(แผ่นที่ 111) เขาสั่นม้องเถิงเก้าก็จิงเขา แท้แหล่ว แต่นั่น พญาพ่อเจ้าทั้งแม่มาดา ไหมคำเคียนอยู่แขนสองเจ้า พระจิง หานามเจ้าบาคานหอยโข่ง ชื่อว่า พญาจักกะผ่านแผ้วฤทธิ์กล้าเถิงพระอินทร์แท้แหล่ว พระพ่อเจ้าทั้งไพร่เสนา ยอเมืองถวายแก่องค์สองเจ้าแต่นั่น บาจิงเอาน้ำเต้าแก้วฮดย่าจำสวน กลายเป็นสาวสิบสี่ปีงามละห้อย บาซ้ำ ฮดสรงเจ้าปิตตาตนพ่อ เป็นโสม คือบ่าวน้อยงามละห้อยดังเชียน บาซ้ำ ฮดแม่เจ้าน้อยอ่อนเมียตน เลยลวด มีโสมศรีตังนางสวรรค์ฟ้า บาจิง ฮดสรงพร้อมพงศ์พันข้ามะหาด ทั้งไพร่น้อยเมืองบ้านสู่คน แท้แหล่ว ก็หาก ดูงามแท้ทั้งเมืองเสมอภาคกันแหล่ว ฝูงหมู่ เป็นเบี้ยไข้คนไฮ้ก็บ่มี ไปแหล่ว ก็หาก ดูสนุกล้นพะลานะสีเชงชว่า ไปแหล่ว อายุยืนยิ่งได้จิงแท้หมื่นปี เจ้าเฮ้ย อันว่า เผ่าทาวอยู่ก็กลับกลายเป็นสาว ก็ดี บาก็ ถวายปิตตาอยู่เฮียงเทียมซ้าย อันว่า มาดาแก้วเทวีพระแม่ นางนั่น เทียมแทบข้างขวาเจ้าพระยอดเมือง แท้แหล่ว ให้พ่อเจ้าทั้งย่านายสวน หายโพยภัยสว่างสบายหายฮ้อน แต่นั่น บอละบวนแล้วทั้งเมืองแบนเปล่า อันว่า พ่อแม่ลาเลิกเมือสู่ห้องเฮือนน้อยแห่งเขา แท้แหล่ว อันว่า ปิตตาเจ้าทั้งมาดาป้าย่า ก็ดีนั่นสามแจ่มเจ้าพระองค์ล้ำนั่งเมือง แท้ดาย บ่มี ไพเดือดฮ้อนยากยิ่งในทวง หนึ่งนั่น

แผ่นที่ 112) อยู่สบายจิตสว่างใจสู่คนแท้ ยังแต่หกสาวเอื้อยคะนิงบากันอยู่ จริงแหล่ว เขาก็ชุมชาวเว้ากันแท้บ่เขา นั่นดาย เขาก็ มักแต่ท้าวหอยโข่งพอสิตาย แท้แหล่ว อันว่า แลงงายปะเปล่าวางบ่กินได้ คืดสันใดเด้เฮาเฮ้ย จิงได้ปากดอมบาเด ไพยัง คืดฉลาดฮู้สันใดแท้ให้ว่ามา ดูนั่นเทิน

นางหนึ่งนั่นจิงต้านดอมหมู่ทั้งหลาย ข้อยจัก ไปบัวละบัดเมื่อสีสรงน้ำ หลอนได้ ผัดสีเจ้ามือกูได้บาย เบิ่ง สันนั่น มันจักตายมิ่งม้วนคำแล้วบ่คะแหนง แท้ตาย ผู้หนึ่ง ก็กล่าวเว้าจักไปอยู่ดอมนาง หลอนได้เอาผืนแดงยื่นยอบานั่น ทั้งเอา มือสุยต้องมือบาพอสักหน่อย ก็ดีนั่น กูจัก ตายมิ่งม้วนคำแล้วบ่คะแหนง นั่นตาย นางหนึ่ง ซ้ำกล่าวต้านกูจักแต่งพาเหวย หลอนได้ ยอโจมไปขาบถวายบาท้าวยังจักใกล้พออายเท่าถึก ก็ดีนั่น นางหนึ่ง ปากกล่าวต้านกูจักยื่นขันสลา หลอนว่า มือกูซูนมือบาก็จิงตายบ่แหนง แล้ว นางหนึ่งต้านกูจักวีไกวแกว่ง แล้วจั่ง หยับเข้าใกล้ตีฮึ้นต่อยยุง หลอนได้ ซูนคึงเจ้าจักตายก็บ่ว่า เป็นแหล่ว บ่ได้ ต้องสะน้อยแท้กูนี้สิค่อยปอง แท้ตาย นางหนึ่งต้านจักปูบ่อนสถิตย์ทง

(แผ่นที่ 113) หลอนว่าอายฮมถือกูตายคำแล้ว เขาก็ ซุมกนแท้วันคืนอยู่เช้าค่ำ จริงแหล่ว ว่าจักไปอยู่ช้อนดอมน้องก็ยอมอาย แท้แหล่ว เขาก็ หนหวยฮ้อนไปนอนแล้วลุกนั่ง เขาก็ คึดคั่งแค้นคะนิงท้าวไหม้มะโน โอนอ หอยโข่งท้าวผู้ประเสริฐแนวอินทร์ พี่เฮ้ย ยังจัก เคยสมสองจักเทือลือเดนั่น เขากะสันดิ้นดอมบาตายเปล่า อันว่า เข้าบ่น้ำวางไว้เปล่าเสีย แต่นั่น เขาก็คึดซอกได้ความใหม่มาแถม เขาก็ จาดอมกันเข้าความเดียวแท้ บัดนี้ เฮาจิงผิปองให้เป็นกลการต่าง จริงเทิน แปงสารนางนาถน้องลุนน้อยฝากไป ไปเถิงท้าวพระวีชาองค์ประเสริฐ ให้เจ้า มาล่วงอุ้มลุนน้อยด่วนหนีนั่นเทิน เฮาจิง พากันเข้าบัวละบัดหอยโข่ง ไสมเฮา งามดังนี้บาท้าวหากสิชม บ่อย่าแหล่ว เฮาจิงพากันเข้าบัวละบัดเช้าค่ำ ตามใหญ่น้อยตามถ่านพ่ำเสมอ นั่นเทิน เขากล่าวแล้วจิงไปเที่ยวกลางเมือง ถือคำพันล่วงไปบ่มีช้า ก็จิง ไปพบพ้อเสมยนดีผู้ฉลาด เขาจิง วอนไหว้น้อมขอปองซ่อยยู้แต่ท้อน เจ้าจง แปงสารให้สันใดมันจักค่อง คำพัน ตูยื่นให้เตี๋ยวนี้บ่ลวง แท้แหล่ว เขาก็ เว้าพากพื้นตามเหตุเขาก็ทำ

(แผ่นที่ 114) เสมียน ลงใจนำก็เพื่อคำพันนั้น หกนาง ซ้ำกล่าวต้านคึดซ่อยทีเดียว ก็ดี ตูได้เป็นเทวีแทบเทียมบาท้าว เจ้าจัก มีสุขย้อนดอมตูบ่แค้นคั่ง สังแหล่ว จักให้ เป็นผู้เฒ่ากวานเจ้าเชื่อนเมือง นี้แหล่ว เขากล่าวแล้วเสมียนชื่นชมบาน เฮ็วฮีบบายใบลานขีดสารทั้งพ้าว แต่นั่น หกนางตานความใดดีบ่กล่าว จริงเทิน สันใด หอยโข่งฮู้เหตุแล้วให้ซังน้อยนาดลุน นั่นเทิน หกนาง ก้อยกล่าวแล้วเสมียนปิ้นเขียนสาร ตามบัญญามันสู่อันเอาเว้า สารนี้ ชื่อว่าแก้วเกดน้อยยังอ่าวคะนิงหาตะกะสีลาหลวงอยู่สู่วันบ่มีแล้ว ก็จิง แปงสารแก้วนำมายื่นฝาก พระวีชาราชเจ้าองค์อ้ายแต่ไกลจิตใจน้องขอถวายตัวมาเป็นหม่อม อวนแหล้ว ทุกวัน กินข้าวน้ำสองตาย้อยหลั่งไหล แท้แหล่ว พ่อแม่ กดข่มให้เทียมแทบหอยปัง ทุกวัน ยังคะนิงพระพี่แพงของน้อง ขอเชิญ พาพลล้านมาซนชิงยาด

เอาตาย ฮื้อเอาน้องส่วนสิตายแท้แหล่ว ขอพระอย่าได้ช้าฮีบเที่ยวพลันเปิง อยู่เหิง คือจักเป็นแสบทวงตายแท้ ขาก็ชังหอยนั่นเสมอตาจักแตก ตายแหล่ว คันว่า อยากเห็นหน้าน้องเชิญอ้ายเที่ยวเปิงนั่นเทิน มันเขียนแล้วพันตีแปงแจบ เจี้ยห่อไว้ไหมน้อยคาดฮิง มันจึง ยอยื่นให้ผูงหมู่หกนาง

(แผ่นที่ 115) เขาฮีบ บายเอาไปทั่วเมืองหาจ้าง ยังมี เจ็ดคนนั่นเขาเคยเดินไปเที่ยว หลบต่าวปิ้นไปแล้วพัดต่าวมา หกนาง ไปพบพ้อจิงต้านต่อดอมเขา วาจาเสียงลับบังคำเลี้ยว แต่นั่นพานีซาฮู้ทั้งเจ็ดคนก้อยกล่าว เมือง ตะกะสีลาใหญ่กว้างตูก็เคยค้าท่องเที่ยว แท้ตาย ตูจัก เป็นคนใช้จอมนางสิดีดซ่อย จริงแล้ว ตูนี้ เป็นข้อยเจ้าขีนได้ดังใด นี้เด เขากล่าวแล้วผูงนางชื่นชมหัว ก็จิง ยอเอาคำให้เขาบ่มีช้า เจ็ดคนได้คำคนพันเฮ็วฮีบ เฮาหาก ค้าแต่น้อยเถิงเฒ่าก็บ่ปาน แท้ตาย เขากล่าวแล้วเฮ็วฮีบพลันไป อันว่า หกนางเมืออยู่พังคอยถ้า โอนอ ปานใดได้ชมบาหอยโข่ง กูเด กูจักฮัดแจบหมั่นขันเท่าฮุงมา นั่นแหล่ว กูจัก ดมดวงหน้าหูตาทั้งแก้มปาก ชื้สบมันนั่น ทั้งมือกูสิฮัดแน่นไว้ทางท้องให้แจบกัน นั่นแหล่ว นางหนึ่ง ซ้ำกล่าวต้านถึงบาหอยโข่ง คะแนมได้กล่อมฝั้นเฝือแล้วบ่ให้มาย ไต้ตาย นางหนึ่งต้านกูว่าคำเดียว นั่นแหล่ว บาดได้บาสมเสบกูสิยอไว้ บ่ให้ บาคานท้าวเซาแฮงจักเทือ คันว่า เหื่อหากย้อยเสียแล้วจิงให้เซา นั่นตาย นางหนึ่งต้านกูบ่หยอกเป็นกะดัดดังนั้น กลัวว่า บาคานหมางหน่ายชังดวงหน้า กูจัก ตามใจท้าวทำสันใดก็บ่ว่า เสียแหล่ว

(ผ่นที่ 116) ได้ว่า เป็นมิ่งแก้วเทียมท้าวบ่ขีน ได้แหล่ว พระจัก ทำดังฮ้อชวี่ม้ากูลาเบิกสะเพาไปก็ช่างเทิน ทำดัง เฮือเหลียวหลังก็บ่ขีน บาแท้ นางหนึ่ง ซ้ำกล่าวต้านคะแนมแนบผัวขวัญ นั่น กูจักแปงโสมอ่อยอ่อยบาชมช้อน นางหนึ่งต้านกูจักจูบแต่หัว ลงทั้งหูตาคึงบ่มีไว้ เต็มใจแล้วจิงเซาแฮงนอนอยู่ ผองฮุ่งเช้าจวบแจ้งก็จิงวาง แท้แหล่ว นางหนึ่งซ้ำก้อยกล่าวมีนาน คันว่า สมภารเคยกล่อมบาบุญกว้าง กูจัก ดมพระองค์ท้าวแต่ปลายตีนเถิงขม่อม แหล่ว จิง กอดฮัดแน่นเทียมท้าวกล่อมนันนั่นแหล่ว ต่างคน ก็ต่างเว้าจาชมยอดบาบุญ อยู่แหล่ว เขาก็ ทาจันทร์มันสู่วันคองถ้า บัดนี้ จักกล่าวเถิงผูงคนใช้หกนางน้องพี่ ก่อนแหล่ว เจ็ดคน เดินดุงดั้นหลายมื้อพ้ำนาน แท้แหล่ว ตาดูได้เดือนปลายจิงฮอด เขาก็ ลักลอบขึ้นเถิงเจ้าหน่อเมือง แต่นั่น พระวีซาเจ้าถามเขาหาเหตุ เขาบ่ซ้าซาบหลองเจ้าสู่ประการ ทั้งเล่า ยอสารนั้นทูลถวายเฮ็วฮีบ พระวีซาฮู้แล้วฝามือไล้ผ่าทวง พระจิงเอาเสื้อผ้าสะไบเทศทางจีน ปงพะทานเขาสู่คนจิงลาเจ้า แต่นั่น พระวีซาเจ้าไขสารแล้วอ่านเห็นที่ คำม่วนแม้งบาท้าวเมือยมะโน แท้ตาย

(แผ่นที่ 117) โอนอ สายใจข้อยนางลุนชู้ผู้ไกลเฮ้ย ยัง ประสงค์ขอดหมั่นนำอ้ายเที่ยงจริง แท้นา ฝูงหมู่ หกสาวเอื้อยบ่ตั้งต่อดอมกู แท้นอ มีแต่ นางลุนกูผู้เดียวคืดเถิงอ้าย นี้นอ เจ้าก็ ดูสารแล้ว เลยไปทูลพญาแม่ บัด แก้วเกดน้อยทางพุ้นข่าวสาร แม่เฮ้ย ท้าวจิง ก้อยกล่าวต้านดอมพากสารนาง ถวายมาดาสู่อันหมดถ้วน บอละบวนแล้วบาคานจิงลาแม่ ข้าขอ ลาแม่เจ้าไปเอน้อยนาดทะลุน จักทะยานตนเข้าไปเอานางในผาสาท จริงแหล่ว บ่ให้ ผัวนาดน้อยเห็นฮู้เมือกล แท้แหล่ว ข้าจักเอาไปนำแท้พอสี่สิบสามคน ตัวะว่าขายผ้าหมากพลูปูนพร้อม คันว่า เถิงเมืองแล้วจักบังตัวทะยานล่วง ได้น้องแล้วมาพ้าวบ่เหิง ดอกตาย แต่นั่น มาดาฮู้มือผ่าเผนียงอก มามัวเสียอย่าจาสันนี้ แม่ท้อน แต่ก่อน เจ็ดนางนั่นบ่เป็นเมียไผจักแห่ง จริงนา ยังว่า เป็นเหตุให้ตัวเจ้าสะแม่งตาย แม่ดาย อันนี้ นางลุนน้อยก็เป็นเมียของเพิ่น เสียแหล่ว จักไป ชิงยาดฮื้อเอามาซ้อนบ่ห่อนดี แม่ดาย จักไป ตกน้ำฮกฮ้อนแสนหมื่นอาสงไข แม่ดาย เจ้าจง ฟังคำเฮาแม่เมืองขอห้าม แม่ท้อน อันว่า มาดาต้านดอมบาแล้วอย่า

(แผ่นที่ 118) พระวีชาบ่ช้าต้านต่อแม่เมือง อันนี้ พ่อแม่น้องนาดน้อยข่มขวี่จำเอา แท้ดาย ใจนางยังคืดต่อเฮาภายพี้ ข้าจัก ไปเอาน้องมาซมเทียมแทบ บ่มี เป็นบาปฮ้ายสังแท้สิ่งใด แม่เฮ้ยท้าวกล่าวแล้วมาดากล่าวจาแถม เจ้าสัง จาคำผิดบ่ถือในธรรมต้าน แม่เด ชาติที่ เป็นลูกนี้เทียมดังทาสา แม่แหล่ว คันว่า ทำขืนใจพ่อแม่ขายก็ยังได้ อันหนึ่ง ไผทุกข์ไฮ้มาขอลูกในคึง ดังนั้น คันว่าไผทานไปก็บ่มีไผฟ้อง แม่ดาย ที่บ่ ควรปลูกนั่นพญาเจ้าบ่ห่อนบัน แม่ดาย แม่ว่า ท้าวนั่นฤทธิ์เดชกล้าสมภารมากเหลือหลาย นั่นแหล่ว พระจิง วางใจเมืองให้บาซมซ้อนแม่ดาย เพิ่นก็เป็นแท้สมภารมีมาก คันบ่ ได้เพิ่งท้าวบ่มีให้ง่ายดาย แม่ดาย แม่กล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา อันว่า ทั้งเจ็ดนางก็มอบเฮาเป็นมั่น แม่เฮ้ย สังมา เอาเมียข้อยไปทานผู้ใหม่ เสียนั่นเป็นเมียเฮาส่วนหนึ่งแท้นาเจ้าอีหลี นั่นดาย แต่นั่น แม่กล่าวต้านสัวมาว่าตามใจ ดังนี้ เจ้าหากพาลี้พลไปมากหลายเหลือล้น

(แผ่นที่ 119) จนใจเจ้าพญาเมืองทั้งพวกไพร่ ว่าจัก จัดไพร่พร้อมพลช้างก็บ่ทัน นั่นดาย เขาจิงต้านจากล่าวคำโยม คันเขาโฮมพลมาสิ่งใดบ่มีฮู้ เลยเล่า มีกียุต้องเถิงบาเจ้าแม่ ฝูงพวกพ้อมพลช้างม้ามอน จักว่ามี บาท้าวตนบุญมากอยู่ดอมนั่น ท้าวจิง แปงเหตุให้สูเจ้ามิ่งมอนบ่ฮู้ ดังนั่น ตัวพระบาททงมืองมีวิชาแปงเลดกัน บ่ฮู้ เจ้าว่า ดีกะดัดแท้ก็อย่าจาอ้างโอษฐ์ บาเฮ้ยมันผู้ เป็นกะด้อสันนั้นก็หากมี แม่ดาย อันหนึ่ง เป็นกษัตริย์นี้หาเมียขวัญเทียมแทบ ดึงนั่น นางใด ชายบ่ต้องจิงควรแท้เอกโทน แม่ดาย บ่ดังนั้น เอาเชื่อเผ่าแนวเดียวซ้อนดาย อย่าได้กายคำเฮาแม่บาขอห้าม

แม่ท้อน มาดากล่าวแล้วท้าวยังด่วยกลหลอง ซอแก่ มาดาพระอย่าเคืองตอมข้า บ่ได้ แก้วเกตน้อย คะแหนงมิ่งมรณา เคยได้ เป็นทาสาข้อยไผก็คำแล้ว คันจักมรณาล้มตายไปลัดชั่ว ก็ดีนั่น ข้าจัก ไปอยู่กั้วอาวีจีนั่นก็ช่างกรรม นั่นแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วมากเล่าชลละทา ก็บ่ จาคำใดต่อบาไท้ท้าว แต่นั่น พระวีชาเจ้าลงเมืองเถิงผาสาท ก็จิง ไปเอาแก้วเกตน้อยหนแห่งเมืองพะลาน ทีพุ้น

(แผ่นที่ 120) เอามาเป็นแม่สูทงบ้าน คอมว่า เจ้าสั่งแล้วบายดาบกายสิทธิ์ ทงอาชะไนฮีบไป บ่มีช้า ไทขันได้ชาวคนถือหาบ ติว่า เป็นพ่อค้าไปหาซื้อสิ่งของ หลายขวบมื้อเดินดุ่งไปเปิงไผมา ถามว่าเทียวไปหาค้า บาตีม้าชำ ๆ ทั้งแล่น ฝูงบ่าวน้อยแคนฮ้ายย่างบ่ทัน พะโกรธก้าทั้งด่าจาตี เขาก็ ชุมกันจักสิลักคืนก็กลัวย้าน ก็หาก กายแดนบ้านแดนเมืองหลายแห่ง ไปแหล่ว ลางวัน เขียว ค่ำเข้าเดือนแจ้งดุ่งไป แท้แหล่ว ดูนานได้ชาววันไปทีบ ก็จิง เถิงกีบก้ำพะลานกว้างกว่าไกล คอมว่า ไปฮอดหั่นแคมท่งตีนเมือง บาจิง พาเขาเข้าฮ่มโพธิไทรกว้าง พอคาวน้อยตัณหาบาพาด่วน ใจเจ้า ยังคืดข้องลุนน้อยแต่อยากเห็น นั่นแหล่ว บาเล่าต้านเตือนหมู่ฝูงเขา สูฮีบ ทำหุงแกงข้าว กินอย่าช้า กูจัก ไปเอาน้อยนางลุนมาเฮ็วฮีบ แหล่ว จัก เขียวดุ่งตั้นวันนี้ให้ฮุ่งจวน แท้แหล่ว บากล่าวแล้วถือดาบกายสิทธิ์ ก็จิง ลีลาไปเข้าเมืองบ่มีช้า บาดานท้าวพระวีชาโสมสะอาด บ่ฮู้ จักนาดน้อยลุนแก้วอยู่ที่ใด แท้แหล่ว เจ้าจิง ผิถามถ้อยตอมชาวเมืองด้วยวาด เขาจิง บนบอกเจ้า ลุนน้อยอยู่หั่นเด

(แผ่นที่ 121) ท้าวฮู้แล้วจิงสุบเกิบเฮ็วพลัน ทะยานเหาะขึ้นเมืองบนเทิงฟ้า ทั้งเมืองท้วงแซว ๆ ซีซ่า อันว่า ลาวพ่อค้าทะยานได้ดังหงษ์ พุ้นเด้ แต่นั่น พระวีชาท้าวจิงเหลียวไปผาสาท เห็นที่ นางนาดน้อยเฮียงท้าวต่อนบุญ แท้แหล่ว เป็นใจ ปานเอาไม้แสนลำมาแทงเสียบ คึงนั่น ก็จิง ยันล่วงล้ำคือฮุ้งเวินลง แท้แหล่ว คอมว่า ลงฮอดแล้วซวางกอดนางลุน นางก็ กลัวตายตื่นตนเลย ฮ้อง จอมหัวข้อยผัวขวัญยังขม่อม อวนเฮ้ย จักไผ มากอดอุ้มเอาน้องซอยปอง แต่ท้อน นางก็ ชด ๆให้จับจ่องแขนผัว พระวีชาดึงบาดแฮงก็ยังหมั่น แต่นั่น หอยโข่งต้านถามว่ามึงแม่นไผ สังมา จับแขนเมียกูดังใดสันนี้ เซา ๆ ท่อนจากนเสียงม่วน เสียเทิน ท่านนี้ เป็นหน่อท้าวเมืองใดแท้ให้ แกว่นกัน ท่อนา นางนี้ พ่อแม่เจ้าปองปูกทานเฮา ดอกตาย บ่ใช่ เฮาเป็นโจรลักเอาเมียมึงแท้ แต่นั่น พระวีชาต้านกูนี้หน่อนามกษัตริย์ ตะกะสีลาหลวงแม่นเมือง กูแท้ ก็หาก ลือกูแล้วพระวีชา เซงซ่า ขงขอบใต้ลุ่มฟ้ากูบ่ย้านท่องคน แท้แหล่ว มึงนี้ เป็นหลานเฒ่าจำสวนทุกข์ยาก สังมายาด มิ่งเหง้าเมียแก้วแห่งกู ดังนี้ พระวีชากล่าวแล้วหอยโข่งเลยจาคันว่า มึงมีความก็ให้มาจาเว้า

(แผ่นที่ 122) คันว่า แม่นเมียไผไว้อย่าชิงกันเซาก่อน ทำตัว เป็นดังฮุ่งสันนี้บ่ห่อนคือ ท่านเฮ้ย หอยโข่ง ต้านถามแท้สองเทือสามที แท้แหล่ว พระวีซาจากูบ่ฟังคำมึงแล้ว มึงจัก ทำสันใดแท้ก็ทำมาเฮ็วฮีบ กูบ่ มีหย่อนย้านมึงแท้ท่อธุลี นั่นตาย พระวีซากล่าวแล้วจับแก่แขนนาง นางบ่ปะแขนผัวจ่องตึงจำมั่น แต่นั่น พระวีซาท้าวถอนคันไชดวงตาบ พันแขน หอยโข่งท้าวดวงง้าวเล่าสะเด็นง้าวก็ ตกถีกพื้นใต้ล่างปรางคำ พระวีซาตกตื่นใจดูสลั่ง แต่นั่น หอยโข่งต้านห้ามว่าอย่าโกรธาท่านเฮ้ย อันว่า โกโลไผบ่ห่อนมียอย้อง หอยโข่งท้าวห้ามว่าเซาท่อนา พระวีซายังแก่ดึงนางน้อยแต่นั่น หอยโข่งอดบ่ได้เห็นนางนาดชลละทา อยู่นั่น บาจิง ทะยานตนยั่นคอวีซาท้าว มันก็ ผิตึงแท้ทั้งแฮงก็บ่หลุด คือเฮา ย่ำเขียดโม้ในน้ำก็ดั่งเดียว นั่นแหล่ว มันก็ ฮวายมนตร์เว้าโอพะทั้งเพิกก็สูญแหล่ว ซ้ำเล่า โอมโดดพอฮ้อยก็บ่ไหว แท้แหล่ว ว่าจัก ยอตีนขึ้นทำบาหอยโข่ง ก็ดีนั่น เลย เล่ายอบ่ได้ขากะด้างทั่วดึง นั่นดาย ว่าจัก เอาแขนต้องตีบาปดปาย ก็ดีนั่น เลยเล่า ยอบ่ได้แขนนั่นก็อ่อนลง จักว่า ปากคาบขบพระบาทตีนบา ก็ดี

(แผ่นที่ 123) ดางเลยแข็งเข้ากะแจจริงแท้ แต่นั่น พระวีซาท้าวจิงยอมือนบนอบ ซาก็ โยมแจ่มเจ้าขอถวายบ้านมอบเมือง พระเฮ้ย ขอให้ พระย่ำเกล้าผายโผดชีวัง แด่ท้อน ขอทานเป็นดังคำแลปีพอตื้อ ขานี้ คนบ่ฮู้ขอพระโผดปรานี จิงจัก มีคำสุขเพิ่งบุญจอมเจ้า แต่นั่น จอมบุญเจ้าต้านต่อมีนาน เฮาหาก มีคำจาตอบาหลายบั้น หากบ่ พังเฮาห้ามยังดันกริ้วโกรธ คันว่าโยมแต่เค้าเฮาบ่เว้าสิ่งใด แท้แหล่ว อันนี้ ตั้งว่าจับตัวได้เฮาไล่นำทัน ก็จิง ถวายเมืองมอบเฮาบ่คือแท้ ท่านบ่ถวายเฮานั่นก็จักเอาเป็นแน่ ตัวท่านนี้เฮาฆ่าก็หากเป็น แท้แหล่ว บัดนี้เฮาจัก บ่ฆ่าแท้ทำโทษตามกรรม ท่านเฮ้ย ส่วนคือติดซีกคุมท้าวแหล่ว จักเอาขังไว้ในขงคอกใหญ่ กายล่วงล้ำเจ็ดปีแล้วจิงโผดบา แท้ตาย แต่นั่น พระวีซาซ้ำยอมือทูลบาท พระจัก ทำดังนั่นตัวข้าส่วนสิตาย แท้แหล่ว ข้าขอขันอาสาใช้ตามตีนพูละบาท พระสามหมื่นตื้อขอค้ำสู่ทาง พระเฮ้ย อันหนึ่ง ขอถวายน้องนางหญิงมีคนหนึ่ง ชื่อว่า คำสายหยาดฟ้างามละห้อยดังเชียน แต่นั่น บาบุญเจ้าถามคำถ้วนถี่ คัน โยมเที่ยงแท้ให้กินน้ำก็จิงเอา ท่านเฮ้ย เขากล่าวแล้ววีซาเล่าเลยขาน ขอทานโดยภูมีบ่ขืนสังแท้

(แผ่นที่ 124) แต่นั่น อมใจเจ้าบาบุญหอยโข่ง สะบานน้ำให้พระวีซาท้าวเล่ากิน บาบุญท้าวจิงยอตีนถกออก พระวีซาลุกแล้วจิงมาไหว้หมอบลง นั่นตาย แต่นั่น หอยโข่งเจ้าถามท่านพระวีซา เป็นสันใดท่านจิงมาเอาน้อง บาบุญต้านถามไปทุกสิ่ง พระวีซาไหว้ทูลเจ้าสู่ประการ พระจิง ใช้สืบถ้อยหาหมู่เจ็ดคน ก็บ่ เห็นทางใดทั่วเมืองจริงแท้ แต่นั่น บาบุญท้าวโสมงามหอยโข่ง ต้านต่อถ้อยวีซา

เจ้าบ่นาน เจ้าจง ตกแต่งใช้คนฮีบคืนเมือ เทียวเทิน ไปเอานางคำสายดุ่งมาอย่าช้า เจ้ากล่าวแล้ววีซาขาบลาลง เถิงไพธิ์ชัยหมู่ขุนคนใช้ ท้าวก็ หยายอาการให้เขาพังถ้วนถี่ เขาก็ กลัวหย่อนย้านสู่คนแท้ปากบ่ดัง นั่นแหล่ว พระวีซาช้ำมีคำไปเถิงแม่เมืองนั่น แม่บ่ วางน้องให้เป็นเมียท้าวตัวข้อยส่วนสิตาย บ่อย่าแหล่ว ให้สู ไหว้พระแม่เจ้าตามเหตุหมดความ แท้ตาย คันว่า เอานางถวายสิโผดเฮาคืนเมือบ้าน ว่าเนอ ท้าวสั่งแล้วเขาฮีบพลันเมือ วันคืนเดียวดุ่งไปบ่เซาได้ เถิงเดือนแล้วจิงเถิงเมืองตะกะสีลาใหญ่ เขาฮีบ ขึ้นขาบไหว้มาดาท้าวก่อน หมดสู่ชั้นทุกสิ่งบอละบวนมาดาเลยผ่าทวงหิ้วไห้ กูหาก มีคำห้ามบ่เอาความกูเป็นแม่ เสียนา

(แผ่นที่ 125) อินทร์อยู่ฟ้าบ่เพียงพร้อมจิงเป็น นั่นแหล่ว อันว่า บูฮานเว้าไผกายคำพ่อแม่ ตัวนั่นผีจัก มาแก่เข้าวีจีแท้บ่สง นั่นแหล่ว ทีก่อนนั่นช้างม้าหมูาโยธา พอแสนกือโกดปายก็ตายเสี่ยงช้ำพัด ทีเดียวนี้เสียเมืองทั้งน้องนาด ดีท่อ พระบาทเลี้ยงเอาไว้บ่ฆ่าเสีย นั่นตาย เทวีให้เถิงพญาผัวมิ่ง บ่ได้ เป็นดังนี้ใจตั้งต่อบุญ แท้นา บาดว่า เถิงเส่นลูกใจขนาดรกโล ดังนี้ เลยเล่าเป็นเมืองเสียส่วยคำปีตื้อ ก็หาก เจ็บอกเจ้าเทวีชลเนตร กับทั้ง ฝูงแม่ป้าอาพร้อมย่าวยม มากแหล่ว แม่ก็ ขืนบ่ได้จิงต้านต่อคำสาย ใจเมืองกูจิงค่อยพังคำเฒ่า แม่เน้อ เจ้าจงไปเทียมท้าวบาบุญหอยโข่ง แม่เน้อ บัดนี้ เพิ่นข่มแพ้องค์อ้ายขาบถวาย เจ้าตาย เพิ่งจิงใช้คนฮีบมาเอา แม่ตายสายใจกูจงค่อยพังคำต้าน แม่เน้อ แม่จัก ปุนสาวใช้ไปนำพันหนึ่ง ทั้งแม่เลี้ยงนมเจ้าสี่คน คนชายพร้อมสองพันสิตกแต่ง นำเจ้าแหล่ว ตามแต่ เจ้าอยากได้ขุนใหญ่คนใด ก็ดี แม่ก็ ตามใจนางว่าเอาเฮาบ่ห้าม เจ้าจง ไปปกป้านการเมืองให้แจ้งส่อง เสียเทิน เมืองเฮา จักหม่นเศร้าหมองฮ้านสิสาบสูญ แม่แหล่ว อันหนึ่ง เจ้าบ่ยอมใจตั้งเป็นเมียหอยโข่งเสียนั่น

(แผ่นที่ 126) พระพี่องค์อ้ายส่วนสิตาย แม่แหล่ว มาดาต้านมือลูบหลังนาง แม่ก็ ตรางเจ็บอกลูกชายบ่เอาถ้อย แต่นั่น สอยวอยน้อยคำสายฮู้เหตุ จิตทะเนดน้อยอยากเห็นท้าวผู้ต่อนบุญ อยู่แหล่วนางจิง ปากกล่าวต้านจาแม่มีขืน พระแม่ ทงกูนาดังใดบ่ขืนได้ มาดาให้เอาไปสิขัดอยู่เป็นลือ อันนี้ท้าวผู้ฮู้บุญกว้างข้าบ่ขืน แท้แหล่ว นางกล่าวแล้วมาดาชื่นชมบาน แม่จิง สอนครองหญิงสู่อันให้เห็นแจ้ง เจ้าจัก เป็นเทวีท้าวบุญเทียมแทบ อยู่ฝ่ายข้างเทียมซ้ายปิ่นผัว แม่เน้อ ให้เอาใจเอื้อยเทวีเอกฝ่ายขวา แม่ตาย อย่าได้ โกรธาเถียงตอบความนันพื้น บุญโตได้เคยเป็นปลายน้อยเพิ่น เสียดาย อย่าได้ เฮ็ดลื่นล้นคำฮู้บ่ถ่องถาม เพิ่นดาย คันว่า เพิ่นด่าป้อยให้เจ้าค่อยอดใจ แม่เน้อบุญเขือ เคยเทียมบาอย่าเหิงสาแท้ อย่าให้ ไผเห็นพื้นโกโลอยากกินมาก แม่ตาย ผิดกัน อันอื่นแท้

เขาก็เว้าว่าอันเดียว นั่นดาย จงให้ บัวละบาดท้าวตามครองกษัตริย์ใหญ่ แม่ดาย อย่าให้ ฝูงไพร่บ้านเห็นพื้นจ่มขวัญ แม่เน้อ แก้วแม่ เคยหนีจากเมืองเฮาแม่น้อ หลายปี เฮียงผัวขวัญหมั่นมาหยามเฒ่า แม่เน้อ

(แผ่นที่ 127) แม่สั่งแล้วจิงหาโยกยามดี ตีกลองสะบัดชัยแห่ไปทั้งฟ่าว เสนาท้าวมุนตรีก็หลายหมื่นฮื่น ๆ ช้างทั้งม้าอเนกนอง มากแหล่ว นางก็ ขึ้นขวี่ช้างพังอาดคูณเมือง ฝูงเสนาแห่ไปบ่มีช้า กายไปหน้าดงหนาป่าเหล่า เดินแต่เช้าผองเท่าค่ำจวน แท้แหล่ว ก็หาก ตูนานได้สองเดือนจิงฮอดเมือไป เดือนหนึ่งแท้มานั่นก็ดั่งเดียว แท้แหล่ว เขาจิง ไปจอดยั้งกลางท่งแคมเมือง แปงผามชัยบ่อนเซามุงหญ้า พระวีซาท้าวดีใจชมชื่น ก็จิง เอาน้องหล้าคำสายน้อยขาบถวาย แท้แหล่ว อันว่าแก้วเกดน้อยเป็นเอกเทวี โสมสีใสดังคำซาวเบ้า ทงเทียมเจ้าบาบุญหอยโข่ง เทียมแทบข้างขวาซ้ายค่องคือ แท้แหล่ว อันว่า คำสายน้อยนางงามดวงยอด ยิ่งนั่น อยู่ขอกข้างเทียมซ้ายแทบองค์แท้ดาย สองก็ งามเลิศล้ำเพียงเกิ่งเสมอกัน เทียมบาบุญค่องคือควรแท้ แต่นั่น บาไทท้าวจอมบุญหอยโข่ง จับเอา น้ำเต้าแก้วทะยานขึ้นเผ่นไป เถิงที่ พลพวกช้างพระวีซามิ่งมรณา บาคานฮดกระดูกคืนมาถ้วน พระจิง จำบาท้าวพระวีซาทั้งพวกไพร่ ให้คืน เมือสู่บ้านเมืองกวางอยู่กะเสิม

(แผ่นที่ 128) พระวีซาท้าวโดยคำเฮ็วฮีบ จิงลาพระบุญกว้างดุ่งเมือ เถิงแห่งห้องเมืองใหญ่สบายใจ เถิงละดูปีส่งคำพอตื้อ อันว่า หัวเมืองขึ้นดอมบาพันหนึ่ง ก็ดี เสียคำ ปีแลตื้อสู่เมืองแท้บ่ขาดสาย ได้ดาย บัดนี้ จักกล่าวต้านเถิงฝูงพี่หกนาง ก่อนแหล่ว อันว่า วันคืนโอะโอ้ยคราง เถิงท้าว สะออน คำสายแก้วได้มาชมหอยโข่ง สะออนเด ได้กล่อมท้าวหน่อยหนึ่งบ่มียอม ง่ายแหล่ว เดี๋ยวว่า ตายเป็นผีก็จิงเซาคราวนั่น วันคืนนั่นเขาชุมกันอยู่ชวีชว่า จริงแหล่ว เขาผิปองอยู่สู่มือจักเอาท้าวเที่ยงจริง นั่นดาย บัดนี้ จักกล่าวเถิงฝูงสาวใช้สองนางเทวีใหญ่ ก่อนแหล่ว กาละดูล่วงเข้าสังขารเต้าถ่ายมา เขาไป หาดอกไม้ในป่าไพรหนา จักเอา มาบูชาพุทธคุณทุกวันแท้ เขาจิง ไปเห็นไม้คะยูงโกนต้นหนึ่ง ฟังยิน เสียงแขกแก้วตัวน้อยอยู่ใน เขาจิง ไปแลเยี่ยมเห็นสองโต นกแขก ยังอ่อนน้อยขนหุ้มทั่วคึง เขาจิง อามาแท้ถวายนางสองอ่อน เจ้าจิง สอนสั่งให้คำฮู้ปากเป็น แท้แหล่ว การหนักพร้อมการเบาก็ฮู้ฮีต การใหญ่น้อยขาฮู้สู่อัน นั่นดาย นกฮู้ บินไปห้องปรางทองฝูงพี่ ได้ยิน คำบ่ต้องข้อขาจิงพร้อมจอบดู แต่นั่น หกสาวเอื้อยจากันซีซว่า

(แผ่นที่ 129) เฮาบ่ ฆ่าอ่อนน้อยสองนางนั่นบ่ได้บา แท้แหล่ว เฮาจงหาหมู่งวนส้มใส่มันหมู ทั้งมัดทุข้าวขี้หนูข้าวมันกล้วย เฮาจง เอาไปให้สองนางกินชื่น เขาหาก ตายมิ่งม้วนยามนั่นเฮาจิง แทน นั่นเทิน เฮาจัก อยู่สนุกหลิ่นกามคุณทุกหมู่ อยู่ทาง ยัดเยียเข้าชมท้าวอิ่มก็ใจ นั่นแหล่ว เขากล่าวแล้วเฮ็วฮีบเดาดา บอละบวนเลยใส่พาเลียนไว้ แต่นั่น สักกูนาได้ยินคำคักแน่ สันนั่น พลันเมือคอบเจ้าสองนางน้อยแม่ตน แต่นั่น สองนางฮู้จิงเอาใจตั้งต่อ หน่อยบ่ช้าผูงเอื้อยก็หลั่งมา หลุดหลุดเข้าโฮงราชปรางทอง เถิงสองนางนั่งลงมีช้า แต่นั่น นางลุนต้านเคืองใจเจ้าพี่ สังเด้ จิงได้มาฮอดน้องการเอื้อยเหตุใด ดังนี้ นางกล่าวแล้วผูงเอื้อยพี่ทั้งหลาย ปิป่ายเสียงต่อนางนงน้อย ตูก็คืดเถิงเจ้านางน้องผู้ลุน ขืนตั้งแต่ เจ้าคะข้างตูผูงเอื้อยก็เซาสูน แท้แหล่ว ก็จิง หาของต้อนมายามถามข่าว แท้แหล่ว ตูเอา มาให้เจ้ากินหลิ่นสว่างเหงา พี่ท่อน ผูงหมู่ เอื้อยพี่น้องก้อยกล่าวคำงาม แต่นั่น นางลุนจาอย่าเคืองใจเอื้อย ท่อนา วันนี้ ข้อยก็ถือศีลห้าทุกวันคืนอยู่ เช้าค่ำ ข้าวแลง ข้อยบ่เอื้อเพลแล้วอยู่เอง นั่นตาย ข้อยจัก เอาแพงไว้วันลุนมื้ออื่นแหล่ว

(แผ่นที่ 130) ข้อยจัก กินแต่เช้าของเอื้อยให้ทาน นี้แหล่ว นางลุน ก้อยกล่าวต้านเขาชื่นชมบาน เขาก็ วาจาหัวปากแกมชมจื้น ก็จิง ลานางน้องเมือปรางผาสาท จิตยัง สลาดฮู้คืดเถิงเจ้าบ่ลืม แต่นั่น นางลุนต้านตอมอ่อนคำสาย อันว่า ของหวานผูงพี่หญิงเอามาให้ อย่าได้ บายกินแท้หลอนเป็นความนกกล่าว เฮาตาย เฮาถ้า ส่องเบิ่งท่อนให้ฮู้แน่จิง นั่นเทิน สองนาง จากันแล้วเห็นหมาดำมาใต้ล่าง สองนางเลยบ่ช้าข้าวหนมนั่นป่อนลง แต่นั่น หมาดำน้อยเลยกินข้าวหนมแหนบ หน่อยบ่ช้าหมาดิ้นดั่นตาย แท้แหล่ว สองนางเจ้ามีคำพันหนึ่ง ไปเที่ยวจ้างบัวหมาน้อยก็จิงคืน แท้ตายผูงหมู่ยังเหลือนั่นใส่ไหดีตีปิด เจ้าจิง ผังเซื่องไว้ในพื้นแผ่นดิน แท้แหล่ว แต่นั่น ผูงหมู่เอื้อยก็คองว่านางตาย เขาก็ ไปเยี่ยมดูก็หากยังเทียมท้าว แฮงซ้ำ เจ็บใจเอื้อยทั้งหลายปานฟ้าผ่า เฮ็วแหล่ว แฮงซ้ำ แถมตื่มไส้พวนท้องข้องพระทัย แท้แหล่ว เขาจิงชุมกันเว้าเป็นนำนกแขกนี้แหล่ว บัดนี้ เฮาจักไปซอกจ้างผูงเขาหมู่เป็นพราน ให้หา ยิงนกแขกเสียให้ตายเสี่ยง

(แผ่นที่ 131) เขาก็ ไปหาจ้างแลคนคำฮ้อยหนึ่ง ผูง พรานหน้าไม้ธนูพร้อมผู้ยิง ได้คำ คนแลฮ้อยจิงไปเที่ยวหายิง นกก็ มรณาตายมากมุนเหลือล้น ก็จิง เคืองใจแก้วสังกาสองอ่อน ขาจิงบินล่วงย้ายไปสี้ป่าดง แท้แหล่ว บ่ได้ สั่งแม่แท้ย้านสั่นเหลือหลาย ก็จิง พากันหนีหลีกโพยภัยฮ้าย แต่นั่นนางลุนพร้อมคำสายองค์แม่ บ่เห็น นกแขกแก้วมาแท้ปากตอม แต่หลัง ดันอยากข้าวมาถามตอมแม่จริงนา มื้อนี้ สังต่างแท้เย็นปิ้งบ่ปากจา ดังนี้ นางก็ จำสาวใช้ไปหาทุกแห่ง ก็บ่ เห็นแขกแก้วจอม

เจ้าที่ใด ยังมี หญิงหนึ่งนั่นมันเทียวเบิ่งคอยเห็น คือดัง เป็นสังกาบ่สงสัยแท้ ขาก็ บินไปก้ำเมือตาวันออก พ้อแต่เช้าตาวันขึ้นก่อนงาย พุ้นดาย แต่นั่น นางลุนได้ยินคำเป็นอันหลาก เจ้าก็ ตกคนาพ้าวใจน้อยบ่ซำบาย แท้แหล่ว สองจิง ตกคฌาพ้าวแคมนาฮ้องเฮียก แก้วอีพี่เฮ้ย กินหมากไม้อยู่ที่ใด แม่เด บัดนี้ ดูค่ำแล้วตาวันอว่ายลงแลง แม่นา สังกาเฮ้ยอยู่ที่ใดเด้นี้ สองก็ แก่ว ๆ ฮ้องหยับไป ฟากท่ง ผูงหมู่ สาวช่วงใช้ชาวห้าหลั่งตาม แท้แหล่ว ก็จิง กายท่งกว้างเถิงโคกพนสูง สองนางหาแขกคำสองน้อย เจ้าก็ พาสาวใช้เดินทางหาทั่วโคกคะโนงนั่น

(แผ่นที่ 132) บ่เห็น นกแขกแก้วสองเจ้าย่าวยม ก็หาก จนใจเจ้าสองพระนางแค้นคั่ง ทวงแหล่ว บ่เห็น นกแขกแก้วเดินดั้นดุ่งหา แท้แหล่ว ก็จิง กายโคกกว้างเถิงป่าหนามหนา เป็นดงหลวงป่ายุงยางตั้ว เจ้าจิง ปันกันย้ายหลายทางหาซอก เขาจิง โดยแจ่มเจ้าล่วงทางนั้นสี่คน อันว่า สองนางนั่นเจ็ดคนซอก ไปแหล่ว ก็บ่ เห็นแขกแก้วเลยดั้นดุ่งไป สู่คน สู่เดินหาแก้วสังกาก็บ่จวบ จริงแหล่ว เลยเล่า หลงป่าไม่ดงกว้างสู่คน แท้ดาย แต่นั่น ตาวันค้อยคาลงเลยค่ำ สองนาง หลงป่าไม้เมือหน้าควาไป ผูง หมู่สาวใช้หลงทางเถิงผาสาท ลางผ่อง หลงป่าไม้นอนซ้นพุ่มหนาม แต่นั่น ปาปัง ฮ้ายหมาดำมาคอบ นางแหล่ว สองนาง หลงป่าไม้ทั้งสาวใช้ควาไป บ่ฮู้ จักทีบก้ำหนแห่งทางเมือแท้แหล่ว ก็หาก จนใจสองนาดทะนางนงน้อย พอเมือ ดึก ๆ ค้อยราตรีเถิงเที่ยง คืนนั่น สองแจ่มเจ้าทั้งสาวใช้อยากนอน แท้แหล่ว ก็จิง พากันยั้งเซานอนหน่อยหนึ่ง พร้อมกัน หลับซวดพ้นบ่มีฮู้เมือคิง นั่นดาย แต่นั่น สาลาไท้อินตาแข็งขนาด อินทร์จิงลิงโลดใต้ชมพูพื้นทั่วแดน

(แผ่นที่ 133) ก็จิง เห็น นาดถะน้องสองอ่อนในไพร เวรหมาดำมาเถิงนาดถะแพงสองน้อย อินทร์จิง ลงมาอุ้มสองนางน้อยนาด ทะยานสู่ฟ้าบินย้ายล่วงไป แท้แหล่ว ก็จิง ไปเถิงห้องหิมพานต์เขาใหญ่ อินทร์จิง วางแก่นไท้สองนางเจ้าเนานอน อินทร์จิง ขึ้นสู่ฟ้าเถิงที่ดาวะดิงสา อยู่ทางทงคำสุขอยู่เทิงปางแก้ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงแก้วเกดพร้อมคำสาย นอนในดง ก่อนแหล่ว พญาอินทร์วางจิงตื่นตนเลยแจ้ง ก็บ่ เห็นสาวใช้จักคนเย็นอยู่ เจ้าจิง เอิ้นเฮียกฮ้องทางใดแท้ก็บ่เห็น สองนางไห้นำกันย้อยยั่ง ฮาจัก ตายเที่ยงแท้เมืองบ้านก็บ่เห็น แลน้อ บัดนี้ ตาวันย้ายสายมาแดดแก่แลน้อ อันว่า พระบาทท้าวผัวแก้วโอ่ยหา บ่อย่าแหล่ว สองก็พากันไห้ทั่งไปเดินดุ่ง เลาะฝั่งน้ำแคมห้วยฮ่อมภู เห็นหมู่ นกอยู่ไม้เป็นคู่ผัวเมีย สองนางเลยหลูดทวงเซล้ม คึดเมื่อ ทงเทียมเจ้าในปรางผาสาท ฮาก็ นบขาบไหว้ผัวแก้วอยู่เฮียง แท้นา สองก็ จากันแล้วแฮงเจ็บใจล้มท่าว ย่าว ๆ

น้ำตาย้อยบ่เซาได้ แหล่ว สองแก่นแก้วซ้ำพัดดุ่งเดินไป พังดู นางนีหลายฮุ่งผัวหาชู้ จิตนาง เป็นมุนมู่คือบ้าบ่วงกลางดง ทงพระทัยเหงาบ่เซาฮิ้วไห้

(แผ่นที่ 134)ในไพรกว้างดงยางบ่มีคู่ เสียแหล่ว มีแต่ สองแก่นแก้วเดินดั้นป่าดง นั่นตาย เถิง ค่ำแล้วสองอ่อนเล่าเลยนอน คอน ๆ หลับยีบยามบ่มีได้ สองก็ คึดเถิงไท้ผัวขวัญอยู่วี่วอน สองอ่อนน้อยเลยไห้ฮุ่งจวน แท้แหล่ว แต่นั่น แก้วแก่นน้อยเจ้าอ่อนสองนาง พางตายไปก็สว่างกรรมให้มันแล้ว บุญบ่เคยเทียมท้าวให้ตายเสียให้สว่าง ก็ใจแหล่ว บ่มี ใจเบี่ยงเสี้ยวชมซ้อนเปลี่ยนชายแท้ตาย สองแจ่มเจ้าเว้าต่อนำกัน วันคืนอิดอ่อนแฮงคีค้อย สองก็ ปีนเขานั่นผาชันเป็นขวาก ตีน แจ่มเจ้าสองน้อยบาดเพ ก็จิง ซด ๆ น้ำตาบ่าพุมพาย สองก็ กายภูสูงเล่าลงแคมห้วย มุนละไม้สันใดก็บ่อยาก กินแหล่ว สองก็ คึดต่อตั้งคำตายแท้สิ่งเดียว นั่นแหล่ว นางก็ โสมสีเศร้าผอมเหลืองแห้งจ่อย เจ็ดขวบมื้อบ่กินข้าวอ่อนแฮง ตีนแห้งซ้ำสุกพองเป็นเปื่อย สองก็ สักข่มเท่าเดินเข้าป่าไพร ก็จิง ไปเถิงเจ้าตาบัดโสมะไลยะโกด สองก็ โลดเข้าไหว้วันทาเจ้าแจ่มลัดสี แท้แหล่ว แต่นั่นลัดสีเจ้ามีคำถามถี่ เชือนี้มาแต่บ้านเมืองกว้างฝ่ายใด เชือจงไขคำมาบอกเฮาเห็นแจ้ง ลัดสีกล่าวแล้วสองนางเล่ายอมือ

(แผ่นที่ 135) ก็จิง พาทีไขกล่าวคำผายเผี้ยน แต่นั่น บัดโสแจ้งคำนางหมดทุกสิ่ง ก็จิง ถามอ่อนน้อยสองเจ้าบ่นาน บัดนี้ เฮาจักถามเชือให้ตามใจต้านกล่าว มาเทิน ยังอยาก คืนสู่บ้านหาเหง้ามิ่งผัว นั่นลือ ลือจัก ภาวันนาสร้างกองบุญเป็นนักบวช ลือจัก เดินดุ่งตั้นไปหน้าก็ส่างใจ นั่นเทิน ลัดสีถามแล้วสองนางก้มขาบ ขาก็ คึดฮอดผู้ผัวแก้วแต่อยากเห็น พระเฮ้ย ขอให้พระโผดเลี้ยงนำส่งสองเผือ พระประสงค์สันใดก็สิเวนวางให้ นางกล่าวแล้วลัดสีเล่าเลยจาคันจัก เมือหาผัวให้อยู่เฮียนคำฮู้ ก่อนเทิน เชือจง เฮียนมนตร์แก้วดวงดีสองข้อ คันว่าเฮียนฮ่ำได้จิงเมือเทินอย่ากลัวมีหมู่ ภูผาขึ้นชันสูงสุดยอด จริงแหล่ว ขึ้นก็ ขึ้นบ่ได้แหงนหน้าเบิงตาย นั่นแหล่ว อันหนึ่ง มีหมู่หมีเหลือฮ้ายช้างกะทิงแฮดเสือสาง งูจงอางเหลือมเห่าดงสิงเสื้อ เห็นคนเขาชันเอากินซาก บ่มีไผสิอาจสู้ไปได้ท่องเทียว แท้ตาย อันหนึ่ง ยังฮกฮ้ายหวายบุนทูนเคือเจือละเนือตันตีบหนาบ่ ไปได้บ่ใช่ หนทางใกล้พอเดือนจิงไปฮอด นางเฮ้ย เจ้าฮ่ำเฮียนแล้วจิงไป นั่นเทิน ลัดสีกล่าวแล้วสองนางเล่าเฮียนเอา ดังนั่น เถิงสามเดือนก็จิงจำความได้

(แผ่นที่ 136) อันว่า มนตร์ยำนั่นนางเฮียนเอาคนแลซ่อ จริงแหล่ว ก็หาก ดีขนาดล้นมนตร์แก้ว เกิ่งกัน นั่นดาย อันว่า แก้วเกดน้อยนางพี่เฮียนเอา ดังนั่น มนตร์สบดินถิ่มไปเมือหน้า ฝูงสัตว์กล้า จัญไรใจถ่อย อยู่บ่ได้คึงเขาฮ้อนดังไฟ หั่นแล อันว่า คำสายน้อยเป็นปลายน้อยนาด เฮียนมนตร์ ทางกวาดแผ่วทางกว้างให้แป่แปน แท้ดาย มันจัก มีภูขึ้นตันหน้าแสนหน่วย ก็ดายเทิน นางโอม มนตร์เป่าให้ฮานเกี้ยงฮาบเพียง แท้แหล่ว สองก็ เฮียนมนตร์ได้สามเดือนจิงลาบาท ลัดสีกล่าว ต้านพรล้ำส่งนำ ฝูงหมู่ เวลังพร้อมโทสาอย่าบังเบียด นางเน้อ ลัดสีส่งแล้วสองขาบลาไป คำสาย ฮวายมนตร์เข็ดเป่าแปนไปหน้า ภูผาม้างเป็นทางเฮียงฮาบ เบ็ดซื่อไว้ลัดสีเจ้าบอกไป นั่นแหล่ว คันว่า เห็นแฮดช้างฝูงหมู่เสือสาง นางลุน ฮวายมนตร์กวัดแกว่งไปก็หายเสี่ยง ก็หาก ซ้ำบายเจ้า สองนางเดินดุ่ง ไปนั่น คันว่า อิดอ่อนแล้วสองเจ้าก็เล่าเซา ที่นั่น มีฮ่มไม้ไทรใหญ่โพธิ์ศรี ทั้งนัทที ใสส่องงามคือแก้ว นางสรงแล้วโสมงามกว่าเก่า สองแจ่มเจ้าจิงเซายั้งฮ่มโพธิ์ สองก็ โอ่ฮอด ท้าวผัวมิ่งชนละทา

(แผ่นที่ 137) ตาแดงสีย่าวยมเลยไห้ ก็หาก ก่ำสุกแท้ดอมสองน้องพี่ เจ้าก็ คึดถี่ถ้วนเถิงเจ้ามิ่ง ผัว สองก็ กลัวตายแท้ในดงกลางป่า พอว่า เห็นหน้าเจ้าตายแท้บ่คะแหนง ดอกนา วันคองมื้อ ราตรีดับถ่าย สองนาง ยกย่างย้ายหลายมื้ออ่อนแฮง มากแหล่ว ก็จิง เถิงฮ่มไม้นีโคดลำสูง สอง นางเซาฮ่มเย็นให้หายฮ้อน ก็หาก โฮย ๆ ต้องบนพะโยมโบยเบิก พุ้นเย้อ ลมเลย พัดเล่าต้อง สองเจ้าเบื่อบ่เป็น แท้แหล่ว สองจิง นอนอาวาดเทิ้งหน่อยหนึ่งเลยหลับ ก็บ่ มีตึงตนเมื่อยแคน ทางแท้ บัดนี้ จักกล่าวเถิง สอนไกลาดท้าวอยู่พากเหลี่ยมเขาเสมน ก่อนแหล่ว มีอิทธิศาสตร์ศิลป์ ดวงกล้า มีธนูแก้วดวงดีสิทธิเดช บัดแต่ ขงประเทศพุ้นบ่มีแท้สิเปรียบปาน ได้แหล่ว กับทั้ง มีดาบ แก้วดวงประเสริฐคันชัย ก็บ่ มีไผปูนเปรียบเทียมเพียงได้ มันบ่ มีเมียซ้อนจักคนเทียมแทบ มันก็ มักโลภฮู้โกงซ้อนแต่หญิง นั่นแหล่ว มันฮู้ ไปแสวงซ้อนกินรีนางนาด กับหมู่ ดวงดอกไม้นางกายแก้ว เสบสม นั่นดาย มันก็ สมเสบก้ำพากเหลี่ยมเขาเสมน ก็หาก พอใจมันเบิดเสียบ่ชมซ้อน มันจิง ชม ไปหน้าหากายเขตเก่า

(แผ่นที่ 138 มันจิง พบแจ่มเจ้าสองน้อยนั่งนอน โสมฮูบเพี่ยงสองนางเกิ่งกัน ว่าจัก เอานางใด ก็หากงามเสมอเพี่ยง มันจิง ติดนิงได้ในใจก้อยกล่าว กูจัก เอาพ่ำพร้อมทั้งสองนี้ดุ่งเมือ แท้แหล่ว กูจัก เอาเมือซ้อนเทียมกูสองพ่าง จริงแหล่ว ขายิ่ง งามยิ่งย้อยมีฮู้สิเปรียบปาน แท้นา กูก็ เกิด แก่ได้เถิงที่พันปี นี้แหล่ว บ่เคย เห็นนางงามดังสองนางนี้ มันกล่าวแล้วทะยานสู่นางลุน ว่าจัก

ทำกามคุณก็อ่อนลงคือยองผ้าย มันซ้ำ กายไปหน้าหาน้อยคำสายจักสมเสบ สันนั่น ตัณหา มันบ่ขึ้น แยงเยี่ยมแต่ตา นั่นแหล่ว ก็เพื่อ อินทร์พรหมเจ้าฮักษานางสองอ่อน จริงแหล่ว สอนจิง ต้องบ่ได้ ทั้งสองนั่นเพื่อบุญ แท้ พังเอาท่อนผูงหญิงเป็นเมีย ท่าน พังเอาท้อน คันว่า ตกหล่มแท้คนิงคำฮอดผัว นั่นเทิน ใจไผ ยังต่อตั้งตอมมิ่งผัวตน ดังนั่น บ่ฮ่อน มีชายมาหยอกไยตนได้ แท้ตาย แต่นั่น สอนไกลาดท้าวก็โชมกอดทั้งสอง มันก็ ฮวนมนตร์ดีกล่อมนางสองเจ้า แต่นั่น คืงนางฮ้อนคือไฟเปวแผ่น มันก็ ล่วงบ่ได้ดึงนางฮ้อนดังไพ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 139) มันจิง ฮวายมนตร์ให้เป็นหอผาสาท ก็จิง เอานาดน้อยสองนางนั่นใสใน นั่นดาย คอมว่า มันบ่ซ้าฮีบอ่านคาถา แขนมันยาวออกมาเหลือด้าม มันจิง ชางโจมอุ้มเอาวิมานผาสาท ทะยานล่วงฟ้าไปหน้ากว่าไกล แท้แหล่ว มันจิง ไปเถิงก้ำพากเหลี่ยมเขาเสมน ก็จิง วางหอปรางนาดทะนางลงไว้ มันก็ ผิชมซ้อนดึงนางก็ฮ้อนยิ่ง มันจิง ปลุกแก่นแก้วสองน้อยตื่นมา มันจิง ถามนาดน้องเจ้าอ่อนทั้งสอง สังมา พากันหลงป่าดงไพรกว้าง แต่นั่น นางคานต้านตามมีทุกสิ่ง เผือนี้เป็นมิ่งเหง้าเมียท้าวผู้บุญ แท้แหล่ว สอนไกลาดท้าวแจ้งฮู้ว่าผัว มีนั่น ก็จิง ยอมใจจิตว่าสิเอาใจเว้น กูจัก เอาไปให้ผัวเขาคืนส่ง สันนั้น จักว่า ไกลแลใกล้เมืองบ้านอยู่ที่ใด นั่นดาย กูจัก เอาเลี้ยงไว้ตามบาปบุญขา นั่นเทิน หลอนว่า ผัวขามาขอสิส่งมันคืนให้ แท้แหล่ว มันกล่าวแล้วสบเกิบยันเยียง เดินไป ชมนางกายหมู่กินรีน้อย บัดนี้ จักกล่าวเถิง ภูชัยท้าวหอยโข่งตนบุญ ก่อนแหล่ว พระก็ เนาหอปรางอยู่เดียวนอนแล้ง ก็บ่ เห็นสองเจ้าเทวีมาผาสาท บ่เห็น มาปากต้านวันนี้ค่ำจวน ดังนี้

(แผ่นที่ 140) พระจิง ถามสาวใช้ปั่วนางทุกหมู่ เขาจิง ทูลพระบาทท้าวคำเผี่ยนสู่อัน ตูข้า ไปนำเจ้าในดงกลางป่า เที่ยวหา นกเขาแก้วสอนโตนั่นก็บ่เห็น เท่าว่า ตาวันค้อยลงแลงแล้วค่ำเลยมืดปิ้งดงกว้างคว่าไป เจ้าเฮ้ย ตูข้า หลงแจ่มเจ้าเท่าฮุ่งแสงใส เดี๋ยวว่า นางมาเถิง ผาสาทคำภายพี้ ตูจิง พากันด้นเดินมาเฮ็วฮีบ คองว่า พระแม่เจ้าเทวีเข้าฮอดปราง แล้วตายแต่นั่น บาบุญท้าวตกใจปานฟ้าผ่า บ่เห็น หน้าแจ่มเจ้าสองน้อยส่วนสิตาย นั่นดาย เจ้าบ่ช้าพายดาบกายสิทธิ์ ทั้งธนูศิลป์บ่วางถือพร้อม ก็จิง สุบเกิบแก้วแล้วเล่าทะยานไป เถิงดงหลวงล่วงหาเมียแก้ว เจ้าก็แก่ว ๆ ฮ้องหานางทุกทั่ว ดงนั่น จิตเจ้า แฮงบอบบั้นบ่เห็นน้องข้องมโน โอน้อ เทวีแก้วสองนางน้องพี่ กูเฮ้ย เจ้าไป หานกแก้วที่ใดนั่นจิงบ่เห็น พี้เด คันว่า เสือกินเจ้าก็ควรยังเห็นซาก จริงนาสังมา ดูหลากแท้ฮอยเจ้าก็บ่มี นี้เด้ บาก็ ย่อง ๆ เต้นอากาศกลางหาว ลางทีลงสู่ดินเดินดั้น ผูงหมู่ ดงหลวงไม้หลายลำเลียนไขว่ กันนั้น ท้าวทะยานไต่เต้นปลายไม้ส่องแล

(แผ่นที่ 141)เถิง เหล่ากว้างเคือเซาลาดมุงหนา ดังนั่น บาบุญบุ่นไปแลเยี่ยม คันว่า เห็นเหว กว้างบาบุญลงไปเบิ่ง จริงแหล่ว บ่เห็น แก้วแก่นหล้า สองน้อยจิงขึ้นมาแท้นา ฝูงหมู่ ภูใหญ่ตั้งสุด ชั่วแสงตา ก็ดี บาบุญหาขึ้นไปบ่หลอได้ ฝูงหมู่น้ำเป็นแม่ไหลเลย ก็ดีบาบุญเลาะแยงผองถ้วน ก็บ่ เห็นเมียแก้วกะใจเจ้าสุดขนาด จริงแหล่ว ปานดังตายบ่แล้วยังแท้แต่หางคึง นั่นแหล่ว เจ้าจิง กายไปหน้าทางไกลแดนเซต บ่สู้จัก ประเทศก้ำทางใดแท้ หากคว่าไป นั่นตาย เจ้าก็ ซต ๆ ไห้ หิ้วตอมกั้นโสก โลดบ่ เห็นแก่นแก้วสองน้อยแสบมโน มากแหล่ว ก็หาก ดูนานได้เจ็ดวันเดินดุ่ง บาก็ อยู่ป่าไม้ฮิ้วไห้ฮุ่งเมีย คือดัง คนเป็นบ้าพางไปตามวาด พระบาทท้าวบ่เห็นน้องดังตาย แต่นั่น เจ้าจิงไปพบพ้อหนทางนางนาด เจ้าจิง นำไต่เข้าเถิงเจ้าพระลัดสี แท้แหล่ว บาจิง ขึ้นขาบเจ้า องค์ใหญ่ตาบัดโส ยอมือนบขาบลงจิงจาต้าน พระก็ ทงทำสร้างภาวันนาทุกเช้าค่ำ

(แผ่นที่ 142) ทุกวันนี้ยังเห็น มนุษย์น้อยสองนางได้ ดุ่งเถิง แต่ลือ คันว่าพระ ยังเห็นแท้ขอกูนา บนบอก มาเทิ้น อันว่า เมียผู้ข้าบ่เห็นแท้แต่เหิง พระเฮ้ย ท้าวก็ นบนอบแล้วลัดสีเล่าเลยจา เมียบา นามมะกอนมีชื่อลือใดนั่น ลัดสีกล่าวแล้วท้าวจิงบอกนามมะกอน ถวายแก่ตาบัดโสสู่นางฟัง แจ้ง อันว่า เมียขวัญข้าเทียมขวาชื่อว่าแก้วเกด จิงแหล่ว อันว่าเทียมฝ่ายซ้ายคำสายน้อยชื่อนาง พระเฮ้ย สองก็ ไปหาแก้วนกแขกสังกา จักว่า ลีลาไปที่ใดบ่เห็นแท้ ขาก็ เดินดุงดั้นเจ็ดเดือนหา ซอก จริงแหล่ว ก็จิง หลงป่าไม้เถิงเจ้าต่อนบุญ พี้แหล่ว พระยังฮู้เหตุแก้วสองอ่อนเดินมา ก็ดี ขอทาน กูนาผายโผดตนตัวข้า บาบุญไหว้ลัดสีแล้วอย่า ตาบัดโสบ่ช้าเลยต้านบอกไป พะลียาเจ้า มาเซาอาศัยเพิ่ง เฮานี้ สามเดือน นางจิงย้ายลาเฮาแล้วล่วงไป นางก็ ไปทางกว้างก้ำฝ่าย ตะวันตก นั่นแหล่ว ปานนี้ จักไปเถิงที่ใดบ่มีฮู้ นางก็ หนีไปได้เดือนปลายสิบห้าค่ำ มาแหล่ว ฮีบไป นำแก่นแก้วเมียเจ้าอย่านาน พ่อเทิ้น กลัวจัก มรณาล้มในไพรลัดชั่ว เสียนั่น อันหนึ่ง ย้านพบพ้อ ทอนฮ้ายหอบเอา พ่อตาย ลัดสีกล่าวแล้วท้าวขาบลาไป

(แผ่นที่ 143) ตามหนทางไต่ไปบ่มีช้า บาจิง ไปเถิงไม้โพธิ์ไทรฮ่มใหญ่ เห็นพดไม้สองนางน้อย กาตปู บาซ้ำ ลงไปน้ำชลทีวังใหญ่ เห็นฮอย สองแจ่มเจ้าเมียเจ้าย่ำดิน อกบา ซ้ำบ้าเบื้อใจหลูด ตายไป ในแคมนัททีหลวง เกือกขี้ดินตมกั้ว ฝูงหมู่ เทวดาพร้อมกันมาผุยเป่า พระบาทเจ้าบุญกว้าง ก็จิงคืน เจ้าจิง นั่งฝั่งน้ำหน่อยหนึ่งเอาแฮง คอมว่า มีแฮงบาดุ่งไปตามฮอยน้อง บาก็ คองเห็น น้องพลันไปทั้งแล่น ตาเจ้า ยังซอเยี่ยมเมือหน้าย่างไว บาจิง ไปเถิงใต้นีโคลำฮุ่ง ซ้ำเล่าเห็น ฮอยนางนั่งเซาบ่อนหั่น บาจิง คอยเมือหน้าตีบหนามัวมืด เจ้าจิง คึดคั่งแค้นสันนี้มะหลาดใจ แท้น้อ

บาก็ เลียบฮ่มไม้ฮ้อยเล่าพันที แท้แหล่ว ก็บ่ เห็นฮอยตีนแห่งสองนางน้อย บาก็ มัวกะสันดิ้นดอม สองน้องนาด อันว่า พระบาทท้าวฮมฮ้อนบ่สะบาย แท้แหล่ว พระแก่นแก้วเซาอยู่พอดาว ก็จิง หยับย้ายองค์หาป่าดงขงห้วย ภูผาขึ้นเหวซันเป็นป่องก็ดี บาส่องเยี่ยมหาน้องเนดทะนอง แท้แหล่ว ก็หาก ยินทุกเจ้ากะเจ่าใจเดินดุ่ง เจ้าก็ เมินมุ่งไม้ทางใดแท้ ก็บ่เห็น นั่นดาย เจ้าก็ หันเมือหน้าไปหาทุกทั่ว ขงขอบฟ้ากวมกุ้มก็เที่ยวหา แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 144) เจ้าก็ ทะยานไปใกล้เขาเสมนอาโนอาด พระบาทท้าวหาฟ้าวเผ่นทะยาน ก็จิง ไปพานต้องพญาสอนไกลาด ท้าวจิง ถามท่านผู้สอนนั่นว่าไผ ท่านนี้ อยู่ประเทศด้าวหนแห่งเมืองใด นามมะกอนเองชื่อลือใดนั่น แต่นั่น สอนอาดท้าวต้านต่อบาบุญ นามมะกอนเฮาชื่อมีจริงแท้ ชื่อว่า องค์กษัตริย์ไท้พญาสอนไกลาด จริงแหล่ว เมืองเฮา อยู่พากก้ำเขาเสมนพุ้นกว่าไกล แท้ดาย เฮาจิง มาหาซ้อนกินรีในป่า กับทั้ง ดวงดอกไม้นางกายให้สว่างใจ แท้แหล่ว สอนจิง พัดกล่าวต้านถามหาชื่อ บาบุญ ท่านนี้ นามมะกอนเสียงชื่อใดนามท้าว อันหนึ่ง เนาหนห้องเมืองใดเป็นชื่อสังว่า มาล่วงดั้นไพรกว้างเหตุใด ดังนี้ สอนกล่าวแล้วบาบุญเล่าเลยจา เฮานี้เป็น บาหอยโข่งคำนำเมียเค้า เนาหนห้องเมืองพะลานกว้างใหญ่ เฮาจิง มาซอกไซ้หาแก้วมิ่งเมีย แท้แหล่ว ท่านก็ เดินดุ่งดั้นกลางป่าไพรสน ยังพบ สองนางเดินดงลือใดนั่น นางนั่น ดูงามล้นหาไผจักปูนเปียบ บ่มีแหล่ว เจ้ายัง ได้พบพ้อขอให้เว้าต่อเฮียม แด่ท้อน สอนได้ยินแล้วจิงคนิงเถิงนางนาด

(แผ่นที่ 145) สองขา เป็นเอกต้นแม้นนี้เที่ยงจริง แท้แหล่ว กูจัก เอานางไว้เป็นเมียเทียมแทบกูจิง ต้านกล่าวเว้าอำไว้ว่าบ่เห็น หั่นเทิน มันคึดแล้วจิงต้านต่อบาบุญ เฮาบ่ เป็นทาสาซิงซอมเมียท้าว คันว่า เฮาเห็นแท้บ่มียอมคืนส่ง จริงแหล่ว คันหาก หลงป่าไม้ไผได้ก็ให้มัน นั่นดาย อันว่า คนหญิงนั่นบ่มีไผเดินดุ่ง มาแหล่ว ท่านนี้ คนฉลาดเว้าจิงมาต้านล่วงลอง บ่อย่าแหล่ว คึดไดมาลองฤทธิก็จิงเดินผู้เดียวได้ ไผบ่ มีมาใกล้แดนเฮาจักเทือ จริงแหล่ว ท่านว่า ฤทธิ์แก่กล้าจิงมาเข้าเขตแดน นี้แหล่ว สอนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา เฮาบ่มีอาคมศาสตรศิลป์ดวงแม่ง เฮาก็ มานำน้องเมียเฮาสองอ่อน จริงนา บ่ได้ หมายหยาดสู้ชนม้างผู้ใด ดอกนา ท่านหาก ได้นาดน้องสองอ่อนเมียเฮียม ก็ดี เฮาจัก ถมคุณตามสิว่ามาสิยอให้ คันบ่ เห็นนางแท้เฮาขอเดินไปซอก เอานั่นหลอนว่า นางดุ่งเข้าเมืองเจ้าอยู่อาศัย บ่สู้ ท้าวกล่าวแล้วสอนไกลาดเลยจา เฮาบ่ ยอมวางบาให้เข้าไปเมืองกว้าง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 146) ท่านนี้ คนฉลาดฮู้พิเห็นบ้านมิ่งเมืองกว้าง แท้แหล่ว สอนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา ท่านอย่า จาคำแข็งว่าสิเลวกันแท้ คันว่า เลวกันแท้บ่ตัวเฮาก็แม่นท่าน จริงดาย บ่ฮ่อน เหือนดัง เพี่ยงยอยแก้วชั่งคำ ท่านเฮ้ย หลอนว่า บุญท่านล้นเคยพึ่งสมภาร ท่านเฮ้ย ตางได้เป็นพงศ์พันธุ์ กิ่งแนวนำเชื้อ แต่นั่น บาบุญต้านพญาสอนซ้ำกล่าว บ่ใช่ เฮาขี้ไฮ้พงศ์เชื่องกิ่งแนว แท้ดาย ตามแต่มนุษย์เชื้อบ่เติ้งต่อเป็นวงศา แท้แหล่ว สูนั่น แนวกาดำสิเปรียบหงษ์คำได้ลือ อันว่า สอนกล่าวแล้ว ท้าวเคียดอยู่ในใจ ท้าวจิง ไขคำเจ็บให้มันโกรธาฮ้าย เฮาหาก ไขกลอนเว้าคำดีหมดทุกสิ่ง จริงแหล่ว ลือท่าน มักมวนเว้าคำฮ้ายใส่กัน นั่นลือ ท่านี้คือจัก เป็นขโมยแท้เอาเมียเฮาซุกเชื่อง บ่สงแหล่ว พังเสียง ปากกล่าวเว้าสันนี้หากแม่นโจร แท้แหล่ว ท้าวกล่าวแล้วมันเคียดคุงใจ มันก็ลีลาหยับเผ่นทะยานมาใกล้ ยอธนูได้ว่าจักยิงบ่มีหย่อน แต่นั่น ท้าวกล่าวต้านขอทานอย่ากระทำท่านเฮ้ย ท้าวก็ ห้ามค้อยค้อย มันด่าพังพัง

(แผ่นที่ 147) บาบุญ ยอตีนทำถ่าวหงายลงพื้น มันจิง โงหัวขึ้นฮวายธนูยิงใส่ บานั่น เสียงสนั่นก้องเสมอฟ้าสิลั่นเต็ง นั่นแหล่ว ปืนก็ ตำถึกท้าวสะเด็นด่าวคืนมา ลีลาสุบแหล่งมันเซายั้ง สอนซ้ำถอนถึกง้าวคันไชดวงตาบ ยอเงือดเข้าหาท้าวว่าสิพัน แต่นั่น บาบุญท้าวฮวาย ธนูยิงใส่ ถึกท่านผู้สอนท้าวเล่าสะเด็น สอนก็ ตกไกลได้พันวาชะวำอยู่ มันเลย ผูดลุกได้มือไง้ฮวายธนู ตำท่อนท้าวองค์เอกบาบุญ ก็บ่ ถองคืงองค์อยู่ดีจาต้าน บัดนี้ จักกล่าวเถิงชายทอนเฒ่าหีนาชนคนถ่อยก่อนแหล่ว มันก็ มีฤทธิ์กล้าทะยานล้ำล่วงบน แท้ดาย มันก็ เดินเที่ยวซ้อนนางกายดวงดอก ทุกค่ำเช้าหาซ้อนสู่วัน แท้แหล่ว มันจิง เห็นผาสาทเจ้าแก้วเกดนางงาม ทั้งคำสายนาดถะแพงสองน้อย มันเห็นแล้วทะยานตนไปเบิ่ง ดูนั่น ก็จิง เห็นแก่นแก้วสองน้อยอยู่ใน มันจิง มักฮูบเจ้าสองอ่อนองค์กษัตริย์ มันฮีบ ฮวายมนตร์ดีหอบเอาปรางกว้าง ไปเถิงห้องเขาวงแก้วกู่ ก็จิง ลงอยู่ยั้งเซาหั่นบ่นาน แท้ดาย มันก็ จิงเสบเจ้าน้อยอ่อนสองนาง ก็ดี อันว่า ดีงนางเป็นดังไฟฮมฮ้อน

(แผ่นที่ 148) มันก็ ผิไปซ้อนสองนางหลายเล่า ก็ฮุนแหล่ว ได้แปดมื้อตัณหาฮ้อนเล่าหนี มันก็ ไปเสบซ้อนดวงดอกนางกาย ใจมัน ยังเยื่อแยงอยากได้คนเทียมซ้อน มันจิง เดินไปก้ำจำปาเมืองใหญ่ คอมว่า มันฮอดแล้วกะบองแก้วแกว่งไกว แท้ดาย แต่นั่น แสงกะบองต้องตาคนทุกหมู่ กับทั้งพระบาทเจ้าเมืองล้านมืดมัว แต่นั่นทอนเล่า ฮ้องถามว่าจักโยมกูนี้ลือ สูว่า สูจักเลวต่อกูก็อย่าช้า ทอนถามแล้วพญาเมืองนบนอบ ตูข้า โยมแจ่มเจ้าขอส่วยเสียสิน พระเฮ้ย ทั้งเมือง สุดแต่เจ้าทุกสิ่งบอละบวน พระ ประสงค์สิ่งใดก็บ่ขืนถวายเจ้า นั่นแหล่ว พญากล่าวแล้วทอนเล่าเลยจา เฮา

ประสงค์เมียงามก็จิงเดินเถิงพี้ ท้าวจัก หามาได้เมียงามเทียมแทบ เฮาบ่ ให้พญากล่าวต้านเตี๋ยวนี้อย่านาน ทอนกล่าวแล้วพญาเล่าขานคำ ขาเฮ็วฮีบ พลันแปงเถิงสามวันก็จิงบอละบวนแล้ว เกียมพ่มผ้ากาสาทั้งม่าน ก็ดี ขันหมากพร้อมคนโทแก้วก็หากมี เสื่อสาดพร้อมหมอนอาสะนะเพียง

(แผ่นที่ 149) ก็มี เตียงเม็งหลายอยู่เลียนดูละห้อย ก็จิง เชิญทอนท้าวเนาเทิงผาสาท มีหมู่คนมากล้นมาเฝ้าแห่แหน แท้แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงแก้วน้อยนาดนางลุน ก่อนแหล่ว ทั้งคำสายอยู่ทงปรางแก้ว คอมว่า ทอนหนีแล้วสองนาจิงจากัน ฮาเจ้า เดินลักดั้นหนีท่อนส่างกรรม นั่นเทิน เอาแต่ บุญแต่งตั้งเคยฮอดเมืองเฮา นั่นเทิน เวรหาก เคยตายไปที่ใดก็คำแหล่ว สองก็ จากันแล้วลงปรางผาสาท ยัวละยาดเข้าดงกว้างตุ่งไป นางผู้น้องฮวายมนตร์เป่าแปงทางไปดุ่งกายเมือหน้า คันว่า มีสัตย์ฮ้ายตันทางนั่งอยู่ สันนั่น นางลุน ฮวายมนตร์สบใส่ก้อนดินถิ่มก็จิงหนี แท้ตาย เถิงละดูได้ชาววันทัดเที่ยง สองนาง กินหมากไม้ต่างข้าวสู่วัน นั่นแหล่ว แต่นั่น เถิงเขตเจ้ามะไลยะโกดลัดสีหลวง สองนางเห็นจื่อจำจงหมั่น บ่อนนี้ สองฮาดั้นเดินมาเก็บดอก พวงพี้ฮ้อยศาลานี้พ่อมดอกงาม นั่นตาย สองก็ จำกันแล้วกายไปมีหย่อน แต่นั่น เจ้า อ่อนหล่าคำสายน้อยก็จิงจาป่านี้ สองฮาเจ้ามาเอาพื้นแต่คาวก่อน จริงแหล่ว

(แผ่นที่ 150) ตั้งหาก แม่นแท้แท้ลัดสีเจ้าบ่อยู่ไกลดอกนา นางกล่าวแล้วฮีบย่างพลันไป จิงเห็นหอฉันแห่งลัดสีมะไลเจ้า แต่นั่น สองนางเข้าหาอาลามวัดใหญ่ เลยให้สองไปน้อมพ่อลัดสี แท้แหล่ว แต่นั่น มหาลัดสีเจ้าจิงถามนางน้องพี่ เจ้าพ่อ เป็นเหตุด้วยทีนี้ดังใด พ่อเด พ่อก็ ว่าแจ่มเจ้าฮอดเผ่าผัวขวัญ แลตาย ตังลือ สองนางกับต่าวคืนเถิงพี้ ลัดสีถามแล้วสองนางก้มขาบ เล่าเหตุเบื้องตัวเจ้าสู่แนว ทั้งเล่า ซด ๆ น้ำตาหลั่งคิดเถิงผัว มากแหล่ว คือดังส่างลินไหลบ่เซาเลิงเอื้อนแต่นั่น ตาปัดโสต้านดอมนางสองอ่อน เชือจง อดอยู่เยิ้นไปตั้งต่อบุญ นั่นเทิน เชือจง แถหัวเข้าเป็นนางขาวจิงบระเสริฐ ดีตาย ภาวันนา ทังหยาดน้ำบรารถนาพ้อแต่ผัว นั่นเทิน คันจัก อยู่ดงนี้ฝูงทอนเล่าสิมาเห็น แท้ตาย เขาจัก ชมสองศรีเสบกามคุณแก้ว ลัดสีกล่าวแล้วสองเล่าแถหัว ก็จิงเอาศีลสิบบวชภาวันนา แท้ ทุกค่ำเช้าผาดเล่าภาวันนา ทั้งเล่า หามาลาดอกงามบูชาไหว้ บัดนี้จักกล่าวเถิง โสมงามท้าวบาบุญหอยโข่ง ก่อนแหล่ว ไกลาดท้าวธนูได้ก่งยิง ถึกแจ่มเจ้าหอยโข่งปืนสะเด็น

(แผ่นที่ 151) สอนก็ นำจับปืนเล่ายิงจอมเจ้า แต่นั่น จอมบุญเจ้ายอยิงสอนใหญ่ สอนเถิกคว่ำ ชะเด็นทั้งต่าวหงาย แท้แหล่ว สอนก็ เลวกันขึ้นกลางหาวหมอกอ่อน ธนูแกว่งเบื้องยิงแท้ใส่กัน มากแหล่ว ธนูสอนได้ยิงบาบุญมาก ปืนเล่า เลยสะท้อนคืนเข้าแหล่งมัน แต่นั่น พระบาทท้าวกำก่ง ธนูยิง สอน ชะเด็นตกขอบเสมนเขาแก้ว คันว่า มันลุกแล้วทะยานมาฮีบต่อ ธนูบ่ช้ามันเบื้องป่ายยิง ถึกแจ่มเจ้ายืนอยู่บ่มีติง แต่นั่น บาบุญจาว่าเขากันท่อน ฮานี้ วิชาเพียงเสมอกันเพียงท่อ จริงแหล่ว อดเอา เป็นพี่น้องคำฮ้ายอย่าให้มี ท่อนา บากล่าวแล้วสอนเล่าเลยจา มึงโยม เป็นทาสาจิงสิเขา มึงแท้ มึงหาก มาจาเว้าเป็นโจรลักเมียท่าน กูก็ เคียดยิ่งล้ำคำนี้บ่แม่นใจ แท้แหล่ว สอนกล่าว แล้วบาบุญเล่าเลยจา มึงหาก โกรธาแข็งชิแม่นโจรบ่สงแท้ นั่นแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วมันเคียดคุงใจ มันจิง กำธนูศิลป์ลั่นยิงจอมเจ้า ปืนตำเจ้าหักเพทะลายมุ่น ไปแหล่ว สอนก็ ดูมะหลาดแท้ยิงซ้ำถ้วน สอง

(แผ่นที่ 152) ปืนตำต้ององค์กษัตริย์กะจัดแตก จริงแหล่ว ปืนบ่ คืนสู่แหล่งมันค้ามต่างใจ แท้แหล่ว ท้าวซ้ำ ฮวายธนูได้ยิงมันสอนใหญ่ มันเกิกกิ้ง ตกก้ำขอบดิน แท้แหล่ว มันก็ ซ้ำลุกได้พลันฮีบพลันมา เถิงบาดานฮวายธนูยิงเบื้อง ก็บ่ ถองเถิงท้าวบาบุญยังยืนอยู่ มันจิง คืดเคียดฮ้ายทะยานเข้าถีบทำ มันซ้ำ บายดาบแก้วพันลาดเล้งโย แต่นั่น คันไซหักพัดต่อคืนพันท้าว บาบุญท้าวจิงยอมือจับดาบ มันก็ จับเบื้องด้ามดึงไว้ยาดเอา ท้าวก็ จับดาบไว้จิงต้าน กล่าวว่าเขาท่อนา เอากัน เป็นวงศาเป็น พงศ์พันธุ์เชื้อ ท่อนา บาดานห้ามหลายทีหลายเล่า ก็สูนแหล่ว พระจิง คืดหย่ำไหยปลายลิ้นค่อยดนิง เมื่อกู ให้ทานท้าวสอนขนาดเลวกู ตามใจมันชิเดิกทางกูแท้ จิงบ่ เห็นนางแก้วเมียขวัญสองอ่อน กูแหล่ว กูจัก ทำฤทธิ์ให้มันฮู้ฮ่อมกู นี้เทิน เจ้าก็ คืดฮ่ำแล้วทะยานย่ำดอลง เท้งธรณีขว่ำลงบ่ติงได้ บาจิง ถามมันแท้โยมเฮาลือบ่ คันว่า ยังอยากสู้เฮาแท้ให้ว่ามา เทียวเทิน สังมา นอนอยู่ใต้ใน พระบาทตีนเฮา ดังนี้ ท่านว่าอาดมดีดังใดสันนี้

(แผ่นที่ 153) แต่นั่น ท้าวกล่าวแล้วสอนฮีบยอมือ ข้าน้อย โยมยอมผิดโผดกูนาเลี้ยง แต่ท้อน ข้าขอ ตามตีนเจ้าภูมีบ่หนีจาก จริงแหล่ว พระจัก เดินฮอดแฮ้วดงกว้างก็บ่วาง พระเฮ้ย มันกล่าว แล้วท้าวเล่าจาไป ท่านจัก ขันอาสาหาลูกเมียเฮาให้ ได้ลือ บาบุญด้านถามมันแล้วอย่า สอนขาบ ไหว้อาสาแท้บ่ให้เคือง พ่อแหล่ว ข้าจัก หาให้ได้เมียมิ่งจอมหัว บ่ให้ กายสามวันขาบถวายพระ เป็นเจ้า แต่นั่น บาบุญฮู้คำมันเป็นมับแมบ สันนั่น พระเล่าซ้ำกะชั้นถามเข้าให้จน คันบ่ได้ นาดน้อย เมียมิ่งพระองค์เฮา นั่นเด ให้เฮา ทำสันใดแก่เองจริงแท้ พระกล่าวแล้วสอนขาบยอมือ ขอให้

ภูมีพระฆ่าเสียอย่าเลี้ยง นั่นเทิน ยังว่า อาสาค้ำหาเมียภูละบาท คันว่าหาบ่ได้อย่าไว้ให้ฆ่าเสีย พระเฮ้ย สอนกล่าวแล้วเจ้าเล่าเลยจา ท่านนี้ เห็นเมียเฮาบ่สงสัยแล้ว คันว่า ยังเห็นเหตุแท้ก็วาจาเว้าซื่อ เสียเทิน คันเฮา อ่อยน้ำให้กินแล้วส่วนสิตาย แท้ตาย ท่านยัง คึดต่อตั้งหมายเพิ่งบุญเฮา ดังนั่น

(แผ่นที่ 154) ท่านจัก มีคำใดก็ให้จาจริงมั่น บาก็ ยังย่ำไว้คอท่านพญาสอน แต่นั่น สอนยอมือขาบทูลยอไหว้ ขานี้ คนผิดแท้ก็ขอโยมยังโทษ ขอพระ ผายโผดเลี้ยงปางนี้อย่าซา แด่ท้อน ขาขอ หลองพระบาทเจ้าโดยซื่อมีจริง ขาก็ เดินไพรสนคว่าชมนางแก้ว ไปพบพ้อสองนางในป่า ฮูบแจ่มเจ้าสองน้อยก็ส่องใส แท้แหล่ว ขาจิง คึดอยากได้เป็นมิ่งเมียขวัญ ขาจิง โจมสองนางด้งไพคึงฮ้อน ขาจิง ฮวายมนตร์ให้เป็นหอผาสาท ขาจิง เอาอ่อนน้อยสองเจ้านั่งใน ขาจิง อุ้มหอบเต้นทะยานเล่ามาเมือง ขาจิง วางหอปรางนาดทะนางลงตั้ง อันนี้ คำจริงแท้ขอทูลด้วยซื่อ ขาจิง ผิเข้าช้อนคึงนางฮ้อนด้งไพ แท้แหล่ว อันว่า กาโยเนื้อคึงนางภายนอก ก็ดีนั่น คันว่า ข้าอยากต้องก็คือเสี้ยนสวกมือพระเฮ้ย ขาหาก ได้อยู่ช้อนหน่อยหนึ่งพอยาม ก็ดี ทานตายไปตกหมื่นหลวงจมพื้น อันหนึ่ง ขาหากยังได้ต้องภายนอกคึงนาง สน่อยนั่น ขอให้เวรนำไปสู่อาเวจีกว้าง แต่นั่น พญาสอนกล่าวต้านหมดคำแล้วอย่า พระบาทเจ้าคนิงนองบวดกะสัน แท้แหล่ว พระจิง ถกตืนขึ้นพญาสอนจิงลุกนั่ง

(แผ่นที่ 155) เจ้าบ่ช้าซะบานน้ำให้กิน คอมว่า กินน้ำแล้วเจ้าเล่า พาเสด็จ พอสามวันก็จิงเถิงเมืองกว้าง ก็บ่ เห็นปรางแก้วสองนางน้อยอ่อน สอนก็ หน้าหล่าค้ามกล้วย้านฆ่าเสีย แท้แหล่ว ก็จิง ถามชาวบ้านทั้งเมืองทุกแห่ง เขาจิง บากกล่าวเว้าทอนเข้าล่วงเอา มันก็ อุ้มหอบได้ปรางใหญ่ทะยานไป แล้วเด พอสิบวันล่วงไปทางนั่น แต่นั่น สองพระองค์เจ้าฟังเสียงคักแน่ สันนั้นพร้อมกัน ยับล่วงย้ายทะยานล้ำแล่นนำ เถิงป่ากว้างชอกทั่วดงขวาง กับทั้ง ภูผาชันลั่นดอยก็หาน้องก็หาก นองทะเนตรน้ำตาบ่าพุ่งพาย ไหลลงย้อยฮอยน้องก็บ่เห็น แท้ตาย สองก็ เข้าหลีบถ้ำชอกหมู่ฮูหิน ผูงหมู่ เหวชันลงชอกหาพระองค์น้อง สองเดินดั้นไปหาทุกที่ บ่เห็น พระองค์น้องบาท้าวย่าวยม สอนไกลาดเจ้าก็คามไคอีดูบา ชลละทาลงถีกองค์ยมย้อย สองก็ ก้อยใจดั้นหาไปทุกบ่อนซะหน่อย เลยแดดฮ้อนแมงไม้แห่งตอม แท้แหล่ว หมักมอนหน้าท้าวฮ่ำ หาเมีย แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 156) ฟังยิน แซว ๆ เสียงนกยูงเฮฮ้อง ยามเมื่อ เถิงค่ำแล้วสองเล่าเลยนอน เถิงเมือสุลิโยใสเล่าไปหาน้อง เถิงละดูได้เจ็ดเดือนก็บ่จวบ ฮูบแหล่ว พากัน ไปสอดแส่วที่ใดนั่นก็บ่เห็น

แท้แหล่ว แต่นั่น บุญต้านดอมสองก้อยกล่าว บัดนี้ บุญบ่นำส่ง ให้หาได้ก็บ่เห็น แท้แหล่ว บัดนี้ ข้อย จักเมือหนห้องเมืองพะลานหาพ่อนางพุ้น จักทำ บุญก่อสร้างหมายน้ำหยาดไป หลอนว่า นาดทะน้อย ตุมทั้งทั้งบ่ฮู้ ขอให้นำซูนางขึ้นเมืองฟ้า คอมว่า เทียมกันได้ปีเดียวบ่เถิงขวบ จริงแหล่ว เวรหาก มาล่วงต้องสองน้อยพากหนี นี้แหล่ว ดันว่า สองนางน้องตายเสียยังอยู่สันใดนั่น บุญซูส่งน้าวเห็น น้องอย่านาน ท่านเฮ้ย ท่านจัก คืนเมือห้องเมืองเองก็บ่ว่า สังแหล่ว ท่าจัก นำซอกน้องตอมเฮา แท้ก็บ่ขืน ท่านเฮ้ย เจ้ากล่าวแล้วสอนไกลาด ยอมือ ข้าบ่ ปรารถนา จักชิจากองค์อวนเจ้า ดันบ่ เห็นเทวีเจ้าสองนางเทียมแทบ พระองค์นี้ ข้าบ่ หนีจากเจ้าไกลข้างชั่วยาม ได้แหล่ว ข้าขอ ทัด พระบาทใกล้ตีนพระบาทบัวละบัด อยู่แหล่ว บ่ได้ มีใจจิตว่าชิหนีไกลเจ้า พระเฮ้ย สองก็ จากัน แล้วทะยานไปอากาศ

(แผ่นที่ 157) สองก็ เหลียวเบื้องใต้ขวาซ้ายสู่แดน แท้แหล่ว สองก็ ยอง ๆ ย้ายอากาศกลาง หาว หลายวันคืนก็จิงเถิงเมืองกว้าง สองก็ ลงปรางกว้างหอคำเซาจอด สนมหนุ่มเหน้าเห็นเจ้า ย่าวยม มหาดเล็กพร้อมจำหนวดชาววัง ก็ดี เขาก็ เห็นจอมศรีย่าวยมฮ้าหน้า ฝูงหมู่ นายปักตูคุ้ม เสนาน้อยใหญ่ ก็ดีนั่น เขาก็ สนแสนไห้บ่เห็นน้องหลั่งไหล แท้แหล่ว แต่นั่น พ่อแม่เจ้าเนาอยู่โฮง หลวง ได้ยิน เสียงดังเนืองที่ปรางทองท้าว สังมา แซว ๆ เต้าเสียงคนไห้ฮุง สังนี้ เป็นเหตุ ด้วยเขานั่นสิ่งใด นี้เด แม่บ่ช้าเลยเล่าลงโฮง ราชาตกตื่นใจลงห้อง ก็จิง ไปเถิงท้าวชนละทา ไห้ฮุ่ง ทั้งปากต้านถามท้าวสู่อัน นั่นแหล่ว ท้าวก็ ซดๆ น้ำตาบ่าพุมพาย มากแหล่ว เห็นปิตตา ทั้ง มารดาย่านายดนิงน้อง เจ้าจิง ไซกลอนแจ้งตามไปหาซอก พระนางนั่น ก็หาก หมดสู่ข้อบ่เห็นน้อง จิงต่าวมา นี้แหล่ว แต่นั่น บาบุญเจ้าทั้งมารดาพ่อแม่ เผ่าแก่พร้อมชาวบ้านสู่คน พร้อมกัน ตกแต่ง สร้างบุญส่งไปเถิง ซอให้ อินทร์พรหมผายฮอยให้เห็นน้อย

(แผ่นที่ 158) วันคองมื้อราตรีดับถ่าย มานั่น คองแต่ มีผู้ต้านมาเว้าฮู้ข่าวนาง นั่นแหล่ว ฮุ่งค่ำ เช้าท้าวก็โศกโศกา อยู่แหล่ว ยามเมื่อนอนคืนผันแต่ปากจาดอมน้อง นั่นแหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิง ราชาไท้เมืองจำปายศใหญ่ ก่อนแหล่ว ทอนก็ มาผาบแพ้พญาเจ้าข่ามเหง ว่าให้ หาหนุ่มเหน้า เมียซ้อนฮูบงาม มันก็ จัดเพ่ง ๆ ให้หาฮีบพลันเบิง ราชา โดยคำมันแต่งหาบ่มีซ้าพระก็ เอาอ่อน น้อยลูกสาวท่านเมืองแสน ทั้งบัวแพงลูกขุนจันเจ้า บัวฮอยน้อยบัวบานนางนาด ลูก อุบมะหาดเจ้า ไปให้ท่านทอน แต่นั่น ทอนบ่เอื้อจิงขึ้นส่งคืนมา ทอนบ่ มีใจมักว่านางบ่งามดีดี แท้แหล่ว ราชาซ้ำ เอาหลายสาวไห้เบิ่ง ทอนบ่เต็องจาเว้าว่าบ่งาม ลูกสาว ฝูงบ้านน้อยบ้านใหญ่คามเม ก็ดี พระก็

ถวายทอนลิงเลือกเอาสู่คนแท้ ก็บ่ มีไผต้องตาทอนจักสิ่ง ผูงหญิง ชื่นต้านหัวเล่นเที่ยวเมือ แท้แหล่ว ผูง ผู้บ่าวเว้าเขาก็โงดโงงเสียง ยามเมื่อ ตูบบไปว่าบ่เอาจริงแท้ ยามเมื่อ ตูกลัวย้านพญาทอน สมเสบ ตูนั่น ตูก็ ขออ่อนน้อมเป็นเหน้าสู่เจ้าก็บ่เอา แท้ตาย บัดนี้ ตูก็ หายเวรแล้วจักหาชายผู้ดี ยิ่ง สิ่งอินทร์นั่น

(แผ่นที่ 159) ด้ามแต่ ชายหนุ่มเหน้าคือสูเจ้าชิบ่เอา แท้แหล่ว บุญบ่ เคยมีชู้มีผัวจักเทื่อ ก็ตาม เทิน ข้อยจัก นั่งเค้าเม้าเป็นสาวเฒ่าชั่วตาย นี้แหล่ว แต่นั่น ผูงสาวต้านกล่าวแล้วผูงชายเคียดคุง ใจ ก็จิง จาตอมสาวว่าตามก็ใจท่อน ค้นว่า จักพังคำข้อยชายพอยจักมีคู่ จริงตาย พังคำ พ่อแม่ เฒ่าสูเลี้ยงบ่ห่อนดี นั่นตาย แต่นั่น ทอนก็จัดพงพงให้หาฮีบนำมา ค้นบ่ มีนางถวายสิฆ่าตาย จริงแท้ แต่นั่น ราชาพร้อมเสนาขุนใหญ่ ก็จิง ตกแต่งใช้หานางแก้วสู่เมือง ตั้งแต่ หัวเมืองขึ้นเจ้าพันหนึ่ง ก็นำมา มีสาวงามหมื่นสามพันห้า มาถวายท้าวพญาทอนทุกหมู่ ทอนก็ ลิงล่ำเยี่ยมสู่คนแท้บ่แม่นใจ นั่นตาย พระจิง จำเขาให้เมือเมืองหาพ่อแม่ บางพ่องเข้ามาแล้วพ่อเมืองนั่นตาย นับแต่ เอา สาวให้พญาทอนลิงลำ สันนั่น แสนหมื่นห้าพันฮ้อยเล่าบาย นั่นตาย ก็บ่ มีไผต้องบุฮานก่อมพญาทอน แท้แหล่ว ก็หาก จนใจพระยอดเมืองจำปากว้าง แต่นั่น บุญชูเจ้าพญาเมืองชูส่ง ก็จิง มีลูกค้าเดิน ดั้นดุ่งเถิง เขาจิงเว้าตามซ่าลือมา เมืองพะลานมีฤทธิ์ดีแข็งกล้า ว่าตาย

(แผ่นที่ 160) ความจิง ลือเถิงเจ้าจำปาพญาใหญ่ พระจิง ตกแต่งใช้คนดั้นดุ่งไป แท้แหล่ว ขุนจันพร้อมขุนกายเฮ็วฮีบ ผูงบ่าวน้อยพอฮ้อยหลั่งตาม ยอง ๆย้ายกายเหล่าแกมเลา แลเย้อ ภูเขาหนา ป่าไพรดงกว้าง เขาก็ เฮ็วพลันย้ายพอเดือนจิงฮอด ขุนจิง ขึ้นขาบไหว้พญาเจ้าพ่อพระองค์ แท้แหล่ว กับทั้ง ยอสารเจ้าจำปาเมืองมิ่ง ใส่อูบแก้วถวายเจ้าบ่นาน ขุนขาบเท่าทุกทีบอละบวน ราชา ตกใจ ดอมฮีบพืนสารแก้ว บัดนี้ เขามายอแล้วพระบาทเจ้าเสนาพร้อมพ่ำ อุดทีถ้วนทำพระราชไมตรี จำปา มีใจเดืองก็จิงวอนไหว้ อย่าได้ วางเสียให้ปลานี้แต่บู นั่นเทิน เชิญพระโผดเมืองฮ้อนบางนี้ให้เย็น แต่ท้อน ยังมี ชายทอนเฒ่าโขนโชมหัวหงอก มันมี กระบองเพชรพร้อมธนูหน้าดาบไช มันก็ มายาด ได้เมืองจำปาเป็นใหญ่ จิงแหล่ว ให้ข้า หาแก่นไท้เมียซ้อนผู้ดี ว่าตาย ค้นว่า หาบ่ได้จักฆ่าพันเสีย ว่าตาย ข้าก็ เก็บเอาสาวสู่คนมาให้ ก็บ่เอาไผแท้จักคนว่าบ่ชอบ ใจนั่น ตั้งแต่ ว่าชิฆ่าหาบ่ได้ส่วน สิตาย แท้แหล่ว เชิญพระ ไปปกป้านปางมัวเมาขนาด ค้นพระ ไปยาดได้จำปาบ่ขืน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 161) คอมว่า สารอ่านแล้วพญาใหญ่เลยจา ไปหา บุตตาเฮาอยู่หอปราง พุ้นเทิ้น สูจง เชิญตัวท่านเสด็จไปเฮ็วฮีบ อันว่า เมืองพระบาทเจ้าทั้งพุ้นก็ย่อมวาย ว่าเน้อ พระกล่าวแล้วเสนาใหญ่พาไป เถิงบรางคำอ่านสารถวายเจ้า บาก็ ทงพระฮู้เมืองจำบาเป็นพ่อแม่ พระองค์นั่น เจ้าจิง บากกล่าวไหว้คนใช้ด่วนเมือ ก่อนเทิน เฮาจัก หายามได้มหาชัยจิงเดินดุ่ง ไปแหล่ว ด้ามแต่ ทอนท่อนั่นแขนซ้ายสิป่ายหนี แท้แหล่ว เจ้ากล่าวแล้วเขาฮีบคืนเมือ เถิงภูเขาเล่าคาเยียงย้าย แต่นั่น บาบุญเจ้าทั้งสอนไกลาด หาลึกได้ดีแล้วแต่งตัว ก็จิง ขึ้นขาบไหว้ลาพ่อแม่ทั้งสอง มาดา เห็นบาคานคึดฮอดนางลุนน้อย แม่จิง ก้อยความต้านดอมบาเขยอ่อน เจ้าแม่ ไปผาบม้างทอนแล้วฮีบต่าวมา แม่เน้อ แม่ก็ เห็นหน้าเจ้าปานเห็นนาดนางลุน แม่แหล่ว เจ้าหาก หนีไปไกลก็ดังตนตายถ้วน แม่สั่งแล้วท้าวขาบลาไป ทั้ง พญาสอนไกลาดนำบ่วางจอมเจ้า ทะยานตนย้ายเวหาย่องย่อง

(แผ่นที่ 162) สองแจ่มเจ้าทะยานล้ำล่วงไป แท้แหล่ว หลายวันได้หกคืนเลยฮอด สองก็ ลงจอดยั้งสนามกว้างอยู่เย็น แท้แหล่ว แต่นั่น เสนาเฒ่าขุนหลวงหลายหมู่ เขาก็ นั่งอยู่หั่นเห็นหน้าท้าวจิงถาม หลานนี้ อยู่ประเทศด้าวหนแห่งเมืองใด นั่นเด ก็จิง มาเขาแฮงที่ศาลากว้าง ขุนถามแล้ว บาบุญต้านต่อ หลานนี้ อยู่แห่งห้องพะลานกว้างกว่าไกล พุ้นตาย อันว่า พระบาทเจ้าพญาใหญ่จำบาที่นี้ มีทูตาไปเถิงขาบทูลพญาพุ้น ว่าให้ มาปกป้านการเมืองคึดซ่อย ว่าตาย พระจิง ตกแต่งตั้งเผ่าข้าด่วนมา แท้นา บัดนี้ มาฮอดแล้วทอนอยู่ทางใด นี้เด เผือจัก ไปจำหนีบ่นานวันนี้ บาบุญต้านผูงขุนกวานก็บ่เชื่อ ยังบ่เห็น ท่านผู้ขุนใช้ล่วงหน้า แท้นา ขุนก็ บ่ปากต้านจาต่อคำใด แท้แหล่ว พากันสงัดบ่ติงสู่คนแท้ แต่นั่น บาบุญท้าวทั้งสอนไกลาด ขัดดาบพร้อมธนูแก้วล่วงไป สองก็ ฮอดแห่งห้องทันทีหัวคันได แต่นั่น ทอนเหลียวเห็นว่าไผเป็นกะด้อ แต่หลัง ไผมาเข้าก็คลานลงหมดทุกหมู่จริงตาย อันว่า สองอ้ายนี้ผีบ้าฮู้ว่าคน นี้เด อันว่า หอยโข่งเจ้าบ่ต้านตอบจักความ หนึ่งนั่น

(แผ่นที่ 163) สองก็ เอาตนยับขึ้นคันไดบ่มีช้า สองก็ พากันเข้าไปเฮียงนั่งอยู่ ผูงผู้ คนผู้เผ้าทอนนั่นก็เบิ่งบา แต่นั่น พญาทอนเฒ่าเลยถามเฮ็วฮีบ มึงนี้ เป็นเผ่าผู้ใดแท้จิงบ่กลัว ดังนี้ ก็หาก ลือกูแท้พญาทอนยศใหญ่ จริงแหล่ว บัดแต่ ได้แผ่นหล้าลือแท้แต่กู นี้แหล่ว มึงสัง มาบ่ย้านป้ายนั่งเฮียงกูดังนี้ กูจัก พันหัวมึงบ่ยอมวันนี้ แต่นั่น บาบุญเจ้าไขกลอนเว้าม่วน ท่านอย่า พ่าวฮ้ายจาเว้าว่าชิพันดังนั้น เฮานี้ ชื่อว่าบาบุญกว้างเมืองพะลานเช่งชว่า จริงแล้ว ขงขอบฟ้าก็ลือแท้แต่เฮา นี้ตาย อันนี้ทอนก็เดินดงด้าวไพรพะนอมหลายบ่อน ยังเห็น เจ้าอ่อนน้อยเมียแก้วแห่งเฮา แด่บ้อ อันว่าสองนางนั่นโสมงามยอดยิ่ง จริงตาย อันว่า ใต้แผ่นหล้าไผนั่นก็บ่ปาน แท้ตาย ท่านหาก เห็นที่ใดให้ไขกลอน

เว้าซื่อ มาเทิน สู่คนฮู้ เป็นหน่อฟ้าจาเว้าอย่าลวง ทานเฮ้ย เจ้ากล่าวแล้วทอนเล่าโกรธา กูนี้บ่ได้นำฮักษาเมียแห่งมึง จริงแท้ สังมา วาจาต้านเสมอคนลิ้งแกว่น กันนี้ กูบ่ เคยแกว่นหลิ่นไผแท้แต่เกิดมา พุ้นตาย

(แผ่นที่ 164) ทอนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา เฮาหาก ถามคำดีอย่ามีคำฮ้ายท่อนา ท่านนี้ คือแม่นโจโรสาเอาเมียกูลักลอบ หนีแหล่ว มึงได้ แห่งหย่ามเอาแล้วพัดอยากเอา นั่นแหล่ว เขาว่าตัวมึงนี้ไปเอาคักแน่ จริงแหล่ว อันนี้ เป็นเมืองไผไว้เมืองมันเมืออยู่เสียเทิน มึงนี้ ทอนอยู่ต้าวเมือซ้อนเผดผี นั่นเทิน แต่นั่น เจ้ากล่าวแล้วทอนเดียดพงพาย บาย กระบองเพชรพาตตีจอมเจ้าเลย ซะเต็นพังไปไกลฮ้อยโยชน์ ทอนท่านพ้าวทะยานล้ำล่วงนำ มันก็ จับเอาค้อนกระบองคืนมาฮีบเถิงแจ่มเจ้าทอนเฒ่าแกว่งธนู เสียงแผดก้องเท่าทั่วทั้งเมือง แท้แหล่ว อันว่า ราชาตกตื่นสนเฮย้านทั้งเมือง เต้นไปมาย้านสั่น บัดนี้ เมืองมิ่งบ้านเฮานี้สิมุ่นวาย แลน้อ อันว่า ทอนยิงเจ้าบาบุญเสียงสนั่น ปืนบ่ต้องตัวเจ้าอยู่สบาย แท้แหล่ว แต่นั่น เจ้าจิงต้านกล่าวเว้าดอมแห่งพญาสอน ท่านจงฮวายธนูศิลป์ลั่นยิงทอนเฒ่า นั่นเทิน คอมว่า ท้าวกล่าวแล้วสอนฮีบยอมือ

(แผ่นที่ 165)ยิงปืนตำทอนกึ่งลงหอกว้าง ทอนนำม้างยอค้นไซตัดขาด ดึงท่านเฒ่าสะเต็นพ่งจากกันแท้แหล่ว มันบ่ซ้าฮีบต่อตามคืน กุมพญาสอนขว้างเพียงสนามกว้าง สอนนำง้างธนูศิลป์ยิงใส่ ทอนลุกได้ธนูแก้วแกว่งยิง ทอนซ้ำ จับเอาค้อนกระบองตีสอนใหญ่ ดึงสอน เลยมุ่นเป้เป็นก้อยลาบแกงแท้แหล่ว สอนก็ ติดต่อได้ฮีบแล่นมาซู ยอค้นไซเงือดพันกันเข้าไผก็ ดีเสมอเพี้ยงคือกันเสมอพาบจริงแหล่ว ยิงธนู ถีกนั่นตายแล้วผัดเล่าคืน นั่นตาย ทอนก็ กับเพดเพี้ยงตัวท่อภูเขา สอนทำตัวท่อภูเขาแก้ว สองก็ ยิงกันขึ้นเมือเทิงอากาศ คันว่า อิดอ่อนแล้วลงพื้นแผ่นดิน ก็หาก หลายทีปืนเลวกันอิดอ่อน ยืนเบิ่งหน้ากันแล้วพัดเล่าเลว นั่นตาย ทั้งเมืองย้านกลัวเกรงใจสั่น ก็จิง ปบเพิ่งท้าวบุญกว้างยอดชาย หลายอเนกล้นคนมากมาโฮม ราชาทั้งเทวีหมู่เสนาพร้อม แต่นั่น พญาทอนเฒ่าเห็นคนมาเพิ่ง บานั่น มันฮุดฮ้ายทะยานล้ำล่วงมา ว่าจัก จับเอาเจ้าพญาเมืององค์ใหญ่ กับทั้งผูงไพร่น้อยซิมาฆ่าให้ตาย ว่าตาย

(แผ่นที่ 166) แต่นั่น สอนบ่ซ้าทะยานฮีบจับเอา บายแขนทอนแกว่งหนีไกลล้ำ ทอนก็ ตกไกลได้แสนวาทัดเที่ยง ทอนก็ ผูดลุกแล้วทะยานปิ้นต่าวมา ทอนก็ จับแขนเจ้าพญาสอนกวัดแกว่ง ตกชั่วไกลพันวาแท้ผัดต่าวมา แต่นั่น บาบุญเจ้าทะยานไปเฮ็วฮีบ จับเอา ธนูแลดาบกล้า กระบองแก้ว

แห่งขา เจ้า จิงเอาไว้เทิงหอผาสาท แล้วจิงปากกล่าวต้านจาเว้าบ่นาน บัดนี้ เขือก็อ้างโอษฐ์กล้าต้านว่าอาคมดี เขือจง ตีกันดูแต่มือให้เฮาฮู้ เขือจง เอาแฮงบ้ำทำกันตามวาด เขือเทินคันว่า ไผหากแพ้ชิเป็นเจ้าแผ่นดิน นั่นดาย พระกล่าวแล้วเขาฮีบทำกัน ลายมวยตกใส่กันบ่มีช้าสองก็ พันทะนังเกี้ยวกุมกันหลายเล่า จับแกว่งทิ่มกันแล้วผัดต่าวเลว ท่อว่าฤทธิ์เดชเจ้าพญาสอนแข็งขนาด ทอนฟาดทิ่มไปได้กะบ่ไกล แท้ดาย อันว่า ฤทธิ์เดชท้าวตนชื่อพญาทอน สอนบายจับแกว่งไปไกลล้ำ แต่นั่น บาบุญเจ้าจาเสียงเอิ้นใส่ ห้ามแก่นไท้ทอนเฒ่าว่าโยม ท่อนา ท่านจักคันเลวแท้คือจักตายเสียขาด จริงดาย เอากัน เป็นพี่น้องสันนั่นก็ย่อมดี ท่านเฮ้ย

(แผ่นที่ 167) เจ้ากล่าวแล้วทอนเคียดคุงใจ มันจิง มีคำแข็งต่อบาบุญกว้าง มึงอย่า แจบ ๆ เว้านันหูลักไล่ กูเทิน มึงว่าดีก็ลองเต้นมาท้อนต่อกู นี้เทิน ทอนกล่าวแล้วเจ้าเล่าเลยจา มึงอย่าจาเถิงกูบ่กลัวมึงแท้ มึงนั่น เทียมนกน้อยจากินแม่แมงซอน นั่นแหล่ว พากหนึ่ง เทียมหนอนดินจักบ่นหินแข็งกล้า นั่นดาย เจ้ากล่าวแล้วทอนเล่าโกรธา มันก็ ทะยานตนหยับล่วงมาเถิงเจ้า มันก็เคง ๆ ต้านจัดบาเฮ็วฮีบ มึงว่า ดีขนาดแท้อดมาตั้งต่อกูเบิ่งเทิน มันยัง ปากกล่าวต้านทั้งเล่ายอตีน ว่าจัก ทำบาคานต่อนบุญจอมเจ้า แต่นั่น บาบุญเจ้าจอมธรรมองค์เอก พระก็ เต้นต่วงขึ้นทะยานแล้วย่ำคอ ทอนบ่ช้าติงตนตายอยู่ตีนต่าว ๆ ผาสาทกว้างก็เฟือนแท้หงับไหงว พญาใหญ่ย้านฮีบแล่นลงหอปราง ทั้งหมู่ ฝูงเสนาก็แล่นเนืองลงแท้ ทอนจัก ยอมือเท้งตีพระองค์บุญมาก ก็ตีนั่นธนูเจ้าเต็งไว้บ่ให้ตึง ได้แหล่ว ทอนจัก อ้าปากหย้ำตีนพระองค์ภูละบาท ก็ดี มันก็ อ้าบ่ได้คางกะต้างอ่อนใจ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 168)แต่นั่น พระบาทต้านถามว่าจักโยม นั่นลือ สูว่า ยังจักเลวก็ให้จามาเทิ่น พระกล่าวแล้วทอนเล่ายอมือ ข้าขอ โยมภูมีบ่เลวพระองค์ได้ แท้แหล่ว ขอพระ กูนาเลี้ยงชีวังผายโผตปางนี้ ข้าขอ เป็นข้อยเจ้าผองเท่าเฒ่าชรา พระเฮ้ย คำหนักคำเบาไว้การใดบ่ขืนอาชญ์พระองค์แหล่ว แสนจัก มีหมื่นตื้ออาสาค้ำก่อนพระองค์ เจ้าเฮ้ย ทอนก็ นบนอบแล้วพระจิงกล่าววาจาเฮาบ่ เคืองแคนสังข้อการดีฮ้าย ดอกดาย เคืองแต่ ไกลเมียแก้วสองนางพลัดพรากไปนั่น ท่านจักขันชอกให้เอาได้ตั่งใด นั่นเด้ พระกล่าวแล้วทอนเล่าเลยจา ข้าขอ อาสาขันชอกเอาถวายเจ้าแท้แหล่ว คันข้า หาบ่ได้ถวายชีวังเวนมอบพระองค์แหล่ว หาท่อนี้บ่ได้ขอให้เจ้าฆ่าเสีย นั่นเทินแต่นั่น เจ้าได้ยินทอนเฒ่าวาจาคักแน่ สันนั่น เจ้าจิง ก้อยกล่าวต้านทอนเฒ่าอย่าอำนา ท่านก็เห็นสองน้อยเมียเฮาก็เว้าซื่อ มาเทิน ท่านหากไปกอบอุ้มปรางกว้างก็อย่าอำ ท่านเฮ้ย เฮาจักเอายังน้ำคำสาบานเสียเสี่ยง ให้ท่านเฒ่ากินแท้ส่วนสิตาย แท้ดาย

จาเถิงกูบ่กลัวมึงแท้ มึงนั่น เทียมนกน้อยจากินแม่แมงซอน นั่นแหล่ว พากหนึ่ง เทียมหนอนดินจักบ่นหินแข็งกล้า นั่นดาย เจ้ากล่าวแล้วทอนเล่าโกรธา มันก็ ทะยานตนหยับล่วงมาเถิงเจ้า มันก็เคง ๆ ต้านจัดบาเฮ็วฮีบ มึงว่า ดีขนาดแท้อดมาตั้งต่อกูเบิ่งเทิน มันยัง ปากกล่าวต้านทั้งเล่ายอตีน ว่าจัก ทำบาคานต่อนบุญจอมเจ้า แต่นั่น บาบุญเจ้าจอมธรรมองค์เอก พระก็ เต้นต่วงขึ้นทะยานแล้วย่ำคอ ทอนบ่ช้าติงตนตายอยู่ตีนต่าว ๆ ผาสาทกว้างก็เฟือนแท้หงับไหงว พญาใหญ่ย้านฮีบแล่นลงหอปราง ทั้งหมู่ ผูงเสนาก็แล่นเนืองลงแท้ ทอนจัก ยอมือเท้งตีพระองค์บุญมาก ก็ดีนั่น ธนูเจ้าเต็งไว้บ่ให้ตึง ได้แหล่ว ทอนจัก อ้าปากหย้ำตีนพระองค์ภูละบาท ก็ดี มันก็ อ้าบ่ได้คางกะด้างอ่อนใจ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 168)แต่นั่น พระบาทต้านถามว่าจักโยม นั่นลือ สูว่า ยังจักเลวก็ให้จามาเทิ่น พระกล่าวแล้วทอนเล่ายอมือ ข้าขอ โยมภูมีบ่เลวพระองค์ได้ แท้แหล่ว ขอพระ กูนาเลี้ยงชีวังผายโผดปางนี้ ข้าขอ เป็นข้อยเจ้าผองเท่าเฒ่าชรา พระเฮ้ย คำหนักคำเบาไว้การใดบ่ขืนอาชญ์พระองค์แหล่ว แสนจัก มีหมื่นตื้ออาสาค้ำก่อนพระองค์ เจ้าเฮ้ย ทอนก็ นบนอบแล้วพระจิงกล่าววาจาเฮาบ่ เดืองแคนสังข้อการดีฮ้าย ดอกดาย เดืองแต่ ไกลเมียแก้วสองนางพลัดพรากไปนั่น ท่านจักขันซอกให้เอาได้ดั่งใด นั่นเด้ พระกล่าวแล้วทอนเล่าเลยจา ข้าขอ อาสาขันซอกเอาถวายเจ้าแท้แหล่ว คันข้า หาบ่ได้ถวายชีวังเวนมอบพระองค์แหล่ว หาท่อนี้บ่ได้ขอให้เจ้าฆ่าเสีย นั่นเทินแต่นั่น เจ้าได้ยินทอนเฒ่าวาจาคักแน่ สันนั่น เจ้าจิง ก้อยกล่าวต้านทอนเฒ่าอย่าอำนา ท่านก็เห็นสองน้อยเมียเฮาก็เว้าชื่อ มาเทิน ท่านหากไปกอบอุ้มปรางกว้างก็อย่าอำ ท่านเฮ้ย เฮาจักเอายังน้ำคำสาบานเสียเสี่ยง ให้ท่านเฒ่ากินแท้ส่วนสิตาย แท้ดาย

(แผ่นที่ 169) เฮาจัก ทำคนสร้างดอมกันเท่าหมดชั่งชีวัง ดาย อย่าได้ อำเบี่ยงบ้ายแก่กันแท้บ่ห่อนดี นั่นดาย พระกล่าวแล้วทอนเล่ายอมือ ก็จิง วาจาไขต่อบาตามเรื่อง ข้าขอ ถวายสัตย์มั่นมีจริงต้านกล่าว ข้าหาก บ่ชื่อแท้ไปไหม้แผ่นแดง นั่นเทิน ข้าก็ เดินไปก้ำพากเหลี่ยมเขาเสมนก็จิง เห็นหอคำเฮือเฮืองงามละห้อย ก็จิง ไปคอยเยี่ยมจิงเห็นนางสองอ่อน งามเลิศล้ำนางฟ้าเกิ่งกัน แท้แหล่ว ข้าก็ มักซวดพันจิงอุ้มหอบหอปราง อันว่า สองนางทงอยู่ในปรางแก้ว ข้าก็ ไปเถิงก้ำเขาวงขงใหญ่ ข้าก็ วางผาสาทไว้ในหั่นบ่นาน ข้าจิง ผิปองช้อนสองนางในผาสาท บุญข้าบ่คาดได้คึงนางฮ้อนดังไฟ พระเฮ้ย อันว่า กายาเนื้อสองนางภายนอก ก็ดี ผูงหมู่ นิ้วกิ่งก้อยแขนมือนั่นก็บ่ชูน แท้แหล่ว อันหนึ่ง ผูงหมู่หน้าแก้มนมนาดทั้งสอง ก็ดี ก็บ่ สอยสิดกันสักหน่อยจริงนาเจ้า

คันข้า ยังตัวะเจ้าอำความบ่เล่าซื่อ สันนั่น ขอให้ ไบอยู่ไหม้ในพื้นแผ่นแดง พู้นเทิน จักว่า เป็นเมียเจ้าเมียสอนบ่ฮู้ที่ เสียแหล่ว ข้าก็ ใกล้บ่ได้จิงวางฮั่นดุ่งหนี แท้แหล่ว แต่ขา วางมาได้เดือนปายสิบห้าค่ำ มาแหล่ว จักว่า ยังอยู่ฮั่นลือแท้ดังใด พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 170) แต่นั่น พระบาทฮู้ใจวู่วอนกระสัน พระจิง จาดอมทอนบ่นานทั้งฟ้าว อันนั่น เป็นเมียแก้วของเฮาคักแน่ จริงแหล่ว ท่านจัก พาล่วงดั้นไปเอาน้องอย่านาน เที่ยวเทิน แต่นั่น เจ้ากล่าวแล้วยอตีนจากดอทอน ทอนจิง ยอหัวลุกนั่งลงประนมไหว้ เจ้าจิง ยอเอาน้ำคำสาบานป้อยแซ่ง ให้แก่ทอนท่านให้กินแล้วอยู่สบาย แต่นั่น ราชาเจ้าทั้งเสนาจำปาใหญ่ มีดอกไม้มวนพร้อมธูปเทียนนีมนตร์เจ้าทงเมืองให้เป็นใหญ่ กับทั้ง ผูงไพร่พร้อมเมืองบ้านขาบถวาย แท้แหล่ว พระหาก มาปกป้านการเมืองปองฮ้อย คุณพระ มีหมื่นตื้อกือล้านติวตง แท้แหล่ว พระบาท ยังบ่จื้นดอมแท้ถ่องคนเจ้าจิง ปากกล่าวต้านจาต่อพญาเมือง อย่าได้ เคืองสันใดข้อยบ่เอาดอมได้ ทุกวัน ยังเจ็บไหม้ในมะโนแค้นคั่ง พญาเฮ้ย ข้าก็ พลัดพรากหน้าเมียแก้วแต่เหิง แท้แหล่ว อันว่า พระบาทเจ้ามีสารมาฝากไปเถิง ว่าให้ กูนามาช่อยปองปุนป้าน ปิตตาเจ้าเมืองพะลานบ่ขืนอาชญ์ ก็จิง ปงพระราชต้านนำข้าล่วงมา นี้แหล่ว บัดนี้ หายเหตุฮ้อนทอนใหญ่ก็โยมเฮา ข้าขอ เอาตัวผายเผ่นไปหาน้อง

(แผ่นที่ 171) หลอนว่า บุญหลายได้สองนางเคยประกอบ กันนั่น ข้าจัก หยับล่วงล้ำมาพี้บ่ลวง แท้แหล่ว คันบ่ เห็นหน้าน้องฮ้อยขวบพันวัน ก็ดี ข้าจัก เดินดงหาชั่วเดียวไปแท้ คันบ่ เห็นน้องยังเป็นคนเห็นกระดูก ก็ดีนั่น ข้าจัก มนตร์เป่าปี้นเอาน้องเกิดคืน แท้แหล่ว เจ้ากล่าแล้วคึดฮอดแจ่มเมียขวัญใจ กระสันจิตแต่อยากเห็นเมียแก้ว เจ้าจิง ปากกล่าวต้านจาต่อพญาสอน ทั้ง พญาทอนให้แต่งตัวอย่าช้า เจ้าจิง ลาพญาแท้ทั้งเสนาทุกหมู่ ก็จิง สบเกิบแก้วทะยานล้ำลวงไป แท้แหล่ว สามแจ่มเจ้าทะยานล่วงเวหา วาโยตีอ่อนแฮงหนาวจ้อย ทั้งเมืองพร้อมกันแลลิงล่ำ พร้อมกัน งึดแจ่มเจ้าทะยานพร้อมท่านทอน กับทั้ง สอนใหญ่ท้าวฟากเหลี่ยมเขาเสมน มาโยมบาชาติคนบุญกว้างแท้น้อ เขาจิง จากันเว้าบุญมีเหลือมาก สันใด จิงพรากน้องเมียแก้วบ่เห็น นั่นน้อ ผู้หนึ่ง ต้านกล่าวเว้าเวรมียังหนักหนา แท้ตาย มันก็ ทำเป็นตัวท่อภูบังไว้ นั่นดาย แต่ว่า สัพญูเจ้าทัวละมานบางก่อน วันนั้น ยังมี เวรเกี่ยวข้องเถิงเนื้อถึกพระองค์ นั่นดาย

(แผ่นที่ 172) ไผบ่ ลิงเห็นข้อเวรหลังแต่ชาติก่อน เฮาเฮ้ย พระพุทธิเจ้าสั่งไว้ทำบุญให้สว่างเวรแท้แหล่ว เขาก็ จากันแล้วเมือเฮือนทุกหมู่ พญาใหญ่จักคองท้าวต่าวมา แท้ดาย พระก็ น้อมนอบไหว้อินทร์พรหมเทวราช เล่งโย ขอให้ บาบุญเห็นมิ่งเมียอย่าช้า อันว่า ราชาเจ้าทั้งเสนาพวกไพร่ ดีนั่น ใจกระสันฮอดผู้บุญกว้างแต่อยากเห็น อยู่แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงท้าวฤทธิ์มากบุญมีก่อนแหล่ว ทั้ง พญาสอน ท่านทอนสามเจ้า วอย ๆ เข้าแกมลมเหมื้อยหมอก มักคะเยือกกุ้มสามเจ้าล่วงไป ก็จิง ฮอดแห่งห้องภูใหญ่เขาวง สามพระองค์ลงสู่ดินมีช้า อันว่า พญาทอนเฒ่าเดินทางไปก่อน หมักมอนท้าวคองเห็นน้องปวดกะสัง แท้แหล่ว ก็จิง เดินเถิงก้อนหินทอนวางผาสาทท้าวก็ ยัวละยาดขึ้นปรางแก้วเป่าแปน ท้าวซ้ำ ผัดเล่าแค้นมือผ่าเผลี่ยงอก คึดทุกข์ เถิงเทวีย่าวยมเลยไห้ พญาทอนไท้กลัวบาบ่เลี้ยงเหลื่อม ตัวนั่น บ่เห็น เมียแจ่มเจ้ากลัวย้านฆ่าเสีย นั่นแหล่วแต่นั่น สามพระองค์เจ้าจิงลงสู่ดิน

(แผ่นที่ 173) เพียงพากันลิงยอดฮอยนางน้อย ก็บ่ เห็นฮ้อยเจ้าดินยงหญ้าก็ปง หมดแหล่ว เห็นแต่คำหมากนาเคี้ยวถิ่มลง นั่นแหล่ว เจ้าแฮงซ้ำปวดตื้นเถิงนาดเมียขวัญ พลันเดินหาฝอดฮอยบ่เห็นแท้เลยเล่าเดินไปหน้าหาดูทุกทั่ว หมดแหล่ว ก็บ่เห็นแก่นแก้วสองน้อยท่ใด แท้แหล่ว อันว่า เขาวงกว้างสามพระองค์หาทั่ว หมดแหล่ว เห็นแต่ ฮอกไต่ไม้กระแตเต้นฮายเฮียว นั่นดาย ซ้ำเล่า กายไปเท่าคีรีใหญ่วงกต ลิงดูภูผาสูงอีบชันตันหน้า สามพระองค์อ้อมตามฮ่อมวงกต แลลิงหาบ่เห็นสองน้อย สามทีอ้อมลิงดูคักแน่ เห็นแต่ ลิงไต่เต้นนางนีโอ่ยหาผัวเจ้าซ้ำ มัวเมาคนิงเมียหุยฮุ่ง พระก็เมือมุงไม้ทีใดแท้ก็บ่เห็น นั่นแหล่ว สามซ้ำ กายไปเท่าหิมพานต์กว้างใหญ่ ก็บ่ เห็นแก่นไท้สองน้อยที่ใด นั่นดาย ซ้ำเล่า ไปล่ำยี่ยมโบกขรณี หลอนว่า นางมากินเงือกงูเอาแท้ ก็บ่ เป็นมะหลาดแท้สามเล่ากายไป เถิงผาเงินซอกนางผายเพี้ยน เดินเวียนอ้อมผาเงินสามฮอบ บุญบ่ ประกอบได้เห็นน้องก็เล่ากาย ก็จิง ฮอดแห่งห้องเขาใหญ่เป็นคำ สามพระองค์หาทั่วภูผาล้วน ก็หาก จวนใจเจ้าสามพระองค์อิดอ่อน เซาฮ่มไม้มีแฮงแล้วผัดเล่าไป แท้ดาย

(แผ่นที่ 174) กายที่ภูคำแจ้งแล้วไปเถิงเขาแก้ว ก็หากดูส่องปานแก้วแว่นแยง นั่นแหล่ว สามแก่นไท้ไปล่ำแลหา ตาแลดูฮู้ทางคร่างฮ้อง โอน้อ จอมใจข้อยเมียขวัญก้ำเกิดอีเฮียมเฮ้ย เจ้าก็ตกแต่งด้าวแดนกว้างแห่งใด พี้น้อ เจ้าฮ่ำแล้วสองล้ำกายไป เถิงคูหาถ้ำหลวงขงกว้าง สามพระองค์เข้าไปหาซอก นางนั่นเห็นแต่ งูก่านป้องลางอ้อมท่อหิน แท้แหล่ว เจ้าก็ ซอกทั่วแล้วบ่เห็นอ่อนมาเสีย ก็จิง พากันไปซอกนางเมือหน้า ก็จิง เถิงเขาขั้นสัตบัวละพันฮุงยิ่ง เจ้าจิง เลาะ

เลียบอ้อมบ่เห็นแท้เล่ากาย เถิงที่ พิดสะกูดแก้วเขาใหญ่เดินหา สามพระองค์ก็นำตีนผาเลียบเวียนวังล้อม ก็บ่ เห็นองค์น้องสองนางกับสวาท ท้าวก็ ยัวละยาดย้ายคืดเถิงน้องท่าวลง แท้แหล่ว อันว่า ข้าวแลน้ำลางวันเล่ามีกิน เจ้าก็ อาจินไดแสบทรวงเถิงน้อง สามก็ เดินดงถ่องเขาทองยีย่อง เจ้าก็ ดองจวบน้องสองน้อยสู่อัน นั่นแหล่ว วันดองมื้อราตรีกับถ่ายไปแหล่ว ดองจวบ สองแก่นไท้ที่ใดนั่นก็บ่เห็น แท้น้อ แต่นั่น เลยเถิงเท่าอาโนลาดดอนหลวง สามพระองค์ลงหาทั่วภูผากว้าง

(แผ่นที่ 175) เห็นแต่ ย่อง ๆ เนื้อเต้นตามผาเสียงสนั่น เจ้าพลัน ซอกไซ้ฮูถ้ำหลืบหิน แท้แหล่ว ก็บ่ มีเห็นพ้อทางใดจักแห่ง จริงแหล่ว สามแก่นแก้วซ้ำเดินตั้นดุ่งกาย นั่นดาย ก็จิง เถิงทีบก้ำสิงคุดตะลาดดอยฮุ่ง แท้แหล่ว สามพระองค์เจ้าเวียนวนหาทั่วหมดแหล่ว ก็บ่ เห็นแก่นแก้วสองเจ้ามิ่งมโน โอนอ ทิพยอดแก้วบุญเกิดกับอก อีพี่เฮ้ย เจ้าไป ตกทางใดจิงบ่เห็นนางน้อง พี่น้อก็หากหนอมหนำหน้าบาดานตกดนาทุมมาเฮ้ย บ่เห็น เจ้าหล้าซ่อยเมียแก้วหล้าเหลืองแท้แหล่ว เจ้าซ้ำพาสอนพร้อมทั้งทอนเดินดุ่ง เมือมุ่งไม้ไฮตั่วใหญ่งาม เป็นหมากแล้วนกหลั่งมากมีกาเว่าทั้งแขกมุมแกมเบ้า เขาก็เว้าตอมกันซีซว่า บางพ่อง บินหลีกชู้หนีแล้วผัดต่าวมา มากแหล่ว แต่นั่น พระแก่นแก้วเห็นเล่าชลลทา ตาแหล่วไหลหลั่งลงฮำหน้า ก็จิง พากันอ้อมจักรวาลไพยะมาด เห็นแต่สะอาดล้นกินรีแก้วมากหลาย พญาสอนพร้อมทั้งทอนสมเสพ พระบาทท้าว บ่มีเตื้องต่อเขา แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 176) ผูงหมู่ กินรีอ้อมนำบาอนันเนก บางพ่อง ถวายยื่นให้สลาเคี้ยวแก่บา บางนางพ่องฮ้อยดอกไม้มายื่นถวายบา ก็มี บางพ่อง จับของหอมยื่นบาบุญกว้าง ผูงหมู่ กินรีอ้อมทำมะยาใส่พระบาท ก็สูนแหล่ว เจ้าบ่ คืดต่อเตื้องนำแท้ท่องผูง นั่นดาย เห็นเขา มานั่งใกล้แฮงสิตายคืดอ่าวหาเมีย มากแหล่ว คันเขา ยอมาลาถวายแฮงสิตายคืดเถิงน้อง พระบ่ จาตอมแก้วกินรีจักสิ่งจริงแหล่ว เจ้าจิง เดินดุ่งตั้นไปหน้าบ่เขา แท้แหล่ว ก็จิง ไปเถิงก้ำหนแห่งอาคเนย์ เห็นแต่แมวเหลือหลายยาดหยายเหลือล้น สามพระองค์เจ้าหาไปทุกทั่ว บ่เห็น สองแจ่มเจ้าบาท้าวดุ่งกาย เถิงแห่งห้องทักขิณหลวงชงใหญ่ ราชาสีใหญ่ล้นเลียนเข้าหมู่คณา มากแหล่ว สามแจ่มเจ้าแยงเบิ่งบ่มีเห็น ก็จิง กายไปหน้าหรดีกว้างใหญ่ เห็นแต่ เสือสางล้นปนกันขีนไขว่ โตใหญ่เพี้ยงปานช้างท่าวฮาม แท้ดาย ก็หาก หาทั่วแล้วเลยบ่มีเห็น

(แผ่นที่ 177)ก็จิง เดินเวียนไปบัดสิมนาคเนานอนหั่น สามพระองค์พร้อมกันเดินหาชอก ก็บ่ เห็นยอดแก้วสองนางแล้วล่วงกาย แท้ดาย ก็จิง เข้าเขตก้ำพายหยับใหญ่ หนูหลวง ทั้งบวงบาดุ่งหาบ่เห็นแท้ ก็จิง ไปเวียนอ้อมอุดรช้างใหญ่ จริงแหล่ว ลิงดู งาใหญ่กว้างโง้งแท้โต่งงาม สามก็เลาะเหลี่ยมเข้าหาดูทุกแห่ง บ่เห็น สองแก่นแก้วนางน้องค่องพระทัย แท้แหล่ว ซ้ำเล่า เดินไปหน้าหาดูทุกหมู่ ก็บ่ เห็นแก่นแก้วนางน้องเล่ากาย นั่นดาย เจ้าก็ กายไปหน้าเถิงอีสานชงใหญ่ เห็นแต่ งัวแวดล้อมเป็นเค้าหมู่คณา สาม พระองค์เจ้าหานางก็อิดอ่อน เสียแล้ว บ่ได้ แกะกาบไม้ทั้งไง้หลืบหิน นั่นแหล่ว ก็หาก จนใจเจ้าทั้งสามสุดขนาด เสียแล้ว พากัน เซาอยู่ยั้งทั้งซ้ำหมอบตอม อยู่แหล่ว แต่นั่น จอมบุญเจ้าจารจาก้อยกล่าว ดอมท่านผู้สอนพร้อมทอนบัดนี้ เฮาก็หาถ้วนแล้วทุกสิ่งบอละสุก ก็บ่ เห็นสองนางที่ใดจริงแท้ คันว่า นางบ่ตายแท้ควรเห็นนางบ่อนหนึ่ง บ่สงสัยแหล่ว เฮาว่า นางมิ่งม้วนเมือฟ้าเที่ยงจริง นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 178) บัดนี้ เฮาจักทะยานไปเยี่ยมหัดถียังกระดูก ดูเทิน อันใด เป็นมะหลาดแท้คันทีแก้วสิโผดสง เบิ่งเทิน พระกล่าวแล้วสอนซาบทูลถวาย พระหากมีอาชญาตรัสก็แม่นจริงนาเจ้า เฮ็ดให้บอละบวนสุดแล้วจิงหนีเมือยังชอบ ดีแหล่ว หลอนว่า บุญคาดได้สองเจ้าเกิดคืนบ่เด้ สามกล่าวแล้วทะยานล่วงหาอัฐ เจ้าก็ เอามาโฮมกึ่งกองกันไว้ พระจิง ยอเต้าแก้วฮดดูยังกระดูก แต่นั่นกระดูกเนื้อเหลือปิ้นต่าวคืน ก็หาก มีมากล้นโองมั่งทรายทอง เขาก็ ยองแยงปืนแล่นคะโยงโตนเต้น เจ้าก็ เทียวฮดแท้ดงดอนก็หาทั่ว มีแต่ สัตว์แล่นเต้นหนีท้าวมากหลาย แท้ดาย ดูกงูพร้อมจงอางซางส่า ก็คืน ดูกช้างเสืองัวควายนั่นก็เกิดคืน แท้แหล่ว สัตว์อยู่ใต้ไลดินก็คืน สุดแหล่ว สัตว์นั่นดาย อายุเขายืนยาวหมื่นปีจิงตายแท้ ยังบ่ เห็นแต่เจ้าสองแจ่มเทวี นั่นแหล่ว ก็หาก จนใจเจ็บแสบทวงจอมเจ้า สามกษัตริย์ไท้เทียวฮดยังกระดูก สันนั่น เจ็ดปี มีเที่ยงแท้หาน้องก็บ่เห็นนั่นแหล่ว แต่นั่น สามกษัตริย์จิงชุมกันเว้าต่อ เฮาก็ หานาดน้องสองเจ้าก็บ่เห็น แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 179) เฮาจง ไปไหว้เจ้ามะไลยะโกดตาบัดโส จริงเทิน เพิ่นก็ ทงธรรมเหงสิ่งใดก็ยังฮู้ เฮาจง ไปนีมนต์เจ้าวันทาก้มขาบ หลอนเพิ่น ผายโผดให้เห็นแจ้งจิงบอกเฮา เด อันหนึ่ง หลอนบุญเฮาได้เคยเห็นสองอ่น สันนั่น นางก็ กับกายปิ้นมาหาเจ้าอยู่ดอม บ่ฮู้ เจ้ากล่าวแล้วพร้อมพ่ำทะยานไป กายภูเขาป่าเลาดงกว้าง สามทะยานขึ้นกลางหาวหมอกอ่อน แกมเมฆฝ้าทะยานล้ำล่วงไป ก็จิง เพียงเขตเจ้าลัดสีใหญ่ทงธรรม ามพระองค์ลงสู่ดินบวงบ้าย พอคาวน้อยเถิงอาฮามวัดใหญ่ สามแจ่มเจ้าเซาฮั่นบ่นาน แต่นั้น สองนางน้อยยินเสียงคนปาก ก็จิง ลงจากห้องมาเยี่ยมบ่

นาน แต่นั่น บาคานท้าวแลเห็นเมียมิ่ง ตัวแหล่ว พระก็ ปบป่วงฟ้าวไปหาน้องเนตรทะนอง สอง นางน้องยอบาทาใสขะหม่อม น้องบ่ คองพบพ้อจอมเจ้าชั่วตาย แท้ตาย คงแต่ หมดชีวังม้วนคอม ลัดสีตนพ่อ จริงแหล่ว บ่คอง เห็นแก่นแก้วจอมเจ้าล่วงเถิง แท้แหล่ว นางก็ เว้าแต่เค้าเท่าที่เถิง ปลาย ถ้วนแล้ว

(แผ่นที่ 180) บาก็ ชลทาไหลหลั่งลงนำน้อง บาซ้ำ วาจาต้านดอมนางสองอ่อน เล่าแต่เค้าเถิง ถ้วนสู่อัน แท้แหล่ว นาง ถามเถิงเจ้าพญาเมืององค์พ่อ ทั้ง พระแม่เจ้าพงศาพร้อมก็อยู่ดี แต่ลือ ท้าวกล่าวต้านยามพี่พรากเมือง มานั่น ปิตตาทั้งมารดาเผ่าพงศ์ก็ยังพร้อม ท่อว่า ยังทุกข์ตั้งสอง นางพลัดพราก ไกลนั่น ทุกวัน ข้าวแลน้ำกินได้แลคำ พี้แหล่ว สามพระองค์เจ้าเห็นกันในกลางข่วง ชด ๆ น้ำตาย้อยสู่คน แท้แหล่ว เจ้าก็ ใกล้บ่ได้น้องบวชเป็นนางขาวอยู่นั่น ก็จิง พากันไปไหว้ ลัดสีบ่มีช้า แต่นั่น ตาบัดโสต้านดอมนางสองอ่อน บัดนี้ ผัวเจ้ามาฮอดแล้วสิกท่อนพ่อบ่ขืน พ่อแหล่ว แล้วจง พากันตั้นเมือหาเฮ็วฮีบ จริงเทิน พ่อแม่ ยังอยู่บ้านคองแท้สู่วัน พ่อแหล่ว ลัดสีกล่าวแล้ว สองนางเล่าเลยสิก ก็จิง ทงผืนแดงดังนางแมนย้อง แต่นั่น บาคานเจ้าทั้งนางสองอ่อน หาดอกไม้ เทียนพร้อมประธูปหอม ยอมาไหว้สมมาลัดสีใหญ่ ลัดสี เลยเล่าให้พรแก้วบ่นาน อายุ วันทะโก พร้อมสามเขือยืนยิ่ง

(แผ่นที่ 181) สุขวัตถโกยิ่งล้ำคำฮ้อนอย่าให้มี พ่อเน้อ วรรณ วัตถโกนั่นให้มีสีใสส่อง พ่อเน้อ สีลีวัตถโกมาแวดล้อมฤทธิเจ้าให้แก่นแข็ง พ่อเน้อ อย่าได้ มีโพยฮ้ายวางกันจักเทือ จริงเทิน ให้มี เชื้อหน่อท้าวฤทธิกล้าแก่นแข็ง นั่นดาย ใต้โลกกว้างให้เซ็งซ่าสมภาร พ่อท่อน อย่าให้ มีไผ พาลถ่องคนเดียวได้ อันหนึ่ง เจ้าจักเป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่ อย่าให้ คำเกิดฮ้อนชาวบ้าน ไพร่เมือง พ่อดาย เจ้าอย่า วางฮีตบ้านคองแห่งสิบประมาณ พ่อเน้อ องค์ใด ยังทำเพียรขนาดดี สู่วันแท้ คองสิบประการนี้ก็เป็นคองพญาใหญ่ จริงแหล่ว ไผหาก จำจื่อได้ใสแจ้งดั่งดาว พ่อแหล่ว ศีลังนั่นให้ถือศีลอย่าให้ขาด แหล่ว ให้ใจ ฉลาดฮู้ศีลนั่นสู่วัน ทานังอย่าได้ด้านทานไปทุกเช้าค่ำ ดีดาย ปะลิจาคังแต่งไว้เข้าของนั่นให้จ่ายไป พ่อเทิน อัดชะวังให้มีใจอันซื่อต่อ พระพุทธิเจ้าพระ ธรรมพร้อมพ่ำพระสงฆ์ นั่นดาย มัดทะวังนั่นให้มีใจอันอ่อน อย่ามี ใจโกรธกล้าแข็งเว้าใสพระสงฆ์ นั่นดาย ตับปังนั่นอย่าทำกรรมแก่บาป จริงดาย มันหาก ฮ้อนเดือดไหม้เวรฮ้ายบาปหมาย แท้ตาย อักโกทังนั้นอย่ามีใจเดืองเดียด อย่าได้ บังเบียดหน้าซังแท้ใส่ไผ นั่นดาย อะวิหิงสานั่นอย่ามีใจ อาหิท่าน จริงดาย ผูงหมู่ ชาวไพร่น้อยดีฮ้ายอย่าเตียน แท้น้อ ไผหาก ผิดคองแท้เอามาก็นำโทษ

เสียเทิน อย่าได้ ติฮิเว้าขวัญเขานั่นบ่ชอบคอง พ่อแหล่ว ขันติให้มีใจอดยิ่ง พ่อตาย อย่าได้ ฟ้าวด่วนฮ้ายคำกล้าฆ่าตี นั่นตาย อะวิโสทะนังให้มีใจตั้งต่อ ตามฮีตบ้านเมืองตั้งแต่งมา นั่นเน้อ สิบประการนี้เป็นคองดียิ่ง จริงตาย

(แผ่นที่ 182) ไผหาก จำจื่อไว้เวรฮ้ายบ่ฮ่อนมี นั่นตาย คุณ สัพพะยูนี้หลายเหลือแสนยิ่ง จริงตาย หาอันใดจักท่อเพียงปานแท้บ่มี พ่อแหล่ว องค์ใด เป็นกษัตริย์สร้างทงเมืองตุ้มไพร่ ไปนั่นบ่ได้ คองหมู่นี้บ่ควรแท้นั่งเมือง พ่อแหล่ว มีแต่ โกโรฮ้ายตามใจอันจักว่า เอาแหล่ว บัดตายไป หากสิฮู้มันไปสู่แผ่นแดง พุ้นแหล่ว เป็นพญาให้หาคองคำชอบใส่ตัวตาย โกโร ให้หลีกเว้นใจให้ตั้งต่อบุญ นั่นเทิน โทษา เป็นบาปแท้ให้หนีหลีกเว้นไกล แท้ตาย ผูงนี้ เป็นเสสังของค่าชุมพูพื้น นี้แหล่ว ให้มีใจมัดทุแท้อีดูสัตว์ทุกหมู่ จริงตาย ปากกล่าว แข็งข่มข้อสันนั่นอย่าให้มี พ่อตาย บัดนี้ สอนท้าวแล้ว พระซ้ำต่าวสอนนาง เจ้าจง ฟังคำเฮาพ่อสิสอนสองเจ้า เขือจักเป็น เทวีซ้ายเทวีขวาเทียมพ่างบานี้ ให้ฮัก ผัวพ่ำพร้อมกันแท้ดังพ่อดึง นั่นตาย ฮุ่งค่ำเช้าให้ตั้งต่อบัวละบัด ตามธรรมสอนกล่าวมา เฮาฮู้ อย่าได้ ซูชิงฮ้ายผิดกันจักเทือ พ่อเน้อ เอื้อยก็ ให้ฮักน้องทางน้องก็ให้ดี นั่นตาย มันบ่ มีดีด้วยผิดกันอยู่เช้าค่ำ สันนั่น ดีท่อ ฮักขอดมั่นกันแท้ดังแม่เดียว พ่อตาย

(แผ่นที่ 183) เจ้าจง พากันย้ายเมือเมืองหาพ่อแม่ จริงท่อน ป่านนี้ พ่อแม่เจ้าทางบ้านก็ย่อมคองแท้แหล่ว พระลัดสีกล่าวแล้ว สามพระองค์ขาบยอมือลาลงเขาอยู่อาฮามหลังน้อย ดูนานได้เจ็ดวัน ทัดเที่ยง ก็จิง อุปถากเจ้าลัดสีแล้วเล่าเมือ แต่นั่น สอนไกลาดท้าวทั้งท่านพญาทอน ฮวายมนตร์เป็นหอปรางให้นางเนาฮั่น พระจิง จำทอนเฒ่าโจมเอาผาสาททะยานขึ้นแกมฝ้าหมอกขาว พุ้นตาย บาบุญเจ้าทั้งสองเสด็จด่วน ตามท่านเฒ่า ทอนอุ้มผาสาทไป แท้แหล่ว ไย ๆ ย้ายกายเมฆหลายถันมากแหล่ว ก็หาก มัวเมาตาหมอกไหลหลามหน้า พอเมื่อ สุริโยค้อยพอแลงใกล้ค่ำ มานั่น พากันลงอยู่ยั้งไทรกว้างฮ่มงาม อันว่า บาบุญเจ้าเทียมนางในผาสาท นอนก็ นอนบ่ได้คืดเถิงเจ้าก้ำฝ่ายหลัง อันว่า สอนแลทอนนี้ยังมีใจซื่อ ตอมกูลือ ลือว่า ใจคดเลี้ยวแท้จากกู นี้เด ขานั่น สองเขาแท้กูคนเดียวชิตั้งต่อ นั่นแหล่ว เจ้าก็ เฮงเฮียงไว้ตามแต่สมภาร บาจิง เทียมสองนางอยู่ปางหอแก้ว

(แผ่นที่ 184) อันว่า พญาสอนพร้อมทอนผัดเปลี่ยน กันแหล่ว บันยาม อยู่เผ้าเจ้าผองเท่าฮุ่งมา นั่นแหล่ว พระก็ บ่ได้เว้าจำบอกสองขา ขาหาก เห็นคุณบาจิงอยู่ยามฮักษาเจ้า แต่นั่น เลยฮุ่งแจ้งแล้วเล่าทะยานไป พญาสอนเลยเปลี่ยนทอนเอาอุ้ม สอนอิดแล้วพญาทอนซ้ำเปลี่ยน คันว่า ทอน

เมื่อยแล้วสอนเข้าเปลี่ยนทอน แท้ดาย ตั้งแต่ หอยโข่งเจ้าเดินประเทศหาเมีย ดังนั่น โฮมมาเป็น เจ็ดปีออกมาปีนี้ ผูงพระองค์เจ้าทะยานไปย่องย่อง จริงแหล่ว ก็จิง เถิงแห่งห้องจำปากว้างท่ง พญา เจ้าก็ พากันทะยานลงแคมท่ง ก็จิง เซาอยู่ไม้ลำดั่วฮ่มงาม แท้แหล่ว อันว่า ผาสาทกว้างก็ เลยเล่ากับหายเสีย สอนก็ ฮวายมนตร์ยำสูบเอาหายเสี่ยง ยังแต่ ผูงพระองค์เจ้าเซาแฮงนั่งอยู่ พอว่า หายเมื่อแล้วจิงยวงย้าย เข้าเมือง เจ้าก็ มบก่อนกุมบังหมู่กันไป ก็จิง เถิงปรางทองที่ พญาทอนเฒ่า เจ้าก็ พากันขึ้นเถิงเท่านั่งอยู่ แต่นั่น ผูงผู้เฒ่าชาวบ้านเล่าเห็น แท้แหล่ว เขาก็ แซว ๆ เว้าทั้งเมืองเสียงสนั่น เขาว่า เจ้ายอดแก้วบุญกว้างต่าวมา แท้ดาย

(แผ่นที่ 185) อันว่า ภริยาเจ้าเทวีพลัดพราก พระองค์นั่น พระก็ หาได้แล้วมาพร้อมแต่ผู้ดี นั่น ดาย อันหนึ่ง บักบาบใบ้ผู้มันชื่อพญาทอน ก็มา กูก็ เหลียวเห็นมันดังตาสิดอนเต้น ก็ตามหลังฮั่นทั้ง พายถงย่าม กับทั้ง สักไม้เท้าหลังขดก้มก่อมลง บ่มีนานแท้มันจักตายเป็นแน่ บ่สังแหล่วผัวกู เป็น ดังนั่นฮีบฮ้างซิให้มัน แท้แหล่ว หญิงหนึ่ง ปากกล่าวต้านมึงบ่จวบเดยเห็น ดอกดาย อันว่า คนยอม เสือหยอกเหลือคนต้าน เขาก็ แซว ๆ เว้าทั้งเมืองมวนมี่ ผูงหมู่ เสนาเจ้าไปเฝ้าขาบทูล กับทั้ง พระบาทเจ้าองค์เอกพญาเมือง ทั้งเสนาไพร่ไทชาวบ้าน ก็หาก มามวลพร้อมเต็มปรางผาสาท ทั้งหมู่ พื้นดินพุ้นก็หากเต็ม แท้แหล่ว เขาก็ ชมชื่นแท้คองเมืองมิ่งอยู่กะเสิม นั่นดาย ก็หาก หลาย คนมาชื่นชมนำเจ้า แต่นั่น ราชาเจ้าพญาเมืองยศใหญ่ ถามแก่นไท้จอมเจ้าสู่ประการ แท้ดาย พ่อก็ คองหาเจ้าคองตายก็ดูเบ่า ทุกค่ำเช้าคองเจ้าก็บ่เห็น พ่อดาย บัดนี้ บุญมีได้เห็นบาต่าวมา แหล่ว

(แผ่นที่ 186) ปานตั้ง พ่อได้ขึ้นเมืองฟ้าที่สูง พ่อแหล่ว เจ้าพ่อ ไปเห็นน้องสองนางเมียมิ่ง ชิใด นั่น ก็จิง เห็นยิ่งล้ำเจ็ดปีแท้จิงต่าวมา พ่อเด ลือว่า มีกียุฮ้อนบังเกิดอลทน นั่นบ่ ผูงหมู่ หัวเมือง เขาเพิ่งพาบาท้าว พ่อบ่ ลือว่า ไปตกน้ำแดนไกลสุดขนาด นั่นลือ ลือวา ไปหยาบม้างเมืองบ้าน กว่าไกล นั่นเด พญาเมืองต้านถามบาบุตรราช แต่นั่น พระบาทเจ้ายอมือขึ้นจิงจา ก็บ่ ฮู้ที่เว้าอ้อม ขอบจักรวาล พ่อเฮ้ย ขา ทะยานหาที่ใดบ่เห็นน้อง สามเผือข้าผิปองหาซอก ก็ฮุนแหล่ว บ่เห็น สองแก่นแก้วไปหน้าควาหา แท้แหล่ว ก็หากบ่ มีพาลต้องการใดจักสิ่ง จริงแหล่ว บุญพ่อ ไปหุ้มเกล้า ผูงข้าก็อยู่ดี แท้แหล่ว ผูงหมู่ ภูผาขั้นเขาชันดงใหญ่ ก็ไป เลียบไต่อ้อมขงฟ้ากวบดิน นี้แหล่ว ก็บ่ เห็นแก่นแก้วสองอ่อนในไพร ขาจิง พากันไปไหว้ลัดสีจอมเจ้า ก็จิง เห็นนางน้องทงทำเป็นนักบวช นางก็ ทงสืบสร้างศีลแก้วผ้าขาว พระเฮ้ย ลัดสีเจ้า ปงพะทานให้เป็นคู่กัน นั่นแหล่ว พอเมือ เจ็ดขวบมื้อจิงลาเจ้าดุ่งมา นี้แหล่ว อันว่า นางผู้นี้ชื่อว่าแก้วเกดสินี เป็นเทวีเอกโทนทันเค้า

(แผ่นที่ 187)ราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ให้นาง มาอยู่ซ้อนเทียมข้าฝ่ายขวา พระเฮ้ย อันว่านางผู้นั่นลูกแห่งตะกะสีลา แม่นาง นำมาถวายให้เฮาเทียมแทบซ้าย ชื่อว่า คำสายน้อยหญิงเดียวบ่มีคู่ มีแต่อ้ายก็ใจฮ้ายดังไฟ นั่นแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วพญาเล่าขานคำ นางนี้ คือดังเป็นมาดาแม่เดียวกันแท้ ลิงแต่ ปลายตีนขึ้นเมือเทิงคุงขม่อม สันนั่น คือดัง อินทร์หล่อปั้นฮางแก้วหน่วยเดียวพ่อเน้อ ผูงหมู่ บ่าวซ้ำน้อยลิงเบิ่งสองนาง มากแหล่ว ลางชายว่าพร้อมหลุดปากตีงบ่มีฮู้ ลางชายนั่นแลนางยือยืด ก็มี บางพ่อง อ้าปากไว้แมงวันเข้าขี้ไข่ขาง แท้ดาย ลางชาย ตากระด้างเลย เล่าลืมตึง ก็มี เขาก็ วางแลงงายบ่กินยังข้าว ก็ท่อ แลลิงเจ้าดูดายก็หากอิ่ม เสียแหล่ว คันว่านางเงี่ยงซ้ายเขานั่นก็เงี่ยงนำ แท้แหล่ว อันว่า ผูงสาวน้อยสาวฮามสาวถ่าว ก็ดี ทั้งหมู่ สาวแม่ฮ้างหัวหม้ายแม่คำฮาง เขาก็ เห็นจอมเจ้าบาบุญงามยิ่ง สันนั่น เขาก็ แดดิ้นใจเข้าเกี่ยวคำแท้แหล่ว ลางสาว มักท่อนท้าวน้ำตาเล่าไหลตก

(แผ่นที่ 188) ลางสาว เห็นบางามย่าวยมเฮไห้ เดียดแต่ บุญบ่เคยได้บาคานผู้ประเสริฐ เสียนี้บุญเฮ้ย ยังปกบังได้ชายช้อนดังบา บ่เด อันว่า ผูงแม่ฮ้างเขาปากแซว ๆ คันว่า ผัวเฮาเป็นดังพระองค์บ่วางได้ แสนจักฮ้ายตีเฮามื้อสิบเทือ ก็ตามเทิน หากชิ อดออมสู้ชมช้อนผู้ดี นี้แหล่ว อันว่า ฮูปฮ้ายใจก็เน่าคือผี กูจิง เอาตัวหนีจากมันให้ตายแห้ง สาวก็ แลลิงท้าวทั้งวันเท่าค่ำก็หาก หลายสิ่งล้ำเมือแล้วผัดต่าวมา มากดาย แต่นั่น ราชาเจ้า จำปาพญาใหญ่ ยอเทียน แลดอกไม้นิมนตร์ท้าวอยู่เสวย ขอให้ โผดพ่อท่อนทั้งแผ่นดินเมือง นี้เทิน อันว่า ผูงไพร่น้อยคองเจ้าสู่คนพ่อแหล่ว พญากล่าวแล้วท้าวขาบแขขาน บ่ขืน จอมหัวเจ้าสิ่งใดจริงแท้ ท่อว่า ราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ภายพุ้น ให้ขา ทงสืบสร้างพะลานกว้างแต่เหิง แท้แหล่ว บัดนี้ ขาก็ เอาแต่เจ้าพระพ่อทั้งสอง นั่นแหล่ว จักให้ ทางเมืองใดบ่ขืนจริงแท้

(แผ่นที่ 189) เชิญพระ มีสารใช้ไปขอทานดอมเพื่อน ดูเทิน เพื่อนหาก ผายโผดให้เสียแล้วจิงว่าเป็น พระเฮ้ย เดี๋ยวนี้ ยังคาด้วยเทวีแก้วเกด พลัดพราก พ่อแม่เจ้าแต่เหิงแท้บ่เห็น นั่นแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วพญาชื่นชมบาน เจ้าลูก มีบัญชาก็หากคือควรแท้ ท่อว่า เฮาจักบาศรีเจ้าพอพรางไปก่อน กับหมู่ สาวช่วงใช้สามฮ้อยสิขาบถวาย ก่อนแหล่ว พระกล่าวแล้วลีลาลงผาสาท ยังละยาดย้ายเถิงห้องแห่งโฮง ผูงหมู่ เฒ่าแก่พร้อมพวกไพร่เสนา เต็มโฮงหลวงชว่าแซวหามื้อ วันดีได้มังคะลังมื้อปลอด บาศรี พระยอดแก้วสามเจ้าให้หมั่นยืน แท้แหล่ว แต่นั่นพาคำพร้อมพาเงินเป็นหมู่ผูงผู้เฒ่าถือพาแก้วหลั่งไป แท้แหล่ว ราชาพร้อมเทวีย้ายย่าง สาวช่วงใช้สนมพร้อมหลั่งตาม

แท้แหล่ว ก็จิง เถิงแห่งห้องหอทีปรางทอง ราชาทั้งเทวีขึ้นปรางหอกว้าง บัวนางล้นมาโฮมอานันเนก มีทั้ง กลองแลฆ้องดังก้องเสพบา มากแหล่ว แต่นั่น พาคำพร้อมพาเงินตั้งพ่าง สองนางนาดถะน้อยเทียมท้าวพ่างเพา

(แผ่นที่ 190) แต่นั่น พราหมณาเฒ่ายอมือใส่ขม่อม สามเทือแล้วพรแก้วอ่านถวาย สิทธิมังคะละล้วนไชโยแซ็งซ่ม สมภาร พระแผ่นหล้าแซ็งกล้ากว่ามาร นั่นเทิน แสนเมือง มานบนอบค้อมอ่อนโยมขาม แต่ท้อน นำบรรณาการหลายสิ่งมาถวายเจ้า อย่าได้ มีคำเศร้าสูญสังจักสิ่ง จริงเทิน ให้พระ สุขอยู่ล้วนผิวอ้วนซุ่มมัน นั่นเทิน อันว่า จำปากว้างพะลานะสีสองแห่ง เมืองนี้ ถวายแก่สีแจ่มเจ้าทงสร้างอยู่เสวย เฒ่าแหล่ว ให้พระ มีบุตรชายพร้อมบุตรหญิงหลายยิ่ง จริงเทิน ให้ได้แทนสืบสร้างเมืองกว้างปู่ตา แต่ท้อน บัดนี้ สามพระองค์เจ้ามาโฮมพร้อมพ่ำ กันแหล่ว อย่าได้คะข้างกันแท้ท่อใย นั่นดาย ขวัญตีน สามแจ่มเจ้าเดินป่าไพรหนา ก็มา ขวัญตา ลิงแลดงอย่าอยู่ซงจงมาพร้อม ขวัญหัวสามพระองค์เกล้าเกศ ก็มา อย่าได้ ไปเกือกกั้วใบไม้พุ่มหนาม ข้อยน้อยดายเชิญพระ มาบกตุ้มพวกไพร่บัดชา มาดา ทั้งบิดาก็ชื่นชมดอมเจ้า แต่นั่น พราหมณ์ก็กกล่าวพรแล้วบอละบวนเลยอย่า พรหมณ์ก็ก้มซาบไหว้สามทีแล้ว เล่าเซา

(แผ่นที่ 191) แต่นั่น ราชาเจ้าทั้งสองพ่อแม่ หยับเข้าใกล้ไหมคำน้อยผูกแขน พ่อแม่ คองเพิ่งเจ้าพระองค์ลูกทั้งสาม แท้ตาย อย่าได้ มัวเมาเจ็บปวดดึงถือไข้ พ่อเน้อ บอละบวนแล้วทั้งหลายลาเลิก ฝูงหมู่ สาวสำน้อยสามฮ้อยปิ่นบัว อันว่า สองนางน้อยกูนาเขาทุกหมู่ จริงแหล่ว เขาก็ทำชอบข้อคองแท้สู่อัน นั่นแหล่ว หมดบัดแล้วเซาเขียนเสียก่อน น้องเฮ้ย เดือนสิบ เลยต่อตั้งพังแล้วจื่อเอา นั่นท้อน กลอนคำฮักของเพิ่น แพงเฮ้ย ให้เจ้า อดเอาท่อนเครือย่านางสิเกี้ยวคะนองเสียแหล่ว คันว่า เดือนสิบเอ็ดค้อย ค้อยบัดนี้จักกล่าวเถิง ราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ก่อนแหล่ว ทงเมือง ฝูงไพร่น้อยก็คองท้าวต่าวเมือ อยู่แหล่ว ก็หาก ดูนานล้นสีปีปายนี้แหล่ว ลือว่าการสงครามหลายมากมุ่นยังกว้าง แท้ลือ ฮู้ว่า พญาทอนท้าวฤทธิดียวดยิ่ง จริงลือ มันก็ เลวต่อสู้บาท้าวบ่วาย นั่นลือ คันว่า ท้าวหากแพ้มีอยู่เหิงนาน แท้นา ควรจัก เฮ็วพลันมาซอกหานางน้องแท้ตาย กลัวแต่ ทอนกุมได้บาบุญทั้งสอนใหญ่ จริงแหล่ว

(แผ่นที่ 192) ทั้งแปม้างพลพร้อมฆ่าตาย นั่นแหล่ว จิงบ่ ฮู้ข่าวเจ้าดีฮ้ายแลความ ดังนี้ ควรเฮาหาพลหาญล่วงไปนำท้าวชอบตาย พระกล่าวแล้วเสนาแต่งแปงเปิง ขุนทงทั้งขุนทวงผู้เป็นนายเค้า ขุนสีพร้อมขุนไชแข็งขนาด ก็ไป ขุนอาดพร้อมขุนโสมล้ำเลิศดี ขุนอานพร้อมขุนอ่อนก็ไป ขุนตอนผู้ใจกล้าก็ไปแท้แหล่ว สิบขุนนี้คนดีหนังหยาบ จริงแหล่ว พันแทงมื้อฮ้อยเล่มสันนั่นก็บ่ถ่อง แท้ตาย มีบ่าวน้อยพันหนึ่งไปตาม เขานั่น คงเสมอกันดังนายเขาแท้ กลัวว่า จักไปพ้อนายกะเวนขุนดาบเขานั่น จำปาใหญ่กว้างจักเป็นมุ่นขุ่นมัว บ่ฮู้ สูจง ลักลอบลี้ดูที่ซอมละหัด แท้ตาย คันหาก ขัดสนหลายอย่ากายไปแท้ การหาก พอไปได้ให้สูไปอย่าต่าวมาตาย สันใด ฮอดแห่งห้องจำปาพุ้นบ่กว่าสู นั่นเทิน สูหาก เห็นทอนท้าวอยู่จำปาดงนั่น สูจัก วันทาทูลกล่าววอนผายเผี่ยน ขอทาน เชิญเสด็จย้ายคืนเมือมาหาพ่อแม่ ทังไพร่บ้านพงศ์เชื้อโอ่ยเถิง ว่าเน้อ เชิญจอมปรางเสด็จเมือหาน้องจักสิพาพลพร้อมโยธาบัดขอด ถางป่าไม้ดงกว้างซอกนางว่าเน้อ

(แผ่นที่ 193) พระกล่าวแล้วขุนขาบลาลง ทั้งเล่า โจมขันสารล่วงลงมีช้า ขุนก็ เมือเถิงห้องจิงชมเมียเลยสั่ง เมียก็ ตกแต่งข้าวของพร้อมให้ผัว ขุนทงห้างอาชะไนยสูงใหญ่ ลายก้านป้องตัวนั่นด่างดวง ขุนทวงห้างอาชะไนยขาวปลอด ตัวนี้ สามศอกแท้พญาเจ้าให้ทาน อันว่า ขุนสีห้างอาชะไนยดำยิ่ง ดือดัง นิลหน่วยแก้วดำเหลื่อมส่องใส แท้แหล่ว ขุนใส ช้ำห้างม้าตัวใหญ่จำปา ราชาปงพะทานขวี่ไปมีช้า ขุนอาด มันห้างม้าตัวขนาดเขียวถนัด บัดแต่ ในเมืองมีแต่ตัวเดียวนี้ ขุนโสมขึ้นอาชะไนยสีหมอก ออกจากบ้านสาวเอิ้นซ่าวแซว ขุนอานห้างตัวแดงสูงใหญ่ พระแก่นไท้พะทานให้ขวี่ไป แท้แหล่ว ขุนอวนห้างอาชะไนยขาวยิ่ง จริงแหล่ว มันห้างเอ้บักงี่ฮ้อย ค่อยไป ขุนอ่อนขึ้นขวี่ม้าลายด่างคือเสือ ตัวนี้ จอมหัวปงให้ขวี่ไปมีช้า ขุนตอน มันบ่ช้าขึ้นขวี่ตัวสูง ตัวนี้ หัวหางดำท่องคึงขาวล้วน บอละบวนห้างอาชแล้วทั่ว สู่คนนั่น

(แผ่นที่ 194) ขุนจิง พร้อมพาบขึ้นหลังม้าเล่าไป แท้แหล่ว ฝูงหมู่ บ่าวพี่น้องให้ข้าวตากเดียนแอวพากัน ถือปีนยำคู่มือบ่หลอได้ สิบขุนนั่นถือลากับตาบ ยาย ๆ ย้ายพลม้าล่วงไป แท้แหล่ว ลางคนชู้เล่าฮ้องเอาหมากจีบบุหรี่ ก็มี เจ้าค่อย ไปดีเน้ออย่าให้มีโพยต้อง แท้ตาย ลางสาว เอาปลาแห้งทั้งหมกปิ้งจี่ นำให้ชู้เสียงเอิ้นส่งพร ลางสาว เอาผืนผ้าสะไบดียอยื่น ให้แก่ชู้เขาเอิ้นส่งพรก็หาก แซว ๆ เอิ้นฝูงสาวสั่งบ่าว อย่าได้ ไปพบพ้อโพยฮ้ายสิ่งใด แท้น้อ จิงให้ บุญชูค้ำคืนมาเทียวส่อง จริงเทิน อย่าได้ จับป่วยไข้สังแท้ให้อยู่ดี นั่นเน้อ ฝูง สาวสั่งแล้วชายสั่งทั้งไป เจ้าจักเป็นสันใดก็ถ้าอวนมาแท้ พี่เน้อ อันนี้ การพระเมืองเจ้าจำเป็นจิงไกลอ่อน ไปตาย ขอน้อง เยิ้น

อยู่เจ้าซามอ้ายต่าวมา แท้ดาย ขุนสั่งแล้วแส้พาดอาะไนย เดินตามทางล่วงกายไปหน้า กานเหว ห้วยผาซันเป็นฮ่อม หอมดอกไม้เดือห้าจ่อบาน แท้แหล่ว ก็หาก กายดงกว้างดงขวางเขาใหญ่ ขึ้นโคกแล้วลงค้อยฮ่อมภู ฟังดูนกเขาเฮียกคู่ขันคู พุ้นเย้อ

(แผ่นที่ 195) เมียงเสียงจับงาไฮเฮียวไม้ ไกลผะมานได้เจ็ดวันทัดเที่ยง ยินหมู่ เสียงแซกเต้า มุมเป้าส่งเสียง แท้แหล่ว ก็จิง เถิงบ้านน้อยบ้านใหญ่คาเม ขุนหลวงถามข่าวบาบุญกว้าง ฝูงชาวบ้านขานคำเฮ็วฮีบ ตูก็ เย็นอยู่ปิ้งจริงแท้บ่ข่าวมา แท้นา ขุนซ้ำ กายไปหน้าดงหนาแสนย่าน กานด่านห้วยเหวกว้างป่ากวาง แท้แหล่ว ขุนก็ ซ้ำ ๆ ม้าตามทางไปก่อน ฮอดที่ หนองหญ้าป้องเขา ม้าถ้ำหมู่ฝูง ฝูงหมู่ บ่าวฮอดแล้วจำไปก่อน ตามทางพอความขุนจิงขวี่ควานำส้น กายดงต้องใบตองเหลืองหล่น สิบห้ามื้อเดินเซ้าบ่เขา แท้แหล่ว กายบ้านน้อยบ้านใหญ่เลยถาม ฝูงหมู่หัวลุงยังข่าวบาบุญกว้าง แต่ลือ เจ้าก็ มาเพม้างเลวทอนได้สี่ปีแล้ว ก็บ่ ฮู้ข่าวเจ้าตีฮ้ายจิงไต่ตาม นี้แหล่ว ขุนถามแล้วชาวเมืองบนบอก เขาว่า ทอนท่านเฒ่าโยมเจ้าอ่อนกลัว ว่าดาย ฝูงลูกค้าเขามาว่าแซว ๆ แท้ดาย ท่อว่า เฮาจักเอาความจริงให้แน่นอนบ่มีได้

(แผ่นที่ 196) ให้หลาน พาพลย้ายซอมไปถามต่อ จริงเทิ้น เมืองพุ้น เขาอยู่ใกล้หากจักแจ้งบ่สงนั่นแหล่ว ขุนจิง สิดขึ้นม้าย้ายย่างตามทาง กายดงขวางป่ายางลำตั้ว ตั้วเฮฮ้องเป็นลางชีชว่า ขุนขวี่ม้าชมจื้นเล่าจา มื้อนี้ ลางขวางต้องตันทางบ่มีเหตุ สังแหล่ว เฮาจัก ได้พบท้าวบุญกว้างบ่สง แท้แหล่ว ขุนกล่าวแล้วชมชื่นดีใจ ก็จิง ตีอาชะไนยล่วงไปเมือหน้า เถิงละตูได้ชาวคืนเดินดุ่งไปนั่น ก็จิง เถิงเขตห้องคาเมแล้วเล่าถาม ไผยัง ฮู้ข่าวเจ้าองอาจเมืองพะลาน แด่บ้อ มาเลวทอนที่เมืองจำปาพี้ ก็หาก เหิงนานได้หลายปีเถิงสี่ มาแหล่ว ตูจิง ได้ไต่เต้ามานำเจ้าพระยอบุญนี้แหล่ว ขุนกล่าวแล้วเขาเล่าจารจา ตูก็ พอหมิดแหมงข่าวบาบุญกว้าง เขาว่า พญาทอนเฒ่าโยมบาขอส่วย จริงแหล่ว กับทั้ง ขันซอกได้เมียท้าวขาบถวายว่าดาย อันหนึ่ง พระบาทเจ้าเสวยราชจำปา ทีพุ้น เชิญบาบุญนั่งเสวยจำปากว้าง ว่าดาย ก็หาก พอเพียงนั่นตูยินยังบ่แน่ ขุนเฮ้ย เชิญขุนเหียนควบย้ายไปท่อนอย่ากลัว นั่นเทิน

(แผ่นที่ 197) บ่มี เศิกต่างด้าวแดนอื่นมาบัดจัน ดอกดาย อันว่า เมืองจำปาก็หากดีบ่มีฮ้อน ดอกดาย เขาจาแล้วฝูงขุนใช้ช่วง เลยล่วงม้าไปหน้าบ่เขา เข้าป่าไม้แกมโคงคะโนงสูง เห็น กระทิงเมียหมู่งัวกินหญ้า ก็หาก กายไปหน้าหลายวันดาวเด่งได้ ซาวห้ามื้อเถิงบ้านเฮ็วฮีบถาม แท้แหล่ว

เขาจิง ไขอาการให้ตามคำสู้ข่าว อันว่า ทอนท่านเฒ่าก็โยมท้าวเที่ยงจริง แท้แหล่ว มันก็เวน เมืองมันให้ถวายองค์มวลมอบ คำแลตื้อสู่ปีแท้ขาบถวาย ว่าดาย อันหนึ่ง องค์เอกเจ้าพญาใหญ่ จำปา ก็ดี มีใจใสมอบเมืองถวายเจ้า ท่อว่า จอมหัวเจ้ายังบ่เอาไว้ก่อน ใจยัง คึดฮอดน้องเมีย แก้วอยากดุ่งหา เจ้าก็ ลาพระบาทไท้พญาใหญ่จำปา ทั้ง พญาสอนท่านทอนก็ไปฟ้าว ก็หาก ดูนาน ได้หลายปีเถิงสี่มานี้ พญาทอน อ่อนแล้วสามมื้อก็ดุ่งไป นั่นดาย เขาก็ ไปล่วงค้ามาใหม่สามวัน นี้แหล่ว ว่าบ่ เห็นบาดท่านไปมานาเจ้า เขากล่าวแล้วขุนเล่าเลยจา เฮานี้ เป็นสันใดก็ให้เห็น มันแจ้ง เฮานี้ ทูตาใช้พญาเมืองสมเชื้อ เฮาตาย ตายหน้านั่น นั่นดีแท้กว่าหลัง นั่นดาย

(แผ่นที่ 198) ขุนกล่าวแล้วย้ายย่างตามทาง ฝูงหมู่ ยูงยางดอกงามเต็มก้าน ขุนก็ เหลียวไป หน้าตาวันแถใกล้เที่ยง ก็จิง เข้าฮ่มไม้เซาให้สว่างเย็น แท้แหล่ว พอเมื่อ ตาวันค่ายกายลงแดดต่อน มาแหล่ว ขุนแก่นแก้วทงม้าล่วงไป ไย ๆ ย้ายเถิงที่สามสิบวัน มากแหล่ว ก็จิง เถิงคาเม เล่าถามหาท้าว ชาวคาเมต้านดอมขุนใช้ช่วง ท้าวก็ ไปซอกได้สองนางแท้ก็ต่าวมา แท้ดาย ได้ห้า มือก็ยังอยู่ในเมือง นี้แหล่ว มื้อซืนบาศรีองค์ข้อยก็ยังในหั่น เดี๋ยวนี้ จำปาเจ้ามนตร์บาเสวยราช ท้าวบ่ มีอาดได้สันใดแท้ท่องความ นั่นดาย ว่าให้ พระบาทไท้องค์ใหญ่จำปา ขอทานดอมพ่อนาง ภายพุ้น เพิ่นจัก ปงพะทานให้เมืองใดก็ตามเพิ่น ว่าดาย เดี๋ยวนี้ เว้าบ่ได้เป็นเขยไท้เที่ยงจริง วันเดี๋ยวนี้พญาใหญ่จำปา จักได้ มีทูตาล่วงไปเถิงพุ้น จักว่า ยังลือใช้สันใดบ่สู้ที่ เสียแหล่ว เชิญขุน ไปฮีบฟ้าวสามวันนั่นก็หากเถิง แท้ดาย แต่นั่น ขุนก็ฮู้แจบแจ้งเฮ็วฮีบขวี่อาชะไนย พลหลวงหลาย ฮอดพันไปหน้า กายนากว้างนาขวางเยิ้นย่าง

(แผ่นที่ 199) อันว่า สองฟากข้างมีบ้านวัดวา อาฮามกว้างมีคำปิดหน้าจั่ว ผาสาทตั้งหลังคานั่นก็ พอกคำ แท้ดาย อันว่า ทางเส้นกว้างคูณต่อเถิงเมือง ดูงามสุดฮาบเฮียงเพียงแท้ เขาก็ ปุกหอ ไว้เป็นคาวเซาจอด ขัวก่ายแป้นตามที่ได่ไป แท้แหล่ว อันว่า สองขอกข้างก็เฮืองเฮือ มาลา เหลืองขาวแดงแหล่ออนเขียวสิ่ว อันว่า หัวขัวตั้งทุงทางไกวแกว่ง มีหมู่ ฝูงต้นไม้โพธิ์ไทรตั้งเลียบ ทาง มีหมู่ฮ้านคนจอดเซานอน ตามโพธิ์ไทรสู่ลำบ่หลอแท้ มีสระกว้างแคมทางอ่างใหญ่ ไหใส่น้ำ เลียนไว้ให้ทาน แท้แหล่ว ขุนก็ ยินซะออนแท้เห็นทางสนุกยิ่ง จริงแหล่ว เมืองนี้ ตั้งแต่เค้าบุฮาน เฒ่าสืบมา พุ้นแหล่ว ขุนฮีบย่างฟ้าวไปแท้เที่ยวพลันเปิง ก็จิง เถิงนาหลวงท่งพญาดูกว้าง ท่งนั้น ดินแคม ค่ายคูเมืองอ้อมไคว่ จริงแหล่ว เห็น งัวควายแลม้ากินหญ้าอเนกนอง มากแหล่ว ขุนก็

ชำ ๆ ม้าพลันเพียงท่งใหญ่ ก็จิง เถิงแห่งห้องปักตูกว้างเข้าไป แท้แหล่ว ก็จิง ฮอดข่วงกว้าง สนามใหญ่เลยเซา

(แผ่นที่ 200) แต่นั่น ชาวเมืองเขาเล่าถามหาข้อ ขุนก็ จาหมดข้อตามพระองค์ตั้งแต่ง มานั่น ขุนเมืองเขาเล่าแจ้งจิงพาขึ้นขาบทูล แต่นั่น ราชาเจ้าจำบาพญาใหญ่ พาขุน หมู่ใช้ไปขึ้นเฝ้าบา แต่นั่น บาบุญพร้อมสองนางถามข่าว อันว่าปิตุเรศเจ้ามาดาแก้วก็อยู่ดี แด่ลือ ทั้งพวกพร้อมป้าย่า อาวอา ก็ดี ทั้งลี้พลไพร่ไทยยังถ้วน นั่นลือ อันว่า สามกษัตริย์เจ้าถามขุนแล้วอย่า ขุนจิง ก้มขาบ เท้าทูลเจ้าบ่นาน ยามขา ลาจากบ้านก็ยังค่อยเทียละลา พระเฮ้ย ปิตตาทั้งมาดาไพร่พลก็ยังพร้อม ท่อว่า ทั้งเมืองพร้อมจนใจดอมสองอ่อน จริงแหล่ว ซ้ำบ่เห็นท่อนท้าวใจกั้นหลูดตอม พระเฮ้ย ก็บ่ฮู้ข่าวเจ้าสักสิ่งการใด แหล่ว พระจิง จำมานำข่าวหาคำแจ้ง ขุนก็ ทูลบาแล้วจิงยอสารถวายบาท โสมสะอาดเจ้าดูแล้วจิงมา เฮาก็ ไปหาได้สองนางจิงมาใหม่ นี้แหล่ว อันว่า ได้ห้ามื้อมาแท้เที่ยง จริง ท่านเฮ้ย บัดนี้ พระพ่อเจ้าใช้ล่วงนำมา ก็ดี ว่าให้ นิรมนต์เฮาดุ่งเมือหาน้อง บัดนี้ เฮาไป หาได้นางงามแต่กลางป่า

(แผ่นที่ 201) ดอม มะไลยะโกดเจ้าพะทานให้ก็จิงมา แท้ตาย จักพาเอาน้องสองนางเข้าแว เมืองแหล่ว นางก็ ต้านบอกให้เป็นการย้านจิงบ่เซา นั่นตาย อันว่า สองนางไห้อาการเป็นสาม เที่อ ขุนเฮ้ย เฮาจัก บอกให้แจ้งขุนเฒ่าจงฟัง นี้เน้อ ทีหนึ่ง หกสาวเอื้อยลักแปงสารไปฝาก ให้ วีชา ราชไท้จิงมาเข้ายาดนาง อินทร์ก็ ผายโผดแท้ปองซ่อยตัวเฮา เฮาก็ ทำคอมันเหยียบเต็ง มันไว้ มันจิง โยมเฮาแล้ววางเมืองเวนมอบ แก่เฮานี้ ก็จิง เอาน้องให้เฮาได้คู่สอง นี้แหล่ว ทีหนึ่ง มันแต่งง่วนสารเบื่อของตาย ใส่ เข้าหนมตาดวายฮีบมาถวายน้อง เป็นแต่ บุญคุณแก้วสาม ประการชูส่ง นกแขก มันจิงฮู้มาเว้าว่าเบื่อตาย แท้ตาย สองแจ่มเจ้าจิงเอาใส่ในไห ไปฝังเสีย แต่ดินในพื้น เขาก็ พัดซ้ำฮู้ว่านกบอกสองนาง ดังนั้น เขาจิงไปหาพรานหน้าธนูขอจ้าง คำคนฮ้อย เขาจักวางมวนมอบ อันว่า ฝูงหน้าไม้เลยจื้นฮับเอา เขาจิง ไปยิงแก้วสานกาในป่า แต่นั่น คำซ่า เท่าเถิงแก้วนกนาง ซาก็ ยินกลัวย้านเลยหมดกระบวนบั้นเซาเหล็กจารไว้ฮั่นท่อน สาวเฮ้ย มันหากเมื่อยก้นทั้งอยากนอน

(แผ่นที่ 202) พี่ก็ คอน ๆ ดึกอ่าวคนิงเถิงน้อง สองผู้ล้านให้เจ้าอ่าวคนิงหา แด่ท้อน โอน้อ เจ้าผู้เขียวสักสิ่วทางในเป็นเดื่อ อีเฮียมเฮ้ย พี่นี้ ปอดอ้อยช้อยเสมอไข่ผังทราย หญิงบ่มาบาย บ่มีไผต้อง แท้ตาย โอน้อ เสียตายดวงมาลาเต้ หนีไปบานบ้านเพิ่น เสียน้อ ปานนี้ ดกกาบฮ้อย บานบ้างจ่อจี แลน้อ เสียดาย บุญพุ่มซ้อนสองเคยทอมอ่อม เฮียมเต้ ยามเมื่อ เจ้าหากไขกาบอ้า บานแล้วเพิ่นชิชม พี้นา มาอีดูตน สองดอกไม้ในสวนก็มาเหี่ยว เสียน้อ เจ็บแต่ แมงหากมาลักตั้น ชมแล้วหล่นเหลือง นี้เต้ เฮียมก็ มาเห็นน้องก็ลิงแลดาย เจ้าเสียน้อ คือดัง ลิงล่ำเยี่ยมคอยแก้ว ที่ไกล แลน้อ ดูที ตาเห็นแล้วเลยเล่าบินหนี สองนางคองบ่เห็นจิงหาแท้ สองก็ หาไปหน้าเลยหลง กลางป่า บ่เห็น สองหล้าสร้อยตัวข้อยพัดเล่านำ ก็หาก เถิงฮ้อยปิ้นพันเล่าหานาง มากแหล่ว บัดนี้ บุญหลายเหลือจิงจวบนางเอามาพี้ คันพ่อ ยังประสงค์ได้ตัวเฮาทั้งสองอ่อน สันนั่น ให้พระ ขับเผ่า ผู้หกเอื้อยส่งหนี นั่นเทิน พระยัง ฮักลูกเต้าหกอ่อนยังสาว ดังนั่น เฮาขอ ลามาทงที่เมืองจำปา กว้าง ขอให้ ทงพระทัยกว้างตรึกตรองถ้วนถี่ เอาเทิน อันว่า เมืองพุ้นพี้ก็คือใกล้ขอกกัน นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 203)ขุนอย่าช้าสูเฮ็วฮีบต่าวคืนเมือ เที่ยวเทิน เถิง บิตตาให้ฮ่ำเฮียนมันถ้วน ขุนก็ เซา แฮงได้สามวันจิงลาราช บันกัน เมือห้าห้อยยังนำเจ้าก็ดังเดียว ขุนก็ ขึ้นขวี่ม้ายัวละยาดตามทาง แต่นั่น หญิงคำฮางเล่าเห็นโยงเอิ้น โอน้อ เจ้าผู้ขุนทวงข้อยเคยอ่อยสาวหน่อม เมือท่อน เจ้าจง เมือป้อนข้าวบุตตาน้อยซ่อยเมีย เจ้าน้อ กับทั้ง ขุนอ่วนเจ้าเคยชมแม่ฮ้างถ่าว ก็เมือเทิน คันว่า เมือฮอดแล้วโซมอุ้มลูกเมีย เจ้าเน้อ กับทั้ง ขุนใสเจ้าโสมงามเป็นอ่องต่อง ก็เมือเทิน เมือฮอด เมียแลลูกเต้า อย่าลืมน้องผู้อยู่ไกล แด่เน้อ โอน้อ เมืองพะลานกว้างลือซาเซงซ่า อีเฮียมเฮ้ย เห็นเจ้า พอมับม้ายกายน้องล่วงหนี นี้น้อ เจ้าก็ ลิงเห็นก้ำจำปาซาติชั่ว ภายพี้ บ่อยาก เข้าอยู่ กั้วเห็นแล้วฮีบต่าวเมือ แท้น้อ สาวก็ เอิ้นกล่าวต้านสวยสวดใส่ไย ดังนั่น ขุนจิง ไขความไปใส่ สาวบ่มีช้า โอน้อ แก้วยอดฟ้าจำปาเกิดกับทวงอีเฮียมเฮ้ย เจ้าหาก วาจาเสียงดังพระอินทร์ จาต้าน แท้น้อ เที่อนี้ ฮาบ่ได้ปากต้านเว้าแน่คำจริง พี้แหล่ว อันว่า การราชาแห่งฮาบ่ทันแล้ว พี้ดาย

(แผ่นที่ 204) อดน้อง กูนาอ้ายชายคืนมาก่อน อวนเฮ้ย การเมือง เฮาหากแล้วพะอวนอ้ายชิต่าว มา พี้แหล่ว ขุนกล่าวแล้วทีบม้าแล่นตามทาง ผูงหมู่ สาวฮามคอยขอกทางลิงเยี่ยม สาวก็ แซว ๆ ฮ้องดอมขุนวีชา ข้อยก็ ขอขวี่ม้าคอมเจ้าฮ่วมอวน แด่แม้ ขุนเสยเจ้า ผู้ไปก่อนหน้าขวี่ม้าย่างอวน ทาง คือเจ้า มีนางเทียมอยู่เฮือนคองถ้า ขุนผู้ ลาวขวี่ม้าถัดตัวไปก่อน ก็ดี คือจัก มีหม่อมน้อยคอง

ถ้าโอ่ยหา แท้แหล่ว ขุนม้า ผู้ถ้วนสามทงเพศเป็นนั่น คือชิมี ผู้เบียดข้างทางบ้านบ่สง แท้แหล่ว ขุนม้า สี่นั่นเพศสังต่างทั้งหลาย แท้น้อ คือชิ มีสายคอกล่อมชมคองเจ้า ผู้ขุน ถ้วนห้าคอแก้ม อ่องต่อง อีเฮียมนั่น คือจัก มีผู้ผั่นเผือแล้วจิงอยากเมือ นั่นดาย ผูงบ่าวน้อยถือปืนแห่นำหลัง ก็ดี คือจัก มีหญิงสอนซ้อนดึงบ่สงแท้แหล่ว แต่นั่น แซว ๆ พร้อมผูงหมู่เอิ้นใส่ สาวนั่น ทั้งหมู่ ผูงบ่าวน้อยเซา เว้าซ่าวแซว เสียงสนั่นก้องสาวบ่าวตอแยกัน มากแหล่ว ลางชายจา ว่าอยากคืนชมซ้อน ลางสาว ฮ้องพี่ชายเฮ้ยถ้าข้อยแด่ ข้อยอยาก ไปอยู่ซั้นพะลานกว้างให้มั่นยืน อ้ายเฮ้ย อันหนึ่ง น้องก็อยาก ขวี่ม้าให้อุ่นยืนยาว แท้แหล่ว เฮียมก็ อาศัยสุขสู่สวรรค์ดอมอ้าย อันหนึ่ง อ้ายก็ เป็นพรานเนื้อยิง บ่งามมาขายจ่าย ทุกวันนี้ น้องอาสา หยิบไถ่ไว้ประสงค์ให้ใส่เงิน แท้ดาย

(แผ่นที่ 205) สาวกล่าวแล้วผูงชายเล่าเลยจา น้องอยาก เมือพะลานหลวงพี่ก็เชิญเมือพร้อม มาสถิตยั้งจอมขวัญพี้เดินดุ่ง เมือเทิน ย้านแต่ สายฝ้ายเกี้ยวขาน้องย่างบ่เป็น พี้แหล่ว คันน้อง ปอดอ้อยซ้อยเสมอดังแกงหอย พี่ก็ มีผักหมเหมือดแกมแกงโจ้ พี่ก็ เชิญตัวน้องมาเมือเฮ็วฮีบ อยู่เหิง การแผ่นฟ้าสองก้ำซิห่างเกิน ดาย ผูงหมู่ชายกล่าวแล้วย้ายย่างตามทาง เถิงปักตูหลวง ออกเมืองไปหน้า กายหมู่ คาเมบ้านเมืองหลวงหลายแห่ง กาย ตะแสงด่านกว้างไปหน้าบ่เซา แท้แหล่ว เขาก็ ขึ้นโคกกว้างลงคุ่มแคมชำ นำตีนดงเล่าลงโพนค้อย กายหัวยน้อยห้วยใหญ่ตามไป อันว่า ทางไกลสุดย่างไวบ่มีได้ ลิงดูไม้เดือไสเกี้ยวกอด เป็นดอกแล้วสันกาแก้วอยู่กิน ก็หาก อาจินค้อยคอยเห็นสัตว์สิ่ง จับกิ่งก้านขันฮ้องเฮียกเมีย เจ้ยบินย้ายปลายยางแขวนอยู่ ตู้อันฮ้อง เสียงก้องกล่อมชะนี กีกางเป้าเว้าม่วนกวนหู ภูเขาหลวงใหญ่ซันต้นหน้า อาชะไนยย้ายตามทาง เยาะย่อง ฟังดู นกฮ่ำฮ้องปลายไม้ฮ่ำไฮ ไก่ป่าฮ้องก้องเถื่อนขันเนือง พุ้นเย้อ ขุนก็ พาริ้พลเลียบ ชลแคมน้ำ นำทางย้ายหลายวันเดินดุ่ง บางพ่องคึดฮุ่งซู้ทางบ้านย่างไว ไย ๆ ย้ายเถิงเขตเมือง พะลาน

(แผ่นที่ 206) ลิงดู กวางฟานปบหอบทะยานไปหน้า อาชะไนยม้าชำชำทั้งแล่น ผูงหมู่ ขุนแก่น เหง้าเลยเท่าท่งนา กายท่งกว้างเถิงที่ปักตูหลวง ทั้งปวงหลุยเข้าไปบ่มีช้า ขุนก็ เมือหาห้องไผ มันทุกหมู่ ลดเครื่องแล้วพากันขึ้นขาบทูล ขุนใหญ่ล้นเลียนอยู่เป็นถัน ฟังขุนทูลข่าวกอนก้อยไหว้ ขาก็ ไปเถิงก้ำจำปาเมืองใหญ่ ภายพุ้น เมืองมิ่งบ้านก็ยังตั้งอยู่กะเสิม แท้แหล่ว อันว่า พระบาท ท้าวหอยโข่งจอมกษัตริย์ ไปเลวทอนก็อ่อนโยนจอมเจ้า ทั้ง ถวายบ้านถวายเมืองพลไพร่ ขอส่วย เจ้าคำตื้อสู่ปี ว่าดาย คอมว่า เลวทอนได้สามวันทัดเที่ยง พระบาทเจ้านิมนต์ไว้ก็บ่ฟัง เจ้าก็

เอาสอนพร้อมทั้งทอนเดินดุ่ง หาอ่อนน้อยสองเจ้าพระยอดนาง ก็หาก หลายขวบได้เถิงสี่ปีปลาย ก็จิง เห็นจอมนางที่ลัดสีจอมเจ้า ก็จิง เอานางแก้วลาลัดสีมะไลยะโกด ลัดสี ผายโผดแล้วจิงลา เจ้าล่วงมา เถิงแห่งห้องจำปาใหญ่สามวัน ตูข้า ไปบ่ทันพญาสู่ขวัญจอมเจ้า ขาก็ เอาสารเข้าถวายราชาองค์เอก พระ เสด็จล่วงย้ายพาขึ้นเผ้าบา พระบาทเจ้าทั้งสองอ่อนจอมกษัตริย์ ตรัสอาชญาเถิงแห่งพระองค์อวนเจ้า ถามข่าว ทั้งขุนเฒ่าเสนาน้อยใหญ่ ทั้งไพร่น้อยชาวบ้านสู่คนพระเฮ้ย กับทั้ง พงศ์พันธุ์เชื้อลัวอาป้าย่า ทั้งข่อยข้าสาวใช้แลสนม

(แผ่นที่ 207) กับทั้ง เทวีเจ้ามาดาพ่อแม่ สามแจ่มเจ้าขอไหว้แต่ไกล พระเฮ้ย ท่อว่า ราชาเจ้าจำปาเมืองใหญ่ คือดอยากได้ท่อนท้าวทงสร้างอยู่เสวย พระก็ นีระมนต์เจ้าเสวยเมืองเป็นอาดพระจิง พิพากต้านจาเว้าฮอดพระองค์ สุดแต่ พระบาทพี้จักผายโผดกูนา ว่าตาย คันพระ ยังประสงค์ได้บาบุญมาตุ้มไพร่ ให้เอา นางหมู่เอื้อยหกคนนั่นส่งหนี ว่าตาย เดียวว่า ตั้งท่อนท้าววีชายาดเอานาง หกนาง แปลงสารไปล่อลวงบาท้าว ก็จิง มาเอาเจ้านางลุนชิงยาด บุญบ่ ท่อพระบาทเจ้าเลยแพ้จิงอ่อนโยม ทีหนึ่ง หกนางเอื้อยหาเอาสารง่วนเบื่อ สมใส่ข้าวหนมพร้อมอั่วจีนจิง เอาไปต้อนสองอ่อนจอมบุญ แต่นั่น สันกาเห็นจิงทูลจอมเจ้า สองนางสู้จิงเอาไหมาใส่ฝังไว้พื้นดินแท้จิงบ่กิน ว่าตาย คำจิง เฮืองเถิงเจ้า เอื้อยหมู่เจ็ดนาง เขาว่า สันกานกบอกนางสองน้อย หกนางเอื้อยจิงมีใจแก่นกแขก ก็จิง ไปเที่ยวจ้างพรานหน้าสู่คน ให้ยิง นกแขกแก้วในป่าพงคะนา อย่าให้ ยังหลอเหลือท่องตัว จริงแท้ นกแขก เขากลัวย้านจิงบินหนีไปลี้ป่า สองนาง คองแขกแก้วมาแท้ก็บ่เห็น ใจ กะสันดิ้นดอมสันกาทั้งคู่ สองก็ อยู่บ่ได้เฮไห้ซอกหา ก็จิง เข้าป่าไม้ไปซอกทั่วดงดอน ไปตามไปก็เล่าหลงดงกว้าง

(แผ่นที่ 208) บุญขวางเจ้าไปนำก็จิงจวบ คันว่า หกหมู่เอื้อยบ่หนีแท้ว่าบ่มา พระเฮ้ย คำนี้ จอมบุญเจ้าบัญชาเถิงพระบาท จริงแแหล่ว สุดแต่ พระราชเจ้าทั้งพี้ติงตอง พระเฮ้ย ขาก็ ทูลหมดข้อตามคำท้าวสั่ง มานั่น แต่นั่น แม่แจ่มเจ้าเท้งไห้ใส่ทวง เป็นดังนี้ลูกกูจิงเดินหนี แท้น้อ เดียวว่าเวรหลังเขาจ่องจำเป็นแท้ อย่าได้ เอาเขาไว้ใส่แพหลวงไหล่ล่อง ไปเทิน คะแนม เจ้าหล้าสร้อยบุญน้อยแม่ยัง นี้เทิน เป็นสันใดให้สามพระองค์ลูกแม่ มาเทิน แม่หาก เห็นหน้าเจ้าเสียแล้วว่าบ่เป็น แท้แหล่ว เอาแต่ จอมใจเจ้าบาบุญเป็นส่างใจเทิน จักชิ เมืออยู่พุ้นทางพี้ก็บ่ขืน แท้แหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าพร้อมเสนาขุนใหญ่ เอาหกอ่อนน้อยไปแท้ใส่แพ กับทั้ง มีหนังสือน้อยไปเถิงวิชาบาบ่าว ให้เอา หกแจ่มเจ้าเป็นเหง้าแทบเทียม เจ้าจง โผดน้องไว้เพียงดั่งตัวสัตว์ อย่าได้ ตรัส

ไมตรีให้ปรานีน้อง หกนาง ทำบ่ต้องครองราชชะราชา ก็จิง ให้มาเถิงเพิ่งบุญจอมเจ้า หกนาง ผิดพ่อแท้จิงปบมาเพิ่งแม่ คันว่า แม่บ่เลี้ยงหกนางนี้ส่วงชีวัง แท้แหล่ว พระ เขียนสารแล้วบอละบวนติดจีบ ก็จิง ส่งให้เจ้าหกนางแล้วล่องไหล หลายขวบมื้อจิงเถิงท่าตะกะสีลา พระวีชา เห็นหนังสือก็จิงเอาหกนางไว้

(แผ่นที่ 209)ท้าวก็ ยังฮักษาไว้บ่มีใจต้องถึก จริงแหล่ว บ่ได้ เตาะต่อยเข้าชมแก้มบีบนมแท้แหล่ว ยามใด ได้ถวายเผิ่งเทียนดอมพระบาท พระหาก อานุญาตให้คราวนั่นก็จิงเอา บัดนี้ จักกล่าวต้านเถิงแม่เทวี ก่อนแหล่ว คอมว่า ไหลนางหนีคองอยากเห็นแต่ลุนน้อย ทั้งพญาท้าวปิตตาองค์พ่อ ทั้งหมู่ เสเนตเจ้าเฝ่าเมืองพร้อมกัน ตกแต่งใช้ไปลาดทะนาบา นีระมนต์สามพระองค์ต่าวคืนมาห้องแสนหลวงพร้อมแสนจันขุนใหญ่ ก็ไป อันว่า ขุนหลวงเฝ้าพญาเมืองอยู่เช้าค่ำ ทุกวันนั่นยังแต่เฝ่ากวานเจ้าชั่วชรา แต่นั่น หายามได้มหาชัยมื้อปลอด เป็นยอดมื้อยามล้ำลั่นชะบู ก็หาก คึก ๆ ล้นคนหลั่งโฮมกัน อาชะไนยนันหิ่งเนืองดังห้าว หลวงแสนขึ้นอาชะไนยสีขี้เถ้า หลวงจันลาวบ่ช้าทงม้าก่านขาว ขุนกางท้าวผมบ่ยาวซ้ำล้านแง่ สิกขึ้นม้าตัวแจ้ไก่แดง ขุนผูงนี้คนหาญทุกทั่ว เลวเศิกบ่ได้มั่วเถิงเฝ่าก็จิงเซา แท้ดาย ลางขุน หัวแง่ล้านทงเพดตอแยสาว สายคอกูอยู่ดีอย่าไห้ แท้ดาย ขุนหนึ่ง หัวเดิ่นล้านจอมขวัญแดงป่านล่าน สาวก็ ขวี่ม้าอ้วนสาวน้อยค่อยจา แก้วอีพี่ข้อยนมน้อยข้องพระทัย พี่เฮ้ย อย่าได้ เชยชมชายจากอีเฮียมเน้อน้อง

(แผ่นที่ 210) ขุนหนึ่ง เกสาท้วนเมือเทิงล้านหน้าผาก มันก็ ปากกล่าวต้านดอมสาวน้อยสั่งความเจ้าผู้แก้วลอดฟ้ากำมาเทียมแทบ อกพี่เฮ้ย อย่าได้ ตกใจกลัวว่าพี่วางนางน้อง นั่นเน้อเฮียมหากลามาแล้วพี่จักซอนฮ่วมบ่อน ซะนอนนั่น เจ้าอย่า คึกโศกเศร้านำอ้ายหากสิมาพี้ดาย ขุนหนึ่ง ล้านกะด้นพ้นเพื่อเพียงจอมขวัญ นั่นแหล่ว มันก็ แจบ ๆ เสียงสั่งชุมสาวน้อย อย่าได้ ลืมทางลังอีเฮียมแต่ เจ้านางเฮ้ย บุญน้อง เคยก่อมซ้อนมาแล้วจิงชิเอา พี่ดาย ขุนหนึ่ง มือขาวแท้คือแผลเป็นขี้ทูดเงินแหล่ว มันก็ บัดป่ายเว้าสาวน้อยค่อยแถลง แท้ดาย อดพอเหลียวเบิ่งมืออ้ายยังกวักเอาอยู่วั่งๆ สองนางเจ้านางสังมาเส้วเหื่อยเหลื่อยตาเจ้ยหนี นี้เน้อ ก็หาก หลายขุนแท้ตอแยสาวทั้งย่างนำทานั่น เสียง สนั่นก้องผูงชายฮ้องใส่สาว มากแหล่ว แต่นั่น สาวฮ่ำฮ้องเอิ้นสั่งขุนหลวง เจ้าผู้ยวงทางไปแม่นไผผู้ดีแท้ น้องขอ วางแพรให้เอาไปเป็นเชือกกะน่าง จริงแม กวานจง เอาล่ามม้าฮาไว้อย่าให้หนี นั่นเทิน คนนี้ ชื่อว่าสาวคำปองคองหลวงแสนหลบต่าว มาแหล่ว คันบ่เอาว่าชิ

ฮื้อเฮือนย้าวว่าชิเพ ว่าดาย แต่นั่น สาวคำสิงฮ่อย ๆ วอยเอิ้นสั่งขุนจ้นใหญ่ เจ้าอย่าลืมน้องผู้พอย แต่เน้อ เฮียมประสงค์นำเจ้าคำบ่เอาบ่ให้ว่า เสียแหล่ว กวานหาก ยังหล้าก้อยชินำม้างฆ่าตัวแท้ดาย

(แผ่นที่ 211) สาวก็ แชว ๆ ต้านดอมขุนหัวล้านแง่ น้องหาก มักแต่เจ้าโสมหน้าดังเดียว อ้ายเฮ้ย ลางสาว เอิ้นใส่เจ้าล้านเดิ่นจอมขวัญ เจ้านี้ เคยตัวะพางช่างลวงสาวน้อย เขาก็ ก้อยใจเข้าหลักยมจิงบ่จ่ง สันนั่น น้องจิง กลัวดังนั่นบ่แล้วหลาบตาย อ้ายเฮ้ย สาวหนึ่ง เอิ้นใส่ท้าวขุนหลวงล้านหน้าผาก เจ้านี้ เคยปากต้านคำเลี้ยวสิ่งเดียว นี้แหล่ว เจ้านี้ ใจโถงเข้าหาเขาเว้ายาก เสียแหล่ว เขาจิง ลักผมหน้าผากเจ้าเลยล้านเดิ่นแดง แท้แหล่ว สาวซ้ำ เอิ้นใส่ท้าวขุนล้านที่ทางหลังเจ้านี้ มังมอตัวะตังเดียวจริงแท้ คันเขาฮ้ายไลตีขุนเลยแล่น ไปนั่น เขานำทันจับต้นผมเจ้าจิงโปดหลาย นั่นดาย เฮียมบ่ มีเอาแล้วชายชะเลซากเพิ่น บ่เอาแหล่ว บาดข้อย ซ้ำไล่เจ้าบ่มีแท้บ่อนชิกำ ดอกนา แต่นั่น สาวซ้ำเอิ้นใส่ท้าวขุนบูฮานมือด่าง เจ้านี้ ฮูช่างต้องนมสาวแท้แก่ไปบ่อย่าแหล่ว สาวจิง ใส่โทษแท้เอามือลวกถูดถู ก็ขาวคือดังหมูเฮาฆ่ากินแท้ ไปไปท่อนหาบ่อนใหม่ไปท้อน เมืองนี้ ของเก่าเจ้าอย่าเว้าโอ่ยหา หั่นเทิน สาวก็ แชว ๆ ต้านดอมขุนชีชว่า ขุนก็ หน้าหล่าค้ามตีม้าแล่นไว ขุนก็ มีใจฮ้ายซังสาวพอตาแตก มาจาเว้าหยอกพ้นทังบ้านเพิ่นก็หัว ดังนี้

(แผ่นที่ 212) อดพอเว้าแต่คำเบาให้มันม่วน ก็ดีแม ออกปาก ตั้งแต่เว้าฮอดหัวล้านสู่ความ ดังนี้ คันกู คืนมาแล้วจักเฮียนมนตร์หญ้าแผก เฮียนทั้ง หญ้าแตดช้างให้เข้าดิ้นดั่นดอม แท้แหล่ว ขุนกล่าวแล้วฆ้องโม่งตีไป พลหลวงไหลหลั่งตามทางกว้าง กวางฟานพร้อมหมูหมาไนป่า เขาก็ ปบแล่นเต้นแต่เห็นหมู่พังพอน ก็หาก ออนซอนหยาบกายโคกคะไนงสูง ผูงแงเสียงสั่งคอนยามฮ้อน คอนๆเข้าดงเลาแคมเหล่า เป้าจาเว้าจีจ้อยอ่อยเมีย ซำเชงหน้าอาวรสอนเฮ้ง แดดฮ้อนไหม้ไดค้าวเหื่อไหล เถิงค่ำแล้วปุกตูบเซานอน เถิงเมื่อ ราตรีผองฮุ่งมา ยวงย้าย ก็หาก กายหลายบ้านหลายเมืองสืบต่อ ไปแหล่ว ก็จิง แผวล่วงเข้าเมืองกว้างเขตจำปา แท้ดาย ขุนก็ กายด่านเข้ามีเซาเดินดุ่ง ฮุ่งค่ำเช้าพากันย้ายทีบคาว ก็หาก ตาดูได้เดือนปลายสิบห้าค่ำ ก็จิง เถิงแห่งห้องปักตูกว้างเข้าไป แท้แหล่ว ขุนก็ เซาจอดยั้งทันที่สนามหลวง คนเหลือหลายอั่งนองทั้งม้า อาชะไนยม้าปลดอานแล้วแล่น ก็หาก ชว่า ๆ ก้องเสียงม้าแห่นดัง มากแหล่ว แต่นั่น หลวงแสนพร้อมหลวงจันทั้งขุนหนุ่ม พากัน ขึ้นขาบไหว้ทูลท้าวต่อนบุญ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 213) แต่นั่น บาบุญเจ้าจาดอมหลวงแสนใหญ่ เจ้าก็ เดินป่าไม้มาพี้ก็อยู่ดี แต่ลือ อันหนึ่ง ปิตตาเจ้าทั้งมาดาป้าย่า ก็ดี ยังคอย สุขอยู่ล้วนสู่องค์แท้ดั่งใด นั่นเด กับทั้ง ฝูงสนมพร้อมสามฮาม ใช้ช่วง ก็ดีนั่น ทั้งข้อยข้าเมืองบ้านก็อยู่ดี แต่ลือ พระกล่าวแล้วขุนขาบทูลหลอง เป็นแต่ บุญจอมหัว ก็อยู่ดีสู่คนแท้ อันว่า สาวสนมพร้อมนางฮามใช้ช่วง ก็ดี ก็บ่ มีพญาธิไจ้ในเนื้ออยู่ดี พระเฮ้ย ท่อว่า ยังคั่งแค้นคึดเถิงราชเลงโย นี้แหล่ว วันคืนเขาก็โอ่ยคร่างเถิงเจ้า กับทั้ง ราชาเจ้าปิตตาพ่อแม่ พระองค์นั่น ทุกวัน ตั้งแต่เว้าเถิงเจ้าบ่ขาดสาย ได้แหล่ว อันว่า แม่แจ่มเจ้าองค์เอกเทวี ก็ดี ทั้งสององค์ก็ย่าวยมเฮไห้ ตั้งแต่ ฮู้ข่าวเจ้าได้อ่อนทั้งสอง ทุกวัน ยังคองเห็นหน้าพระองค์บ่มีแล้ว อันว่า ฝูงนางเอ้อยทั้งหกก็ไหลล่อง ไปแหล่ว พระจิง จำหมู่ข้าเดินดั้นดุ่งมา พระเฮ้ย ขุนขนาด เฒ่าฮ้อยหนึ่งมาดอม แท้แหล่ว อันว่า พลหลวงหลายหมื่นคนมาพร้อม ว่าให้ มานบนอบนีมนต์เมือก่อน แม่อยู่พุ้นคองถ้าแต่อยากเห็น พระเฮ้ย พระทงเชื้อสร้างเมืองพะลานก็ตามช่าง พระแหล่ว

(แผ่นที่ 214) พระจัก ทงสืบสร้างจำปากว้างก็บ่ขืน ว่าตาย ท่อว่า เชิญเสด็จย้ายเมือเมืองหา พ่อแม่ ก่อนเทิน คันหาก เห็นหน้าเจ้ามีแฮงแล้วบ่ขืน ว่าตาย ขุนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา ฮาบ่ ขืนปิตตาพ่อนางนงน้อย เฮาจง เซาแฮงได้สองสามวันจิงลาบาท เมือเทิน เดี๋ยวนี้ พลพวกพร้อม ทั้งม้าก็เมื่อยแคน แท้แหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าเมืองจำปาพังถี่ เดี๋ยวว่า พระบาทเจ้าเป็นแก้วหน่อ พะลาน นั่นเตียว บ่ฮู้ว่า เป็นเขยเจ้าเมืองพะลานองอาจ จิงซิ ฮู้ดักแท้เตียวนี้พระจิงถาม แท้แหล่ว พระจิง วาจาต้านถามบาบุญมาก เจ้าพ่อ เป็นหน่อเชื้อเมืองบ้านประเทศใด พ่อเด พ่อก็ เดี๋ยวว่าเจ้าเป็นหน่อเมืองพะลาน พ่อดาย ขอเจ้ากูนาผายบอกมาพอแจ้ง พญาถามท้าวจิงวาจา มับแมบ เจ้าก็ หัวยุ้มย้ายเสียแล้วจิงจา พระจง นำเฒ่าหลวงแสนคนเก่า มาเทิน ความใดมี ท่านซิเว้าถวายเจ้าบ่บัง นั่นแหล่ว ท้าวกล่าวแล้วจิงเซาอยู่ตุนละหิ แต่นั่น พญาเมืองถามต่อหลวงแสนเฒ่า ท่างจง เว้าให้แจ้งบั้นแห่งบาบุญ จริงเทิน บานี้ เป็นแนวนามอยู่เมืองใดแท้ เจ้าจง ไขกลอนต้านดอมเฮาให้แน่ ขุนเฮ้ย เฮาไคร่ฮู้ดอมแท้แน่นอน ท่านเฮ้ย พญาหลวงเจ้าถามขุนแล้วอย่าแต่นั่น ขุนบ่ช้ายอนิ้วขาบทูล แท้แหล่ว ขุนก็ ขอโทษท้าวแล้วจิงจาไป ทูลราชาขาบลงเลยเว้าแต่ก่อน จอมใจเจ้าเป็นโสมหอยโข่ง พระเฮ้ย

(แผ่นที่ 215) อันว่า นายย่าเฒ่าลาวได้อยู่ส้างมัน ย่าก็ เอายังบั้งทิงลงตักส้างใหญ่ เลยเล่าได้ หอยนั่นอยู่โกน ย่าก็ เอามาห้องดังไฟเลยจี่ อันว่า ไฟบ่ไหม้หอยน้อยอยู่ซ้ำบาย ย่าก็ เอายังค้อนมาตีก็บ่แตก ค้อน อีย่าเฒ่าเลยค้านเป็นบั้นมุนทะลาย ข้าน้อยดาย ย่าซ้ำฮ้ายเอาพร้าใหญ่มาฟัน

พร้าก็ เพดุงสันมะหลาดใจอีนายเฒ่า ย่าเฒ่าจิง เอาหอยต้มดังไฟเท่าสุ่ง น้ำก็ บ่อุ่นแท้หอยนั่นก็บ่ตาย แท้ดาย ย่าจิง เอาหอยไว้ในไหขังอยู่ แต่นั่น หอยอยากได้เมียแก้วกล่อมชม พระเฮ้ย ยาก็ไปเที่ยวเว้าเลยทั่วทั้งเมือง ก็บ่ มีไผขันชิเอาหอยน้อย ย่าจิง ไปทูลไหว้ราชาองค์เอก พระก็ถามหัวผู้สาวใช้แลสนม ก็บ่ มีผู้ต้านขานเว้าจักเอาหอย พระจิง ถามธิดาลูกหญิงเจ็ดน้อย ก็บ่ มีไผค้อยตอมหอยจักเทียมแทบ มีแต่ นางหล้าสร้อยลุนน้อยผู้เดียว นี้แหล่ว พระจิง ตกค่าน้อยตื้อโกดกือแสน ก็ดี หอยก็ อาสาหาหลั่งมาปานน้ำ พระบ่ เอาอีสังแท้ถวายนางลุนทั้งเมืองมอบ บาแหล่ว หอยจิง ลอกคาบปิ้นเป็นท้าวผู้ดี พระเฮ้ย อันว่า พ่อแม่เจ้าบ่สู้ที่ทางใด ได้แหล่ว ชาก็ จอมหัวจิงบ่ถามหาบ้าน ขุนก็ หลองหมดข้อบอละบวนถ้วนถี่ สันนั่น แต่นั่น พญาใหญ่เจ้าถามท้าว บ่นาน เจ้านี้เป็นบุตรแก้วคำบางเทวีเอก เฮาบ้อ ขอให้ เว้าซื่อให้เฮาฮู้สู่อัน พ่อเทิ้น

(แผ่นที่ 216) พญากล่าวแล้วท้าวเล่าเลยหลอง ชานี้ เป็นทิตาพ่อพญาจริงแท้ แม่ก็ จำเขาทิ่มในหนองสระใหญ่ ชาจิง เดินดุ่งดั้นเถิงเฒ่าย่าสวน แท้แหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าจำปาเมืองใหญ่ พระก็ฮ้องฮ่ำไห้จิงโซมไท้ลูกตน แท้แหล่ว แต่นั่น คำจิงเฮืองไปเท่ามาดาพระแม่ พระองค์นั่น คำบางเลยบ่ช้าโตนห้องแล่นมา คอมฮอดท้าวนางซูดบายแขน สายคอกูข้อยยังเห็นหน้า แม่บ้อ เจ้าสังทำตัวปิ้นเป็นหอยออกท้องแม่ มานั่น แม่ก็ เดียวว่าหอยแท้แท้ใจฮ้ายจิงทิ่มเสีย แม่แหล่ว เจ้าแม่สังบ่เว้าต้านต่อตัวเฮา แม่เด อันหนึ่ง สังบ่กลับคืนมาให้แม่เห็นโสมเจ้า อย่าให้ เวรมาก้ั้วตัวเฮาตนแม่ แด่ท้อน แม่บ่สู้ตัวเจ้าลับบัง แม่ดาย บัดนี้ แม่ก็ เห็นเจ้าแล้วอย่าหนีพรากไปไส แม่ท้อนอันว่า เมืองจำปาก็บ่มีไผสร้าง แต่นั่น มาดาต้านดอมบาบุญมาก ท้าวจิง ก้อยกล่าวต้านดอมเจ้าพระแม่เมือง มันหาก เป็นแต่ก้ำเวรขานำมาใช้ชาติ จริงแหล่ว บ่ให้ พระแม่เจ้าเป็นเวรแท้สิ่งใดนั่นดาย ท้าวกล่าวแล้วมาดาเล่าดีใจ ก็จิง ไขคำจาต่อบาบุญกว้าง บัดนี้ สองเมืองเจ้าหากเป็นองค์ทงแทบ แม่แหล่ว อย่าได้ ไลลาทิ่มสองก้ำฮักษา แม่ท้อน พ่อก็ เฒ่าแก่แล้วดูชวดชราตัว แม่แหล่ว

(แผ่นที่ 217) เจ้าอย่า วางทั้งสองมิ่งเมืองให้แลเยี่ยม แม่ดาย ก็หาก ดีใจเจ้าพญาเมืองทั้งพ่อแม่ เห็นลูก เป็นท่อนท้าวบุญกว้างชื่นชม แท้แหล่ว แต่นั่น ดูนานได้สิบวันทัดเที่ยง เจ้าจิงหลองพ่อแม่แท้เมือห้องแห่งพะลาน ก่อนแหล่ว ขาขอลา พระบาทเจ้าองค์พ่อพระปิตตา ทั้งมาดาชิต่าวเมือพะลานกว้าง พระกล่าวแล้วพญาพ่อบ่มีขืน ได้แหล่ว พ่อจิง จัดพลแพนแต่งตามบาท้าว แสนเฒ่ากมมะการผู้ใหญ่ นับฮอดฮ้อยไปนำท้าวอยู่ระวัง ผูงหมู่ พลแพนพร้อมสองหมื่นดาไป ถือปืน

ยำหอกตาวดวงง้าว บางพ่อง ถือปะคือแหล่เหลืองแดงสิ่วมุย บางพ่อง ถือแสดสิ่วออนพร้อมพ่ำขาว เขาก็ หยายหยาดล้นเลียนอยู่เป็นฉัน ฝูงหมู่ ไทสาถือดาบชัยดวงกล้า ก็หาก หยายยันล้นคนนับดีคื่น หื่นหื่นม้าขุนท้าวขวี่ไป มากแหล่ว บอละบวนแล้วสามพระองค์ไปลาพ่อ ทั้งแม่เจ้าคำบางแก้วสั่งพร เจ้าค่อยไปดีท่อนสามพระองค์ลูกแม่ เฮียมเฮ้ย ถามข่าว พระแม่เจ้าทั้งพุ้นแต่ไกล แต่ท้อน กับทั้ง องค์เอกเจ้าพญาใหญ่ทงเมือง ก็ดี คำเฮาไปขาบทูลแต่ไกลท่อน กับทั้ง ฝูงพี่น้องป้าย่าอาอาว ชาวเมือง ทังไพร่ไทสู่คนแท้ มาดาต้านจาระจาแล้วอย่า สามแจ่มเจ้าลงห้องบ่นาน อันว่า บาบุญ เจ้าทงยายฮดใหญ่

(แผ่นที่ 218) ม้าคู่เข้าเทียมแล้วแก่ไป อันว่า ฮ่มก่งกั้งขาวปลอดบอละสุด ชาวคันถือแห่พระองค์ วังอ้อม อันว่า เทวีเจ้าแก้วเกดโสมงาม ตามผัวขวัญฮดคำยวงย้าย ฮ่มเหลืองกั้งนางไปยียาบ สิบห้าแท้เขากั้งหยาดหยาย อันว่า คำสายน้อยเทวีองอาจ ขวี่ฮดแก้วตามเอื้อยแห่ไป ฮ่มกงกั้งแดง ชวดงามดี สิบคนเขาเล่าถือกางกั้ง ฝูงสาวใช้ไปนำพันหนึ่ง พ่อแม่ ตกแต่งให้ไปใช้ซ่อยมือ แท้ตาย แต่นั่น หมอนหวนผู้ฮู้สาควีเฮียง ลงเลขตองหายามได้แห่ไป คื่น ๆ ฆ้องหน่วยใหญ่เขาหาม มีชาว กำหน่วยหลวงเหลือล้น สามสิบเก้าเขาดีดีคื่น หื่น ๆ ก้องคือฟ้าอึดเสียง นั่นแหล่ว ฟังดู กลองชัย เท่งดังดีฮีหื่น ชาวหน่วยแท้ดีย้ายคื่นคือ เขาก็ ลั่นสามบอกเลาใหญ่ปานฮืน มีสิบทีก็จิงลีลาย้าย ฟังดู เสียงเพลงพร้อมตุลยางยวงส่ง ไปนั่น ทั้งปี่ฮ้อสวนไลพร้อมเป่าแก ออละแอพร้อมพิณเพงเพียะต่อย ไปแหล่ว มีทั้ง ซอกล่อมเข้าแคนพร้อมโอนัน เขาก็ ตั้งโฮแล้วสามนางเลยโห่ เสียงดังตึ้งในเมือง ดังสนั่น จริงแหล่ว ฝูงหมู่ คนล่ำเยี่ยมแคมฮั้วเหียหัว มากแหล่ว อันว่า หลวงแสนเจ้าทั้งเมือง พะลานใหญ่ สิดขึ้นม้าไปหน้าก่อนพล ฝูงหมู่ บ่าวไพร่น้อยทั้งหมื่นไปตาม ฟังดู สาวจำปากล่าวจาโยง เอิ้น โอนอ เจ้าผู้เมืองพะลานกว้างคือพระอินทร์ลงล่ำ อีเฮียมเฮ้ย

(แผ่นี่ 219) เดียวว่า อินทร์อยู่ฟ้ามาแท้แต่ผู้ดี ดังนี้ จิตข้อยน้องเชินขาดขังอก บ่อย่าแหล่ว ตาย ดอม แนวอินทร์พรหมบ่สงวันนี้ แล้วนอ เจ้าพี่ เคืองพระทัยด้วยสันใดจิงพ่าวดุ่งเมือ นั่นนา เจ้า จงเมืออยู่ซ้อนเมียเก่าเครือหลัง นั่นเทิน อย่าได้มัว กะสันนำโค่งลิงเมืองนี้ แต่นั่น สาวกล่าว แล้วฝูงชายเล่าตอแยสาว สายคอเฮ้ยบ่อยากเมือไกลน้อง แท้แหล่ว ดึดจัก มาเอาน้องนางงาม เมือเป็นมิ่ง อีเฮียมแหล่ว น้องหาก มีที่ห้อยพอฮ้อยแต่เครือ พี้ดาย พี่นี้ เป็นชายฮ้างสงสารพื้นแผ่น มานี้ ยังไป่ มีที่ซ้อนนอนกิ้งก่อมอีเฮียม พี้นา เดียวว่า จำปากว้างกูนาผายโผด พี่จัก ลวดอยู่นี่ ดอมน้องบ่หนี พี้แหล่ว ชายกล่าวแล้วหญิงเล่าเลยจา เจ้าผู้ มียวงหลายค่อยเมือหาชู้ นั่นเทิน

บุญบ่ เคยเทียมช้อนเมืองพะลานสิอยู่เปลี่ยว เดียวแหล่ว บ่มี ผัวแลซู้เทียมช้อนก็ช่างกรรม นั่นเทิน แต่นั่น สาวกล่าวแล้วแสนหลวงป่าวเดินไป เถิงปักตูหลวงหลั่งไปยีย้าย อันว่า พญาสอนเจ้าพญา ทอนไปก่อน พลนั่น ให้ขา มันกวาดแผ้วทางกว้างฮาบงาม ฝูงหมู่เหี้ยวน้ำใหญ่เป็นคอง ก็ดี ให้ขา ฮวายอาคมดีดก่ายขัวแปงข้าม

(แผ่นที่ 220) ฝูงหมู่ ภูผาขึ้นตันหน้าแสนง่อน ก็ดี ให้ขา มนตร์เป่าให้เพเป้แปทะลาย แล้วให้ มีปะคือตั้งแคมทางถัดถี่ กับทั้ง มีดอกไม้เลียนต้นสู่แนว ทั้ง สระพังกว้างมีบัวแกมจอก น้ำนั่น ใส ดังแก้วไผกินแล้วก็หมั่นยืน แท้ตาย ซ้ำเล่า แปงหอฮ้านศาลาคาวจอด ฝูงหมู่ หมอนสาดเสื่อเม็ง กว้างก็เกิดมี แท้แหล่ว เขาจิง แห่จอมเจ้าสามพระบาทตามหลัง เสียงนันเนืองเสบพระองค์ยวง ย้าย คนหลายล้นเต็มปักตูคับคั่ง กันแหล่ว ก็จิง ไหลหลั่งเท่านากว้างย่างไว ลิงดู ฮ่มกงกั้งขาว เหลืองแดงอ่อน พุ้นเย้อ กลองแลฆ้องเสียงห้าวส่งไป ไย ๆ ย้ายกายโคกแคมเมือง แลเยือ ก็หากเจือละเนืองคนโฮแซว ดังอึ้ง อันว่า ฝูงสาวใช้พอพันนำพระบาท พระก็ มีอ่าวให้ขวี่เกวียน แล้วแก่ไป ตามหลังเจ้าสามพระองค์ยียาบ พังดู เสียงหิ่งม้ากระดิ่งก้องนีนัน ฝูงหมู่ ทั้งเมืองพร้อม พากันลิงล่ำ สังมา ดูม่วนเดเป็นกะต้ออ่อนใจ แท้น้อ สามฮามไห้นำชายฝูงน้อยหนุ่ม สาวเถ้าไห้ ดอมชายน้อยบวดกะสัน มากแหล่ว ฝูงหมู่ สาวสำน้อยคีดเถิงบ่าวชายโถง ก็มี ชายนี้มันเคยทำ วาดวังหลายปิ้น ฝูงสาวน้อยบ่เคยชายจักเทือ เขาจิง พมผู้นี้กะแจจิ้วบวดดอม นั่นตาย

(แผ่นที่ 221) อันว่า ฝูงแม่ฮ้างน้อยหน่อมยังสาว ดังนั่น คีดเถิง ชายฮุ่งขาวกากชะวาแดดิ้น อันหนึ่ง ฝูงแม่ฮ้างยังหนุ่มปานกลาง ดังนั่น คีดเถิง ชายตาฟางห่างเชิงหลายปิ้น อันว่า สาวแม่ ฮ้างฮูบใหญ่อูบอุ คีดฮอด ชายหูหนาปากกึกมีมวนพร้อม อันว่า สาวแม่ฮ้างลูกยังเล่าติดตัว ดังนั่น คีดฮอด ชายหัวหงอกปากปอนตาโส ฝูงแม่หม้ายผัวตายปะไปนั่น ชายใด มันช่างเว้าแดดิ้นดั่นตาย แท้ตาย ลำทีแท้ชายเว้าโยกนอนตอกตาย บาดเจ้า เถิงตัวตนก็อย่าเสียบ่มีเอื้อ ลาวสาวไห้ดอม ชายตาตูบ ก็มี ฝูงหมู่ ชายไห้ฮ้องดอมน้องบ่อยากเมือ มากแหล่ว ลางชาย ปบต่าวปิ้นคืนสู่เอา สาว ก็มี ลางสาวปบแลนไปนำซู้ ก็หาก สมเสียแท้ปบเมือขืนไขว่ กันแหล่ว ฝูงหมู่ ชายอยู่ซ้อน หญิงซ้ำแล่นนำ มากแหล่ว อันว่า พระบาทเจ้าปงอาจบ่มีขืน สองเมืองเป็นแผ่นกระดานเดียวแท้ อันว่า ขุนหัวล้านทางหลังคีตคั่งฮอด สาวแม่ฮ้างหู่หวีผมหนีดเขิน แท้แหล่ว อันว่า ขุนหลวงเจ้า ผู้หัวลาวล้านแง่ คีดฮอด สาวแม่ฮ้างคางว่ำหน้าโกน นั่นแหล่ว ขุนผู้ ล้านหน้าผาก นั่นคีดฮอดแม่

นมยาน แท้แหล่ว อันว่า แนวหมากบัวตัดบ่ประสงค์ดีดี นั่น ขุนผู้ มือต่างนั่นคือฮอดต่างทั้งหลาย แท้ดาย คือฮอด หญิงบุมขวางดังแม่มานคาท้อง

(แผ่นที่ 222) เขาก็ โยงเสียงฮ้องทั้งเอิ้นเหินเอิ้นสั่ง แก้วอีพี่ข้อยคอยอ้ายต่าวมา แด่ท้อน เขา กล่าวแล้วเลยล่วงตามทาง บางพ่อง ออละซอนจิตฮุ่งเมียยังบ้าน อันว่า หนทางกว้างสามวาเพียง ฮาบ จริงแหล่ว อยู่ทาง เขาไต่เต้นไปแท้บ่ต่ำสูง นั่นดาย ก็หาก กายบ้านน้อยบ้านใหญ่คาเม มากแหล่ว เขาก็ หามหุงแกงไก่หมูถวายเจ้า ตัวเป็นเจ้าจำเขาปล่อย ก็จิง เป็นชาติเซื้อเดี๋ยว นี้ต่อมา แท้แหล่ว คันว่า เถิงค่ำแล้วเซาจอดคาวนอน พญาสอนทั้งท่านทอนแปงไว้ พอเมือ ราตรี ค้อยจวนยามใกล้ฮุ่ง มานั่น ลิงดู ดาวเพ็กขึ้นตีฆ้องป่าวไป แท้แหล่ว ฟังดู แงว ๆ ฮ้องยุงทองก้อง ป่า พุ้นเย้อ พานป่าโป่งคะโยงเต้นตื่นพล พุ้นเย้อ ฟังดู ชนีอ่อยชู้จับอยู่สาขา แกมภูผาฮ่ำไฮเฮฮ้อง ทั้งเสียงฆ้องเสียงกลองเค้าคื่น ฮื่น ๆ ก้องเสียงฆ้องก่อมดัง องค์กษัตริย์เจ้าทงยานฮดใหญ่ ผูง ไพร่ฟ้าไปเช้าบ่เซา ก็หาก ดูนานได้วันคืนสิบห้าค่ำ เลยค่ำค้อยนอนหั่นเดิงทาง แต่นั่น บาบุญเจ้ามี คำองอาจ บอกให้ ขุนแต่งใช้ไปไหว้พ่อพญา ให้ข่าวฮู้ว่าเฮาดุ่งเดินมา ก็จิง ดีใจพ่อแม่นางลุนน้อย ทั้งสนมเหน่าทั้งสาวใช้ช่วง ทั้งหมู่ ขุนใหญ่น้อยลัวบ้าโคตรวงศ์ เจ้ากล่าวแล้วขุนใหญ่จัดแจง ขุนแพง ทั้งขุนพมบ่าวมีพอฮ้อย

(แผ่นที่ 223) ขาก็ ลาจอมเจ้าพลันไปเฮ็วฮีบ ขุนถือบม้าไปหน้าบ่เซา แท้แหล่ว ได้สิบห้ามื้อก็จิง ดุ่งเถิงเมือง ขุนก็ พาโยธาเข้าไปปักตูกว้าง เถิงสนามกว้างสนามเพียงเซาจอด ขุนจิง ขึ้นขาบ ไหว้พญาเจ้าบ่นาน แต่นั่น พญาพ่อเจ้าทั้งแม่มาดา เฮ็วพลันถามข่าวนางทั้งท้าว อันว่า บุตรีน้อง นางลุนลูกแม่ มาลือ ทั้งทอนท้าวคำสายน้อยแม่ก็มา นั่นลือ เจ้ากล่าวแล้วขุนขาบยอมือ ทูลสองค์ สู่อันเอาไหว้ อันว่า บาบุญเจ้าทั้งสองนางพร้อมพ่ำ มาแหล่ว ก็หาก ยืนอยู่มั่นคำฮ้อนบ่มี พระเฮ้ย ท้าวก็ ย้านพระบาทเจ้าคองอ่าวคนิงหา อยู่แหล่ว จำข้า มาถวายเถิงข่าวพระองค์ให้ทงแจ้ง พระ ก็ มาเถิงเท่ากลางทางจิงใช้ช่วง มาดาย ปานนี้ หยับเคียนย้ายมาแล้วชิฮอดแดน บ่อย่าแหล่ว อันว่า พระบาทเจ้าพญาใหญ่จำปา ทีพุ้น ตกแต่ง ขุนหลวงมามากหลายพอฮ้อย พลแพนเจ้าเตาดา ตกแต่ง นำนั่น สองหมื่นแท้ระวังเจ้าแห่มา พระเฮ้ย อันว่า พญาสอนพร้อมพญาทอนสองอ่อน สันนั่น เป็นผู้ ตกแต่งสร้างทางกว้างฮาบเพียง แท้ดาย ตูข้า งึดแลง้อดีขนาดมนตร์ยำ แปงศาลาหยายทั่ว คาวนอนแท้

(แผ่นที่ 224) ขุนกล่าวแล้วพญาใหญ่ดีใจ ก็จิง ตีสะบัดไซคื่นเคงดังก้อง เสียงกลอง เลยไปต้องหู ขุนทุกหมู่ ขุนก็ เฮ็วฮีบฟ้าวมาเฝ้าหลั่งโฮม แท้แหล่ว ฝูงพี่น้องป้าย่าลัวอา ก็มา ทั้งวงศาไพร่เมือง ก็มาถ้วน เขาก็ ตีใจได้สามพระองค์มาครอง เมืองนั่น ฝูงหมู่ สาวบ่าวจื้นนำเจ้าแต่อยากเห็น นั่นแหล่ว แต่นั่น พระบาทเจ้าองอาจพญาหลวง พระก็ เตือนเสนาสู่คนไปต้อน ราชาเจ้าเสด็จทง ฮดอาจ ม้าคู่เข้าเทียมแล้วแก่ไป อันว่า เทวีเจ้าสองพระองค์ตนแม่ ทงฮดแก้วสองซ้อนฮวมกัน แท้แหล่ว ขุนขวี่ม้าไปก่อนอวนทาง กลองชัยหามฝ่ายตีไปหน้า ราชาเจ้าฮ่มขาวกั้งก่ง อันว่า แม่ แจ่มเจ้าเขากั้งฮ่มเหลือง ดูสนั่นก้องเสียงเสบควน ๆ แลเย้อ อันว่า ทั้งเมืองเขาหลั่งไปอยาก เห็นเจ้า แต่นั่น พลหลวงเท่าปักตูเวียงไหลออก ไปแหล่ว ก็หาก คับคั่งเท่าปักตูกว้างนีนัน มาก แหล่ว แต่นั่น แซวแซวฮ้องฝูงสาวด่าผู้บ่าว สังมา ลักบีบคั้นนมข้อยให้เพิ่นเห็น ดังนี้ อันว่า สาว แม่ฮ้างต้างใหญ่ปูลู เขาก็ ซูซีปนบ่าวโทนเลยฮ้าย ซังเด อีแม่ฮ้างก้นแงนคือด้ามเกี่ยว ซังเด สังว่า ดันย่างเข้าปนชายแท้บ่ขาม ดังนี้ แต่นั่น ฝูงแม่ฮ้างจาต่อชายโทน อันว่า หญิงปนชายบ่ห่อน ตายไปแท้

(แผ่นที่ 225) อันว่า ฝูงแม่หม้ายผ้าลายถือต้างใหญ่ เขาก็ ไปลวดใกล้ชายน้อยบ่าวฮาม แท้แหล่ว แต่นั่น ชายฮามฮ้ายจาหญิงบาหม้าย บ่ใช่ แนวสำไก่ก็มาใกล้หน่ายเด แต่นั่น แม่หม้ายต้านจาตอบ คำชาย กลัวว่า หลานบ่ฮู้ทางหลวงจิงล่วงมาซอนดั้น ดอกดาย ทางนี้ มีหลายเส้นไผเคยเทียวก็ จิงได่ ซำบายดาย บ่ฮู้ว่า จักสิ่งเจ้าซิไปเข้าป่าหนาม พี้ดาย แม่หม้ายกล่าวแล้วชายบ่ท่องปาลี เดียวว่า ทางอีหลีก็จิงมีคำต้าน อันว่า หนทางนี้อีเฮียมเทียวแต่ยังอ่อน จริงดาย แม่พา ลงอาบน้ำ ยังน้อยใหญ่มา นี้แหล่ว ก็หาก แซว ๆ เว้าฝูงสาวแกมบ่าว นี้แหล่ว บางพ่อง จับนิ้วก้อยเย้อซู้ ย่างไป แท้แหล่ว บางพ่อง ย่างเข้าใกล้หัวไหล่อิงกัน ก็มี ลางชายเอาดางเกาะบ่าสาวยวงย้าย ลางชายเขาเอาแพรตุ้มห่มไป แหล่ว มือบีบคั้นนมพร้อมย่างไปดาย บางพ่องเว้าตอแยกันสวยเสด บางพ่อง เคียดแก่ซู้ไปเว้าผู้ใหม่เสีย บางพ่องอ้อมขับโยงไยสาว ก็มี บางพ่อง ลำนำแคนโยกยน ไยหลิ่น บางพ่อง ปิ่นหน้าเว้าตีนย่างทางหลัง ก็มี บางพ่อง วีบังสบอ่านโคลงชาวห้า บางพ่อง เว้าอ่านฟ้าเรื่องท่านบาเจือง ก็หาก นันเนืองเสียงแห่ไปทางหน้า อยู่สนุกหลิ่นหญิงชายสาวบ่าว ไผสนุกดังนั้นใจสะบั้นเมื่อยมโน

(แผ่นที่ 226) ชายก็ พากันเว้าหาสาวบ่มีหย่อน ถือแคน ไปพาบฮ้อยประสงค์จ้อยใส่สาว มาก แหล่ว ก็หาก หลุด ๆ ย้ายหญิงชายย่างตามไป คอน ๆ อิดบ่ไวไปช้า ก็หาก ไกลไปหน้าคาวไกล หลายย่าน ลิงดู ทางเส้นกว้างสอนทอนเจ้าสร้างแปง แท้แหล่ว ก็หาก ยินซะออนแท้หนทางกว้าง ใหญ่ มีดอกไม้เลียนต้นขอกทาง พลย่างย้ายกายไปหลายย่าน ฝูงหมู่ ชายอ่านพื้นโคลงฟ้าใส่สาว ก็หาก ซว่า ๆ หลิ่นยาดดอกมาลา ตาสาวไหลใส่ชายฮามน้อย คอยเมือหน้าศาลาหลังใหญ่ ใกล้ชิ พ้นด่านด้าวเสียงฆ้องก่อมกลอง แท้แหล่ว ฟังดู ดื่น ๆ ก้องเสียงเสบบาบุญ พุ้นเย้อ เสียงคนโฮโห่ มาดีดื้น อึงคะนึงล้นพลหลายเหลือยิ่ง จริงแหล่ว พุ้นแลพื้นกั้วไขว่ขวืน แท้แหล่ว แต่นั่น พระพ่อ เจ้าทั้งแม่มาดา เซาศาลาถ้าบามาเต้า แต่นั่น สามกษัตริย์เจ้าทงยานเสด็จฮอด เลยจอดยั้งศาลา กว้างพ่ำมวน อันว่า พระแม่เจ้าจิงจ่องบายแขน นางลุนเลยย่าวยมเฮไห้ ก็บ่ คองเห็นหน้ามาดา พระแม่ จริงแหล่ว ทั้ง พระพ่อเจ้าสนมเหน้าสู่คน แท้แหล่ว มีแต่ สองพี่น้องเดินป่าไพรหนา จักว่า เสือสางกินเมื่อใดบ่มีฮู้ เผือจิง ไปขอซ้นดอมพระบาทตาบัดโส ดูนานเถิงสี่ปีจิงเห็นท้าว ทั้งสอน ท้าวทั้งทอนสองอ่อน ก็จิง เอาข้าน้อยทะยานตั้นดุ่งมา แท้แหล่ว นางก็ จาดอมไท้มาดาชลเนตร

(แผ่นที่ 227) บัดนี้ เจ้าลูกข้อยหายฮ้อนอยู่ดี แม่ท้อน แต่นั่น สามแจ่มเจ้าก็หายโศกโศกา ปานดัง เทวนาวาบ่มีฟองต้อง ฟังดู กลองแลฆ้องสองฝ่ายควนควน พุ้นเย้อ ชายจำปาเห็นหมู่ สาวพะลานกว้าง เขาก็ มังมอเข้าเถิงสาวป้ายนั่ง จิงปากเว้าสาวน้อยทักออ อันว่า สายคอข้อย คอนกลอยหัวเน่ามาลือ ชู้เก่าเจ้าก็มาพร้อมพ่ำออน นั่นลือ ฝูงหมู่ ชายกล่าวแล้วสาวเล่าเลยขาน น้องกลอยใจคอนกะต่ากลอยมาต้อน แท้ตาย ย้านแต่ จอมหัวอ้ายบ่กินกลอยหัวเน่า จริงแหล่ว เจ้าเคยกินแต่น้ำอ้อยยวยแก้มข้าวเปียกแถลง บ่เด สาวกล่าวแล้วฝูงชายกล่าวแซวแซว อันว่า เมืองพะลานบ่ห่อนเคยกินอ้อย น้องเฮ้ย พี่ยัง เคยกินแท้กะแสนซากับหมากทูด จริงแหล่ว คันว่า แกงนึ่งต้มสุกแล้วก็ฝูดกิน นั่นตาย อันว่า กกแถลงนี้เฮียมบ่กินจัดเทือ นางเฮ้ย เจ้าได้ ถือพ่ำพ้อม อดบันอ้ายไว้เศษมุ่น พี้ท้อน ชายกล่าวแล้วฝูงหญิงตอบคำชาย เจ้านี้ มีผญาหลายฮู้ล่วงลองหลิ่น เจ้าก็ เดินมานี้เทียวทางเลียบป่า มาลือ ฮู้ว่า ขวี่กระต่ายเต้นมาแท้ดังใด พี้เฮ้ย สุธุน้อง ขอ วันทาขาบไหว้พี่ชายเฮ้ย อันว่า พระแก่นไท้องอาจลงมา นี้นา ฝูงหมู่ วงศาเชื้อตานายยังค่อย อยู่ดีลือ กับทั้ง ปู่ย่าเฒ่าทั้งเมียเจ้าก็อยู่ดี แด่ลือ

(แผ่นที่ 228) อันว่า สงสารนี้กามคุณเป็นใหญ่ พี่ชายเฮ้ย เจ้าบ่ บันแบ่งให้เมียเจ้าจิงไล่หนี บ่อย่าแหล่ว เจ้านี้ ชายช่างเว้าปากค่อยเคยอวน แท้แหล่ว คือจัก อ่อยสาวเข้าชมแล้ววางทิ่ม นั่นดาย หญิงนี้ ปัญญากว้างจาไปได้หลายอย่าง มันช่างเว้าคือเณรน้อยจ่มหนังสือ นั่นดาย ชายก็บ่ได้เรื่องเปื้องตอบคำสาว สาวหนึ่งนั่น ชายจิง วาจาเสียงว่ามักเด้เลยย้าย แต่นั่น ราชาเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ เตือนไพร่พร้อมยวงย้ายดุ่งเมือ ยาบ ๆ ย้ายฝูงบ่าวแกมสาว มากแหล่ว ฟังดู เสียงเนืองโฮแผ่นดินดาดำ่ บัดแต่ เป็นคนสร้างเมืองพะลานหลายเช่น ก็บ่ เป็นดังนี้ ดีแท้สู่อัน นั่นดาย แต่นั่น หัวหน้าเท่าท่งใหญ่แคมเมือง ก็หาก เนืองนันกลองเพียะพิณทั้งฆ้อง กลองสะบัดไชก้องดังเนืองดีดื่น พื้น ๆ ข้ามบาท้าวย่างยง เป็นควันกั้วคุงบนม้วมืด บ่ฮู้ กี่มากล้น คนแท้บาบุญ นั่นดาย แต่นั่น ขุนหลวงไหว้ราชาองค์ประเสริฐ เฮาจัก เข้าอยู่ยั้งเมืองกว้างก็คับฮอม เฒ่าแหล่ว ควรที่ นีมนตร์เจ้าเชาทงหลังใหญ่ ถันนี้ ก็จิง นัดหมู่พร้อมซ้ำบาหลิ่นสู่เชิงพระเฮ้ย แต่นั่น ขุนกล่าวแล้วท้าวเล่าเลยขาน ขุนก็ ทูลพระองค์เฮาก็หากคือควรแท้ พระก็ ตรัสพระโอษฐ์แล้วเฮียกท่านพญาสอน ทั้งพญาทอนเข้ามาประนมไหว้ แต่นั่น จอมกษัตริย์ไท้บาบุญจอมราช มี ผาสาดต้านดอมสอนพร้อมท่านทอน

(แผ่นที่ 229) ขอให้ ตกแต่งตั้งเดาดาผาสาท เที่ยวเทิน ให้มี หอปรางหลวงพอกคำแกมแก้ว แปงมะโลงกว้างปรางทองสนมอยู่ คำแพงแวดล้อมวังอ้อมที่มะโลง แท้ตาย แล้วให้ แปงศาลากว้างหลายหลังหมดไพร่ จริงดาย ทั้งคอกม้าโฮงช้างก็ให้มี นั่นเน้อ ฝูงหมู่ เสื่อสาดพร้อมหมอนทมสนะอาด ก็ดี กับทั้ง โอไหพานแอ่งไหอุน้ำ กับทั้ง คนโทพร้อมกระโถนคำขันหมาก สุดม่านพร้อมกางกั้งยวดยุง นั่นดาย สันใด จักดีให้สองเขือตั้งแต่ง เอาเทิน ให้มี เวียงแวดอ้อมกวมไว้แต่หิน นั่นเน้อ อันว่า ปักตูบั้นให้ไขทวารทั้งสี่ จริงดาย ให้มี น้ำแวดล้อมเมืองกว้างจอกแหน นั่นดาย ให้มี ปลาอยู่บ้อนแข้โขนนอนเพ้ย กับทั้ง บัวบานสีต่างกันเหลืองแหล่ พระก็ มีบัญชาแล้วสองขาก็เฮ็วฮีบ มันจิง มนตร์เป่าให้เป็นหอกว้างผาสาทสูง เลยเล่า ข่าเขือปั้นเป็นเมืองกว้างใหญ่ยาวก็หาก มีสู่พ่านโฮงหอกโฮงปืน ทั้งหอเลยอยู่ตันปักตูกว้าง อันว่า ปลายเวียงนั่นชะนูเลียนอ้อมไคว่มื่อยัดไว้โกนแล้วแต่สิยิง นั่นดาย ทั้งปะคืออ้อมปลายเวียงเลียบอยู่ โคมไฟอยู่ซ้อนตามไต่ฮุ่งแสงแท้แหล่ว บอละบวนแล้วสองขาจิงทูลบาท ถวาย พระราชาเจ้าสำบวนแล้วขาบถวาย ข้อยน้อยแหล่ว แต่นั่น ท้าวจิงเตือนพลพร้อมเสนาพวกไพร่ เข้าสู่เมืองกว้างเชายั้งสู่พาย แท้ตาย

(แผ่นที่ 230) อันว่า พญาพ่อเจ้าพระแม่ทั้สอง เสด็จไปในเมืองสู่โฮงบรางกว้าง ฝูงหมู่ สนม พร้อมสาวฮามใช้ช่วง ก็ดี กับทั้ง ฝูงแม่บ้าลัวอาพร้อมพ่ำเซา เขาก็ แซว ๆเว้าละอาทอนทั้งสอน ใหญ่ จริงแหล่ว คือดัง บุบ่นขึ้นทางพื้นแผ่นดิน นั่นดาย เลยเล่า เป็นเมืองกว้างกำแพงหินล้อมไขว่ เสียนั่น คือดัง คนสร้างไว้มาแท้แต่บุฮาน นั่นดาย แต่นั่น ราชาเจ้าทงเมืองตรัสพระโอษฐ์ โผดให้ขุนแต่งไปแท้สู่เมือง ฝูงหมู่ หัวเมืองขึ้นพันเมืองให้มาฮีบ ให้สู ฮีบขี่ม้าไปแท้เที่ยวเปิง กับทั้ง เมืองใหญ่กว้างตะกะสีลาบาบ่าว สูจง บอกข่าวให้มาแท้อย่านาน นั่นดาย ขุนสั่งแล้วเขาฮีบเฮ็วไป หลายวันคืนฮอดเมืองไกลกว้าง แต่นั่น หัวเมืองฮู้เฮ็วพลันตกแต่ง พาไพร่น้อยเดินดั้นดุ่งไว ไย ๆ ย้ายกายฮอมภูฮอม ก็จิง เอากันเถิงสู่เมืองบ่หลอแท้ พระวีชาท้าวก็มาโฮมพร้อมพ่ำ กันแหล่ว แต่นั่น พระบาทเจ้าเมืองล้านต่อยเตือน บัดนี้ เฮาจักบาศรีท้าวจอมบุญหอยโข่ง จริงแหล่ว สูจง ตกแต่งห้างดาพร้อมสู่อัน นั่นเทิน พระกล่าวแล้วทั้งหลายแต่งบอละบวน ก็จิง ไปบาศรีพระยอด ธรรมบุญกว้าง ปิตตาพร้อมมาดาพ่อแม่ เสด็จพ่ำพร้อมลัวป้าสู่คน ขุนหลวงเฒ่าเสนาอามาตย์ พราหมณาพร้อมขุนเฒ่าหลั่งโฮม ฝูงหมู่ หัวเมืองพร้อมพลแพนสาวบ่าว พร้อมกัน ปบล่วงเข้าบาศรี เจ้าซว่าแซว

(แผ่นที่ 231) ฟังดู เสียงกลองฆ้องเนืองนันตีเสบ ฝูงเสบน้อยแคนได้ติงซอ มากแหล่ว แซว ๆ ฮ้องขับระบำนำปี่ ก็มี ลิงแล่นเต้นเลวยาดเอานาง ก็มี ยักษ์โขตีถีบกันกุมป้ำ เขาเคยหลิ่นหิงดี ตีแกว่ง ถีกแม่นแท้ชะเด็นกลิ้งชั่วไกล บางพ่องพ้อนทั้งฝูงไกวแกว่ง ก็มี กับทั้ง กาลอดบ้วงทั้งพ้อน ไต่หลัง แท้ดาย เขาช่างหลิ่นพากย์หนังสบสว่าน คือดัง คนตีกันยาดเลวเมืองบ้าน บางพ่อง เอา หัวล้านชนกันเสียงสนั่น ก็มี ฝูงหมู สาวบ่าวจื้นแท้ซว่าแซว แท้แหล่ว บางพ่อง นมยานให้เส็งกัน เต้นแล่น ก็มีดาย มันก็ เป็นโต่งต่วนคือเพี่ยงหมากบวบยาน นั่นแหล่ว บางพ่องพ้อมหอกง้าวทั้ง ดาบหลาวทวน ก็มี ลางคนตีกันชกมวยกุมป้ำ บางพ่อง ทำเสียหน้าแปงโสมเพศอ่อง ก็มี ฝูงหมู่ สาวเขี่ยข้างตาซ้ายก็บ่เหลียว แท้ดาย สาวจิง ติปากเว้าอ้ายบ่าวอย่าวางเฮียม แด่ท้อน มื้อนี้ ชายเหลือหลายข้อยก็กลัวพ่อซายแท้ เจ้าอย่า วางตัวข้อยยองตะวันตกต่ำ พี่ชายเฮ้ย คันหาก มีด อื้มคื้มเมือนำน้องส่งพะอวน แด่ท้อน สาวกล่าวแล้วมันฮีบเหลือดตามา มันฮีบ เอาสลายื่นสาวเลย เคี้ยว ก็จิง เดียงคำเว้าหยับมาหาอีพี่ อย่า อยู่ไกลข้อยอ้ายชายชิตั้นหยอกไย พี้แหล่ว

(แผ่นที่ 232) อันว่า สาวผู้นั้นมันอยากเลือกประการใด ก็ดี มันก็ จำชายโทนดุ่งไปหาเยี่ยม ไผจัก มือซูนต้องชายโถงว่าเมียเพิ่น สูเฮ้ย น้องคึง กูแท้แท้เอาผัวแล้วอย่าซูน แท้ดาย ไผหาก

ดันซูนแท้สิจับถวายพญาใหญ่ จิงตาย ไผจัก มาอยู่ใกล้สิเอาง้าวผ่าหัว แท้แหล่ว แต่นั่น สาวก็เบิ่งอิ่มแล้วติกล่าวว่าจมคึง พี่เฮ้ย ข้อยขอลาพี่ชายไปสักหน่อยมาหาเจ้า ดอกตาย สาวกล่าวแล้วมันฮีบว่าเออ ๆ น้องฮีบพลันไปฮีบมาอย่าช้า แท้ตาย มันกล่าวแล้วสาวเล่าเลยไป ชายก็ โยงเสียงใสว่าปีกนางองค์น้อง ฝูงหมู่ ชายฮามย้านเป็นเมียเขาคักแน่ จริงแหล่ว เขาก็ ยะหว่างให้สาวต้นออกไป แท้แหล่ว สาวก็ ตีใจแท้เลยเมือมีอยู่ สาวก็ ลิงอิ่มแล้วบ่มีเตื้องว่าอยากเห็นแท้ตาย มันท่อ เอาตัวลี้ชายโถงหลับหลีก หนีนั่น แต่นั่น เถิงค่ำแล้วชายโถงเยี่ยม ถ้าคอง ก็บ่เห็นสาวแท้มันเฮฮ่วนอยู่ ย้านแต่ ชายหอบอุ้มเอาได้ใส่กะแจ พี้เด้ ตั้งว่า หอมกลิ่นเจ้าเสมอดังสมเสพ แท้นา ดวงตากูอยู่ที่ใดเด้น้อง มันก็ ปองหาแท้ไปมาลวบล่ำ เห็นแต่ สาวส่ำน้อยไปไกลตั้งละโอง นั่นตาย แต่นั่น ราชาเจ้าเชิญบาบุญมาก

(แผ่นที่ 233) เข้าสู่หอน้ำโสดสรง แท้แหล่ว ทั้งแก่นแก้วสองอ่อนเทวี ฮดสรงศรีให้มีฤทธิ์กล้า ราชาพร้อมเทวีองค์แม่ สรงโสดแล้วลัวป้าเล่าสรง พญาสอนพร้อมพญาทอนสรงต่อ หัวเมืองเลยล่วงเข้าสรงเจ้าสู่พระองค์ หลวงแสนพร้อมหลวงจันขุนน้อยใหญ่ ก็สรง ทั้งไพร่ฟ้าสรงเจ้าสู่คนพาณีชาพร้อมทางไกลมาขายจ่าย เขาก็ สรงแจ่มเจ้าสู่คนแท้บ่หลอ นั่นตาย น้ำก็ ดูมากล้นไหลหลั่งทม ๆ ฝูงหมู่ หญิงชายเขาหอบขี้ตมใส่กันแท้ แต่นั่น สาวฮามฮ้องตายวายผีโพงป่า มาว่า เอาน้ำขุ่นขี้ตมกลั้วใส่ตู ดังนี้ สาวกล่าวแล้วซ้ำทั้งหอบเอาตมเหนียว เทียวไปมาหว่านตมใส่ชายน้อย ฝูงชายฮ้องเซาเขาอย่าถิ่มใส่กัน ตูจัก แบงไม้หลิ่มซำก้นให้ตาย แท้ตาย ชายกล่าวแล้วสาวหน้าหล่าปบคืน ฟังดู เสียงคนโฮแห่พระองค์ยวงย้าย สามเสด็จยั้งเทิงเม็งคำพอก ก็จิงจัดแจงเข้าพาขวัญเจ้าอยู่เลียน มีพาแก้วพาคำตั้วพ่าง พาเงินยางฮ้อขันเบื้อกาบบัว มากแหล่ว ก็จิง จำลั่นฆ้องเก้าบาดเป็นบท ทั้งหลายซ่าสู่คนเลยแล้ว พราหมณาแก้วมุงคุณผู้สลาด ก้มขาบแล้วพรแก้วอ่านถวายศรีศรี สิทธิมังคละล้วนไชโยแซ็งซ่ม จริงเทิน เตชะ ดีขนาดล้ำเขาฆ่าค่าวชาม นั่นเทิน เชิญเจ้ามาสืบสร้างเมืองพะลานล้ำยิ่ง จริงเทิน ลือทั่วเท่าแดนกว้างอ่อนโยม แต่ท้อน

(แผ่นที่ 234) ทุกทอบท้าวแดนอื่นทางไกล ก็ดี ขอให้ไหลนองมาดังทรายไหลแล้ง จัดแจงได้ของคามมาถวายบาท บ่อาจไฮ้แฮล้ำสู่แนว นั่นเทิน อย่าได้ เดืองแดนด้วยสันใดจักสิ่ง จริงเทิน อันว่า เมียมิ่งเหง้าเทียมเจ้าอย่าไกล แท้ตาย ให้พระ มีหน่อเชื้อชายสืบเมืองแทน ทั้ง บุตรีหญิงมิ่งเมืองแทนเชื้อ อายุ วัตถะโกให้ยืนยาวยศยิ่ง จริงเทิน วรรณะ วัตถะโกพร้อมคึงเจ้าส่องงาม จริงแหล่ว สิริ วัตถะโกตัวองค์ให้ใสส่อง จริงแหล่ว สุข วัตถะโกยิ่งล้ำสำบายสร้างอยู่กะเสิม

แด่ท้อน ขอให้ ผูงไพร่น้อยสนุกฮ่วมสมภาร แด่ท้อน อย่าได้ มีมารมาเบียดเบียนสบายสร้าง พราหมณ์ ก็กล่าวพร้อมแล้วบอละบวนก้มขาบ แต่นั่น พระพ่อเจ้าจิงบายฝ้ายผูกแขน ทั้ง พระแม่เจ้าไหมคำเคียนแล้ว ก็จิง ซ่าสามทีเล่าตียังม้อง ตามบูฮานเฒ่าตีไปเก้าบาด แต่นั่น ผูงพาดม้องกลองแก้วเสบพระองค์ ดูสนั่นก้องม้องต่อยตีดัง มากแหล่ว ก็หาก แจ้วเสียงอ่อนเพลงจีจ้อย สอยวอยหน้าผูงสาวลิงบ่าว ย่าว ๆ ให้คึดเถิงชู้ผู้ตาย แท้ตาย พระก็ วางเขาหลิ่นตามใจเท่าคำ เขาก็ ทำสู่ชั้นเคยหลิ่นต่างกัน นั่นแหล่ว อันว่า หัวเมืองขึ้นสองพันพญาใหญ่ ก็ดี เขาหลิ่นเรื่องเพงไค่ต่างกัน ต่างคน ต่างช่างหลิ่นหาไปหลายอย่าง อันว่า กลองแลม้องตีต้องบ่ถืกกัน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 235) ก็หาก ดูม่วนเม็งสาวบ่าวแซว ๆ มากแหล่ว บ่มี ไผคราง เจ็บแสบทวง จริงแท้ เขาก็ งันจอมเจ้าเดือนปายมีมาก ผูงบ่าวเฒ่าหงวนฮู้สู่คน แท้แหล่ว แต่นั่น หัวเมืองขึ้นสองพันพระองค์ใหญ่ พร้อมกัน มาขาบไหว้จอมเจ้าต่อนบุญ มีดอกไม้เทียนธูปทูลถวาย ขอลาเมือสู่เมืองบายบ้าน แต่นั่น จอมบุญเจ้าต้านดอมหัวเมืองพญาใหญ่ ให้อยู่ตั้งธรรมพระเจ้าใส่ใจนั่นเน้อ เป็นพญาสร้างทงเมืองตุ้มไพร่ อย่าได้ ปากกล่าวต้านคำฮ้ายใส่เขา แท้ตาย ให้ฮัก ผูงไพร่น้อยปานลูกดึงตน นั่นเทิน ไผหาก มีโทษาโทษมีจิงเอาเว้า เขาหาก หายโพยแล้วให้แพงเขาเสมอเก่า อย่าได้ หงำหงึดไว้เขาย้านสั่นสาย แท้ตาย อันหนึ่ง อย่าหลิ่นชู้เมียเพิ่นผัวแพง แท้ตาย กับทั้งปากกล่าวต้านให้เป็นแน่มีสัตย์ อย่าได้ ตัวะลวงพ่างบ่ดีเวรต้อง ให้ฮัก ผูงพี่น้องเชื้อเผ่าพงศ์พันธุ์นั่นตาย ไผหาก ผิดคองเมืองให้จาอย่าฮ้าย สมพอดีเขานั่นก็ตีเสียจิงโผด โทษเขา มีแลน้อยเอาแล้วให้ฮักแพง นั่นเน้อ เป็นพญานี้หาไผจักเอาโทษ บ่มีตาย มีแต่ อินทร์อยู่ฟ้าเทวดานั่นสิให้โพยแท้แหล่ว บัดนี้ เฮาสอนให้ผูงหัวเมืองจำจื่อ เอาเทิน อย่าได้ เกินฮีตเฒ่าคองเจ้าแต่บุฮาน นั่นตาย

(แผ่นที่ 236) พระกล่าวแล้วเต้าแก้วใหญ่คันที เอาฮดสรงหมู่พญาทั้งค่าย กับทั้ง พลแพนพร้อมเสนาน้อยใหญ่ ช้างแลม้าฮดแท้บ่หลอ ก็จิง เป็นฮูบเนื้อโสมหนุ่มทั้งมวล ก็บ่ มีไผยังเฒ่าชราจริงแท้ มีแต่ โสมงามล้นทั้งมวลพลไพร่ ช้างแลม้างามละห้อยดังเขียน แท้แหล่ว พระก็ ฮดสรงแล้วจิงกูนาผายโผด หัวเมือง ลาจากเจ้าเมือบ้านซว่าแซว ลางชายเต้นชูหญิงลวดอยู่ ก็มี หญิงแล่นเต้นดอมชายเต้นมากหลาย นั่นตาย ลางชายไห้น้ำตาไหลย้อยหยั่ง ก็มี คันว่า แม่บ่เฒ่าบ่เมือแท้เที่ยงจริง นั่นแหล่ว ก็หาก แซว ๆ เต้าสาวบ่าวจากัน นั่นตาย บักตูหลวงออกเมืองยามเช้าวอย ๆ ข้ามนาขวางท่งใหญ่ ผูงไพร่พร้อมไปเช้าบ่เซา กาเว้าฮ้องโตเฮ้ย ๆ หาคู่ ชายก็คึดฮอด

ชู้แดดิ้นเถิกหงาย ทรายทวงเต้นตามกันเป็นคู่ ชายวู่ฮ้อนคึดเถิงชู้เมื่อชม ทม ๆ เต้นงัวควายโอง ละมั่ง ฝูงหมู่ ชายดั่งแค้นหาชู้สูคน แท้แหล่ว พังดู ฝูงแงวฮ้องจับคอนเสียงว่อน คึดฮอดน้องตอน เต้นตื่นใจ ก็หาก กายหลายบ้านคาเมบ้านนอก เลยฮอดบ้านเมืองแท้สู่พญา เมียแลลูกเต้าเห็นพ่อ ทั้งผัวขวัญ โสมงามเหลือเล่าลืมดวงหน้า ผัว สูลูขึ้นเมือเฮือนป้ายนั่ง เมียบ่ช้าถามต้านว่าอีอาว ธุระเจ้ามีสิ่งสันใด เชิญอาวไขต่อเฮียมอย่าช้า แต่นั่น ผัวกล่าวต้านจาต่อ เมียขวัญ

(แผ่นที่ 237) สังว่า มาหลงจิตเล่าลืมดวงหน้า นี้เด ข้อยนี้ พ่ออีน้อยฮัดแทบเทียมอก อยู่ตาย สังมา มายใจหลงล่าลืมตาหน้า ผัวกล่าวแล้วเมียชื่นชมบาน มันคนิงในใจว่าบ่หนีไกลช้าง แต่ก่อน ตั้งขี้ล้ายหน้าผากสวด ดังโม อยู่นา พ่อแม่ จำกูเอาก็บ่ขืนคำได้ กูก็ ผิหนีฮ้างวันคืนเช้าค่ำ จริงนา มันก็ ไปห่านี้คองแท้ว่าชิตาย นั่นดาย บัดนี้ มันบ่ตายแท้โสมงามยวดยิ่ง จริงแหล่วมันจัก ตีด่าป้อย ท่อใดแท้ก็บ่วาง ได้แหล่ว มันกล่าวแล้วตกแต่งบัวละบัด คือดัง เทวีบัวพระยอดเมืองอยู่ทงบ้าน เลยลวด เป็นควานแท้เมืองแสนผู้สุดขาด จริงแหล่ว เข้าของ มีมากล้นทานสร้างแต่บุญ นั่นดาย พังเอาท่อน ผู้หญิงน้อยใหญ่ พังท้อน บัวละบัดผัวชอบห้องคองพระเจ้า ก็หากดี พี้ดาย ไผบ่ กายคำเฒ่าบูฮานสอนสั่ง มานั่น บุญก็ นำส่งยู้เฮือนย้าวก็ฮุ่งเฮือง แท้ดาย อันว่า ผัวเมียนี้ให้เอา ใจเข้าฮ่อม กันดาย อย่าได้ ผิดแผกถ้อยคำกล้าใส่กัน นั่นดาย บัดนี้ จักกล่าวต้านท้าวชื่อพะวีชา ก่อนแหล่ว ยังประสงค์ดอมนาดพะนางหกน้อย ก็จิง ไปหาเฒ่าหลวงแสนขุนหมื่น ขึ้นขาบไหว้พญา เจ้าพ่อนาง ขอฮ้อยปองทูลพระบาทบาบุญ ขอหกนาง พ่างเพาเทียมข้าง แต่นั่น ราชาพร้อมเสนา เฒ่าแก่ ทั้งทอนท้าววีชานั่นหลั่งไป เทียนคำพร้อมเทียนเงินฮ้อยคู่ หลุด ๆ เข้ามะโลงกว้างคั่งนอง ขันดอกไม้เลียนอยู่เป็นถัน

(แผ่นที่ 238) อันว่าแสนหลวงหลายหมูบลงเป็นถ้วน แต่นั่น หลวงแสนก้มวันทาทูลพระบาท ข้าก็ ขอขาบเท้าจอมเจ้าอยู่หัว อันว่า ตัวบาท้าวพระวีชาเป็นไพร่ คึดอยากได้นางน้อยแทบเทียม พระเฮ้ย ก็จิง มีดอกไม้ทั้งประธูปเทียนคำ นำถวายเถิงให้พระองค์กูนาเลี้ยง สุดแต่ จอมหัวเจ้า จักกูนาผายโผด ตรัสพระโอษฐ์ได้สุขย้อนก็จิงเป็น พระเฮ้ย ขุนก็ ทูลหมดข้อเลยเล่าหมอบอยู่ แต่นั่น พระกล่าวต้านบ่ห้ามช่างบา นั่นเทิ้น ท่อว่า ฝูงเขานี้เป็นคนเหิงสาเพิ่น จริงดาย ชาดที่ ควายเขาซองกอมงามค้อมก่อง สันนั่น มันบ่ มีต่าวชี้เมือฟ้าดังเทียน นั่นดาย กลัวแต่ เขาสับส่อ ฝูงสมน้อยหนุ่ม เจ้าอย่า ได้เชื่อถ้อยเขาเว้าสิ่งใด นั่นดาย เจ้าหากรับ หมู่นี้ได้เฮาบ่ว่าสันใด ดอกนา คันยัง สงสัยจิตอย่าเอาเขาท่อน พระกล่าวแล้ววีชาขาบยอมือ สุดแต่ ภูมีผายโผดตนตัว

ข้า พระวีชาท้าวเลยทูลลาบาท เมือสู่ห้องเมืองบ้านอยู่กะเสิมแท้แหล่ว ก็จิง เอานาดน้อยหกนาง เป็นเมียมิ่ง ก็จิง หายคำเหงาโศกตรอมคำเศร้า อยู่สบายเจ้าหกนางน้องพี่ จริงแหล่ว อยู่ท่าง ตกแต่งสร้างบุญกว้างอยู่กะเสิม แท้แหล่ว กาละดูตั้งขารปีใหม่มานั่น คำแลตื้อถวายเจ้าสู่ปี แท้แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวเถิงพระบาทบุญมี ก่อนแหล่ว พระก็ สนเทจิตติ่งตองบ่มีแล้ว

(แผ่นที่ 239) เมือจัก ทงเสวยสร้างเมืองพะลานดอมพระแม่ นางนี้ พ่อแม่เจ้าทางพุ้นโอ่ยหา แท้ดาย เมื่อจัก ไปสมสร้างจำบาเมืองพ่อแม่ ตนนั่น พ่อแม่เจ้าทางนี้ก็อ่าวเถิง แท้แหล่ว บัดนี้ ควรกูไปสมสร้างเมืองหลวงกลางเคิง จริงเทิน เที่ยวไป หยามข้างพุ้นมาพี้ก็บ่ไกล แท้ดาย ท้าว ก็ คึดฮ่ำแล้วจิงทันท่านพญาสอน ทั้งพญาทอนฮีบมาทูลไหว้ พระจิง วาจาต้านมีคำบนบอก เขือจิง คึดฮ้อยป้องเฮาท่อนเทียวเปือง ท่านเฮ้ย ให้เขือ ไปสร้างบ้านเมืองใหญ่แคมชล นั่นเน้อ เมืองนั่น ทางยาวสามหมื่นวาเถิงด้าว อันว่า ลางกว้างได้สองหมื่นวาดี ให้มี หอโฮงเต็มวัดวาสิมกว้าง แท้ดาย สันใดดีให้สองเขือตกแต่ง จริงเทิน พระกล่าวแล้วสอนทอนเลิกลาไป ทะยานตนยันล่วง ไบ่มีช้า ก็จิง เถิงก้ำกลางทางพอเคิง ที่นั่น เป็นแม่น้ำวังกว้างหาดทราย แท้แหล่ว เป็นขงกว้าง คือซะเพาคูณยิ่ง จริงแหล่วก็หาก ดูฮาบเกี้ยงเพียงพื้นฝั่งเนิน แท้ดาย แต่นั่น พญาสอนพร้อมพญา ทอนมนตร์เป่า ไปแหล่วก็จิง ซ้ำเขือกขึ้นมีซ้ำฮุ่งเฮือง ก็บ่ ฮู้ที่เว้าทุกสิ่งพันอัน แท้แหล่ว กุดซะโล หลายอยู่โฮงพอล้านแล แลตัวมีควาญป้อนมาทอมฮ้อยหนึ่ง เขาหมู่นี้สานกล้าฆ่าบ่ตาย แท้ดาย ช้าง นั่น ขาวแดงสิ้วสีนิลดอกใหญ่ ก็มี

(แผ่นที่ 240) มีใหญ่กว้างงวงขึ้นโต่งเสมอ แท้ดาย ตัวเมียพร้อมพรายซะดองงาหลอด ก็มี สิบ ศอกแท้สูงล้นพ้นประมาณ แท้ดาย มีทั้งม้าพลละหกพอหมื่น หื่น ๆ ฮ้องเขาย้องอยู่โฮง อันว่า คน ปั่วนั่นแลดั่วมี ฮ้อยหนึ่ง เขาเหล่านี้ประสงค์มาแต่ไกล แท้ดาย อันหนึ่ง นาวาล้นลำยาวเฮือใหญ่ ใส่ถ่วงโฮงกว้างยืดยาว บางพ่อง ซาววาแท้สามสิบวาก็มีมาก คนอยู่เผ้าหกพันแท้ผู้ดี นั่นดาย เขาฝูงนี้พายเฮือดีขนาด สิบคนเขาสิต่อฮ้อยเฮาแท้บ่กลัว มั่นดาย กำแพงเวียงอ้อมหินแลงทั้งแท่ง น้ำแวดล้อมเวียงกว้างส่องงาม น้ำมอกน้อยน้ำมอกใหญ่หวายหลาง ก็มี ตีนกาสุบสู่ลำเลียนไว้ ก็บ่ มีคำเว้ามีไปทุกอย่าง เฮาเฮ้ย มีทั้ง ลาดใหญ่ตั้งแคมน้ำชั่วตา มีทั้ง กลองแลฆ้องอันเนกเหลือ หลาย แท้ดาย ฝูงเฮือนคนสู่อันก็มีพร้อม อันว่า ปักตูกว้างไขทวารทั้งแปด จริงแหล่ว คนแวดล้อม ปักตูกว้างอยู่ฮักษา แท้ดาย ก็หาก บอละบวนแล้วพันอันทุกสิ่ง ขาจิง เมือขอบท้าวบุญกว้างยอดชาย เผือขา ไปสร้างบ้านเมืองใหญ่บอละบวน พระเฮ้ย เชิญจอมหัวไปอยู่ทงเสวยสร้าง แต่นั่น จอมบุญ

เจ้าขานคำสองอ่อน เขือฮ้อยป้องก็ดีแท้เที่ยงจริง ท่านเฮ้ย แต่นั่น จอมบุญเจ้าเสด็จลงผาสาท ยัวละยาดย้ายไปเฝ้าพ่อพญา

(แผ่นที่ 241) พระจิง ก้อยกล่าวต้านนบพ่อพญาเมือง ตามความมีสู่อันทูลไหว้ แต่นั่น ปิตตาไท้ มาดาพ่อแม่ ชมชื่นต้านดีแล้วชอบใจ พ่อแหล่ว อันว่า จำบาพุ้นก็เป็นเมืองพ่อแม่ บาดาย ก้ำฝ่ายพี้ ก็เมืองท้าวดั่งเดียว พ่อแหล่ว บ่กว่าเจ้าจักลิงล่ำสองเมือง พ่อท้อน อันว่า สองเมืองคองเพิ่งบุญ บาท้าว พ่อดาย เจ้าจง หายามได้วันดีจิงย้ายออก อันหนึ่ง พ่อแม่เฒ่าไปนำเจ้าส่งเถิง พุ้นแหล่ว อันหนึ่ง ควรเฮาตกแต่งใช้ไปข่าวจำบาที่พุ้น หลอนว่า ราชาพระอยากหุ้มเห็นหน้า พระจัก พาพล ย้ายมาหยามก็ตามช่าง จริงแหล่ว พระจัก ตกแต่งท้าวเพีย น้อยก็ช่างองค์ นั่นแหล่ว ปิตตากล่าว แล้วท้าวขาบแขขาน ก็หาก สมควรคือตังพระองค์จาต้านขาจัก จำสอนพร้อมทั้งทอนไปฮีบ จริง แหล่ว เถิงพระ พ่อแม่พุ้นขาบหลองให้สู่อัน นั่นดาย พระกล่าวแล้วเอิ้นใส่พญาสอน ทั้งพญาทอน เขามาปะนมไหว้ บาจิง ไขกลอนแจ้งมีคำบนบอก เขือหาก ไปฮอดแล้วเชิญเจ้าฮีบมา แท้ดาย เขือจง คืนมายั้งนีมิตรใหญ่เมืองเฮา นั่นเน้อ ยังจัก สองสามวันชิดุ่งไปบ่มีช้า ท้าวกล่าวแล้วขา ฮีบมีขืน ทะยานเวหาเผ่นพะโยมควงฟ้า ขาก็ แกมเมฆกุ้มม้วมืดบังบด ทะยานแกมลมหมอกขาว เขียวสิ้ว ดูนานได้หกวันจิงฮอด ลงจอด ผาสาทกว้างทอนท้าวแห่งเชา นั่นดาย

(แผ่นที่ 242) วะเมื่อยแล้วขาฮีบลงไป เถิงโฮงหลวงขึ้นขาบทูลพญาเจ้า สองก็ ไขกลอนต้าน ดอมพญาทุกสิ่ง จริงแหล่ว แต่นั่น พญาใหญ่เจ้าดีเนื้อชื่นใจ แท้แหล่ว อันว่า พระแม่เจ้าเทวีแม่ ก็ดี ชมชื่นแท้ปานได้ขึ้นยอดสวรรค์ นั่นแหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าปานคอนยศใหญ่ ฮีบแต่งใช้ทันท้าว สู่เมือง ไหลหลั่งล้นเดียละดาษพลแพน เถิงยามดีพระจิงลีลาย้าย ราชาเจ้าปิตตาองค์พ่อ เสด็จ ทงฮดคำแก่ไปมีช้า ฝูงหมู่ ลัวอาป้าตานายน้องพี่ ขวี่ฮดแก้วเทียมม้าล่วงไป มากแหล่ว ขุนใหญ่ล้น ขึ้นขวี่อาชะไนย พลหลวงหลายหลั่งไปยีย้าย สาวฮามพร้อมทั้งหลายบ่าวโถง แท้แหล่ว ไผก็ ชิง ไปแท้อยากเห็นเมืองนิมิตรใหญ่ จริงแหล่ว เขาก็ ไหลหลั่งเท้าปักตูกว้างออกไป มากแหล่ว พล แลม้าย้ายย่างตามทาง ลิงเห็น หมาไนปบไล่กวางโตนเต้น เห็นทั้งไม้เลียนคอแกมกิ่ง พุ้นเย้อ ดอกซะมั่งน้อยแกมต้น จ่อบาน ขีกสะเดือเกี้ยงพวงพ่อวงพีหลาย กับทั้ง ปาปีเหนิดมีหลายต้น ตุม ตั้งต้องไพเพิ่งหมี่ม่วง ก็มี ฝูงเหนิดเหน้าทั้งเป้าเวอบ่าว สาวเล่าดิ้นแล่นออกสบ ๆ ฝูงคนชาย แล่นบายมาลาแก้ว ชายเอาแล้วสาวเห็นชุดใส่ จับดอกไม้เอาได้แล่นหนี แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 243) แต่นั่น ชายเอาสองมือค้ำอย่าลืมเฮา แท้ตาย คุณเฮา เอามาลาแบ่งปุนปันให้นั่นตาย ชายกล่าวแล้วสาวเล่าเลยจา ตั้งบ่ มีคุณสังท่อขี้ยุงทั้งฮื้น นั่นตาย อันว่า คุณของข้อยแต่ภายหลังเหลือแหล่ จริงตาย ปีกายเจ้าขวี่ช้างบักคุณน้อยเข้าป่ากลอย นั่นเด เจ้านี้ เห็นแก่ใกล้ม้กง่ายเลยลืม แท้นอ เจ้านี้ เป็นชายสังแต่ฮู้ลืมคุณข้อย สาวก็ จาระจาต้านหาชายแจด ๆ สันนั่นฝูงชาย เล่าฮ้องปีกายนั่นก็ท่อกัน แล้วเด สาวบ่าวต้านสวยเสียดตอแยกันมาก แต่นั่น ขุนหลวงเตือนเดินดุ่งำบเมือหน้า ไป ๆ ท่อนสูเฮ้ยฮีบย่าง อันว่า แดดแห่งฮ้อนไปท่อนย่างเปิง สาวบ่าวฟ้าวเดินดุ่งตามทาง ก็หาก ดูงามสุดฮาบเพียงทางกว้าง หลายวันได้หลายคืนคาวทีบ สุริโยลับเขาเพียงพร้อมพำเขา ศาลากว้างหลายหลังจำน้ำใหญ่ พลพักพร้อมนอนฮั่นสว่างแคน แท้แหล่ว คันฮุ้งแล้วม้องบ่าวตีไป กับทั้ง กลองชะบัดไชคืนเค้งตีย้าย บัดนี้ จักกล่าวเถิงบาไท้ท้าวจอมบุญองอาจก่อนแหล่ว ทั้ง พระบาทเจ้าพะลานกว้างไพร่พล หยับ ๆ ย้าย กายปักตูขงใหญ่ สาวบ่าวพร้อมแหนเจ้าออกเมือง บาบุญ ขึ้นฮอดแล้วม้าแก่เทียมไป เทวี ทั้งสองนางทงฮดคำตามท้าว ก็หากหลุด ๆ ย้ายตามทางกว้างใหญ่ หอมดอกไม้โฮยเฮ้าฮวงหอม มาแหล่ว

(แผ่นที่ 244) สาวก็เก็บดอกไม้ทัดเกศสบหู ชายก็ชูจับกอดเอาในเกล้า ก็หาก แซว ๆ เว้าฝูงสาวยาดดอก กันนั่น ขุนหลวง เลยลั่นม้องกลองพร้อมบ่าวไป แท้แหล่ว ก็หาก หลายวันได้หลายคืนสิบห้าค่ำ ก็จิง เถิงแห่งห้องเมืองกว้างเล่าเขา พระบาทเจ้าเสด็จสู่มะโลงหลวง เงินตีเป็นแผ่นกระดานปูพื้น ผาคำล้วนหลังคาค่าแก้วแผ่น มุงลวดไว้กะดิงแก้วเลี่ยนแขวน พญาพ่อเจ้าเขาจอดศาลาหลวง ทองแดงตีลาดปูทางพื้น ขุนหลวงพร้อมเขาหอหลังใหญ่ ตามแต่ไผซอกได้เขาแท้บ่ขีน แต่นั่น ท้าวฮอดแล้วพวกไพร่เขาเย็น ปิตตาเมืองจำปาก็หลั่งมาปานน้ำเสียงกลองม้องตีมาดีดื่น หื่น ๆ ม้าหาญห้าวแห่นเนือง บ่ฮู้ กี่หมื่นชั้นสาวบ่าวเหลือหลาย ถือสะใบขาวมุ่ยเหลืองแกมสิ้วเลียงอึงเท่าดุงบนอีอีด ม้าแหนฮ้องเสียงคนเว้าพ่องโฮ แท้แหล่ว พญาใหญ่เจ้าองค์เอกจำปาพาพลไหลเข้าไปปักตูกว้าง ก็จิง ไปเขายั้งศาลาหลังใหญ่ ขุนไพร่พร้อมเขาแท้สู่คน อาชะไนยม้าปตอานลดเครื่อง เลยเล่าแล้วลงล้างอาบสี แท้แหล่ว อันว่าเมืองใหญ่กว้างสามหมื่นวาปาย มีแต่พลแพนหลายอยู่เต็มเหลือล้น แต่นั่น สองพญาเจ้าทงเมืองพระองค์พ่อ ทั้งแม่เจ้าสองก้ำทักกันแท้แหล่ว เฮานี้ปานได้เกิดก้ำสวรรค์โลกเมืองพรหมนั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 245) เฮาก็ ครองคำสุขเพิ่งบาบุญกว้าง อันว่า สองเมืองนี้เอาบาเป็นช่าง จริงแหล่ว หนักเบา สุดแต่ท้าวสิพาสร้างแต่งแปง นั่นแหล่ว สองพระเจ้ายินดีชมชื่น ปานด้ง สู่ห้องเมืองฟ้า บ่อนบระสงค์ นั่นแหล่ว แต่นั่น วันดีได้อุตตะมังไชยะโชค บาศรีพระแผ่นหล้าลือล้ำให้นั่งเมือง มีหมู่พาทองแก้วพาคำเลียนพ่าง พาเงินยางด้วงเลียนไว้อาเนกนอก สองกะโตกนั่นลาดเกียนปูปิด ปิตตาทั้งมาดาหลั่งโฮมมะโลงกว้าง ปัวนางล้นเหลือหลายอนันเนก ผูงพี่น้องสองก้ำมากมูน แท้ตาย บ่ฮู้ กี่ติ้วตื้อคนหลั่งบาศรี เขาก็ ยินดีชมอยากเห็นสามเจ้า แต่นั่น ปิตตาพร้อมพราหมณาเชื้อบาท สรงโสดล้างลินแก้วกลิ่นหอม พระบาททั้าวทั้งสองนาดนางคาน ลีลาไปหอสร้างพ่อพญาสรงน้ำ ขุนหลวงพร้อมหัวเมืองสรงอ่อน กับทั้ง ผูงพี่น้องสรงเจ้าสู่คน แท้แหล่ว ทั้งไพร่น้อยสาวบ่าวพานีชา ชาวสะเภาเขาก็ลงสรงเจ้า ซ้ำแม่น สังขารขึ้นปีเดือนขว้ามล่วง มานั่น บ่ว่า สาวบ่าวเฒ่าสะเภา นั่นก็เปียกอืน มากแหล่ว สาวก็ เอาขี้ตมได้ไปเปอะกะดึงผูงหม่อมบ่าว เขาจิง ปมแล่นเต้นทั้งด่า ว่าชิโจม นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 246) สาวซ้ำ เอาหมิ่นหม้อถิ่มใส่ไทขาเหน็บ เลยลวด ดำทั้งดึงต่อมาเดี๋ยวนี้ สาวก็ เอาปูนถิ่มทาดึงผูงแขก เขาจิง ขาวสีบเชื้อมาแท้ก็เพื่อปูน นั่นตาย สาวซ้ำ เอาน้ำหมึกแต้มไล่ ลวดทาขา ผูงบ่าว ทั้งกูลาม่านยวนจิงดำปี้ สาวซ้ำ เอามันยางได้ทาหัวเจ็กใหญ่ สาวก็ยังจ่ง ไว้จอมขวัญแท้บ่หลาย แต่นั่น เจ็กฮุดฮ้ายเอาน้ำไล้ถูกกู ก็หาก ถูกถูหลายนับเมืองสิงสังเข้า เจ็กจิง ลวาดสาวแท้ฮีบแถเกสากูด เจ็กก็ ยังจ่งไว้จอมขวัญนั่นบ่หลาย นั่นตาย เจ็กก็ เยอยมไว้ คันบ่ยาวเอาไม้ต่อ จริงตาย ก็หาก ตามต่อเท่าเดี๋ยวนี้เที่ยงจริง แท้แหล่ว ฟังดู ผูงสาวฮ้องชาย บายตมใส่ พุ้นเย้อ ชายเล่าฮ้องสาวจับได้กะเตี่ยวดึง ชายก็ มัวเมาคั้นของโตมือมูบอยู่ ปากเล่า ฮ้องหาแท้เพื่อนผูง แต่นั่น ผูงชายเข้ามาหลายกุมยาด สองมือ กอดขี้แฮ้สาวน้อยแก่หนี แท้แหล่ว แต่นั่น ชายก็เห็นงามแท้ทางดังมันก็หอมกลิ่น ตาชาย เลยกะด้างทางมือสวานฮัดฮิง สาวก็ ฮ้องบ่ ได้ดิ้นด่าวคือชิตาย แต่นั่น ผูงหญิงโถงแล่นโชมเอาได้ เขาก็ มัวเมาคั้นกุมกันเสียงสนั่น ผูงหมู่ เฒ่าแก่พร้อมเห็นเขาแล้วเล่าหัว นั่นตาย เขาก็ แซว ๆ เต้นตมทาเลยแล่น สาวก็ ล้มก่อนแล้ว ชายเลยล้มอะหนีบเต็ง แท้ตาย บางพ่อง สาวจับได้กะเตี่ยวผ้าปบหนี ก็มี แซว ๆหัวทั่วเมืองดังอึ้ง

(แผ่นที่ 247) แต่นั่น หญิงโถงพร้อมคำฮางแม่ฮ้างแก่ ทั้งแม่หม้ายผัวตายแท้แต่เหิง เขาก็ เกาะ สาวน้อยสาวฮามสาวใหญ่ ได้มากล้นพากันหลิ่นต่อชาย แต่นั่น ชายโถงพร้อมชายโทนพ่อฮ้างแก่ ทั้งพ่อหม้ายมาพร้อมพ่ำหลาย เกาะเอา ผูงบ่าวน้อยชายฮามบ่าวแก่ ทั้งบ่าวเฒ่าประสงค์ตั้งต่อสาว

แท้แหล่ว พังดู เสียงโฮเนืองผูงหญิงคือกีก่าง ทั้งผูง ชายเล่าฮ้องคือช้างแลเสือ นั่นแหล่ว เขาก็ ปนเบือแท้สบกันบานเม่า พากหนึ่ง คือนกแอ่นแฮ้วบินเจ้ยเจิดผน นั่นแหล่ว แต่นั่น ฮดสรง ท้าวบอละบวนเสด็จด่วน กองแลฆ้องสวนไลห้อปี่แก แห่สามเจ้าเสด็จสู่หอคำ เถิงเม็งหลวงนั่ง ลงเลียนอ้อม เทียนตามไต้ติดพาแสงฮุ่ง เลยลั่นฆ้องเถิงเก้าก็จิงเซา

(แผ่นที่ 248) พราหมณ์เข้าใกล้นบนอบสามที มีพรดีส่งถวายจอมเจ้า ผูงหมู่ คนฟังพร้อมฟังดูสงัด อยู่ แต่นั่น พราหมณ์ผู้เฒ่ายอนิ้วส่งพร

หมดบทแล้วฉันสลาเสียก่อน คำเฮ้ย อ้ายก็ เคี้ยวหมากแล้วตีเนื้อจิงเขียน พี่แหล่ว สีสุมังคะลังล้วนโพยภัยอย่าบังเบียด มารอย่าเคียดแก่เจ้าผองเท่าสู่นีพาน อายุวัตถะโกให้ยืนยาว ยศยิ่ง จริงเทิน จิงให้สามแจ่มเจ้าอย่าช้ายค่นคอน ใน ซะนอนเจ้าให้เป็นบานศิลาเอก อันว่า สุดม่านกั้งให้ปานแก้วหน่วยคุณ แด่ท้อน อันหนึ่ง ผมเกศเจ้าให้ดำอยู่เสมอนิล นั่นเทิน จงให้ดำ อยู่ปี้อย่าเซช้ายค่นคอน อันหนึ่ง กาโยเจ้าให้ใสงามเกลี้ยงปอด อย่าให้ หุบเหี่ยวฮ้ายคึงเฒ่าสิ่งใด พระเฮ้ย อันหนึ่ง คำหันดำแฮงเจ้าเสมอหลังของเก่า จริงตาย อายุ เถิงหมื่นได้ปีแล้วก็อย่าแคน ข้อยน้อยเน้อ อันหนึ่ง นะทะลุเส้นเอ็นหลวงทั้งน้อยใหญ่ ก็ดีนั่น อย่าได้ สักจ่องน้าวพระองค์เจ้า เกี่ยวไย แท้ตาย ผะนั่น ก็ขอให้ผะไปทุกสิ่ง เวรา อย่าได้กั้วตัวเจ้าอยู่ดี แท้ตาย วะนั่น ให้วะไว้ โพยพญาธิบาบัง สะนั่น สะตามทำบาปเวรหายเสี่ยง ให้พระ ยืนยาวได้กินทานหลายสิ่ง จริงเทิน ขอให้ พระอย่าไฮ้ของล้นหลั่งมา บอละบวนพร้อมอาคเนย์ทะขีนใหญ่ ก็ดี ผูงหมู่เมืองฝ่ายนั่นให้มา น้อมส่วยของ แท้เน้อ

(แผ่นที่ 249) อันว่า หรดีพร้อมบัจสิมพาหยับใหญ่ ก็ดี ไหลเข้า มานบนอบถวายของให้มากหลาย แท้ตาย กับทั้ง อุดรช้างอีสานงัวใหญ่ ก็ดี เมืองฝ่ายนั่นพลันฟ่าวอ่อนโยม แด่ท้อน กับทั้ง แปดทีบ พร้อมแสนโกดจักรวาล ก็ดี ขอทาน เชิญมาลิงล้ำสามพระองค์เจ้า ทั้งชั้นฟ้าสิบหกยอดดวงดี ก็ดี ขอให้ สีลาเสด็จล่ำแยงพระองค์เจ้า แด่ท้อน พรหามณ์ก็ ถวายพรแล้ววันทาก้มขาบ เขาลั่นฆ้อง เถิงเก้าก็จิงเซา แต่นั่น ปิตตาพร้อมมาดาพ่อแม่ เอาไหมคำผูกค้องแขนท้าวพ่านาง ก็จิง ใส่ชื่อ ท้าวพระองค์อาจพญาจักร ยศศักดิ์แสงลือซาไปทั้งค่าย แต่นั่น พญาเมืองเจ้าทั้งสององค์พระพ่อ จัดแปง ครัวอยู่ตั้งเฮือนย้าวให้เต็ม แท้แหล่ว ขุนหมื่นพร้อมเสนดปะโลหิต ก็มี พราหมณาทั้งเฒ่า เมืองขุนท้าว ไผก็ ดีใจด้วยขันมาเนาอยู่ บ่มี ไผโศกเศร้าสังแท้ท่อไย นั่นตาย บางพ่องช้าง

ปะทุนแปงขนมา ก็มี บางพ่อง ควายเทียมเกวียนแก่มาลีล่าย บางพ่อง ขี่ฮดกว้างงัวแทบเทียมมา ก็มี บางพ่อง ทงอาชะไนยขวี่มานันพื้น บางพ่อง ขนครัวเข้าหาเฮือพายล่วงมากแหล่ว ก็หาก แซว ๆ เต้าเขาขนครัวขึ้นอยู่เฮือนนั่น อยู่ท่าง สาวบ่าวเต้าขนย้ายข่วงคี แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 250) อันว่า เจ็ดทางกว้างกลางเมืองเทียวท่อง ก็หาก เป็นไง่กุ้มควันกั้วทั่วเมือง แท้ตาย ทางบกนั่นพานีชาเมืองต่าง ก็มา ขายเยิงพร้อมไหมเส้นอเนกนอง แท้แหล่ว ลางพ่อง เป็นหมู่แท้งัวต่างมีหลาย เขาก็ ขายปุ้นยาหมากพลูแกมพร้าว ตาลหวานส้มทังย้านทั้งดั่ง ฝูงหมู่ โอตักน้ำขันเบื้อก็หากมี แท้ตาย อันว่า ทั้งแม่น้ำสะเภาหลั่งไหลมา อีหลุบทั้งกำปั่นไฟมาพร้อม ขายของลั่วแฮชางต่าง ๆ มีสู่พ่านของฮ้อใส่สะเภา มาตาย อยู่ทาง คนเทียวซื้อตามลาดกลางเมือง ก็หาก เนืองนันชายอูบเพ็งพงพื้น ฝูงหมู่ฮ้อจีนจามผาหลั่ง ก็ดี มอญแขกพร้อมเขมรนั่นสู่แนว แกวญวนพร้อมกุลาลาวส่วย ก็ดี เขามี ใจฮักเจ้าแปงย้าวอยู่ดอม แท้ตาย ก็หาก ข้าเขิกแท้เชง ชว่าลือไป แท้ตาย ฝูงหมู่ หัวเมืองตกต่างไกลก็มาไหว้ แต่นั่น พญาหลวงเจ้าเมืองพะลานยศใหญ่ ลาลุกเจ้าเขยเหง้าล่วงเมือ แท้แหล่ว อันว่า ปิตตาเจ้าจำปาองค์พ่อ ก็ดีนั่น ลาลูกเจ้าเมืองบ้านบ่นาน แท้แหล่ว สองเมือง ลาไปบ้านฝูงสาวฮามก็เอิ้นสั่ง อ้ายจัก หนีจากน้องบ่มีผู้อันชิชม แลน้อ เมือก็เมือท่อนเมือหาลูกอ่อนก็เมือท่อน ปานนี้ ยาอ่อมกั้วในส้วมมั่วชะนอน พุ้นแหล่ว เมือก็เมือท่อนชายชะเลผัวเพิ่น ก็เมือเทิ้น

(แผ่นที่ 251) อันว่า สาวซ้ำนี้ฮาวอ้ายชิแล่นกาย แท้แหล่ว อย่าได้ มาอยู่กั้วมักมากพาโลกิน ดังนั้น อันว่า คนเป็นโพงบ่อยากเห็นเสียแล้ว สาวก็ แซว ๆ ต้านจาชายสวยเสียด แม่นว่า สาวเบียดชู้ผู้เมื่อนั่นจากมัน แต่นั่น ฝูงชายต้านจาเสียงเอิ้นตอบ พี่จัก เมือกอดฝั้นเมียแก้วพระยอดนางก่อนแหล่ว เจ้าจง นอนอยู่แล้งชามพี่คืนมากล่อม เถิงสิบปีพี่ชิคืนมาซ้อน อย่าได้กินแกงส้มปลาผาท้องชิโข่ เสียดาย กับอย่า กินอึ่งเผ้าเดือนห้าก่อนฝน นั่นตาย สัตย์ปะสาเจ้าข้อย พันปีอย่าได้หล่าสาวเฮ้ย เสมนคอนขบปิ้นทะลายม้างก็อย่าลืม แท้ตาย เจ้าหาก เว้าปิ้นแป้อีเฮียมพี่ชิเจาะตา แท้ตาย ชายซ้ำ ประสงค์ฮ้องจาสาวเอิ้นกล่าว สาวเฮ้ย จงฮักษาตัวเบ้าอีเฮียมไว้ให้ดี พี่เน้อ อันหนึ่ง กกหนาวตั้งกลางเฮือนอันพี่ปลูก มานั่น อย่าให้ ไผหน่วงยื้อบายหลิ่นชิเน่าบูม พี้ตาย ชายกล่าวแล้วฮีบแล่นหนีเปือง แต่นั่น สาวเอิ้นจาว่าบักชายตายคว่ำ คันสู เมือฮอดบ้านโลกมีเกิดคะโนยไค นั่นเน้อ อันหนึ่ง ตวงต่วนให้เป็นชะต้วงโอยครางอยู่ในห้อง นั่นเน้อ ฝูงหมู่ สาวฮาม

เอิ้นชายบบไปหวั่ง ๆ ทั้งช้างม้าพลพร้อมดุ่งไป แท้แหล่ว กายโดกกว้างลงคุ่มแคมซ้ำ ทางขวาง สุดชั่วตาเต็มเยี่ยม หลายวันได้หลายคืนมีมาก ก็จิง เถิงแห่งห้องพลพร้อมเข้าเมือง

(แผ่นที่ 252) พญาใหญ่เจ้าทั้งแจ่มเทวี ก็ดี เถิงปรางคำอยู่ดีชำบายสร้าง ฝูงหมู่ ขุนหลวงขึ้นหา เฮือนลดเครื่อง คนพวกพร้อมเซายั้งสู่คน ช้างแลม้าขังคอกเต็มโฮง นายควาญปนเปลี่ยนกันทอม หญ้า ทวนยองไว้ในโฮงของเก่า ฝูงหมู่ตาวเหลือดไว้ในแล่งดังหลัง นั่นดาย อันว่า ดาบแลง้าว ไว้บ่อนเคยวาง นั่นดาย ลีลาวางโบกมันเอาไว้ อันว่า จำปาเจ้าพญาหลวงตนพ่อ ก็ดี ทั้งแม่เจ้า เถิงคุ้มผาสาทคำ แท้แหล่ว ก็หาก อยู่สบายสร้างกินทานทุกเช้าค่ำ จริงแหล่ว ฝูงหมู่ ชาวไพร่ น้อยสู่คนแท้หมั่นยืน แท้ดาย อย่างหลิ่นสาวบ่าวเข็ญในลงช่วง ชายหนุ่มน้อยถือแคนเข้าเป่าดัง เขาก็ ขับอิ่นอ้อยเว้าม่วนลำดี ลางชายอ่านโคลงอ่อยซู้ อยู่สบายแท้บ่มัวเมาผิดแผก กันแหล่ว คือ ดัง อ้ายแลน้องสายไส้แม่เดียว นั่นดาย อันว่า สุราเหล้าเขาบ่จาจักเทือ พระบาทเจ้าพะทาน ให้ป่าวเตือน แท้ดาย อันว่า จักกะใหญ่เจ้าทงเมืองนิมิตรใหญ่ ก็ดี พระก็ พาไพร่น้อยอยู่สร้างแต่ บุญ นั่นแหล่ว แต่นั่น พระบาทเจ้าจิงต้านต่อพญาสอน ทั้งพญาทอนจงเมือหาบ้าน ปานนี้ พลแพน พร้อมเสนาขุนหมื่น คองหา สองแจ่มเจ้าแต่เหิงแท้โอ่ยหา นั่นแหล่ว คันว่า มีโพยต้องการใด บังเบียด เขือนั่น ให้ฮีบ ตกแต่งใช้มาพี้ฮอดเฮา นั่นเน้อ อันหนึ่ง พญาสอนเจ้าผู้อยู่ฟากเหลี่ยม เขาเสมน ก็ดี คันว่า เมือเถิงเมืองให้ต่อยเตือนใจแท้

(แผ่นที่ 253) ไผยัง ดีใจเข้าดอมเฮาก็ให้ว่า เมืองใด ขันต่อกล้าขัดแข็งแท้ก็ให้เห็น นั่นดาย คันว่า พญาทอนท้าวก็เหมือนเดียวสิ่งเฮาว่า จริงแหล่ว ให้เจ้า ไปป่าวฮ้องทอนเฒ่าสู่คน แท้ดาย ฝูงหมู่ ยักษ์โขฮ้ายตัวขาดผีสาย ก็ดี ให้ไป เตือนเขาเสียสู่คนมันแจ้ง ไผหาก ยังแข็งแท้ให้เขือ คืนมาบอก เฮาเทิน บ่กว่า เขือสู่ชั้นหากกินน้ำต่อเฮา แล้วดาย อันว่า ก้ำฝ่ายนั่นเขือเป็นใหญ่ ฝูงเขา แท้ดาย เฮาก็ มีบัญชาตรัสให้เขือเป็นเจ้า คันว่า มีการฮ้อนการเย็นให้ เว้าต่อ กันดาย อย่าได้ ไลลาถิ่มกันแท้สิ่งใด นั่นดาย พระสั่งแล้วสอนทอนขาบลาเมือ ทะยานเวหาผันพะโยมโตน เต้น สองก็ วอย ๆขึ้นเวหาหมอกอ่อน แกมเมฆฝ่าควงฟ้าควงหมอกไหล แท้แหล่ว อยู่ท่าง ลิงแล เยี่ยมจักรวาลทั่วทีบ จริงแหล่ว สัตว์อยู่ ใต้ลุ่มฟ้าเห็นแท้สู่ตัว นั่นแหล่ว เห็นทั้งภูผาตั้งเป็นถันคือ ไส้จ่อ นั่นนา สักกะวา อาวีจีนั่นก็หากเห็น แท้แหล่ว ก็หาก หลายวันได้หลายคืนมีมาก คันว่า เถิงค่ำแล้วลงพื้นแผ่นดิน นั่นดาย สองก็ เทียวชมช้อนกินรีดวงดอก ชมเปิดแล้วไปหน้าล่วงกาย

เห็นหมู่ไม้มาลาอกนางกาย ก็ดี สองก็ ชมตามใจจิงล่วงกายไปหน้า ก็หาก ดูสนุกแท้สองพญาเดินป่า ไปนั่น

(แผ่นที่ 254) หลายขวบมื้อเดือนแล้วก็จิงเถิง นั่นดาย อันว่า ผูงลูกเต้าเมียมิ่งดีใจ เห็นผัวขวัญต่าวมาหาห้อง เสนาพร้อมชาวเมืองผูงไพร่ ก็ดี เห็นหน้าท้าวสวนแล้วสว่างเหงา เขาก็ ไหว้กานเจ้าถามข่าวหาการ พญาสอนเลยเล่าความตรงเพี้ยน ท้าวนั่น สุดแต่สมภารล้นบุญมีเหลือขนาดบ่มี ไผอาจเพี้ยงปานเจ้าท่องผุย ได้แหล่ว ก็หาก ดงขนาดแท้กะบองใหญ่เฮาตี ก็ดี ลำกะบองหักแตกเพทะลายเสี่ยง เฮาก็ ยอธนูได้ยิงบาบุญมาก ก็ดีนั่น ปืนก็ หักแปค้านทะลายม้างเหี่ยนปลายแท้ดาย อันว่า ตัวพระองค์เจ้ายังชำบายยืนอยู่ จริงแหล่ว ก็บ่ เซถ่าวล้มยืนยั้งอยู่ดี นั่นดาย อันว่าปากกล่าวเว้าเสียงก็ม่วนหวานหู แท้แหล่ว กับทั้ง บัญญาไวติงตองสู่อันได้ ในธรรมเจ้าเอามาสอนสั่ง เป็นดั่งน้ำไหลห้วยตาดซัน นั่นดาย อันว่า กายโยเจ้าก็ดูงามล้ำยิ่ง ใหญ่บ่น้อยพอเพี้ยงพ่ำเสมอ นั่นดาย เฮาก็ ฮักแจ่มเจ้าลื้งแกว่นเดยพระองค์ จิงบ่ จงใจหนีจากบามาบ้าน พระก็ จำหลายครั้งหลายคราวมีมาก ว่าจัก มาสู่บ้านเฮานี้ก็บ่ขืน แท้ดาย เฮาหาก ขอเผ้าเจ้าการพระบาทยังหนาท่านเฮ้ย บัดนี้ บาทงเมืองฮุ่งเฮืองจิงลาเจ้า พระยัง บัญชาให้เฮามีสารไปทุกแห่ง ตามแต่ ไผจักอ่อน้อมหาเจ้าก็บ่ขืน ว่าดาย พญาสอนกล่าวแล้วเสนาชื่นชมบาน ทั้งชาวเมืองสู่คนจริงแท้

(แผ่นที่ 255) แต่นั่น พญาสอนเจ้าจิงแปงสารไปข่าว ผูงหัวเมืองใหญ่น้อยเขาแจ้งสู่พญา อันว่าฟ้าเฮือพร้อมฟ้าแดดแฮงยำ ก็ดี เขาก็ ไหลไปหาพระยอดบาบุญกว้าง ฟ้าหมอกพร้อมฟ้างุ้มฟ้าเขียวก็ดี เขาก็ พากันไปเผ้าบาบุญกว้าง ฟ้าแสดพร้อมฟ้าเมียกอยู่ทางไกล ก็ไป เขาก็ สมภารเดชบาบุญแข็งกล้า บาก็ กูนาเลี้ยงพะทานของอันต่าง ๆ อย่างใด เขาอยากได้พะทานให้สู่อัน นั่นแหล่ว อันว่า พญาทอนเฒ่าก็เมือมิ่งเมืองมัน นั่น มันก็ เดินป่าวฮ้องผูงทอนนั่นสู่คน แท้แหล่ว ไผยัง กลัวเกรงท้าวให้สูไปแวะเที่ยว จริงดาย ค้นหาก ได้เผ้าเจ้ามาบ้านอยู่สบาย ท่านเฮ้ย ไผหาก ยังบ่ย้านก็ตามใจอันจักอยู่ จริงเทิน บัดแต่ ใต้แผ่นฟ้ามาน้อมส่วยมวล แล้วดาย ไผยัง จักขืนบาบ่ไปก็คำแล้ว พญาทอนเจ้าสารไปทุกทั่ว สู่คนแหล่ว แต่นั่น ทอนอยู่ด้าวทั้งค่ายก็ยอมกลัว แท้แหล่ว แต่ได้ยินนามพะกอนเจ้าบาคานบุญมาก ดังนั่น ใจเขา เลยสะบั้นกลัวย้านอ่อนโยม แท้แหล่ว เขาก็ทะยานเผ่นฟ้าแกมเมฆเมโค พอแสนปลายมืดมัวควงฟ้า เขาก็ วอย ๆ ข้ามหลายเมืองมีมาก ผูงหัวเมืองใหญ่น้อยก็กลัวย้านหมู่ทอน แท้แหล่ว ผูงพญาเจ้าหัวเมืองน้อยใหญ่ กลัวเขาไปผาบม้างพระองค์เจ้าต่อนบุญ นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 256) แต่นั่น ฝูงพญาทอนย้ายเวหาอากาศ เพียงที่ห้องพะลานกว้างพ่อแม่นาง พระพ่อเห็นหลากแท้ชลเนตรไหลตก ทั้งมาดาย่าวยมหิ้วไห้ อันนี้ เมืองใดแท้ทะยานมาเป็นหมู่ เขาจักไปสู่ต้องบาท้าวบ่สง แลน้อ ขอให้ อินทร์อยู่ฟ้าลงมาโผดบาคาน แด่ท้อน ขอให้ เอาบาหนีหลีกโพยภัยฮ้อน อย่าให้ เขาจับได้สามพระองค์บุญมาก จริงเทิน เชิญ อินทร์พรหมซอยป้องสามเจ้าให้หมั่นยืน แด่ท้อน พ่อแม่ ชลเนตรย้อยน้ำตาหลั่งทั้งวอน อยู่แหล่ว ทั้งเล่า จำขุนไปจอบมอยบ่มีช้า ขุนเทียมได้คนไปสิบหนึ่ง ลักลอบด้นดงกว้างจอบไป แท้แหล่ว แต่นั่น พญาทอนเจ้าหลายพระองค์ทะลายล่วง ไปนั่น ใกล้สิฮอดเจ้าจิงลงยั้งอยู่ดิน ทอนก็ พากันเข้าศาลาขัวเขาจอด หมดหมู่แล้วเขาเว้าซว่าหัว นั่นดาย แต่นั่น ขุนเทียมท้าวทั้งพลสิบหนึ่ง ไปจอบเยี่ยมเขาเว้าซว่าแซวก็บ่ มีหอกง้าวปืนไฟธนูก่ง สังนั่น มีแต่ คำแลแก้วเงินมากมีหลาย อันว่า คำเขาเลียนท่อบุงเป็นก้อน เงินเลียงนั่นหลายอันท่อฮีนใหญ่ อันว่า ฝูงหมู่แก้วหลายแนวแท้บ่อาจเขียนได้แหล่ว ขุนเทียมฟังเขาเว้าว่ามาโยมโอยอ่อน บานั่น ขุนจิง ออกจากด้าวมาต้านถ่องถาม แท้แหล่ว ทอนจิง ไขกลอนต้านดอมขุนคำม่วน ตูก็ มาเฝ้าเจ้าบุญกว้างยอดชาย นี้แหล่ว

(แผ่นที่ 256) ตูนี้ เป็นพญาทอนแท้เนาภูผาใหญ่ จริงแหล่ว จักมา เป็นข้อยเจ้าขอสร้างส่วยคำทั้งเทียนแก้วเงินขนาดขาวงาม คันหาก มีของแกมม่าเสียอย่าเลี้ยง ขุนเทียม มันแจ้งแล้วเลย เลิกลาคืน เถิงปิตตาทั้งมาดาขาบทูลสู่อันแท้ ก็จิง ดีใจเจ้าพญาเมืองพ่อแม่ นางนั่น ทั้งหมู่ ขุนใหญ่เจ้าชาวบ้านสว่าวอน แท้แหล่ว บัดนี้ จักกล่าวด้านเถิงหมู่พญาทอน ก่อนแหล่ว พากัน เซาหัวขัวเล่านอนศาลากว้าง พอเมื่อ อรุณขึ้นแสงทองแจ้งสอง มานั่น พร้อมกัน ไปแต่เช้าเดินเข้าสู่เมืองเขาก็ เข้าสู่กว้านลานจอดศาลาหลวง เขาบ่ หาเอาไผท่อแต่เขาไปเฝ้า พญาจักรเจ้าจอมทำชมชื่น ดอมหมู่เฒ่าทอนท้าวสู่คน พระก็ สอนสั่งแจ้งทุกแห่งในธรรม ฝูงหมู่ทอนจิงศีลสู่คนบ่หลอได้ ทอนจอง ยอมือไหว้วันทาก้มขาบ โดยอาจเจ้าเอาไว้ใส่ใจ แท้แหล่ว ทอนจิง ลาจอมเจ้าไปศาลาเขาอยู่ เฝ้าเจ้า สามสี่มื้อจิงเมือแท้ขาบลา แต่นั่น ฝูงชาวบ้านหญิงชายน้อยใหญ่ กับทั้ง สาวบ่าวพร้อมมาเยี่ยมเบิ่งทอน มากแหล่ว ทอนนั่น บางพ่อง ตาเหลือกล้านเหลือบเบิ่งเมือเทิง ก็มี บางพ่องเป็นหัวหยองกูดสังพงพั้ว บางพ่อง คิ้วใหญ่แท้ตาโกนผอนหลุบลง ก็มี บางพ่อง หูยาวฮีบ่ผู้ดีโสมฮ้าย บางพ่อง หัวปมแท้ตนตัวผอมจ่อย ก็มี บางพ่อง ดังใหญ่แท้ดูฮ้ายบ่งาม นั่นดาย บางพ่อง หัวแง่ล้านขึ้นไปชอดจอมขวัญ ก็มี บางพ่อง ทางหลังมันเดิ่นแดงทั้งล้าน บางพ่อง หน้าผากล้านเป็นดอนเท่าทั่ว ก็มีดาย บางพ่อง ล้านเดิ่นเด้อเกสานั่นบ่มี แท้แหล่ว คันว่า เมียมันให้หาผมมาแต่ง ยานั่นมันก็ หาบ่ได้ไปหาซื้อแทบตาย นั่น บางพ่อง หลังคดก้มโสมงามดูขนาด บางพ่อง ปากเล่ากว้าง

ไปคุงเท่าฮอดหู นั่นดาย บางพ่องสบใหญ่พ้นดูชวดเป็นกะดัด ดังนั่น บางพ่อง ทันตายาวแข่วเจิง เหลือล้น บางพ่อง เป็นเป้าปงตามดึงทุกทั่ว จริงแหล่ว บางพ่อง หน้าแห่งเบี้ยวโสมงามฮ้ายดังผี เจ้าเฮ้ย ก็บ่มี สู่คนแท้พองงามจักหน่อยหนึ่ง นั่น ฝูงหมู่ เด็กถ่าวน้อยกล้วย้านก็แล่นหนี นั่นดาย แต่นั่น ฝูงหมู่บ่าวซ่ำน้อยเอิ้นใส่ฝูงสาว เคือเจ้า นอนศาลาถ้าเจ็บไปนอนซ้อน พุ้นเด้ ชายกล่าว แล้วสาวเล่าพังพาย แพนงว่า ตายไปเสียส่างกรรม จริงแท้ แต่นั่น สาวกล่าวแล้วชายซ้ำกล่าว จาไป น้องอย่า มีเสียงใสแผดแฮงมาหาอ้าย ไผหากได้สมสู่พญาทอน ฤทธิ์มาก สันนั่น สนุกยิ่งล้ำ สู่วันแท้บ่จน พี้ดาย บรารถนาได้ช้างใหญ่งายาว สีพีดาย คันว่า มันตายไปค่าหลายขายได้ ชาย กล่าวแล้วสาวซ้ำตอบคำชาย ตูบ่ คำปาลีเจ้าฝูงตูก็คึดฮอด หมดแหล่ว ตามแต่ ชายส่ำนี้ตูเอาไว้ อยู่หลัง นั่นแหล่ว

(แผ่นที่ 259) แต่นั่น สาวกล่าวแล้วฝูงชายเล่าเลยจา เชิญน้อง มาเป็นครูบอกตูชิเฮียนฮู้ อันว่า ฮูกบพร้อมฮูเขียด ก็ดีนั่น พี่ก็ ยังไปฮู้ขอเจ้าซ่อยเตือน พี้เทิน คอมว่า ชายกล่าวแล้วเขาหน่ายซัง ซาย สาวเล่า จาตายดับก็แล่นเมือบ่มีเอื้อ แต่นั่น พญาทอนท้าวหลายองค์อยู่ขนาด อยู่เฝ้ามะลาด ซะเจ้าเจ็ดมื้อจิงขาบลา แท้แหล่ว แต่นั่น พญาจักเจ้าจิงต้านสั่งคองกษัตริย์ กับทั้ง จำฮีตสิบอย่า ลืมสู่วันแท้ พญาทอนได้ถือศีลดอมพระบาท ก็จิง ก้มขาบไหว้ลาเจ้าเผ่นทะยาน ฝูงชาวบ้านชาว เมืองลิงเบิ่ง คือดัง ธงเวินย้ายหยายล้ำเจิดบน นั่นแหล่ว ทอนก็ ย่อง ๆ ล้ำไปมากหลายวันแท้ บางพ่อง ชาวคืนเถิงที่เมืองเชายั้ง บางพ่องได้เถิงเดือนจิงฮอด ลงจอดยั้งเชาห้องแห่งตน ลางองค์ได้ทะยานไปเดือนถ่อง ก็จิง ฮอดเถิงห้องตนแท้แวลง ลางองค์ได้สองเดือนจิงเถิงบ่อน เชาก็ เถิงถ้วนแล้วเชายั้งอยู่ชำบาย แท้ดาย คันว่า เถิงล่วงได้ปีใหม่มาเถิง เมือใด ทอนก็ พากันไปเฝ้าบาบุญกว้าง แต่นั่น คำเฮืองเท่ายักษ์เผดหิมพานต์ ทั้งอาวขงขอบขันจักรวาลกว้าง เขาก็ ไหลมาเฝ้าสมภารเช็งซว่า ลางหมู่ ได้เยิงมิ่มถวายเจ้ามากหมาย แท้แหล่ว พระบาท เจ้าก็ชมชื่นดีใจ เห็นผีไหลหลั่งนองมาเฝ้า องค์กษัตริย์เจ้าสอนธรรมทุกสิ่ง กับทั้ง ศีลแปดให้ผีนั่น เล่าลือ แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 260) เขาก็ เฝ้าเจ้าแล้วจิงไปอยู่ศาลา เขาก็ จาเสียงผีต่อกันดังอื้ง บางพ่อง เสียง จาเว้าคือกลองตีต่อย บางพ่อง คือดังช้างสารฮ้องอุ่นไพ นั่นดาย บางพ่อง เสียงอื่นอ้อยคือจี่ล่อ แลจีนาย ก็มี บางพ่อง คือเสียงหลาผู้สาวเข็ญฝ้าย ผีก็ เห็นคนเข้ามาดูเขาอันนเนกผีจิง กับเพด เพี้ยงเป็นสมแท้สู่แนว บางพ่อง หัวปมพันคึงโซผอมจ่อย ก็มี บางพ่อง เป็นแข้งน้อยโตนั่นท่อฮีน

บางพ่อง ตายืนแท้ฮียาวคุงหน้าผาก ก็มี บางพ่อง ลิ้นลากไว้ยาวแท้ฮอดดิน นั่นดาย บางพ่อง สบฮอมฮ้ายหลมเข็มคอกิ่ว ก็มีดาย บางพ่อง ท้องใหญ่แท้ประมาณล้ำท่อฮีน นั่นดาย บางพ่อง ตัวสูงแท้ปลายตาลเพียงท่อ ไผอยาก กินหมากไม้มันเอาได้ง่ายดาย นั่นแหล่ว ลางตัวนั่นผาตีนหวาใหญ่ บางพ่อง ตาใหญ่โล้วโลขึ้นฮวดฮุง แท้ดาย บางพ่อง มีแต่หัวแท้วาจาอยู่จี้แจด บางพ่อง มีแต่ก้นหัวนั่นบ่มี แท้แหล่ว ผีก็ กับเพดให้เป็นหลายอันต่าง ๆ จริงแหล่ว ให้หมู่ สาวบ่าวเฒ่าเด็กน้อยเบิ่งแยง แต่นั่น ซว่า ๆ พร้อมพลพวกกลัวผี บางคน มันบ่กลัวก็ยืนเยี่ยม บางพ่อง มันเซ็นย้นหนังหัวพองเต้นแล่น ก็มี บางพ่อง ใจหลุดหล่มกลัวย้านสั่นสาย แท้ดาย ฝูงสาวย้านปบหาซายเอาข้อยแด่ ชายเล่า ฮ้องมาพี้พี่ชิโจมน้องเฮ้ย ลางสาวย้านปบหนีชิ้นขวี่ ก็มี ชายเล่าฮ้องอย่าวางเบ้าเต่าฮา แท้ดาย ลางสาว ปบหนีแล้วยังคืนมาลิงล่ำ ก็มี ชายจอดฮ้องสาวปิ้นซะเดิดตาย

(แผ่นที่ 261) นอนหงายไว้คาดินจิงลุกนั่ง หน้าหล่าเบื้อเมือบ้านบ่คอย ฝูงหมู่ เด็กอ่อนน้อยเขาไห้ซว่าแซว เขาก็ สน ๆ ปบแล่นเมือหาห้อง อันว่า ฝูงบ่ย้านเขาเว้าอยู่ซำบาย แท้แหล่ว แต่นั่นดูนานได้เจ็ดวันมาฮอด ฝูงหมู่ ยักษ์เผดเข้าลาเจ้าต่าวเมือ แท้แหล่ว ไผมันย้ายไปเฮือนมันทุกหมู่ ฝูงหมู่ ผีเผดฮู้ธรรมพระเจ้าสู่ตัว นั่นดาย อันว่า ยักษ์ขนาดกล้ามีมากหลายตัว ก็ดี เขาก็ ทงจำศีลใส่ใจเป็นหมั่น เถิงเมือ สังขารขว้ามกาละดูได้ปีเดือนแถมถ่าย มานั่น ฝูงหมู่ ยักษ์เผดพร้อมไปเฝ้าสู่ปีแท้บ่ขาดสาย แท้แหล่ว แต่นั่น ฮ้อนฮอดเจ้าพญานาคคุงคา ซว่าว่า มีบาบุญอยู่ทงเมืองกว้างขงขอบ ชมพูกว้างก็มาโยมโอยอ่อน อันว่า ยักษ์เผดพร้อมเสือช้างก็อ่อนโยม ว่าดาย พญานาคฮู้จิงทันหมอจิงทันหมอฮูฮา สูจง ดูบาคานต่อบุญจิงแท้ นั่นลือ บานี้ จักชิบุญมีได้โพธิญาณองค์ประเสริฐลือนั่น ลือว่า หินชาติท้าวใจกล้าข่มเหง นั่นเด คันบ่แม่นหน่อท้าวผู้ประเสริฐบุญ ดังนั่น กูจัก ไปตีกลองศาสตรศิลป์ให้มันแจ้ง พญากล่าวแล้วหมอฮีบจับสอ บายกระดานลงเลขสมกันเข้า หมอก็คูณเถิงเจ้าพญาจักรจอมอาจ บ่อาจ ไผชิแพ้แข็งแท้แต่บุญ นั่นดาย คันจัก ไปตีม้างเมือมัวเมาขุ่นไปแหล่ว ตัวพระบาทเจ้าก็จักม้วยมอดตาย บ่อย่าแหล่ว

(แผ่นที่ 262) คันจัก อยู่ซื่อแท้ก็บ่อาจมีเหิง จริงแหล่ว จักเป็น เสิกเมืองเทิงล่วงลงมาพื้นดีท่อราชาเจ้าเสด็จไปโอมอ่อน ดีแหล่ว อันจัก หาไม้แม่นบ่มีได้ท่อมือ พระเฮ้ย หมอก็ ก้มขาบแล้วเลยเลิกลาลง ราชาทงพระทัยคึดลวงหลายปั้น ดีท่อ กูไปน้อมบาบุญจิงชอบควรแหล่ว บ่ใช่ด้ามชำการบ้านน้อยชั่วเบา แท้ดาย พญากล่าวแล้วจิงใช้ถีบทันขุน ฝูงหัวเมืองหลั่งมาเหลือล้น นับแต่หัวเมืองขึ้นตอมพระองค์กาละนาค แสนหนึ่งแท้มาพร้อมสู่เมือง พระจิง พาพวกพร้อมออกจากสมุด

หลวง กับเพดเป็นโสมคนมากหมายเหลือล้น แท้แหล่ว ยับ ๆ ย้ายเข้าหามของฝาก ก็หาก หลาย อเนกล้นสู่อันแท้ก็บ่หลอ แท้ตาย ก็จิง ฮอดแห่งห้อง นีมิตใหญ่เมืองหลวง ก็จิง เซานาขวางขอก เวียงเมืองกว้าง ดูขวางกว้างงามเฮียงเพียงฮาบ พญานาคเจ้าเห็นแล้วเล่าซะออน แท้แหล่ว เจ้าก็ เตือนกันแล้วเดาดาตกแต่ง ของมากล้นหามเจ้าอเนกนอง มากแหล่ว ก็จิง ไปฮอดเท่าเถิง ที่ศาลา ฝูงขุนหลวงเลยเล่าพาไปเฝ้า แต่นั่น ราชาเจ้าถามองค์พญานาค อันว่า เมืองมิ่งเหง้า ของเจ้าอยู่ดี แท้ลือ

(แผนที่ 263) พระกล่าวแล้วพญานาคทูลถวาย เป็นแต่ บุญจอมหัวก็อยู่ดีจริงแท้ ก็หาก อยู่สนุก สร้างสมภารพระไปเหลื่อม จริงแหล่ว ฝูงไพร่น้อยชาวบ้านก็อยู่ดี พระเฮ้ย ตัวข้า ฮู้ข่าวเจ้าทง ราชสมบัติ อยู่กะเสิมดีก็บ่เคืองคำฮ้อน เซ่งซ่าขงนครกว้างชมพูพื้นแผ่น มีแต่ พระแผ่นหล้าองค์เจ้า ผู้เดียว นี้แหล่ว อันหนึ่ง ปิตตะธรรมเจ้าก็ทงยานเห็นส่อง ว่าตาย ฝูงข้า หมายเพิ่งเจ้าจิงมาเฝ้า พระยอดเมือง พระเฮ้ย ฝูงข้า มีของล้นมาถวายภูละบาท เงินคำทั้งกั่วแก้วซืนพร้อมพ่ำทอง โต๊ะ พานพร้อมคันโทกระโถนใหญ่ แฮหลากเหลื่อมถวายเจ้าสู่ประการ แท้แหล่ว ก็หาก มีสู่พ่านถวาย พระบาทจอมกษัตริย์ มีแสนหามขาบถวายพระเป็นเจ้า ขอจง ทงธรรมเลี้ยงฝูงนาคานาคใหญ่ กับทั้ง ฝูงไพร่น้อยชาวน้ำเงือกงู แด่ท้อน ดันหาก มีการฮ้อนสมคามแดนต่าง มานั่น ฝูงข้า จักซิซ่อยบ้าน เลวสู่ต่อเขา แท้แหล่ว พญากล่าวแล้วจิงก้มขาบตุนละหิ แต่นั่น ราชาตรัสพระโอษฐ์หัวยียุ้ม พญา นาคแล้วจิงลาออกมาเซานอน ศาลาหลวงสู่หลังเต็มล้วน ฝูงหมู่ บ่าวซ่ำน้อยพญานาคนาโค ทำตัว งามดังเทวดาย้อย เขาก็ ไปเที่ยวหลิ่นดอมสาวในกลางข่วง ฝูงหมู่ สาวสำน้อยเห็นดิ้นดั่นดอม คองแต่ เขากล่าวเว้าก็ลวดเล่าพังความ นั่นตาย สาวก็ ลืมเข็ญหลาแกว่งไนตากระต้าง

(แผ่นที่ 264) อันว่า ฝูงแม่หม้ายผัวตายแต่เก่า เขาก็ เอาดอกเป้าแซมเกล้าใส่หู ดูเพดเพี้ยงลื่น กว่าสาวฮาม มันก็ ไปตามสาวหมู่ชุมยังน้อย มันก็ ออยชายน้อยฝูงชุมบ่าวใหญ่ ตามัน เฮ็ดเชือด ซ้ายทั้วเว้าเงี่ยงหัว แท้แหล่ว กับทั้ง สาวแม่ฮ้างต้างใหญ่ในหู ก็ดี มันก็ ทำไมตรีใส่ชายฮามน้อย มันก็ แจบ ๆ เว้าดอมชายเมืองนาค ออกปากเว้าซิเอาแท้บ่ขืน ฝูงหมู่ สาวฮามพร้อมนงฮามน้อย หน่อม ก็ดีนั่น เขาก็ มีชู้ซ้อนเทียมข้างสู่วัน นั่นตาย อยู่ท่าง บาคานปิ้นเป็นชายสมสู่ อันว่า ชาย บ่าวบ้านมาเว้าก็บ่เหลียว แท้ตาย ลางสาวชู้จักเอามื้ออื่น ก็ดี มันเล่าเลี้ยวมีชู้โลบชาย ลางสาว มีชู้แล้วเลยเล่าเซาเสีย เพื่อว่า เห็นชายงามบ่าวนาคาน้ำ เขาก็ ลืมเสียชู้เมืองตนวางอย่า เสียแหล่ว ฝูงหมู่ บ่าวสำน้อยไปหลิ่นก็บ่จา ฝูงหมู่สาวเว้าดอมชายชู้เก่า อย่าได้ มากล่าวเว้า

เห็นหน้าหยอกซัง แท้ดาย ผูงหมู่ บ่าวพี่น้องก็เดียดยิ่งหนักหนา ตั้งแต่ นาคามาหมู่สาวก็ลืมหน้าชายก็ ไปหาหลิ่นตอมสาวในข่วง ก็ดีนั่น ผูงสาว เลยบ่เว้าเมือห้องเล่านอน แต่นั่น เถิงละดูได้สิบวันทัดเที่ยง นาคจิงลาพระผู้เมืองล้านต่าวเมือ พญานาคเจ้าทั้งหมู่หัวเมือง พากันไปทูลลาพระบาทคำบุญกว้าง แต่นั่น พญาบุญเจ้าจิงสอนธรรมให้ฮู้ฮีต กับทั้ง ศีลแปดให้ถือแท้สู่คน กับทั้งเอาเต้าแก้วฮดอาบให้ยืนยาว

(แผ่นที่ 265) ผูงหมู่ นาคาชมชื่นดีดอมเจ้า ก็จิง พากันก้มขาบลาลงมะโลงใหญ่ ไปฮอดจำนักแล้วตีฆ้องป่าวพล ก็จิง ลาลงห้องศาลาหลวงหลังใหญ่ ตามไต่ถ่องทางกว้างหลั่งไป แท้แหล่วแต่นั่น ผูงสาวไห้แคมทางย้อยยั่ง เขาก็ มาส่งชู้หิ้วไห้ต่อชาย หลายอเนกล้นเลียนอยู่ขอกแคมทาง ลางสาว เอาบุหรี่ให้ชายผู้เป็นชู้ ลางสาว เอายังข้าวทั้งปลาซิ้นต่อน ก็ดี ส่งให้ชู้ทั้งเว้าหมั่นมาแด่เน้อ ลางสาว เอาหมากจีบยอวางให้ชู้ใหม่ ทางปากเว้ามายามข้อยอย่านาน แท้ดาย ลางสาวได้ยาใบดียื่นฝาก ทางปากเว้ามายามน้องอีหลี นั่นเน้อ แต่นั่น ผูงบ่าวก้ำเมืองนาคขานเออ ผูงสาวสมั่บหลูดตายเลียนล้ม ลางสาวนั่นตามันหลับอยู่ คึดฮอดชู้ใจหล่มหลูดไป ลางสาวดิ้นติงตายอยู่ดี้ด่าว ลางสาว แพรบ่อยู่เนื้อทั้งเสื้อก็เฮี่ยฮาย ลางสาวดิ้นคือจักตายมอละนาด จริงแหล่ว ผูงหมู่หญิงแม่ฮ้างทั้งหน่ายเบ่าหู แท้แหล่ว แต่นั่น พญานาคเจ้ากลัวแต่คำผิด พระจิง จำผูงชายบ่าวแพวสู่คนแท้ อันหนึ่ง คำจักเฮืองเถิงเจ้าพญาใหญ่ทงเมือง จักชิ คุงเคืองเฮาบ่ดีตาหน้า

(แผ่นที่ 266) แต่นั่น ผูงหมู่เขากลัวย้านจิงแแปลงตัวกับเพด บางพ่อง เป็นฮูปนาคเกล็ดซองเมือหัว ก็จิง ยอหัวหางใส่สาวฮามน้อย บางพ่อง เป็นงูแท้ตัวท่อลำตาล ยอหัวเพิ่นใส่สาวชาวบ้านวาจาเว้าว่าสาวเฮ้ยถ้าข้อยแด่ ข้อยก็ ขอดูดเต้านมเจ้าให้อิ่มใจ แด่ท้อน แต่นั่น ผูงสาวไห้หาเคือนั่งอยู่แคมทางนั่น เห็นหมู่ งูเงือกแข้เลยย้านแล่นหนี แท้แหล่ว ลางสาวล้มผ้าไบบางเลยเสีย ก็มีเมื่อจัก หลบต่าวปิ้นคืนเอานั่นก็หากกลัว ลางสาว ชิ่นหลุดแท้มือหอบปบไป ก็มี ลางสาว ตีนสุบตอถ่าวลงเซล้ม ลางสาว ปบแล่นเต้นทั้งเล่าเหลียวหลังอยากเบิ่ง ก็มีดาย เลยไปชูนหมู่ฮั้วเซล้มเถิกหงาย แท้แหล่ว สาวก็ แซว ๆ เต้นเมือเฮือนชีซว่า เขาปากเว้าเซ็นย้านสั่นสาย แท้แหล่ว ลางสาว นั่งอยู่แล้วทั้งสั่นเซ็นคึง ก็มี ลางสาว ผากดคือเงือกงูมาแท้ ลางสาว มันกินน้ำก็คืองูอยู่ในแอ่ง ก็มี ลางสาว ลงอาบน้ำก็คือแข้แล่นมา แท้ดาย ลางสาว เข้าป่าไม้ไปซอกหาฟืนดังนั่น ก็หาก ผากดมีแต่งูสู่ลำไม้ แต่นั่น ผูงสาวเว้านำกันซีซว่า ตั้งว่า เงือกแท้แท้เฮามาเว้า

หน่ายเด สาวหนึ่งเว้ากูนี้เล่ายังแควน แท้ดาย พอแต่ มือเขาบายบีบนมชมแก้ม นั่นดาย มันเล่า เว้ากูนี้กอดเต็มแฮง แท้แหล่ว เขาบ่ ฮักแห่งกูสิ่งใดนอนแล้ง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 267) ลางสาว ปากกล่าวเว้ากูนี้เล่าเต็มที แท้ดาย คือดัง ผัวเมียกันสู่คืนนอนบ่ได้ ลางสาวเว้าก็คือมึงต้านกล่าว จริงแหล่ว เป็นสาว ได้เว้าซู้บ่นอนซ้อนแหนงซ้ำอย่าเสีย นั่นดาย ลางสาวต้านกูบ่หยอกเป็นกะดัด ดังนั่น กลัวว่า เขานอนนำแล้วบ่เอาชิเสียหน้า นั่นแหล่ว บาดว่า เขาบ่เอาชิถือพาท้องใหญ่ เสียนั่น ดันว่า ได้ลูกน้อยบ่มีผู้ชิเบิ่งนำ นั่นดาย ความจัก เฮืองทั่วบ้าน ว่าเป็นแม่หญิงโถง ผูงชายเขาชิบ่คอยดูหน้า กูนี้ ดันนอนนำคะแหนงอย่าเสียแหล่ว ดันเป็น เมียอยู่ซ้อนกันแล้วบ่ซืน นั่นดาย ทีนี้ ไผหากได้อยู่ซ้อนผูงชายนาดนาดา ดังนั่น ดันว่า มันมานจักแม่น เงือกงูอยู่ในท้อง นั่นแหล่ว แต่นั่น ผูงสาวได้ชมชายเมืองนาด สันนั่น เขา ก็เล่าย้านมีท้องแม่น เงือกงู นั่นแหล่วเขาก็ ไปแอ่วจ้างนำหมู่หมอยา ราคามีท่อใดชิเสียให้ คะแนมท้องข้อยคืนดีเสมอเก่า คุณเจ้า มีมากล้นตัวข้อยบ่ลืม แท้แหล่ว ลางสาว กินหมากกะแต้ท้องเล่าไข่พองลม ลางสาว กินของหลายยึงทวงในท้อง ลางสาว กินหมากมี่หมกใส่ในไฟ ก็เล่า ถือทวงฮีดยึงลมเบ่งท้อง เขาก็ กลัวจักมีลูกเป็นงูเงือกใหญ่ จริงแหล่ว เขาก็ ปบแล่นฟ้าวหายาต้มเล่ากิน คือดอยากให้ลูกน้อยนอนอยู่ในอุทร

(แผ่นที่ 268) หลอนว่า มันตายเสียหลอดลงจิงดีเนื้อ ลางสาว ไปลักจ้างให้เขาย่ำอุทร ก็มี ลางสาว เอามือตีใส่พุงโตแท้ ลางสาว เขาเปียบท้องหนักขนาดใจหลบ ก็มี ลางสาว ชลทาเพงาโศกหมองนำท้อง บัดที่แท้โตเป็นลมท้องยึง จริงดาย ยามกิน สังบ่ย้านมาดวายย้านบาดบ่กิน ดังนี้ สาวก็ ดูชังหน้าชายนาดานาดใหญ่ จริงแหล่ว เพื่อว่า เห็นไต่เต้นเป็นแข้เงือกงู นั่นดาย แต่นั่น ผูงสาวปิ้นดอมชายซู้เก่า ชายบ่เว้าสาวดิ้นดั่นตาย แท้แหล่ว สาวก็ เฮ็ดเชือดซ้ายสายตาต่ำเชียมเชย แปงดีใจใส่ชายฮามน้อย สาวก็ ออยใจเว้าดอมชายบ่เตื้องต่อ เคียดแต่ นาดอยู่บ้านไปหลิ่นบ่อยากดอม นั่นดาย อันว่าพญานาดเจ้าพาพลล่วงเถิงเมือง ดังนั่น ดันว่า เถิงละดูปีเล่ามาทูลไหว้ บัดนี้ จักกล่าวต้านเถิงพระแม่เจ้านางนาดคำสาย ก่อนแหล่ว วันคืนโอะโอ่ยคราง หาน้อย ตั้งแต่ หกนางได้มาเป็นเมียวีชาใหญ่ ท้าวก็ ฮักยิ่งล้ำเสมอเพี้ยงเกิ่งกัน นั่นแหล่ว เขาก็ มีสัตย์เว้าแถลงดอมผัวมิ่ง ท้าวจิง ถือเชื่อแท้คำเว้าแห่งเขา แท้แหล่ว เขาบ่ กลัวข้ามย้านแม่ผัวจักหยาด ออกปาก เขากล่าวเว้าเขาฮู้สู่อัน นั่นแหล่ว เขาบ่ ยำแยงย้านแม่ผัวเขาจักสิ่ง ตามแต่

หมั่นแลค้านเขาเว้าปากดอม นั่นดาย ก็หาก ขัดทวงเจ้ามาดาพระแม่ เมืองนั่น ออกปาก ตั้งแต่เว้าคำสายน้อยสู่ความ

(แผ่นที่ 269) แต่นั่น แม่จิงต้านต่อท้าววีซาใหญ่ กุมมาร ตามใจจิตแห่งตนเอาเว้า บัดนี้ แม่ก็ซาราเฒ่าจมดึงมืนเมื่อย มาแหล่ว แม่อยาก ไปเฝ้าเจ้ากลัวเฮาเฒ่าชิบ่เห็น แม่แหล่ว เดี๋ยวนี้พระช้ำหยับเดียนค่ายกายเขตเมือง พะลาน แม่จัก ไปหยามเสียให้เห็นสองเจ้า แม่แหล่ว เจ้าแม่เดาดาห้างพลแพนพันหนึ่ง ช้างแลม้าขุนข้าให้บอกเขา แม่ดาย อันว่า เมืองเฮาไว้จอมใจให้ตั้งแต่งเอาเทิน แม่นี้ จักอยู่พุ้นมาพี้ก็อย่าซา แม่ดาย ปีหนึ่ง จักอยู่พุ้นปีหนึ่งจักมา ก็ดี เอาแต่ ขิยาเป็นดังใดไปหน้า แท่แหล่ว แต่นั่น แม่กล่าวแล้วท้าวเล่าเลยจา เอาแต่ มาดาเป็นสิ่งใดบ่มีห้าม ท้าวกล่าวแล้วจัดพวกไพร่พลฮวม อันว่า ขุนหลวงดีมากมูนพอฮ้อย พลแพนได้หกพันโฮมฮีบ อันว่า สาวช่วงใช้สามฮ้อยผู้ดี แท้แหล่ว ยามดีแล้วพังคูณช้างใหญ่ ขุนใส่แล้วเช็ญแก้วพอกคำ ก็จิง นำไปให้ถวายเทวีพญาแม่ เจ้าบ่ช้าทงช้างออกเมือง ขุนหมู่ สาวช่วงใช้ขึ้นขี่หลังพลาย ควาญถือขอคำเกี่ยวไปมีช้าอันว่า สาวสนมเฒ่าเมียพญาแต่เก่า เขาบ่ วางแม่เจ้าเทวีเค้าก็หลั่งนำ ขึ้นขี่ช้างย้ายหลั่งไหลตามมีสามสิบแต่สนมอาชญาเฒ่า ขุนก็ ขึ้นขี่ม้าเสียงหิ่งนันเนือง มากแหล่ว ฝูงหมู่ พลแพนเขาเล่าโสดังก้อง แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 270) หลายวันได้หลายคืนมีมาก กายตาดห้วยเหวกว้างฮอมซัน พลพลันเข้าดงเลาหลายย่าน กายด่านต้าวดงกว้างดุ่งไป มื้อสืบมื้อเถิงขอบเตือนปาย ก็จิง เถิงพะลานหลวงเล่าเขาศาลากว้าง ฝูงหมู่ ช้างแลม้าลดแย่งปดอาน นายควาญเกาะเกี่ยวลงวังน้ำ ฝูงหมู่ โยธาพร้อมเขามวลพักจอด แต่นั่น แม่แจ่มเจ้าไปขึ้นเฝ้าแม่พญา แต่นั่น ราชาเจ้าเมืองพะลานชมชื่น ทั้งแม่เจ้าลุนน้อยชื่นชม พาข้าวพร้อมขันหมากยอถวาย สองดองฮักเกิ่งกันเพียงด้าม ฝูงชาวบ้านเตือนกันซีซว่า ยอข้าวเจ้าเหลือล้นอเนกนอง ฝูงหมู่ สาวฮามน้อยหามหมู่ซว่าไป ฝูงแม่ฮ้างหามเหล้าแลยาแท้แหล่ว ฝูงแม่หม้ายหามแกงซว่าไก่ ลางคน ถือข้าวต้มทั้งซว่าเอี่ยนไหล ไปให้ตะกะสีลากินอิ่มฝูงหมู่ สาวเล่าต้านเชิญอ้ายข้อยกิน นั่นเทิน อันว่า เมืองพะลานนี้ทำของกินบ่ฮ่อนแซบ พี่ชายเฮ้ยเจ้าค่อย อดออมหย่ำกินทานข้อยแด่ท้อน คันว่า แกงจางแท้เชิญพี่เอาเกลือติ่ม จริงเทิน มันหากขมสิ่งง่วนขออ้ายอย่าเสีย นั่นเทิน ฝูงหมู่ สาวกล่าวแล้วชายเล่าเลยจา พี่ประสงค์มากินแต่ของพระนางน้อง นี่แหล่ว มันจัก ขมคือน้องประสงค์กินให้มันอิ่ม คำเฮ้ย คันหาก ฝาดขนาดแท้ตัวอ้าย

ซิค่อยกิน นี้แหล่ว มันจัก ดับจิตด้วยแกงพระนางซิเมาเบื่อ ก็ดีนั่น ตางให้ ลือทั่วเท่าเขาเว้าสืบไป พี่เทิน พี่ก็ ถือแต่กลิ่นข้าวทั้งอายแกง เจ้าพี่แพงนี้

(แผ่นที่ 271) ก็หาก ดูอิ่มแล้วคือกินข้าวหมื่นพา พี้นา ทุมมังเฮ้ย เชิญน้องมากินข้าวพาเดียวตอม พี่ แพงเฮ้ย หลอนได้ เป็นพี่น้องเมืองบ้านถ่องเทียว พี้ดาย ฝูงหมู่ ชายกล่าวแล้วสาวตอบคำไป อย่าได้ เคืองดอมอวนหากอิ่มเลิงเสียแล้ว เพื่อว่า เห็นหน้าอ้ายบ่กินข้าวก็อิ่มเลิง นี้แหล่ว เชิญพระอวนอ้ายกินเสียให้มันอิ่ม มีแฮง คืนสู่บ้านเมือซ้อนต่อนเสน่ห์ นั่นเทิน สาวกล่าวแล้วฝูงชายตอบคำสาว จอมหัวเฮ้ยอย่าจาคำนั่น คันหาก มีทางซ้อนบ่มีมาให้เฮียมเมื่อย เสียแหล่ว อันนี้ ปอดอ้อยซ้อยตัวข้อยข้อยจิงมา แท้นา ปรารถนาเข้าเมืองพะลานเป็นที่เพิ่ง อวนเฮ้ย จักให้ เฮียมต่าวปิ้นคืนนั่นอย่าหวัง พี้เทิน นับมื้อ หนีไปหน้ากินนาบ่อนใหม่ ไปแหล่ว อันว่า ของเก่าไว้เป็นเฮื้อช่างมัน นั่นเทิน ก็หาก ซว่า ๆ เว้าสาวบ่าวตอแยกัน มากแหล่ว ในใจเขาก็มักพอสะบั้น อันว่า มาดานั่นตะกะสีลาเนาอยู่ ได้สิบห้ามื้อหายแคนแล้วเล่าไป แท้ดาย อันว่า พระพ่อองค์เอกเมืองพะลานดาพลหาญส่งไปพันห้า เสานากล้าหลายคนนำส่ง ขึ้นขวี่ม้าตัวกล้าก่อนพล ยับ ๆ ย้ายกายปักตูกว้างใหญ่ ไหลหลั่งล้นพลช้างดุ่งไป พังดู แซว ๆ ฮ้องสาวฮามเอิ้นสั่ง เจ้าหาก เห็นหน้าแล้วอย่าลืมน้องผู้อยู่หลัง แท้ดาย อันว่า ความฮาเว้าอย่ามายใจโลภจาก เสียดาย

(แผ่นที่ 272) คันบ่เอา ข้อยบ่เลี้ยงก็จักฆ่าให้ตาย แท้ดาย แต่นั่น ชายกล่าวต้านก็ตามแต่ไผไว นั่นเทิน ชาดที่ บบหนีเสือไผหากไวมันม้ม พี้ดาย ชายกล่าวแล้วสาวเล่าโกธา ถ้าดูมึงกลับมาจิง เบิ่งมือกูเทิ่น สาวกล่าวแล้วชายเล่าปบคืน จับแขนสาวเล่าโยงเสียงฮ้อง ทั้งหลายเฮ้ยมาดูมือสาวซ่อยข้อยแด คืนนี้ เฮียมอยากซ้อนซอนเมือเข้าก็ป่ายเสีย แท้นา สาวเล่าฮ้องปากว่าตาย ๆ มึงนี้เคยซูซีสีเฮาสู่คืนแท้ สาวก็ ถกมือได้ปบเมือมีอยู่ บางพ่อง เอิ้นสั่งซู้คืนมาก็จงเอา พี้ดาย แต่นั่นขุนป่าวม้องฮ้องป่าวเตือนไป พลหลวงหลายหลั่งไปยียั้าย แต่นั่น คำข่าเท่าเถิงจอมอ่อนคำสาย ฮู้ข่าวว่า มาดาพาลี้พลลงมายามยื้อ นางจิง ไปทูลเอื้อยเทวีองค์เอก เจ้าจิง พาน้องแก้วไปไหว้พระยอดเมือง เขาว่า แม่แจ่มเจ้าน้อยอ่อนสายเมือง พาพลมาย่องยามเฮาพี้ เขาว่า มาเถิงห้องพะลานหลวงองค์พ่อ พระพ่อ ตกแต่งพร้อมพันห้าหลั่งมา ว่าดาย บานนี้ มาเถิงเท่ากลางทางใกล้ชิฮอด เสียแหล่ว เผือข้านี้ สืบแน่แท้จิงทูลเจ้าอยู่หัว นี้แหล่ว เทวีกล่าวแล้วพญาใหญ่ดีใจ จำเขาดีสะบัดไชไพร่พลมาพร้อม พระก็ ปงพะทานให้คำสายไปฮับแม่ สาวช่วงใช้สามฮ้อยแวดระวังนางก็ ทงฮดแก้วม้าแก่เทียมไป พลหลวงหลายสี่พันแหนเจ้า

(แผ่นที่ 273) ขุนกวานล้นทงลาไปก่อน ปะคือฮ่มกั้งแดงล้วนแห่นาง ยาบ ๆ ย้ายพลหลั่งไหลไป เพ็งพิฆฆอเสบนางไปฟ้าว ตาดูได้สิบวันจิงพบแม่ นางแหล่ว แม่ก็ ชลเนตรย้อยฮ้ำหน้าถั่งแถว นางก็ ลีลาเข้าเอาตีนใส่ขม่อม นางก็ ปากบ่ได้ชลละย้อยหมูบลง แต่นั่น แม่แกล่าวเว้าดอมลูกหญิง เดียว แม่บ่ คองเห็นศรีว่าสิตายไปแท้ อันหนึ่ง แม่ก็ ฮู้ข่าวเจ้าเทิงนาดนางลุน หลงไพรหนาป่าพง ดงกว้าง แม่ก็ ชลทาไห้วันคืนอยู่เช้าค่ำ ทั้งแม่ป้าพงศ์เชื้อก็โศกหมอง แม่แหล่ว สองก็ ชลทาไห้ ดอมกันแล้วอย่า ฝูงหมู่ ขุนใหญ่เข้าเชิญเจ้าล่วงไป ยาบ ๆ ย้ายพลพวกโยธา นันเนืองเสียงเสบ ไปโฮฮ้อง กลองแลฆ้องเสียงนี่นันดัง พลระวังแหนแห่ไปเมือหน้า แต่นั่น เลยเถิงเท่าปักตูหลวง เมืองใหญ่ พลหลั่งล้นไหลเข้าจอดสนาม แต่นั่น ราชาเจ้าพญาจักรองค์อาจ บอกให้ มดปลวกพร้อม แปงหอให้แก่แม่เมีย ก็หาก ดูเลิศล้ำผาสาทใหญ่หอคำ คือดัง อินทร์พรหมลงสร้างแปงงามล้ำ พระ จิง นีมนตร์เจ้ามาดาพระแม่ นางนั่น ขึ้นอยู่ห้องหายฮ้อนสว่างเย็น พญาหลวงเจ้าดีใจได้แม่ เมียนั่น มาอยู่บ้านเป็นเฝ่าสั่งสอน แท้แหล่ว อันหนึ่ง คือดังแก้วดวงประเสริฐคูณเมือง บุญเคย เป็นมาดา ก็จิงมาเป็นเจ้า พระก็ จัดคนเลี้ยงนาดพระแม่ เมียนั่น สามหมื่นห้าพันแท้อยู่ฮักษา แท้ดาย

(แผ่นที่ 274) ก็จิง หายโศกฮ้อนพระแม่มาดา ทั้งคำสายอ่อนแพงเทวีท้าว ก็หาก ตามใจเจ้าเทวี พระแม่ เจ้าจัก ไปอยู่พุ้นทางพี้ก็บ่ขืน แท้ดาย กับทั้ง พลแพนก้ำตะกะสีลามาตามแม่ นางนั่น บาง พ่องซ้อนเอาเมียแท้อยู่ดอม ไผหาก ขออยู่ยั้งดอมแม่มาดา ก็ดี ก็หาก ตามใจเขาเล่าเอาเมียซ้อน พระก็ เอาเต้าแก้วฮดองค์แม่เมียตน ทั้ง พลแพนอยู่ดีสู่คนแท้ ก็หาก ตามใจแท้ทั้งเสนาพร้อมไพร่ ไผจัก เมืออยู่พุ้นมาพี้ก็บ่ขืน แท้แหล่ว ลางคน ไปเถิงห้องเมืองพะลานเอาเมียอยู่ ก็มี บางพ่อง สาวแล่นเต้นไปนำซู้ก็หากหลาย แท้ดาย บางพ่อง ไปเถิงห้องตะกะสีลาเมืองใหญ่ หอบเมียแลลูก ได้เอามาพี้ก็หากหลาย แท้ดาย ฝูงหมู่ คนทุกข์ไฮ้เป็นขนอดจนตัว ก็ดี เขาก็ เอาครัวไหลหลั่งมา หาเจ้า พระก็ ปงพะทานให้เขามีทุกสิ่ง ลวดพา ครัวอยู่สร้างดอมเจ้าบ่เมือ ความจิง เฮืองไป เท่าห้วเมืองทุกขอบ เขาจิง ไหลหลั่งล้นมาเข้าเพิ่งบุญ แท้แหล่ว ฝูงหมู่ เป็นพญาสร้างเสียเมือง ทุกทีบ ก็ดีนั่น เขาก็ เนืองกันมาดังทรายไหลแล้ง ฝูงหมู่ เป็นกูดเฮื้อนโมกลากมะเฮง ก็มา ทั้ง มะเฮงหลวงล่วงมาทูลเจ้า ฝูงหมู่ โอดโลดท้องปุ้งใหญ่พองลม ก็มา

(แผ่นที่ 275) ฝูงขาขงก็ลงมาหาเจ้า ฝูงหมู่ แข่วหล่อนพร้อมตาฟางตาบอด ก็มา เขาก็ มานบ ไหว้ขอเจ้าไผดผาย แท้ดาย ฝูงหมู่ ปากกึกพร้อมหูหนวกตาลือ ก็มา ทั้งตาโลสวดสูงก็มาไหว้ ทั้ง คะยือพร้อมฝูงไอที่ท้อง ก็มา เขาเฝ้าเจ้าบุญกว้างให้ไผดผาย มากแหล่ว กับทั้ง ขาหักห้านแขน

กุดมืองง่อย ก็มา ไหลหลั่งเข้ามาหาเจ้าอเนกนอง มากแหล่ว ฝูงหมู่ หูกุดพร้อมดังกุดขาน้อยใหญ่ ก็มา ฝูงหมู่ ไข้ฮ่ำเฮื้อทั้งปีนั่นหลั่งมา แท้ดาย ฝูงหมู่ เฒ่าแก่พร้อมหลังก่อมคดโข ก็มาดาย ฝูงหมู่ หัวขาวปานดังปูนก็มาพร้อม ฝูงเป็นเปี้ยคดโขนอนอยู่ ก็มา ฝูงหมู่ ชาวพี่น้องเขาพร้อมหาบหาม แท้ดาย ก็บ่ นับอ่านได้คนพญาธิหลั่งไหลมานั่น ทั้งหัวเมืองก็ดังทรายไหลแล้ง แต่นั่นราชาเจ้าพญา จักรบุญมาก ยอเต้าแก้วสรงเจ้าหมู่พญา ทั้งไพร่น้อยฝูงหมู่โขเป็น ทั้งผมขาวเล่าดำบ่มีข้า ก็หาก งามสู่คนแท้ทั้งหญิงชายทุกทั่ว เทียมดัง เทเวศเจ้าคองฟ้าสู่คน นั่นแหล่ว อันว่า อายุได้เถิงหมื่นปี ทิพย์ โสมฮ่างคือบ่าวฮามสาวน้อย นั่นแหล่ว แต่นั่น ราชาเจ้าพญาจักรองค์เอก ก็จิงเทเทศให้ หัวเมืองพร้อมพ่ำพัง กับทั้งให้จำศีลทุกหมู่ ฝูงหมู่ ธรรมพระเจ้าพญาเว้าสู่อัน นั่นแหล่ว คือดังน้ำไหลหลั่งลงมา พระก็ เทศนาสอนสิบห้าวันจิงเซายั้ง ฝูงหมู่ หัวเมืองพร้อมโมทะนาชมชื่น

(แผ่นที่ 276) ปานดัง ได้หมื่นตื้อคำล้านก็บ่ปาน แท้ดาย หัวเมือง จิงขาบก้มลาพระบาทเมือเมือง หลายปีเดือนก็จิงเถิงเมืองกว้าง ฝูงหมู่ ชาวไพร่น้อยทุกหมู่หัวเมือง ก็ดี ลางคน เอาครัวมาอยู่ ดอมจอมเจ้า ก็หาก หลายเหลือล้นเต็มเมืองนิมิตรใหญ่ เขาก็ ย้ายอยู่ตั้งแคมทางนั่นอเนกนอง แท้แหล่ว อันว่า นิมิตห้องไปเถิงจำปาเมืองพ่อ พระองค์นั่น มีสิบหาเลี้ยนชะล่ายแต่เฮือน แท้ดาย ลางบ่อน เจ็ดสิบแท้มีหลังตั้งอยู่ ซานก่ายฮั้วหลังเฮือนนั่นจีบกัน แท้ดาย กับทั้ง ทางไปเท่าเมือง พะลานองค์พ่อ นางนั่น หลังเฮือน เลียนอยู่ตั้งแคมทางแท้อเนกนอง แท้แหล่ว อันหนึ่งตั้งแต่เมือง พะลานกว้างไปเถงตะกะสีลาเมืองใหญ่ ก็ดีนั่น ทางดาวเดินมีแต่ฮั้วกว้างแลเฮือน นั่นดาย ก็หาก เป็นท่งกว้างติดต่อกันไป แท้แหล่ว ฝูงหมู่ บ่าวพี่น้องขวี่ม้าเที่ยวหาสาว มากแหล่ว เขาก็ เกาะกันมีหมู่หลายพอฮ้อย พังดู เสียงหมากหึ่งม้าผู้บ่าวไปหาสาว พุ้นเน้อ ก็หาก นันเนืองเสียงซว่า แซวดังก้อง ลางหมู่ขึ้นลางหมู่ลงไป ก็มี

(แผ่นที่ 277) ลางพ่อง สีซอจีนเพาะพิณแคนไค่ บางพ่อง ต่อยเพาะพร้อมเข้ากล่อมนำชอ ก็มี ลางหมู่ โยงเสียงฮ้องตามโคลงเคยอ่านไป ก็มีแท้ดาย ลางหมู่ เขาอ่านฟ้าไปหลิ่นแอ่วสาว มาก แหล่ว อันว่า ทางแม่น้ำก็สุดสอดตะกะสีลาพุ้น อันว่า ทางเหนือดุงที่เมืองจำปากว้าง มีหมู่ชาว สะเภาค้าไปมาขึ้นล่อง กับทั้ง บ่าวพี่น้องเทียวขึ้นพ่องลง ก็หาก อยู่สนุกแท้หัวเมืองทั้งสี่ จริงแหล่ว คือดัง เป็นพี่น้องสายไส้แม่เดียว นั่นแหล่ว ก็บ่ ผิดเป็นถ้อยเถียงความกันจักเที่อ จริงแหล่ว กับทั้ง โจรลักค้นเอาของท้านบ่ห่อนมี แท้ดาย บ่ห่อน เป็นป่วยไข้เป็นพญาธิสิ่งใด นั่นดาย อยู่สบายสุข สร้างแต่บุญสู่วันแท้ นั่นดาย

หมดกระบวนแล้ววางเหล็กจารไว้ก่อน สาวเฮ้ยมันหาก หมดท่อนี้แหล่วเมือหน้าก็หาก ยัง ท่านเฮ้ย ยังแต่ หาไปหน้าอาวีชาหาใส่ ไปแหล่ว อันหนึ่ง ขอให้บุญช่อยยู้ชูขึ้นสู่สวรรค์ แด่ท้อน ข้อยก็ ทงศีลสร้างภาวันนาเช้าค่ำ ก็เพิ่ง คึดอยากได้ธรรมเจ้าเทศนา ก็จิง วาจาต้านดอมเณร น้อยหนุ่ม เฮาจง ไปเที่ยวซื้อลานได้ต่าวคืน นั่นเทิน สองจาเว้าดอมกันแล้วอย่า เลยฮุ่งแจ้งโยง ย้ายย่างเชิง ก็จิง เถิงแถวชั้นเมืองอุเทนนัคเรศ ภายพุ้น ข้อยก็ เซาจอดยั้งสิมกว้างจิมจน แท้แหล่ว

(แผ่นที่ 278) เมื่อนั่น ยังมีบาลีโสเชื้อชะเลยจรมีมาก จริงแหล่ว เขาก็ โถงหลิ่นเบี้ยพนันม้าแอ่ว คี เฮียมก็ โศกีกั้นหือละทัยย้านสั่น ข้อยก็ นอนบ่ได้คืนนั่นฮุ่งตาย แท้ตาย ก็เพื่อ เมามัวย้านโจโล่ ลักลอบ ข้อยก็ ติงบ่ได้เลยกะด้างนั่นเนา แท้แหล่ว พอเมื่อ เดิก ๆ ข้อนจวนยามไกล้ฮุ่ง มานั่น สุริเยดย้ายหยายขึ้นล่วงมา เฮียมก็ ลาลงห้องสถานทองเสด็จด่วน ไปแหล่ว ฮอดป่าไม้ไปหน้าป่าหนา มีทั้ง ภูผาขั้นเหวชันแสนง่อน มีแต่ ไม้ไขว่ขว้างดงกว้างมืดมัว โคละนาได้หลายวันมีมาก ก็จิง ไปเถิงห้องคาเมสำลาญใหญ่ ข้อยก็ เข้าจอดยั้งอารามกว้างเขตขงแหล่ว จิงขึ้น ขาบไหว้เถร อาวาทเลงโย ขอกูนาเพิ่งบุญจอมเจ้า แต่นั่น เถโลผู้เมโลลุกลาบ ก็จิง ปุนแบ่งให้โพชะนังบั้นสู่อัน แท้แหล่ว เฮียมก็ นำทางได้เดินไปเยือนยาก ฮอดเขตห้วยเซาหั่นพักแฮง เพื่อว่า อิดอ่อนฮ้ายอุ แห้งหอดแฮง แท้แหล่ว ข้อยก็ แยงหนห้องเมืองนครไกลาด ภายพุ้น ข้อยก็ถามต่อซื้อลานได้ต่าวคืน มาเถิงห้องตองคำบ้านใหญ่ ภายพี้ ก็จิง ขีดเขียนไว้เมือหน้าสั่งสอน แท้แหล่ว ฟังเอาเย้อ บุลิโส เชื้อหญิงชายสาวบ่าว เด็กหนุ่มน้อยฟังแจ้งสู่คน นั่นทอน ไผผู้ ยืมหนังสือข้อยไปเฮือนเนาอ่าน อย่าได้ นอนต่าวปิ้นหนังสือข้อยล่ำแยง

(แผ่นที่ 279) อย่าได้ เอามาตั้งในอกลิงล่ำ มันจัก หนักหน่วงถ้อยหนังสือข้อยสิขาดเสีย อันหนึ่ง คันราตรีค้อยเมือแลงยามค่ำ อย่าได้ ติดต่อไต้ตะบองนั่นล่ำแยง มันจัก ตกลงไหม้หนังสือเฮียมชิ เชินขาด มันจัก ฮามอ่านหลิ่นในส้วมก่อมสาว นั่นแหล่ว อันหนึ่ง อย่าได้ยืมหนังสือข้อยไปไกลขอ อ่าน อย่าได้ กายล่วงล้ำเตือนนั่นเที่ยวมา แท้น้อ ข้อยก็ อดสะหะสร้างทำเพียรเขียนยาก จริง แหล่ว ข้อยก็ ลำบากแท้เพียรใช้แสบขมอง น้องเฮ้ย ไผหาก บุดสาใช้โจทะนาถามชื่อ ผู้เขียนนี้ ชื่อว่า อิน อยู่ฟ้าลงตั้งแต่งเขียน พี้ จักเพียร เอาแก้วมหานิลสมุทรใหญ่ หมายเอาให้ได้เสียแล้ว จิงชิยอม อุ่นเฮ้ย โอน้อ ไผผู้ดูหนังสือข้อยพิจารให้มันถี่ เอาเทิน มีทั้ง ตกแลห้อยในหั่นมากมุน ปุนดูเบื้องเกกาบ่ได้ใส่ ไลถิ่มไว้ภายใต้ลุ่มเทิง อย่าได้ เหิงหวนท่อนอาจารย์น้อย หนุ่ม เจ้าอย่า คึดเบื้องบ้ายชังข่อยผู้เขียน เลียนตัวไว้จมพระทัยให้คึดอ่าน เอาท้อน อย่าได้ ผิดผีกเว้นในฮั่นล่ำ

คอย ข้อยก็ บ่ฉลาดตั้งเขียนขีดเลียนตัว เจ้าผู้ โวหารกว้างนงนางให้ค่อยอ่าน ไปท้อน มันหาก หมดท่อนี้เมือหน้าบ่มี เจ้าเฮ้ย ให้ข้อย พิจารแจ้งหาหมู่โกเกา เฮาเฮ้ย เขียนหลายซ้ำพัดเมื่อย เสียแหล่ว

(แผ่นที่ 280) มันหาก หนักเมื่อยเนื้อทั้งซ้ำปวดแอว แท้แหล่ว พอเมื่อ ตาวันค้อยยามแลงใกล้ค่ำ มานั่น ฟังดู แซว ๆ ฮ้องสังกานกแซก พุ้นเน้อ พวนดกฮ้องปลายไม้ส่งเสียง พุ้นเย้อ แต่นั่น จิต อ้ายลวดค้ามใจสลั่ง ทวงเว แท้แหล่ว หมดกะบวนแล้วอักขะลาคอเขียนยาก เสียแล้วน้องเฮ้ย ลิดจะนาแล้วยามแถใกล้เที่ยง เดือนเก้า แฮมแปดค่ำวันเจ็ดแล เจ้าเฮ้ย ปุนละสังกลาดราชา แต่ที่ ล่วงลับไปแล้ว ได้พันสองฮ้อยสี่สิบสอง ตัววาปีกดสี ตามไทย ภาษากรุงศรียุทิยาว่าปีมะโรง ศก ตกอยู่วสันตาละดู เดือนเก้า แฮมแปดค่ำเจ็ดนะวันนี้ แม่นมื้อกดไจ้ได้แถวส่องพื้น พระจันทร์ เสด็จสดับแยงพับนับขัดตะยุด อุดตะมะลึกถึกหน่วยชื่อว่ากิดตีกา ลูกดีพีจิด อันสถิตย์อยู่ในสิงนะลา สีมีกคะลา ตามบุพะลาจารเจ้าหากสังดายะนา ทำไว้ ในวรพุทธศาสนานีพานะบัดจะโย หัวตุ โอน้อ น้องเฮ้ยอ้ายก็โทเลกั้นในใจเอ้าอั่ง ข้อยก็ คืดดั่งแค้นคนิงเจ้าอยู่บ่ลืม พี้แหล่ว บัดนี้ จักขอ วอนน้องจอมพระนางเมืองเพิ่น พอให้ เมือฮอดห้องดอมอ้ายเคิ่งทาง แต่ท้อน โอน้อ น้องนั่นเป็น กกดอกซ้อนทั้งดอกจำปา พี่เฮ้ย ทั้งชะบันงาดอกนอหอมเฮ้า

(แผ่นที่ 281) ค่อยอยู่ดีเน้อห้วยเหินฮอยพิลาต้นต่ำ ๆ อีเฮียมเฮ้ย เถิงเมือ ยามค่ำค้อยบานแล้ว เพิ่นชิชม แลน้อ โอน้อน้อง อย่าไลลืมอ้ายคนิงเถิงหาพี่ แต่เน้อ ให้น้อง หยุดอยู่ยั้งคองถ้าเพิ่นชิชม แลน้อ น้องอย่า ไลลืมอ้ายคนิงเถิงหาพี่ แต่เน้อ ให้น้อง หยุดอยู่ยั้ง ดองพี้พายเฮียม ก่อนแม้ อย่าได้ พาไลลักพาบสองชมซ้อน พี่ก็ ประสงค์ใจตั้งคนิงเถิงทุกเช้าค่ำ จริงนา ขอให้น้อง อดอยู่เยิ้น คองถ้าเมื่อพอย พี่ท้อน โอน้อ คันว่า พี่หากบ่ได้ยอดแก้ว พระวิเศษไกลอก อุ่นนั่น เฮียมบ่ แพง ชีวังชิค่อยตายนำน้อง โอน้อ ทิพโสดาแก้วบุญกับก้ำเกิด อีเอียมเฮ้ย พี่บ่ลืมนงแพงท่องยามพอมื้อ โอน้อ มีเทือเตื้องฮอดน้องคือดังชิเห็นมา อุ่นเฮ้ย เฮียมก็ ซอมทางยกยอแลลิงเยี่ยม ก็บ่ เห็น แก่นแก้วแพงล้านที่ใด พี่ก็ ใจหลูดล้มดอมน้องท่าวตาย อุ่นเฮ้ย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางสาว รัตนพันธ์ คณะเมือง
วัน เดือน ปีเกิด	9 กุมภาพันธ์ 2505
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	264 หมู่ 2 ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 6
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนร่มเกล้า อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2520	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนสกลราชวิทยานุกูล อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร
พ.ศ. 2527	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) จากวิทยาลัยครูสกลนคร
พ.ศ. 2540	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) วิชาเอกภาษาไทย จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

ห้าวหอยโข่ง : การศึกษาเชิงวิเคราะห์

บทคัดย่อ

ของ

รัตนพันธ์ คณะเมือง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภาษาไทย
มีนาคม 2541

การศึกษาวรรณกรรมนิทานพื้นบ้านเรื่อง ท้าวหอยโข่ง มีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ เพื่อวิเคราะห์กลวิธีการปรับเปลี่ยนจากนิทานเรื่องอื่น มาเป็นเรื่องท้าวหอยโข่ง วิเคราะห์สุนทรียภาพในการประพันธ์ และวิเคราะห์สภาพสังคมที่ปรากฏในเรื่อง โดยการวิจัยเอกสารที่เป็นข้อมูลฉบับปฐมภูมิ เขียนด้วยอักษรไทยน้อย ซึ่งได้จากหมู่บ้านโนนหอม ต.โนนหอม อ.เมือง จ.สกลนคร และเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ในด้านกลวิธีการปรับเปลี่ยนนิทานนั้น นิทานเรื่องท้าวหอยโข่งเป็นนิทานที่ผู้แต่ง แต่งขึ้นจากการผสมผสานของนิทานเรื่อง ท้าวก่ำกาดำ สุวรรณสังข์กุมาร และสีทนต์มโนราห์ โดยใช้กลวิธีเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเรื่อง ตัดเนื้อหา เหตุการณ์ และตัวละครที่ไม่ต้องการออก เพิ่มเนื้อหา เหตุการณ์และตัวละครเข้าไปในเรื่อง แล้วผนวกเรื่องเป็นนิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง

ในด้านสุนทรียภาพ พบว่า นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ประกอบด้วยสุนทรียภาพในคำ มีการเล่นเสียงของคำ คือ สัมผัสคล้องจองทั้งสัมผัสอักษรและสัมผัสสระเรียงกัน ตั้งแต่ 2-5 คำ มีการกลายเสียงของคำ โดยการ ลดเสียง ยืดเสียงและแผลงคำ ซึ่งมีทั้งแผลงพยัญชนะและแผลงสระ มีการเล่นเสียงวรรณยุกต์ นอกจากนี้ยังมีการใช้คำเสริม คำสร้อย คำซ้อน คำซ้ำ หลากคำ และใช้คำพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วยคำขยายและสำนวนอีสาน ส่วนสุนทรียภาพในความ พบว่า มีการใช้บรรยายโวหาร และโวหารภาพพจน์ ซึ่งประกอบด้วยโวหารอุปมาอุปไมย โวหารอุปลักษณ์ โวหารอธิพจน์และโวหารปฏิปุจฉา

ในด้านสังคมพบว่า นิทานเรื่องท้าวหอยโข่ง ได้สะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมที่เรียบง่าย ตามแบบสังคมเกษตรกรรม ท่ามกลางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คนในสังคมพึ่งพาอาศัยกันมีการเดินทางติดต่อค้าขายกันในระหว่างเมืองต่าง ๆ มีความเชื่อในเรื่องบุญกรรม โชคลาง ไสยศาสตร์ และอำนาจเหนือธรรมชาติ มีค่านิยมยกย่องคุณธรรม ทรัพย์สมบัติ และรักเผ่าพันธุ์ของตนเอง นอกจากนี้ยังยึดมั่นในจารีตประเพณีอย่างเคร่งครัด ทั้งประเพณีหลวงและประเพณีราษฎร์

THAO HOIKHONG : AN ANALYTICAL STUDY

AN ABSTRACT

BY

RATTANAPHAN KHANAMUANG

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in Thai

at Srinakharinwirot University

March 1998

The purposes of the study of the folk-tale, Tao Hoikhong, are to analyze the techniques in altering other tales to be Tao Hoikhong, the aesthetics in writing, and the social reflection occurring in the story. The method used in the study is the documentary research. The primary source written in Thai Noi letters of Nonhom, Thambol Nonhom, Mueng, Sakolnakorn is employed in this sesearch. The results are reported in the analytical description form as the followings.

The author has integrated other tales, namely Tao Kakadam, Suwansungkumarn, and Srithon-Manora in to Tao Hoikhong by altering the details of the three tales, omitting their contents, situations and some characters; whereas, adding other contents, situations and characters to make the tale, Tao Hoikhong.

Regarding the aesthetics in writing, there is a rhyme, including assonance, and alliteration employed in the tale. Moreover, the sound shortening and the sound lengthening, the adaptation of consomants and vowels, and the pum of tone have been used in writing the tale. There are also added words, euphonic words, complex words, repetitions, synonyms, and Isaan attributive words and proverbs used by the author. Furthermore, the author has been employed narration, descriptive language, figuers of speech consisting of simile, metaphor, hyperbole, and rhetorical question in writing.

In addifion, the tale reflects a simple way of life in the agricultral society surrounded by abundant natural resoures. The people living in the society are very friendly, that is they can go to trade with other cities. They believe in deeds, fortune, magic power and superstition; they esteem ones who have moralty, a lot of property and a strong feeling in loving their tribe. Furthemore, they firmly hold in both public and local traditions.